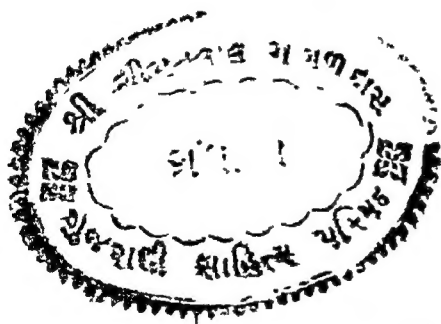

श्रीमती जयन्तीदेवीनी आज्ञायी.
प्रसिद्धकरनारः
श्रेयस्ताधको.

अ. ६५
४८१.३३
उपेक्षा
(उपे)

८८०३

सर्वाधिकार स्वाधीन छे.

प्रकाशकः—गोविन्दलाल अं० त्रिवेदी.
मुद्रणस्थानः—धी लुहाणामित्र प्रिं. प्रेस.
मुद्रकः—अं० गालाल विठ्ठलभाष ठक्कर.
रावपुरा, वडोदरा. ता. ८ : ११ : २८.

मङ्गलम्

स्नपयन्तीशहृद्देशं प्रार्थनामृतयन्त्रतः ।

जयत्यविरतं पुण्या उपेन्द्रप्रतिभाऽद्भुता ॥

स्तोत्रस्तोमांकुशाधीनं प्रसादं कुर्वती प्रभोः ॥

जित्वरी सत्वरं नूनं उपेन्द्रप्रतिभा परा ॥

व्योमशैलवनोद्यानसरित्सिन्धुविहारिणी ।

सततं जयति प्रभ्वी उपेन्द्रप्रतिभाऽमरी ॥

भर्पयन्ती स्वभक्तेभ्यः प्रबोधानिलयानतः ।

दिव्यानन्दं जयत्याशु उपेन्द्रप्रतिभाऽतुला ॥

वर्धयन्स्वकलापूरैर्गौर्जरं वाङ्मयाम्बुधिम् ।

जिष्णुर्ना पञ्चमो विष्णुर्भ्राजते कीर्तिभाभरैः ॥

महेतावटकः विघ्नहररामतनुजः कौशिकरामः

પ્રાર્થનારૂપ પુવારાથી (“ શાવર-બાથ ” થી) પ્રભુના હૃદય-પ્રદેશને સ્નાન કરાવતી, પવિત્ર અને અદ્ભુત શ્રીઉપેન્દ્રની પ્રતિભાનો નિરંતર જય છે.

ધર્મરાનુગ્રહને સ્તુતિપદ્યોના સમુદાયરૂપ અંકુશને વશ કરતી શ્રીઉપેન્દ્રની શ્રેષ્ઠ પ્રતિભા નિશ્ચયપૂર્વક સત્વર જયશાલી છે.

આકાશ, પર્વત, વન, ઉપવન, નદી, સમુદ્રમાં (વિવિધ રસપ્રદેશોમાં) વિહાર કરતી, ઐશ્વર્યશાલી શ્રીઉપેન્દ્રની પ્રતિભારૂપ દેવીનો નિરંતર જય છે.

ઉપદેશરૂપ વાયુયાન (“ એરોપ્લેન ”) દ્વારા પોતાના ભક્તોને દિવ્ય આનંદ આપનાર શ્રીઉપેન્દ્રની અનુપમ પ્રતિભાનો સત્વર જય થાય છે.

પોતાની કલાની રેલથી ગુજરાતી સાહિત્યરૂપ સમુદ્રની વૃદ્ધિ કરનાર, પાંચમા વિષ્ણુ-અવતાર (વામન-ઉપેન્દ્ર) નું નામ ધારણ કરનાર જયશાલી પુરુષવર પોતાની કીર્તિના પ્રકાશમંડલથી દીપે છે. -

દૌશિકશમ વિનકરશમ મહેતા

—ૐ શ્રી—

પ્રસ્તાવના.

પરમપૂજ્ય શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રભગવાનનાં કાવ્યોનો પ્રથમ સંગ્રહ “ શ્રી ઉપેન્દ્રગિરામૃત-પ્રથમ પરિવાહ ” એ સંગ્રાહી સને ૧૯૧૦ માં, એટલે ૨૮ વર્ષ પૂર્વે, પ્રકટ થયો હતો. એ પુણ્ય ગ્રંથમાં આસરે ૪૦૦ પદોનો સમાવેશ થાય છે. ત્યાર પછી, શ્રી ભગવાનના અતિશોચનીય સ્વરૂપાવસ્થાનપર્યંત, વિવિધ પ્રસંગોએ એઓશ્રીનાં એકંદર આસરે ૧૨૦૦ પદો પ્રકટ થયાં છે, જેમાંનો આસરે ગિજેભાગ શ્રીઉપેન્દ્રગિરામૃત-દ્વિતીય પરિવાહ એ પવિત્ર નામથી આજે સંગ્રહરૂપે પ્રસિદ્ધિમાં મુકાય છે.

આ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રીએ ગુજરાતી સાહિત્યને કાવ્યના ક્ષેત્રમાં જ ૬૦૦ પદોનો ફાળો આપ્યો છે. એ ફાળો કેવો સુંદર છે, કેવો મૂલ્યવાન છે એની અંકના તેના અભ્યાસવિના થઈ શકે નહિ એ તો દિનકરકિરણજેવું સ્પષ્ટ છે. એ વિપુલ પદસાહિત્ય-પ્રતિ જેમને રુચિ નથી, તેમ જ એનો અભ્યાસ કરવાની જેમને આવશ્યકતા નથી તેમના સંબંધમાં કંઈ પણ કહેવું એ અઘટિત છે. પરંતુ ગુજરાતી સાહિત્યની સમીક્ષા કરવાનું જેમણે માથે લીધું હોય, અથવા તેમ કરવાનો જેમને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો હોય, તેઓ જો એ સાહિત્યની ઉપેક્ષા કરે તો તેઓ દોષમુક્ત રહી શકતા નથી. ઘોઘ્ઘારો મત્સરગ્રસ્તા: “ વિદ્વાનો દોષગ્રસ્ત હોય છે ” એ વચન રાજર્ષિ કવિ ભર્તૃહરિએ ઉચ્ચાર્યાને અનેક શતાબ્દીઓ વીતી ગઈ, પરંતુ જાણે આજે જ તે ઉચ્ચારાયું હોય એવું તેનું સત્ય જાગરૂક છે. ત્રેયઃસાધકઅધિકારિવર્ગે એવું તે શું પાપ કર્યું હશે કે જેથી અનેક સાહિત્યસમીક્ષકો તેણે પ્રસિદ્ધ કરેલા હજારો પૃષ્ઠના સાહિત્યપ્રતિ દષ્ટિ ફેંકવાની કૃપા કરતા નથી ? એ તે દોષ હશે, કે અદેખાઈ હશે, કે આળસ હશે, કે બેદરકારી હશે ? એનો ન્યાય કરવાનું કાર્ય ભાવિ ઇતિહાસકારોને સોંપવામાં આવે છે. અપવાદ-રૂપે, ખેશક ગુજરાતી સાહિત્યપરિષદના એક કરતાં વધારે પ્રમુખોએ એ સાહિત્યનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. તાજેતર તો પ્રસિદ્ધ સાક્ષરવર

શ્રી રમણલાલ વસંતલાલ દેસઈ જે ઉદાર વિશાલ ભાવથી એ સાહિત્યનો નિર્દેશ તથા પ્રશંસા કરી રહ્યા છે તેપ્રતિ દષ્ટિ કરતાં કહ્યા વિના ચાલતું નથી કે એ ઉદારતા તથા વિશાલતાનો અલ્પ અંશ પણ ખીજા સાહિત્યકારો દર્શાવશે તો તે તેમને પોતાને જ શોભારૂપદ થઈ પડશે; બકી ઉક્ત વર્ગના પૂજ્ય આચાર્યો તથા એ વર્ગના અંગભૂતો તો પોતાની કૃતિ અંતર્યામી પ્રભુના ચરણમાં અર્પીને જ તેની સાર્થકતા માનતા હતા અને માને છે, અને પરસ્પરોત્સાહને તથા લૌકિક યશને તો તેઓ અવાંતર અનાવશ્યક ફેલણે જ ગણતા હતા અને ગણે છે.

પૂ. શ્રી ઉપેન્દ્રભગવાનના સ્વરૂપાવસ્થાનથી એકલા સાધક-વર્ગને જ નહિ પરંતુ ગુજરાતી સાહિત્યને કેવી ગંભીર ખોટ પડી છે તેનું માપ કાઢવાની યોગ્યતા તો તેમના નિકટવર્તી હોવાનું જેમણે સદ્ભાગ્ય ભોગવ્યું હતું એવા સાધકોમાં જ છે.

પ્રત્યેક યુગમાં પ્રતિભાશાલીઓ પ્રકટે છે, પરંતુ પૂજ્યશ્રીની પ્રતિભા તો પ્રતિભાશાલીઓને પણ આશ્ચર્યચકિત કરે એવી હતી. સાહિત્યપરિપક્વતા પ્રમુખના તેમ જ સભ્યોના માનમાં સ્નેહસંમેલન અપોરે ગોઠવવાનું હોય તો આગલી રાતસુધી કશી તૈયારી ન હોય, અને યોગ્ય સમયે સંમેલનનાં ચક્રો એવી યાંત્રિક સુદક્ષતાથી ચાલી રહ્યાં હોય કે સમાપ્તિએ બધાનો જ ઉદ્ગાર નીકળે કે, “આવું સંમેલન જોયું નથી !” વર્ગના ઉત્સવનો આરંભ પ્રાતઃકાલે થવાનો હોય તો આગલી રાતસુધી ૫-૧૦ કીર્તનપદો લખવાના બાકી હોય, મધરાતે કે પાછલી રાતે તે તૈયાર થાય, તે ગાવાની તાલિમ અપાય, સવારે તેની કાચી છાપ (“પ્રૂફ”) તપાસાઈ રહી હોય, અપોરે પુસ્તક બહાર પડે, અને રાતે સંગાતૃમંડળ સંપૂર્ણ રીતે સજ્જ હોઈ શ્રોતૃમંડળપાસે વાહવાહ કહેવડાવે ! રસદર્શનનો એટલો નાટ્યપ્રયોગનો સમય રાતનો રાખવામાં આવ્યો હોય, અપોરસુધી પૂજ્યશ્રી લખી રહ્યા હોય અને વિવિધ પાત્રોને પાઠ આપી રહ્યા હોય, યોગ્ય સમયે ગરબા, નૃત્ય, સંવાદો, વ્યક્તિગત પાઠો-બધું જ સાંગોપાંગ સુવ્યવસ્થિત હોય, અને સંકડો શ્રોતાઓ આંખ ફટારી સુંદર દ્રશ્ય નિહાળી રહ્યા હોય. તેમ જ પૂર્ણ તલ્લીનતાથી મધુર શ્રવ્ય શ્રવણ કરી રહ્યા હોય.

આવા ચમત્કારિક વ્યતિકરોનું સર્જન કરવાની શક્તિ અસાધારણ પ્રતિભાશાલી પુરુષવરોને જ વરેલી હોય છે. આથી પૂજ્યશ્રીનો ભક્તવર્ગ એમ કહેવાની ધૂષ્ટતા ધરાવે છે કે તેઓશ્રીનું આયુષ્ય ને લંબાયું હોત તો ખીજાં ૨૦૦૦-૩૦૦૦ કાવ્યો રચવાં એ તેઓશ્રીના મનને તો બાલકીકન જેવું જ સરલ હતું.

પૂજ્યશ્રીનાં કાવ્યો મુખ્યત્વે કરીને પ્રભુસ્તુતિ, પ્રાર્થના, તત્ત્વજ્ઞાન, ભક્તિ, યોગ, સ્વાનુભવ તથા ઉપદેશ એ વિષયોને ઉદ્દેશીને રચાયેલાં છે. ગિરામૃતના ખંતે પરિવાહનું અવલોકન કરનારને સમન્વયાવિનાં રહેશે નહિ કે તેઓશ્રીની કલ્પના સદા સૌભાગ્યવતી અમરંગનાની સાફક નૂતન વિવિધ વસ્ત્રાલંકારથી વિભૂષિત થયેલી હોય છે.

પરમાત્માની સ્તુતિ પરત્વે

“ પરબ્રહ્મ જય જય પરમેશ્વર, નમો નમો માયેશ મહેશ્વર. ”

એ પંક્તિથી શરૂ થતા પદ્યમાં (પરિવાહ ૨-૨૮૪) કર્તાશ્રીએ ઉપનિષદોની મર્મમય સરલ વચનાવલિને કેવા ભવ્ય પોશાકથી શણગારી છે !

“ તું હિ રૂપ મહામોહક ધર કર, તું હિ ખચિત સખકા લે ચિત હર;
તું હિ રૂપ જખ ધરત ભયંકર, અખિલ વિશ્વ કંપત યર યર યર; પરબ્રહ્મ૦ ”

અઘટિતઘટનાપટ્ટીયસી માયાની મોહકતા દર્શાવવામાં કર્તાશ્રીની કલ્પનાની સચોટ સફલતા જોવામાં આવે છે, ઉપરાંત વિવિધ પદ્યોમાં વિનોદનું તત્ત્વ ઠાંસી ઠાંસીને ભરેલું દષ્ટિગોચર થાય છે.

“ આ તો ભુલભુલામણીની વાડી રે,

કોઈ અટકચાળે, સહને બનાવવા ઉગાડી.

...

...

...

ઉપરનું રૂપ જોઈ નારીને ધારીરે,

પટને ઉપાડી જોવા કરતાં તૈયારી રે,

મુખ જોવાં નતાં આવે હાથમાંહિ દાઢી રે; કોઈ

સાંભળી કંઈ કંઈનાં પુરુષનાં નામો રે,

કરાવવા નય કોઈ પુરુષનાં કામો રે,

ઘોતી પકડતાં આવે હાથમાંહિ સાડી રે; કોઈ

રખરનાં પૈડાની, હલકી આ ગાડી રે,
 નેઈ ધારે ઝટ લઈ નરો, ખગોચે ને વાડી રે,
 ચલાવી ભેતાં જીએ તેને ભેડી બે ખિલાડી રે; કાઠ૦

(૨-૨૩)

દારચલકિત કેવી છૂટ લઈ પ્રભુસમક્ષ પોતાનો દાવો રજી કરે
 છે તેનાં વિનોદમય ચિત્રો કર્તાશ્રીની તેજસ્વી પ્રતિભાએ
 આલેખ્યાં છે.

“ શિરભેરી શાના ઉપર આવડી, કહોને રથામ, શિરભેરી શાના ઉપર આવડી,
 મહેનત કરી મારી મેળે હું આવી છું, કંઈ પકડી આણી નથી આવડી.

...

...

...

સુખના સાગર તમને કહે પણ મુજને, દેખાડી ન સુખની તલાવડી.
 રાચરચીલાં ધરે મેં છે વસાવ્યાં, આપે તો આણી નથી તાવડી.
 મારા રોક્યા કાણુ રોકાતા છે ન જ્યાં, રુમરે કો ત્યાં ચાલ્યા ચઢી પાવડી.

...

...

...

જેના પર ભેર કરે ઓળખો જરા તો તેને, એ તે છે આખલો કે ગાવડી. ”
 (પરિવાહ ૧-૩૪૮)

નેતિ નેતિ કહી વેદાંતે વર્ણવેલા પરમાત્માને ઉપાસ્ય કોટિ-
 માં આણી ઉપાસક ભક્ત કેવાં લાડ લડાવી અવર્ણનીય સિદ્ધ
 કરે છે !

“ શું કહીને હું બોલાવું રે, મારા ‘એ’ને તો, શું કહીને હું બોલાવું રે ?
 નામ ના દેવાય તાણી, લજવાઈ નમ વાણી,
 ત્યારે શી દેવી એધાણી રે ?

...

...

...

ખીજું નહિ ગમે એક્રે, ખીજને છે ક્ષવે તે કે’,
 હું તો મારે કેવાની ‘એ’ રે,
 મારા ‘ એ ’ ને તો, ‘ એ ’ કહીને હું બોલાવું રે. ”

(૨-૨૧૧)

પ્રભુને ઉપાસંભનો ખીજો પ્રકાર ઓછો મીઠો અને રસીલો નથી.

“ હાડે છેક શું જતો, કાંઈક દોરી તો ઢીલી મેલ.
 પીલી પીલીને પુરો કર્યો છે,
 હવે કહે ક્યાં સુધી કાઢીશ તેલ.

...

...

...

સહસાક્ષિ હું થયો પણ તુજને,
જણાયું ન હું તે શોર કે કેળ ?

...
લોકો પણ તેને આર ન મારે,
સંરક્ષતાથી જે ચાલે જોલ.

...
આગમાડીસમ ક્યાંથી ચાલે,
કહે આ દુખળા બળદની વહેલ ? ”

(૨-૩૦૬)

સિંહના સામર્થ્યની કસોટી જેમ સિંહ કરી શકે છે, અને સમશેરવીરના શૌર્યનું તારતમ્ય જેમ સમશેરવીર કાઢી શકે છે તેમ આ રમતિયાળ રચનાઓની વાસ્તવિક તુલના તો દયારામજીવા કવિઓ જ કરી શકે. ગુરુને જેમ શિષ્યની, અને પિતાને જેમ પુત્રની, અધિકતાના દર્શનથી રોમાંચ થાય છે તેમ સાચો કવિ ખીજા અધિક-પ્રતિભાસંપન્ન કેવિની કૃતિથી અસહ્યને વશ ન થતાં હિલટો પુલકિત થાય છે.

વિરહની તીવ્ર વેદના વ્યક્ત કરવામાં શબ્દપ્રતિભા કેવી સમર્થ બને છે તેના અપૂર્વ નમુના ગિરામૃતના બંને પરિવાહો પુરા પાડે છે.

“ ધાવ જે લાગ્યો હુદમ, કોને કહેવો ?

પ્રભુ । કોને ન દેશે એવો.—ધાવ૦

આણુઆણુમાં બાણેથી વીંધાવાનો, માર લાગે સહેશે સહેવો;
બળતા અંગારાગળવા કઠિન નથી, જાણીને મીઠો મેવો રે.—ધાવ૦

... ..

અંતરખાલો વિરહના ધાવથી, લાગે છે કાણ જાણે કેવો;
સંધાઈ તે મદિ આખો યતો નથી, ગમે તેનાથી થેડો વેર—ધાવ૦ ”

(૧-૩૫૨)

“ તેડાણું કોને પ્રેમથી જ્યાં આવનાર જતા રહ્યા ?

જોલાણું કોને જોલ દઈ જ્યાં જોલનાર મૂગા થયા ?

... ..

મેઠસમા મેં નિત્ય નિઃશ્વસ્ય જેને તો ગરયાં;

તે દષ્ટિમાંથી હાય ન આજે, જોતજોતામાં વહ્યા.

વાણી છતાં પણ મૂક છું, આંખો છતાં પણ અંધ છું;
છવવા છતાં નિહાં વ છું, ન્યાં પ્રાણ મારા ના લલાં. ”

(૨-૧૪૬)

પ્રભુને વિરહની વ્યથા નિવેદન કરવાનું, અને સુકુમાર નિમંત્રણ કરવાનું ખેવડું કાર્ય નીચેનું કાવ્ય કેટલી સફળતાથી કરે છે ।

“ મારા હૃદયના વાસી ! બહેલા આવો, રૂડી આ વેળાએ વહી;
બહાલા ! ચરણો તમરા કમકાવો, વાટ હું તો ભેઈ રહી.
વિવિધ દૈવી સંપત્તિરૂપી તારંક કરે પ્રકાશ;
પણ મુજ પ્રિયતમ અંદરવિના આ, આંખું હૃદયાકાશ . રૂડી ”

...

...

...

રાત દળ્યું બધું વ્યર્થ ન નીકળ્યો, લોટ પ્રભાતે શેર;
વ્યર્થ બધાં સાધન આ સેવ્યાં, આપ ન આગ્યા ઘેર . રૂડી
ઉત્તમ કુળ કન્યા જન્મી પણ, ઉત્તમ ભે નથી નાય;
ગૌર અને કોમલ તેથી શું, કંકણ ભે નથી હાથ ?

(૧-૨૫૩)

પ્રેમભક્તિની પરિપક્વતા કેવાં મીઠાંમીઠાં સ્વપ્નો આણે છે તેનું
કેવું મધુરું મનહર ચિત્ર પૂજ્યશ્રીએ ચિત્રયું છે !

“ મુજ પ્રિયતમની સોડમાં આજે ભરાઇશ હું;
આજે ભરાઇશ હું, અખંડ જ ત્યાં રામાઇશ હું. ”

...

—

...

આરાગ્ય અને ઐશ્વર્યમાંહિ રમદોળાઇશ હું;
પિયુસંગ અનુભવકુંડમાંહિ ઝબકોળાઇશ હું. ”

...

...

...

આલિંગવા પ્રભુને પ્રભુકંઠે જ ટંગાઇશ હું;

પિયુષકયના સુખરંગમાં સર્વાંગ રંગાઇશ હું. ”

(૧-૩૬૨)

માનસશસ્ત્રના માર્મિક સિદ્ધાન્તોનો ઉપયોગ અર્થાત્મશ્લેષમાં
કરવામાં પૂજ્યશ્રીની લેખિની પછાત પડી નથી.

સૃષ્ટિ આ હસતાની સાથે હસે છે.

સુનાર સાથે સુતી આ સૃષ્ટિ, ખેસનાર સાથે ખેસે છે;

મંદ ચાલનાર સાથે મંદમંદ ચાલે, ધસનાર સાથે ધસે છે. ”

...

...

...

ચેતન કરનારની સાથે એ હોંસે, ચતનકાળ કેડને કસે છે;

આનંદ સેવનાર આનંદ ભેતો, સૃષ્ટિભણી નસેનસે છે. ” (૨-૭)

વળી—

“ ચેતુઃ કમલ જોઈ તમને સાંભર્યા, કહો કમલનયન કે કમલનયના ?
 ચેતો ચંદ્ર નિહાળીને શું સાંભર્યું કહો ચંદ્રશેખર કે ચંદ્રાનના ?

...

...

...

જળમાં એલતાં મત્સ્ય ભાળી શું સાંભર્યા, મત્સ્યાવતારી કે મત્સ્યનયના ?
 પેલું પદ્મરાગ જોઈ સાંભરિયા ઓઠ કૃષ્ણકેશ કે કામિનીના ? ”

(૨-૩૦૫)

વેદાન્તની મસ્ત ભાવનાનું નીચેનું કાવ્ય વાંચનાર કોઈક જ
 એવો મન્દભાગી હશે કે જેનું હૃદય વિકસિત નહિ થાય, અને
 જે ટટાર ચાલવા નહિ પ્રેરાય.

“ અમને લાગી સ્વરૂપનું તાળી, રહીએ અમે બ્રહ્મમાં મહાલી,
 બ્રહ્મવિના આ સચરાચરમાં, કશું ન રાકતા ભાળી;
 દષ્ટિગોચર અને અગોચર, બ્રહ્મવિના તથી કાલી—અમને૦

...

...

...

સ્વરૂપપુષ્ટિની તનમનકપર, છવાઈ રહી છે લાલી;
 બ્રહ્મભુવનમાં અમે વસું જ્યાં, સદાય જહોજલાલી.—અમને૦

...

...

...

ચિતિવિહંગ બની સ્વરૂપાકારો, હડીએ ફરર ફાલી;
 અખંડ વાસ ગગનમાં કરીએ, શકે ન કોઈ નિહાળી.—અમને૦

(૧-૩૫૩)

પ્રથમ પરિવાહમાં પ્રકટ થયેલાં કાવ્યોમાં તે ગ્રંથની પ્રસ્તાવના-
 ના પૂજ્ય લેખકે નીચેનું અનુભવ-કાવ્ય સર્વોપરિ ગણ્યું છે.

“ ન્યારી ન્યારી, દેવી અગમ્ય ભૂમિકા અમારી, સ્થિતિ શી ! મહતી જાણતી.

...

...

...

અનુભવના થતા અખંડ ઝળકારા જેમાં,
 ન સંકાતણી દષ્ટિતણા પલકારા તેમાં,
 મહાનિશ્ચિત અને અચિંત્ય સ્થિતિના શિખરે,
 થઈ જ રહીએ નિરંજન ને નિરાકાર એમાં.

...

...

...

સર્વરૂપ છૂટાં સર્વાંતરે પ્રતીત અમે,
 સુપ્રસન્ન અને પૂર્ણપદે સ્થિત અમે,
 શુભ્રાતીત, કાલાતીત, પરાતીત અમે. ” (૧-૪૭૩)

એ જ અનુભવ કવિની કલ્પનાપ્રધાન દષ્ટિથી કેવું રમણીય રૂપ
 ધારણ કરે છે !

વાણી છતાં પણ મૂક છું, આંખો છતાં પણ અંધ છું;
છવવા છતાં નિજીવ છું, ન્યાં પ્રાણ મારા ના લલાં. "

(૨-૧૪૯)

પ્રભુને વિરહની વ્યથા નિવેદન કરવાનું, અને સુકુમાર નિમંત્રણ કરવાનું બેવડું કાર્ય નીચેનું કાવ્ય કેટલી સફળતાથી કરે છે !

" મારા હૃદયના વાસી ! બહેલા આવો, રૂડી આ વેળા જાયે વહી;
બહાલા ! ચરણો તમારા કમકાવો, વાટ હું તો જોઈ રહી.
વિવિધ દૈવી સંપત્તિરૂપી તારક કરે પ્રકાશ;
પણ મુજ પ્રિયતમ ચંદ્રવિના આ, આંખું હૃદયાકાશ . રૂડી "

રાત દહયું બધું વ્યર્થ ન નીકળ્યો, લોટ પ્રભાતે શેર;
વ્યર્થ બધાં સાધન આ સેવ્યાં, આપ ન આવ્યા ઘેર . રૂડી
હતમ કુળ કન્યા જન્મી પણ, હતમ જો નથી નાથ;
ગૌર અને કામલ તેથી શું, કંઈ જો નથી હાથ ?

(૧-૨૫૩)

પ્રેમભક્તિની પરિપક્વતા કેવાં મીઠાંમીઠાં સ્વપ્નો આણે છે તેનું કેવું મધુરું મનહર ચિત્ર પૂજ્યશ્રીએ ચિત્રયું છે !

મુજ પ્રિયતમની સોડમાં આજે ભરાઇશ હું;
આજે ભરાઇશ હું, અખંડ જ ત્યાં સમાઇશ હું.

આરાગ્ય અને ઐશ્વર્યમાંહિ રમદોળાઇશ હું;
પિયુસંગ અનુભવકુંડમાંહિ જબકોળાઇશ હું.

આલિંગવા પ્રભુને પ્રભુકંઠે જ રંગાઇશ હું;

પિયુષકયના સુખરંગમાં સર્વાંગ રંગાઇશ હું. (૧-૩૬૨)

માનસશસ્ત્રના માર્મિક સિદ્ધાન્તોનો ઉપયોગ અર્ધ્યાત્મક્ષેત્રમાં કરવામાં પૂજ્યશ્રીની લેખિની પછાત પડી નથી.

સૃષ્ટિ આ હસતાની સાથે હસે છે.

સુનાર સાથે સુતી આ સૃષ્ટિ, ખેસનાર સાથે ખેસે છે;

મંદ ચાલનાર સાથે મંદમંદ ચાલે, ધસનાર સાથે ધસે છે.

ચેતન કરનારની સાથે એ હોંસે, ચતનકાળ કેડેને કસે છે;

આનંદ સેવનાર આનંદ જોતો, સૃષ્ટિતણી નસેનસે છે. " (૨-૭)

વળી—

“ કેવું કમલ જોઈ તમને સાંભર્યા, કહો કમલનયન કે કમલનયના ?
 પેલો ચંદ્ર નિહાળીને શું સાંભર્યું, કહો ચંદ્રશેખર કે ચંદ્રાનના ?

...

...

...

જળમાં ખેલતાં મત્સ્ય બાળી શું સાંભર્યા, મત્સ્યાવતારી કે મત્સ્યનયના ?
 પેલું પદ્મરાગ જોઈ સાંભરિયા ઓઠ કૃષ્ણકેરા કે કામિનીના ? ”

(૨-૩૦૫)

વૈદાન્તની મસ્ત ભાવનાનું નીચેનું કાવ્ય વાંચનાર કોઈક જ
 એવો મન્દભાગી હશે કે જેનું હૃદય વિકસિત નહિ થાય, અને
 જે ટટાર ચાલવા નહિ પ્રેરાય.

“ અમને લાગી સ્વરૂપનું તાળી, રહીએ અમે બ્રહ્મમાં મહાક્ષી,
 બ્રહ્મવિના આ સચરાચરમાં, કશું ન શકતા બાળી;
 દષ્ટિગોચર અને અગોચર, બ્રહ્મવિના તથી કાક્ષી—અમને૦

...

...

...

સ્વરૂપપુષ્ટિની તનમનહર, છવાઈ રહી છે લાક્ષી;
 બ્રહ્મભુવનમાં અમે વસું જ્યાં, સદાય જહોજલાક્ષી.—અમને૦

...

...

...

ચિતિવિહંગ બની સ્વરૂપાકારો, હડીએ ફરર ફાક્ષી;
 અખંડ વાસ ગગનમાં કરીએ, શકે ન કોઈ નિહાળી.—અમને૦

(૧-૩૫૩)

પ્રથમ પરિવાહમાં પ્રકટ થયેલાં કાવ્યોમાં તે ગ્રંથની પ્રસ્તાવના-
 ના પૂર્વ્ય લેખકે નીચેનું અનુભવ-કાવ્ય સર્વોપરિ ગણ્યું છે.

“ ન્યારી ન્યારી, દેવી અગમ્ય ભૂમિકા અમારી, સ્થિતિ શી ! મહતી જણાતી.

...

...

...

અનુભવના થતા અખંડ ઝળકારા જેમાં,
 ન શંકાતણી દષ્ટિતણા પલકારા તેમાં,
 મહાનિશ્ચિંત અને અચિંત્ય સ્થિતિના શિખરે,
 થઈ જ રહીએ નિરંજન ને નિરાકાર એમાં.

...

...

...

સર્વરૂપ છૂટાં સર્વાંતરે પ્રતીત અમે,
 સુપ્રસન્ન અને પૂર્ણપદે સ્થિત અમે,
 ગુણાતીત, કાલાતીત, પરાતીત અમે. ” (૧-૩૭૩)

એ જ અનુભવ કવિની કલ્પનાપ્રધાન દષ્ટિથી કેવું રમણીય રૂપ
 ધારણ કરે છે !

“ મૂઠીમાં મારી, વિશ્વ માય.

કોઈ એ અજબ કૃતિ ન્યાળો.

...
પાયા જેના આકારો ને, છાપડં ભૂતલમાંલ;
અક્ષર જેની સીડી એણું, ધર તો હુંથી ચણાય.

...
ન્યાતિકેરા પ્રકાશમાં મુજને ન વિશેષ જણાય;
ન્યાતિવિણ પણ પ્રકારા જ્યાં ત્યાં હુંથી ઉપજવાય.

...
સૃષ્ટિનેા વૃદ્ધિક્રમ અચરજ ઉપજવે ન જરાય;
એકવિના પણ અનેક જ્યારે હુંથી ઉપજવાય. ” (૧-૧૬)

ઉપરાંત—

“ રમ્યભૂતિ નાયની શી દષ્ટિએ તરી રહી ! ” (૧-૨૧૩)

“ અંતર રે અહાહા ! કરે ચાંદલિયો ચમકાર. ” (૧-૨૩૭)

“ સરવ સિરતાજ, સુખો કે સાજ, અનુપ દિવ્ય રાજ, અમેરા દે. ”
(૧-૧૩૮)

“ હું ચતગન નાચું નિહાળી ધનશ્યામ. ” (૧-૩૨૭)

“ જળહળ હૃદયે જળકે ચિતિજ્યોતિ. ” (૧-૩૩૭)

“ રસિયાની રીસ ટાળી રે. ” (૨-૧૩૩)

એ કાવ્યો વિવિધ ચમત્કારભરી શૈલિમાં દિવ્ય અનુભવ
રસની દહાણુ કરે છે, જેમાં નીચેની પંક્તિઓ ભક્તિશાસ્ત્રના
શરણાગતિ અંગનું વેધક વર્ણન કરનાર હોવાથી ભક્તહૃદયને રોમાંચ
ઉપજાવ્યા વિના રહેશે નહિ.

“ થઇને કદિ સુખસ્વરૂપ, થઇને કદિ દુઃખરૂપ,
સર્વ સ્થિતિમાંહિ એ જ, આલિંગી મને રહી.
રમ્યભૂતિ નાયની શી દષ્ટિએ તરી રહી ! ”

ઉપદેશપરત્વે પુષ્પના કામલ સ્પર્શ સાથે કોઈ કોઈ વાર
આખખાના ચમકારાનો સુભગ સંયોગ જોવામાં આવે છે.

“ હ્રુદ્ કુપડીમાં વસનારા દે, સદા મહાલય શોધી કાઢ તારા. ”
(૧-૨૧)

“ કેમ ન હસતા ? કેમ ન હસતા ? જુઓ બધું આ જગત્ હસે;
મહાનન્દઅમૃતરસ રેડી, જીવન પસારો નસે નસે. ” (૨-૩૬)

“ મટ્ટલી ન તારી પેણે તીરે, સાધુ સાચા !

નિકટ છે તારી ભે ! સગીર. ” (૨-૧૭૬)

“ કયા ક્રિયા કહો ચલાં આમ, આલમમે આનેવાણે. ” (૨-૩૧૭)

“ મમક બ્રુમક પાય ઠેકવનારી,

હને જરી સ્થિર થઇ રહે ઓ વૃત્તિનારી !

બહિર્ બહિર્ બહિર્ વહેનારી !

ધર તારે બેઠો છે તારી વિહારી. ” (૨-૩૫૩)

વિસ્તરથી લખાયેલા શુક્રજનકાખ્યાનમાં (૨-૩૨૩)
વાંચનારને કાવ્યના આનંદસહિત અધ્યાત્મશાસ્ત્રનાં અનેક મૌકિક
સાંપડશે.

શ્રીઉપે દ્રગિરામૃતનાં આકર્ષક તત્ત્વોનો નિર્દેશ કરવા અર્થે
આટલું દિગ્દર્શન પૂરતું છે. ત્રીજી પરિવહમાં પ્રસિદ્ધ થનાર કાવ્યોની
આકર્ષકતાનું સૂચન તે સમયે કરાવવામાં આવશે.

પૂજ્યશ્રીનાં ગરઆગેરે કાવ્યો કેવાં મોહક છે તેના જે
અપૂર્વ અનુભવ મુંઝવણી સંભાવિત જનતાને તા. ૮-૧૦-૧૯૩૮
ને દિવસે ત્યાંની વિશાળ સભામાં થયો હતો તેવો જ પ્રત્યેક રાગ-
રૂપરહિત વિદ્વાન્ તથા વિદ્યાવિલાસીને ગિરામૃતના આસ્વાદ્ય-
થયાવિના રહેશે નહિ.

સંવત ૧૯૯૫; કાર્તિક

કૃષ્ણ પ્રતિપદા

મંગળવાર

તા. ૮-૧૧-૧૯૩૮.

શ્રી વિશ્વવંશ-ઉદ્ધાન

પડોદરા.

શ્રી સદ્ગુરુ પરમાત્માના

સ્વરૂપકેન્દ્રમાં આકર્ષાતા

શ્રેયસ્સાધકા.

પદ્યોની અનુક્રમણિકા.

પ્રથમ પ કિત

પૃષ્ઠાંક

અધમઉદ્ધારણ, તરણુ તારણુ.	૧૧૩
અનન્તૈશ્વર્યાખંધ । અનર્વાધ, કરીએ પ્રણતિઓ...	૨૮૭
અનુભવી જનકેરી, શુદ્ધસત્તા હું બ્રહ્મણુદિ હું...	૮૦
અપરાધીઉપર હે બ્રાત । દયાળુ થજે, સદા	૧૬૫
અલિનન્દન દર્ધ આલિંગન...	૬૦
અલિનન્દન દર્ધ આજ તમને.	૬૧
અલિનન્દન દર્ધ આજ, હૃદયથી.	૮૩
અમારા તે સ્વામી, કોને કોને વરિયા છે ?	૨૧૭
અમારો સિદ્ધાન્ત કહીએ નિર્દોષ.	૧૭
અમારા ઇષ્ટને કાજે, અમો તો આજ તે કરશું...	૧૧૮
અમીભરી આંખડીનું પાન...	૩૧૦
અમૃતમયી આજે શાંતે, શાંતિ, શી । જવાબ...	૫૪
અમે અનુભવ્યું ગગનપર ચઢતાં ચઢતાં.	૨૨
અમે પ્રભુ । એક આપના દાસ.	૩૨૧
અરે ઓ વિધઉપાધવન્દ ।	૨૭૧
અરે જીવ । મૂકે કાં નિશ્વાસ.	૩૦૪
અવળું જો કરીએ, ધારેલું મનનું.	૪૬
અગ્રદા થાતાં ગુરુપ્રતિની કૃતિ કેમ બદલાય	૩૧૧
અહા । આ અતુલ શું બળ હિલરાય.	૧૭
અહા । ધન્ય જગમાં તે જનને, જેણે.	૨૧
અજ્ઞાનના નિશ્ચય રે, સદૈવ.	૨૧૧
આ કેવાં વચનો બેલે, મારો લાડીલો.	૮
આ ચિત્તને સમાવશે પ્રભુમાંદિ ક્યારે જી.	૨૮૬
આજ કરી લો આજ કરી લો.	૬૮
આજ બેલું હું તો ઉમંગે ગુરુસંગમાં.	૩૪
આજ અમે મળી બંધુ પરસ્પર, ધરીએ.	૧૪૦
આજે પુણ્યે વધવું બંધુ મારાને.	૧૧૩
આજે રૂડાં મંગલ વર્તાય.	૬૮

હિતરીને આજે અંતરે, જોઈ કંઈક પ્રભુ જણાય૦	...	૧૫૩
હિન્નતિકેરા ગિરિશૃંગપર વિરલ ક્રોધ રાજે.	...	૭૦
હયા ઉદેશવિનાતું જીવન નકામું.	...	૧૭૪
હયાં ઉંચાં મુખ પામવાને, અધુ ! પુનરાગમ્યતામ્.	...	૮૯
હયા મન સંસારમાં, એક ખીજનાં થાય.	...	૨૭૬
એ અટપટી કળા કંઈ તારી...	...	૩૧૮
એક મીઠાની પુતલિ સિંધુતલને શોધવા ચાલી...	...	૨૯૫
એક મંદ પ્રકાશિત તારલિયે કહ્યું, તેજ છે૦	...	૨૫૦
એકલડો હું ઉભો રહું કદી આ વિશ્વની માંલ...	...	૧૯૦
એકલો ? નહિ નહિ, કદી ન એવું બને૦	...	૧૯૯
એકવાર મળે તો હું દુર્ગળ તો પણ૦...	...	૧૧૫
એવા લોકને લગાવ શિર જૂતી, ભક્તિની જે૦...	...	૩૩
એસે સાધુજન હોતે હે, ભૂતલમેં.	...	૨૫૯
ઓ મધુર પ્રભુના વચન ! તુજમાં અમૃતથી૦...	...	૨૨૬
અંજલિએ અમૃત પીધું રે, ગુરુકરુણાથી આજ૦	...	૧૫૨
અંજન દગમાં, આંજુ પ્રભુના રતેહતું.	...	૧૧૬
અંજન મન ! અંતર આંજ, તું નિલ નિરંજન ન્યાળ...	...	૮૮
અંતરૂભેદ ન છુપો રહેતો.	...	૭૫
અંતરની વેદના, ટળવાને હું કરું ક્રો ઉપાય...	...	૯૭
અંતરથી કરનાર, થા મન ! અંતરથી કરનાર...	...	૧૫૯
અંતર તું એ જ, બાહિર તું તે જ૦	...	૩૭
અંતરના ઉડાણમાંથી ઉઠતા રે, ક્રોધ૦	...	૧૫૧
અંતરની પ્રીતડી ચખાડો રે, અમને૦	...	૪૫
અંતરની, શાન્તિમાં વીરા થઈ રહીએ તલ્લીન...	...	૯
અંતરમાં ઉડા જાતાં આ શું જણાતું ઓહો !...	...	૨૦૬
અંતરમાં-ઉઠ્યો ધ્વનિ એક, હૃદય છવાયું રે.	...	૨૬૯
કમલનયન ! કમલાંકશયન ! જય સાધકહૃદયવિહારિ શ્યામ !	...	૬૫
કર ઉપકારનિવેદન નિત્ય.	...	૧૦૮
કર્તવ્યો ઉત્તમ રીતે સાધે, એવો નર જોઈએ છે.	...	૧૬૨
કરે મન ! શાને કરે રે૦	...	૨૦૭
કહ ગયો જો દિલખતી, મેં કૈસે કહું	...	૧૫૪
કહી કહીને ચાક્યો, કહું શું હું તે વગાડીને દોલ ?	...	૧૪૫

કહું સુખની યુક્તિ હું એક, (જેને) સાધી શકે હરેકં ...	૨૦૦
કહે સંસૃતિ, મારે ત્યાં તમે આવજો રે, સહેલાડીઓ. ...	૪૯
કહો તમે પ્રત્યેકમાં શું શું ધાયું. ...	૨૬
કહો વિશ્વનિયંતા ! આ શાં તત્ત્વ રચ્યાં. ...	૩૦૪
કાન ના, ભભેરશે કોઈ ભઈ ! ...	૧૪૨
કામણગારા કોડીલા મુજ કંથ રે. ...	૧૩
કાલ છોડીને કળું, આજ તો કરીએ હો જી. ...	૧૦
કીધું આજ લગી તેં એનું એ હવે રેં ...	૨૧૫
કૃતિમનવચને એક રહીશ. ...	૨૯
કેમ ન હસતા, કેમ ન હસતા જુઓં ...	૩૦
કેવી રીતે ઉપકાર, વાળું, કેવી રીતે ઉપકાર. ...	૧૩૬
કોઈ એક જણે જગનાં જન્મી, કાંઈ કાંઈ ...	૧૫૫
કોઈ એક કાળે જગત આજે, વાટ તો જોઈ રહ્યું. ...	૧૬૦
કોઈ એક સમે મને પ્રેમી પાંચેં ...	૮૮
કોઈ કહ્યો મને વિશ્વમાંથી, મારો રસ કોણ પાત્રે રેણ... ૩૨	
કોઈ ચિતિમન્દિરમાં આવજો. મુજ સાધક બધું ! ...	૧૩૫
કોઈ પ્રીત અજગ જગાવી.... ...	૧૭૪
કોઈ હરિના વિયોગીને, આપું વધાઈ, ...	૧૭૩
કોણ જુએ જાણે કો નરનારીં ...	૧૫૩
કોને કહું એ દુઃખની કોને કહું. ...	૨૦૨
કોનાં મનમતિ ત્યાં તે પહોંચે. ...	૮૧
કંઈક મધુરું હસાવવા, (તારા) અભ્યંતર આવવાં ...	૧૭૧
કંઈ કંઈ અસ્વચ્છવાળા અલસિંધુમાં રેં ...	૨૦૫
કંઈ માલવિનાની વાતો, -માંહિ વખત બહુ જતો. ...	૨૨૨
કંઈ સોડોને લાંચું છે આજ. ...	૨૩૫
કંઈપ કોટિ સરખી, આ મૂર્તિ શી ! લહાય. ...	૨૩૨
ક્યા કીયા કહો યહાં આઈ, આલમમેં આને વાલે ? ...	૨૩૨
ક્યારે જશે સ્થિતિએ પેલી... ...	૩૧૩
ક્યાં જઈ હૈયું ઠારું, આજ, ક્યાં જઈ હૈયું ઠારું. ...	૧૩૨
ખરા પોતે તમે નથી તેહ જેને કો તમે હું-હું... ...	૨૦૮
ખરા સાધનતણા પરિપાકસમયે, પ્રભુ પ્રકટ થઈ. ...	૩૪
ખેલીએ ખેલીએ રે આવો આજં ...	૧૦૬

ગંગને ગમન કરો પાંખાળાં ખંખિડાં । ...	૧૬૬
ગંગનમંડલમાંહિ સ્થાપો, હો ગુરુરાજ અમને. ...	૫૩
ગંગા તે વાતના દહાડા, ક્રિયાસિદ્ધિ જનો જોતા. ...	૪૬
ગાંડો ઘેલો જાણીને ન કાઢો દયાળુ દેવ. ...	૨૮
ગુરુઅનુગ્રહ સાચો પામવા કાળે. ...	૫૫
ગુરુ ! આવો તો કંઈ કંઈ ખતાવું ।... ...	૬૬
ગુરુ ગુરુ ઉચ્ચારતી રે, મતિ આ ઢળે સ્વરૂપની માંલ. ...	૨૧૫
ગુરુ ! ચરણશરણ થયો થયો હું બાલક, પાદિ મામ્ર ...	૧૧૪
ગુરુ જલઉપર ચાલી શકું, અહો ! ...	૨૭૦
ગુરુનો સદૈવ જયજયકાર. ...	૩૦૨
ગુરુમંત્રની ધૂન લગાવો રે, બંધુ મારા. ...	૨૫૮
ગૃહદેવિઓ ! ઉત્તમ ગૃહિણી થાજો. ...	૧૪૪
ઘડી ઘડી વિરહ પ્રભુનો અંતરે કંઈ અનવધિ સાલે. ...	૩૧૦
ઘેર કંઈ ન કરે, તે સમારંભમાં ...	૪૪
ઘંટ વગાડજો, મારા મન્દિરના માલિક । ...	૮૬
ચિત્ત । તું ચિંતન છોડ રે, આ વિવિધ ભાતિતું ...	૨૫૨
ચિત્ત પ્રભુસંગે રે, રંગ્યું રંગે. ...	૧૧૧
છાંના રો' બંધુ' જાણી મૂક્યું છે. ...	૩૧૬
છૂટતું જીવત્વ કેમ આપે ? હો કાઈ ...	૩૧૬
છૂપી છૂપી જોઉં છબીલા છબી આપની. ...	૧૯૪
જંગલની દીકાપ્રતિ ના જો ...	૨૭૪
જન્મી જંગલમાં વિચારી જો તે' મેળવ્યું શું ? ...	૬૭
જન્ય કલ્યાણનિકેતનસ્વામિ ।... ...	૩૨૩
જન્યગુરુ ! પ્રિય બંધુ ! આજ, ઉત્સવે પધારીએ. ...	૨૮૮
જન્ય ચિદ્વૃતિ વિશ્વવિલાસી રે. ...	૩૦૧
જન્ય જગદીશ ! નામી શીશ, સ્તવીએ આજ ...	૨૮૭
જન્ય જન્ય અગમરૂપ અવિનાશી. ...	૧૮૬
જન્ય જન્ય અજ અવિનાશ ! નરહરે । ...	૨૮૮
જન્ય જન્ય જગજીવન । જનમનમોહન । ...	૧૭૬
જન્ય જન્ય જગપતિ જન્ય મહામાયા. ...	૩૬
જન્ય । જન્ય । જન્ય । નૃસિંહ ગુરુરાય । ...	૧૩૦
જન્ય જન્ય જન્ય વિશ્વપતિ ! આજ આ સ્વીકારો નતિ. ...	૧૪૭

જય, જય જય જીવનવારિ, લીલા અદ્ભુત તારી.	...	૧૦૦
જય જય જય યજ્ઞદેવ । ઉપાસીએ આજે.	...	૨૬૧
જય જય જય શ્રીવૃદ્ધરિ મહેશ । જય ઉચ્ચારીએ.	...	૧૫૭
જય જય જીવનનિધિ । આજે	...	૧૨૭
જય જય પરમાત્મવિભૂતિ । સાધક સહિ આરાધતા.	...	૮૩
જય જય સર્વાતર્યામિ । જય જય ગગનસદ્નધામિ ।	...	૨૩૩
જય જય સિન્ધુ અગાધ, જીવનના ।	...	૬૫
જય નરહરિ । નિખિલાધીશ્વરા ।	...	૨૮૨
જય પ્રેમારપદ પરમપ્રભુ । પ્રણતિ કરીએ પ્રેમથી.	...	૧૫૮
જય મહામાયા મહેશ । પ્રણમીએ આજ	...	૧૩૮
જય સકલસિદ્ધિપદ વિશ્વપતિ ।	...	૨૯૩
જય સદ્ગુરુ વદનવિહારિણિ રે	...	૩૦૯
જરી આમ આવને તું મારા ભાઈ.	...	૨૦૧
જરી તો પધારો, પધારો પ્રિય પ્રાણ ।	...	૧૪૬
જરી સાંભળો, પ્રિય બંધુ । મારે કંઈક કેવું છે.	...	૨૨૦
જીવ । તું માને બધું મારું, અણીએ કોઈ નથી તારું.	...	૧૩૮
જીવન આ ચાલ્યું ને ચાલે, હવે તો આંખ ખોલી ને ।	...	૩૦૨
જીવનરસને ઝીલવાને.	...	૧૩૪
જીવપણું આ મુજ કાજ, કેણે સંધરીયું.	...	૨૯
જીના ઓ જોગી । રે, મારા દેશવિષે કંઈ આવળે રે જી.	...	૩૧૪
જે જન્મદુઃખી હોય તે પણ આટલું તો કરી શકે:	...	૨૧૩
જેનાં હૃદય ઝીલે ક્ષત્રમાંસ.	...	૩૦૮
જેના હૃદય પ્રભુપદ ધ્યાય, તેને મળે સધળી સહાય.	...	૧૨૨
જો ! આયુ જાય એજે રે, કરી લે તું કાંઈ	...	૨૧૭
જોઈ ગુરુરાયા રે ગુરુરાયા.	...	૯૧
જોતો કાં નથી તું નિજ રૂપ.	...	૨૩૧
જોયા બહુએ કંઈ બોધદેનારા રે.	...	૧૪૬
જોયું આજ લગી તે એના વિષે રે.	...	૨૨૪
જોયું ન મેં કદી આવું.	...	૨૬૭
જોયું સકલ વિશ્વે કરી, તારા વિના કાંઈ નથી.	...	૩૦૭
ઝડપ કર, પ્રિય સખે । સકલ પ્રાણીપ્રતિ	...	૨૧૪
ઠેક સુધી રહેવું ન હોય તો સંગી મારા કે થશે મા.	...	૨૭૬

ડરકણુ તું શીદ થાય, ભડકણુ થઈ કાં છુપાય...	...	૧૦૯
તત્ત્વારૂં પુરૂષ ! તને, વિશ્વે છે ધન્ય ધન્ય.	...	૬૪
તનમનના પરિશ્રમને હરવા, એક દિવસ.	...	૨૬૩
તપે તનું ગાળું રી, જોવા સ્યામ.	...	૧૪૬
તમ જીવન છે એક દીપ.	...	૨૭૧
તમે એક વાર ધૂન લગાવજો રે, રામનામની	...	૪૫
તમે છો દુઃખહરનારા, પરંતુ કષ્ટદેનારા.	...	૨૮૬
તમે જાણો છો કે બધો ! હું શો કરું છું બધો ?	...	૭૫
તમે તો થઈ રો છો બંકા...	...	૬૧
તમે પ્રગતિકેરા પંથમાં છો, સાવધાન ! સાવધાન !	...	૫૮
તમે શાને વિસારી મેલ્યા બાપજી ! રે.	...	૩૦૫
તરણુનો સુગમ ઉપાય, તને પ્રિય ! જો અતલાલું.	...	૧૬૭
તારું આ ધમંડી ! મનનું, ત્યજ દે ગુમાન.	...	૧૮૮
તારું મન્દિર જોવા આવ રે, હે નરહરિ સ્વામિ !	...	૩
તુજ લક્ષ્યસ્થાન દૂર ભાસે ! આગળ વહે વીર !	...	૧૭૫
તું કરજો અખંડિત સ્મિત, સદા આનન્દે રે...	...	૧૦
તું કરજો રે. હું કહું તેવા વ્રત આજ.	...	૨૦
તું ખરો ગુરુનો ચેલો.	...	૫૬
તું ધડી ધડી જોઈ બરાડે.	...	૧૯૨
તેડાવું કોને પ્રેમથી જ્યાં આવનાર જતા રહ્યા...	...	૧૧૫
તેણે તત્ત્વ નિહાળ્યું.	...	૨૭૭
ત્રિકુટિતટ નાથ વિહાર કરે;...	...	૨૬૦
થઈ જો ભૂલ તે કાળે ધરો છો એદ શા થાટે ?	...	૬૭
થઈ શાણી પેલી હાં, બગલી કંઈ ધ્યાન ધરંતી	...	૨૫૬
થઈ સાધક આ ભવમાહિ રે, શું સાધ્યું.	...	૨૧૬
થવાનું થયું, હવે સદ્વિવેક વિસરી.	...	૭૦
થાને અંતર્મુખ, મનવા ! થાને અંતર્મુખ.	...	૧૧૬
દષ્ટ ઉત્સાહવચનભાથું ને, સાધનપથે વળાવું	...	૩૭
દયાની દૃષ્ટિ હું પર હે દયાળુ ! ઢાળશો ક્યારે ?...	...	૨૧૬
દિલકરી અગતીયાં. કિન્નકોં કહે.	...	૧૩૨
દિવસો નિત્ય વહી જાતા, કશું કરવાનું નથી થાતું.	...	૨૧૨
દુઃખ એવી વસ્તુ નથી જગમાં.	...	૧૮૫

દુઃખે જો દુઃખી થાઓ રે, કળેથી જો પીડાઓ રે. ...	૯૮
દુઃખી બંધુઓ ! આવો હસીએ કંઈ હા હા હા હા. ...	૨૦૩
દો થઇ કોઈ ઉદાર, અમને દો થઇ કોઈ ઉદાર... ...	૧૨૦
દોરો મને હાથ ઝાલીને ગુરુરાય રે	૧૪૧
ધન્ય જીવન તેનું રે જીવન તેનું.	૧૯૯
ધન્ય ત્રિભુવનમાં તેનું જનન... ..	૩૦૯
ધીરવીર ! પાય તુજ માર્ગમાં સ્થાપજે.	૧૮૩
નજરો નાખું નેહલરી.	૧૬૮
નથી નથી મેં કયું કશું તમ કાજે.	૨૬૬
નથી મુકિત થતી કદી જ્ઞાનવિના.	૧૬૨
નદીતટ ખેસીને હે બ્રાત ! દીવાસળી તું લઇને હાથ. ...	૭૨
નરતનુ પામી, પંથિ ! ઘણું કરવાનું... ..	૪૦
નાથ ! તમે ક્યાંથી હુંથી છૂટા થાશો... ..	૪૨
નાથ ! તમે મનના દિસો છો મેલા.	૧૨
ના નિરાશ થતો, બંધુ ! ન હારી જતો.	૧૮૨
નિજ અર્થવિના નથી સંગી થતું કો કોનું.	૧૪૪
નિજ ગુરુનું તો, સ્મરણ કદી ના ભુલીએ.	૧૨૬
નિજ બળને હરનાર ક્રિયાનું, સ્વરૂપ આ હું કહું છું. ...	૨
નિજ મહત્તાપ્રતિ જો જો રે હું તો તમારો.	૧૭૯
નિત્ય નિકટ નરહરિ પ્રભુ મારે, ન્યૂનતા પછી શી. ...	૨૯૮
નિત્ય નિરંતર બાહ્યાભ્યંતર, સધળે જેનો વાસ... ..	૧૨૯
નિર્ભય પ્રભુનાં બાલક નિર્ભય રહે૦	૧૭૬
નેડલો જોડોને કોઇ, હું તો છું નારી રે.	૬૦
નેત્રને અલૌકિકસરખું રે, આ શું જણાતું	૨૬૨
ન્યારી સ્થિતિ આ ! વશ્વમાં સૌથી અમો મસ્તાનની ...	૧૭૯
પનોતું બાણજો, સુખી ગૃહજીવન તો સફાય	૨૨૫
પરબ્રહ્મ જય જય પરમેશ્વર !	૨૦૭
પરમશાંતિની આ જુઓ રેલ જાતી.	૮૭
પારકાને કહેતો જે પાઘડી બળે છે	૮૫
પિંજરીઆમાંહિ પૂગણો રે.... ..	૧૬૭
પેલું કમલ જોઇ તમને સાંભર્યા	૨૨૩
પેલું શું દિવ્ય સદન દીપતું રે જો જો જો !	૨૯૯

પ્રભુઅનુગ્રહથી બંધુ ! તમને તુષ્ટિ હો, પુષ્ટિ હો. ...	૧૧૮.
પ્રભુ ! આપ તે દયાના નિધિ ક્યાંથી કહાવતા. ...	૭૭
પ્રભુ ! આપને કાજે રે, કહેશો વહાલા ! શું કરું ? ...	૧૮૫
પ્રભુએ કરુણા કરી, મતિ સ્વરૂપે ઠરી ...	૨૯૬
પ્રભુએ તો કાઢ્યું છે એક કારખાનું ...	૧૪૨
પ્રભુ કહે: ' મુજ વિશ્વે, વિધવિધ રૂપે હું થાઉં રે, ...	૩
પ્રભુ જાણો છો કે કોણુ હું ...	૨૩
પ્રભુથી લગાવી દે તું તારી, એ લગની ...	૨૫
પ્રભુની કૃપાના પાત્ર બધુ ! સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્. ...	૮
પ્રભુને પ્રાણથી પ્યારા ! પધારો આ મદ્દલીમાં ...	૮૪
પ્રભુનો હું દાસ રે, મારે તો સધળી વાતે સહેલ છે. ...	૭૭
' પ્રભુનો હું પુત્ર ' વદીને રે, શીદને જીલને લજ્જે છે. ...	૫
પ્રભુપદે (મારું) ધામ રે. આનંદ મારું મધુરું નામ છે. ...	૬૧
પ્રભુ ! પામો અબ્યુદય સાહિત્ય ...	૮૨
પ્રભુ ! પ્રણામઅંજલિ આપીએ. ...	૧૪૭
પ્રભુ મુજ કૃતિમાં બહુ ખામી ...	૫૧
પ્રભુ હું આવાહન દઉં આજ. ...	૧૨૧
પ્રયત્નના પંથરે, નિરાશાના ખડક ધણી ...	૩૧૮
પ્રશાંતિને ધારો રી, સાધક વીર ! ...	૧૮૧
પ્રસન્નતાને નવ છોડીએ, સ્થિતિ આવે ગમે તે. ...	૨૬૩
પ્રાણાત્મરૂપ ગુરુબંધુ તમને, જયગુરુ જયગુરુ ...	૨૯૩
પ્રાર્થનાસમ ક્ષણ દેનારી ...	૨૧૮
પ્રિય પતંગિયા ! તુજ પ્રતિકૂલ ...	૨૮૪
પ્રિય બંધુ ! શું તું દુઃખી છે ? ...	૧૮૪
પ્રિય મુજ ટિટોડી ! ચાંચં તું ભરજો ...	૩૧
પ્રિય વાંસલડી ! શ્યામ છતાં તું કૃષ્ણને પ્રિય શાથી થઈ ? ...	૬૯
પ્રિય વીર ! પ્રથમ સ્વાશ્રયી થજો. ...	૧૭૯
આપજી ! ગાંડી મળી ધરવાળી. ...	૧૫
આલકની શુણ્ણે વિનતિ. ...	૯૫
ઓલો કોઈ ઓલો ...	૧૦૮
બંધુ ! આવો આ વાર, દષ્ટિએ સ્નેહે સંકાર. ...	૨૭૩
બંધુ ! કોઈ આવો, બતાવું અજબ સરીખું ...	૧૯૧

બંધુજનને, હર્ષથી આજ વધાવું.	૧૦૦
અભિજ્યોતિ લાળું, સર્વમાંહિ વ્યાપી.	૨૭૩
અહા લાળું અહા લાળું.	૮૯
અહમયી ઠેં પરમ જ્યોતિ !	૧૮૭
અહમાં મતિ જેની રમે છે...	૧૦૫
અકિતમય આ ચિત્ત, મારું, અકિતમય આ ચિત્ત	૧૨૧
અંત્ર લે અગવાન, સમય સમેજીને.	૧૪૬
અન્યાવિષ્ણુ સદ્ગુરુ અનન્ય, મારી મતિ.	૪૩
અરદ્રીએ હોય છોડવો તો, હાથ મારો અલશો મા.	૨૨૧
‘ અરોંસાની ભેંશે, પાડો જણ્યો ’ !...	૧૮૩
અલાર્ધ કર, અલાર્ધ કર. અરે ઝો યાર ! દુનીયામાં,	૩૧૬
અવંની આ લાવટ મારી લાગી	૧૫૨
અર્ધ ! તું શું કરે એસા હેઠો રે	૯૩
અર્ધ ! પેણુ છુપું છુપું શું કરે છે !	૧૩૯
અર્ધ ! શુભ દષ્ટિ કરતાં, શીખ !	૪
આવવડે તું અંત્ર અગવાન	૧૬
આળ લાળ તું આ કરતો ચકરડોળ.	૬૪
બીતિ તો જોતાં મારી ભાંગી.	૩૩
મંદુલી ન તારી પેને તીરે, સાધુ સાચા !	૧૩૩
મધુરું મુખકું હું મલકાવું, અનુકૂલ અનુકૂલ...	૧૧૬
મતિ તરવે કરી એકતાર, વહો નિત્ય તત્ત્વવિચારે.	૨૬૦
મનથી ન નાચો, બંધુ ! મનને નચાવો.	૨૮૬
મનના વ્યાધીથી કાં પીડાઓ રે, આવધ થઈને.	૧૫૦
મન ! િચ્છા શું મુઝાય રે, શિર પ્રભુ ગાજે છે.	૩૦૧
મન મૂકીને મળીએ, મોહનજી.	૧૩૧
મનમોહલા ! આવો મંત્રિએ.	૧૯૨
મન સુખ લાવે, મન દુઃખ લાવે, બંધમોક્ષ મન લાવેજી...	૨૯૮
મને પ્રાપ્ત થતાં દુઃખમાં પ્રભુએ.	૨૬૪
મંરત થયો રે. મદ્યથી મંત થયો.	૨૯૪
મહત્ કાર્ય કંઈ કરવાનું છે ? તો તે કરી.	૨૯૬
મહામોહક ને વૈચિત્ર્યભર્યા, તમે આવી વંચા.	૨૦૩
મળ્યા રે મળ્યા અમને અહિંઆં રે.	૮૧

મળ્યાવિણ શું કરું, મારા હૃદયરમિક્ષ્ણંગાર.	૨૫૩
માટીના ઘડનાર કુંભાર ! તને પણ લાખો ધન્ય.	૨૬૭
મારા અંતરમાં જ્યોતિ એક જગી.	૩૨૨
મારા અંતર દિવ્ય પ્રકાશ ! મુજને દોરજે.	૧૭૨
મારા ચિદ્રૂપ આત્મારામ, તારો અદ્ભુતં	૧૧૩
મારા નયનતણા એકતારા.	૩૨૦
મારા પરમ તત્ત્વચૈતન્ય, તારો અગમ્યં	૧૧૬
માન પ્રાંગણે સુખશ્રી રેલાય.	૫૭
મારા મનહર મધુરા મોગ, મીઠું ખોલ કંઈ.	૫૨
મારા શ્યામ તમે આવો જરી આમ આમ.	૨૫૭
મારા શ્યામ તમે આવો જરી આમ આમ.	૨૫૭
મારી ગાયોના ગોવાળ, હાવે વહેલો આવજે.	૬૦
મારી ઠેલણગાડી તાત ! તમે જરી ઠેલજો છ.	૩૦૭
મારી નડતર એક જ આજં	૪૦
મારે મન એ ન અધિક.	૨૨૭
મારે રાખવું ઘટવું નિશ્ચિન મુખ મલકાવું રે....	...	૯૨
મારું જીવન સતત વહે શાંતિમાં.	૨૨૫
મારું દોલકકું એ કહે છે રે, કાંઈ વેદાંતની વાતો.	૨૨૮
મિઠો, મિઠો તે રસ ઝીલવા, અમે આવ્યાં રે....	...	૨૧૬
મિથ્યા ધરે છે દુઃશા આ જીવ તો....	...	૨૦૬
મીઠી મીઠી નિન્દમાંથી મુજને ના કોઈ જાવો.	૬૨
“ મુજ જીવન છે દુઃખરૂપ. ”	૨૨૦
મુજ દષ્ટિમાંહિ ચમકલયું આ શું આવતું.	૧૩૦
મુજ વાત ચમત્કૃતિની શી કહું.	૧૨
મુજ હૃદયવહારી, મારે તો સખળી તારી ઓથ છે.	૧૮૦
મૂંડીમાં મારી, વિશ્વ માય.	૧૫
મેં કેસે કહું સકું ખોલી કે, મેરા દિલકા ઢંગ...	...	૨૬૩
મોહ્યાણ ન મારો, મોહનજી...	૨૦૪
મથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિ થયાં વિણ, અધપણું જાણો...	૩૦૬
મથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિ વિના થતી નથી જીવને શાંતિ...	૨૮૫
રમણીયતાનું ભાન, કર મન ! રમણીયતાનું ભાન...	૧૪૮
રમ્ય જીવન કોઈ ગાજો રે, બધું ! મારાં	૧૪૮

રસિક નલિની, આંહિ હું ડોલંતી ખીલું.	૮૭
રસિયાની રીસ ટાળી રે, હાં મેં તો મારા.	૧૦૩
રહસ્યરૂપ ને ચમત્કૃતિમય કુતૂહલ કરતું નવું નવું...	૧૭૨
રહીએ કાં દ્વાર વાસી.	૨૨૮
રહો ક્યાં છે તું વસી, વીરા ! વિચારને.	૧૬૩
રમકઝૂમક પાવ ઠેકવનારી	૨૭૨
રંગ રમીએ રસિયાજી ! રસિકસંગે, રંગ રમીએ...	૪૬
લક્ષ્મી કૃપાપાત્ર નિજ હાથ.	૨૩
લલિત જીવનની હૃદયલલિતતા...	૩૨૨
લ્યો રે મધુરાં મધુરાં આ ગુલાબ રે.	૧૨૮
વરણાગી, વરણાગી, આ તે શી તારી વરણાગી રે.	૧૬૬
વર દેનાર નરહરિ દાતા, જણાય આજે જ્યાં ત્યાં.	૫૩
વહાલાં ! શીદ સેવીએ રે, આ લયને પરિતાપ	૧૮૮
વહાલા બંધુ ! આવીને સમારંભમાં રે	૨૮૩
વહાલા હૃદય ! ન દુર્ગલ થાતું.	૨૬૭
વિજય વિજય વિજય અમે નિત્ય પામીએ.	૨૬૧
વિણુ ગુરુ, અન્યથા તરી શકે જીવ ?...	૨૫
વિણુ થએ પ્રભુઅભિમુખ, તારી બધી ભુખ	૩૦૩
વિભ્રાજીત થાજે તું વીર !	૧૮૯
વિયોગીવૃત્તિનું આકંઠ શુણીને કરુણ નમ્ર બની...	૧૦૫
વિરલ કોઈ લક્ષ્યને વીંધી જાણે રે.	૨૫૧
વિલોક્યો આત્મસ્વરૂપપ્રકાશ.	૭૪
વિષયી વૃત્તિ ! તુજને ધિક્કાર.	૩૦૦
વિશ્વાસ ન ધરશો વૃત્તિતણો...	૨૯૭
વૃત્તિ આ સહસા એક દિન ઉડી ઉડી ચાલી.	૨૮૧
વૃત્તિઓ કેવી રહે વીર ! તેનું અન્વેષણ કરજે રે.	૨૯૧
વૃથા શંકા બધી છોડી, હવે નિઃશંક થા ભાઈ !	૨૨૯
વંદન-મંગલ પ્રભુસ્મિતને.	૧
શાની શાની લીધી છે તેં દીક્ષા	૧૦૦
શાનું જીવ્યું રે, જગમાં શાનું જીવ્યું...	૩૧૭
શાંતિ ! શાંતિ અખંડ આજ કરજો...	૨૮૩
શી આ નિશ્ચેષ્ટ સંયમિત વૃત્તિ થઈ !	૨૩૫

મળ્યાવિણ શું કરું, મારા હૃદયરસિકશૃંગાર.	૨૫૩
માટીના ઘડનાર કુંભાર ! તને પણ લાખો ધન્ય.	૨૬૭
મારા અંતરમાં જ્યોતિ એક જગી.	૩૨૨
મારા આંતરે દિવ્ય પ્રકાશ ! મુજને દોરજે.	૧૭૨
મારા ચિદ્રૂપ આત્મારામ, તારો અદ્ભુતં	૧૧૩
મારા નયનતણા એકતારા.	૩૨૦
મારા પરમ તત્ત્વચૈતન્ય, તારો અગમ્યં	૧૧૬
માન પ્રાંગણે સુખશ્રી રેલાય.	૫૭
મારા મનહર મધુરા મોર, મીઠું ખોલ કંઈ.	૫૨
મારા શ્યામ તમે આવો જરી આમ આમ.	૨૫૭
મારા શ્યામ તમે આવો જરી આમ આમ.	૨૫૭
મારી ગાયોના ગોવાળ, હાવે વહેલો આવજે.	૬૦
મારી ઠેલણગાડી તાત ! તમે જરી ઠેલજો છ.	૩૦૭
મારી નડતર એક જ આજં	૪૦
મારે મનં એ ન અધિક.	૨૨૭
મારે રાખવું ઘટવું નિશ્ચિન મુખ મલકાતું રે....	...	૯૨
મારું જીવન સતત વહે શાંતિમાં.	૨૨૫
મારું ઢોલકકું એ કહે છે રે, કાંઈ વેદાંતની વાતો.	૨૨૮
મિઠો, મિઠો તે રસ ઝીલવા, અમે આવ્યાં રે....	...	૨૧૬
મિથ્યા ધરે છે દુઃશ્યા આ જીવ તો....	...	૨૦૬
મીઠી મીઠી નિન્દમાંથી મુજને ના કોઈ જખાવો.	૬૨
“ મુજ જીવન છે દુઃખરૂપ. ”	૨૨૦
મુજ દષ્ટિમાંહિ ચમકલયું આ શું આવતું.	૧૩૦
મુજ વાત ચમત્કૃતિની શી કહું.	૧૨
મુજ હૃદયાવહારી, મારે તો સખગી તારી ઓથ છે.	૧૮૦
મૂઠીમાં મારી, વિશ્વ માય.	૧૫
મેં કેસે કહું સકું ખોલી કે, મેરા દિલકા ઢંગ...	...	૨૯૩
મોહ્યાણ ન મારો, મોહનજી...	૨૦૪
મથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિ થયાં વિણ, અધપણું જણો...	૩૦૬
મથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિ વિના થતી નથી જીવને શાંતિ...	૨૮૫
રમણીયતાનું લાન, કર મન ! રમણીયતાનું લાન...	૧૪૮
રમ્ય જીવન કોઈ ગાળો રે, બધું ! મારાં	૧૪૮

રસિક નલિની, આંહિ હું ડોલંતી ખીલું.	૮૭
રસિયાની રીસ ટાળી રે, હાં મેં તો મારા.	૧૦૩
રહસ્યરૂપ ને ચમત્કૃતિમય કુતૂહલ કરતું નવું નવું...	૧૭૨
રહીએ કાં દાર વાસી.	૨૨૮
રહો ક્યાં છે-તું વસી, વીરા ! વિચારને.	૧૬૩
રમકઝૂમક પાય ઠેકવનારી	૨૭૨
રંગ રમીએ રસિયાજી ! રસિકસંગે, રંગ રમીએ...	૪૬
લઘ કૃપાપાત્ર નિજ હાથ.	૨૩
લલિત જીવનની હૃદયલલિતતા...	૩૨૨
લ્યો રે મધુરાં મધુરાં આ ગુલાબ રે.	૧૨૮
વરણાગી, વરણાગી, આ તે શી તારી વરણાગી રે.	૧૬૬
વર દેનાર નરહરિ દાતા, જણાય આજે જ્યાં ત્યાં.	૫૩
વહાલાં ! શીદ સેવીએ રે, આ લયને પરિતાપ	૧૮૮
વહાલા બધું ! આવીને સમારંભમાં રેં	૨૮૩
વહાલા હૃદય ! ન દુર્બલ થાતું.	૨૬૭
વિજય વિજય વિજય અમે નિત્ય પામીએ.	૨૬૧
વિણુ ગુરુ, અન્યથા તરી શકે જીવ ?...	૨૫
વિણુ થએ પ્રભુઅભિમુખ, તારી બધી ભુખં	૩૦૩
વિભ્રાજીત થાજે તું વીર !	૧૮૯
વિયોગીવૃત્તિનું આકંઠ શુણીને કરુણ નમ્ર બની...	૧૦૫
વિરલ ક્રોધ લક્ષ્યને વીંધી બાણે રે.	૨૫૧
વિલોક્યો આત્મસ્વરૂપપ્રકાશ.	૭૪
વિપત્તિ વૃત્તિ ! તુજને ધિક્કાર.	૩૦૦
વિશ્વાસ ન ધરશો વૃત્તિતણો...	૨૬૭
વૃત્તિ આ સહસા એક દિન ઉડી ઉડી ચાલી.	૨૮૧
વૃત્તિઓ કેવી રહે વીર ! તેનું અન્વેષણ કરજે રે.	૨૯૧
વૃથા શંકા બધી છોડી, હવે નિઃશંક થા ભાઈ !	૨૨૯
વંદન-મંગલ પ્રભુસ્મિતને.	૧
શાની શાની લીધી છે તેં દીક્ષાં	૧૦૦
શાનું જીવ્યું રે, જગમાં શાનું જીવ્યું...	૩૧૭
શાંતિ ! શાંતિ અખંડ આજે કરજો...	૨૬૬
શી આ નિશ્ચેષ્ટ સંયમિત વૃત્તિ થઈ	૨૬૬

શીદને ઢીલા થવું પડે જો અંતરમાં બળ ભરીયું રે હાં...	૨૭૫
શુકળનકાખ્યાન.	૨૩૫
શું કહીને બોલાવું રે, મારા 'એ' ને તો.	૧૫૪
શુભી આર્દ્ર હૃદયની આ વાણી રે૦	૨૫૫
શુભો આ, પ્રભુનો મંગલનાદ	૧૨૩
શુદ્ધ આ વિરાગ ક્યાં ન જોયો.	૩૦૩
શુભમય દષ્ટિ રાખ, નિરંતર.	૧૨૫
શોધું રે શોધું હું સૃષ્ટિસરિતાકિનારે.	૬૩
શ્રી ચિતિપ્રદીપ પ્રકાશ, વિલોકું આજ;	૧૩૪
સદ્ગુરુ તેને શું કરે૦	૨૬૮
સદ્ગુરુબોધ શ્રવણ કરી, મારા સાધક વીર !	૧૨૪
સદ્ગુરુરાય ! તમને મળાય, ધાયું પમાય.	૨૧૦
સખલાત્રયથી રહિત થએલા, કોણ દિશે જર્મશું... ..	૧૫૦
સર્વોત્તમ ફલ જો ધર્યો તો, ગ્રહો સુજન આ સાર.	૧૦૮
સહજે અગમ્ય જ્યોત જગી રે, હૃદયમાં.	૧૧
સાચું શ્રેય ચહો બહેનો ! બંધુઓ !... ..	૧૯૬
સાચો થા બલનો ઉપાસી.	૩૧૬
સાધક જનને, સ્નેહથી સ્વાગત દધએ,	૧૪૮
સાધક બંધુપ્રતિ સસ્નેહ, વદીએ જયગુરુ.	૨૩૩
સાધનવિણ જીવનું તરણ-નથી એ નિર્વિવાદ.	૩૦૫
સાધુજીવન કોઈ ગાળો રે, બધુ મારાં૦	૧૮૧
સાધુતા ધણાની ટળી જાય છે, સ્વાર્થસમય૦	૧૯૪
સાવધ રહો પ્રવાસીની જાત ?	૧૧૧
સુખઅર્થે કિં કર્તવ્યમ્ ?... ..	૮૦
સૃષ્ટિ આ, હસતાની સાથે હસે છે	૭
સ તત, હું છું પરમ નિશ્ચિંત.	૨૫૨
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ સકલ પ્રદેશમાંહિ, શાંતિ હો ! શાંતિ હો !	૨૭૨
સ્નેહમાં કહો શાની ઉણપ છે.	૨૭૫
સ્મરણ નથી ભૂલાતાં, નાથ !	૧૨૬
સ્મરણ નથી એ ભૂલાતાં, ઓ આપજી	૨૯૧
સ્વરૂપની ભાવના, મન ! કર તુજમાં નિશ્ચિન.... ..	૯૭
સ્વરૂપસ્થિતિની મોજ રે, કોઈ વિરલા માણે.	૨૯૨

હજારો જાતનાં ફાંફાં, અરે જીવ શીદ મારે છે ?	...	૨૭૪
હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ? હજી વૈરાગ્ય શું નાવે ?	...	૧૬૪
હમકો તુમસે મિલાઈ દેના	૪૮
હર્ષે અલિનન્દન દધ્યે રે, ગુરુબંધુને આજ.	...	૧૭૮
હરિ ઝઠ ! પરબ્રહ્મ ! ભુતાન્તરાત્મન !	...	૧૧૯
હરિગુરુ એક લજ મન મારા	...	૩૧૩
હવે મને સત્યનો પંથ હાથ લાગ્યો.	...	૨૭૮
હાડે છેક શું જતો, કાંઈક દોરી તો ઢીલી મેલ.	...	૨૨૪
હાલતા ચાલતાં કીજીએ, કાંઈ સઉ સાથે સુખની વાત રે...	...	૧૮૫
હારે સખિ ! આજે મને, કાચી ઉઘેથી જગાડી એ કાનુડે.	...	૧૬
હિત ચાહો તો બંધુઓ ! ટાળો અંતરનો અંતરાય.	...	૧૧૬
હિતજનક અતિમ આ ઉપદેશ બંધુ ! વિસારશો મા.	...	૨૮૨
હું ઇષ્ટસ્મરણને સાધું આજ, અવર કરીશ હું કાલે.	...	૩૯
હું છું પૂર્ણ અખંડ અનાદિ.	...	૨૮૭
હું તો કરુણા ચહું છું એક તારી.	...	૩૦૦
હું તો થાક્યો હવે કેમ કરવું મારે.	...	૯૫
હું તો બોલાવી થાકી, કંઈક બોલ દો વહાલા !	...	૧૬૧
હું તો મહામંગલ જ્યાં ત્યાં લાળું.	...	૮
હું દુર્બલને દોરનાર, મારે તારો છે આધાર.	...	૧૫૯
હું સાધક છું. હું સાધક છું.	...	૧૯૭
હૃદયની વાત ક્યાં કહેવી, બધિર જ્યાં શ્રવણ કરનારો.	...	૭૧
હૃદયમલ ટાળો રી, હો ગુરુરાય	...	૧૧૭
હૃદય રસો રે બંધુ ! હૃદય રસો.	...	૧૫૬
હૃદય વિરાજજો, સ્વામિ હૃદયના.	...	૫૯
હૃદયસરે જઈ નહા, પ્રિય મનવા !	...	૩૨૦
હોડીવાળા હોડી હંકાર, જરી આજે—આજે.	...	૨૬૫
જ્ઞાન ગુરુ ! આપો રે, ગુરુ ! આપો....	...	૧૪૯
જ્ઞાન દીયો ગુરુદેવા ! અમોને.	...	૧૨૫
જ્ઞાનવિના અધાઈ રે, સદા જીવોને.	...	૧૦૪

જે જે શ્રેણીમાંથી જે જે પંચો લેવામાં આવ્યાં છે તે
પંચોની અનુક્રમણિકા.

શ્રેણી	પદાંક
૨૩.	૧ થી ૨૧.
૨૪.	૨૨ થી ૪૩.
૨૬.	૬૫ થી ૭૮.
૨૭.	૧૧૨ થી ૧૨૭.
૨૮.	૧૨૮ થી ૧૪૪.
૨૯.	૧૫૫ થી ૧૭૭.
૩૦.	૧૮૨ થી ૧૯૬.
૩૧.	૨૧૬ થી ૨૪૦.
૩૨.	૨૪૧ થી ૨૫૫.
૩૩.	૨૮૪ થી ૩૧૯.
૩૪.	૩૨૦ થી ૩૩૮.
૩૬.	૩૫૫ થી ૩૮૬.
૩૭.	૩૭૮ થી ૩૮૮.
૩૮.	૩૮૯ થી ૪૦૨.
૩૯.	૪૧૭ થી ૪૪૦.

સાધનસમારંભના પુસ્તકોમાંથી જે જે પંચો લેવામાં
આવ્યાં છે તે પંચોની અનુક્રમણિકા.

સાધનસમારંભ	પદાંક
૧૨.	૪૪ થી ૬૪.
૧૩.	૭૯ થી ૯૯.
૧૪.	૧૦૨ થી ૧૧૧.
૧૫.	૧૪૫ થી ૧૫૪.
૧૬.	૧૯૦ થી ૨૧૫.
૧૭.	૨૫૬ થી ૨૮૩.
૧૮.	૩૩૯ થી ૩૫૪.
૧૯.	૩૭૦ થી ૩૭૭.
૨૦.	૪૦૩ થી ૪૧૬.

ચિત્રપ્રદીપપ્રકટીકરણોત્સવના પદોમાંથી જે પદો
લેવામાં આવ્યાં છે, તેની અનુક્રમણિકા.

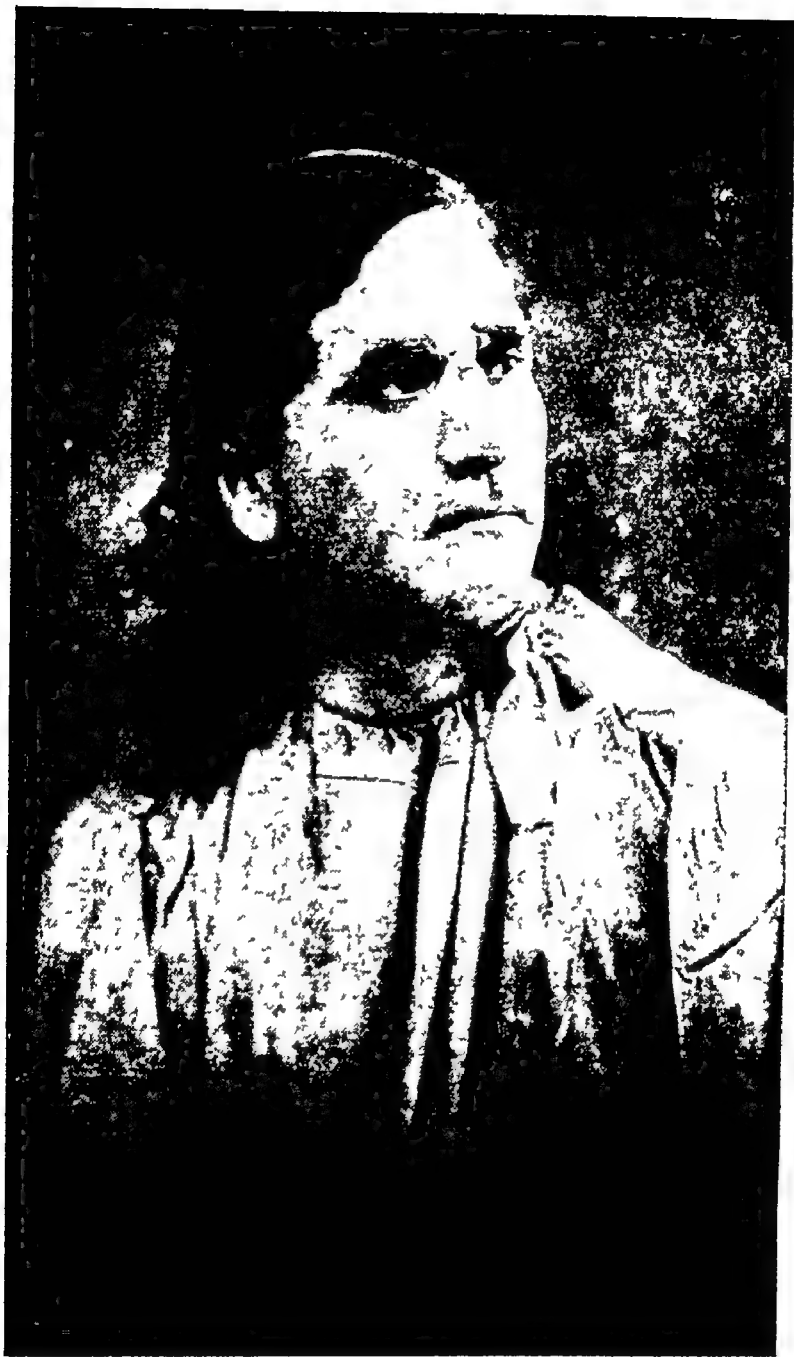
ઉત્સવ ૮.

પદ ૧૭૮ થી ૧૮૧.

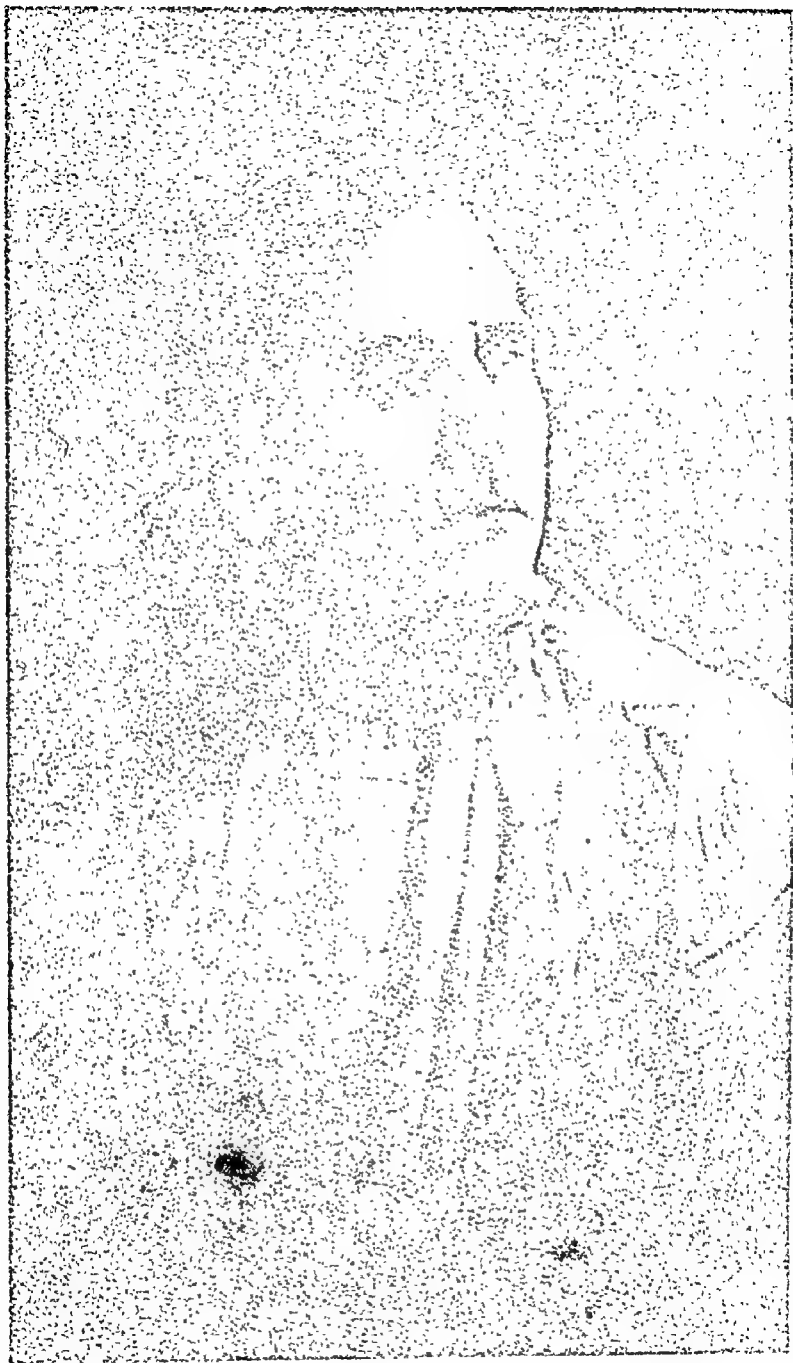
સાહિત્ય-ચંદ્રિકામાંથી લેવામાં આવેલા પદોની
અનુક્રમણિકા.

પદ ૧૦૦ થી ૧૦૧.

सद्गुरु परमात्मा
श्रीमद् उपेन्द्राचार्यजी.

सद्गुरु परमात्मा
श्रीगद् उपेन्द्राचार्यजी.

॥ ॐ ॥

॥ तत् सत् ॥

॥ श्री सद्गुरवे परमात्मने नमः ॥

श्रीउपेन्द्रगिरामृत.

द्वितीय परिवाह.

प्रभुस्मितप्रति वन्दन.

पद १. अष्टपद्मी लय (नय नय देव उदरे, ओ लय.)

वन्दन—भंगल प्रभुस्मितने.

मधुर प्रलामय, मोहक, शान्ति अभित थती,

जे ओ प्रलामां भेलाता;—

सूर्य शशि पलु लज्जित थातां,

सौम्य प्रलापर भेलाता;—

प्रभुलज्जितो निज दुरित सकलने,

निश्चल जेभां धोता;—

धनुकुलासम, (ओ) अधरउपर कंध,

प्राण पसारे जेतां;—

ओह प्रकाशे, साधक, निज मनभोली.

प्रभुसूत्रे अट प्रोता;—

અસાવધાનતામાં સામાન્યસરસ્વી જળાતી ક્રિયા પણ
જીવનવળનો નાશ કરે છે.

પદ ૨. સાવણી.

નિજ બળને હરનાર ક્રિયાનું, સ્વરૂપ આ હું કહું છું,
પ્રતિજનમાં એ વ્યાપક લાગે, જ્યાં જ્યાં હું જોઉં છું.
જીવનકેરું બળ આપણમાં, જે સ્થિરતાથી વધે,
તે સ્થિરતાનો નાશ કરતા, જીવ હું જોઉં બધે.
સત્ત્વતણું સંચય તનુમાંથી, જેમ જેમ નિત્ય થતે,
શરીર મન ને આત્માનું બળ, તેમ તેમ નિત્ય હટે.
નવરો એકો મનુષ્ય તોએ, નિજ બળક્ષીણ કરે,
કંઈ ન જડે તો જીવડે નખ કે દાંત કાન ખોતરે.
પલાંડી વાળે તોએ હલાવે, પગ ન જરી સ્થિર રે,
હાથને કંઈ ન સૂઝે તો મિથ્યા, મુછો મરજ્યા કરે.
કંઈ ચશ્માને નાકની ઉપર, ઘડીએ પલકે અડે,
રમત ક્યારું કંઈ કરે ઘાસના, એક તણખલાવડે.
જમીનપર કંઈ તો આંગળીથી, ટકોરી માર્યા કરે,
હોય ગળામાં કંઈ નહિ તો પણ, ખું ખું કરીને મરે,
કંઈ તો કાગળ મળતાં તેની, વાલ્યા કરતા ગડી,
પેટની ઉપર હાથ ફેરવે, કેટલાક હરધડી.
અંગરખાની કસને કંઈ ફેકટ આમળીયા દે,
વિનાપ્રયોજન શરીરને કંઈ, અમથા મરજ્યા કરે.
આવી આવી હેતુવિનાની, ખોટી ક્રિયાઓ થતી,
જે અંતરના સંચિત બળની, કરતી મોટી ક્ષતિ.^૧
હલકી હલકી બાબત આવી, પણ બળક્ષય કરતી,
અબળતાં પણ વૃત્તિમાં એ ચંચળતા ભરતી.
આવા લક્ષણ વૃત્તિની અસ્થિરતા પણ સૂચવે,
સાવધ સ્થિર જન એ અપલક્ષણથી નિજને સાચવે.
જરૂરવિનાના વ્યાપારોમાં, શરીરમન જેટલું—
જન્ય વેગથી અર્થ તેનું બળ ક્ષીણ થાય તેટલું.
સાવધ સાધક પુરુષે આવી, પ્રવૃત્તિ તજવી,
બલનો સંચય કરી તનમનની, સ્થિરતાને સજવી.

તન સ્થિર થતાં પ્રાણુ થતો સ્થિર, પ્રાણુથી મન સ્થિર થતું,
મન સ્થિર થતાં અંતરકેરું, બલ ન નકામું જતું.
માટે વિવેકી પુરુષે હેતુ-વિણુ નવ કરવી ક્રિયા,
બલવર્ધક છે ઉપરની એક પ્રકારની પ્રક્રિયા.

વિશ્વમાં વિશ્વપતિ સર્વદા ઓતપ્રોત જ રહે છે.

પદ ૩. (મોહનછંને મળવા, તલપે છે—એ લય.)

પ્રભુ કહે: 'મુજ વિશ્વે, વિધવિધ રૂપે હું થાઉં રે.'
પ્રેમનો અગ્નિ જ્યાં પ્રકટે ત્યાં,
કાષ્ટ બની હું જાઉં રે; પ્રભુ૦
દીપક જ્ઞાનનો જોતાં તેમાં,
પતંગ બની ઝંપલાઉં રે; પ્રભુ૦
ભક્તિતણી જ્યાં સરિતા વહેતી,
માછણું થઈ ત્યાં નહાઉં રે; પ્રભુ૦
સ્નેહતાણું ફળ જ્યાં લટકે ત્યાં,
પક્ષી બની તે ખાઉં રે; પ્રભુ૦
શુભદૃષ્ટિમય નયનવિષે તો,
કાળજી થઈ અંજાઉં રે; પ્રભુ૦
હિતકરી વાણીમાં તો હું,
સ્વરૂપે જ પૂરાઉં રે; પ્રભુ૦
અનન્યભક્તિ જો બેડી તો,
હું કેદીજ ગણાઉં રે; પ્રભુ૦
જે જે મારું ધ્યાન કરે છે,
નિત્ય હું તેમને ધ્યાઉં રે; પ્રભુ૦
જ્યાં જે રૂપ અનૂળ લાસે,
ત્યાં તેવો કહેવાઉં રે; પ્રભુ૦

ચારે શરીરની શુદ્ધિના પરિણામે ઇષ્ટશ્રીને તેમાં પધારવા
નિમંત્રણ.

પદ ૪. (તાઈ ગોકુલ જોવાને આવ રે—એ લય.)

તારું મંદિર જોવા આવ રે, હે નરહરિ સ્વામિ !
વાસ્તવ રીતે આપનું જે, મંદિર મારા નાથ !

સુન્દર કરવા ને વાપરવા, દીધું મારે હાથ રે; હે૦
 કંઈ કંઈ તેમાં ભૂલ કરીને, માને (એ) “મન્દિર મુજ,”
 એમ લહીને અવિવેકી જન, તેની ન કરતા બુઝ રે; હે૦
 ઉભો આજ હું વાટ જોઈને, આંગણીયાની માંહ,
 કરુણા કરીને તેમાં ધરજે, તુજ કુંકુમના પાય રે; હે૦
 મન્દિર મારું જાણીને કંઈ, કહે: ‘એ નરકનું દ્વાર,’
 તેવા મૂર્ખ જનોપ્રતિ મુજને, ઉપજે છે ધિક્કાર રે; હે૦
 કહેવા આવે કંઈ ‘મન્દિર નથી, પણ એ લોહની હેડ,’
 મહાલયમધ્યનું સુખ શું જાણે, જાજરૂ જોનારા દેડ રે; હે૦
 કહે: ‘ભયદુઃખમૃત્યુથી ભરેલું, છે તારું મન્દિર,’
 મૂત્ર પીનાર અઘોરી ન જાણે, શી વસ્તુ છે ખીર રે; હે૦
 “ભોંયના પાયામાં દુખળું છે, તુજ મન્દિર નાશવન્ત,”
 પાયા પણ જેના આકાશે, શું જાણે એ અંધ રે; હે૦
 મન્દિરકરો મેલ મેં હોમ્યો, જ્ઞાનાગ્નિની માંહ,
 કાશીકરો સધળો કચરો, જેમ ગંગામાં જાય રે; હે૦
 મન્દિર આ બાંહ્યાંતર આજે, સ્વચ્છ થયું છે અધિક,
 ભલે પંધારો મલપંતા નિજ, મન્દિરના માલિક રે; હે૦
 અંદરના ભાગોને લીધે તનુ—મન્દિર પણ છે પવિત્ર,
 કાગળ જેમ પૂજતો અંદર, હોય જો દેવનું ચિત્ર રે; હે૦
 મન્દિરના સધળા ખંડોમાં, ચરણો કરજો ધરા!
 આપ સભર વ્યાપી રહેજો વિભુ! ચરણથકી તે શીષ રે; હે૦
 આપતણા સેવક રૂપે છે, મારો પણ ત્યાં વાસ,
 અધિક શુદ્ધ કહેશો તેવું કરું, રહીને આપની પાસ રે; હે૦

સર્વમાં શુભદૃષ્ટિ કરવાનો ઉપદેશ.

પદ ૫. (ધરો કાંઈ હિતશિખામણુ ધ્યાન,—એ લય.)

ભાઈ! શુભદૃષ્ટિ કરતાં શીખ, થાય તો તારું હિત અધિક.
 શુભદૃષ્ટિ કરવાનું હું કંઈ એક ન શીખવનાર,
 શુભ, તુજ પૂર્વજ શિખવે તેનાં, દૃષ્ટાન્તો એ ચાર; ભાઈ!
 ઢળતી ક્યાંહિ શાહી તરત તો, કહે શુકન છે સારા,
 શુભદૃષ્ટિને કરાવનારા, બાંધ્યા કેવા! ધારા; ભાઈ!

મુડદાના પણ શુકન ગણ્યા જો ! શુભદષ્ટિને આણી,
 એ શુભદષ્ટિ ધરી પશુ મટી તું,—પણ થા માનવ પ્રાણી; ભાઈ !
 કાપી નાંખે તેને પણ શુભ નામ દીધું છે ‘પાણી’,
 તુજ વૃદ્ધોએ શુભદષ્ટિને, કહેને ક્યાં છે ટાળી ? ભાઈ !
 મકાન કરતાં (કાઈ) પડે આખડે, તેને પણ ગણ્યું સારું,
 એ વૃદ્ધોનું વર્તન નથી શું, શુભને પ્રસારનારું ? ભાઈ !
 કાષ્ટ અને પાપાણુવિષે, ભાવના કરી ઇશ્વરની,
 વૃદ્ધોની જો ! કેવી છે, એ શુભદષ્ટિ અંતરની; ભાઈ !
 જડમાં પણ જગદીશ્વર પ્રભુને, માને પૂર્વજ તારો,
 માનવમાં તો પ્રભુના રૂપને, થા તું જરી જોનારો; ભાઈ !
 પ્રકટ ખોટું જ્યાં જણાય ત્યાં પણ, લાલ સદા છે સૂચ્યો.
 વૃદ્ધોનો એ પ્રસાદમય પી—લે શુભનો રસ અચ્યો; ભાઈ !

પ્રમુમય થવા ઇચ્છનારે પ્રમુમય થવું જોઈએ.

પદ ૬ (સખિ ! જો આ શોભે કેવાં રે—એ લય.)

‘પ્રભુનો હું પુત્ર’ વદીને રે, શીદને જીલને લજવે છે,
 કંઈ કમાણી થાતી ન તોએ રે, શીદને નાટક લજવે છે.
 તુજ વાણી ને કૃતિમાંહિ રે, કરોડ ગાઉનું અંતર છે,
 વાણીમાં વાધ જણાતો રે, પણ કૃતિમાં તું કશુતર છે.
 જેને ‘કૃતિ’ સુરો નથી કહેતા રે, તેમાં તો તું કુશળ ધણો,
 અવ્યાપારે તો ફાલે રે, તું પાણીમાં જેમ ચણો.
 પીઠ થાખડતાં નવ આવડી રે, (કાઈની) વિપત્તિમાં આગળ પડીને,
 જગમાં જન્મી તેં જાણ્યું રે, એક કંસાર જ થાખડીને.
 લવરી કરવામાં રહેતી ન રે, (તને) ખખર રાત કે દહાડાની,
 તુજ જીલ નથી પણ એ તો રે, ધરપીતાલ છે ગાંડાની.
 વાણી તો તારી જાણે રે, હોયે ધાર કુહાડાની,
 તુજ મહોડું ખખેલ જાણે રે, હોયે રાની બિલાડાની.
 મુખપરની રેખાઓમાં રે, પ્રભુની છાયા નથી આવી,
 પ્રભુ લગ્યાવિનાં પ્રભુસરખી રે, મુખાકૃતિ ક્યાંથી થાવી.
 અમૃતકિરણોને કાઢે રે, એવી તારી નથી આંખો,
 વિપતો મહાદંશ ચખાડે રે, એવી એ તો મધમાખો.
 પ્રભુનાં કાપીં કરવાને રે, પાય નથી તેં રાખેલા,
 છડવા વ્યવહારના કુશકા રે, તેં વળગાજ્યાં સાંખેલાં.

તેં ક્યા દારથી કહેને રે, પ્રભુની સાથે સંબન્ધ રાખ્યો,
 મહોડાને બંધ કરીને રે, કોઇએ રસ શું છે ચાખ્યો?
 તું વિચારમાં તો પ્રભુથી રે, કાટિ ગાઉને છેટે છે,
 સમ અંતરે જાતી લીટી રે, કહેને ક્યારે ભેટે છે?
 પ્રભુજી તો વિચાર શુભના રે, નિત્યે અષ્ટ પ્રહર કરે,
 તું અંતરૂપહિર નિરન્તર રે, અગુલ વિચારે હુબી રે'.
 પ્રભુતો નિજ સંપત્તિમાં રે, સદા સર્વદાએ મહાલે,
 તને વિપત્તિ જોયાવિણુ તો રે, ઘડી એક પણ ના ચાલે.
 પ્રભુકેરા વિચારકોષે રે, નિષ્કળતા એ શબ્દ નથી,
 તુજ કોષે નિષ્કળતા તો રે, ભરી છે 'સ' સુધી દેહ 'અ' થી.
 જે પ્રભુને દેતા ગાળો રે, પ્રભુ વધાવતા તેને પુલે,
 (તને) ચીનગારી ભુલથી ચાંપે રે, તેને તું ચઢાવે છે ચૂલે.
 પ્રભુને કિંમત નથી ધનની રે, ધર્મ એમનો દાતાનો,
 તું તો તુજ મનથી માને રે, ધનને મુકુટ જ માથાનો.
 નથી કાંઈ ક્યાંહિ જાણાતી રે, પ્રભુમાં પ્રેમતણી સીમા,
 તુજમાં નથી પ્રેમ જાણાતો રે, જેમ ગૌદુધ ન ચરખીમાં.
 પ્રભુ તો મનવાણીકૃતિમાં રે, નિત્યે ઉચ્ચવિષે જ રમે,
 હલકી કૃતિ ને વાણીમાં રે, તુજ ધારણી દાંડી નમે.
 પ્રભુ તો અખંડ મસ્તીમાં રે, ખેલે છે નિજ આનન્દે,
 તું વિનાપ્રયોજન આખું રે, જગ ગજવે છે આક્રંદે.
 પ્રભુને આ આખા વિશ્વે રે, મિત્રવિના નથી દેખાતું,
 દેખાતું વિશ્વ તને તો રે, શત્રુઓથી ઉભરાતું.
 પ્રભુને તારી વચ્ચેના રે, શા શા ગણાવું હું ભેદો,
 ક્યાં રાખોડીનો ઢગલો રે, ને ક્યાં છે ઘઉંનો મેદો.
 કંઈ ક્રિયા વિચાર કરીને રે, પ્રભુની સાથે તું રહે છે,
 જે 'પ્રભુ છે મારી સાથે' રે, જાતી કાઠી એમ કહે છે.
 જપ કરાવી બીજા પાસે રે, તું જાણે હું પુણ્ય રણ,
 બીજાને મહોડે ખાધે રે, સમજે સ્વાદ શું તારું ગળું?
 જે એમજ બનતું હોયે રે, ઘાણી તો રાણી થાતી,
 ઉપર એકેલી તે તો રે, ધાંચણ ભુખે શેકાતી.
 પણ સમજી કીધાવિણુ જાતે રે, કાંઈ જન નવ કાંઈ રજે,
 પ્રભુ તુજને આવી મળતા રે, જે પ્રભુમાં તું જઈને ભજે.
 ઇચ્છે પ્રભુપુત્ર ગણાવા રે, તો પ્રભુમય કર મનવાણી,

જે પરણે સ્ત્રીખારીને રે, તેને કહો ડો શેઠાણી.
તું અંગે અંગે સજજે રે, તુજમાં પ્રભુના ગુણધર્મો,
તું સમજી નિલે કરજે રે, પ્રભુસરખાં ઉંચા કર્મો.
પ્રભુ તો તુજને સુત કહેવા રે, તત્પરતા ધરીને બેઠા,
પણ તારા દોષે કરીને રે, પ્રભુના હાથ પડ્યા હેઠા.
તુજ દોષરોગપર ચોપડ રે, લેપ પ્રભુધન્વન્તરીનો,
તું ઉપેન્દ્ર પ્રભુસમ થઈને રે, પ્રકટ પુત્ર થા નરહરિનો.

જેવાની સાથે સૃષ્ટિ તેવું વર્તન કરે છે.

પદ ૭. (વૈષ્ણવ પ્રાણથકી મને ખ્યાર—એ લય.)

સૃષ્ટિ આ, હસતાની સાથે હસે છે,
એ તો કુદ્દની* સાથે ગુસ્સે છે; સૃષ્ટિ આ
સુનારસાથે સૂતી આ સૃષ્ટિ, બેસનાર સાથે બેસે છે,
મન્દ ચાલનારસાથે મન્દમન્દ ચાલે, ધસનારસાથે ધસે છે;—
દુઃખના ઉદ્ગાર કાઢનારઉપર એ, દુઃખવરસાદે વરસે છે,
(જેમ) શરીરનું કૃતદ્ ભસતાં તેની સાથે, પાંચસાતકુતરાં ભસે છે;—
વૈર ધારનારપ્રતિ વૈરલાવે સૃષ્ટિ સાપસમી થઈને ડસે છે,
હાથ ધસનારસાથે સૃષ્ટિ આ સઘળી, મિથ્યા જ હાથને ધસે છે;—
ચલ કરનારની સાથે એ હોંસે, ચલકાજ કરને કસે છે,
આનન્દ સેવનાર આનન્દ જોતો, સૃષ્ટિતણી નસે નસે છે;—
આળસુ જનની સાથે હમેશાં, સૃષ્ટિ સકળ આળસે છે,
વીરની સાથે સૃષ્ટિ આ સઘળી, વીરત્વથી ન ચસે છે;—
બે મીઠાંપર બગડો ધરતાં, સંખ્યાકં તેનો બસે છે,
મીઠાં તો એના એ, આગળ છગડો ધર્યે, સંખ્યા તો તેની છસે છે;—
જેવી રીતે જનસૃષ્ટિવિષે આ, રાત્રિદિવસ વિલસે છે,
આખી આ સૃષ્ટિ અખડ તેની સાથે, તેની રીતે નિવસે છે;—
સારાને માટે તો એક ચિત્તે, સૃષ્ટિ સદા તલસે છે,
સૃષ્ટિ સુધારનાર વિરલો કો તેને, શુભના રસેથી રસે છે;—

તેં ક્યા દારથી કહેને રે, પ્રભુની સાથે સંબન્ધ રાખ્યો,
 મહોડાને બંધ કરીને રે, કોઇએ રસ શું છે ચાખ્યો?
 તું વિચારમાં તો પ્રભુથી રે, કાઠિ ગાઉને છોટે છે,
 સમ અંતરે જાતી લીટી રે, કહેને ક્યારે ભેટે છે?
 પ્રભુજી તો વિચાર શુભના રે, નિત્યે અષ્ટ પ્રહર કરે,
 તું અંતરૂપહિર નિરન્તર રે, અશુભ વિચારે ડુબી રે'.
 પ્રભુતો નિજ સંપત્તિમાં રે, સદા સર્વદાયે મહાલે,
 તને વિપત્તિ જોયાવિણુ તો રે, ઘડી એક પણ ના ચાલે.
 પ્રભુકેરા વિચારકોષે રે, નિષ્કળતા એ શબ્દ નથી,
 તુજ કોષે નિષ્કળતા તો રે, ભરી છે 'જ' સુધી દેહ 'અ' થી.
 જે પ્રભુને દેતા ગાળો રે, પ્રભુ વધાવતા તેને પુલે,
 (તને) ચીનગારી ભુલથી ચાંપે રે, તેને તું ચઢાવે છે ચૂલે.
 પ્રભુને કિંમત નથી ધનની રે, ધર્મ એમનો દાતાનો,
 તું તો તુજ મનથી માને રે, ધનને મુકુટ જ માથાનો.
 નથી કાંઈ ક્યાંહિ જણાતી રે, પ્રભુમાં પ્રેમતણી સીમા,
 તુજમાં નથી પ્રેમ જણાતો રે, જેમ ગૌદુધ ન ચરખીમાં.
 પ્રભુ તો મનવાણીકૃતિમાં રે, નિત્યે ઉચ્ચવિષે જ રમે,
 હલકી કૃતિ ને વાણીમાં રે, તુજ ધારણી દાંડી નમે.
 પ્રભુ તો અખંડ મસ્તીમાં રે, ખેલે છે નિજ આનન્દે,
 તું વિનાપ્રયોજન આપું રે, જગ ગજવે છે આકંદે.
 પ્રભુને આ આખા વિશ્વે રે, મિત્રવિના નથી દેખાતું,
 દેખાતું વિશ્વ તને તો રે, શત્રુઓથી ઉભરાતું.
 પ્રભુને તારી વચ્ચેના રે, શા શા ગણાવું હું ભેદો,
 ક્યાં રાખોડીતો ઢગલો રે, ને ક્યાં છે ઘઉંનો મેદો.
 કંઈ ક્રિયા વિચાર કરીને રે, પ્રભુની સાથે તું રહે છે,
 જે 'પ્રભુ છે મારી સાથે' રે, છાતી કાઢી એમ કહે છે.
 જપ કરાવી ખીજ પાસે રે, તું જાણે હું પુણ્ય રણું,
 ખીજને મહેડે ખાધે રે, સમજે સ્વાદ શું તારું ગળું?
 જે એમજ બનતું હોયે રે, ધાણી તો રાણી થાતી,
 ઉપર એડેલી તે તો રે, ધાંચણ ભુખે શેકાતી.
 પણ સમજી કીધાવિણુ જાતે રે, કોઈ જન નવ કાંઈ રજે,
 પ્રભુ તુજને આવી મળતા રે, જે પ્રભુમાં તું જઈને ભજે.
 ઇચ્છે પ્રભુપુત્ર ગણાવા રે, તો પ્રભુમય કર મનવાણી,

જે પરણે ભીખારીને રે, તેને કહો કો શેઠાણી.
તું અંગે અંગે સજળે રે, તુજમાં પ્રભુના ગુણધર્મો,
તું સમજી નિલે કરજે રે, પ્રભુસંરખાં ઉંચા કર્મો.
પ્રભુ તો તુજને સુત કહેવા રે, તત્પરતા ધરીને બેઠા,
પણ તારા દોષે કરીને રે, પ્રભુના હાથ પડ્યા હેઠા.
તુજ દોષરોગપર ચોપડ રે, લેપ પ્રભુધન્વન્તરીનો,
તું ઉપેન્દ્ર પ્રભુસમ થઈને રે, પ્રકટ પુત્ર થા નરહરિનો.

જેવાની સાથે સૃષ્ટિ તેવું વર્તન કરે છે.

પદ ૭. (વૈષ્ણવ પ્રાણથકી મને ખ્યાર—એ કવ.)

સૃષ્ટિ આ, હસતાની સાથે હસે છે,
એ તો કુદ્દની* સાથે ગુસ્સે છે; સૃષ્ટિ આઠ
સુનારસાથે સૂતી આ સૃષ્ટિ, બેસનાર સાથે બેસે છે,
મન્દ ચાલનારસાથે મન્દમન્દ ચાલે, ધસનારસાથે ધસે છે;—
દુઃખના ઉદ્ધગાર કાદનારઉપર એ, દુઃખવરસાદે વરસે છે,
(જેમ) શેરીનું કૂતરું ભસતાં તેની સાથે, પાંચસાતકુતરાં ભસે છે;—
વૈર ધારનારપ્રતિ વૈરભાવે સૃષ્ટિ સાપસમી થઈને ડસે છે,
હાથ ધસનારસાથે સૃષ્ટિ આ સઘળી, મિથ્યા જ હાથને ધસે છે;—
યત્ન કરનારની સાથે એ હોંસે, યત્નકાજ કડને કસે છે,
આનન્દ સેવનાર આનન્દ જોતો, સૃષ્ટિતણી નસે નસે છે;—
આળસુ જનની સાથે હમેશાં, સૃષ્ટિ સકળ આળસે છે,
વીરની સાથે સૃષ્ટિ આ સઘળી, વીરત્વથી ન ચસે છે;—
બે મીડાંપર બગડો ધરતાં, સંખ્યાંક તેનો બસે છે,
મીડાં તો એના એ, આગળ છગડો ધર્મે, સંખ્યા તો તેની હસે છે;—
જેવી રીતે જનસૃષ્ટિવિષે આ, રાત્રિદિવસ વિલસે છે,
આખી આ સૃષ્ટિ અખંડ તેની સાથે, તેવી રીતે નિવસે છે;—
સારાને માટે તો એક ચિત્તે, સૃષ્ટિ સદા તલસે છે,
સૃષ્ટિ સુધારનાર વિરલો કો તેને, શુભના રસેથી રસે છે;—

શ્રીશ્રીનાં વચનશ્રવણથી ભક્તના હૃદયના આહ્વાદોદ્ગાર.

પદ ૮. (આ તારાં વચનો સારાં સ્નેહે-એ લય.)

આ કેવાં વચનો બોલે મારો લાડીલો.	
એના બોલેબોલઉપર જાઉં વારી હું આજે;	આ૦
કહે મને, કોઈ વાતે ડરીશ નહિ તું; હાં.....	
સદાય રહું છું પાસ તારી, હું આજે;	આ૦
લોકોની નિંદાથી ઓસાધશ તું મા,	
મારી સ્તુતિ પામવા કર તૈયારી, તું આજે;	આ૦
તુજને દુર્બલ ધારીને, કરે હાંસી તારી,	
તેની નિર્બળતાઉપર હસું ભારી; હું આજે;	આ૦
અનન્યભાવે તું મુજને શરણુ થયો છે,	
તારી પરથી મેં બલા દૂર ઉતારી; આજે;	આ૦
મારો પોતાનો તુજને, કરી મેં લીધો છે,	
જગને સુખે કહે: પ્રભુએ બાંધ્યો છે ધારી; આજે;	આ૦
તારાપર આંખ મિથ્યા કરડી જે રાખે,	
તેના પર જાણજે છે વક્રદષ્ટિ મારી; આજે;	આ૦
મારામાં એકચિત્ત રાખી રહેજે,	
ધૃષ્ટા પૂરીશ તારી, ચિન્તા નિવારી; આજે;	આ૦
નરહરિ નાથ ! મારો સબજો તું સ્વામિ,	
તારી કરુણાની બલિહારી બલિહારી; આજે;	આ૦

સર્વત્ર મંગલસ્વરૂપ તત્ત્વનું વિલોકન કરનાર વૃત્તિનાં વચનો.

પદ ૯ (અરે રંગ જે લાગ્યો તે લાગ્યો, એ લય.)

હું તો મહામંગલ જ્યાં ત્યાં લાગું,
 ગ્રહી મંગલનું અજવાળું, હું તો!
 વ્યાપી રહ્યાં આ વિશ્વવિષે, આન્દોલન મંગલકારી,
 વાતાવરણવિષે ચઢી, જોઉં, મહામંગલની સ્વારી;—
 શુભ ને સુન્દરતાની જેમાં, મર્યાદા ન જણાતી,
 મહાગૌરવવાળી એ સ્વારી, મુજ પ્રાંગણથી જાતી:—
 સુખ સંપત્તિની જ્યાં જોતો, થાતી રેલ'છેલા,

મંગલમય તનુએ ઓઢ્યાં, મહા આનન્દજરકર્ષી શેલાં;—
એ સ્વારીમાં ભળતાં મુજમાં, મંગલની ધૂન બાગે,
મુજ મનમધુકર મસ્ત બને ચુગી, મંગલકુસુમપરાગે;—
હું મધ્યે ને મંગલમારી, આસપાસ લહું વ્યાધું,
યાચના કોષ કરે મંગળની, માગે તેટલું આપું:—
મંગળમાં હું વાસ કરું ને, મંગળમાં જઉં—આપું,
મંગલને હું મોકલું જ્યાં ત્યાં, મંગલને હું વધાવું:—

આંતર શાંતિમાં લીન થવા સાધકને સુવોધ.

પદ ૧૦ (આંતર રે, આહાહા—એ લય.)

અંતરની, શાન્તિમાં, વીરાં થઇ રહીએ તલ્લીન,
સાચું સુખ નથી જેના વિણ, જે છે છવનકરી ખીણ રે; અંતરની૦
આનન્દમય તેને વિશ્વ આ, જે છે, શાન્તિ ધરવામાં પ્રવીણ,
એક સ્વરે જેની સ્તુતિ કરે પ્રજો, પ્રાચીન અર્વાચીન રે; અંતરની૦
પ્રતિકૂલતામાંહિ પણ આ શાન્તિ, ધૈર્ય દેતી અવિચ્છિન્ન,
વિરહતણો હેતુ પણ તેનું અંતર, કંડી શકતો નહિ ખિન્ન રે; અંતરની૦
અખંડ સ્થિર થતાં જેમાં કદીએ, ઉપજે ન શોભ મલિન,
પ્રસાદમય ચિત્ત રહેતું, નિરન્તર, થાતાં શાન્તિમાં વિલીન રે; અંતરની૦
વિશ્વતણાં દૈવી સામર્થ્યો, છે જેને આધીન,
સહજે હસ્તક તે કરી લેતો, થાતો જે તેથી અલિપ્ત રે; અંતરની૦
શાન્તિથી પૂર્ણ છે નેત્ર ને વાણી, તે જ છે સાચો કુલીન,
સાધુહૃદય તેને બાણવો નિશ્ચય, શાન્તિનું જે હર ત્રિફલ રે; અંતરની૦
મગજ અતે જ્ઞાનતન્તુઓ શાન્તિથી, પુષ્ટિ પામે સંગીન,
અંતરદષ્ટિ પ્રકાશિત થાતી, થાતાં શાન્તિમાં લીન રે; અંતરની૦
અચલ ખુમારી ચઢે અંતરની, રહે ન કશાથી દીન,
તત્ત્વવિષે મસ્ત ખેલે મતિ તેની, જેમ જળમાંહિ મીન રે; અંતરની૦
અભયારી તેહ આસન જેનું છે, શાન્તિ રૂપી મૃણાલિન
તે જ છે સંન્યાસી જેણે ધર્મ સાચું, શાન્તિતાણું કૌપીન રે; અંતરની૦
દિવ્યસુગુણવસ્ત્રો ધરજે અલૌકિક, જે તુજને સમીચીન,
મસ્તકપર તુજ પાઘડી રાખજે, શાન્તિકસુમે રંગીન રે; અંતરની૦

જયોતિર્મય આપે હું છું, અનુભવ (એ) ઉઠતાં રે,
શિવ હું, તનુ આ કૈલાસ;

અગીહળી

દિવ્ય દર્શનનું પ્રકાશન.

૫૬ ૧૪. (રાખી સ્વપ્નમહિં મનમોહનને—એ લય.)

મુજ વાત ચમત્કૃતિની શી કહું, જેનું સુખ હું મનમાંહિ લહું,
ઉપરથી અતિ મલકાઇ રહું, શો ચમત્કૃતિનો આનન્દ અહા!
હું અચાનક રાત્રિમાં જાગી ગયો, શશિ સુન્દર નભમાં ઉદય થયો,
સ્વપ્રકાશ ગૃહે મુજ નાંખી રહ્યો, વળી સાથ સમીર સુગન્ધ અહા!
તે પ્રકાશે શયનગૃહ છાઇ રહ્યું, તેની મધ્યે સુન્દર રૂપ લહ્યું,
જેનું સૌમ્ય સ્વરૂપ ન જાય કહ્યું, દીસતું ઐશ્વર્ય અનન્ત અહા!
કોઇ દેવતાઓ દૂત એહ હતો, સ્વર્ણાક્ષરથી એ કંઇ લખતો,
'પૂજ્યુ' મેં: વિધિ એ શું હતો કરતો, તે વદ્યો કરતાં સ્મિતમન્દ અહા!
'પ્રભુને બહુ પ્રેમથો જે ચહાતા, પ્રભુભક્તિસરે જે સદા નહાતા,
લખુ' નામ હું તેનાં હે બ્રાતા! છે ધન્ય તે સુકૃતિવન્ત અહા!
દૂતને આતુર થઇ પૂજ્યું મેં: તુજ 'અન્થે નામ લખ્યું મુજ તેં?'
સંજ્ઞાથી નકાર જ સૂચવીને, કરતો નિજ અન્થ એ બંધ અહા!
કહ્યું મેં તવ નમ્ર અધિક થઇ: "પ્રભુભક્ત તણાં ચહાનારમહિ,
લખજે મુજ નામ દયા ધરી કંઇ," કહી 'હીક' ગયો એ મહંત અહા!
ખીલ રાત્રિવિષે ફરી એ આવ્યો, એણે અન્થ મને એ બતલાવ્યો,
હતાં, પ્રભુને જેહ અધિક લાવ્યો, તેનાં નામ તેમાં પુણ્યવંત અહા!"
બતાલાવી પ્રથમ તેમાંહી મને—મુજ નામ, કહે: 'પ્રભુ કા'વે તને,
મુજને તું પ્રિય અધિક અને—રહેશે તુજ નામ જીવંત' અહા!*

નિજ જનને દુર્વલ રાખી રહેતા ઇષ્ટપ્રતિ ઉપાલંભનાં વચનો.

૫૬ ૧૫ (ભાઈ નામ સમજીને બેસી રહીએ—એ લય.)

નાથ! તમે મનના દીસો છો મેલા, હીક શીખ્યા આ કાઢતાં થેલાં; નાથ
મૂઠી ન ધાનની દેખાડતા કદી, ઘરમાં ભર્યાં છે થેલાં,
એકસૂકો રોટલો અમને ન ખાવા, અને તમે ઉડાવો ઘીકળાં; નાથ

દેખાડવામાં છો શરૂ તમે ધણા ધનના કોઠારો ભરેલા,
હાથમાં હોતા નથી આપવાના સમયે આપ-પાસે એક બે અધેલા નાથ૦
અમથી ન થાય એવા કામમાંહિ, જ્યાં-ત્યાં અમને તમે સૌથી પહેલા—
આગળ કરીને પછી ટીખળ કરાવો, અને ઉભા હસો તમે છેલા; નાથ૦
માથું કુટીને મરે, પ્રાણુ જાય તોય પણ, જો હો કદી જાણીને પોટેલા,
પહોર વારે પણ કદી બહાર નવ નીસરો, કોના તમે છો રાખેલા; નાથ૦
“નિષ્કિંચન આપણી સાધુની પાસે, ધનની ક્યાંથી રેલુંછેલા,”
એમ કહી વાતને ઉડાવો પણ, ક્યાં ગયા, ભોંયમાં દાટેલા પેલા* નાથ૦
ઘીનું પકવાન પ્રભુ આપ તો આરોગો, ને અમને કરાવો છો તેલાં,
ધણીપણું રાખવામાં પૂરા, પણ દેવામાં, જીવના નર્ચો છો બળેલા; નાથ૦
લાગો છો અમને તો પૂરેપૂરા તમે, કાળી ચૌદશના આંજેલા,
કહેતાં અમને મુખે લાજ ધણી આવે, કાષ્ટના તમે આંકેલા; નાથ૦
વાતો મીઠી મીઠી કરવા મહોડાની, રાખો તમે અમને ભેળા,
માગ્યું દેવાને સમે ગણતા પોખારા, લાગો, સંતાકુકડીના રમેલા; નાથ૦
યાદ મારા નાથ તમે રાખજો ખચીત જે, આવશે એવી એક વેળા,
તમને અમારી આગળ ઉભેલા રાખશું, અમે પણ આપતણુ એલા; નાથ૦

ઇષ્ટવિરહિણી વૃત્તિની રૂપરતિ નમ્ર વિજ્ઞપ્તિ.

પદ ૧૬ (શામળીયાજી કરજો મારી વહાર રે—એ લય.)

કામણુગારા કોડીલા મુજ કંથ રે,
કંઈ જહાલ આણી જહાલા ! જહેલા વિદેશથી આવજો જી.
હું અખળા નવ જાણું તમારા પંથ રે,
જ્યાં ત્યાંથી પનોતાં પગલાં ધરમાં લાવજો જી.
હસે મને પોયણી પેલી, હસે પેલી વૃક્ષની વેલી,
હસે નદી સિન્ધુમાં રેલી, કહું કોને (જે) વીતે-વીતેલી,
હૈયાહાર હૃદયશું લેઈ મુજને હસાવજો જી; જ્યાંથી૦
(તમે) રસિક કરુણાવાન, છો એવું સંખીને કહ્યું,
મારી મર્મનું બાણ, પૂછે તુજ કરુણાલુ ક્યાં?
કહે કરી હાંસી રે, ગયા હશે કાશી રે.

* દેવી સંપત્તિઓ.

૧ સંન્યાસી થવા, જેથી પાછા વળવાનો સંભવ નથી.

વિયોગની બાળ સમેટો, હવે મન દૂર ન ફળેટો,
 કદી હોય દેશ છોટો, હોયે વાર થાતાં ભેટો,
 કંઈ મનગમતા ને મીઠા સન્દેશા કહાવજો છ; વ્યાંધી૦
 ત્યજશે મારો હાથ, 'પ્રાણ' પછી કો નહિ કહે,
 પ્રાણવિનાના નાથ! થાવું શું તમને ગમે?
 શાને ના'વો રે, હજી શીદ તાવો રે,
 પ્રભુ સદા મળશે આવી, સખીને અંગુઠો હલાવી,
 કહીશ કંઈ આવો તું લાવી? મારા મનની હોંસ પૂરાવી,
 મારી સખિઓના મુખમાં, આંગળી નાથ! ધલાવજો છ; વ્યાંધી૦

મને શાચી આશ્ચર્ય નયી થતું અને શાચી થાય છે.

પદ ૧૭ (શુદ્ધ પ્રેમ જાણતા હોય તે જાણે—એ લય.)

આશ્ચર્ય મને, થાય ન કોઈ રીતિથી.

વિશ્વ સમગ્ર આ ચાલતું જોઉં પણ, ન થાય આશ્ચર્યપ્રતીતિ,
 જાણું જે એના સિદ્ધ નિયમવડે, ચાલે બધું પ્રકૃતિથી; ૧ આ૦
 આશ્ચર્ય થાય નહિ અદ્ધર રહેલી, આકાશકેરી સ્થિતિથી,
 આશ્ચર્ય જોતાં ન, સાધનવિના થતી, સૂર્યાદિકેરી ગતિથી; આ૦
 આશ્ચર્ય ના મને ઉપજે કદાપિ, દેવાદિકેરી કૃતિથી,
 આશ્ચર્ય ઉપજે ન જોતાં આ કોઈની, સ્તંભ, ક્ષતિર કે પ્રગતિથી ૩ આ૦
 આશ્ચર્ય આ બધું નવ ઉપજાવે પણ, આશ્ચર્ય ઉપજે વૃત્તિથી—
 બ્યારે હું જોઉં મિથ્યા દોષો જાણતા, બીજના, સારી મતિથી ૪
 આશ્ચર્ય મને, થાય છે એવી રીતિથી.

આશ્ચર્ય થાય જોતાં ગુરના સમીપે, શિષ્યોની ખોટી પ્રણતિથી ૫,
 આશ્ચર્ય! સાચા સદ્ગુરુ મળ્યા છતાં, મુધરે ન તેની સંગતિથી; આ૦
 આશ્ચર્ય થાય મહદ્, કારણવિના પણ, કોઈ કોઈની સંમતિથી—
 બીજના વ્યવહારે મુડવું માયું ઘાલનાર, નિજ ધર્મદ્રોહી યતિથી; આ૦
 આશ્ચર્ય થાય નહિ, યથેલી ક્રિયાથી—કથપની પત્નિ દીતિથી,
 આશ્ચર્ય થાય મને, ભક્ત કાંવતાં છતાં, બહીતો જે જગની ભાતિથી; આ૦
 આશ્ચર્ય થાય જોઈ શ્રદ્ધાવુકેરી, શ્રદ્ધા જતી જગપતિથી,
 આશ્ચર્ય! જે શિરે સદ્ગુરુ ઉપેન્દ્ર છતાં, સાધક તરે ન સંસૃતિથી; આ૦

વજ્રાનવૃત્તિવાળા અભિમાનીની વૃત્તિનું અજ્ઞાન ટાલવા ઇષ્ટને સ્તુતિ.

૫૬ ૧૮ (નૂરખો ગાદી દેખી મલકાયે—એ લય)

માપણ! ગાંડી મળી ધરવાળી, કે જેણે ધરની ખતી લોથ વાળી.
ધરને શોભાવવાને શીખી નથી તે, બાણે કરું રખવાળી.
ત્યાં ત્યાંથી લાવીને કચરાલરે એ, જેમ જેમ કાઢું હું વાળી રે; આં
ત્યારે ત્યારે કહું ચુલદષ્ટિથી, ઓઢવાને સાડી રૂપાળી,
ત્યારે ત્યારે એ તો ઓઢીને ચોટતી, અચુલદષ્ટિકામળી કાળી રે; આં
'થોડું જે હોય તે મૂલ્યવાન છે, મારે તેને ન દેવું' દાળી,
એવું કહેવું, ત્યારે ઘઉંને ત્યજી દઈ, કાંકરાને રાખે સંભાળી રે; આં
સારી વસ્તુ આણું તેને તે રીસથી, ફેંટી દે દોઢ ગાઉ ઉછાળી,
હાથે ઢરીને ફાકે અજમાને હોંસથી, બાણીને એ વરીયાળી રે; આં
મારે ન સાંભળવું હોય તે ધરાડે, કાનમાં મેંતો ધાડી,
સાચી મારી વાત તોડી દેવામાં, હસ એની તો બાણે પાળી રે; આં
એમ તો એતામાંએ હડાપણુ છે થોડું, પણ છે જરી અટક્યાળી,
જો હું કહું કે જરા શાંતિથી બેસવું તો, નાસે એ ગાઉ છેંતાળી રે; આં
ગાદી ડમરી થઈ બેસે, ન સમજે તોએ, ગીતાને હાથમાં ઝાડી,
કોઈ કોઈ વાર તો વળતી સુમાર્ગે, બાણે ડોશી 'દવારકા' ચાસી રે; આં
ગાંડી થેલી તોએ અંતરથી એ તો, મારામાં છે પ્રેમવાળી,
માટે મુધારો એને સત્વર છૂટે જોઈ, નિત્યની આ કરમકપાળી રે; આં

અગમ્ય વર્ણન.

૫૬ ૧૯ (નાવમેં નદીયાં ફળી જાય,—એ લય.)

મહીમાં મારી, વિશ્વ માય,
કોઈ એ અજ્ઞાન કૃતિ ન્યાળો; મુઠીમાં
વિશ્વતણી કહેવાતી ચમત્કૃતિ જેઈ આશ્ચર્ય ન થાય,
કાં જે મુજ લૌકિક સત્તાના, એ તો ખેલ ભાણાય; મુઠીમાં
ગગનચુખિ મહાલય જેઈ તેથી, અકિત ન હુંથી થવાય;
આધારે ટપી રહેતું એમાં, છે આશ્ચર્ય ન કાંય; મુઠીમાં

પાયા જેના આકાશે ને, છાપડું ભૂતલમાંલ,	
અદ્ધર જેની સીડી એવું, ધર તો હુંથી ચણાય;	મુઠીમાં૦
તારતણાં યંત્રો જોઈ મારું, ચિત્ત ન બહુ હરખાય,	
અગમ્યમાં પણ યંત્રવિના, હુંથી શબ્દો કહેવાય;	મુઠીમાં૦
જ્યોતિકેરા પ્રકાશમાં મુજને ન વિશેષ જણાય,	
જ્યોતિવિણુ પણ પ્રકાશ જ્યાં ત્યાં, હુંથી ઉપજવાય;	મુઠીમાં૦
ધરીપર વિશ્વતણી ગતિ જોઈ, મન ન અધિક મલકાય,	
કાં જે એની ધરી પણ અન્તે, ધારણ હુંથી કરાય;	મુઠીમાં૦
પોલું કે ધન દ્રવ્ય જોઈને, મારું ન મન ઉભરાય,	
પોલું કે ધન જે નથી એવા—માં હું રહું સદાય;	મુઠીમાં૦
સૃષ્ટિનો વૃદ્ધિક્રમ અચરજ ઉપજાવે ન જરાય,	
એકવિના પણ અનેક જ્યારે, હુંથી ઉપજવાય;	મુઠીમાં૦
મુજ સત્તાની અગમ્ય લીલા, વિશ્વવિષે ન લહાય,	
જેથી કહેતો અવર્ણ્ય મુજને, આ જગતો સમુદાય;	મુઠીમાં૦

ઇષ્ટસંયોગિની વૃત્તિનો, ઇષ્ટવિમુખવૃત્તિને વ્યંગ્યમાં પોતાના
સુખને સૂચવતો વૃત્તાન્ત.

પદ ૨૦ (આ કનૈયાજી રે, અમને મોહન.)—એ લય

હાં રે સખિ ! આજે મને, કાચી ઉધેથી જગાડી એ કાનુડે.
મારાથી યુક્તિ લગાડી, એ કાનુડે; હાં રે સખિ !
ઢંઢોળી મુજને ધીમે, અહીં મારે અંગ,
જગી ઉઠતાં મેં પૂછ્યું, શું છે કાંઈ પ્રસંગ,
પાસે આવીને મને સમજાવે જી રે,
કહેવી છે મારે જાની વાત તને જી રે, મારા અંતરની.
મેં જાણ્યું કરવી હશે, વાત મારી સંગાથ,
કાન ધર્યો તો ગાલથી, એણે કીધી વાત,
(એ કહે) મારા હૃદયે વાત કહાવી છે, કંઈ કંઈ, તારા હૃદયને
વાત કહાવી.

રીસ નહિ આણુ મને એટલું કહેવા દે,
રમત કરું ન પછી આવી રે; કંઈ કંઈ.

કરવી વાત હશે કંઈ, મારા હૃદયની સાથ,
ધરુનું હૃદય તો છાતીથી, છાતી કીધી વાત,
એમ મને બોળીને હગી બહુ રીતથી,
હું ન કાંઈ સમજી અખળા તણી જાત,
જેર ત્યાં શું ચાલે વળી આપડું;
કરી મને કાયર પણ હીક થયું એટલું,
હતો મને અંતરમાં ત્યાં ત્યાં રોગ,
મને માફક આપધ ત્યાં ચોપડયું:—

અમારા સિદ્ધાન્તનું આગ્રોપણ.

પદ ૨૧ (અમારું અમૂલ્ય ગાદન લંકાય.)—અમૂલ્ય

અમારો સિદ્ધાન્ત કહીએ નિર્દોષ, કરીને આધોષ,	
કહેકહે કરતી પડતી બીતિવીજળી,	
પણ નવ ત્યજીએ આમેશ, (૪) ઉડતા ધરીએ હોશ;	અ૦
મિત્ર કે શત્રુ કે સ્નેહી કે સર્જન,	
જોઈએ ન દોષના દોષ, હો હોય સદોષ;	અ૦
ખરખરખર થાય કેવાં ખડાં એવો,	
યત્ન ન થાય અદોષ, (તો) ધરીએ ન સંતોષ;	અ૦
ખડખડખડખડખડખડ લાગ્ય કરો ભલે,	
કહે પડતો સુખશોષ, ન બનશે બેહોશ;	અ૦
ગણગણગણગણગણો, દુઃખ ન અંતર,	
પામી રહો આત્મતોષ, ^૧ બનીને બાહોશ;	અ૦
આનંદ આવીને બેળા વસીશું, નિત્યે નિગ્ગનનન્દકોષર	
બોલો આણી જોશ, સાધકજયધોષ;—	અ૦

મંગલ.

પદ ૨૨ (અજાણ શી આ ઉપવનની બહાર, એ લય.)

અહા ! આ, અતુલ શું બળ ઉભરાય.

સ્થળે સ્થળ દિવ્ય પ્રવાહો લગાય;

અહા !

અગમ્ય દ્રાષ્ય પ્રદેશથી નિસરી, ચૈાઃ ભુવનમાં ઓ ! જાય; અહા !
 નેતું શાન્ત હવનમય ઓજસ, અણુઅણુમાં પથરાય; અહા !
 સૌમ્ય પ્રભામય એ સામર્થ્યે, દશ્ય સકલ આ જવાય; અહા !
 ગગનથી પૃથ્વીપાર સકલ સ્થળ, રસરૂપ થઇ રેલાય; અહા !
 કરતાં એ બળમાંહિ નિમજ્જન, બળનું પ્રતીકઃ થવાય; અહા !
 ગળતાં ગળતાં એ બળમાં જ્યાં, પૂર્ણપણે જ ગળાય; અહા !
 મધ્યગિન્દુ એ બળનું ફરી ફરી, (જ્યારે) તે પર શરીર રચાય; અહા !
 અદ્ભુત જ્ઞાન થતું તે કાળે, કથન શું વાણીથી થાય, અહા !
 સમગ્ર આ બળ નિજ બળ માની, નમીએ આજે પાય; અહા !

જગત્સૂત્રી વાડીમાં વાહ્યરૂપસાથે આંતર સ્વરૂપમાં પ્રતીત
 થતો વિરોધાભાસ.

૫૬ ૨૩ (આવ્યું આ વધામણીનું ટાચું રે.)—એ કય

આ તો ભુલભુલામણીની વાડી રે, કાંઈ અટક્યાળે,
 સહને બનાવવા ઉગાડી.

ઉપરથી જૂદું દીસે, અંતરે જૂદું રે,

ઉપરથી ગરુડ દીસે અંતરે કુદું રે,

અટપટી એવી આ તે રમત કેવી માંડીરે;

કાઈ

ઉપરનું રૂપ જોઈ નારીને ધારીરે,

પટને ઉપાડી જોવા કરતાં તૈયારી રે,

મુખ જોવા જતાં આવે હાથમાંહિ દાંઠી રે;

કાઈ

સાંભળી કંઈ કંઈનાં પુરુષનાં નામો રે,

કરાવવા જાય કોઈ પુરુષનાં કામો રે,

ધોતી પકડતાં આવે હાથમાંહિ સાડી રે;

કાઈ

કહાણુ જમીન આ તો, એ પર ચલાશે રે,

જોયા કે જાણ્યાવિના, જવાની આશે રે,

પગ મૂકતાં ત્યાં લાગે મોટી ઉંડી ખાડી રે;

કાઈ

જુવાનીઉપરથી જોઈ, બળવાન ધારી રે,

કામ કરવાનું કહેવા, જવ જુવે ધારી રે,

(તિના) પ્રાણુ કંઈ ને હોય, છટકેવી નાડી રે;

કાઈ

રખરનાં પૈડાની, હલકી આ ગાડી રે,
 નેઈ ધારે ઝટ લઈ નશો, બગીચે ને વાડી રે,
 ચઢાવી નેતાં બુએ (ક) તેને નેડી એ બિલાડી રે: ૧૫૦
 પૂકેથી નેતાં નતાં ધારી પરનારી રે,
 ધારે એકાન્તે આવી કીક મળવા વારી રે,
 સામે આવી બુએ તો પોતાની જ માડી રે; ૧૫૧
 રૂપાનો નળે આ તો સુન્દર ખાલો રે,
 દુધભરેલો એ તો મળાયો છે ચાલો રે,
 મોંએ માંડે ત્યાં બોલે: પીધી આપણે તાડી રે: ૧૫૨
 કાચકાળેવી મેલી વસ્તુની ખાણે રે,
 કચરાવિના શું બીજું, હોય એમ નળે રે,
 તેવામાંથી તો એ વળી રત્ન આપે કહાડી રે; ૧૫૩
 ઉપરના રૂપને ને, નેઈ લોભાશો રે,
 સુન્દર ગુમાવી કંઈક જોડાને ઝાશો રે,
 અટપટી રીતે વસ્તુ કંઈ કંઈ છે સંતાડી રે; ૧૫૪
 બૂઝ થાતાં ન થાય, મશ્કરી માટે રે,
 ફરીઓ ને હોય ઘાટે, હાટે ને વાટે રે,
 આગળ એને ફરીને, નળે તમે પછાડી રે; ૧૫૫

પશુત્વાદિ લક્ષણને ધારણ કરનાર જીવપ્રતિ ઇષ્ટસ્મરણ
 કરવા ઉપાલંભપૂર્વક પ્રવૌઘ.

૫૬૨૪ (હાથે ક્રી મેં ક્યું મુખ ચ્યામ, એ લય.)

ભાવવડે તું લજ્જા ભગવાન, કાચી કાયાનું ફરી લે કલ્યાણ.
 પશુને પ્રાપ્ત છે નેહ અજ્ઞાન, (તે) નરદેહમાં ક્યાંથી લાગ્યો નાદાન,
 તું એ લાગે યુધિષ્ઠિરસમાન (!) સ્વર્ગવિષે લઈ જાય છે જ્ઞાન;—
 પથ્થરમાં રહું જે છે અભાન, તારી સાથે દેહે લાગ્યો નિદાન,
 અહલ્યાવાળો તું હૃદય પાપાણુ (!) જેથી તેનું હશે તને ગુમાન;—
 નિન્દે તે જેનું ક્યું સ્તુતિગાન, ફરીને પુંકવાળેવું એ જાણ,
 તારામાં એ ક્યાંથી ? કરું અનુમાન ! ઉદરડીના જન્મનું હશે ભાન (!)—
 પક્ષી સુદ્ધિનું જેનું બારદાન, નર છતાં તેવો તું એ અજાણ,

કાગઝપિત્તણે હમ્મશ તું પ્રાણ (!) તેનું તેં રાખ્યું હશે એ નિશાન;—
 કેમ નથી હજી આવતી સાન, નર થયો તું મરીને હેવાન,
 દોષની ખોડમાં હવે ભરા ન, શ્વાન મરી થયો હાવે સુખાણ;—
 નરદેહનું ધરી શુભ અભિમાન, ઉચ્ચ કર્તવ્યમાં દે ખૂબ ધ્યાન,
 ક્યારે આવી પ્હોંચશે અવસાન, નિશ્ચય તેનો તું કાંઈ ન માન:—
 માયામાંહિ ન રે'તાં શુભતાન, થઈને સત્વર તું સાવધાન,
 નર ! નરહરિરૂપ થા તું મહાન, મરી જશે તારું જીવું શ્મશાન:—

અધ્યાત્મવ્રતવિધિ.

૫૬ ર૫.

તું કરજે રે, હું કહું તેવાં વ્રત આજ, તારું હિત ધન્ય છે જો,
 જે વ્રતને આચરતા મોટા, આજ સકળ સ્થળ જેના ટોટા,
 જડે ન શોધ્યા ક્યાંય; તારું
 જે વ્રતનું ફળ કોટિગણું છે, કલિયુગમાં શાસ્ત્રે જે ભણ્યું છે,
 કર, જો એવું થાય; તારું
 ભયનો ભાત ન ખવાય જેમાં, દુઃખની દાળ ન પીવાય એમાં,
 એકાદશી તો જ ગણાય; તારું
 પ્રભુસ્મરણપથપાન તું કરજે, એ વિધિ તું ભૂખ તારી હરજે,
 જવ જવ ભૂખ જણાય; તારું
 શિવરાત્રિ કરી તો જ હું જાણું, (જો) અનર્થરૂપી અન્નનું ભાણું,
 જરી ન તુંથી ખવાય; તારું
 લોભરૂપી તું લોટ ન ખાતો, નિંદાકેરી જમીશ ન ન્યાતો,
 તો તે વ્રત કહેવાય; તારું
 કંઈરૂપી કંદ તું ખાજે, તીર્થતિતિક્ષામાંહિ તું નહાજે,
 તો નહિ તું અકળાય; તારું
 નિરાશાની નિદ્રામાં જો તું, ક્ષણ પણ એક ન ઉઘી ગયો તું,
 વ્રત જગરણ લહાય; તારું
 પાપક્રિયાનું પીશ ન પાણી, નિર્જલાતાણું વ્રત પ્રમાણી,
 તો એ સિદ્ધ કરાય; તારું
 ‘આ આવો ને આવી ફલાણી,’ દોષભરેલી વદીશ ન વાણી,
 તે વ્રત મૌન ગણાય; તારું

જપના જવને સૂક્ષ્મ દળી લે, તેનાથી લુજ પેટ ભરી દે,
અલવણુવ્રત જો આપ; તારું
લક્ષણાથી વ્રતનો વિધિ સમજી, આચરજો પ્રભુને નિત્ય ત્યજી,
સધજો વ્રતસમુદાય; તારું
અલ્પ કાળમાં અનલ્પ ફળને, પ્રકટાવે વળી દૈવી બળને,
વ્રત જો આવું સધાય; તારું

અનુભવરૂપી જીવનજલ પીનાર જ ધન્ય છે.

૫૬ ૨૬ (અહો ભાગ્ય જગમાં તે નરનું.)—એ લય.

અહો ધન્ય જગમાં તે જનને, જેણે પીધું જીવનમય વારિ.
ફરી જનિમૃતિ નવ ધરનારી, એ દૈવી પુરુષ કે નારી; અહો !
એ જીવનધારકેરું બિન્દુ, પાપીને પાવન કરે,
વળી આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ હરી, જડતા જીવત્વતણી હરે;
એની ભરી, સ્થળે સ્થળ ઝારી, પણ લહે કાંઈ મતિ ન્યારી; અહો !
મૃતજલ જીવો જેને કહે છે, તે અમરજલ છે ખરું,
ધારણુ ભીતરમાં કરી રહ્યું, જેને સકળ માનવતરુ;
એને બહિર પ્રકટ કરનારી, કાંઈ શોધી શક્યું નથી બારી; ૩ અહો !
એ વારિ સૂક્ષ્મશરીરકેરી, ૪ કા વિધિ શુદ્ધિ કરે,
ક્યાંથી નિસરી, ક્યાંથી જઈને, કાણુ સ્થાનવિષે ઠરે,
જે પામ્યો ન એ કળ ભારી, તેની જીતી બાજી હારી; અહો !
એ જીવનજલકેરી નદીમાં, જે જીવો તરવા પડે,
તે ઉપર પુણ્યની વૃષ્ટિ થાતાં, દેવદુઃખિ ગડગડે;
(એ) જેણે જોઈ નથી ધારી ધારી, તેને મીઠી જતાં પણ ખારી; અહો !
એ બહિર્મુખ કદી ના પીએ, એ પીએ અંતર્મુખ જે,
ગુરુની કૃપા થાતા સહજમાં, જુએ જીવનમયૂખપ તે;
એ છે અગ્નિની ચિણુગારી, દુષ્કર્મકાષ દહનારી; અહો !
માહિં પડ્યા તે મહાસુખ પામે, દેવસરીખા તે થતા,
લવલય ન નડતો તેમને, પામી રહે કૃતકૃત્યતા,
તમે પ્રયત્ન કરી સહકારી, પીઓ બધું ! ભગિનિ ! અમારી; અહો !

૧ હૃદયમાં, ૨ મનુષ્યરૂપી રૂક્ષ. ૩ માર્ગ. ૪ લિંગ છે કારણુ છે વગેરે.
૫ જીવનરૂપી કિરણ.

કાગઝપિત્તલો હધશ તું પ્રાણ (!) તેનું તેં રાખ્યું હશે એ નિશાન;—
 કેમ નથી હજી આવતી સાંન, નર થયો તું મટીને હેવાન,
 દોષની ખોડમાં હવે ભરા ન, શ્વાન મટી થયો હાવે સુખાણ;—
 નરદેહનું ધરી શુભ અભિમાન, ઉચ્ચ કર્તવ્યમાં દે ખૂબ ધ્યાન,
 ક્યારે આવી પ્હોંચશે અવસાન, નિશ્ચય તેનો તું કાંઈ ન માન;—
 માયામાંહિ ન રેતાં શુભતાન, થઈને સત્વર તું સાવધાન,
 નર! નરહરિરૂપ થા તું મહાન, મટી જશે તારું જીવું શ્મશાન:—

અધ્યાત્મવ્રતવિધિ.

પદ ૨૫.

તું કરજે રે, હું કહું તેવાં વ્રત આજ, તારું હિત ધ્યેયે જો છ,
 જે વ્રતને આચરતા મોટા, આજ સકળ સ્થળ જેના ટેટા,
 જડે ન શોધ્યા ક્યાંય; તારું
 જે વ્રતનું ફળ કોટિગણું છે, કલિયુગમાં શાસ્ત્રે જે લખ્યું છે,
 કેર, જો એવું થાય; તારું
 ભયનો ભાત ન ખવાય જેમાં, દુઃખની દાળ ન પીવાય એમાં,
 એકાદશી તો જ ગણાય; તારું
 પ્રભુસ્મરણપયપાન તું કરજે, એ વિધિ તું ભૂખ તારી હરજે,
 જવ જવ ભૂખ જણાય; તારું
 શિવરાત્રિ કરી તો જ હું જાણું, (જો) અનર્થરૂપી અન્નનું ભાણું,
 જરી ન તુંથી ખવાય; તારું
 લોભરૂપી તું લોટ ન ખાતો, નિંદાકેરી જમીશ ન ન્યાતો,
 તો તે વ્રત કહેવાય; તારું
 કંઈરૂપી કંદ તું ખાજે, તીર્થતિતિક્ષામાંહિ તું નહાજે,
 તો નહિ તું અકળાય; તારું
 નિરાશાની નિદ્રામાં જો તું, કાણ પણ એક ન ઉઘી ગયો તું,
 વ્રત જગરણ લહાય; તારું
 પાપક્રિયાનું પીશ ન પાણી, નિર્જલાતણું વ્રત પ્રમાણી,
 તો એ સિદ્ધ કરાય; તારું
 ‘આ આવો ને આવી ફલાણી,’ દોષભરેલી વદીશ ન વાણી,
 તે વ્રત મૌન ગણાય; તારું

જપના જવને સૂક્ષ્મ દળી લે, તેનાથી તુજ પેટ ભરી દે,
અલવણુમત જો સ્થાય; તારું
લક્ષણાથી વ્રતનો વિધિ સમજ, આચરજે પ્રભુને નિત્ય ત્યજ,
સધજો વ્રતસમુદાય; તારું
અલ્પ કાળમાં અનલ્પ ફળને, પ્રકટાવે વળી દૈવી બળને,
વ્રત જો આવું સધાય; તારું

અનુભવરૂપી જીવનજલ પીનાર જ ધન્ય છે.

પદ ૨૬ (અહો ભાગ્ય જગમાં તે નરનું.)—એ લય.

અહો ધન્ય જગમાં તે જનને, જેણે પીધું જીવનમય વારિ.
ફરી જનિમૃતિ નવ ધરનારી, એ દૈવી પુરુષ કે નારી; અહો !
એ જીવનધારકિરું બિન્દુ, પાપીને પાવન કરે,
વળી આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ હરી, જડતા જીવત્વતણી હરે;
એની ભરી, સ્થળે સ્થળ ઝારી, પણ લહે કાંઈ મતિ ન્યારી; અહો !
મૃતજલ જીવો જેને કહે છે, તે અમરજલ છે ખરું,
ધારણુ ભીતરમાં^૧ કરી રહ્યું, જેને સકળ માનવતરુ;^૨
એને બહિર્ પ્રકટ કરનારી, કાંઈ શોધી શક્યું નથી બારી; ^૩ અહો !
એ વારિ સૂક્ષ્મશરીરકરી,^૪ કા વિધિ શુદ્ધિ કરે,
ક્યાંથી નિસરી, ક્યાંથી જઈને, કાણુ સ્થાનવિષે ઠરે,
જે પામ્યો ન એ કળ ભારી, તેની જીતી બાજી હારી; અહો !
એ જીવનજલકરી નદીમાં, જે જીવો તરવા પડે,
તે ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ થાતાં, દેવદુંદુભિ ગડગડે;
(એ) જેણે જોઈ નથી ધારી ધારી, તેને મીઠી છતાં પણ ખારી; અહો !
એ બહિર્મુખ કદી ના પીએ, એ પીએ અંતર્મુખ જે,
ગુરુની કૃપા થાતા સહજમાં, જુએ જીવનમયૂખ^૫ તે;
એ છે અગ્નિની ત્રિભુગારી, દુષ્કર્મકાપ દહનારી; અહો !
માર્દિ પડ્યા તે મહાસુખ પામે, દેવસરીખા તે થતા,
ભવભય ન નડતો તેમને, પામી રહે કૃતકૃત્યતા,
તમે પ્રયત્ન કરી સહકારી, પીઓ બંધુ ! ભગિનિ ! અમારી; અહો !

૧ હૃદયમાં, ૨ મનુષ્યરૂપી વૃક્ષ. ૩ માર્ગ. ૪ લિંગ છેલ્લે કાન્તજી છેલ્લે વગેરે.

૫ જીવનરૂપી કિરણ.

અજરામરરૂપ મનાયેલા વ્રહ્મલોકમાં શુદ્ધસાત્ત્વિકી વૃત્તિસહિત પ્રવેશ ઇષ્ટ મનાયો છે.

પદ ૨૭ (હવે રહ્યું બની, હવે જે બનાવવું—એ લય.)

અમે અનુભવ્યું, ગગનપર ચઢતાં ચઢતાં, એક કૌતુક વળી આજ,
અવનવું અને ૧ચમત્કૃતિરાજ, (૨)

પૂર્ણ રહસ્યભરિત અતિ સાચ; અમેં

દિવ્ય લોકલોકાંતરમાંહિ, વિહાર કરી આવવાનું ચાહી,
થયા આરૂઢ એક ઝાઝ; અવનવું અને ચમત્કૃતિરાજ; અમેં—
માર્ગ ખેડતું વિમાન ચાલ્યું, અન્ય કોથી ના શકાય ઝાલ્યું,
લાગી કરી નહિ આંચ; અવનવું
એકપક્ષી, એક જોતા લોકો, વેગ જવાનો અમે ન રોક્યો,
કરવા સફળ અમ કાજ; અવનવું
પક્ષી ઇચ્છા થઈ કે હવે ચાલો, અજરામર લોકને નિહાળો,
જુઓ ત્યાંનો સુખસાજ; અવનવું
વાહન અમારું તે પ્રતિ ખેડ્યું, ગગશિખર જાણ્યું જે ભેટ્યું,
પણ ગયું અટકી ત્યાં જ; અવનવું
ઉભું એકાએક ગગનમાં, જાણ્યું એથી અમે જ મનમાં,
નિશ્ચય નહી કોઈ ધાંચ; અવનવું
એટલામાં કોઈ દેવી સત્તા, આવી પૂછે અમારા પતા,
જવું તમારે ક્યાં જ; અવનવું
'અજરામર જે લોક ગણાયે, ત્યાં જવા ઇચ્છા અમ થાયે',
ખોલી, શુણી એ વાચ; અવનવું
'દેવી પત્ની છે તમસાથે? જોણે, પૂજ્યા પ્રભુ નિજ હાથે,
'તો (તમે) દંપતિ! ગ્રહો રાજ્ય; અવનવું
'જે ઉભયે પ્રભુ પ્રસન્ન કીધા, તે આ પંથે જનાર સીધા,
'ધતરથી જવાય ના જ; અવનવું
'સાત્ત્વિકવૃત્તિપત્નીસંગે, રહીને પૂજી પ્રભુ નિજ અંગે,
'અતો રાજ્યશિરતાજ;'' અવનવું
અહો કેવું દેવી પત્નીપ્રત!, ધારે, જોણે ક્યું મહાસુકૃત,
શિર અજરામરતાજ; અવનવું

અત્તાને અમે પાચે લાગી, પાછા વળતાં ઉઠ્યા જાગી,
(તો) હતા પથારીમાં જ; અવનવું

કરુણાજલનું અભિપિંચન કરવા શ્રી રૂઢને અભ્યર્ચના.

પદ ૨૮ (શ્રી રામચન્દ્ર રઘુવીર, શ્રીસીતાપતિ, એ લય)

લગ્ન કૃપાપાત્રે નિજ હાથ,
હે મમ નાથ ! આજે, મારા તનમનપર પ્રેમે તે અભિપિંચજો છ.
કરુણાજલકેરી વર્ષા,—માટે મનવૃત્તિ તરસ્યાં,
વર્ષાવો તે પર કરુણાધાર,
લૌકિક જલકેરી વૃષ્ટિ, લીલી કરે છે સૃષ્ટિ,
કરજો મુજ ઉર લીલું દેવી, હે મમ નાથ !
પેશું બીજ પાણુ કરુણાજલ,—વર્ષતાં કૃતું નિર્મલ,—
થયું નવપલ્લવિત એ ઝાડ,
જેણે વર્ષા પથ્થરપર, અહલ્યા કરી'તી સુન્દર,
જેમાં બનાવ્યાં માંસ હાડ; હે મમ નાથ !
કંઈ કંઈ સિધ્ધો મહર્ષિ, એ જલને સ્પર્શી સ્પર્શી,
સઉ વાતે થઈ રહ્યા છે તૃપ્ત,
પરીક્ષિતઉપર પડતાં, મુક્તિ તો એ પામ્યા'તા,
વીતતાં માત્ર દિવસો સપ્ત; હે મમ નાથ !
એ વૃષ્ટિજલ ધન થાતાં, આપ તે માંહી પ્રકટતા,
હરીને અજ્ઞાન ને અભાન,
નરહરિ નાથ ! એવી, વર્ષાવી કરુણાદેવી,
આપજો મુજને જીવનદાન; હે મમ નાથ !

પોતાના દોષોનું યુક્તિપૂર્વક શ્રી રૂઢને નિવેદન અને તેને
નિવૃત્ત કરવા અભ્યર્ચના.

પદ ૨૯ (જે હાથે તે સાથે કહેવાય, એ લય.)

પ્રભુ જાણે છો કે કોણુ હું,—મારા બહેલા ! જાણે છો કે હું ?
આપ તણી નામનાનું પ્રદર્શન છઉં.

અજરામરરૂપ મનાયેલા બ્રહ્મલોકમાં શુદ્ધસાત્ત્વિકી
વૃત્તિસહિત પ્રવેશ ઇષ્ટ મનાયો છે.

પદ ૨૭ (હવે રહ્યું બની, હતું જે બનાવવું—એ સ્થ.)

અમે અનુભવ્યું, ગગનપર ચઢતાં ચઢતાં, એક કૌતુક વળી આજ
અવનવું અને ચમત્કૃતિરાજ, (૨)

પૂર્ણ રહસ્યભરિત અતિ સાચ; અમેં

દિવ્ય લોકલોકાંતરમાંહિ, વિહાર કરી આવવાનું ચાહી,
થયા આરઠ એક ઝાઝ; અવનવું અને ચમત્કૃતિરાજ; અમેં.
માર્ગ ખેડતું વિમાન ચાલ્યું, અન્ય કોથી ના શકાય ઝાલ્યું,
લાગી કશી નહિ આંચ; અવનવું
એકપક્ષી, એક જોતા લોકો, વેગ જવાનો અમે ન રોક્યો,
કરવા સફળ અમ કાજ; અવનવું
પક્ષી ઇચ્છા થઈ કે હવે ચાલો, અજરામર લોકને નિહાળો,
જુઓ ત્યાંનો સુખસાજ; અવનવું
વાહન અમારું તે પ્રતિ ખેડ્યું, ગગનપર જાણ્યું જે ભેટ્યું,
પણ ગયું અટકી ત્યાં જ; અવનવું
ઉભું એકાએક ગગનમાં, જાણ્યું એથી અમે જ મનમાં,
નિશ્ચય નડી કોઈ ધાંચ; અવનવું
એટલામાં કોઈ દૈવી સત્તા, આવી પૂછે અમારા પતા,
જવું તમારે ક્યાં જ; અવનવું
‘અજરામર જે લોક ગણાયે, ત્યાં જવા ઇચ્છા અમ થાયે’,
બોલી, શુભી એ વાચ; અવનવું
‘દૈવી પત્ની છે તમસાથે? જેણે, પૂજ્યા પ્રભુ નિજ હાથે,
‘તો (તમે) દંપતિ! ગ્રહો રાજ્ય; અવનવું
‘જે ઉભયે પ્રભુ પ્રસન્ન કીધા, તે આ પંથે જનાર સીધા,
‘ધૃતરથી જવાય ના જ; અવનવું
‘સાત્ત્વિકવૃત્તિપત્નીસંગે, રહીને પૂજી પ્રભુ નિજ અંગે,
‘બનો રાજ્યશિરતાજ;’ અવનવું
અહો કેવું દૈવી પત્નીપ્રત!, ધારે, જેણે કયું મહાસુકૃત,
શિર અજરામરતાજ; અવનવું

સત્તાને અમે પાથે લાગી, પાછા વળતાં ઉઠ્યા જાગી,
(તો) હતા પથારીમાં જ; અવનવું

કરુણાજલનું અભિપિંચન કરવા શ્રી ઇષ્ટને અભ્યર્ચના.

પદ ૨૮ (શ્રી રામચન્દ્ર રઘુવીર, શ્રીસીતાપતિ, એ લય)

લઘ કૃપાપાત્રે નિજ હાથ,
હે મમ નાથ ! આજે, મારા તનમનપર પ્રેમે તે અભિપિંચજો છ.
કરુણાજલકેરી વર્ષા,—માટે મનવૃત્તિ તરસ્યાં,
વર્ષાવો તે પર કરુણાધાર,
લૌકિક જલકેરી વૃષ્ટિ, લીલી કરે છે સૃષ્ટિ,
કરજો મુજ ઉર લીલું હે મમ નાથ !
પેલું ખીજ પાણુ કરુણાજલ,—વર્ષતાં કેવું નિર્મલ,—
થયું નવપલ્લવિત એ ઝાડ,
જેણે વર્ષા પથ્થરપર, અહલ્યા કરી'તી સુન્દર,
જેમાં ખનાવ્યાં માંસ હાડ; હે મમ નાથ !
કંઈ કંઈ સિંધો મહર્ષિ, એ જલને સ્પર્શી સ્પર્શી,
સઉ વાતે થઈ રહ્યા છે તૃપ્ત,
પરીક્ષિતઉપર પડતાં, મુક્તિ તો એ પામ્યા'તા,
વીતતાં માત્ર દિવસો સપ્ત; હે મમ નાથ !
એ વૃષ્ટિજલ ધન થાતાં, આપ તે માંહી પ્રકટતા,
હરીને અજ્ઞાન ને અભાન,
નરહરિ નાથ ! એવી, વર્ષાવી કરુણાદેવી,
આપજો મુજને જીવનદાન; હે મમ નાથ !

પોતાના દોષોનું યુક્તિપૂર્વક શ્રી ઇષ્ટને નિવેદન. અને તેને
નિવૃત્ત કરવા અભ્યર્ચના.

પદ ૨૯ (જે હાથે તે સાથે કહેવાય, એ લય.)

પ્રશ્ન જાણો છો કે કાણુ હું,—મારા જહાલા ! જાણો છો કે હું ?
આપ તણી નામનાનું પ્રદર્શન છઉં.

સત્તાને અમે પાથે લાગી, પાછા વળતાં હિંચ્યા ભાગી,
(તો) હતા પથારીમાં જ; અવનવું

કરુણાજલનું અભિપિંચન કરવા શ્રી રૂઢને અભ્યર્ચના.

૫૯ ૨૮ (શ્રી રામચન્દ્ર સ્થુવીર, શ્રીસીતાપતિ, એ લય)

લઘ કૃપાપાત્રે નિજ હાથ,
હે મમ નાથ ! આળે, મારા તનમનપર પ્રેમે તે અભિપિંચને છ.
કરુણાજલકેરી વર્ષા,—માટે મનવૃત્તિ તરસ્યાં,
વર્ષાવો તે પર કરુણાધાર,
લૌકિક જલકેરી વૃષ્ટિ, લીલી કરે છે સૃષ્ટિ,
કરને મુજ ઉર લીલું દેવી, હે મમ નાથ !
પેલું ખીજ પણ કરુણાજલ,—વર્ષતાં કેવું નિર્મલ,—
થયું નવપલ્લવિત એ ઝાડ,
જેણે વર્ષા પથ્થરપર, અહલ્યા કરી'તી સુન્દર,
જેમાં બનાવ્યાં માંસ હાડ; હે મમ નાથ !
કંઈ કંઈ સિધ્ધો મહર્ષિ, એ જલને સ્પર્શી સ્પર્શી,
સહિ વાને થઈ રહ્યા છે તૃપ્ત,
પરીક્ષિતઉપર પડતાં, મુક્તિ તો એ પામ્યા'તા,
વીતતાં માત્ર દિવસો સપ્ત; હે મમ નાથ !
એ વૃષ્ટિજલ ધન થાતાં, આપ તે માંહી પ્રકટતા,
હરીને અજ્ઞાન તે અભાન,
નરહરિ નાથ ! એવી, વર્ષાવી કરુણાદેવી,
આપજો મુજને જીવનદાન; હે મમ નાથ !

પોતાના દોષોનું યુક્તિપૂર્વક શ્રી રૂઢને નિવેદન અને તેને
નિવૃત્ત કરવા અભ્યર્ચના.

૫૯ ૨૯ (જે હાથે તે સાથે કહેવાય, એ લય.)

પ્રશ્ન જાણો છો કે કાણુ હું,—મારા બંહાલા ! જાણો છો કે હું ?
આપ તણી નામનાનું પ્રદર્શન છઈ.

૧અહિને બદલે તું મહિર ઉતારી;
 બહિર પ્રદેશે, ન સુખ કંઈ વ્યાખું,
 જેવું એ ઘડી તાપું,—આપુંડ, ન રેશે અજર ખુમારી; એ૦
 વિનાશી વિપયમાં વધારી તારી પ્રીતિ,
 સુખનો તેં આણ્યો ઇતિહાસ, પ્રતીતિ અન્તે દુઃખની ઘનારી; એ૦
 લગનીની રીતિ ન તુજને અજાણી,
 બહિર જતી તાણી, આણીને પાછી પ્રભુમાં દે ઠારી; એ૦
 અંતર્ભૂતતાના, હેતુના કરી ચત્નો,
 મેળવ સુખરત્નો, પ્રયત્નો તારા થશે જ્યકારી; એ૦
 સુખપરિસીમા, ન તુજને જણાશે,
 જ્યાં જ્યાં તું પછી જાશે, દેખાશે તને વિશ્વવિહારી; એ૦
 પ્રિયતમ જોવા, તું જાજે દેશ ઉંડો,
 લહીશ લાલ રુડો, (તારો) ચુડો નેચાંસો રેશે સદા જરૂરી; એ૦

નિજ કર્તવ્યમાં દેવા યોગ્ય સવિશેષ ધ્યાનનો અધિકારિઓને
 ઉપદેશ.

પદ ૩૨ (લગન એ શું સમજે છે ખેલ સાહેલી, એ લય.)

મુખ્ય અધિકારી: કહો તમે પ્રાપ્તવ્યમાં શું શું ધાર્યું,
 જ્ઞાતવ્ય ને કર્તવ્યમાં શું વિચાર્યું;
 અધિક તે ગુમાવ્યું કે અધિક વધાર્યું,
 તમારું જીવન તે જીતે છે કે હાર્યું ?
 ગૌણ અધિકારી: હું તો જાણું સારી ક્રિયાઓને કરવી,
 જે ધર્મ્ય ને શુદ્ધ હોયે તે આચરવી;
 મુખ્ય અ૦—જતાં જોડે મનની શુદ્ધિ ન વિસરવી,
 સદા ચિત્ત જોડી ક્રિયાને આદરવી.
 તમે ?—

૨ ગૌણ અ૦—મેં તો માન્યું ઉંચા જ કરવા વિચારે,
 જેથી નવ આવતો અવનતિવારે;

૧ આ બાલ દેશ, ૨ આંતર પ્રદેશમાં, ૩ આપું ને તાપું જેમ સદા કાળ ટકતું નથી
 તેના જેવું એ છે. ૪ છેડો, ૫ હૃદયમાં તું અમરભાવને પામીશ અર્થાત્ આખુંડ
 જોલાઅવની નહીં ૬ ધર્મરૂપ.

મુખ્ય અ૦—તથાપિ તે સાથે નથી સદાચારો—
જોડ્યા તો તો ફળનો રહે છે ઉધારો.
તમે?—

૩ ગૌણ અ૦—લહું હું તો આવી મળે જે તે સારું,
ભલે પછી ઉપરથી હોય નઠારું;

મુખ્ય અ૦—(એ) ખરું, પણ યત્ને જો ખોટું સુધાર્યું,
તો તો સુખ આવી મળે ધાર્યું ધાયું.
તમે?—

૪ ગૌણ અ૦—હું તો જાણું ખેલ બધો છે આ કાચો,
વળ્યું શું સુધાર્યો કદી એક સ્વાચો;

મુખ્ય અ૦—એકેક સુધાર્યે મટે બધી ધાંચો,
શુણો અને શાસ્ત્ર શું કહે છે તે વાંચો.
તમે?—

૫ ગૌણ અ૦—હું દીન થઈને પ્રભુપાસ માણું,
કર્યા વિણ કોઈ પ્રકારનું તાણું,

મુખ્ય અ૦—તથાપિ આ ધૈર્યને કરશો ન કાંચું,
રાખો શ્રદ્ધા ઉત્સાહ લાગુ ને લાગુ.
તમે?

૬ ગૌણ અ૦—હું તો એક ગુરુકૃપા વરવી એ જાણું,
વરે એમ ઇચ્છું પડ્યે નિત્ય વહાણું;

મુખ્ય અ૦—(પણ જો) પ્રભુસાસરે ન ચોરીમાં જવાણું,
તો વાળશે પ્રભુ કેમ કરુણાનું આણું?
તમે?

૭ ગૌણ અ૦—હું તો જાણું વ્યાખ્યા પ્રભુ છે બધામાં,
જ્યારે ત્યારે આવીને મળવાના સામા;

મુખ્ય અ૦—જતાં ઝોળખી ન રાખ્યા જો કશામાં,
(તો) જોતાં થશે, પ્રભુ હશે આમાં કે આમાં.
તમે?

૮ ગૌણ અ૦—હું તો માનું મારે નથી જન્મમરણું,
પછી શીદ ખીજનું સેવું હું સ્મરણું;

મુખ્ય અ૦—તથાપિ (જો) ન અનુભવ્યું હિર આત્મજરણું,

માનવું (એ તો) જેવું જળવિષ્ણુ ગોળીએ ગરણું.
 વિચારો છે સહિના ધણા અંશે સારા,
 તથાપિ ઘટે કરવા કંઠક સુધારા;
 સાવધ થશો લક્ષમાં રાખી તમારા,
 તો તો સદા સિદ્ધિ લેશો બન્ધુ મારા.

અજ્ઞાની જાણીને પોતાને ન ત્યજી દેવા શ્રીઈષ્ટપ્રતિ
 પ્રેમમરી સ્તુતિ.

૫૬ ૩૩ (વારો વારો કુંવરજી કંતુડો તોફાની, એ લય.)—

ગાંડો-ઘેલો જાણીને ન કોલો દયાળુ દેવ,
 સૌમાંથી મારો એકડો.—
 હું તો ગળીયો બળદ નેડ્યો ગાડે,
 હું તો ચાલ્યો આવીશ પછવાડે—પછવાડે; ગાંડો
 કંઠક ગણે મને મૂર્ખનો રાણો,
 ધૂતકારી કે' જા જા તને જાણ્યો,
 ખૂબ પીટાણો—હાડે ભગાણો,
 (પણ) જાણું તમે હાડવૈદને જાણો; ચાલ્યો આવીશ પછવાડે
 પગમાં જેમ ભરાયેલો કાંટો,
 માણસનેડે જાયે કાશી નાહો,
 મારો કે દાટો—જમ્મશ ન છેટો,
 જ્યાં લગી મારો આવરદા ને આટો; ચાલ્યો
 બોધ ન દેશો ભલે પ્રભુ ઉંચો,
 જ્ઞાનની ઉંડી ઉંકેલો ન ધુંચો,
 મને જો પૂછો—આંસું (આ) જો લુછો,
 (ફક્ત) ચાવેલા પ્રેમનો આપજો કુચો; ચાલ્યો
 બીજા પોતાની જ કીર્તિ પ્રસારે,
 હું તો તમારી પ્રસારું વધારે,
 આ ભવ ખારે—લાવો જો આરે,
 એટલી મારી છે હુંક તમારે; (I) ચાલ્યો
 કાણ બીજું કરી શકશે એવું,

નડોર આ બાળ કરશે તેવું,
ઝાઝું શું કેવું—ધટે કાન દેવું,
ઢોર છતાં પણ સંધરી લેવું;

ચાઓ.

શ્રીફણપ્રતિ પોતાના નિશ્ચયોનું નિવેદન.

પદ ૩૪ (દષ્ટએ અંતરની આશીર્વાદ, એ લય.)

કૃતિમનવચને એક રહીશ,
તમને પ્રસન્નતા હું દઈશ;—

ધનવૈભવમાંથી મન વાળી, ગૃહક્ષેત્રપ્રીતિ પ્રભુ! દઈ ટાળી,
ત્યજી વિષયો આ વિષવત્ ભાળી, હું આપનું નામ દઈશ; કૃતિં
સુખ ઉપજે તમને જે વિધિથી, તદ્વત્ રહેવા કરું યત્ન અતિ,
કહો: ‘ચાલ તું અમુક માર્ગપ્રતિ,’ તે માર્ગવિષે હું જઈશ; કૃતિં
જગના મોટાની છોડી સ્પૃહા, થઈ દીન જરી યાચું ન કદા,
મને દુઃખતાણું કદી ભાન થતાં, હું આપસમીપ રહીશ; કૃતિં
કદી વિદ્ય વિપત્તિ મને નડશે, કદી ત્રિવિધિ તાપ મને પીકશે,
નવ ઉપાય મહેવા જતાં કરે, હું આપને પાય ઢળીશ; કૃતિં
હું રહી નિરંતર સદાતે, પ્રભુ! અનન્યભાવે લળું તમને,
પરિણામે ત્યજી આ અંતરને, હું આપસ્વરૂપ થઈશ; કૃતિં

જીવત્વથી કાચર થયેલા મનુષ્યના ઉદ્ગાર.

પદ ૩૫ (ધડપણ આવ્યું ભાઈ, અરેરે આવું; એ લય.)

જીવપણું આ મુજ કાજ, કેણે સંધરીયું,—

શું શું ગણાવું, શું શું હું છોડું,

કેણે વાળી મારી દાઝ; અરેરે! કેણે, ધડયું જીવપણું મુજ કાજ.
બીજાઓ શિવપદે કંઈ કંઈ સોહ્યા, રતાંધળો હું તો જીવરાજ; અરેરે—
મારે માથે મૂક્યો કચરાનો ટોપલો, બીજાને શિરે ધર્યો તાજ; અરેરે—
જીવત્વકેરી વળગી છે મારે, આખે શરીરે દરાજ; અરેરે!
ઉપવાસનું સુખ મને ઘણું દીધું, બીજાને ખાવાને ખાજ; અરેરે—

બીજને દુઃખ કાલમાટે રાખી રાખી કેણે, હેતથી દીધું મને આજ; અરેરે!
 સ્વર્ગમાં કોઈ ખેલે, સિદ્ધ પદે કોઈ, અમે યોગ્યા જીવપણમાં જ; અરેરે!
 કોઈને ગરુડ કર્યા, કોઈને હંસો, મને કર્યો જીવગર્દભરાજ; અરેરે!
 ફેરીઓ દીધી કોને, નારંગી કોઈને, મારે માટે તો ધોળી પ્યાજ; અરેરે!
 અપ્સરા બીજપાછળ ચામર દોળે, મારી પાછળ મૃત્યુપ્યાજ; અરેરે!
 કોઈના ઘરમાં ધાત્રી, માલમતા દેવી, આપણી કીધી હરાજ; અરેરે!
 મારે માટે તો રાખ્યું જીવપણું ખોરડું, કોઈને મહાલ મુમતાજ; અરેરે!
 કોનાં મંગાવ્યાં, જોખી જીવત્વ દેવા, ધારણવાળાં આવાં ત્રાજ; અરેરે!
 વે"ચવામાં ખેડો, આ'વો કોને હાથ, બરાબર સરખો અંદાજ; અરેરે!
 પોતે સારું લઈ, મારું મને દીધું, સ્વાર્થના સર્વ સગા જ; અરેરે!
 આનંદસ્થાનમાં પેસવા જતાં, કહે મને જ્ઞાંથી તું તો જ જ; અરેરે!
 સુખ માગવાજતાં, વાપરે તરત તે, શબ્દ વિવેકભર્યો (!) 'ના' જ; અરેરે!
 આપ્યાદ મારા કપાળમાં જીવપણું, ચોઢ્યું એવો કો તીરંપાજ; અરેરે!
 ધશ્વરને ત્યાં ઉતર્યાં લાગે છે, જીવત્વનાં ઝાઝ ને ઝાઝ; અરેરે!
 દેવ ગઢનાર મારું, ઉતરી આવ્યું લાગે, કુળનું કો કુંભારના જ; અરેરે!
 હરિસરખો મજે નાણાવટી તો (તેને ત્યાં) મૂકું, જીવપણું, સાથે ટકો વ્યાજ, અરેરે!

આટલું દુઃખ મારું વહેંચી ન લેતો, સરખે લાગે આ સમાજ; અરેરે!
 ખૂણેને ખોચરે, શોધું નીચો વળી કંઈ, શિવપદ જડે સે'જસાજ; અરેરે!
 શાસ્ત્રોવાંચ્યા ને શુણ્યાબોધ ન પળુ ચઢ્યું, મારું આ જીવત્વઅનાજ; અરેરે!
 સદ્ગુરુ સાચાને શરણુ થવાનો, (હવે) અજમાવીજો કંઈ લાજ; અરેરે!

તમે કેમ હસતા નથી.

પદ ૩૬ (લાવણીમિશ્રિત હરિગીત.)

કેમ ન હસતા, કેમ ન હસતા, જુઓ બધું આ જગત હસે,
 મહાનન્દઅમૃતરસ રેડી, જીવન પસારો નસે નસે.

સુમસામ કે દુઃખી રહ્યાવિણ, કે ખૂણે ખેડા વિના,
 કે પૂર્વવાત સ્મરી વૃથા કીધા વિના નેત્રો ભીનાં;

આ નવીન સુખના સૂર્યસામે દષ્ટિ હાવે હાળજો,
 દુઃખરોત્રિમાં ઉઘી જઈ વળી પુનઃ સૂર્ય નિહાળજો;
 કેમ ન હસતા, કેમ ન હસતા, જુઓ બધું આ જગત હસે,

મહાનન્દઅમૃતરસ રેડી, જીવન પસારો નસે નસે.
આનન્દ સઘળા દુઃખને દૂર કરી ધૈર્ય દલાવશે,
જગતું સ્વરૂપ દુઃખથી ભરેલું તેહ પણ પરભાવશે;
અદૃષ્ટ દુઃખો, ગુપ્ત હાનિ, પડે ભોગવવી છતાં,
કંઈ ઉપર પગ મુકજો અને કંઈ વિસરજો હસતાં જતાં;
કેમ ન હસતા, કેમ ન હસતા, જુઓ બધું આ જગત્ હસે,
મહાનન્દઅમૃતરસ રેડી, જીવન પસારો નસે નસે.

આશા ઉંચી ન દળાવશો, નવ વીડું મુખ કરશો જરી,
કદી એક ગાયથી દુધ ના મળ્યું તો દુહો ખીજ ફરી;
પ્રભુએ રચી આ સૃષ્ટિ, કંઈ નથી હાથ-ઓથ પુકારવા,
પણ હસી જાતે, અન્યને જ હસાવવા ખેલાવવા;
કેમ ન હસતા, કેમ ન હસતા, જુઓ બધું આ જગત્ હસે,
મહાનન્દઅમૃતરસ રેડી, જીવન પસારો નસે નસે.

કરી રાજ ખીજને ખીજનાં દુઃખ કાં નથી ટાળના,
નિજનાં ખીજનાં નેત્ર હર્ષાશ્રુથી કાં ન પ્રજળતા;
કદી એકલા સુપ્રસન્ન રહી શકતા ન હો બધું! તમે,
તમ સાથ રહી હસવા સદા તૈયાર તો હોએ અમે; કેમ

વૃત્તિરૂપી ટીટોડીને દુઃસ્વદરિઆને હંફાવવા વોધ.

. પદ ૩૭ (હરિ હરિ કૃપા કરી મેળવજો, એ લય.)

પ્રિય મુજ ટિટોડી! ચાંચ તું ભરજો, દુઃખદરીઓ ખાલી કરજો,
અનવધિ વિસ્તૃત દુઃખાગ્નિ જોઈ અંતર લેશ ન પણ ધરધરજો.
એ અગ્નિથી પણ અતિ મોટું, નિશ્ચયબળ તું ધરીજો,
ટકી શકે તુજ આગળ એવી; મગદૂર એની નથી જો; પ્રિય
આરંભે તું ભલે જાણતી, એકલી પ્રયત્નશાલી,
પણ તુજ આગ્રહ જોતાં આવશે, ઇતર પંખિઓ ચાલી; પ્રિય
પહેલાં તો આવી કહેશે : “આ ઉલેચવા નથી પડીયા,
ક્યાં તુજ બળ! એ પાણીથી કંઈ, જાણ્યાં તેં મગ ચઢીયા?” પ્રિય
પણ તે સાંભળી જો તેં ચલતી, પાછા પાય ન ધરીયા,
એ સઘળાં પંખી તુજ જોડે, મચશે કરી કેસરીયાં; પ્રિય
તારા સરખાં અનેક પક્ષી, જેમાં બળ છે કંઈ કંઈ,

તે પણ ખાલી કરવા લાગશે, જળ નિજ ચાંચે લઈલઈ; પ્રિયં
 એમ થતાં આગ્રહ જો તારો, યત્નથી રાખીશ રક્ષી,
 અગમ્ય દેશે વસનારો તવ, જાગશે ગરુડ પક્ષી; પ્રિયં
 ફડફડાટ પાંખો ફડકાવી, ઉપરથી જ્યાં ઉતરીયો,
 બળહીન ને નિસ્તેજ થતાં, ફડકાટ પામશે દરિયો; પ્રિયં
 પર્યંત એમાં લાવી નાંખવા, જ્યાં એ પ્રવૃત્ત થયો,
 ઉદ્ધિઉર ફાળુ ફાળુ થાશે, (જે) હું, ગયો-ગયો-ઓ ગયો; પ્રિયં
 દુઃખનો દરીઓ સુખના સાગરમાં જાશે પસટાઈ,
 વિજય પામનારી તુજ અર્થો, રહેશે સર્વ સધાઈ; પ્રિયં

જ્ઞાનામૃતરસને કીલવા એક માનવહૃદયરૂપી પાત્ર જ સમર્થ છે.

પદ ૩૮ (અંતર રે, અહાહા કરે—એ લય.)

કોઈ કહશે મને વિશ્વમાંલ, મારો રસ કોણ પાત્રે રેડાય.
 અવર રસો તો કંઈ કંઈ પાત્રોમાં, રૂડી રીતે ઠલવાય,
 પણ મુજ દૈવી આ રસને માટે, પાત્ર ન જડતું ક્યાંય રે; કોઈં
 સિંહણુધુધતણો રસ હોત તો, રેડું કનકપાત્રમાંલ,
 જેવી જેહ શકે માંહિ પડતાં, પાત્ર ન ફાટી જાય રે; કોઈં
 મારો આ રસ પાત્રફરી ધાતુની શુદ્ધિ કરે અંતર્બાંલ,
 કાચા પાત્રથી એ રસ તેથી, ધારણુ કરી ન શકાય રે; કોઈં
 ગાદુધનો રસ હોત તો દોણીમાં, તરત લઈને કીલાય,
 પણ આ સામર્થ્યસ્વરૂપ રસને કેમ, દહોણીથકી જેરવાય રે, કોઈં
 સોનાતણો રસ હોય તો સોનીની કુલડીથી ધારણુ થાય,
 કાં જે સ્વતઃબળ એમાં નથી એવું, (જે) કુલડીને ફાટી જાય રે; કોઈં
 ગંગાના જળજેવો એ રસ હોય તો, શિવના મસ્તકમાં ધરાય,
 શિવેનો સ્વતઃ રસ આ, તેથી તેમના, મસ્તકે કેમ મૂકાય રે; કોઈં
 જડસરખો કાંઈ રસ નથો મારો, એમાં જીવન ઉભરાય,
 જીવનનો અતુલવ કરનારથી, કેવળ ગ્રહણુ કરાય રે; કોઈં
 નિર્મળ માનવદેહનું અંતરપાત્ર જો કદી મેળવાય,
 તેમાંહી રેડતાં એ રસથી દૈવી ફળને પ્રકટાવાય રે; કોઈં
 દૈવી આ જ્ઞાનતણો રસ જો યોગ્ય હૃદયવિષે ઠલવાય,
 આત્માના સર્વ સામર્થ્યોથી તે જન, ઝળક ઝળક ઝળકાય રે; કોઈં

પાત્રતા પ્રાપ્ત કરે કોઈ બંધુ! અવસર આ અળપાય;
દેવી આ રસ રેડવા ગ્રહી કરમાં, ઉભા જુઓ ! ગુરુરાય રે; કોઈ

શંઠપ્રતિ શાઠયમ્.

પદ ૩૬ (નીચ નાર હું સંભાળ કમ તારાં, એ લય)

એવા લોકને લગાવ શિર જૂતી, ભક્તિની જે વગાડે વૃથા તૂતી.
સારાં કામોમાં જે વિઘ્ન સદા નાંખે, ખીજાનું થાવા અહિત જે ભાખે;
એ તો એ જ—એ જ; એવાં
સાચી ખોટી જેહ નિન્દા કરે છે, કાધેલા ઉપકાર જેહ વિસરે છે,
એ તો એ જ—એ જ; એવાં
પોતાના ધર્મ ને ન રૂઢી રીતે માને, ખીજાને નવરાવે ગાલિપ્રદાને,
એ તો એ જ—એ જ; એવાં
કંકાસઅગ્નિમાં ઘાસ જેહ નાંખે, બડબડાટબાંબ જેહ નિત્ય પાસ રાખે,
એ તો એ જ—એ જ; એવાં
કાગસમું કલેશવાળું રાખે જેહ મ્હોડું, પ્રેમરત્ન ફેંકી જેહ રાખે રોષરોડું,
એ તો એ જ—એ જ; એવાં
ધારે ઉપરથી જે ભગવું ભલાઇનું, રૂપાને સ્થાને હોય અંતર કલાઇનું,
એ તો એ જ—એ જ; એવાં
જેહ ગુરુબન્ધુને નિન્દે મુખેથી, નરહરી વિસારે, તેવા જનને મુખેથી,
એને એ જ એ જ; એવાં

શ્રીફલદર્શનપ્રાપ્ત વૃત્તિની સ્થિતિ.

પદ ૪૦ (સીતાપતિનું નામ પ્યાગે. એ લય.)

ભીતિ તો જોતાં મારી ભાંગી,
પ્રભુ આ મોહાગી રે; ભીતિ
હરખથેલી થઈ ઉડી હું હંધમાંથી,
પ્રભુકેરી જ્યાં મહુઅર વાગી;—પ્રભુ
ઝાંખીની એક ધૂપી ઝળકી કરી જતાં રે,
તરત મારી લગની લાગી;—પ્રભુ

શરીરવિનાશની ભીતિ હવે ક્યાં પ્રભુ—
 આલિંગ્યા જેને અનુરાગી૧;—પ્રભુ૦
 હૃદયને ભીતરથી સ્પર્શ્યું વાલીડે જ્યારે,
 ચિંતા તો ચાલી મને ત્યાગી;—પ્રભુ૦
 શક્તિરૂપે મને મધ્યે રાખી ચોપાસે,
 જ્યોતિઓ ફેરી પુરી આંગી;—પ્રભુ૦
 મૂર્ધાવિષે જ્યારે આવી બિરાજ્યા રે,
 થયાં ત્યાં અમે એકરાગીર;—પ્રભુ૦
 દૈવી ચરિત્રે અમારું શું કહું જ્યારે—
 સ્થિતિ મળી એ મોંની માગી;—પ્રભુ૦

શ્રીસદ્ગુરુની સંગતિ પામેલા સાધકના આનન્દોદ્ગાર.

પદ ૪૧ (અય પ્યારી બુલબુલ મળી ગુલશનમાં, એ લય)
 આજ ખેલું હું તો ઉમંગે ગુરુસંગમાં,
 કુદવાતું જોર આવ્યું અપંગમાં;—
 કામની જવાળા બેઠી,
 ક્રોધહોળા બેઠી હેઠી,
 માંછ કેવી ટાઢક વળી છે અંગે અંગમાં;— આજ૦
 ભાવિની ચિન્તા ચાલી,
 આપતાં પ્રભુ હાથ તાળી,
 હાશ ફેરી પોતું હું નિર્લયપલંગમાં;— આજ૦
 કલેશનો શમીઓ તાડો,
 હર્ષથી હું ગાંડો ગાંડો,
 ક્યાંય ગયું (મારું) જીવપાણું વાયુતરંગમાં;— આજ૦

ઉપાસ્યઉપાસકનો સંવાદ.

પદ ૪૨

ખરા સાધનતણા પરિપાકસમયે, પ્રભુ પ્રકટ થઈ,
 અતિ પ્રેમે ધરી કર પૃથ આ વિધિ પ્રેમવાણી કહી:

* * * *

(શામાટે શ્રમ ફેરે સતિ તું પતિભક્તિ સાચી—એ લય.)

ઉપાસ્ય—ધન્ય ધન્ય પ્રિય! તને, આજ હું મુજરૂપ ફેરી સ્થાપું, (૨)

માગ કંઈ માગ તે આપું. (૨)

ઉપાસક—આપ કૃપા થાતાં પ્રભો! મારે. શું અપ્રાપ્ત,
આપ નિરખવા માત્રમાં, ઇચ્છા થતી. સમાપ્ત;
શિરોમણિ મને મળીયું માંચું, પુણ્ય મારું. કોઈ પૂર્વનું જાગ્યું,
નથી માગવા જેવું કાંઈ જે નથી નાથ! આપ્યું, (૨)

કૃપા તવ કેમ કરી માપું. (૨)

ઉપાસ્ય—મુજ સર્વસ્વ હું તુજને દેવા, તત્પર છું જોઈ તારી સેવા,
શું તારું પ્રિય કરું? આવ પ્રિય! હૃદયસાથ આપું,
બાલ! મમ, હૃદય—(૨)

માગ કંઈ માગ તે આપું.

કહે તો લક્ષ્મી રહે તુજ શરણે, કહે તો દેવ નમે તુજ ચરણે.—શું

ઉપાસક—આપ ન લક્ષ્મીથી રીઝો, તો હું રીઝું કેમ,
નમાવવા મેં દેવને, નથી લીધો કંઈ નેમ.

દર્શન આપસ્વરૂપનું પામી, થઈ રહ્યો છું હું આમકામી ૧,
નથી માગવા જેવું કાંઈ જે નથી નાથ! આપ્યું; કૃપા

ઉપાસ્ય—અધિક પ્રસન્ન છું શુણીને આવું,

કહે તો સ્વર્ગનો ઇન્દ્ર બનાવું; શું તારું

ઉપાસક—ઇન્દ્ર તો ભોગવતો દીસે, ફક્ત ત્રિભુવનરાજ્ય,

પણ તવ ચરણશરણુતણું, મળ્યું મને મહારાજ્ય,

નાશવાન છે ઇન્દ્રની ગાદી, મારી ગાદી છે આદિઅનાદિ; નથી

ઉપાસ્ય—કલ્પવૃક્ષ આપું માગે તો, નવજીવનબળ દેઉં કહે તો; શું

યોગસિદ્ધિ આપું જો લે તો, નવનિધિ પણ આપું ઇચ્છે તો; શું

ઉપાસક—ભુલથી માગું દુઃખ તો, કલ્પવૃક્ષ દે દુઃખ,

એવી કોઈ ઇચ્છા નથી, (જે) જીવની ભાગે ભુખ;

યોગસિદ્ધિ પામીને ભારે, જવું આવવું ક્યાંહિ ન મારે; નથી

ઉપાસ્ય—અધિક પ્રસન્ન થયો શુણી આવું,

(કહે તો) વેદશાસ્ત્રના મર્મ લણાવું; શું તારું

અપાવું સુત કે દૈવી દારા, જેના ભોગમાં લે સુખ ન્યારાં; શું તારું

ઉપાસક—લહો આપનાં મર્મને, એથી અધિક શું મર્મ;

મુજને સમજાવી શકે, વેદ શાસ્ત્ર કે ધર્મ;

પ્રાપ્તસંબંધિથી છું સંતોષી, રહે સદા મુજ વૃત્તિ પોષી; નથી

ઉપાસ્ય—સત્તામાત્ર કરું અધીન તારે, આપું બળ નતું કોથી હારે; શું
ને કદી કહે તો અમૃત આપું, વ્યાધિવાર્ધકો જય સ્થાપું; શું

ઉપાસક—સત્તા વાપરવી પડે, એવું ન મારે કાંઈ,
શત્રુવિણુ બળની નથી, મારે જરૂર જણાઈ,
અમૃતપેં ચરણામૃત અધિકું, દૃષ્ટિઅમૃતથી સહિ શીકું; નથી

ઉપાસ્ય—ઘટે બોલવું તને જ એવું, લે માગી જે જોઈએ તેવું; શું
દાન બ્રહ્મવિદ્યાનું દેઉં, હોય કદી જે તારે લેવું; શું તારું.

ઉપાસક—દૃષ્ટિ મન જ્યાં જ્યાં જતાં, જુએ આપને ત્યાંહિ,
બ્રહ્મદૃષ્ટિ શું દાખવે, એથી અન્ય નવાઈ,
આપ એક મળતાં કરી મારે, ઇચ્છા નથી રહી શેષ લગારે; નથી

ઉપાસ્ય—રૂઢ્ય ! મને તુજ વચન રુએ છે, પણ કંઈ દેવા મન ઇચ્છે છે;
શું તારું

પ્રકટ થઈ તુજ આગળ યાચું, મારું વચન ન વાળ તું પાછું;
શું તારું

ઉપાસક—જે મળવાથી આપને, થાય અધિક આનન્દ,
કૃપા કરી તેવું મને, દો આજે અત્યન્ત ૧.
અદ્યમતિ મુજ અન્ય ન યાચે, આપ મળ્યે સધળું પ્રાપ્ત જ છે; નથી
ઉપાસ્ય—મુજ વાણીમાં મને જ બાંધ્યો, એથી પ્રેમ મુજ તુજ પ્રતિ
વાધ્યો; શું

લાગ જોઈ તેં જાળવી, કીધું મારું હાસ્ય,
(તે માટે તારું) છીનવી ઉપાસકપણું તને, કરું મુજ આજ ઉપાસ્ય.

અંતિમ અભ્યર્ચના.

૫૬ ૪૩ (શ્રી વરદાઃ અભયવર આપો, એ લય.)

જય જય જગપતિ ! જય મહામાયા !

મળી આપની વત્સલ છાયા; જય

અધમ અભાગી પાવન કરતાં, પંગુને આ ગિરિવર ધરતાં,

(આપના) મંગલયશ વર્તાયા;— જય

અમપ્રતિ અનુગ્રહ આજ જણાવો, વિશ્વમાં આપના દીધા ગણાવી,

બાલક લાડકવાયા;— જય

૧ જે ન મળ્યું હોય અને જે નવું જ મળવાથી આપને આનન્દ આનન્દ થઇત્ય, એવું
મને આપ આપો—અર્થાત્ ઇશ્વર કંઈ અપ્રાપ્ત ન હોવાથી એવું કશું હોતું નથી એમ
ઇશ્વર શી રીતે આપી શકે ?

આપનુ ઐશ્વર્ય કરુણા લાવી, યોગ્ય હૃદયમાં દીધું સ્પુરોવી;

અહો અદ્ભુત તવ માયા;—

શુષ્ક ઠુંઠામાં જીવન દીધાં, હરિયાળાં આપે કરી લીધાં,

મૃતને અમૃતજલ પાયાં;—

પામર જીવ કૃતદ્વી અમે તો, કીધા તેપ્રતિ ઉપકાર તમે તો,

જશે ન અમથી ભૂલાયા;—

ઉભય આપસરમાં સુખદાતા, સાધકને શિર તાત ને માતા,

નહિ જન્મે નથી જાયા ૧;—

અનન્ત સાષ્ટાંગો પ્રભુ કરીએ, હૃદયહર્ષ કહી શકીએ ન જરીએ,

રહીએ મન મલકાયા;—

મંગલ.

પદ ૪૪ (જલથલમેં તોહે, પલપલમેં તોહે—એ લય.)

અંતર તું એ જ, બાહિર તું તે જ, જેતાં બધે એક તું તું.

આણુમાંલ, પાણુ ન ક્યાંય, કદી જણાય, તુંથી ન્યારું મારું હું હું.

ભર્યો છે વારિથી ભરપૂર મહાસિન્ધુ,

એક પાત્ર ભરી તેમાંથી (હું) જળ લઉં છું,

પછી પાત્રમાં પાછો વળી, હું જોઉં છું જ્યારે,

નહિ જળવિના તેમાંહિ હું, ખીન્નું કશું જોઉં છું.

તારું ઝરણુ, જ્યાં ત્યાં વહન, થતું જોઈ રહું છું; અંતરું

જણાયે આ જગતમાંહિ વિવિધ રૂપો,

તથાપિ પાત્રમાંહિ જેમ છે પાણી,

(તેમ) જગત આ નામનું મહિં (વિવિધ) પાત્રો છા દીસે,

તથાપિ તું જ છું જ્યાં ત્યાં, લઉં છું હું જ એ જાણી;

(જ્યાં) તું જ સભર, અજરઅમર, ત્યાં હું કયું શું શું; અંતરું

સાધકોને પ્રયત્ન કરવા ઉત્સાહવચન અને સાધનક્રમ.

પદ ૪૫ (મનમોતીની માળ પસેવી—એ લય.)

દષ ઉત્સાહવચનભાથું ને, સાધનપથે વળાવું,

ચાલો બન્ધુ! ભોમીયો ભળાવું.

૧ કોઈ જન્મ્યાં પણુ નથી અને જન્મશે પણ નહિ.

સુગમ અને મંગલકર માર્ગે પ્રભુકરુણાથી પળાવું,
 ચાલો બંધુ ! ભોમીયો ભળાવું.
 આસનનું નથી કષ્ટ સહન કરવાનું,
 પ્રાણુયામથી પ્રાણુને નથી ધમવાનું,
 નહિ હિમાલે હાડ ગળાવું,
 નહિ ઉપવાસ કરાવું; ચાલો—
 પ્રાણુ જતાં પણ સાધક થઇને,
 સાધનથી ન ચળાવું; ચાલો—
 સદ્વિચારભોમિયો સંગ ધરજો,
 ક્ષણ ક્ષણ સાવધ થઈ તેને સ્મરજો,
 જેવું ધન નથી કોઈ રજેલું,
 તેવું આજ રળાવું; ચાલો—
 અનુપમ જ્યાં સુખશાંતિ ભરેલી,
 ત્યાં હું ખાટ ઢળાવું; ચાલો—
 અહંપણું ઉરથી મૂળથી ખોળી ખોળી,
 પ્રભુમોં તેને પૂર્ણપણે ઢોળી,
 અહં પ્રભુનું નિજમાં સ્થાપી,
 પ્રભુમાં પૂર્ણ વિલાવું; ચાલો—
 ત્રિપુટીકરો બાધ કરીને,
 સ્વરૂપ જ જ્યાં ત્યાં છાવું; ચાલો—
 સરલ શબ્દમાં આજ કહી અમૃતવાણો,
 કથન કરું છું અધિકારી બાણી,
 સાર સમજીને ધારણ કરતાં,
 રહે ન ભવમાં ઢળાવું;— ચાલો—
 નૃહરિકૃપામધુના (છો) ભોગી ભ્રમરા,
 તમ સુખ શું બાણે ઘેલાં તમરાં,
 સમર્થ સઉ વાને છો, સ્તુતિ શું—
 એથી અધિક સંભળાવું; ચાલો—
 ઉડજો કેડ કસી સાધનકુસુમે વહાલાં;
 એમાં પ્રભુકરુણામૃતના ખાલા,
 સાચા ભ્રમરે પાન કરી,—
 તેમાં જ ઘટે રોળાવું; ચાલો—

એ પાને અજરામર થાશે,

સ્પષ્ટ કહે કો આવું;

જાણીયો—

હું આજે શું કરવાનો અને કાલે શું કરવાનો.

પદ ૪૬ (બેની વસુંધરા તપતી છે આજ—એ લય.)

હું ઇષ્ટસ્મરણને સાધું આજ, અવર કરીશ હું કાલે.

મુજ મુખપર પ્રસન્નતાની, છાયા હું રાખીશ આજે,

મુખમાં નાણે પ્રભુ રાજે આજ;—

વાણીથી અમૃતધારા, હું સર્વપ્રીતિ વરસાવું,

હું હસીને સૌને હસાવું આજ;—

હું દયા પ્રેમનો સિન્ધુ, મુજ નેત્રમાં રેલાવું,

મહિ પ્રભુરૂપને ખેલાવું આજ;—

જે માર્ગે સઉમાં થાતી, ઉદ્દૃષ્ટ ગતિ હું ભાણું,

તે માર્ગવિષે હું ચાલું આજ;—

હું અધિક ઉત્તતિકરી, પ્રતિક્ષણ આશાને ધારી,

ન કશાથી જહું હું હારી આજ;—

આ પ્રમાદ ને આલસ્યે, હું જઈ ભરાઈશ કાલે,

(પણ) મને યત્નવિના નવ ચાલે આજ;—

હું ડગીશ કદાપિ કાલે, ઉપરનું જોધને નહારું,

હેયાથી હામ ન હારું આજ;—

કહું છું જે જશ્ન કાલે, હું ઉચ્ચારીશ વિપત્તિ, (૧)

પણ ચિત્તવીશ સંપત્તિ આજ;—

કેવળ વાણીમાં સારી, વાતોને કાલથી રાખીશ,

મુજ કૃતિમાં તેહ ઉતારીશ આજ;—

નક્કી આ જગના જનને, હું કાલથી ઉપાસીશ,

હું ઉપાસ્ય પ્રભુને રાખીશ આજ;—

હું તરવની મિથ્યા વાતો, કાલે મલકાઈ કહેવાનો,

કૃતિથી તરવે રહેવાનો આજ;—

હું ખોધ તો જેને તેને, કાલથી દીધા કરવાનો,

તે ખોધ હું આચરવાનો આજ;—

આનંદ સદા ઉપજવે, એવું સધળું કરવાનો,
નરહરિ પ્રભુને વરવાનો આજ;—

અંતરની એક અઢચળ નિવારવાને ઇષ્ટપ્રતિ અભ્યર્ચના.

પદ ૪૭ મહાડ

મારી નડતર એક જ આજ, વિનવું કોઢો હે મહારાજ !
નથી નડતી સંપત્તિ કે મને, નડે ન તેની ખોટ,
નથી નડતાં પક્ષાન્ન કે નડતું ન, મળે ન જો કદી લોટ;—
નથી નડતાં આ ગૃહ દ્વારા કે, નથી નડતા કોઈ મિત્ર,
ગ્રહનો યોગ નથી નડતો કે, નથી નડતા કોઈ પિતૃ;—
માન નથી નડતું કે મુજને, નથી નડતું અપમાન,
ગાનતાન નથી નડતું મુજને, કે નથી નડતું રાન;—
રાજ્યતણી સત્તા નથી નડતી, નથી નડતા કોઈ ભોગ,
હાનિ ભય કે શોક ન નડતા, નથી નડતા કોઈ રોગ;—
નડે ન કોનો ક્રોધ કે કો કહે, કટુ વચન સાક્ષાત,
પ્રભય નથી નડતો કે મુજને, નડે ન મહાઉપાત;—
નથી નડતું જૂઠું કે મુજને, નથી નડતું કાંઈ સાચ,
ભૂત પ્રેત કે ડાકણ નડતી ન, નડતો નથી પિશાચ;—
સંસૃતિ કે વ્યવહાર ન નડતો, નડે નહિ અવિવેક,
વિશ્વતણી આ સ્થિતિ કે ચીજો, મને ન નડતી એક;—
નડતરની વસ્તુ જોવા પ્રભુ, છેટા જશો ન લગાર,
અતિશય મારી નિકટ રહેલા, એ છે મુજ કુવિચાર;—
એટલી નડતર મારી હે પ્રભુ ! ટાળો મારે કાજ,
ટાળો એને આજ તો તમે, જુગજુગ જીવો મહારાજ;—

નરદેહ પામીને મનુષ્યનું શું કર્તવ્ય છે.

પદ ૪૮ (સંસાર સમજ્યે શાણુ મુસાફરખાનું—એ લય.)

નરતનુ પામી, પંથિ ! ધણું કરવાનું.
પળેપળે પગલે પગલે વધુ વધવાનું;
દેવને પણ એ તો દુર્લભ ગણાવું,
(કાં જો) દેવોને દુર્લભ એવું કામ (ત્યાં) બનવાનું;

પંથિ०

પંથિ०

પંથિ०

પંથિ०

લયતાણું કારણ એ તો પશુમાંએ રહેતું,	પંથિ૦
મનુષ્યે તો મૃત્યુકરું લય તરવાનું;	પંથિ૦
જનનના ભોગોમાં તો, પશુએ રહેતાં,	પંથિ૦
નવજનનકાર્ય તારે હાથ ધરવાનું;	પંથિ૦
પંખી પણ ઉડી શક્તા, ગગનમાં ઉડે,	પંથિ૦
તારે તો લોકલોકાંતરે ઉડવાનું;	પંથિ૦
સારસ પણ એક મરતાં, બીજું મરે છે,	પંથિ૦
નર અને નારીએ તો અમર થવાનું;	પંથિ૦
સમુદ્ર તો ટીટોડીએ પણ ખલળાવ્યો,	પંથિ૦
તારે અનંત તત્ત્વ ખલળાવવાનું;	પંથિ૦
ભૂમિમાંથી તો શ્વાન પણ ધન કાઢે,	પંથિ૦
તારે તો સૂક્ષ્મમાંથી ધન ખેંચવાનું;	પંથિ૦
ભૂમિથી રસને એક વૃક્ષ પણ ખેંચે,	પંથિ૦
આત્મામાંથી તો તારે આકર્ષવાનું;	પંથિ૦
ફળ અને ફુલ એ તો વૃક્ષ ખનાવે,	પંથિ૦
અમૃતરસવૃક્ષ તારે ઉગાડવાનું;	પંથિ૦
ધાતુસરખી પણ જગમાં મૃત્યને ધરતી,	પંથિ૦
તારે તો વિશ્વમાંહિ અમૃત્ય રે'વાનું;	પંથિ૦
પાણીની ઉપર તો નાવ ચાલે છે,	પંથિ૦
જલતત્ત્વમાંથી તારે તરીને જવાનું;	પંથિ૦
સ્થૂલ શરીરમાં તો જંતુ પણ ઠરતાં,	પંથિ૦
કારણમહાકારણમાં તો તારે ઠરવાનું;	પંથિ૦
શું શું ગણાવું તારાં કરવાનાં કાજ,	પંથિ૦
ખવાસી થયો તું પંથેથી ન ચળવાનું;	પંથિ૦
કરવાનો કાળ જાતો નૃહરિ સ્મરી લે,	પંથિ૦
પ્રયત્ને સીધાવ હાવે નથી ખોલવાનું;	પંથિ૦

પોતાના જીવનરૂપી ઘડીયાલનું સૂક્ષ્મપણે નિરીક્ષણ કરનાર
તેની ઉન્નતિઅવનતિને જાણી શકે છે.

૫૬ ૪૬ (મારા ભાગ્યતણો નહિ પાર, એ લય.)

પ્રશ્ન—આ શું તમે જુઓ છો લાલ ?

ઉત્તર—જોઈ છે (હું) મારું ઘડીયાલ.

આ મારી ઘડીયાળવિષે છે, એક અચળો ભારી,
 દિવસે અને રાત્રિનો સમય એ, પૃથક્ છે સૂચવનારી; આ શું
 સમય એક છે પણ એ તો વળી, સ્થિતિ બતાવે ન્યારી,
 ઉડવાનો શું સમય થયો કે, આવી સૂવાવારી; આ શું
 સૂવાડેરી^૧ દિશાતરફ વળતો કે હું ઉડવાની,^૨
 તે હું નિહાળું ગતિ જોઈને, મુજ કૃતિરૂપ કાંટાની, આ શું
 ચેતનકુચી મળી ચુકી છે, નથી એ કેવળ કાષ્ટ,
 પણ હું સાવધ થઈ જોઉં એ તે, ચાલે 'સ્ત્રો કે ફાસ્ટ'; આ શું
 કપળના કાંટાઉપર રહી છે, ગતિ મોટા કાંટાની,^૪
 (એ) વિણસમજ્યે (કંઈ) ગતિ જોતા મોટા,—કાંટાના આંટાની; આ શું
 મિનિટતણા કાંટો ચાલીને, કલાક એક બને છે,
 નિહાળી શકતો સૂક્ષ્મપણે જે, સાવધ ક્ષણે ક્ષણે છે; આ શું
 પણ આ જગ ભણ્યાવિણ કેવળ, પકલાકને જ ગણે છે,
 તે વળી કેવળ મોટા કાંટા—ને ઘડીયાળ ભણે છે;^૬ આ શું
 સાવધ રહીને ધૃતિચંત્રને, યથાનિયમ હું ચલાવું,
 પળનાં કાંટાપ્રતિ દષ્ટિ ધરી, જોઉં મુજ ઉદયનું થાવું; આ શું

દુર્વચ્છતાવાળો છતાં પણ ઇષ્ટસાથે ભક્તનો અનન્ય સંવંધ અને
 તેને નીમાવવા ભક્તની શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ અભ્યર્થના.

પદ ૫૦ (નાથ તુમ જનત હો સખં ધટકી—એ લય)

નાથ ! તમે ક્યાંથી હુંથી છૂટા થાશે.

છૂટા થાતાં તો ઉલટા બંધાશે;—

આપણો સંબંધ મહોડે ગણાવીશ, તો તો તમે લજવાશે,

લોક સકળ સાંભળીને હસશે, ઉલટા તમે પંસ્તાશે;—

અધમ મળ્યો હું તમને તેથી, મનમાં જરી ન મુઝાશે,

અધમનો સંગ ન કરશે તો તો ન, અધમોદ્ધારણુ કહેવાશે;—

પતીતપાવનનું પદ કદી આપનું, (તો) પતીત પદે મારો વાસો !

ક્રમ કરી પછી છૂટા થવાશે, સંબંધ આવો જ્યાં ખાસો !—

૧ અવનતિની. ૨ ઉત્તિની. ૩ મનના સૂક્ષ્મ વ્યાપારોઉપર. ૪ સ્થૂલ ક્રિયાની અથવા પ્રકટ વ્યાપારોની. ૫ સ્થૂલ પ્રયત્નને જ. ૬ બાધ વ્યાપારો કરવા એમાં જ પોતાનું આણું જીવન શમાયવું છે એમ ભણે છે.

દુઃખી રહ્યો હું તો દુઃખહર્તા-પદમાં આપ સોહાશો,
 હું સરખો યાયક હું પાસે તો દાતાના પદમાં સ્થપાશો;—
 દીન અને દયાપાત્ર હું છું તો તો, આપ દયાલુ ભણાશો,
 ત્રાતા ત્યારે ગણાશો, હું પંકે, દુખેલાનો કરું સ્હાશો;—
 રક્ષક આપ આ વિશ્વે ગણાતા, શાથી તે આપ તપાસો,
 વિપત્તિતી હું રાહ ન પાડું તો, કહોને ક્યાં આપ જ ધાશો;—
 હું ભયભીત તો અભયદાતા થઈ, થાળડશો મારો વાંસો,
 બલહીન હું અને બલપ્રદ આપ છો, કહો પછી કેમ છૂટાશો;—
 (હું) શરણાગતને છોડશો તો કેમ, શરણુત્રાણુ લહાશો,
 ‘કાણુ તમારે શરણુ’ એમ પૂછે તો, તેને શો દેશો ખુલાસો;—
 મલિન છતાં પણ આપનો તો પછી, સંધરશો ના તો ક્યાં બનશો,
 કાળજીને છોડી શું ક્યાંહી, કેવળ દીપ પ્રકાશ્યે?—
 દષ્ટાંતો હું કઢીશ તેમ તેમ, નાથ! અધિક સહવાશો,
 માટે નિકટ રહી આપનાં નામો, સાર્થક કરવામાં બેઠાશો;—

સદ્ગુણોનું ધારણ શ્રીસદ્ગુરુના સ્મરણસહિત જ સાર્થક છે.

પદ ૫૧ (કથિરમાં મોહધરે શું ભાઈ—એ લય.)

ભળ્યાવિણુ શ્રીસદ્ગુરુ અનન્ય, મારી મતિ લહે ન તુજને ધન્ય.
 ભલે અન્ય સદ્ગુણુ તું સેવે, પણ સદ્ગુરુ ન ભળ્ય,
 અંકવિનાના શન્યસમું તુજ, આખું જીવન ગણાય; ભળ્યા
 સદ્ગુરુસ્મરણુવડે જ જગતમાં, સઘળી મહતા હોય,
 (જેમ) એ જ શરીર પણ પ્રાણુરહિતને, પ્રેત ગણે સહિ કોય; ભળ્યા
 ભલે ફડાકો મોટો મારી, કહીશ મેં જિલ્યો કામ,
 પણ ગુરુસ્મરણુ નં જો તો દઉં હું, તને નખું સક નામ; ભળ્યા
 મોટું તપ આદરીને બેસીશ, કદી તું જંગત સમક્ષ,
 તો બાણીશ માનવ સૃષ્ટિમાં, ઉચું વડું વૃક્ષ; ભળ્યા
 લોભ જિતીને કદી તું માનીશ, તુજ મનથી મોટાઈ,
 (પણ) હું તો બાણીશ વધ્યો જંગતમાં, એક અજગરનો ભાઈ; ભળ્યા
 કોધ કદી કેવળ છોડીશ પણ, એ નથી મોટી નિરાની,
 ગુરુસ્મરણુ હું તો બાણીશ, (તું) થયો મૂર્તિ પથરાની; ભળ્યા

વેદ અને સત્શાસ્ત્રોકિરી, વાતો કરીશ તું રૂડી,
 પણ હું તો બાણીશ જે બોલી, 'ફેનોગ્રાફ'ની ચુડી; લભ્યા૦
 શ્રીસદ્ગુરુના સ્મરણસહિત જે, સહિ સદ્ગુણ સધાય,
 તો તો ધડપરલોક સકલમાં, ધન્ય ધન્ય કહેવાય; લભ્યા૦
 સર્વ સદ્ગુણો શ્રીસદ્ગુરુના, સ્મરણસહિત તું સેવ,
 સદ્ગુરુઅનુગ્રહપાત્ર ગણાઈશ, તવ તું અવશ્યમેવ; લભ્યા૦

ઘેર નિત્યક્રમ ન સાધનાર મનુષ્યની સમારંભમાં થતી સ્થિતિ.

૫૬ પર (મનમેલ મીટે, તનતેજ બટે—એ લય.)

ઘેર કંઈ ન કરે, તે સમારંભમાં, ખાય ધ્યાનમાં ઝોકાં,
 વાંકા ને ચૂંકા થયા કરે, રહી જાય છાતી ને ડોકાં.
 જપકરા કાળમાં વાર થાય તો, જણાય માથાનો ધા,
 ત્યજી ધૈર્ય તરત, કરી મુકતા આચમનીથી ઠોકાંઠોકાં; ઘેર૦
 આસનમાં જોઈએ ટેકા, જેસે ત્યાં નીકળે ઢેકા,
 પણ હોયે જાણે એકા, તેમ બોધ કરે કરી લહેંકા,
 પણ જાતે કશું ન કરાય, કરમોડે કાય, બગાસાં ખાય,
 આરતી થાય,—ક્યારે કે મળે લાડુ દાળચોખા; ઘેર૦
 જપમાં કોઈ મો'ડું બગાડે, કરચલી કપાળે પાડે,
 ઘડી ઘડી કોઈ આંખ ઉઘાડે, સ્થિર આસન એક ન માંડે,
 ઉડી ફરતા અહિં તહિં, નિમિત્તો કંઈ, જણાવી દઈ,
 ન સ્થિર જરી રહી, જણાવે પોતે જાણે બોધા; ઘેર૦
 (કોઈ) મોડા આવે જપજાગે, કોઈ ચંદન ઘસવા લાગે,
 કોઈ ગાતા ઝીણા રાગે, (કોઈ) જુએ ઘંટ જ ક્યારે વાગે,
 (એ) સાધકલક્ષણ ન ગણાય, જુદા જ લહાય, ન એક થવાય,
 ઘઉંથી જણાય, ગાંગડું જેમ નોંખા તે નોંખા; ઘેર૦
 સાધકને ઘટે ન આવું, તેણે સત્વર સાંવધ થાવું,
 સાધનક્રમમાં જોડાવું, જોઈએ બહુ સ્થિર રહેવાવું,
 ન તો મળે કાંઈ સામર્થ્ય, કહું છું તદર્થ, ઓવવું વ્યર્થ,
 (જો) સરે ના અર્થ, વૃથા જેમ ગયા હીરાલાઈ ઘોધા; ઘેર૦

રામનામની ધૂન લગાડવા પ્રવોધ.

૫૬ ૫૩ (તમે એક વાર મારે ઘેર આવજોરે, એ લય.)

તમે એક વાર ધૂનને લગાવજો રે, રામનામની,
 તમે ધૂનથી ત્રિલોકને હોલાવજો રે, તમે
 વૈખરી નહિ મધ્યમા ને, પશ્યંતી પરામાં જોલાવજો રે,
 કંઠકૂપેથી નહિ પણ બ્રહ્મરંધ્રેથી,
 રામધ્વનિ— ગર્ભવંજો; તમે
 ધૂનથી એકલો વાયુ ન ભેદશો, અંડકટાહ આ ભેદાવજો રે,
 ગગનને ભેદીને પાર વળી જાવજો,
 સૂક્ષ્મવિષે— જીવરાવજો; તમે
 શબ્દાકારથી અર્થાકારમાં, લક્ષણમાં રામ લાવજો રે,
 સ્થિર ત્યાં થઇને ક્રમે ધ્યાને પ્રવેશી,
 એકમેકને— આળખાવજો; તમે
 ઉરમાં રામ રમાડી રહેજો, જૂદા તમે ન પછી કા'વજો રે,
 ભાન આ વિસારી રામમાં વિરામ પામતાં,
 રામરૂપે— સોહાવજો; તમે

સાચા અંતઃકરુણનો પ્રેમ પ્રસારવા શ્રીફળપ્રતિસ્તુતિ.

૫૬ ૫૪.

અંતરની પ્રીતડી ચખાડો રે, અમને, અંતરની પ્રીતડી ચખાડો.
 દોરજેવાં નથી અમે તેથી બતાવશો ન, પાણીનો બહારનો હવાડો રે;—
 ટાઢાં ને તાંજાં વાવનાં પાણી, કાઢીને આજે પીવાડો રે;—
 ઉપરની લાજ અમારે ન ખાવી, અંદરના કંદને ખવાડો રે;—
 તારા અમારે નથી જોવા, વિક્ષિતિજમાં-ધૂપેલા ચંદ્રને ઉગાડો રે;—
 બહારના મહેલે ન રે'વું અમારે, અંતરગુહામાં પેસાડો રે;—
 ઉપરથી ચોપડી ન વાંચવી અમારે, ભીતરની વાત શીખવાડો રે;—
 ઉપરનાં પુષ્પ નથી સુંઘવા અમારે, હૃદયપુષ્પને સુંઘાડો રે;—
 પ્રેમતણી યાચનાકેરા પુકારને, કરી કાઢશો ન આંખઆડો રે;—

૧ આકાશ અને પૃથ્વીનો છેડો જ્યાં મળતાં જણાય છે તે જગા.

પોતાના ભક્તોડપર પ્રેમભાવ દર્શાવવાને પ્રમુપ્રતિ પ્રેમી ભક્તોના
પ્રેમી શબ્દો.

પદ ૫૫ (લગ્નયગી મહારાજ—એ લય.)

રંગ રમીએ રસિયાજી ! રસિકસંગે, રંગ રમીએ,
રસિકવિના નવ, રનેહનાં ગાણાં ક્યાંહિ ગઇએ,
કાપરની જોડે, કોયલ ટહુકે નહિ દઇએ; રસિકસંગે.
રસિક છે કોણુ એ તો, આંખથી ઓળખી લઇએ,
નયનોકટારી, ખમે તેને મારતા રહીએ;—
પોતાનાં શોધવાને, જંગલની વાટને પણુ ગ્રહીએ,
(પણુ) છોડી જીધવેલી, ખરસાણીપર ના વારી જઇએ;—
વહાલાંઓ વાતમાંહિ, મર્મવચન કે તે સહીએ,
પણુ ખીજઓનાં, સ્તુતિવચન ના મોહાઇએ;—
વહાલાનું દીધું વિષ, તે પણુ લાવ ધરી ખઇએ,
પણુ વહાલાને તો, અમૃતના પ્યાલા પઇએ;—
સમજી જે જાય તેને મર્મવચન કદી કહીએ,
સાને કરીને તેડે તેને ઘેર જઇએ;—
જેના તેનાપર રનેહ, કરવો એ તો ખામી લહીએ,
પ્રીતિના પંથે, નીતિને ત્યજીએ રીત નહિ એ;—
નરહરિ નાથ વહાલા ! આપતણાં અમે જઇએ,
તેને છોડીને, ખીજને રંગે ના રંગઇએ;—

મિથ્યા વ્રતો ન કરતાં પ્રયત્નસિદ્ધિપ્રતિ લક્ષ સ્થાપવા
સાધકોને સૂચન.

પદ ૫૬ (અરે હુનીઆમાં પ્રેમી ક્યાં—એ લય)

ગયા તે વાતના દહાડાં, ક્રિયાસિદ્ધિ જનો જોતા,
વૃથા વાતોડીઆ તો, થશે હવે હતાં તો?તા; ગયા—
જપનું આંબું ફળ મળે, તપનું ફળ છે આમ,
યોગથી આ સિદ્ધિ થતી, (એમ) કલ્યાણી ન સરે કામ,
ગઇ વાતોની શ્રદ્ધા, ગણુ ગ્રંથો બધાં થોથાં; ગયા.—
'હતું અમારા પૂર્વજો, ને આ સધળું જ્ઞાન,'

‘ અમુક અમારા શાસ્ત્રમાં, ’ નીમે ન એ અભિમાન,
પ્રકટ કરી ના કર્યાથી, જતો વિશ્વાસને ખોતા; ગયા—

‘ સંયમથી સિદ્ધિ મળે, લક્ષિતથી વશ ભગવાન, ’

‘ કર્મમાત્રને બાળના-૩ છે તત્ત્વજ્ઞાન; ’

કહું પણ, (જો) ના મળ્યું તો, નથી નર, આપણે તોતા; ગયા—

‘ શુદ્ધિનું ફળ આમ છે, આચારનું ફળ તેમ, ’

પણ પ્રત્યક્ષ થયું નહિ, વીતે વર્ષો જેમ,

વળ્યું તો તો પછી શું, સદા આ હાથ પગધોતા; ગયા—

‘ આમ કર્યાથી તો વધે, તનમનધનસામર્થ્ય, ’

નિજ હવનમાં પ્રકટ જો, કર્યું ન તો તે વ્યર્થ,

કહે આનંદનું ફળ, તથાપિ હોય તે રેતા; ગયા—

જતો રહ્યો છે પૂર્વતો, સમય હવે બદલાય,

મિથ્યા મોટી વાતની, કિમત હવે ન થાય;

પ્રકટ ફક્તે ખતાવો, ક્રિયામાં ચિત્તને ખોતા; ગયા—

સત્શાસ્ત્રોના સત્યને, પ્રકટ કરો કરી યત્ન,

વાતોમાંથી વિરમતાં, મેળવશો ફળરત્ન,

ખતો સુપ્રયત્નરૂપી, તમે મહાયજ્ઞના હોતાર; ગયા—

ઈશ્વરને પ્રસન્ન કરવામાં અનન્યભાવે તેમનું જ ચિંતન એ મુખ્ય
છે, અને એ શિવાયના પ્રયત્નોમાં જે વેગ તે ઈશ્વરપ્રતિની
વિમુક્ષતા સૂચવે છે.

પદ ૫૭ (નહિ આટું કહાન, રે,—એ લય)

આવોને શ્યામ રે, મારે તમારું જરી કામ છે;

પૂછવા મારા મનની શંકાઓ, આજે મેં ધારી હામ છે;—

તમારું નામ મને કહેજો ખરેખરું, જગમાં તે રામા કે રામ છે;—

લોકો આ રામ છોડી, રામાને ચિંતે તેથી, મેં જાણ્યું રામાં આપ નામ છે;—

આપશરીરેકરો કહો જરી વહાલાં, રંગ તે સ્વેત કે શ્યામ છે;—

તમારે ઘેર આવવાને કહોને, ‘મોટર’ કે વીજળીની ‘ટ્રામ’ છે;—

આપને રહેવાકરુ સ્થાન કહોને, ‘ચર્ચ’ કે ‘મંદિર’ મઠપ કે ધામ છે;—

૧ પોપટ. ૨ આહુતી આપનાર, હોમ કરનાર. ૩ ખ્રીસ્તીનું દેવળ. ૪ વેશ્યવોનાં
મંદિરો ૫ સંન્યાસીનું સ્થાનક. ૬ સ્વામીનારાયણનાં સ્થાન.

આપ પ્રભુને નમવા માટે કહો, રીતિ પ્રણામ કે સલામ છે;—
 આપના પક્ષે રે'વું હોય તો કહો તમારો, પક્ષ પવિત્રીત કે રહિત છે;—
 આપ પ્રભુનું જ્ઞાન જગમાં પ્રકાશવાને, અંતઃકર્ણવણી શું મુદ્દામ છે;—
 તમને મળવામાં સહેલો, કહોને શું કાચનો, ખાલો કે પીતળનો જામ છે;—
 આમાંનું કાંઈ નથી આપને તોએ લોકો, મયવે તે માટે સંગ્રામ છે;—
 (કોઈએ) આપનો રસ્તો નથી જોયો કે જાણ્યો તોએ,
 કહે છે કે આમ નહિ પણ આમ છે:—

લાગે ન વળગે જેમાં આપને તેનું સઘળા, ચિંતન કરતા આઠે પામડ છે;
 જ્યાં ત્યાં વિરોધ જોતા એવાની કિંમત, મારા મનથી પુટી બદામ છે;—
 અનન્યભાવે મનથી આપને જ્યાં ત્યાં જોવા, એમાં હું જાણું તમામ છે;

ઇષ્ટમાં અમેદમાંવને પામવા ઇચ્છનાર દૃતિના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૫૮ (ખ્યાર મોહનીયાં, નીમાના હોળા—એ લય.)

હમકો તુમસેં મિલાઈ દેના.
 મિલાઈ દેના, એક હી કર લેના;—
 મંચ દેનેકું અર્જ કંઈ તળ,
 દામ ન દેના, દુવાઈજ દેના; હમકો
 મંગન હોકે માગું જળ મેં,
 હેમપ ન દેના, હૃદય દે દેના; હમકો
 વાસ કરન મેં, સ્થાનક ચાહું,
 ધામ ન દેના ચરણ દે દેના;— હમકો
 અગનસેં શાંતિ મિલન ચાહું જળ,
 ખાલા ન દેના, પ્રેમ હી દે દેના;— હમકો
 (મેં) દુર્ગલ, ભૂખહરન જળ ચાહું,
 અન્ન ન દેના, અમૃત દે દેના;— હમકો
 મિલનયોગ નવ આવે તળ લગ,
 કુછ ન દેના, કૃપા તુમ દેના:— હમકો

અનુકૂલ ક્રિયાઓ જ ઈષ્તિતર્થને અર્પનાર છે.

પદ ૫૯ (દુનીયાં દોરંગી, શાને મનવા—એ લય)

અવળું ને કરીએ, ધારેલું મનનું ક્યાંથી થાય રે,

પૂર્વે ન જવાશે, પગલાં ને પશ્ચિમમાં ભરાય રે.

મનનું ધારેલું જે હોયે, તદ્દત્ કૃતિ કરાય,

એ જ કાર્યમાં અખંડ મચીએ, તો તો તે જ સધાય,

જગત્માં, તો તો તે જ સધાય રે;—અવળું

જમાડવું છે આખા જગતે, કુલડી પાત્ર જણાય,

એમાં જગતી લુખ હરનારું, ભોજન ક્યાં રંધાય,

કહો ભાઈ, ભોજન ક્યાં રંધાય રે;—

આવવાનું સ્થળ એવું હોય જ્યાં, ચુપ રે'તો જ અવાય,

ક્રમ કરી ત્યાં પ્રવેશાય ને, ઉટે ચઢી જવાય,

કહો કે ઉટે ચઢી જવાય રે;—અવળું

ઉપરની સારી કરણીથી, અર્થ ન શુભ સરાય,

રોગતણા સોજા આવેલું, શરીર શું પુષ્ટ ગણાય,

કહો એ, શરીર શું પુષ્ટ ગણાય રે;—અવળું

દોષતણું કદી છિદ્ર થયું તો, જેમ તેમ કરી સંધાય,

(પણ) દોષતણા સિંધુ કરીએ તો, ઢાંકણ શું ઢંકાય,

કહો ત્યાં, ઢાંકણ શું ઢંકાય રે;—અવળું

એક ધર્મનું કાર્ય કરી પછી, અધર્મમાં જ વહાય,

તેથી શું થયું ? વાળ તુટ્યાથી, હલકું શરીર લહાય ?

કહો શું, હલકું શરીર લહાય રે;—અવળું

મનનું ધાર્યું થાય (ને) કૃતિથી, મનને અનુસરાય,

ઘોડે નેડેલી જેમ ગાડી, ઘોડાપાછળ જાય,

ગમે ત્યાં, ઘોડાપાછળ જાય રે;—અવળું

સંસારના ભોગમાં કેવલ પરિણામે વિનાશ જ છે.

પદ ૬૦. (તમે એક વાર મારે ઘેર આવજો—એ લય)

કહે સંસૃતિ, મારે ત્યાં તમે આવજો રે, સહેલાડીઓ.

જે જે આવે તેને સાથે લાવજો રે; કહે

જે જોધએ તે તમને આપીશ, આપીશ ઘોડા અને ગાડીઓ રે,
 ઉચે ચઢીને તમને ઝુલવાને દેશ,
 હાથી અને,—અંખાડીઓ; કહે૦

(પછી ?)

વસ્ત્ર સુશોભિત પહેરવાને, આપીશ ઘોડા અને સાડીઓ રે,
 દેશ ને પ્રદેશ જવા સુખ આપનારી,
 આપીશ હું—આગગાડીઓ; કહે૦

(પછી ?)

બ્રાહ્મણને ભોજનમાં લાડુ, ઉપર આપીશ ઘીની બ્હાડીઓ રે,
 આપીશ હું વળી અશીષ કસુઓ,
 પીતા હશે—જે ગરાડીઓ; કહે૦

(વાહ ! પછી ?)

કણખીને હોંસે હું આપીશ ગાયો ભેંસો ને પાડીઓ રે,
 ફરવાહરવા સહેલ કરવાને કાળે,
 રૂડી દઉં, પુલવાડીઓ; કહે૦

(ઝોહો ! પછી ?)

દીપકના શોખીન કાળે દઉં, બિલોરી ઝુમર ને હાંડીઓ રે,
 પીવાને ચાહ, જે પ્રીતિ જણાવે,
 તે સારુ મેં—દુકાન ઉઘાડીઓ; કહે૦

(વાહ ! વાહ ! પછી શું ?)

નાટકચેટકને જોવાને કાળે, કાઠા મેં સારા ખેલાડીઓ રે,
 વેદને કાળે ચેતી પહેલેથી,
 કાઠી વને—મેં મૂળાડીઓ; કહે૦

(ખીજું શું ?)

ધરની શોભા વધારવાને, કાઠી રૂડી રૂપાળી લાડીઓ રે,
 દરજી ને સોની કર્યાં, દાંતને ઉતારવા—
 મેં છ કર્યો—સંઘાડીઓ; કહે૦

(એથી કંઈ વધારે ?)

ગાન તાન રંગ નાચવે કાળે, વરાંગના મેં ખેસાડીઓ રે,
 પશુસાથ ગેલ કરવાને કાળે,
 કાઠાં ધણાં—કુતરાંખિલાડીઓ; કહે૦

(હજી કંઈ વિષેય ?)

પરિણામે મેં સહને માટે, રાખી મૂક્યો છે તાવ દાઢીઓ રે,
બહોતેર નાડીઓને છોડી તડાતડ,
લપ્તે જશે—યમદૂતચાડીઓ; કહે.

પોતાના વડે કરાતી યક્ષિહીન ક્રિયાપ્રતિ લક્ષ ન દેવા સાધકની પ્રાર્થના.

૫૬ ક૧ (કથિરમાં મોહ ધરે શું ભાઈ—એ લય)

પ્રભુ મુજ કૃતિમાં બહુ ખામી, દૃષ્ટિ ન કરશો એ સામી.
ખરા દ્વિલથી કરું પરિશ્રમ, ભરવાને મુજ પેટ,
પ્રભુના કામવિષે હું કરતો, માથાઉતાર વેઠ; પ્રભુ૦
મારે ઉત્તમ વસ્ત્રો જોઈએ, પડે ન એમાં ખામી,
આપના પૂજમાં વસ્ત્રાર્થે, 'નાડાછડીં દધામિ';^૧ પ્રભુ૦
મુજ સુખકાળે 'રાતદિવસ હું, શ્રમને કરું અતિશે,
આપને કોળે 'બ્રાહ્મણદ્વારા, -પૂજનમહં કરિષ્યે';^૨ પ્રભુ૦
મુજ ભોગાર્થે વાપરતાં, ધનવસ્તુ ગણું નકામી,
આપનિમિત્તે ધનને બદલે, 'જલં સમર્પયામિ';^૩ પ્રભુ૦
હું પકવાન જમું, તમને ખારેક મુકું હું હરામી,
આંખ મીંચી વળી કરું મિથ્યા, 'નૈવેદ્યં નિવેદયામિ';^૪ પ્રભુ૦
ભાવલક્ષિતહીન ક્રિયા કરું તોપણ વળી કહું હું આખર,
આ મારી સત્ક્રિયા (!) વડે, હુંપર 'પ્રસીદ્ પરમેશ્વર';^૫ પ્રભુ૦
વિપરીતકરણીની ફલપ્રાપ્તિ, જાણું જે યોગે વર્ણી,
જાણો તમે શું સત્કલ (!) દેશે, આ મુજ વિપરીતકરણી!! પ્રભુ૦
મોટા છો પ્રભુ નીલાંવી લેજો, લીધું આપનું શરણું;
તારી લેજો અંકે ધારી, જેમ તારે નદી તરણું; પ્રભુ૦

૧ નાડા છડી આપું છું. ૨ બ્રાહ્મણની માન્ય પૂજન કરાવું છું. ૩ પાણી મુકું છું
૪ નૈવેદ્ય ધરાવું છું. ૫ હે પ્રભુ! પ્રસન્ન થાઓ.

જીવભાવના નિશ્ચયો છોડી રૂઝભાવના નિશ્ચયો ધારણ કરવા મનમગૂરપ્રતિ અભિમાનીની ઉક્તિ.

૫૬ ફર (મારાં આશાતણાં મંદિર—એ લય.)

મારા મનહર મધુરા મોર, મીઠું ખોલ કંઈ,
મારી કાળજડાતણી કોર અંતર ખોલ કંઈ.

‘જીવ હું’ એ લવે કાગડો,
તાણીને કર્કશ રાગડો,

‘શિવ હું’ એવું તું ખોલ મધુર ટહુકો દઈ;

મારાં

‘દુઃખી હું’ એવું તેં બહુ કહ્યું,
સાંભળી હૈયું પાકી ગયું,

રીઝાવ ‘સુખસ્વરૂપ હું છું’ એવું કહી;

મારાં

સાંભળ્યું ‘બદ્ધ હું’ એ બહુ,

‘મુક્ત હું’ એ શુભવા ચહું,

શુભવા ઉંચા ભાવો આતુર છું તારી વાણીમહિં;

મારાં

(તું) કહેતો આવ્યો ‘હું વિનાશી છું,’

ધમ્મું શુભવા ‘અવિનાશી હું,’

એ કહેવાની મધુર વાણી, તો તુંમાં રહી;

મારાં

‘નામરૂપાત્મક હું’ કહે,

પણ એ મુજ ઉરમાં દહે,

‘સચ્ચિત્સુખ હું’ એ તુજ કંઠે ક્યારે રેંશે વહી;

મારાં

‘આનંદરૂપ હું છું સદા,’

‘પ્રેમસ્વરૂપ હું સર્વદા,’

તારા વિના એવું કહેનારું મુજને કોઈ નહિ;

મારાં

વ્યાકુળતા ને વિપત્તિના,

શબ્દો તેં સંભળાવ્યા ઘણા,

આજથી શાંતિવચન મને કેળે તારો લહી;

મારાં

ઉત્સાહઆશાનો ધ્વનિ,

ટહુકારી દેજે મારી લણી,

અખંડ ઉચ્ચ પ્રદેશે તું કુદ, મને લઈ;

મારાં

શાસ્ત્ર નહિ સંભળાવજે,
અનુભવવેળ શુભાવજે,
કોણ શુભાવશે બીજું, ન, જો તું મારો થઈ; મારાં

ગગનમંડલમાં સાધકોને સ્થાપવા શ્રીસદ્ગુરુપ્રતિ વિજ્ઞપ્તિ.

૫૬ ૬૩ (ગોમુખીએ લઈ ચાલો—એ લય.)

ગગનમંડલમાંહિ સ્થાપો, હો ગુરુરાજ અમને.
વાયક આદિક ક્રમથી સધાવી, અજપા જપાવો જપો; હો
છડાને પિંગલા નિરોધ કરાવી, ખોલો સુપુમ્ણાનો ઝાંપો; હો
કર્મના દોશનો નાશ કરીને, કાઢો કુંડલિનીનો ખાંપો; હો
વેલી ઉગેલી આ તનુમન્દિરમાં, તેનું અમરદ્રુગ આપો; હો
અંતરમાં વહેતો અધઃપ્રવાહ જે, ઊર્ધ્વમાં તેને ઉથાપો; હો
સહસ્રાવધિ જેનાં પત્રો રે શોભે, સ્થાપી ત્યાં દાખો પ્રતાપો; હો
નૈસાગર પ્રણવધ્વનિ સંભળાવો, ધ્વનિરૂપે આપ બ્યાં વ્યાપો; હો
દૃષ્ટિ અમારી આ થઈ રહે દૈવી, ચાંપ એવી કાઈ ચાંપો; હો
દિવ્ય તંતુથી અમૃત દઈ ટાળો, જનનમરણપરિતાપો; હો
મૂર્દ્ધામાં આપ પ્રભુથી અમારો, કરશે જ હસ્તમેળાપો; હો

ઈષ્ટાનુગ્રહને પ્રકટ અનુભવતા સાધકોના અંતિમ ઉદ્ગાર.

૫૬ ૬૪ (દીનદયાળ દેતો ત્યારે લેનારો શું લેશે—એ લય.)

વર દેનાર નરહરિ દાતા, જણાય આજે બ્યાં ત્યાં.
દાતાપદમાં હજી પ્રભુને, નથી કાઢ્યો આંધ્યા;—
માગ્યું ઝટ દઈ મૂકી દેતા, હાથ ઉંચો કરતામાં;—
જમ્યો ચાચવા તે પહેલાં તો, દોડી આવે સ્હામાં;—
સંમુખ અખંડ રમતા રહેતા, પૂછ્યું પડે ન છે ક્યાં;—
સાષ્ટાંગો કરતાં પહેલાં તો, ભેટે કહેતાં હાં હાં;—
ઉઠતાં શું જોઈશે તે ફિકર જ, કરતા (અમને) સુવાડતામાં;—
હૃદય પ્રભુનું ભરાઈ આવે, (અમને) ફાણભર ના જોતામાં;—
નિકટ જોઈ પ્રભુ અમ અંતરમાં, હૃર્પઓધ ઉભરાતા;—
તે નરહરિ પ્રભુપદમાં શમીએ, સ્તુતિ આ ગાતાં ગાતાં;—

સર્વત્ર શાંતિર્દર્શન.

૫૬ ૬૫ (રખડી શાન ન્યારી,—એ લય.)

અમૃતમયી આજે શાંતિ; શાંતિ, શી ! જવાઇ.

પ્રેમે ઉમંગે જયધોપસહ, વધાવી લેઉં,

ગુણ ગાઉં, હરખાઉં, મુજમાંહિ—આંહિ,...અમૃત૦

અનુભવ અગમ્ય થાય ભારી,

કરું રમણુ હૃદયપાંખને પ્રસારી,

શાંતિલહરિને ખની વિહારી,

ઉર્ધ્વમૂર્ધ, ગગનગમન, કરતાં જોઉં, કશું ન અન્ય,

મત્રકાતી, મહાશાંતિ—વિણ કાંઈ...અમૃત૦

પ્રમાદને નિવૃત્ત કરવા શ્રી ઇષ્ટને અભ્યર્થના.

૫૬ ૬૬ કાફી.

આ પ્રમાદનાં પગલાંને રે, મારા ધરથી ટાળો પ્રભો !

એ જીવલક્ષક બગલાંને રે, અહિંયા આવતો ખાળો પ્રભો !

નામ ન દઉં હું તોએ એ તો, આવે તેડ્યાવિણ,

મુજમાં ખેસી મુજ અવનતિની, ખેદે ઉંડી ખીણ,

પ્રયત્નદીપક ઢાંકી રે, અંધકાર કરે કાળો પ્રભો !

આ૦

વિવિધ વિચારવડે ઉપજાવું, સન્નિશ્ચય મનસાથ,

પણુ કૃતિ કરતી વખતે એ તો, ધરતો આડો હાથ,

ગતિનો માર્ગ હું પાડું રે, (એ) પૂરી લે એટલો ગાળો પ્રભો ! આ૦

નિર્ભય જેમાં વાસ કરી શકું, નહે ન જેમાં તાપ,

એવું ધર બાંધવા હું મચતો, આવી આપો આપ,

ધરની ઉપર ચઢીને રે, ઉઘાડી દેતો નાળો પ્રભો !

આ૦

આ વિધિ આચરવું ને આ વિધિ, સેવવો નહિ આચાર,

વિવેકપૂર્વક ભેદ પાડીને, કરવા થઉં તૈયાર,

મારી વ્યવસ્થા બગાડે રે, કરી ગોટા પીડાળો પ્રભો !

આ૦

મિથ્યા તરંગોપર ચઢવામાં, એ તો દેતો જોર,

સમાધાન ને જૂઠાં બહાનાં, કરવા માંહી ચક્રાર,

‘કાલ કરીશ હું’ એવા રે, નિશ્ચય કરવાવાળો પ્રભો !

આ૦

શુણુતો એ તો મારું જરી નથી, કરતાં કાટી પુકાર,

તાલાવેલી કરું અતિ પણુ, એ તો દુંડોગાર,
માથે કર્તવ્યોનો રે, છોને હોય ઉનાળો પ્રભો! આઠ
આપ અનુગ્રહ કરીને હાવે, ટાળો એના સંસ્કાર,
આખો ભવ પૂરો થાતાં પણુ, મળશે નહિ લગાર;
તેવિણુ મારી કૃતિનો રે, તાળો કે સરવાળો પ્રભો! આઠ

સાધકસંવંધના નિર્વહણઅર્થે સાધકોના પરસ્પરપ્રતિના સંકલ્પો.

પદ ૬૭. (નાકની નથની ને કાનની વાણી—એ લય.)

ગુરુઅનુગ્રહ સાચો પામવા કાળે,
સાધકપ્રતિ પ્રેમી રહીશ હું બન્ધુ !
દોષ તમારા નિહાળી કેા કાળે,
તમપ્રતિ દ્રેષી ન થઇશ, હું બન્ધુ !
શ્રવણ કરીશ કટુ વચન તમારું,
સઘ હું તે ભૂલી જઇશ; હો બન્ધુ !
કોઈ સમીપ કદાપિ તમારી,
નિન્દાનોશબ્દ ન કહીશ; હો બન્ધુ !
સર્વ ક્રિયામાં હું સત્ય હૃદયથી,
આપને આશ્રય દઇશ; હો બન્ધુ !
જે જે અમૂલ્ય હું પામીશ તે તે,
તમને દઇ પછી લઇશ; હો બન્ધુ !
પૂર્ણ તૃપ્તિ દેતું ભોજન હું તો,
તમને ખવાડી ને ખઇશ, હો બન્ધુ !
અવળી ક્રિયા કાંઈ જોઈ તમારી,
તમથી હેતુ તેનો ગ્રહીશ; હો બન્ધુ !
સહજ સહજમાં આચારવિચારની,—
બેદબુદ્ધિ ન લહીશ; હો બન્ધુ !
દોષ પડે કદી તોએ નીભાવજો,
તમથી ન અંતર સહોશ; હું બન્ધુ !
અણુસમજ્યે કદી બેદ પડે છતાં,
તમથી જૂદો ન જણાઇશ; બન્ધુ !

જલમાં રહેતા મત્સ્યને, ઇતરતણું નથી લાન,
 મુજમાં સ્થિર થાતાં બીજું, લહું ન દશ્યતું સ્થાન,
 પછી ન્યૂનતા ત્યાં શી લગાય,
 એક પૂર્ણતા જ્યાંહિ છવાય; મારાં

સાવધાન! સાવધાન!!

પદ ૭૦ (વિણગુરુ અન્યથી તરી શકે જીવ, એ લય.)

તમે પ્રગતિકેરા પંથમાં છો, સાવધાન! સાવધાન!
 એ પંથમાંથી વ્યુતર કરે તે કૃતિપ્રતિ દો પૂર્ણ ધ્યાન,
 વિરોધી ચિન્તન સ્ફુરે તવ, સાવધાન! સાવધાન!
 જે ઉન્નતિનાં સાધનોને, શાસ્ત્ર વર્ણુ છે મહાન,
 તેથકી વીપરીત કરતાં, સાવધાન! સાવધાન!
 જુઓ ક્રોધ પેલો પ્રકટયો હણવા, સત્ત્વબલકેરું પ્રમાણ,
 ક્ષણમાં જીવનબલ નાશ કરશે, સાવધાન! સાવધાન!
 પરતું અહિત કરવાતણો સંકલ્પ થાય સ્ફુરાયમાન,
 તે ગ્રહણ કરતા પૂર્વ ધ્યાને, સાવધાન! સાવધાન!
 મનને શરીરબલ ક્ષીણ કરનારાં વિવિધ આ ખાનપાન,
 સંમુખ છતાં પણ ગ્રહણ કરતાં, સાવધાન! સાવધાન!
 અર્ગાણુત રૂપ જણાય જે રમણીયતાકેરાં નિધાન,
 દષ્ટિ તેપ્રતિ ગયા પૂર્વે, સાવધાન! સાવધાન!
 આ આવતી તૃણા જુઓ, દેવા તમોને હૃદયદાન,
 અતિ નિકટ આવી જતા પહેલાં, સાવધાન! સાવધાન!
 શુભમાંહી પણ લાગ્યું થવા આ, જુઓ તમને અશુભલાન,
 એ અશુભદર્શન ત્યાગવાને, સાવધાન! સાવધાન!
 યોગ્યમાંહિ પણ થતું બ્રમથી, અયોગ્યતાણું અનુમાન,
 એ ભાવ સ્ફુરણ ન થાય માટે, સાવધાન! સાવધાન!
 તમે શુદ્ધ સ્નેહ નીભાવવાને, નિત્ય રહેજો યત્યવાન,
 મતિભેદકેરા સમયમાં પણ, સાવધાન! સાવધાન!
 ખરી કસોટીના સમયમાં પણ, બુદ્ધિના બનીને નાદાન,
 ઉપરથી શ્રદ્ધા ત્યજ્યા પહેલાં, સાવધાન! સાવધાન!

સાવધ રહેતાં આ વિધિ, તમે સદા વરશે શ્રીભગવાન
તે સમયમાં વદીશું શુભસંગલ-સાવધાન—સાવધાન.

હૃદયમાં દર્શન દેવા શ્રી ઇષ્ટને વિજ્ઞપ્તિ.

પદ ૭૧ (આજ સ્વીકારે સ્નેહી શામળીયા, એ લય.)

હૃદય વિરાવળે, સ્વામિ હૃદયના,
હુંપર કરુણા આણી રે;
શુભપણે તો નિત્ય રહ્યા છો, પ્રકટ થળે શિશુ જાણી રે,
પ્રકટ થતાં મુજ સદા નીકળશે, જીવપદની એધાણી રે;—
સધળે નયન શુભદર્શન કરશે, શુભ ઉચ્ચરશે વાણી રે,
અભય સદા ગ્રહેશે મુજથી પછી, સધળાં માનવ પ્રાણી રે;—
ઉદ્ધતસરખી આ વૃત્તિઓ, તે ક્ષણ થારે શાણી રે,
દૃશ્યે રમતી આ મતિ ત્યારે, તત્ત્વે થશે ગસ્તાની રે;—
અજ્ઞાને હુંપણું ધરી રહેતો, મોહવિવશ અભિમાની રે,
(પછી) સત્ય સ્વરૂપે પ્રેમ ધરતો, ત્યજ દેશે નાદાની રે;—
અળપારે આ સ્વાર્થરૂપિણી, દૃષ્ટિકાંકિની^૧ કાણી રે,
તે સ્થળ ઉંપજશે સમદૃષ્ટિ, મૃગનયની અતિમાની રે;—
વિવેકરહિતા બુદ્ધિમાછલી, ક્ષીરથી જેહ અન્નાણી રે,
વિવેકરૂપી પછી બની હંસિની, પીશે ક્ષીર, ત્યજ પાણી રે;—
વિપયફલો ખાયા કરતું આ, મનમર્કટ તોફાની રે,
ગરુડ બની ગગને પછી ઉડશે, શિર લમ શાર્ફીપાણિ રે;—
અંધકાર મુજમાં અતિ ભરીયો, પ્રકાશની ન નિશાની રે,
પછી તો સ્થળ સ્થળમાં જળહળશે, ન્યોતિ આત્મદીવાની રે;—
મોટે વિનવું હૃદય પધારે, હું તો છું અજ્ઞાની રે,
ભાવસમર્પણ કરવાવિણ હું, જાણું ન કંઈ મહેમાની રે;—

દૈવી સદ્ગુણવાટિકામાં વિહાર કરવા સાધકવંશુઓને સપ્રેમ
નિમંત્રણ.

પદ ૭૨ (કોઈ પીઓ પીયાલે શરાણ.—એ લય)

આવો કરીએ વાડીમાં વિહાર, સાથે હાથ ઝાલીને,
થઈએ એમાંદિ રંગે રમનાર, આપી હાથતાળીને.

પીતી રાત, સુપ્રભાત થયો સુખનો સોનેરી,
 દિશા આ દીપ્તિથી ઘેરી, વાયુલહરિ જીવનકરી,
 જ્યાં રહી, ત્યાં જઈ, આજે આણીએ મુખે ગુલાબી લાલીને;—
 પથ્થા ધાવ, હાર્યા દાવ, બધા ભૂલી તે જઈએ,
 ચુંક્યું તે પાછું ન ખઈએ, એનું એ ગાણું ન ગઈએ,
 શું વળે પતંગ કપાયા પછી પકડીએ દોર સંભાળીને;—
 દુઃખકાલ, ગયો કાલ, વૃક્ષ નવું રહ્યું ખીલી,
 જેની સુખકળી લીલી, ખીલાવી તેને લો ઝીલી,
 અમૃતરસભરેલી આ ભાગો, શાન્તિની ફાલેલી ડાળીને;—
 દેવી ઉર્મીતણા ઉડે જેમાં નિત્ય પુવારા,
 પંખી ટૌકાર દે સારા, રહ્યા શા રસભર્યા ક્યારા,
 હર્ષથી આપણ કાળે બનાવી જે, ધન્ય એવા તે માળીને;—
 એ તો આંગણે ઉગી છે તેનો નિત્ય લો લહાવો,
 તેમાં ઉડા ઉડા જાઓ, ફરી ત્યાં વાડી શોભાવો,
 દેવી ગુણોની વાડીમાં વિહરવા, સાથે લેલો નિજ વહાલીને;૧—

સમગ્ર ઈશસત્તાને આર્કર્ષનારી ભક્તિના ઉદ્ગાર.

પદ ૭૩ (કેડલો મુકાને મારો—એ લય.)

નેડલો જોડાને કોઈ, હું તો છું નારી રે,
 રસિલી કામળગારીરે, હો જી ભક્તિના રે ભોગિ !
 પ્રીતિ લગાડી હુંથી, આ જગે કંઈ તો રે,
 પામ્યા છે સિદ્ધિ મનની ધારી રે; હો જી સિદ્ધિના રે ભોગિ !
 મોહિનીયકી તો પેલા, અસુરો રીઝે રે,
 હું તો પ્રભુ રીઝવનારી રે હો; જી પ્રભુના રે ભોગિ !
 મારા કટાક્ષમાં તો, મોહ્યા શ્રી હરિ રે,
 (હું) હરિ વશ કરાવનારી રે; હો જી હરિના રે ભોગિ !
 મારી આંખલડીમાં તો ભુરકી છે ભારી રે,
 મહેશને આર્કર્ષનારીરે; હો જી મહેશના રે ભોગિ !
 ત્રલોકકેરા દેવો અધીન મારે રે,
 નયનોથી હું નચાવનારી રે; હો જી દેવોના રે ભોગિ !

૧ પોતાની કૃતિને; અર્થાત્ કૃતિવિના માત્ર દેવી ગુણોમાં ઉપદ્રવ ઉપસ્થિતિ દ્વારા નિર્મલ છે તેમ જ પોતાની ધર્મપત્નીને પણ તે ગુણોથી યુક્ત કર્મી આવશ્યક છે.

મારા મોહના બાણે, વીધાયા વિષ્ણુ રે;
 બ્રહ્મા તો હુ થી ગયા હારી રે; હો છ વિષ્ણુના રે ભોગિ !
 ચાલની છટા બોધને, ચાલી આવે છે રે;
 સંપત્તિ સઘળી પાછળ મારી રે; હો છ સંપત્તિના ભોગિ !
 જેને જે બોધ્યો તેને, બ્યારે ને ત્યારે રે;
 મોનું માચ્યું હું આપનારી રે; હો છ ધરજાના રે ભોગિ !
 માટે તો વહેલા વહેલા, વરી લો મને રે;
 થઈને રહીશ હું તમારી રે; હો છ સુખાદિના ભોગિ !

આનન્દસ્વરૂપ અભિમાનીની ઉક્તિ.

પદ ૭૪ (નહિ આણું કહાન રે—એ કથ.)

પ્રભુપદે (મારું) ધામ રે, આનન્દ મારું મધુરું નામ છે.
 મારી પ્રાપ્તિમાટે જગતના લોકોનાં, નાનાં મોટાં સઘળાં કામ છે;—
 સર્વ ઐશ્વર્યતણા અધિપતિ તે પણ, નિરન્તર મારા ગુલામ છે;—
 વિશ્વને વિધવિધ ગતિમાં ચલાવવાની, મારા તો હાથમાં લગામ છે;—
 મોટી સંપત્તિવાળાઓનો પણ મારા આગળ, પડતો ન જરીએ દમામ છે;—
 કાંઈ તો શોધે મને પારીસ અમેરિકામાં, બાણે જે તે મારું સ્વધામ છે;—
 દેશદેશ લમે કાંઈ તો બાણી જે, મારું સ્થાનક તો પરગામ છે;—
 કાંઈ કહે નાટક ને વિધવિધ વિપયના—ભોગમાં મારો વિરામ છે;—
 નૃપતિ ને ક્ષત્રીયવીર તો ગણતા મારું, નિવાસસ્થાન સંગ્રામ છે;—
 કાંઈક ભોળેભાવે માને બિચારા, શ્વશુરગૃહ એ જ મારું કામ છે;—
 કાંઈ તો બાણે જે મશ્કરી ઠૂકામાં, મારો અખંડ મુકામ છે;—
 મારી વિકૃત છાયા એ સર્વમાં પડે છે, મારો સ્વતઃ ન ત્યાં વિશ્રામ છે;—
 મારા નૃનાધિક અંશવડે તો, ભરેલું આ વિશ્વ તમામ છે;—
 નિર્મલ અખિલસ્વરૂપે હું વસી રહું, બ્યાં શ્રીસીતારામ છે;—
 મારા ઐશ્વર્યમાં ઉન્નાત સંપત્તિ, પ્રેમ ને માન અંકરામ છે;—
 મુજને દેખીને સઘળાં દુઃખ તો દૂર થાતાં, મુજવિણુ આ વ્યવહારો
 સુખસામ છે;—
 કલેશ મળે તો મારાતરફથી કહેજો તેને, નવગજનાં તુજને પ્રણામ છે;—

નિરુપાધિપદમાં સ્થિત સાધકના ઉદ્ગાર.

પદ ૭૫ (હડી હડી પંખીરાજ—એ કથ.)

મીઠી મીઠી નિન્દમાંથી મુજને ના કોઈ જગાવો,
જગાવો, ડગાવો, ન તાવો, ન આવો,

વાયુની લહરિ હંડી આવતી ન કોઈ અટકાવો;

મીઠી૦

આ કેરવું આ સેવવું, ભોગવવા આ ભોગ,

એહ ઉપાધિ ના રુચે, ત્યજી નિદ્રાનો યોગ;

જેમાં નથી કોઈ કાળનું ભાન,

થાતું ન જ્યાં અણુજનું અભિમાન,

ત્યાંથી ન મુજને ખોલાવો;—

આ ખોટું ને સારું આ, આ હાનિ આ વૃદ્ધિ,

આ મારું આ પારકું, આ દુઃખ આ સમૃદ્ધિ,

જેમાં ઉદય અને અસ્ત જણાય,

ભાગે એવાં ધરો જેમાં ચણાય,

મુજને-ન તેમાં ભમાવો:—

રાજસ્ તામસ્ જ્યાં રહ્યા, વિવિધભાતિ વ્યવહાર,

બંધનદાતા જીવને, જ્યાં છે વિવિધ વિકાર;

અજ્ઞાનનો જેમાં રહેતો પ્રકાશ,

એવા દિવસનો ન ધરજી હું ભાસ,

એને સમૂલ વિલાવો:—

જેમાંથી સંસ્કારનું, કાળજી નીકળે નિત્ય,

જેનો પ્રકાશ દાખવે, એક જ વસ્તુ અનિત્ય,

પીતો જે નિત્ય જીવનખળતેલ,

સળગાવી દે કદી વિધવિધ મહેલ,^૧

એવા દીવાને ઝુઝાવો:—

અન્ય એવું જ્યાં છે નહિ, હું જ્યાં એવું ન ભાન,

અહં ઇદંથી ન્યારું જે, અગમ્ય એવું સ્થાન;

મસ્ત બની ત્યાં હું પોહું અખંડ,

કારણમાંહિ વિલાવી બ્રહ્માંડ;

આનંદ ખીજે ન આવો;૨—

સૃષ્ટિસરિતામાંથી તારનાર ईश्वर અંતર્યામિરૂપે તરનાર
મનુષ્યમાં જ રહેલા છે.

૫૩ ૭૬.

શોધું રે શોધું હું સૃષ્ટિસરિતાકિનારે,

મારા પ્રભુખલાસીનું ધર ક્યાં છે ?—સરિતાકિનારે.

[અરે! આ કોણ બોલ્યું. ? એ તે મારા પ્રશ્નનું ઉત્તર કે મારા શબ્દોનો પ્રતિધ્વનિ ? અહિં તો કોઈ નથી. નિશ્ચય પ્રતિધ્વનિ.]

નાવે ચઢીને આજે પાર જવું છે મારે,

માલિક એ નાવડાનો વસી રહ્યો ક્યાં છે;

મારાં

નાવનો ખેડણહારો આવી અણીના વખતે,

ગરજ મારી બણી ધૂપાઈ ગયો ક્યાં છે;

મારાં

ઘોર અંધારી રાત આવી રહી છે માથે,

એવે સમે પાર તેડી જનારો તે ક્યાં છે;

મારાં

ડોલે કે ડૂબે જે ના, ઝટ પાર લઈ જનારી,

પ્રભુ જેને હાંકે એવી મનવારો ક્યાં છે;

મારાં

કુંપકું કેવું એનું કેવડું બાંધેલું હશે,

(તે) આવી રહેલું એવી દિશા એની ક્યાં છે;

મારાં

‘હાલો ઉતારું’ પાર ભાર નદીના શા છે;’

નવલા નાવિકની એવી વાણી મળેની ક્યાં છે;

મારાં

વૃદ્ધ હશે કે એ તે યુવાન કે બાલુડો,

(તેથી) અવસ્થા જણાવે એવો ભોમીઓ ક્યાં છે; મારાં

રાત પડ્યાથી કદી ઉઘી ગયો હશે તો,

એનો સુઈ જવાનો દોલીઓ ક્યાં છે;

મારાં

પાર ઉતારવાનો ધંધો લઈ ખેડો તોએ,

ઉલટો સતાવે એવો (એ) મનમીનજી ક્યાં છે; મારાં

બદલો લેવાનો નથી, કશો કોઈ પાસે તેથી,

નફટ થએલો ‘મહારાજ જી’ ક્યાં છે;

મારાં

પાણીનો ઉપર થનગન, નાવ નચાવનારો,

નદીતણો ભેદુ નૌકાદંડધર ક્યાં છે;

મારાં

તારણહારે! મોહું નામ ધરાવી બેસો,

તારવા વખતે પણ એ હાજર ક્યાં છે;

મારાં

પોકાર કરીને થાક્યો, કાન માંડીને થાક્યો;

ધારેલા સ્વધર્મને ભૂલનાર ક્યાં છે;

મારાં

[આશ્ચર્ય! હુલ એ જ શબ્દ? સરિતાકિનારે! તારનાર! અહિંતો
મારા વિના ખીન્નું કોઈ નથી; ત્યારે સરિતાકિનારે તારનાર કોણ?]

તારણહારો તારો, તુજથી ન જાણુ જૂઠો,

અખંડ વસેલો તુજ બોલનારમાં છે,

તારા પ્રભુખલાસીનું ઘર ત્યાં છે—સરિતાકિનારે.

અયોગ્ય કૃતિ પરિત્યજી યોગ્ય કૃતિ કરવા પ્રતોદ.

પદ ૭૭ (આવો આવો હું લેવરાતું હાલો,—એ લય.)

ભાળે, ભાળે તું આ કરતો ચકરડોળ તારા અવતારનો,

ફરે ચકર ચકર ચકર કંઈક વારનો, આ તારા અવતારનો.

પહેલાં તને જ્ઞાની ગણે સર્વ લોકો,

હાવે ઉલટા મારવાને આવે છે ધોકો;

થયો, ચાલતો મટીને તું ચારનો;

આ તારાં

પહેલાં તું લાગતો'તો સહિને મધુરો,

આજ થઈ રહ્યો તું તો સહિને મન તુરો,

સાંકો શેલડીનો મટી થયો જરનો;

આ તારાં

પહેલાં હતો સૌના મુખનું પાનખીડું,

હવે કિંમત તારી આમળાજેવું મીડું,

ધટી થયો હવે તસુ તું તો વારનો;

આ તારાં

આપી માનપાન તને સ્નેહે બોલાવે,

તેને હવે તારી કિંમત ન જરી આવે,

ભેંસઆગળ જેવો પૂજો ચારનો;

આ તારાં

હાં કહેતામાં હજાર પહેલાં આવે,

સારાં સારાં વિશેષણો દધને બોલાવે,

હવે (તને) ઇલકાળ આપતા ગમારનો;

આ તારાં

પહેલાં રે'તી અત્તરની વાસ નાકંપાસે,

હાવે તો સુંગધી તુંથી સો ગાઉ નાસે,

(તારા આગળ) આવે વાસ એકતેલના વધારનો; આ તારાં

(તું) આવ્યો નીચે તારા ઉપર ખેડું-ધોડું;
 છતાં તોર તારા મનનો તું ન છોડું;
 કેવડાવે તોએ બચ્યો સવારનો; આ તારાં
 તું તો હતો ભોજનની રૂપાની થાળી,
 વસ્તુ તારામાં મૂકાતી મીઠી રઢીઆળી,
 (હવે) થાળી વાડકો થયો તું ઉતારનો; આ તારાં
 કોટિ મટી કિંમત થઈ તારી કોડી,
 સમજી હવે મિથ્યા ભ્રમણ દેતું છોડી,
 પ્રભુ સ્મર જે આધાર છે નોંધારનો; આ તારાં
 ઇષ્ટવિષે ભક્તિને દેજે વધારી,
 તારી નિકટ રહેશે પ્રભુ તો પધારી,
 પછી તું ગણાઈશ પ્રભુતણી હારનો; આ તારાં

અંતિમ ઉપકારનિવેદન.

પદ ૭૮ (ધર્મધુરંધર શ્રીચતુર્દન—એ લય.)

કમલનયન ! કમલાંકશયન ! જય સાધકહૃદયવિહારિ શ્યામ !
 ભક્તઅલંકૃત ! પ્રેમનિયંત્રિત ! ચરણ સાધુ શિરધારીર શ્યામ !

સ્વામી છો પ્રભુ બહિરંતરના, મનમંદિરના,

જેને મન નિજથી કોઈ પર ના, બાલ ઉદરના; કમલં

આપ જ જેને પ્રાપ્ત પછી શું તેણે યાચવું અન્ય જોને,

અખિલ વિશ્વમાં તેથી બીજો, કોણ ગણાતો ધન્ય જોને,

છો દુષ્પલતાડ, ધરી વત્સલતા, શિશુઅર્થે અવતારી શ્યામ; કમલં

આપતણા ગુણ દર્શદિશ ક્ષણક્ષણ, ઉપકૃતઉરે ગવાય જોને,

આપસ્વરૂપ લહી સૌને સ્થળ સ્થળ, ભાવથી ભેટી જવાય જોને,

એ અંતર અલિલાપા આજે, કરજો પૂર્ણ અમારી શ્યામ ! કમલં

જીવનતત્ત્વપ્રતિ જયધોષપૂર્વક પ્રણિપાત.

પદ ૭૯ ભૂપ કલ્યાણ.

જય જય સિન્ધુ અગાધ, હવનના !

કરી રહ્યા શિશુપર મૃદુનયને,

જીવનશક્તિપ્રપાત૧;—

એ અમૃતલહરિ અમ આણુઆણુ,

નવીન જીવનમય આજ,

કરી રહેતી સાક્ષાત;

જીવનનાં

એ જીવનબલ પામી આપથી,

ઉર્જાવલ બનીને કરીએ;

આપ સ્વરૂપસંઘાતર;

જીવનનાં

એ અનુભવ મુખ ક્યાંથી કયાયે,

શબ્દ ન જડતો-ક્રોધ,

કરીએ માત્ર પ્રણિપાત૩;

જીવનનાં

અભિનંદન.

પદ ૮૦ (ધન્ય ધન્ય અમારી ભરતભૂમિ,—એ લય.)

અભિનન્દન આજ દઉં તમને,

દેતાં વધતો ઉર હર્ષ મને; હું દઉં તમને.

ઉત્તમ આ શ્રેયસ્કર વિધિમાં, જોડાયા નિજ પ્રભુસંનિધિમાં,

આરૂઢ થતાં ઉત્તમ સ્થિતિમાં; હું દઉં તમને.

કર્તવ્યતણી સિદ્ધિ કરવા, સાચા ગુરુઅનુગ્રહને વરવા,

આજે લાગો જ્યાં ડગ ભરવા; ત્યાં દઉં તમને.

ઉત્સાહ ઉરે ઉપજીવીને, નિશ્ચયબલ અધિક દઢાવીને,

કર્તવ્યે ઠરે જ્યાં આવીને; ત્યાં દઉં તમને.

ક્રમમાં આગળ આગળ વધતાં, વિદ્યો નડતાં પણ ના ડગતા,

જ્યાં સિદ્ધ કરે અંતરમુખતા; ત્યાં દઉં તમને.

પછી ધ્યેયતણું દર્શન કરશે, ધ્યાતાપણું સમૂલ વિસ્મરશે,

જ્યાં ધ્યેયવિષે જ અભિન્ન થશે; ત્યાં દઉં તમને.

આગ્રહ પ્રકટે અતિ આપ મને, ૧ લહો સિદ્ધિ કરી ઓછા શ્રમને,

ક્ષણ ક્ષણ ગુરુસહાય હજો તમને; હું દઉં તમને.

પીને નરહરિકરુણાપયને, નરહરિ પ્રભુ નિરખી આ નયને,

વર્તાવો દશદિશ જયજયને; હું દઉં તમને.

કર્તવ્યપ્રતિ લક્ષ દેવા ઉપદેશ.

પદ ૮૧ (ઇષ્ટનામ વહાલા નિત્ય—એ લય.)

જન્મી જગતમાં વિચારી જો તેં મેળવ્યું શું ?
 ઉંચી ઉંચી દિશામાં તેં મન ઝગવ્યું શું ?
 હરિસ્વરૂપમાંહિ હૃદય તારું કંઈ ગળ્યું શું ?
 આવી આત્મતત્ત્વમાંહિ કંઈએ ભળ્યું શું ?
 કંઈ શાસ્ત્રસંતકેરું વચન સાંભળ્યું શું ?
 પ્રભુસ્મરણતાપે તુજ જીવત્વ પ્રજ્વલ્યું શું ?
 ચિત્ત તારું વ્યવહારમાંથી નીકળ્યું શું ?
 શુદ્ધ ભાવે ગુરુચરણે તારું શિર ઢલ્યું શું ?
 જગત્ જૂઠું છે હજી એ નહિ તેં કળ્યું શું ?
 જતાં અસત્પ્રતિ મન ન હજી તુજ ખળ્યું શું ?
 અન્યકેરું દુઃખ જોઈ અંતર ઓગળ્યું શું ?
 સુખી અન્યને કરવાને તેનાપ્રતિ વળ્યું શું ?
 જોજો આજ લગીમાં જીવન તારું રળ્યું શું ?
 અધિક કાળ સાર્વજનિકમાંહિ એ પળ્યું શું ?
 નૃહરિજયોતિથી તુજ હૃદયકમલ ઝળહળ્યું શું ?
 જોતે આજ લગી શું ગુમાવ્યું ને મળ્યું શું ?

શા માટે ?

પદ ૮૨ ગઝલ

થઈ જે ભૂલ તે કાળે ધરો છો ખેદ શા માટે ?
 રહી અજ્ઞાન બની નાદાન સ્વીકારો કેદ શા માટે ?
 જગતને ન્યાણીને દુઃખી, ધરો નિર્વેદ શા માટે ?
 અક્ષળ યત્નો થતા ન્યાણી, બનો છો અચેત શા માટે ?
 છે હાથ વધવા વેગ, વધતા વહેંત શા માટે ?
 નથી આચાર જો કરવો, વદો મુખ વેદ શા માટે ?
 બધું બ્યાં એક, ત્યજીને વિવેક, ધરો છો ભેદ શા માટે ?
 છો (તમે) આત્મસ્વરૂપ, છતાં કહો છો, (તમને) જીવત્વસમેત શા માટે ?

કરો સહ પ્રાણિપ્રતિના પ્રેમનો ઉચ્છેદ શા માટે ?
 ચહો પ્રભુને પ્રભુજનથી ઉતારો હેત શા માટે ?
 મચી ખોટા પ્રયત્નોમાં કરો પ્રસ્વેદ શા માટે ?
 સદા જે શ્યામ છે તેને કહો છો શ્વેત શા માટે ?
 ભલે ન જણાય આશા તોય, ત્યજો છો ઉમેદ શા માટે ?
 થતો રાત્રિપક્ષી દિન એ ભૂલો સંકેત શા માટે ?
 ન આશય જાણી ખીજના (તેને) કરો છો ક્ષેત શા માટે ?
 કરી બકવાદ બની રહેતા, મૂઢવોપેતર શા માટે ?
 ન સુખપ્રાપ્તિ થવી જો હોત, પ્રભુ જન્મ દેત શા માટે ?
 નૃહરિશિશુઓ છતાં ન થતા, નૃહરિથી અભેદ શા માટે ?

કર્તવ્યને માટે આજ એ એક જ સમય છે.

પદ ૮૩. (તે જ જીવે છે, તે જ જીવે છે, એ—લય.)

આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાં જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાળ.
 આ સૂર્યઉદયની સાથ નિત્યે, જીવન શરુ થયું જાણજો,
 સર્વાંશ તમ એ જીવનને દધ, સુખ અપરિમિત માણજો:
 ગદ્ય કાલની સહિ વાત તો, ગદ્ય કાલસાથ દટાઈ ગદ્ય,
 આજે ફરી ન જગાડશો, છે ત્યાં ભલે એ સુધ રહી;
 આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાં જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાળ.
 થાજો ઉપાસક આજના, એ આજને કરજો ખુશી,
 કાં જે થઈ છે જન્મથી તમ મિત્ર એહ અમાનુષી;
 ગદ્ય કાલ, આવતી કાલ એ તમ નિકટ આવી ના ટંક,
 કાં જે તમારું હિત સાચું એક પાણુ નવ કરી શકે;
 આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
 કાં જે તે નિર્માણ થઈ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાળ.
 રે રે તમેને આજ ! એ તો દિવ્ય જોડ બની રહી,
 સંગી થઈ રહેશો તદા કૃતકૃત્યતા લહેશો અહિ;
 થઈ એકમેક જીવન ઉભયનાં, એક ખીજનને દીયો,

અહ્મુત ફળ પ્રકટાવનારાં થાઓ સાચા સંગિઓ;
આજ કરી લો, આજ કરી લો, કર્તવ્યોને કરી લો આજ,
કાં જે તે નિર્માણ થઇ છે, સિદ્ધ થવાને સઘળાં કાજ.

ઈશ્વરના પ્રત્યેક સ્ફુરણને અનુસરનાર ઈશ્વરને પ્રિય હોય છે.

પદ ૮૪. (ઓ હૃદયજી, કોના આગળ કહીએ, એ—લય.)

પ્રિય વાંસલડી ! શ્યામ છતાં તું કૃષ્ણને પ્રિય શાથી થઈ ?
તું અધર ચઢી, કૃષ્ણકરે શાથી તું અખંડ વસી રહી ?
તું કાળા ને વળા ખોલી છે, કોઈ સ્વતંત્ર તારી ન ખોલી છે,
એવી કૃષ્ણે ક્યાંથી ખોળા છે ? પ્રિય૦
શૃંગારથી તો તું અન્નણી છે, અંગે છિદ્રો એ એધાણી છે,
કૃષ્ણની મતિ શું વેચાણી છે ? પ્રિય૦
તું ચેતન નથી પણ જડજેવી, કેમ અખંડ ગમતી તો લેવી,
તો પછી શ્રીકૃષ્ણે કેમ સેવી ? પ્રિય૦
કહે વાંસલડી : હું ન તે જાણું, મુજમાં કંઈ મૂલ્ય ન હું નાણું,
પણ કૃષ્ણ ગ્રહે વાતાં વહાણું; પ્રિય૦
મને ખીજું ન આવડતું કાંઈ, તેમ ગુપ્ત ન છે કંઈ મુજમાંહિ,
મુજ મુખ તો બુઝો છો છે શાહી; પ્રિય૦
સ્વર કૃષ્ણ કહાવે છે જેવો, મુજમાંથી હું કાઢું તેવો,
ખીજે હુંમાં ન મધુર મેવો;

કહે વાંસલડી, શ્યામ છતાં હું કૃષ્ણને પ્રિય તેથી થઈ.
ન્યારે શ્રીકૃષ્ણ ગ્રહે ત્યારે, નવ જોઈ સમય શો અત્યારે,
ખાલું ખોલાવે તે વારે, કહે૦
કહે 'સા' તો 'સા'ને હું ખોલું, ડહાપણ મારું ન કદી ડો'ળું,
કૃષ્ણની ડોકીસહ હું ડોલું; કહે૦
શ્રીકૃષ્ણવિના હું કરું ન કશું, નવ ખોલું, ચાલું કે હું હસું,
કૃષ્ણની ધમ્મજાથી ન લેશ ચસું; કહે૦
હું સમજ્યો હેતુ કૃષ્ણતણો, છે ધન્ય જ તારાં આચરણો,
તુજથી હું પામ્યો ખોધ ધણો;

પ્રિય વાંસલડી ! શ્યામ છતાં તું કૃષ્ણને પ્રિય તેથી થઈ.
અનુસરતો પ્રભુનાં સ્ફુરણોને, ચલવે ન પૃથક્ નિજ કરણોને, ૨

તે લહે નિજમાં પ્રભુકિરણોને; પ્રિય૦
 પ્રભુ તેનામાં રહીને બોલે, પ્રભુ તેનામાં ચાલે ડાલે,
 સર્વાંશે થતો તે પ્રભુ તોલે; પ્રિય૦
 નિજમાં પ્રભુ જોવા હોય જગે, પ્રભુઅનુકૂલ થઈ રહે રગેરગે,
 પ્રભુપ્રિય થનાશે એ માર્ગે; પ્રિય૦

ઉન્નતિશિખરે કોઈ વિરલની સ્થિતિ હોય છે.

પદ ૮૫. (ચિદાકાશવિણ કાંઈ અન્ય નથી, એ લય)

ઉન્નતિકેરા ગિરિશૃંગપર વિરલ કોઈ રાજે,
 વર્ષ કાટિ વહી જાય તોય યશ ગવાય તેના આજે; શૃંગ૦
 મોટે ભાગે તો પચી રહેતા, છવ પૃથ્વીતલમાં,
 સ્વરૂપ યત્ન કરી આવી અટકે, કોઈક મધ્ય સ્થળમાં; શૃંગ૦
 વિશ્વ વિરોધી થાય લહે પણ, સુચત્ત ના ત્યજવો,
 એવો આગ્રહ, તેને ખુલ્લો, ઉન્નતિમાર્ગ સમજવો; શૃંગ૦
 પ્રસંગ ચલિત થવાના છોને, અવધિરહિત આવે,
 'તો પણ ચલિત ન થાય તેહ વિજયધ્વજ ગગન ઉડાવે; શૃંગ૦
 ભક્તિથી પ્રત્યક્ષ કરી પ્રભુઅનુગ્રહ જે પામે,
 લહે ધરે તે કીટશરીર પણ, દેવો તેને નામે; શૃંગ૦
 અથવા પ્રાણાયામવડે પદ ચક્રોને વેધી,
 મુર્દ્ધવિષે જે સ્થિર થાતો તે, જાય ગગનને ભેદી; શૃંગ૦
 ઉત્તમ તત્ત્વવિચારતણા માર્ગે જે જન જાતો,
 તત્ત્વઅનુભવ પામી રહેતાં, શિખરવિષે જ સુહાતો; શૃંગ૦
 છવનતત્ત્વ ભયું દશદિશમાં, ડા વિધિ ઝોળખવું,
 (જે) હસ્ત કરી લે, એ વિધિ તેનું, થાય શિખરપર ચઢવું; શૃંગ૦
 શિખરઉપર જઈ રહેતા જેને, સહાયક પરમાત્મા,
 સહજે શિખરે સ્થિતિ અનુભવતા, વિશ્વવંદ્યસમ મહાત્મા; શૃંગ૦

વ્યતીત પ્રસંગમાટે વિવેકીય શોક ધરવો યોગ્ય નથી.

પદ ૮૬ (હવે રહું બની, હવું જે બનાવવું—એ લય.)

થવાનું થયું, હવે સદ્વિવેક વિસરી, ઉર ધરવો સંતાપ,
 ધટિત શું એહ વિચારો આપ;

ધટિત શું એહ વિચારે આપ, બાણુ જ્યાં ધૂટયું ચઢેલું આપ; થવાનું
વ્યતીતનું^૧ ચિન્તન કરવામાં, વર્તમાન પણ જાય હવામાં,
આજનો મળે ન લાલ; ધટિત૦
વ્યતીતની મિથ્યા વાત કર્યામાં, લાલ શો, અરૂપસામે ધર્યામાં—
સ્વચ્છ ચળકતી ખાપ; ધટિત૦
શોક ધર્યે ગત વસ્તુ ન આવે, ફેરફાર પણ નવ ઉપજાવે,
તો કરવો પરિતાપ? ધટિત૦
શુભને સત્વર ઓળખી લેવું, કર્તવ્યે નિજ ચિત્ત જ દેવું,
વ્યતીતનો કરી સંભાપર; ધટિત૦
સ્વરૂપદૃષ્ટિને સઘ ઉઘાડો, અંતરે અતિ સામર્થ્ય જગાડો,
(તો) લહેશો વ્યતીત અઘાપડ; ધટિત૦
સ્વરૂપપ્રદેશથી નથી કશું જાતું, દૃષ્ટિ જ્યાં ત્યાં સહિ દેખાતું,
નિશ્ચલ અને અમાપડ; ધટિત૦
વસ્તુ તો સ્થિત્યંતર પામે, (પણ) વસ્તુચિત્તાર ઉરે દઢ જામે,
(તો) નડે ન વિયોગતાપ; ધટિત૦
કર્તવ્યે વીર ભરજો પગલું, સર્વગદૃષ્ટિ થાતાં સઘળું—
જણાશે આપોઆપ; ધટિત૦
તત્ત્વચિન્તને તત્ત્વપ્રદેશે, આવી વસીશું જવ પ્રભુવેશે,
સૌનો થશે મેળાપ; ધટિત૦

હૃદયની આધારભૂત વસ્તુના અદર્શનકાલે વિકલ- વૃત્તિના ઉદ્ગાર.

પદ ૮૭ (જગતના નાથને જોયાવિના સહ ધૂળધાણી છે, એ લય.)

હૃદયની વાત ક્યાં કહેવી, અધિર જ્યાં શ્રવણ કરનારો,
અધિર જ્યાં શ્રવણ કરનારો, શુભે કે શબ્દ ત્યાં મારો; હૃદયની૦
હું છું તૈયાર ગ્રહી કરમાં, માળ આરોપવા શિરમાં,
ભેટવા તલસું અંતરમાં, છતાં ક્યાં કંઠ ધરનારો; હૃદયની૦
કરાવી લગ્ન તૈયારી, રચી ચોરી બહુ સારી,
વરે ક્યાં પુત્રી બિચારી, (જો) ન ચોરીમાં પરણનારો; હૃદયની૦

૧ વીતી ગએલી વાતનું. ૨ વ્યતીત વાર્તા શોકમાટે ન કરવી પણ તેમાંથી
શુભ મેળવવાને માટે અને પોતાના કર્તવ્યમાં વૃદ્ધિ થાય તેને માટે કરવી. ૩ હુ
પણ. ૪ પુષ્કળ. ૫ સર્વમાં પ્રવેશનાર દૃષ્ટિ.

કદાપિ એ થયો ઉપવન, કરું થઇ કોકિલા ફૂળન૧,
 શુણે જો મુજ પ્રાણુજવન, કદી હું દેઉં ટહુકારો; હૃદયની૦
 થયો હોય પહાડ મુજ ખારો, વાયુ બની કરીશ સ્વર મારો,
 ધડી ધડી હું અથડાનારો, એમ. મુજ શબ્દ કહેનારો; હૃદયની૦
 હોય ધર્યું શરીર સિન્ધુનું, થઇને રહું તરંગો હું,
 કરી ધ્રુવવાટ ને ગજવું, શુણે સ્વર જેથી મુજ ખારો, હૃદયની૦
 ધણો છે વાત તો કહેવી, કહે તો છે લખી દેવી,
 રળ ક્યાંથી કહો લેવી, ન જોઉં જો હૃદયતારો; હૃદયની૦
 છતાં આ વેણુ કહું મારું, હૃદયથી હૃદય નથી ન્યારું,
 લહી એ આજ પોકારું, જન્મે જ્યાં આત્મા હો તારો; હૃદયની૦
 કંઇ આત્મા નથી બહેરો, કંઇ આત્મા ન આવેરો,
 નથી ત્યાં કોઇનો પહેરો, થજો ત્યાં (આ) શબ્દટંકારો; હૃદયની૦
 “ તું ઉપર પ્રાણુ ઓવારું, હૃદય તુજમય થયું મારું,
 સદા કલ્યાણુ હો તારું, નથી હુંથી તું કદી ન્યારો;” હૃદયની૦

ફલને અનુરૂપ પ્રયત્નની આવશ્યકતા છે.

૫૬ ૮૮ (તુલસીદાસની ચોપાઈનો કવ.)

પ્રેક્ષક—

નદીતટ ખેસીને હે ભ્રાત! દીવાસળી તું લઇને હાથ,
 માંડયો આ શો ઉદ્ધમ આજ, કરવા સિદ્ધ શાંધાર્યાં કાજ?

ઉત્તર—

તમે થઇને બુદ્ધિમાન, એટલું કાં નવ ગ્રહેતા જ્ઞાન,
 સળંગ ખોદીશ અહિંથી એક, નદીનીચે પહોંચાડીશ છેક,
 પછી ત્યાં સળી આ સળગાવીશ, નદીને એ વિધિ ગરમ કરીશ.

પ્રેક્ષક—

અરે! મૂઢ! શું મુઝે તને, અજ્ઞ-વળી કહે તું અન્યને,
 નદીનું જળ શું ઉનું થાય? એવા કોંટિ કર્યે ઉપાય?
 ક્યાં નદી, જેનું ગણાય ન માપ, ને ક્યાં આ તુજ સળીનો તાપ,—
 શા આધારે આવો યત્ન, કરતો થઇને તું નરરત્ન?

ઉત્તર—

જગમાં જોઉં અનર્વાધી જીવ, જે ઇચ્છે મેળવવા શિવ,
મે એ સૌનો જોયો પ્રયાસ, સુઝ્યો પ્રયોગ આ તેથી ખાસ.
કોઈ દિવસમાં એક કલાક, કરતા જય જેમ કંકણે કાક,
આછી દશ્યે રમતા રહે, પ્રભુદર્શનને એ વિધિ ચહે.
વખત ગાળવા શાસ્ત્રો કોઈ, ધંડી અધધડીસુધી રહેતા જોઈ,
મર્મ કશો ઉરમાં નવ ગ્રહે, તોય જ્ઞાન લેતા એમ કહે.
કુ કુ કરીને પાંચ પચાસ, પ્રાણુયામ કરે ધરી ત્રાસ,
તેટલામાં તો ધારે ઉર, પ્રાણુનો જય થાશે જ જરૂર.
લાંબો થઈ ખેંચે સાષ્ટાંગ, ત્યાં લહે ભક્તિ કરી દશાંગ.
પછી વિચારે કરું પ્રયાસ, ફળનો કેમ ન થાયે ભાસ,
'અભ્યાસિ' થોડી ક્ષણ કહી, માને મતિ અહીંલૂંત થઈ.
અભ્યાસી લક્ષણ નવ ગ્રહે, અભ્યાસત્વસામર્થ્ય જ ચહે.
કંઈ તો ખવડાવીને પાન, માને દીધું મોટું દાન,
પછી વિચારે ફળ દાનનું, મળશે સુખ ઇન્દ્રસમાનનું.
આ વિધિ વિધિવિધ જાતિતણા, જોયા કાઢા જન મેં ત્રણા,
તેથી મુજને લાગ્યું એમ, ગરમ થશે જલ નદીનું તેમ.

પ્રેક્ષક—

બાપુ ! ધન્ય ધન્ય છે તને, દર્શાવ્યું ઉત્તમ જ્ઞાનને,
ફલ તવ મોટું આવી મજે, યોગ્ય યત્નપ્રતિ જન જવ વજે.
ફળનું જેવું હોય સ્વરૂપ, યત્ન થટે તેને અનુરૂપ,
થટે એટલો વિધિથી યત્ન, કરતો તો જ મજે ફળરત્ન.

યથાર્થ સાધક સર્વમાં સમાનતાને જ ધરનાર હોય છે,

૫૯ ૮૯ (નહિ આવું કહાનરે, મારે ઘેર શામળીઓ એ લય.)

પ્રભુનો હું દાસ રે, મારે તો સધળી વાતે સહેલ છે.
જે વિધિ રાખે પ્રભુ, તે વિધિ રહેવું, મારે મન એ ન મુશ્કેલ છે;—
રત્નજડિત માથે મુકુટ મૂકો કે, કાજના ભારોની હેલ છે;—
મુજને નિવાસસ્થાન સમાન જ ભાસે, મહાલય કે લોહની જેલ છે;—
મારા નામની કોઈ પુકારે છડી કે, મારે દેવાની જ્યાં ત્યાં દહેલ છે;—

કદાપિ એ થયો ઉપવન, કરું થઇ કોકિલા કૂજનન,
 શુણે ને મુજ પ્રાણુજવન, કદી હું દેઉં ટહુકારો; હૃદયની૦
 થયો હોય પહાડ મુજ પ્યારો, વાયુ બની કરીશ સ્વર મારો,
 ઘડી ઘડી હું અથડાનારો, એમ. મુજ શબ્દ કહેનારો; હૃદયની૦
 હોય ધર્યું શરીર સિન્ધુનું, થઇને રહું તરંગો હું,
 કરી ધુધવાટ ને ગજવું, શુણે સ્વર જેથી મુજ પ્યારો, હૃદયની૦
 ઘણો છે વાત તો કહેવી, કહે તો છે લખી દેવી,
 રજા ક્યાંથી કહો લેવી, ન નેઉં ને હૃદયતારો; હૃદયની૦
 છતાં આ વેણ કહું મારું, હૃદયથી હૃદય નથી ન્યારું,
 લહી એ આજ પોકારું, જન્મે જ્યાં આત્મા હો તારો; હૃદયની૦
 કંઇ આત્મા નથી બહેરો, કંઇ આત્મા ન આધેરો,
 નથી ત્યાં કાઇનો પહેરો, થજે ત્યાં (આ) શબ્દટંકારો; હૃદયની૦
 “ તું ઉપર પ્રાણુ ઓવારું, હૃદય તુજમય થયું મારું,
 સદા કલ્યાણ હો તારું, નથી હુંથી તું કદી ન્યારો;” હૃદયની૦

ફલને અનુરૂપ પ્રયત્નની આવશ્યકતા છે.

પદ ૮૮ (તુલસીદાસની ચોપાઇનો લય.)

પ્રેક્ષક—

નદીતટ ખેસીને હે ભ્રાત! દીવાસળી તું લઇને હાથ,
 માંડ્યો આ શો ઉદ્ધમ આજ, કરવા સિદ્ધ શાંધાર્યાં કાજ?

ઉત્તર—

તમે થઇને બુદ્ધિમાન, એટલું કાં નવ ગ્રહેતા જ્ઞાન,
 સળંગ ખોદીશ અહિંથી એક, નદીનીચે પહોંચાડીશ છેક,
 પછી ત્યાં સળી આ સળગાવીશ, નદીને એ વિધિ ગરમ કરીશ.

પ્રેક્ષક—

અરે! મૂઢ! શું સુઝે તને, અર વળી કહે તું અન્યને,
 નદીનું જળ શું ઉતું થાય? એવા કોટિ ક્યે ઉપાય?
 ક્યાં નદી, જેનું ગણાય ન માપ, ને ક્યાં આ તુજ સળીનો તાપ,—
 શા આધારે આવો યત્ન, કરતો થઇને તું નરરત્ન?

ઉત્તર—

જગમાં જોઉં અનવાધી છવ, જે ધર્યે મેળવવા શિવ,
મે એ સૌનો જોયો પ્રયાસ, સુઝ્યો પ્રયોગ આ તેથી ખાસ.
કોઈ દિવસમાં એક કલાક, કરતાં જ્યાં જેમ કંકળે કાક,
બાકી દશ્યે રમતા રહે, પ્રભુદર્શનને એ વિધિ ચહે.
વખત ગાળવા શાસ્ત્રો કોઈ, ધડી અધધડીસુધી રહેતા જોઈ,
મર્મ કશો ઉરમાં નવ ગ્રહે, તોય જ્ઞાન લેતા એમ કહે.
કુ કુ કરીને પાંચ પચાસ, પ્રાણાયામ કરે ધરી ત્રાસ,
તેટલામાં તો ધારે ઉર, પ્રાણનો જય થાશે જ જરૂર.
લાંબો થઈ ખેંચે સાષ્ટાંગ, ત્યાં લહે લક્ષિત કરી દશાંગ.
પછી વિચારે કરું પ્રયાસ, ફળનો કેમ ન થાયે લાસ,
'અહ્માસ્મિ' થોડી ક્ષણ કહી, માને મતિ અહીંલૂંત થઈ.
અહ્મતાણું લક્ષણ નવ ગ્રહે, અહ્મતત્ત્વસામર્થ્ય જ ચહે.
કંઈ તો ખવડાવીને પાન, માને દીધું મોટું દાન,
પછી વિચારે ફળ દાનનું, મળશે સુખ ઇન્દ્રસમાનનું.
આ વિધિ વિધવિધ જાતિતણા, જોયા ડાઘા જન મેં ઘણા,
તેથી મુજને લાગ્યું એમ, ગરમ થશે જલ નદીનું તેમ.

પ્રેક્ષક—

બન્યુ ! ધન્ય ધન્ય છે તને, દર્શાવ્યું ઉત્તમ જ્ઞાનને,
ફલ તવ મોટું આવી મળે, યોગ્ય યત્નપ્રતિ જન જવ વળે.
ફળનું જેવું હોય સ્વરૂપ, યત્ન થટે તેને અનુરૂપ,
થટે એટલો વિધિથી યત્ન, કરતો તો જ મળે ફળરત્ન.

યથાર્થ સાધક સર્વમાં સમાનતાને જ ધરનાર હોય છે.

૫૯ ૮૯ (નહિ આવું કહાનરે, મારે ઘેર શામળીઓ એ લય.)

પ્રભુનો હું દાસ રે, મારે તો સઘળી વાતે સહેલ છે.
જે વિધિ રાખે પ્રભુ, તે વિધિ રહેવું, મારે મન એ ન મુશ્કેલ છે;—
રત્નજડિત માથે મુકુટ મૂકો કે, કાંઈના ભારાની હેલ છે;—
મુજને નિવાસસ્થાન સમાન જ લાસે, મહાલય કે લોહની જેલ છે;—
મારા નામની કોઈ પુકારે છડી કે, મારે દેવાની જ્યાં ત્યાં રહેલ છે;—

ફરવાને કાળે ભલે વિમાન મળે કે, ગાડું જોડેલા જેને ખેલ છે;-
 ભૂલભૂલામણી બીજને તે મારે મન, ગુરુકરુણાથી ઉકેલ છે;-
 ઉંધુ દેખાય પણ સીધું થઇ રહેતું, પ્રભુમાં જે ચિત્ત સામેલ છે;-
 પ્રભુકરુણાથી સુખ અને દુઃખ એ તો, બન્નેએ મારે મન ખેલ છે;-
 સારું ખોટું એવા ભેદ ન ભાસે કાં જે, બોધાંજન આંખમાં આંજેલ છે;-
 આવી મલે ભલે વ્યાધિઓ કે વિપત્તિ, કદાચિત્ કર્મે લખેલ છે;-
 જન્મ ને મૃત્યુ એ તો મારે મન અહિંથી તહિંથી,

જાવા ને આવવાની રેલ છે;-

સુખનું કારણ એક પ્રભુને જ જાણું, બીજાં તો આગતુક આવેલ છે;-
 દાસ પ્રભુતો થઇને કરું જે કદી તો જાણો,

સઉપર મેં પાણી ફેરવેલ છે;-

પ્રભુબળ મુજમાં છે સઉને હડાવીને,

આગળ વધવામાં મારી પહેલ છે;-

સ્વરૂપાનુભવોદ્ગાર.

પદ ૯૦ (આવિને મારે મંદિરીયે જગરાય, એ લય.)

વિલોક્યો આત્મસ્વરૂપપ્રકાશ, તિમિરનો ક્યાંહિ નથી અવકાશ.
 પ્રથમ હું દૃશ્ય યદા જોતો, મોહથી ચિત્ત વિપયવિષે પ્રોતો,
 ગણી તેને સર્વસ્વ હું મહોતો, દૃષ્ટિ હવે ભેદ ધરે મોટો,
 નથી કાં જે દૃષ્ટિમાં દૃષ્ટાનિવાસ; વિલોક્યો

શરીરમાં શરીરી ન હું ન્યાણું, અંતઃકરણે સ્ફુરણ ન હું ભાણું,
 આ મન નથી અભિમાનીવાણું, દશેદિશ તત્ત્વ જ રહીયાણું,
 સ્વરૂપ છાતાં થયો વિવર્તવિનાશ; તિમિરનો

અહંમમની શમતાં ભીર્મી, જીવત્વની પ્રવૃત્તિ વિરમી,
 અસંગી થઇ રહ્યો તદ્ધર્મી, થતું ન કર્મ કાં જે નથી કર્મી,
 સ્વરૂપનો અદ્ભુત આ શો ! વિલાસ; તિમિરનો

કુર્મીગસમું સહ આકર્ષી, આ મન બની રહ્યું તત્ત્વસ્પર્શી,
 અમન થઇ થયું પ્રત્યક્દર્શી, વૃષ્ટિરૂપ થઇને રહે વર્ષી,
 વિરમતાં અતે વદાતી હાશ; વિલોક્યો

આંતર ભેદ કોઈ ઉપાયે ગુપ્ત રહી શકતો નથી.

પદ ૬૧ (વૈષ્ણવ પ્રાણથકી મને પ્યારા, એ લય.)

અંતરભેદ ન છુપો રહેતો,

ભલે મુખથી કહે કે ન કહેતો;—

રૂપે રંગે ભંલે ઉપરથી એક પણ, અંતરભેદ માંહે તો,
સમૂહવિષે ભલે આવી મળે પણ, ભેદ ન છૂપો રાખે નેત્રો રે; અંતરૂં
ગણી પ્રવાહી, પાણીઉપર, તેલનો રેલો કરો વહેતો,
પાણીની અંદર ભળે ન, ભલેને, 'સ્નેહ'નું નામ ધરી લેતો રે; અંતરૂં
સાકરસરખું શ્વેત ગણીને, મીઠું કદી ભેળવે તો,
સ્વાદવિષે એહ છુપું ન રહે, એ તો, જાતિસ્વભાવ પ્રકટે તો રે; અંતરૂં
મોરનાં પિચ્છને ધારીને કાગ છો, મયૂરમંડલે સ્થાન ગ્રહેતો,
શબ્દ ઉચ્ચારતાં પોકળ પ્રકટનું, તતક્ષણ થાતો ફળેતો રે; અંતરૂં
નરમ ને પાણીસમો જાણીને, લાખ વખત ફાવે તો,
મેળવે પારાને કાંઈ વસ્તુમાં પણ, અંતરથી જુદો પડે તો રે; અંતરૂં
કંઈક જતો ઠાવકું મોં રાખી, અંતરનો જાણે પોતે તો,
એમ બતાવવા મળતા સૌમાં પણ, ભેદ મહિંથી ડોકીયું દેતો રે; અંતરૂં
ચાણીથી ભેદ છુપાવે કદી તો, આંખથી બહાર નીકળે તો,
આંખ સંભાળે ત્યાં કૃતિમાં ભરાઈ નિજ-રૂપ બતાવેતે તો રે; અંતરૂં
કૃતિમાં પણ કદી સાવધ રહેતો, કોઈ મનુષ્ય ધારે તો,
હૃદયથી ભેદ ત્યાં તરત પ્રકટીને, બાહ્યને ધુળ મેળવતો રે; અંતરૂં
હૃદયમાં આત્મા વસી રહ્યો તે, જેવું ને તેવું જાણવતો,
આત્મા પરસ્પર સમજી જતા ઝટ, કાં જે સૌમાં એક એતો રે; અંતરૂં
ભેદતણો ઝટ નાશ થતો જો, હૃદયથી હૃદય મળે તો,
હૃદયને હૃદયથી મેળવી રહો લાઈ જગમાં રંગ રહે તો રે; અંતરૂં

પૂર્વના ईश्वरभक्तોनां चरित्रने लक्षणां राखी वर्तमान संम-
यमां प्रयत्न सेवनार पुरुषना उद्गार.

પદ ૬૨ (હું સોનારણ મદમાતી, એ લય.)

તમે જાણો છો કે બધો ! હું શો કરું છું બધો ?
પ્રયત્ન કરું તે સાંભળીને નવ, હસશો બધું કોઈ,
મેં એ હામ લીડી પૂર્વનાં, જીવનચરિતો જોઈ;

તમે

નાનો કે નાદાન ગણી કે અજ ગણીને આજ,
 મુજ ધંધો શુણી હાસ્ય ન કરશો, બુદ્ધિમાન સમાજ! તમે૦
 પ્રભુને પ્રસન્ન કરવાનું મેં, માથે લીધું કામ,
 પૂર્વતણું દૃષ્ટાન્તો કાં જે, ઉપજાવે ઉર હામ; તમે૦
 નાનું મારું શરીર નીહાળી, થાતો કદી ગલરાટ,
 મુવની મૂર્તિ સંમુખ આવી, કહે: 'મુઝાય શા માટ'; તમે૦
 આસક્તિ મુજમાં જોતાં વળી, હિમત હારો જવાય,
 અજમિલ કહે: 'હતો હું આવો, પછી તું શીદગલરાય?' તમે૦
 જોઇ મને વ્યવહારે પચેલો, થાતો કદી સન્દેહ,
 સંશય ધરવા મને ન કહેતા, ભૂપતિ જનકવિદેહ; તમે૦
 જગમાં માન નથી મારું તો, પ્રભુ કેમ દેશે માન,
 એમ થતાં ભોળા મહેતા નરસિંહ આવે મુજ ધ્યાન; તમે૦
 ત્યજવી પડશે સંપાત્ત તો, કેમ ત્યજશ નિઃશેષ,
 એહ વિચાર થતો ત્યાં પ્રકટે, સંમુખ યુદ્ધ નરેશ; તમે૦
 શરીર મારું શિથિલ નિહાળી, બનું કદી હું વ્યથ,
 તત્ક્ષણ ખોડતા આવે મુજ, નયને અષ્ટાવક; તમે૦
 અપંગ મુજને લહી કદાપિ, થઇ જઈ હું નિરાશ,
 ટેકવતા લાકડી આવે છે, મુજ નિકટે મુરદાસ; તમે૦
 ઘડિલ જનોની પ્રતિકૂલતા, આવે કદાપિ યાદ,
 પ્રભુ મોકલે મારે કાળે, મુજ નિકટે પ્રહ્લાદ; તમે૦
 પ્રભુ ઇચ્છે મુજને દેવા યશ, કરીને લાંબો હાથ,
 (તો) માત્ર હાથ પછી સીધો કરીને, કાં ન ઝીડું યશપાતળ; તમે૦
 એટલું કેવળ કરવામાં પણ, જો હું ધરું આલસ્ય,
 તો પછી મુજસમ દુર્લાંગી આ વિશ્વે કા ન અવશ્ય; તમે૦
 જગના લોકો! તમને જોઇ, હું કરતો નથી કાર્ય,
 કરવા કાર્ય મને સૂચવે છે, ઋપિ ઉપમન્યુ આર્ય; તમે૦
 હાંસી ન કરશો ધંધો મારો, શુણીને આવો વિચિત્ર,
 મુજ જયયશ પ્રભુપાસે ઇચ્છો, જો હો મુજ સન્મિત્ર; તમે૦

જે તે પ્રસંગમાંથી પણ પ્રાણિમાત્રનું હિત કરવું એમાં જ
પ્રમુની દયાલુતા છે.

૫૬ ૬૩ (તમે શા માટે જ્યામ મહોલ, એ—લય.)

પ્રભુ આપ તે દયાના નિધિ ક્યાંથી કહાવતા,
ક્યાંથી કહાવતા, શું લોક સહ બનાવતા ? પ્રભુ૦

રક્ષણ કરતા ખડકથી, રક્ષો વાયુથી તેમ,
વિપરીત માર્ગે વહી જતું, રક્ષો આણી પ્રેમ,
દેહસુધી સરળપણે ચલવી આ નાવને,

તટનિકટ આવતાં, તમે હુળાવતા; પ્રભુ૦
સંપત્તિ દષ્ટ કોઈને, દો છો તેનું દુઃખ,
સંપત્તિ લષ્ટ કોઈની, લો છો તેનું સુખ,
લઈને પદાર્થ કોના, દઈને પદાર્થ કોને,

જે તે રીતેથી સર્વને અકળાવતા; પ્રભુત૦
દો છો બળ તેને પ્રભો ! કસોટી કરી દો ત્રાસ,
દુર્બળને તો દુઃખવિના, બીજી હોય ન આશ,
ચિન્તા, લય, મૃત્યુ, કલેશ આદિની ભટ્ટીમાં,

નાંખીને સર્વ કોઈને શેકાવતા; પ્રભુ૦
તૃપ્તિ ધરનારાનિકટ, ધરતા લાલચ ખુખ,
અતૃપ્ત જન પણ વિશ્વમાં, પશ્ચા દીસે દુઃખરૂપ,
સાધન કરનાર અને શ્રદ્ધાલુકેરું પણ,

તેલ કાઢવામાં કંઈ ન ખામી રાખતા; પ્રભુ૦
ભક્તિ કરે કે જ્ઞાન લે, પણ તેને નથી સુખ,
જ્ઞાનભક્તિથી વિહીન તે,—પણ રહે સુખર્થી વિસુખ,
આપના આશ્રય અને નિરાશ્રયી સર્વને,

ધડી હસાવતા અને ધડી રડાવતા; પ્રભુ૦
સરળ ચાલતું હોય જ્યાં, ત્યાં વચમાં દો ભંગ,
સ્નેહ તોડતા કોઈનો, દો છો કોને સંગ;
શાંતિ અને સ્થિરતા ન અખડ તમે,

વિશ્વમાં કોઈની કદી ટકાવતા; પ્રભુ૦
આમ છતાં 'કરુણાનિધિ', કહે છે સર્વ સમાજ,

એનો હેતુ મુજ ઉરે, એક જ દીસે આજ,
 દો છો ગમે તે પણ સહિમાંથી અંતમાં,
 સહનો પ્રિણામ પ્રભુ! સારો લાવતા;
 પ્રભુ આપ તો દયાના નિધિ તેથી કહાવતા.

તત્ત્વજ્ઞાનનું ઉદ્ઘાટન કરવા જ્ઞાનીને સંવોધન.

૫૬ ૯૪

ખોલો કાંઈ ખોલો.

ખોલીને વેણુ, મર્મ રહસ્યકર ખોલો; અરે! અરે! કાંઈ ખોલો.

દિવ્ય ક્રિયા આચરવા માટે, અનુભવ કહેજો બહોળો,

અધિકારીને જવાકાજ કયો રાજમાર્ગ છે પહોળો;

ગંતા૧ કાંઈ ખોલો, જ્ઞાતા૨ કાંઈ ખોલો.

કયું શસ્ત્ર સંમુખ ધરવું જવ, મૃત્યુ મારતું ધોલો,

સાથી બચવું સંકટસિંધુની વાગે જવ છોળો?

શાસ્ત્રો કાંઈ ખોલો, સંતો કાંઈ ખોલો.

કયું તત્ત્વ અમરત્વ અર્પતું, મર્મ ન એ કંઈ ટોળો,

બ્રહ્મલોકમાં જવાય એવી, કહો કંઈ છે પોળો?

દેવો કાંઈ ખોલો, સાધુ કાંઈ ખોલો.

તતુમાં અંધારી રાત્રિમાં, કયો દિવસ છે ધોળો,

શરીરે કાણુ સૂર્યની પાછળ ભ્રમે, કયો પૃથ્વીનો ગોળો?

યોગી કાંઈ ખોલો, વેત્તા૩ કાંઈ ખોલો.

અતીતઅનાગત૨ સર્વ જણાવે, કયા નેત્રેનો ડોળો,

શૂન્યદાતા ખરી વસ્તુ કંઈ અને કયો છે ઓળો;

સુરો કાંઈ ખોલો, પ્રરો૪ કાંઈ ખોલો.

અવિદ્યાને વિદ્યાત્મિક કરવા, કાણુ પાત્રે અખંડોળો,

મુવર્ણ કરવા શૂન્યધાતુને, કંઈ વનસ્પતિ ઓળો;

સિદ્ધે કાંઈ ખોલો, વૃદ્ધે કાંઈ ખોલો.

પૂર્ણકામ થઈ સુવાય એવો, કહો કયો છે ઓળો,

મૂર્ધસ્વર્ગથી પડતી ગંગા, કયા શંભુપર ઢોળો;

લકંતો કાંઈ ખોલો, બોદ્ધ૫ કાંઈ ખોલો.

અનુભવી હો તો એક શબ્દ કહી, મટાડી દો આ યોજો,
‘મળશે સઘળું નરહરિ ભજતાં, જો નિજ રૂપને યોજો,’
તોતો ભાઈ! યોજો, તોતો બહેન! યોજો.

મસ્ત પુરુષની સ્થિતિ.

પંદ દપ ગઝલ.

ન્યારી સ્થિતિ આ વિશ્વમાં સાથી અમો મસ્તાનની.
ન્યાં પાયવિણ ચાલી શકાયે રાહ એ મસ્તાનની.
મુંખ સાહુખી સંપદભરી ગાદી હશે સુલ્તાનની,
જે સર્વ મુંખનું મૂલ તે ગાદી અમો મસ્તાનની.
ખીજ ગૃહે ઉડતી મળ કંઈ મુન્દરીના ગાનની,
વાગે અનાહત નાદ તે ગુહા અમો મસ્તાનની.
ચાખે મળ શોખીન સહિ માદક ચીજોના પાનની,
ઊવતંતણું રસની ભરી પ્યાલી અમો મસ્તાનની.
કરતા સ્તુતિ કંઈ કંઈ જનો ગંગાયમુનાસ્નાનની,
પાણી નહિ પણ ભીની તે સરિતાં અમો મસ્તાનની.
આંશા ધરે આ વિશ્વમાં કંઈ કંઈ જનો સન્માનની,
સહિ માને પ્રભુમાં મૂકવું એ રીત અમ મસ્તાનની.
ધારે કુશળતા વાત કરવામાં બધા અનુમાનની,
આચારથી અનુભવ ગ્રહેવો શ્રેણી એ મસ્તાનની.
હિપજવતા જેમાં જનો વૃત્તિ વિરોધી ભાનની,
તેમાં સદા સમદષ્ટિ રહેનારી અમો મસ્તાનની.
અદ્યાપિ થઈ રહી છે નહિ જે વસ્તુ ક્રોધના ધ્યાનની,
તેમાં રમણ કરી રહી સદા વૃત્તિ અમો મસ્તાનની.
સામાન્ય ગણી જેને ઉવેએ દષ્ટિ આ મતિમાનની,
તેમાંહિ દૈવી તત્ત્વ જોતી દષ્ટિ અમ મસ્તાનની.
જાણી ન શકતા શક્તિ જે આ વિશ્વમાં ભગવાનની,
આંવે ન તેની કલ્પનામાં શક્તિ અમ મસ્તાનની.

એનો હેતુ મુજ ઉરે, એક જ દીસે આજ,
 દો છો ગમે તે પણ સઉમાંથી અંતમાં,
 સઉનો પરિણામ પ્રભુ! સારો લાવતા;
 પ્રભુ આપ તો દયાના નિધિ તેથી કહાવતા.

તત્ત્વજ્ઞાનનું ઉદ્ઘાટન કરવા જ્ઞાનીને સંવોધન.

પદ ૯૪

ખોલો કાઢ ખોલો.

ખોલીને વેણુ, મર્મ રહસ્યકેરા ખોલો; અરે! અરે! કાઢ ખોલો.

દિવ્ય ક્રિયા આચરવા માટે, અનુભવ કહેજો બહોળો,

અધિકારીને જવાકાજ કયો રાજમાર્ગ છે પહોળો;

ગંતાય કાઢ ખોલો, જ્ઞાતાર કાઢ ખોલો.

કયું શસ્ત્ર સંમુખ ધરવું જવ, મૃત્યુ મારતું ધોલો,

શાથી બચવું સંકટસિંધુની વાગે જવ છોળો?

શાસ્ત્રો કાઢ ખોલો, સંતો કાઢ ખોલો.

કયું તત્ત્વ અમરત્વ અર્પતું, મર્મ ન એ કંઈ ટોળો,

બ્રહ્મલોકમાં જવાય એવી, કહો કઈ છે પોળો?

દેવો કાઢ ખોલો, સાધુ કાઢ ખોલો.

તનુમાં અંધારી રાત્રિમાં, કયો દિવસ છે ધોળો,

શરીરે કાણુ સૂર્યની પાછળ ભ્રમે, કયો પૃથ્વીનો ગોળો?

યોગી કાઢ ખોલો, વેત્તાડ કાઢ ખોલો.

અતીતઅનાગતર સર્વ જણાવે, કયા નેત્રેનો ડોળો,

જીવનદાતા ખરી વસ્તુ કઈ અને કયો છે ઝોળો;

સુસો કાઢ ખોલો, પ્રસોય કાઢ ખોલો.

અવિદ્યાને વિદ્યાત્મિક કરવા, કાણુ પાત્રે અખકાળો,

મુવર્ણ કરવા જીવધાતુને, કઈ વનસ્પતિ ઝોળો;

સિદ્ધાંત કાઢ ખોલો, વૃદ્ધો કાઢ ખોલો.

પૂર્ણકામ થઈ સુવાય એવો, કહો કયો છે પોળો,

મૂર્ધસ્વર્ગથી પડતી ગંગા, કયા શંભુપર ઢોળો;

લકતો કાઢ ખોલો, બોદ્ધાપ કાઢ ખોલો.

અનુભવી હો તો એક શબ્દ કહી, મટાડી દો આ ચોજો,
'મળશે સઘળું નરહરિ ભજતાં, જે નિજ રૂપને જોજો,'
તોતો ભાઈ! જોજો, તોતો બહેન! જોજો.

મસ્ત પુરુષની સ્થિતિ.

પદ દય ગઝલ.

ન્યારી સ્થિતિ આ વિશ્વમાં સૌથી અમો મસ્તાનની.
ન્યાં પાયવિણ ચાલી શકાયે રાહ એ મસ્તાનની.
મુખ સાલખી સંપદલરી ગાદી હશે સુલ્તાનની,
જે સર્વ મુખનું મૂલ તે ગાદી અમો મસ્તાનની.
ખીજ ગૃહે ઉડતી મજા કંઈ સુન્દરીના ગાનની,
વાગે અનાહત નાદ તે ગુહા અમો મસ્તાનની.
ચાખે મજા શોખીન સહિ માદક ચીજોના પાનની,
અવનંતણા રસની ભરી પ્યાલી અમો મસ્તાનની.
કરતા સ્તુતિ કંઈ કંઈ જતો ગંગાયમુનાસ્તાનની,
પાણી નહિ પણ ભીની તે સરિતા અમો મસ્તાનની.
આશા ધરે આ વિશ્વમાં કંઈ કંઈ જતો સન્માનની,
સહિ માને પ્રભુમાં મૂકવું એ રીત અમો મસ્તાનની.
ધારે કુશળતા વાત કરવામાં બધા અનુમાનની,
આચારથી અનુભવ ગ્રહેવો શ્રેણી એ મસ્તાનની.
હિપજવતા જેમાં જતો વૃત્તિ વિરોધી ભાનની,
તેમાં સદા સમદષ્ટિ રહેનારી અમો મસ્તાનની.
અઘાપિ થઈ રહી છે નહિ જે વસ્તુ કાષ્ઠના ધ્યાનની,
તેમાં રમણ કરી રહી સદા વૃત્તિ અમો મસ્તાનની.
સામાન્ય ગણી જેને જિવેજે દષ્ટિ આ મતિમાનની,
તેમાંહિ દૈવી તત્ત્વ જોતી દષ્ટિ અમો મસ્તાનની.
જાણી ન શકતા શક્તિ જે આ વિશ્વમાં ભગવાનની,
આવે ન તેની કલ્પનામાં શક્તિ અમો મસ્તાનની.

બ્રહ્મબુદ્ધિનું માહાત્મ્ય.

પદ ૬૬ (પતિવર્તા નારી, પાતે હૈ પતિ તગદીરસે, એ લય.)

અનુભવી જનકેરી, શુદ્ધસત્તા હું બ્રહ્મબુદ્ધિ છું.
સમગ્ર વિશ્વતણી હું પોતે, પ્રણાશ ઉત્પત્તિ સ્થિતિ છું.
પદાર્થ પ્રાણીમાત્રતા હું મૂલ, ગત, ભાવિ ને સંપ્રતિર છું,
તોએ નિત્ય નિર્વિકાર હું, નિઃસંગી રહું,
મુજમાં ન હોનિ કે વૃદ્ધિ લહું,

સર્વ સામર્થ્યમય સમૃદ્ધિ છું; અનુભવી
અગમ્ય જ્ઞાનસ્વરૂપા એવી, અકલ સકલ વેદ્યુતિ છું,
સત્સંસ્કારસમન્વિત જનની, જગત્વિષે હું સત્કૃતિ છું,
આદિઅન્તરહિત વિભુ હું, સધળે વ્યાપ્ત છું,
સત્ ચિત્ આનન્દરૂપી વૃત્તિ છું,

સધળી પ્રવૃત્તિ ને નિવૃત્તિ છું; અનુભવી
જે દૃષ્ટિમાં વસું હું તેને, કરાવું સૌ શુભપ્રતીતિ હું,
જે હૃદયે મુજ જ્યોતિ તેમાં, સદા સ્ફુરવું સન્મતિ હું,
સામથ્યોકેશ મહાસિંધુ, બલનો રાશિ હું,
દવી અજરામરતાની શક્તિ છું,

પ્રાપ્તવ્યમાત્રની સંતૃપ્તિ છું; અનુભવી
મુજમાં જે અભિમાન વિલાવે, તેને સધળી ઉન્નતિ દઈ,
તત્ત્વરહસ્ય બતાવી જણાવું, અદ્ભુતરૂપે સંમતિ હું,
પ્રહેશો કોઈ મુજને તેને જીવન દેઈ હું.
સાધી સર્વાંગ તેની શુદ્ધિ હું, કરાવીશ સર્વાર્થસિદ્ધિ હું; અનુભવી

કિં કર્તવ્યમ્?

પદ ૬૭. (દધએ અંતરની આશીષ, એ લય.)

મુખ્યઅર્થે કિં કર્તવ્યમ્ ?

જ્યાં જણાય સધળો વિપરીત ક્રમ, જ્યાં શોકાદિનો થતો ઉપક્રમ,
તે ક્ષણ હિતાર્થે કિં વક્તવ્યમ્ ? કે શુભં શુભં વાચ્યમ્ ; મુખ્ય
આવતી વિપત્તિ ચાલી ઠમઠમ, યમનગાર જ્યાં વાગે ડમડમ,

૧ નાશ, ૨ વર્તમાન, ૩ શું કરવું ૪ શું બોલવું ૫ જે શુભ શુભ હોય તે બોલવું.

તેની મધ્યે કિં કર્તવ્યમ્? કે શુભં શુભં વાચ્યમ્; સુખં
ક્રોધ કાર્યં જાણાય કદી દુર્ગમ, કદી આવી પડે માથે બહુ શ્રમ,
તે સમયે કિં અચેતવ્યમ્? કે શુભં શુભં વાચ્યમ્; સુખં
જે હણે જીવત્વતણે સંશ્રમ, દર્શાવે હિતનો માર્ગ પરમ,
એવું જગમાં કિં છાતવ્યમ્? કે શુભં શુભં વાચ્યમ્; સુખં
જે બંધ કરાવે શુભ ઉદયમ, શુણુશો ન વચન, જે નથી હિતતમ,
ખીબનું વચન કિં શ્રોતવ્યમ્? જે શુભં શુભં વાચ્યમ્; સુખં
નવ માર્ગ જાણાએ યોગરદમ, નવ સમર્થ હો જવ કરવા શ્રમ,
તે સમયે પણ છે કિં શક્યમ્? જે શુભં શુભં વાચ્યમ્; સુખં

તત્ત્વાનુભવકથન.

પદ ૬૮ (ધરની શોભા છે ધરવાણી, એ લય)

કોનાં મનમતિ ત્યાં તે પહોંચે, વસું જ્યાં તત્ત્વહિમાચલટોચે; કોનાં
અહા ! પ્રશંતિપ્રસારક આ-સ્થળકેરો પ્રભાવ શો છે ?
જેમાં પ્રવેશતાં પછી કદીએ, કશાથી જન નવ શોચે; કોનાં
સ્વતઃ ઉડે આનન્દની ઊર્મિ, જ્યાં ન કશાનો ભો છે,
નિરાવરણ તે નિષ્કલંક આ,—સમ સ્થલ ખીજું કા છે? કોનાં
નવીન નવીન અકલિત સામર્થ્યો, જ્યાં ઉદ્દલવતાં રોજે,
પામે આવિલાં હૃદયમાં, જે બલને ધચ્છો તે; કોનાં
અમાપ એવા દેશે વિહાર, કરું હું વિણ સંકેચે,
જ્ઞાન અને એશ્વર્ય ગ્રહું હું, જે ગુણ એમાંનો છે; કોનાં
સવિશેષ આનન્દ લઉં, નિરુપાધિ સ્વરૂપકેરો જે,
જે અનુભવમાટે કદી શકું ના, આવો કે તેવો તે; કોનાં
મેં હિમગિરિની મુર્દુગુલામાં, પડાવ નાંખેલો છે;
શેષ એક સંકલ્પ કરું જગપ્રતિ, પ્રણામ છેલ્લો છે; કોનાં

મૂલોકમાં સાધકોને પ્રાપ્ત થયલા સદ્ગુરુશ્રીનું સ્વરૂપકથન.

પદ ૬૯ (જ્ઞેતાં રે જ્ઞેતાં અમને જડીયાં રે, એ લય.)

મળ્યા રે મળ્યા અમને અહિંયાં રે, સાચા સાધકના સ્વામી;
કળ્યા રે કળ્યા ક્રોધ વિરલે રે, સાધકઅંતર્યામી.

૧ શુ' અધ્યયન કરવા જેવું છે. ૨ શુ' જાણવા યોગ્ય છે. ૩ શુ' સાંભળવા યોગ્ય છે.
૪ શુ' ખતી શકે તેવું છે.

સુધાનાં નયન જેનાં હાં, માંહિ ભુરખી અલૌકિક,	
રરિમ ઝરે જ્યાંથી દીપતાં રે;	સાચાં
લોકજી જગાળ્યા રે હાં, જેના મોહનમંત્રે,	
અણુ અણુ જીવન પામતાં રે;	સાચાં
સંશયપટ ભેદ્યા હાં, બોધશ્રવણ કરાવી,	
સર્વમાં થઈ નિઃશંકતા રે;	સાચાં
સંગે લઈ કર્યાં હાં, કર્યાં વાર્તા-વિનોદો,	
આપે હસીને હસાવતા રે;	સાચાં
બાલકસમ ગણી હાં, પાળ્યાં પોપણ કીધાં,	
સાથે લઈને રમાડતા રે;	સાચાં
કઠોર વચન નવ હાં, વદતા કાઢને કદાપિ,	
ભાષ કહીને બોલાવતા રે;	સાચાં
વિકલ થતાં કંદી હાં, જતા પ્રભુની સમીપે,	
હૃદયશું લેઈને ભેટતા રે;	સાચાં
પ્રભુની વિવિધ લીલા હાં, આજે સ્મરતાં સ્મરતાં,	
અશ્રુ નયનમાં આવતાં રે;	સાચાં
કૃતકૃત્ય કીધાં રે હાં, નિજ સ્વરૂપ બતાવી,	
અંતર દર્શન આપતાં રે;	સાચાં
નરહરિ નાથના હાં, અમો સ્મરી ઉપકારો,	
નૃહરિપદે આજે લેટતા રે;	સાચાં

પ્રજામાં સાહિત્યનો ઉત્કર્ષ થવા પ્રભુપ્રાર્થના.

પદ ૧૦૦ (અજળ શી આ ઉપવનની બહાર, એ લય.)

પ્રભુ! મામો અબ્યુદય સાહિત્ય.

ખરું એનું હિત કરાવો પ્રતીત;—

સાહિત્યની છોળે આગળ વહો, જ્ઞાનતણો સિન્ધુ નિત્ય; પ્રભુ
તેમાંથી નીપજળે રૂડાં, અનુભવમોતી અમિત; પ્રભુ
લહરિરૂપે જ્યાં ત્યાં વિસ્તરજો, વિદ્યાકલાસંગીત; પ્રભુ
એ સિન્ધુના બલપ્રદ સંગીરે, સખેલ બનો માનવચિત્ત; પ્રભુ
પામો પ્રજા સાહિત્યે માનસ—બલ આરોગ્ય તે વિત્ત; પ્રભુ

સાહિત્યસેવા છે, જ્ઞાનસ્વરૂપ આપ, કરુણાપ્રાપ્તિની રીત; પ્રભુ
તેના ઉદ્યાર્થે સઉમાં ઉડે, આગ્રહ અપરિમિત; પ્રભુ

સપ્તમ અભિનંદન.

૫૬ ૧૦૧ (શ્રીપતિ ક્રુષ્ણે ગોપાળ, એ લય.)

અભિનન્દન દઉં આજ, હૃદયથી, અભિનન્દન દઉં આજ.
વાગીશ્વરીકૃત્રી વીણીના, સર્વ છો સુન્દર તાર,
જ્ઞાનધ્વનિ કરજો જેમાંથી, થાય સુખનો રણકાર; હૃદયથી
મંજુલ ને વિધવિધ ભાવાત્મક, મન મતિ કેળવનાર,
સ્વપ્રદેશપ્રતિ આકર્ષે, દો એવા સુવિચાર; હૃદયથી
ઐશ્વર્યસહિત સ્વરને સાધી જો, વાગશે એ તન્તુવાદ્ય,
જનમંડલને જીવનદાતા, તેનો થશે દિવ્ય નાદ; હૃદયથી
હિન્દતણા હીરાઓ! સર્વે, પ્રકટાવો નિજ રૂપ,
જ્ઞાનપ્રભાએ દેશ સકલ આ, કરજો સૂર્યસ્વરૂપ; હૃદયથી
ભારતતરુનાં મધુરાં ફલ છો, તૃપ્તિરૂપ ગુણયુક્ત,
પ્રસરાવી નિજ સુગુણ પ્રજાને, કરો ક્ષુધાથી મુક્ત; હૃદયથી
અભિનન્દન દેતાં અંતરમાં, આનન્દ વાદ્યે આજ,
આયોજનતિની મોટી ઉડી. આશા છે તમમાં જ; હૃદયથી

પરમાત્મત્રિભૂતિપ્રતિ આરમ્ભકં જયઘ્વનિ.

૫૬ ૧૦૨ (પ્રભુ સન્નિવૃત્તિસુખસાગર છો, એ લય.)

જય જય પરમાત્મત્રિભૂતિ! સાધક સઉ આરાધતા,
અગમ્યપટમાંહિ વિરાજ, જગજીવનું હિત સાધતા.
ત્યજ બંધો, આજ રમતા તત્ત્વમાં,
સૂર્યસમા ગગને વિલંસી, તિમિર હૃદયનું આધતા; જય
આપ રશ્મિરૂપ સૂત્રનો, ગ્રહી સંખલ આધાર,
કરીએ આજ નૃહરિવિષે, મનમતિ એકાકાર,
આપ પ્રભુરૂપ સ્પર્શી પામીએ પ્રભુત્વને; અગમ્ય
મર્યાદિત છે શક્તિઓ, આ અંતરની માંહ,

અમર્યાદ તેને થવા, ગ્રહીએ આપની સહાય,
ટાળીને જીવત્વ આજ, પામીએ વિભુત્વને; અગત્ય૦

સ્વાગતમ્.

પદ ૧૦૩ (વિષ્ણુકે અન્યથા તરી શકે જીવ — એ કાય.)

પ્રભુની કૃપાના પાત્ર ખંધુ! સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
એકત્ર થઇ તત્પર થયા છે, સેવવાને સદુદ્દમ,
છે તે સમસ્ત સ્વજનસમૂહને, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
જેનું ગલિત થયું છે પ્રભુમાં, સર્વભાવવડે અહમ્,
તેને પ્રભુરૂપ માની દધએ, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
છે સાધી જેણે ચિત્તશુદ્ધિ, સેવી સાધન યમનિયમ,
નિર્મલસ્વરૂપ તે બન્ધુઓને, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
તત્ત્વાનુભવ થાવા સદા જે, સેવતા દૃઢ સુસંયમ,
સત્સાધનાબ્યાસી તમોને, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
જે અહોરાત્ર કરી રહ્યા છે, ઉન્નતિ કરી પરિશ્રમ,
તે ઉત્ત્ર પુરુષાર્થી વીરોને, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
જેને નિરન્તર સિદ્ધ છે, સતચિન્તનાદિકંતણે કમ,
તેવા તમો શુભચિન્તકોને, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
ગુરુશુશ્રૂષાના બળે સિદ્ધિમાત્ર તમને છે સુગમ,
તમસમ સુમંગળકારી જનને, સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.
ઉદ્યત થયા પ્રભુ જાયનીએ જેહ ગ્રહેવા હિત પરમ,
તે સર્વને શુભભાવપૂર્વક સ્વાગતમ્ સ્વાગતમ્.

મદૂલીમાં નિમંત્રણ.

પદ ૧૦૪ ગજલ. (જગતના નાથને જોયાવિનાં એ કાય.)

પ્રભુને પ્રાણથી પ્યારા! પધારો આ મદૂલીમાં,
પધારો આ મદૂલીમાં, થઇને સ્નેહની ગલીમાં; પ્રભુને૦
હૃદયની કામના નીકી, પ્રભુની મૂર્તિઓ દીકી,
સર્વ છો રત્નની વીંટી, ધારવાયોગ્ય અંશુલીમાં; પ્રભુને૦
કરું આતિથ્ય હરખીને, નહિ પકવાન્ન પીરસીને,
હૃદયનો ભાવ નિરખીને, થજો સઉ રાજી શુલીમાં; પ્રભુને૦

ન પાત્રો ચાંદી સોનાનાં, કંઈ પ્રસાદ દેવાનાં,
 હૃદયના થઈ સહિ દાના, સ્વીકારી લો દહુલીમાં; પ્રભુને
 નથી તકીઆ અને ગાદી, નથી આરસતણો લાદી,
 મળે જનજનમ ન પણ સાદી, રીઝાજો ખેસી ધૂલિમાં; પ્રભુને
 ખીવાને પાણી, મુજ વહાલા ! નથી રમણીય કંઈ ખાલા,
 ભાવને નિરખવાવાળા, પીજો માટીની ચકુલીમાં; પ્રભુને
 તમારે ચોગ્ય તો કાંઈ, કદી આતિથ્ય થવું નાહિ,
 તથાપિ પ્રેમથી ભાઈ! ચરુ માતો ઘડુલીમાં; પ્રભુને
 હૃદયઔદાર્ય દર્શાવી, સ્નેહનું નીર વર્ષાવી,
 સ્વરૂપમાં પૂર્ણતા લાવી, સ્વીકારો સિન્ધુ અંજલિમાં; પ્રભુને

અન્યમાં દોષદર્શન ત્યજીને સર્વમાં સદ્ગુણ જોવાને વૌધ.

૫૬ ૧૦૫ (મૂરખો ગાડી દેખી મલકાયે.—એ લય.)

પારકાને કહેતો જે પાધડી બળે છે, ન જ્ઞેતો જે રેલો તો તારી તળે છે.
 ખીજના દોષતણી વાતો કહેવાને, તારી તો જીલ વવળે છે,
 (૫૬) જે દોષતોક૧ તું ખીજમાં જ્ઞેતો, તેવી તો તારે ગળે છે રે; પાર૦
 ખીજને માટે તું કહેતો જે 'એના તો, આચારે બજટતા લળે છે,'
 એની આચારે, તો તારી વિચારમાં, એની એ લોથો વળે છે રે; પાર૦
 (તું) ચોપડીઓ વાંચેતેથી તું ખીજને કહે, 'એ તો અજ્ઞાને સળે છે,'
 વિદ્વાતણા ઉચ્ચ અનુભવમાં તો, તારુંએ મીંડું વળે છે રે; પાર૦
 કોઇને કહેતો જે 'તું' તો જડેલો, ધૈરીકરી સાંકળે છે,'
 ત્યારે તું તો ગૌવાંજેલો થઈ રહે, મોટા અધિકારીઆગળે છે રે; પાર૦
 'ખેલો તો પૈસાનો દાસ થઈ પૈસાને કાળે અખંડ ટળવળે છે,'
 એમ કહે, તો તારી કાર્તિની લાલસાનો, લોભ તારો ક્યારે ટળે છે રે; પાર૦
 કહેતો જે 'ખેલો ખીચારો તો ચિન્તાથી, રાત ને દહાડો જળે છે,'
 તારામાં જોઈશ તો તુજને જણાશેજે, કોઈથી તું નિત્ય પ્રજ્વળે છે રે; પાર૦
 ગલો થઈને તું કહે છે 'અમુક તો, હિંતવું વચન ન સાંભળે છે,'
 ત્યારે તું તારા કર્તવ્યપથે, જવાને ક્યાં નીકળે છે રે; પાર૦
 કે'તો તું અન્યને જે 'તું' તો નિરન્તર, કલ્પનાને ઘોડે પળે છે,'
 કેટલીએમિથ્યાભ્રાંતિના આમળા, તું એ ક્યાં ઓછા આમળે છે રે; પાર૦

આવી રીતે તારી દષ્ટિ બીજના, દોષો જોવામાં હોય છે,
દોષનો વિચાર જો કરીશ તો જણાશે જે, તેમાં તુમાં સધળે છે રે; પાર૦
માટે તું સૌમાંથી સંદ્યુણને શોધી લે, લાભને તું જેથી રળે છે,
નિર્મળ દષ્ટિથી તું જોઈશ તો જણાશે જે, સંદ્યુણ તો સધળે સ્થળે છે રે; પાર૦

અન્તરમાં વિવિધ પ્રસંગે સત્ય સ્ફુરણરૂપ ઘંટ વગાડવા શ્રીફળને વિજ્ઞાપિત.

૫૬ ૧૦૬ (કહું મન કેટલું, એ સય.)

ઘંટ વગાડજો, મારા મન્દિરના માસિક !
મોહતણી નિદ્રાથી જાગી,
થવા કર્તવ્યે જાગત્ અધિક; ધંટ૦
ભય ભાસે તવ ચેતવવા જે,
ધણી છો આપ સમર્થ નજીક; ધંટ૦
કલેશ મૃત્યુ શોકાદિક પીડે,
હૃદયથી હણવા એની બીક; ધંટ૦
સર્વ ઉધાર થતું જવ લાગે,
જણાવવા આપ ઉરે છો સીલીક; ધંટ૦
વિષયાદિક ચિંતન ઉઠતાં ઉર,
વૃત્તિને જોવા આપ પ્રતીક; ધંટ૦
વિશ્વવિષે પ્રભુ ! પમાડવાને,
સુખો આ ઐહિકઆમુષ્મિકર; ધંટ૦
સત્ય જ્ઞાન થવા મુજ ઉરમાં,
વણ્યું જે શબ્દે સાંકેતિક; ધંટ૦
આપ સ્ફુરણરૂપ ઘંટ વગાડો,
ઉરે બળ વધવા આધ્યાત્મિક; ધંટ૦
મુજ ઉર નરહરિ ! જ્ઞાનસ્ફુરણધ્વનિ,
ગાંજી રહેવાને સદા નખશિખ; ધંટ૦

આંતર શાંતિનો અનુભવ કરવા સુવોધ.

૫૬ ૧૦૭ (મરઘ પ્રભુની પ્રમાણે બને છે, એ કથ.)

પરમ શાન્તિની આ જુઓ રેલ જાતી, કહો કોણ વૃત્તિ મહિ અંપલાતી ?
વિવિધ જાતિની છેલહરિ એ નદીમાં, નથી જેહની કાંઈ સામર્થ્યસીમા;—
શરીરના વિવિધ વ્યાધિઓને નિવારે, કદી ખેસીને નહાય શાન્તિકિનારે;—
કરો શુભ અંતર નિવારી વિકારો, મહિ જે કદી કુખડી એક મારે;—
પ્રકટ આત્મદીપ્તિ થતી તેહમાંહિ, પરમ શાન્તિમાં જે રહે નિત્ય નાહી;—
વહે આંગણે એ નથી કાંઈ છટી, હૃદયમાં જુઓ ખાલ વૃત્તિ સમેટી;—
હૃદયપદ્મઅભ્યંતરે મધ્યમાંહિ, પરમ શાન્તિકેરી લહરિ છે છવાઈ;—
શુભમંત્રથી શબ્દવૃત્તિ જગાડો, પછી લક્ષણાવૃત્તિ અંતર લગાડો;—
જુઓ ત્યાં વહંતા સુશાન્તિપ્રવાહો, શમાવે ત્રિતાપોતણા સર્વ દોહો;—
આલૌકિક જીવન તદા થઈ રહેતું, યદા ચિત્ત શાન્તિતણું જ્ઞાન લેતું;—
સ્મરી શ્રીહરિ છેદી જીવત્વપ્રાપ્તિ, લહો ખંધુઓ ! આ પરમ શાંતિ શાંતિ;—

દૃષ્ટસંયોગિની વૃત્તિનલિનીનો અનુભવ.

૫૬ ૧૦૮ (મોહનવિરહે આલિ, એ કથ.)

રસિક નલિની, આંહિ હું ડોલંતી ખીલું,
આંહિ ન્યાળી હું અંદ્ર શૃંગારે ઝીલું; રસિક૦
ધવલ રશ્મિ શુભાંશુએ, પ્રેરી મુજ ઉરમાંલ,
પછી અમૃતરસને સિંચી, રસખસ કરી મુજ કાય,
હૃષ ઉલટયો, અંગ મસ્ત ખન્યું જે હેતું લીલું; રસિક૦
ઉલયવિષે ઉરથી અતિ, જામ્યો દદ અનુરાગ,
લક્ષિતરસ મુજ નયનથી, ગ્રહે જોઈ એ લાગ;
નવ સ્પર્શે, હાવે કામખાણુ ડસીલું; રસિક૦
દિવ્ય પ્રેમરસ ઉલયનો, એક ખીજની માલ,
આકર્ષાઈ જતાં સદા, અનંત જીવન લહાય,
એવું ચૈતન્યરૂપ થયું યુગ્મ રંગીલું; રસિક૦
પિયુ હરખે નિરખી મને, પિયુથી હું હરખાઉં,
અહમ્મુત યોગાનંદનો, શો અનુભવ હું ગાઉં;
તેહ કથતાં, મુખડું પડી જાય છે વીલું; રસિક૦

સંયમાંજન આંજવા મનને સુવોધ.

૫૪ ૧૦૬ (સંતન મનભરીયાં મળજે રે, એ લય.)

- અંજન મન ! અંતર આંજી, તું નિત્ય નિરંજન ન્યાળ,
 નયનથી નિત્ય નિરંજન ન્યાળ.
- બંધપણાતું બંધન ત્યજવા, મલમંજન પ્રભુ સેવ,
 મનરંજન લયભંજન પ્રભુ એ,
- રથા હૃદય તુજ રાજી; તું નિત્ય નિરંજન ન્યાળ;—
 બેશ ન અંતર છે અભ્યંતર, તુજમાં તુજ પ્રકાશ,
 નિરખ નિરંતર મંત્ર જપીતે,
- દેખાતાં વાર ન થાશે ઝાઝી; તું નિત્ય નિરંજન ન્યાળ;—
 ગાય બહિર્મુખ જેમ જેમ તેમ, પડળ અધિક બંધામ,
 અંતર્મુખ થાતાં આવરણો,—
- ટંળતાં; પલટાશે તારી બાજી; તું નિત્ય નિરંજન ન્યાળ;—
 રજેતમપટ બેદી તું જેમ જેમ આગળ આગળ જઇશ,
 પરિણામે નરહરિપદ પામી,
 તેમાં તું રહીશ અખંડ વિરાજી; તું નિત્ય નિરંજન ન્યાળ;—

ઇષ્ટસંયોગિની વૃત્તિના વિવિધ અનુભવો.

૫૪ ૧૧૦ (એક સાંજસમે હું ઝરણે. એ લય.)

- કાંઈ એક સમે મારા પ્રેમી પતિએ, હું પર પ્રેમદષ્ટિ પસારી હતી,
 મને ત્યારથી ચેટક લાગ્યું કંઈ જે હું, પ્રેમવિના કંઈ જોતી નથી.
- કાંઈ એક સમે મંજુલ સ્વરથી, મને મંત્ર કહ્યો કંઈ ગુપ્ત અતિ,
 મને બોધ થયો જેથી ત્યાર પછી કાંઈ, બ્રહ્મવિના હું જોતી નથી.
- કાંઈ એક સમે મારા મસ્તકઉપર, હસ્ત મુક્યો પ્રભુએ પ્રેમથી,
 તાપમાત્ર મથ્યા હું ત્રિલોકમાં ત્યારથી, શાંતિવિના કંઈ જોતી નથી.
- કાંઈ એક સમે મને હૃદય લઇ, પતિએ કહ્યું તું છે સાચી સતિ,
 એ વિશ્વાસવચન શુણ્ણવ એ, પછીથી કંઈવિના કંઈ જોતી નથી.
- કાંઈ એક સમે મેં પ્રભુચરણે, મૂકી દીધાં મારાં મન ને મતિ,
 અતિ નિશ્ચિન્ત થઇ અને ત્યાર પછી, હું સુખવિના કંઈ જોતી નથી.
- કાંઈ એક સમે મેં ઉમંગવડે, અતિ પ્રેમે જઈને બેઠ્યા પતિ,
 મધ એકરૂપે ત્યારથી રસિલાથી હું, એકતાવિણ કંઈ જોતી નથી.

પુનરાગમ્યતામ્.

૫૬ ૧૧૧ ગબ્લ.

ઉંચાં ઉંચાં સુખ પામવાને, બંધુ ! પુનરાગમ્યતામ્.
 પ્રભુપ્રાપ્તિકરે પંથ વળવા કાળ, પુનરાગમ્યતામ્.
 છોડી વિનાશી વસ્તુકેરી પ્રીત અંતરથી તમામ,
 અવિનાશી પદમાં પ્રીત ધરવા, બંધુ ! પુનરાગમ્યતામ્.
 જગના ઉપાધિથી ચર્ષને મુક્ત, લેવાને વિરામ,
 આત્મા તથા તનમનની પુષ્ટિકાળ, પુનરાગમ્યતામ્.
 જે આવું કે તેવું નથી, જેને નથી કંઈ રૂપ નામ,
 તેવા અગમ્ય સ્વરૂપઅનુભવઅર્થ, પુનરાગમ્યતામ્.
 છે શાંતિ, તૃપ્તિ, ઉન્નતિ પ્રાપ્તવ્યનું જે પરમ ધામ,
 તેવા ગગનગામી થવાને, બંધુ ! પુનરાગમ્યતામ્.
 આનંદની વૃદ્ધિ થવા વળી સિદ્ધ થાવા વિહિત કામ,
 આપે હસીને હસાવવાને, સર્વ પુનરાગમ્યતામ્.
 ઉત્સાહ વધવા, પ્રેમ અકથ વધારવા સાધકલક્ષામ !
 ઉરમાં ઉમંગ વધારી વહાલા બંધુ ! પુનરાગમ્યતામ્.
 હર્ષે પુનઃ દર્શન થતા પર્યંત માની લો પ્રણામ,
 સત્વર સુમંગલ કાર્યઅર્થે, બંધુ ! પુનરાગમ્યતામ્.

બ્રહ્મદર્શન.

૫૬ ૧૧૨ (શીખ નામું, શીખ નામું—એ લય.)

બ્રહ્મ ભાળું, બ્રહ્મ ભાળું,
 સુખમય, ચિત્તિમય, વિભુમય, શુભમય, સન્મય,
 સકલ અકલમય, દ્યુતિમય;—
 આરંભે કરી ઉર પ્રતીતિ,
 વિસ્તૃતતા ક્રમથી વાધીઅતિ,
 જેનો પરિણામે આદિ ધૃતિ—
 લક્ષી ન શક્તાં, થઈ રહું તન્મય;—

અભિનંદન.

૫૬ ૧૧૩.

અભિનંદન દઇ આલિંગન,
 કરુ પ્રભુમય ગણી સાધક જન !
 આવો પધારો દાર, પ્રભુની કૃપા અપાર—
 પામે સહ નર ને નાર, કરીને પ્રભુચિંતન;—
 સર્વોત્તમ હિત સધાઓ, ધ્યેયની પ્રતીતિ થાઓ,
 સદ્ગુરુજયજય ગજવો, કરીને પ્રભુવંદન;—
 ઉત્તરગિરિશૃંગઉપર, ખટખટ ચઢો થઇને નિહર,
 ગ્રહો સદ્ગુરુશ્રીએ કર, ધરશે નવ સ્પંદન;—
 પામે સર્વત્ર અભય, આજ થાઓ નરહરિમય,
 માનો થયું નિઃસંશય, જીવપદઉલ્લસંધન;—

વૃત્તિરૂપ ગૌનું રક્ષણ કરવાને આવવા ગુરુગોપને નિમંત્રણ.

૫૬ ૧૧૪ મહાડ.

મારી ગાયોના ગોવાળ, હાવે વહેલો આવજો.
 વિણ ગોવાળે ગાવડીર રે, ઝુરી ઝુરી મરતી જય,
 દેખતી નથી માલિકને તેથી, ચારો ધાન્ય ન ખાય; હાવે.
 તે પશુને મન સાલતો રે, તારો વિરહ અથાગ,
 જેતે તારી ઓથ હતી ને, સ્વભાવથી જે રાંક; હાવે.
 પાલક થઈ તું સર્વની રે, રક્ષા કરતો નિત્ય,
 પણ જેણે જાણ્યું ન એ તેને, ક્યાંથી તવપર પ્રીત; હાવે.
 ૩ કંઈકંઈ તો ઉન્મત્ત થઇને, સામે થાવા જય,
 કાં જે પ્રકટ અંકુશ ન તારો, તેને ક્યાંહિ જણાય; હાવે.
 પણ (તે) ન પીછાણે તુજને રે, જાણે ન તુજ સામર્થ્ય,
 નિજ ઉન્મત્તપણાને લઇને, સાધે નિજ અનર્થ; હાવે.
 મારકણી બનવામાં માને, એ પેતાને બલિષ્ઠ,
 દુર્મતિઆવેશે ન વિચારે, અનિષ્ટ ને શું ધણ; હાવે.
 નિયમન કરવા તેમનું રે, કરજે તુજ હોકાટ,
 સઘ પ્રકટ થા ધરી, કાઢી ને, ધાખણીકરો ઠાક; હાવે.

ઉપરથી મારકણી છતાં પણ; એ પણ આખર ગાય,
 તુજ હોકાદો થાતાં તક્ષણ, નિશ્ચય એ દબી નય; હાવે
 ઉંચા મુખ કરી વાટ ભુજે છે, આ મુજ ગૌસમુદાય,
 ગોપસ્વરૂપ ધરી તે પ્રતિ કર, વેગવતા તુજ પાય; હાવે
 અન્ય સ્વધર્મ તું ત્યાગીને પણ, હણવા વિરહપરિતાપ,
 આવ, નહિ તો તુજને લાગશે, ગૌહત્યાનું પાપ । હાવે

શંકા તથા ઉત્તર.

પદ ૧૧૫ (હું હું એકો નૃસિંહગુરુનો, એ લય.)

શંકાકાર: તમે તો થઇ ફરોછો ખંડા, પણ હું પૂછું એક શંકા.
 શંકા: નિંદાકેરા શબ્દ શુણો છો, કહો શી સ્થિતિએ રહીને ?
 ઉત્તર: નિંદાસ્તુતિના શબ્દ શુણું હું, સ્વપ્રસ્થિતિમાં જઈને; તમે
 શંકા: કેવી રીતે સમય ગાળતાં, વિપત્તિ ને ચિંતામાં ?
 ઉત્તર: વિપત્તિકેરા સમય વિતાવું, ઉંઘી ગાઠ નિદ્રામાં; તમે
 શંકા: દુઃખકલેશનો અગ્નિ તમપર, પડવા દો છો ક્યારે ?
 ઉત્તર: દુઃખાગ્નિને પડવા દઉં છું, સ્નાન કરું હું ન્યારે; તમે
 શંકા: વિવિધ વેદનાકેરાં પુખ્તો, કહો મુંઘો છો ક્યારે ?
 ઉત્તર: તમે કહો તેવો પરિમલ લઉં, કુંભક કરતો ત્યારે; તમે
 શંકા: ખીળને કદુ વચન શુણાવો, કહો શી રીતે કહીને ?
 ઉત્તર: જે કંઈ કહવું કહેવું હોય તે, કહું હું મુગો થઈને; તમે
 શંકા: જેહ તમારું કરે અહિત તેને તો શું સંભળાવો ?
 ઉત્તર: કહું: 'એથી જે તમ હિત થાતું, ભલે તેમ તો થાઓ: તમે
 શંકા: શત્રુ સંમુખ આવ્યે, યુદ્ધ કરો શી રીતે કરીને ?
 ઉત્તર: તેનું મસ્ત મુજપર ધરીને, મુજ તેના પર ધરીને;
 શંકાકાર: તમે છો ખરેખરા ખંડા, વાગશે દશદિશમાં ડંકા.

સદ્ગુરુપ્રાપ્ત સાધકના આનંદોદ્ગાર.

પદ ૧૧૬ (હાંરે હોતો નગીરે, એ લય.)

જેઠ ગુરુરાયા રે ગુરુરાયા,
 આજ માનું, સર્વાર્થ મારા સંધાયા રે; ગુરુ

જન્મમૃત્યુઆદિ વિકારો વિરામ્યા,
 હાં રે ગુરુ જોતાં અજરામર થઈ કાયા રે;—
 ગુરુબોધકરું અંજન નયને આંજનું,
 હાં રે જેથી મારે જોવી મરી માયા રે;—
 વાધું હું તો વિઘ્નતવેગે ગગનમંડલે,
 કાં જે મેં તો ગુરુતણા ચરણોને સાલ્યા રે;—
 આજ મારો મલમાત્ર નિવૃત્તિ પામ્યો,
 કરણમાત્ર આનંદઅબ્ધિમાં નાહ્યાં રે;—
 આજ ગુરુચરણામૃતપાન કર્યું પ્રીતે,
 જેથી મારાં તત્ત્વો પ્રભુથી સંધાયાં રે;—
 એક પણ તત્ત્વ વહે પ્રભુથી ન ન્યારું,
 જેથી મારી ક્રિયામાં પ્રભુના અંશ છાયા રે;—
 કેવળ એ ભાનવડે સર્વ ક્રિયા સેવું,
 જેથી મને બંધન ન ક્યાંહિ જણાયાં રે;—
 આનંદે આવેશમાં આજ આવી,
 હાં રે શુદ્ધ હૃદયે મેં ગુરુગુણ ગાયારે;—

પ્રભુની સૃષ્ટિમાં પ્રસન્નતાપૂર્વક રહેવું ઉચિત છે.

પદ ૧૧૭ (આ શાં દેવળં એ લય.)

મારે રાખવું ઘટતું નિશદિન સુખ મલકાતું રે,
 હશે ઇતરની સૃષ્ટિમાંહિ, દુઃખકલેશમરણાદિક સ્થાયી,
 આ જગ તો પ્રભુનું મન્દિર કહેવાતું રે; મારે૦
 જોતો છે જગદીશ્વર શિલ્પી, તેમાં વિકારભાવ હું કલ્પી,
 કરીશ હું ન વદન કદીએ કરમાતું રે; મારે૦
 પ્રભુની સૃષ્ટિવિષે હું મહાહુ, તો પછી દીન બની કેમ ચાહું,
 હૈયું રાખીશ હરધડી હું હરખાતું રે; મારે૦
 દૃષ્ટિવિષે દિવ્યાંજન આજ, પ્રભુમય જોઉં બધી જગબાજ,
 સધળું સુખસન્મયતાથી સોહાતું રે; મારે૦
 હૃદયવિષે હૃષીકેશ વિરાજે, કેમ પછી તે તાપથી દાઝે,
 તૃપ્તિથી રાખવું ઘટતું છલકાતું રે; મારે૦
 હું તો ગણાઉં પ્રભુની પ્રતિમા, પ્રભુત્વની મુજને ક્યાં સીમા,
 મસ્તીમાં મહાલે મુજ મન મદમાતું રે; મારે૦

પ્રભુની કક્ષામાં રહેવાને, સર્વાંશે પ્રભુરૂપ થવાને,
કરીશ નિરંતર અંતર ગુરુગુણ ગાતું રે; મારે૦
નરહરિ પ્રભુ છે પ્રસન્ન જેવા, મુજ અંતરને દહિં પટ તેવા,
સદ્ગુરુસ્વર્ણે રસી, કરું હિર ઝળકાતું રે; મારે૦

પોતાનું જ કર્તવ્ય સાધવા સુવોધ.

૫૬ ૧૧૮ (વૈષ્ણવ પ્રાણથપી મને ખ્યારા, એ લય.)

સુજ્ઞ—ભાઈ! તું શું કરે બેસી હોઠા રે,
મંદમતિ—આમળા વાળું છું બેઠા બેઠા.
પેલો તો ધર્મનો ઢોંગ કરે ને, ખોટો ઉપદેશ પેલો દેતો,
તો પછીલોક તેની પાસે કાં જતા, વિચારું છું હિર એ તોરે; આમળા૦
પેલાની નાની અવસ્થા છે માટે, તેનું જે પેલો કૃતો'તો,
એના એ દોષ છે સાચા કે ખોટા, એહ વિચારી નેતો'તોરે; આમળા૦
અમુક સારા લેખ લખે છે, સાંભળ્યું છે એમ મેં તો,
પણ એ શેમાંથી ઉતારો કરે છે, વિચારું છું હું તે તો રે; આમળા૦
એક વખતે એક મિત્રને ત્યાં જતાં, બેલાવ્યો ન એણે મને તો,
માટે જાણું જે એહ હવે મને, અંતરથી હલકો ગણે તો રે; આમળા૦
તત્પરતા ધરીને પેલો તો, કાઈ કંઈ આપે તે લેતો,
'પરમાત્મા તેનું ફલ આપો', પછી એમ કેમ તે કૃતો રે; આમળા૦
ઉપરથી મીઠું મીઠું બોલે પેલો, પણ હિરમાં એ કેમ રે'તો,
પેલો જેને તેનું ભુકું કહે શીદ, એહ વિચારે હું વહેતો રે; આમળા૦
જેને તેને પેલો સારું કહ્યા કરે, એ પણ ગોઠાળીયો છે તો,
એમ કરી શો એ કરતો પ્રખ્યા હશે, એનો મર્મ હું ગ્રહેતો રે; આમળા૦
પેલો તો અધશ્રદ્ધાથી અમુકની, અધીનતા વૃથા સહેતો,
વિચારું છું હિર પેલો ફરે કેમ, શેઠજેવો થઈ મહેતો રે; આમળા૦
સુજ્ઞ—શા સુખકાળે, વળઉપર વળ, આવા તું મિથ્યા વાળે તો,
શું અમૃતરસ મળશે તને ભાઈ, વિપવહીને ગાળ્યે તો રે; ભાઈ૦
શુભ ફળ તો ભાઈ! તુજને મળશે, શુભ ખીજ જે તું વાવે તો,
માટે તુજ હિતના પંથે વળ, નહિ તો થાશે ફજેતો રે; ભાઈ૦
અન્યતું ચિંતનમાત્ર ત્યજીને તુજને થાને તું જોતો,
સદ્ગુરુસાને સમજી વહે ઝટ, જે શુભ તારું ધર્યે તો રે;
ભાઈ! તુજ કર્તવ્ય કર બેસી હોઠા.

તત્ત્વારૂઢ પુરુષનું સ્વરૂપ.

પદ ૧૧૯ રામત્રી.

તત્ત્વારૂઢ પુરુષ ! તને, વિશ્વે છે ધન્ય ધન્ય,
અકલ્પ્ય છે સ્થિતિ તાહરી, તું છે પ્રભુથી અનન્ય;—

કોઇની ઉપમા તુજને, કદી દઇ ન શકાય,
તુજસાથે સરખાવતાં, સઉ નિકૃષ્ટ લહાય;—

આકાશ જો કે વિશાળ પણ, તેમાં વાદળ થાય,
રાગદ્વેષાભ્રવિણુ તુજ, હૃદયાકાશ લહાય;—

સમુદ્રમાં પણ થાય છે, અતિ હોલ ને ક્ષાર,
પણ શાંતિ ને મધુરતાનો, તું છે પારાવાર;—

મેરુ પણ કદી ડાલતો, પણ અંતર તુજ,
હાલાવ્યું ન ડગી શકે, એવું સુદૃઢ બહુ જ;—

જેના મનનો છે થયો, પૂર્ણ અમનસ્ક ભાવ,
પ્રભુ પણ શસ્ત્ર ન ધરી શક્યા, જે દે તુજને ધાવ;—

શું નિર્મલતા સ્ફટિકની, તુજ મતિની સમીપ,
તુજ પ્રતિભાજ્યોત્કારમાં, ઝાંખા કોટિ દીપ;—

(તુજ) દષ્ટિસમીપ લજવાયા કરે, સૃષ્ટિનાલ્પનો અંક,
પણ કેવલ તિઃસંગી ને, રહે તું નિષ્કલંક;—

જેની શ્રદ્ધાની શુભતા, અન્દરને આંટી જાય,
કોઇ પ્રકારના વાદળે, જે ન કદીએ છવાય;—

નમ્રતા લેશે ભરી નથી, નવનીતનીમાંલ,
જેટલું તારું હૃદય મૃદુ, સારલ્યે સોહાય;—

અવધિરહિત નિષ્ઠા તુંમાં, જે ન મુખથી કથાય,
અનવધિ અહિત જુએ છતાં, તુજ હિતશુદ્ધિ ન જાય;—

મહા મનોહર રાજતો, જેમાં ચિત્તપ્રસાદ,
જેમાં અખંડ જ ઉઠતો, નિજ સ્વરૂપાહલાદ;—

આભા તુજ પ્રેમજ્યોતિની, કદી ઝાંખી ન થાય,
જેમ જેમ વિસ્તૃત કરે, તેમ તેમ અધિક પ્રસરાય;—

માહાત્મ્ય શું વાણી વર્ણવે, જેનું સ્વરૂપ અનંત,
અનુભવ એનો જોણે દીધો, એક જ તે વિશ્વવંદ્ય;—

વિકલતાપ્રાપ્ત સાધકની વિકલતાયુક્ત પ્રાર્થના.

પદ ૧૨૦ (પ્રભુ પ્રભાની દાદ દિલ ધરને ધણી, એ લય.)

હું તો થાક્યો હવે કેમ કરવું મારે,
 પ્રભુ શુણુતા ન વાત મારી જ્યારે રે; હાવે૦
 નીચે વાત મારી શુણુતો ન પથ્થર,
 અને શુણુતા નથી તમે ઉપર,
 મને સરખા જણાઓ આ વારે રે; હાવે૦
 અહિં ભીંતને આંખ નથી હોતી,
 ઉપર આપની પણ દૃષ્ટિ ન જોતી,
 સુધાદૃષ્ટિ ઢાળી કોણુ મને, ઠારે રે; હાવે૦
 અહિં બોલતાં ન આવડે કદં મને,
 ઉપર વાણી જણાતી નથી તમને,
 કોણુ (મને) ધૈર્ય દેશે બોલી વારેવારે રે; હાવે૦
 અહિં વૃક્ષ નથી સાંભળતું કાંઈ,
 ઉપર આપ પણ કાંઈ શુણો નહિ,
 જાણું ઉપરના વૃક્ષ હશે ત્યારે રે; હાવે૦
 ભલે જોશે ન બોલશે કે શુણુશે,
 પણ માત્ર એક કામ મારું કરશે,
 નહિ તો બધું કુટાશે અંધારે રે; હાવે૦
 તમે વૃક્ષમાંથી નાથ ! કાઢ થાજો,
 તેની નૌકા પ્રભુ ! બની જાજો,
 પછી લાવો મને ભવસિન્ધુઆરે રે; હાવે૦

વાલકની વિજ્ઞાપિ.

પદ ૧૨૧ (શ્રદ્ધા સકલ સુખમૂલ છે, એ લય.)

બાલકની શુણુજો વિનતિ, મુજમાં નથી લાંબી ગતિ.
 સાકરથી મીઠું સુખ દીયો, ફળથી મીઠી વાણી દીયો,
 દુધથી મીઠી ભક્તિ દીયો, મધથી દીયો મીઠો મતિ; બાલકની૦
 રુડાં રમકડાંથી મને, રુડું હૃદયબલ દો અને—
 આવી રહો મારી કને, (જેથી) સુધરું કરી તમ સંગતિ; બાલકની૦

પિતૃથી અધિક પાલન કરો, માથી અધિક લાલન કરો,
તમે હસ્ત મુજ મસ્તક ધરો, વિદ્યા લહું જેથી અતિ; બાલકનીં
સુખી થાય મારા બંધુઓ, શી રીતે તે હું ન જાણતો,
આણી કૃપા મુજપર પ્રભો ! એટલું કરો મારી વતી; બાલકનીં

આઠંવરધારી મનુષ્યોની પ્રવૃત્તિનું શ્રીફણે કથન.

૫૬ ૧૨૨

ગુરુ ! આવો તો કંઈ કંઈ બતાવું ! હું કંઈ કંઈ બતાવું,
ક્યાંહિ જોયું હશે ન તમે આવું.

વહાણામાં આપને જ પૂજ્યા'તા જેણે,
અત્યારે જુઓ કેવો વેષ ધર્યો તેણે,
જાણે આપથી દૂર સો ગાઉ;

ગુરુ

આપને મુખે 'આપ સર્વશક્ત' કહે છે,
પાછળથી એ જ પેલો જુઓ શું બોલે છે,
'ન વે'વારે એમનાથી કાંઈ થાવું';

ગુરુ

આપને મુખે એ તો સારું સારું બોલે,
આપનું વચન સાંભળીને વળી ડાળે,

(પણ) માને મનથી જે મસકો લગાવું;

ક્યાંહિ

'આપ તો છો દાતા' મુખે કે' એવું તે,
અન્યની નિકટ જઈ કહે : 'એ તો ધૂતે',

જાણે એક બીજાને હું લઢાવું;

ક્યાંહિ

પેલો તો આમનું ને આમનું એ તાણે,

અંતરથી પણ એ તો વળી પાછો માને,

બંને ધ્યાનનું દોલકું બજાવું;

ગુરુ

આવી આવી તો અહિં કંઈ કંઈ છે લીલા,

કેમ ગમે આપને ત્યાં બેઠા એકીલા,

તમે કહો તો હું તેડવાને આવું;

ગુરુ

સર્વના અંતરની વાત પ્રભુ જાણો,

કાણ કાણ હીરો ને કાણ કાણ પહાણો,

ચાર જાણનાર હું શું જણાવું;

ગુરુ

બોલતો નથી હું નાથ ! દ્વેષભરી વાણી,

પ્રાર્થના કરું હું પ્રેમ અંતરમાં આણી,

કરો સૌનું હિત જેમ થાવું;

ગુરુ

વિરહવ્યથા નિવૃત્ત થવી દુર્લભ છે.

પદ ૧૨૩ (અંતર રે, આહાહા, એ લય.)

અંતરની વેદના, ટળવાને હું કરું કો ઉપાય.
એનું ઔષધ કો ન જણાય, એનો વૈદ્ય ન મળતો ક્યાંય રે;—
શરીરમાં ક્યાં હું વધારું ઘટારું, રક્તની જે ગતિ થાય,
કાં જે એ રક્તાભિસરણુ સુધરતાં, પીડ ટળતી કહેવાય રે;—
શરીરતણુ હું ક્યો મલ ટાળું, જેથી વ્યથા આ શમાય,
કાં જે શરીરમલ નિવૃત્ત થાતાં, શાંતિ પમાતી મનાય રે;—
ક્યાં જમને હું શ્વસનવિધિ કરું, કેવી હવાની માંલ,
શ્વસનકલા કાં જે વિધવિધ વેદના, ટાળતી એમ ગણાય રે;—
કેવો આહાર ગ્રહણુ કરું જેથી, ઉરની વ્યથા આ વિલાય,
કાં જે આહારઉપર આધાર છે, આરોગ્યકેરો સદાય રે;—
શરીર અને મનકેરો પ્રદેશમાં, વેદના વ્યાપી જણાય,
કાણુ ટાળે અને કેવી રીતે ટળે, કાથી કહી ન શકાય રે;—
અન્ય ઉપાયે નથી ટળતી કદી, વેદના આવી જરાય,
પણુ એ સહજમાં ટળી જતી જો કદી, મનના માન્યાને મળાય રે;—

સ્વરૂપભાવના કરવા મનને વૌધ.

પદ ૧૨૪ (આહા નરનાથને, નથી જ.પ. એ લય.)

સ્વરૂપની ભાવના, મન! કર તુજમાં નિશ્ચિન્ન.
જે જે જણાતું દશરૂપે આ,
લહીશ ન તત્ત્વથી તે પરિચિન્ન;—
વિવર્તરૂપે વિશ્વ સકલ આ,
નિરખતાં, કદી ન રહીશ તું ખિન્ન;—
સર્વાધિષ્ઠાતા થઈ રહેતાં,
જણાશે બધું તુજને સમિચીનર;—
માયાના આવરણે મિથ્યા,
લહે તું તુજને પ્રભુતાહીન;—
જીવત્વકેરું ભાન સ્મરે પણ,

તેને નવ થાતું તું અધીન;—
 તતરૂપ ત્રિગુણાતીત પ્રભુ તું,
 નથી તું જીવત્વજલનું મીન;—
 તત્વાનુભવ સદ્ય થતાં તું,
 ચઘશ ઉપેન્દ્રસ્વરૂપે અભિન;—

‘અહં બ્રહ્માસ્મિ’ એ ભાવને કેવે સ્થાને ઉપજાવવો ઉચિત છે.

૫૬ ૧૨૫ (રૂપે શું રંગ રાગો રે, કાયાનો રંગ કાગો રે, એ લય.)

દુઃખે જો દુઃખી થાઓ રે, કષ્ટેથી જો પીડાઓ રે, (તો) ‘બ્રહ્માસ્મિ’ કહો.
 કલેશતણા કારણને જોતા, ઉરમાં થશો ન દીન,
 બ્રહ્મભાવના ઉર ઉપજાવ્યે, તત્ક્ષણ થાશે ક્ષીણ,
 સંતાપે જો તપાઓ રે, વિઘ્નાથી જો વીંટાઓ રે; બ્રહ્માસ્મિ કહો.
 પ્રતિકૂળતા પ્રકટતી ભાળી, મનને કરો ન મ્વાન,
 પ્રતિકૂળતા પળમાં પીગળવા, સ્મરજો બ્રહ્મજ્ઞાન,
 દુરિતોથી જો દુષ્પાઓ રે, દીનત્વે જો દુળાઓ રે; બ્રહ્માસ્મિ કહો.
 વ્યાધિ કે ચિંતાઆદિથી, વિકલ થવાતું જણાય,
 તેમાંથી ઉગરવાકાળે, લેજો સ્વરૂપસહાય,
 મૃત્યુથી જો ગ્રસાઓ રે, દુર્બલતાથી દહાઓ રે; બ્રહ્માસ્મિ કહો.
 સર્વ દુઃખનિવૃત્તિ કરવા, ગ્રહેવા સધળાં સુખ,
 અડગપણે ગુરુસ્મરણ કરીને, થાજો અંતર્મુખ,
 દુઃખોનિવૃત્તિ ચહાઓ રે, ઇચ્છો જો સુખલ્હાવો રે; બ્રહ્માસ્મિ કહો.

મંગલ લક્ષ્મ.

૫૬ ૧૨૬ (સ્નેહની નદીઓ હમરાય, એ લય.)

આજે રૂડાં મંગલ વર્તાય,
 મારો પ્રભુસહ હસ્ત જોડાય,
 પ્રભુકરથી મીઠળ બંધાય,
 છોડાછેડી પ્રભુથી ગંઠાય.
 હું કન્યા ને આ પતિ, એવું હતું જે ભાન,
 તે રૂપ અંતર્પટ હતો, ઉભયના મધ્યસ્થાન;

આજે મધ્યેથી અળપાય,
જેથી એક સ્વરૂપ થવાયે; આજે

સાવધાન શબ્દે કરી, કરવા એ પટ દૂર,
સંજ્ઞા થાતાં, મુજ વધ્યું, અભિમુખતાનું પૂર,
ત્યાં તો સંલગ્ન મુજને કરાય,
મુજને અખંડ સૌભાગ્ય કથાય;— આજે

જલથી જલ મળતું યદા, તેનું વધે પ્રમાણ,
એકરૂપ થાવા વિષે, તેથી એહ અનળ.

મુજ પ્રભુસહ ઐક્ય પમાય,
ત્યારે ઘટતું વધતું ત્યાં ન કાંધ;— આજે

સૂર્યરશ્મિનું ઐક્ય પળ, નહિ અમારી તુલ્ય,
(કાં જે) રશ્મિ ને ભાનુતણાં, જણાય છે એ સ્થૂલ,
અમ ઐક્ય તો એવું થાય,
જેમાં દ્વેત ન કાંઈ લહાય;— આજે

એવા અનુભવઐક્યમાં, માણું અવનવી મોજ,
અમે સરોવરરૂપ થતાં, થઈએ અમે સરોજ,
એથી અન્ય કશું ન વદાય,
લગ્નહૃતસમાપ્તિ સધાય; આજે

અંતિમ અમ્યર્યના.

૫૬ ૧૨૭

શાંતિ: ! શાંતિ અખંડ આજ કરજો, હે તાય ! સર્વાન્તરે,
શાંતિ: શાંતિવડે ત્રિતાપ હરજો, જેથી જીવો ઉદ્ધારે;
શાંતિ: ! શાંતિ કરી અમીરસ રૂડો, પાળે સહને પ્રભુ !
શાંતિ: ! શાંતિ દષ્ટ સદા હૃદયમાં, પ્રાકટ્ય પામો વિભુ !
શાંતિમાં પ્રભુ રાખજો મનમતિ, શાંતિ કરો દેહમાં,
શાંતિથી વહીએ પરસ્પર સદા, આવી ધણા સ્નેહમાં;

૧ પાણીમાં પાણી ભળવાથી તેના જ્યામાં વધારો થાય છે, તેથી તે ખરેખર એકરૂપ થતું ગણાતું નથી એમ મને લાગે છે. પણ અમારા ઐક્યમાં કંઈ વધતું કે ઘટતું જણાતું નથી.

શાંતિપૂર્વક ટાળજો જીવપતિ, જીવત્વની બ્રાંતિને,
શાંતિરૂપ નૃસિંહ ! આજ સધજો, વર્તાવજો શાંતિને.

જીવનતત્ત્વપ્રતિ જય જય.

પદ ૧૨૮ (હય રજકી શાન ખડી, એ લય .)

જય જય જય જીવનવારિ, લીલા અદ્ભુત તારી.

ગતિ અગમ્ય જોધ મતિ, મુગ્ધ બને મારી ! જય.

પૃથ્વી અગ્નિ વાયુ તું જ,

સૂર્ય ચંદ્ર તારા ભુજ,

તું જ મુજ પરમ પૂજ્ય, બલિહારી ! બલિ હારી ! જય.

તુજ બલ અપ્રકટ ક્રિયા સજીને, ઉદ્ધારે દર્ધ ઉન્નત ગતિ મૃતને,

તુજને સમજી જે ગ્રહણ કરે, પ્રકટાવે તું તેમાં અમૃતને ! જય.

સ્નેહાભિનંદન.

પદ ૧૨૯ (પ્રભુચરણોમાં, રમણું મુજને ભાવે, એ લય .)

બંધુજનને, હર્ષથી આજ વધાવું,

અતિ મલકાઉં, હરખાઉં;

બંધુજનને

પ્રભુનાં સુન્દર સ્વરૂપ છો, દષ્ટિ જીએ મુજ એમ,

વિવિધ રૂપે પ્રભુ ન્યાળીને, ઉપજે અંતર પ્રેમ,

સહ સ્નેહનો લહવો લીજીએ, ને દીજીએ, અતિ ભીંજીએ,

આલિંગીએ, આરોપીએ, ગુણ, પ્રભુમય જો થાવું; બંધુજનને

ન્યાં ન્યાં પ્રભુરૂપતાતાણું, કરીએ જે ક્ષણ ભાન,

સ્નેહનું આકર્ષણ થતું, સહજે તે તે સ્થાન,

સધળી બ્રાન્તિને ભૂલીએ, ભૂલાવીએ, ને ખીલીએ, ખીલાવીએ,

પ્રતિડાળીએ, પુલ ઐક્યતાણું આવું;

બંધુજનને

શું શું સેવ્ય છે?

પદ ૧૩૦ (પ્રભુરૂપ થવા જો હું ધારું, એ લય .)

શાની શાની લીધી છે તેં દીક્ષા, તેની આજ કરું હું પરીક્ષા.

તારી જિજ્ઞાસે યોલતાં આવડતાં હશે શાએ તમામ,

પ હું પૂછું છું બોલતાં આવડ્યું, શું તને પ્રભુતણું નામ? શાનીં
રાખતાં સારી રીતે આવડ્યું હશે અંતરમાં વાત અનેક,
પણ હું પૂછું તને રાખતાં આવડી, શ્રદ્ધા અંતરમાં એક? શાનીં
જિતી જાણ્યા હશે તેં તો કદાપિ, મોટા ધણા ધણા દેશ,
પણ હું પૂછું તને જિતતાં આવડ્યો, મનકરો નાનો પ્રદેશ? શાનીં
કર્ણધ્રુવી પણ અધિક ઉદારતા બતલોવી તો હશે તેં જ,
કોઈના કહેલા કંટુ શબ્દો ભૂલવા, ઔદાર્ય ધર્યું છે તેં સહેજ? શાનીં
તું તો કહે છે જે ટાળ્યા છે મેં તો વર્ણાશ્રમકેરા ભેદ,
પણ હું તો માત્ર પૂછું તેં અનુભવ્યો, તારા સ્વરૂપથી અભેદ? શાનીં
હકને મેળવવા તું દાવો કરે છે, રાજ્યસત્તાની પાસ,
હું પૂછું તારા આત્મામાંથી મેળવ્યા, કેટલા તેં હક ખાસ? શાનીં
મારા પૂછેલા પ્રશ્નોનો તારા ઉરથી તું કરજે અભ્યાસ,
યોગ્ય ઉત્તર જ્યારે દ્વંદ્વશ તું ત્યારે, તુજને ગણીશ હું 'પાસ'; શાનીં

સામર્થ્યોને આહવાન.

૫૬ ૧૩૧ (વારો વારો કુંવરજી કાનુડો, એ લય)

આવો, આવો, સામર્થ્યો! હું તમને તેડું છું તમે, મારે અંતર આવજ.
હું તો હૈયાના હેતે બોલાવું, ઉમળકાના ઉછાળે તેડાવું—હું તેડાવું;—
સ્વાગત દધને બોલાવું સન્માને,
ત્રેમે બેસાડું જુદાં જુદાં સ્થાને,
હું જાનેમાને—મારે મકાને,

જેથી પામું રૂડી દિવ્ય પ્રભાને; હૈયાના હેતે બોલાવું—હું બોલાવું.
આવો શ્રદ્ધા દેવિ! મારા હૃદયમાં,
કારણરૂપ છો મારા હૃદયમાં,
યશમાં ને જયમાં, ને દુઃખલયમાં,
આપ જ છો સ્થાપનાર અલયમાં; હૈયાનાં
મારા અંતરમાં પ્રતિભા! પધારો,
જેથી કરી થાય તેમાં સુધારો,
પુખ્ત વધારો, રૂડા વિચારો,
જ્ઞાનનો જેથી થાગ્યે ઝળકારો; હૈયાનાં

શુભનું શ્રવણ! તું વસો મારે કર્ણે,
 નિશ્ચયજલ ! તું મારા અંતઃકરણે,
 પ્રભુનામ! સ્મરણે, રહેા મને રટણે,
 અકુશ રહે જેથી જન્મ ને મરણે; હૈયાનાં
 નિર્મલતા! મારાં નેત્રમાં રહેજે,
 નિર્લયતા આણુઆણુમાંહિ વહેજે,
 દૃઢતાને દેજે, કષ્ટ આવે જો,
 તત્ક્ષણ તો મારી સંભાળ લેજે; હૈયાનાં
 અવિકલતા! મારી વૃત્તિમાં આવો,
 ઉદારતા! મારો હસ્ત શોભાવો,
 સંપત્તિ લાવો, દૈન્ય વિલાવો,
 સામર્થ્યો! મારું સર્વાંગ દીપાવો; હૈયાનાં
 બ્રહ્મત્વ ! પ્રકટો મારા અતુલવમાં,
 સાક્ષિત્વ ! સંગી રો' શોક ઉત્સવમાં,
 સર્વદા ભવમાં, જડ ને જીવમાં,
 સમદૃષ્ટિ! હો લાભહાનિસંભવમાં; હૈયાનાં
 આ વિધિ સામર્થ્યો સધળાં મારામાં,
 આવીને પ્રેરજો મુજને સારામાં,
 મટી વામાટામાં, (ને) સધળા ઉધામાં,
 પ્રકટાવો આત્મજ્યોતિ અધારમાં; હૈયાનાં

સાધનમાત્રના મુખ્ય અંશને સેવ્યાવિના
 સાધનસિદ્ધિ ગણાતી નથી.

પદ ૧૩૨ (કોઈ મનમેળાપી, હોય તો મનકેરી કહીએ, એ લય.)

આ વિશ્વે સધળું, એકવિના છે નકામું.
 મહત્વનું જે રહ્યું સકલમાં, એક હું એવું ગણાવું,
 જે વિણ બીજું સિદ્ધ કર્યું તે, અસિદ્ધજેવું થાયું; આ
 શરીરવિષે કોઈ અનન્ત શક્તિ, ભલે રહ્યું હોય પામી, આ
 પણ એક દૃઢ જીવનજલવિણ એ, સધળી વસ્તુ નકામી; આ
 ઉચલપાથલ ધણી કરે છો, હોયે મોટું નામું,
 પણ એક શાખ બળરે જો ના, તો એ સર્વ નકામું; આ

ગૃહસ્થધર્મી થઈને છો ને, મોજમજ બહુ માણી,
 પણ એક સાચી પ્રેમી પ્રિયારિણ, ગૃહસ્થાઈ ધુળધાણી; આં
 અનેક રીતે કરી ભલેને, સંબંધ જાળવી જાણ્યો,
 પણ એમાં નથી આત્મભોગ એક, રત્ન ન તો, એ ખાણો; આં
 ભલે ગુરુની અનેક રીતે, કરી શુશ્રૂષા ભારી,
 પણ એક ભક્તિ ન જો તો જાણો, લીલા કાઢતી ભારી; આં
 માનવ હૃદયવિષે છો જાતાં, અનેક બળ ઉભરાઈ,
 પણ એક પ્રેમ નથી જો તો એ, હૃદયમાં માલ ન કાંઈ; આં
 અંતરમાં છો અનન્ત શક્તિ, હોયે પૂર્ણ ભરેલી,
 પણ એક પ્રતિભાશક્તિ નથી તો, જાણે એ ચર્મની થેલી; આં
 અગાધ, સૂક્ષ્મ અને છો હોયે, વળી બુદ્ધિ બહુ ઉંડી,
 પણ એક ઉદારતા નથી તેમાં, તો તો એ ધરતી ખાળકુંડી; આં
 અનેક શાસ્ત્રવચનને છો કે, બોલે થઈને શાણો,
 પણ ના ધૈર્યવચન વદી જાણે, (તો) પોપટ એ પિંજરાનો જાણો; આં
 આ વિધિ સર્વ વિષયમાં ખામી, એકંવિના જ ગણાયે,
 જ્યાં લગી એવું એક ન મળીયું, શત શત્યે શું થાયે; આં
 મર્મરૂપ ને વળી મુખ્ય જે, લક્ષણ ગણાય જેનું,
 તે તો જેણે સિદ્ધ કર્યું છે, સાર્થક ઇવન તેનું; આં

ચાળી તથા વૃત્તિથી સંતત કરેલું ઇષ્ટસ્મરણ ઇષ્ટસાક્ષા-
 ત્કાર કરાવે છે.

પદ ૧૩૩ (મુખડાની માયા લાગી રે, એ લય.)

રસિયાની રીસ ટાળી રે, હાં મેં તો મારા, રસિયાની રીસ ટાળી રે.
 રસિયાની રીસ ટાળી, પ્રીત મેં મારામાં વાળી,
 હસાવીને લીધી તાળી રે;—
 પ્રથમ તો ન બોલ્યા એ, સોગન મેં દીધા તોએ,
 રહ્યા ઘણા ભારમાંહે રે;—
 વિનયવચનવાણી, બોલી હું અશ્રુને આણી,
 (પણ) પડ્યું પથ્થરઉપર પાણી રે;—
 ઘણીએ એણ્યો કાધી, ગાળો પણ ઘણી દીધી,
 રૂબો નહિ કાઠ વિધિ રે;—

પછી તો હું મટી અબળા, જવંલંત બની હું પ્રબળા,
 એ પણ પડ્યા પાસા અવળા રે;—
 બધી રીતે હું તો હારી, મતિ તો મુંઝાઈ મારી,
 (પછી) કરી એક કળા ન્યારી રે;—
 એક માળા મોટી આણી, ‘પિયુ’ ૧ શબ્દ તાણી તાણી—
 બોલી બણે પુટી ધાણી રે;—
 ધીમે ધીમે પછી મેં તો, શબ્દ કાઢ્યો મોટો મોટો,
 પ્રભુકેરો કાન પુટ્યો રે;—
 બણ્યું આ શું થઇ ગાંડી, આ તે શું રહી બરાડી,
 એમ ધારી મીટ માંડી રે;—
 એમણે તો સામું દીધું, પણ મેં ક્યું અદીધું,
 બણે હોઉં કાળીકીડું રે;—
 મારા સામું જોતે જોતે, આવ્યા તેમ (હું) બોલી મોટે,
 ત્યાં તો હસી પડ્યા પોતે રે;—
 હજી પણ મોટે મોટે, બોલી ત્યાં એ આવી જોડે,
 હાથ ધર્યો મારે મહોડે રે;—
 બોલવા મને ન દીધી, પ્રેમસંજ્ઞા મને કીધી,
 કહ્યું (તારી) વાણી શુણી લીધી રે;—
 પછી હુંથી ન રેવાયું, મારાથી હસી જવાયું,
 મળ્યું મને મારું આહું રે;—

તત્ત્વજ્ઞાન એ જં સર્વોત્તમ સાધન છે.

પદ ૧૩૪ (આંખવિના અંધારું રે, એ લય.)

જ્ઞાનવિના અંધારું રે, સદા જીવોને, જ્ઞાનવિના અંધારું.
 બીજાં બધા સાધન ખોટાં, છોને ધરે નામ મોટાં,
 “મીઠું” નામ પણ એ ખાઈ ખાઈ રે; સદા
 મુક્તત્વનું નાવ આવે, જીવને પ્રભુનિકટે લાવે,
 ઉઘડે જો જ્ઞાનનું ખાઈ ખાઈ રે; સદા
 બીજા સાધનઉપચારે, રહે ન કોનું લગારે,—
 ઉંડું જીવત્વનું ધાઈ ધાઈ રે; સદા

જેને તાપે છે જ્ઞાની, એવો દૈવ્ય જ્ઞાનાગ્નિ,
ખાળે કર્મોનું છાંં છાંં રે; સદા
જેમાં નથી કાંઈ વિકારો, ભેદનો ના અણુસારો,
નથી જેમાં ક્યાંહિ મારું તારું રે; સદા
જ્યાં ન અસ્તિત્વ કશાનું, જ્યાં ન કાંઈ કર્મનું પાનું,
જેને નથી કાંઈ સારું નહારું રે; સદા
એવા એ તત્ત્વજ્ઞાને, વિચરે બંધુ! ગુરુજ્ઞાને,
આપે જે અનુભવ ચારુ ચારુ રે; સદા
સદ્ગુરુથી ગ્રહી કળી જાની, થજો સાચા તત્ત્વજ્ઞાની,
કરીને આ જીવપદ ન્યારું ન્યારું રે; સદા

બ્રહ્માનુભવીની સ્થિતિ.

૫૬ ૧૩૫

બ્રહ્મમાં મતિ જેની રમે છે.

ઇતર કાંઈ પણ આસક્તિથી, તેને ન નયને જોવું ગમે છે;—
સ્વર્ણરૂપે તે આપે શાભે, તેથી ધંમણ ન અન્ય ધમે છે;—
દુઃખને તે દુઃખરૂપ ન ગણતો, આવી પડે તેને સહજે ખમે છે;—
અસંગ રહીને સર્વ વસ્તુમાં, નિર્ભયતાથી તેહ શ્રમે છે;—
ખોલ્યાવિણુ પણ વાણીમાંથી, તેની નિત્ય પિયૂષ ઝમે છે;—
મૃત્યુ કે મહા આધિવ્યાધિ, ત્રિકાળ પણ તેને ન દમે છે;—
નરહરિમય એવા પુરુષોને, પ્રેમવડે મતિ મારી નમે છે;—

વિરહિણી વૃત્તિને શ્રીવિશ્વવંદના આત્મધ્વનિનું સમાશ્વાસન.*

૫૬ ૧૩૬

વિયોગી વૃત્તિનું આકંઠ શુણીને કરુણનમ્ર બની,
હૃદયનું પ્રેમઆશ્વાસન દીધે, આ વિશ્વવંદધ્વનિ.

(શા માટે શ્રમ કરે સતી તુજ પતિભક્તિ સાચી-એ લય.)

વિશ્વવંદનો આત્મધ્વનિ—

શા માટે દુઃખ ધરે હૃદય લહી વિયોગ આ મારો,
બંધુ! હું તમથી નથી ન્યારો.

વિરહિણી વૃત્તિ—

અમે જ ન્યારા થઈ રહ્યા, આપ તનુથી આજ,
ભવસિંધુની મધ્યમાં, ગુમાવી બેઠા ઝાઝ,
શ્રદ્ધાલક્ષિત કાચી અમારી, પ્રીત કરી હતી સાચી તમારી,
વિશ્વે કો નવ હોત આજ તમથી છોડવનારો;
અમારો ધિક્ક આ જન્મારો.

વિ० આત્મચ્ચનિ—

શિવ ! શિવ ! એવું ન વદશો ભાષ ! તમારી તો છે સાચી સગાષ,
રખે આણતા ઓછું સંગી છું સદાય હું તમારો,
બંધુ ! હું તમથી નથી ન્યારો.

મેં તમકાળે કશું નથી કીધું, સ્વત્પ મારું બહું માની લીધું; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

તેજ વાયુ આકાશનું, પણ કદી નીકળે માપ;
અમ હિતકાળે જે કર્યું, આપે તે જ અમાપ;
સદ્ગુરુકરું સ્વરૂપ બતાવ્યું, નિજમાં પ્રભુત્વને પરખાવ્યું;
બદ્ધો કશો ન વલ્યો આપનો, ભૂલ્યા ઉપકારો;
અમારો ધિક્ક આ જન્મારો.

વિ० આત્મચ્ચનિ—

એમાં વિશેષ મેં નથી કીધું, તમારું હતું તે તમને દીધું; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

વ્યાધિથી તનુ બહુ પીડાયું, અમે ખુટાવ્યું આપનું આયુ; બદ્ધો०

વિ० આત્મચ્ચનિ—

શરીરકેરી પીડ તો, હતી દેખવામાત્ર,
આટલું પણ ન ટકત (જો) નિકટ, આપ ન હોત સુપાત્ર;
હતી પાત્રતા લેશ ન મારી; તો પણ પાત્રો કૃપા તમારી; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

સ્વાર્થવૃત્તિને ત્યાગીને, સહ્યા કુવચનપ્રહાર;
પણ હિત કરવામાં કરી, પાછી ન પાની લગાર,
આપનો પ્રેમ શક્યા નવ જાણો, વદીયા દોહમથી વળી વાણો; રખે०

વિ० આત્મધ્વનિ—

કંટકસમ હું કઠિન હતો, ગણ્યો તમે જ કુસુમ;
શુષ્ક કષ્ઠ તેને ગણ્યું, નવપલ્લવિત દ્રુમ;
એમાં માત્ર તમારી મહત્તા, દર્શાવી હૃદયની વિપુલતા; રખે ०

વિ० વૃત્તિ—

શ્રમને કેમ કરી વર્ણવ્યો, જે લાધો અમકાળ;
કાંટિ અંશ પણ તેહનો, કાણ જ લેશે આજ;
જે જ્ઞાનામૃત પાત્રું આપે, તેવું હાવે કાણું જ આપે; બદલો ०

વિ० આત્મધ્વનિ—

શ્રમ તો મેં તમને છે આપ્યો; આપ બોલ મેં હશે ઉથાપ્યો; રખે ०
કરવું ઘટવું જે હતું, થયું ન મુજથી તેહ;
તોપણ આપે દાખવ્યો, મુજમાં અપૂર્વ સ્તેહ;
સ્વરૂપે જ્ઞાનથી પૂર્ણ સકલ છો, સ્વયં તમે જ અલૌકિક બલ છો; રખે ०

વિ० વૃત્તિ—

હૃદયદુઃખ આ ક્યારે ઘટશે, વિયોગનો પટ ક્યારે હઠશે; બદલો ०

વિ० આત્મધ્વનિ—

વિયોગની છે મિથ્યા બ્રાંતિ, રાખી રહેજો હૃદયે શાંતિ; રખે ०
પ્રેમ તમારો મુજને, આકર્ષે છે નિત્ય,
ઇશકૃપાથી ઉભયને, થાયું ઉભય પ્રતીત;
તમને મંજવા હું તલસું છું, બાણો તમથી ન દૂર તસુ છું; રખે ०

વિ० વૃત્તિ—

ધન્ય ભાગ્ય છે અહો! અમારાં; ઇચ્છું દિવસો એહ સવારા; બદલો ०
અમને ના તરછોડશો, ભલે હોય અમ દોષ,

વિ० આત્મધ્વનિ—

અરે ! અરે ! શું એ વદો, આપ સર્વ નિર્દોષ,
દીન હૃદય નવ થાવા દેશો, આર્દ્ર હૃદય નવ મારુ કરશો; રખે ०
નૃસિંહ પ્રભુ આપણુ શિરે, પછી શીદ થાવું દીન,
બંધુ ! નિશ્ચય માનજો, આપણુ સર્વ અસિન;

વિરહિણી વૃત્તિ—

અમે જ ન્યારા થઈ રહ્યા, આપ તનુથી આજ,
ભવસિંધુની મધ્યમાં, ગુમાવી બેઠા ઝાઝ,
શ્રદ્ધાભક્તિ કાર્યો અમારી, પ્રીત કરી હત સાચી તમારી,
વિશ્વે કો નવ હોત આજ તમથી છોડવનારો;
અમારો ધિક્ક આ જન્મારો.

વિ० આત્મધ્વનિ—

શિવ ! શિવ ! એવું ન વદશો ભાષ ! તમારી તો છે સાચી સગાઈ,
રખે આણુતા ઓછું સંગી છું સદાય હું તમારો,
બંધુ ! હું તમથી નથી ન્યારો.
મેં તમકાળે કર્યું નથી કીધું, સ્વલ્પ મારું બહું માની લીધું; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

તેજ વાયુ આકાશનું, પંજુ કદી નીકળે માપ;
અમ હિતકાળે જે કર્યું, આપે તે જ અમાપ;
સદ્ગુરુકેરું સ્વરૂપ બતાવ્યું, નિજમાં પ્રભુત્વને પરખાવ્યું;
બદલો કશો ન વળ્યો આપનો, ભૂલ્યા ઉપકારો;
અમારો ધિક્ક આ જન્મારો.

વિ० આત્મધ્વનિ—

એમાં વિશેષ મેં નથી કીધું, તમારું હતું તે તમને દીધું; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

વ્યાધિથી તનુ બહુ પીડાયું, અમે ખુટાવ્યું આપનું આયુ; બદલો०

વિ० આત્મધ્વનિ—

શરીરકેરી પીડ તો, હતી દેખવામાત્ર,
આટલું પણ ન ટકતઃ (જો) નિકટ, આપ ન હોત સુપાત્ર;
હતી પાત્રતા લેશ ન મારી; તો પણ પામ્યો કૃપા તમારી; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

સ્વાર્થવૃત્તિને ત્યાગીને, સહ્યા કુવચનપ્રહાર;
પણ હિત કરવામાં કરી, પાછી ન પાની લગાર,
આપનો પ્રેમ શક્યા નવ બાણો, વદીયા દ્રોહમથી વળી વાણો; રખે०

વિ० આત્મધ્વનિ—

કંઠકસમ હું કહિન હતો, ગણ્યો તમે જ કુસુમ;

શુષ્ક કાષ્ઠ તેને ગણ્યું, નવપલ્લવિત દુમ;

એમાં માત્ર તમારી મહત્તા, દર્શાવી હૃદયની વિપુલતા; રખે ૦

વિ० વૃત્તિ—

શ્રમને કેમ કરી વર્ણાએ, જે લાંબો અમકાળ;

કોટિ અંશ પણ તેહનો, કાણ જ લેશે આજ;

જે જ્ઞાનામૃત પાયું આપે, તેવું હાવે કાણ જ આપે; બદલો ૦

વિ० આત્મધ્વનિ—

શ્રમ તો મેં તમને છે આપ્યો; આપ બોલ મેં હશે ઉથાપ્યો; રખે ૦

કરવું ઘટતું જે હતું, થયું ન મુજથી તેહ;

તોપણ આપે દાખવ્યો, મુજમાં અપૂર્વ સ્નેહ;

સ્વરૂપે જ્ઞાનથી પૂર્ણ સકલ છો, સ્વયં તમે જ અલૌકિકબલ છો; રખે ૦

વિ० વૃત્તિ—

હૃદયદુઃખ આ ક્યારે ઘટશે, વિયોગનો પટ ક્યારે હઠશે; બદલો ૦

વિ० આત્મધ્વનિ—

વિયોગની છે મિથ્યા ભ્રાંતિ, રાખી રહેજો હૃદયે શાંતિ; રખે ૦

પ્રેમ તમારો મુજને, આકર્ષે છે નિત્ય,

ઃ ઇશકૃપાથી ઉભયને, થાયું ઉભય પ્રતીત;

તમને મંજવા હું તલસું છું, જાણો તમથી ન દૂર તમ્મ છું; રખે ૦

વિ० વૃત્તિ—

ધન્ય ભાગ્ય છે અહો! અમારાં; ધન્યું દિવસો એહ સવારા; બદલો ૦

અમને ના તરછોડશો, ભલે હોય અમ દોષ,

વિ० આત્મધ્વનિ—

અરે ! અરે ! શું એ વદો, આપ સર્વ નિર્દોષ,

દીન હૃદય નવ થાવા દેશો, આર્દ્ર હૃદય નવ મારુ કરશો; રખે ૦

નૃસિંહ પ્રેમ આપણુ શિરે, પછી શીદ થાયું દીન,

બંધુ ! નિશ્ચય માનજો, આપણુ સર્વ અભિનન.

વિરહિણી વૃત્તિ—

અમે જ ન્યારો થઈ રહ્યા, આપ તનુથી આજ,
લવસિંધુની મધ્યમાં, ગુમાવી બેઠા ઝાઝ,
શ્રદ્ધાભક્તિ કાચી અમારી, પ્રીત કરી હોત સાચી તમારી,
વિશ્વે કો નવ હોત આજ તમથી છોડવનારો;
અમારો ધિક્ક આ જન્મારો.

વિ० આત્મધ્વનિ—

શિવ ! શિવ ! એવું ન વદશો ભાઈ ! તમારી તો છે સાચી સગાઈ,
રખે આણુતા ઓછું સંગી છું સદાય હું તમારો,
બંધુ ! હું તમથી નથી ન્યારો.

મેં તમકાળે કશું નથી કીધું, સ્વત્પ મારું બહું માની લીધું; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

તેજ વાયુ આકાશનું, પાણુ કદી નીકળે માપ;
અમ હિતકાળે જે ક્યું, આપે તે જ અમાપ;
સદ્ગુરુકેરું સ્વરૂપ બતાવ્યું, નિંજમાં પ્રભુત્વને પરખાવ્યું;
બદલો કશો ન વલ્યો આપનો, ભૂલ્યા ઉપકારો;
અમારો ધિક્ક આ જન્મારો.

વિ० આત્મધ્વનિ—

એમાં વિશેષ મેં નથી કીધું, તમારું હતું તે તમને દીધું; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

વ્યાધિથી તનુ બહુ પીડાયું, અમે ખુટાવ્યું આપનું આયુ; બદલો०

વિ० આત્મધ્વનિ—

શરીરકેરી પીડ તો, હતી દેખવામાત્ર,
આટલું પાણુ ન ટકત; (જો) નિકટ, આપ ન હોત સુપાત્ર;
હતી પાત્રતા લેશ ન મારી; તો પાણુ પામ્યો કૃપા તમારી; રખે०

વિ० વૃત્તિ—

સ્વાર્થવૃત્તિને ત્યાગીને, સહ્યા કુવચનપ્રહાર;
પાણુ હિત કરવામાં કરી, પાછી ન પાતી લગાર,
આપનો પ્રેમ શક્યા નવ બાણો, વદીયા દ્રોહમયી વળી વાણો; રખે०

વિ० આત્મધ્વનિ—

કંટકસમ હું કઠિન હતો, ગણ્યો તમે જ કુસુમ;
શુષ્ક કાષ્ઠ તેને ગણ્યું, નવપલ્લવિત દ્રુમ;
એમાં માત્ર તમારી મહત્તા, દર્શાવી હૃદયની વિપુલતા; રખે ०

વિ० વૃત્તિ—

શ્રમને કેમ કરી વર્ણાએ, જે લોધો અમકાળ;
ક્રાંતિ અંશ પણ તેહનો, ક્રાણુ જ લેશે આજ;
જે જ્ઞાનામૃત પાયું આપે, તેવું હાવે ક્રાણુ જ આપે; બદલો ०

વિ० આત્મધ્વનિ—

શ્રમ તો મેં તમને છે આપ્યો; આપ બોલ મેં હશે ઉથાપ્યો; રખે ०
કરવું ઘટવું જે હતું, થયું ન મુજથી તેહ;
તોપણ આપે દાખવ્યો, મુજમાં અપૂર્વ સ્તેહ;
સ્વરૂપે જ્ઞાનથી પૂર્ણ સકલ છો, સ્વયં તમેજ અલૌકિકબલ છો; રખે ०

વિ० વૃત્તિ—

હૃદયદુઃખ આ ક્યારે ઘટશે, વિયોગનો પટ ક્યારે હઠશે; બદલો ०

વિ० આત્મધ્વનિ—

વિયોગની છે મિથ્યા બ્રાંતિ, રાખી રહેજો હૃદયે શાંતિ; રખે ०
પ્રેમ તમારો મુજને, આકર્ષે છે નિત્ય,
ઃ ઇશિકૃપાથી ઉભયને, થાયું ઉભય પ્રતીત;
તમને મળવા હું તલમું છું, જાણો તમથી ન દૂર તમું છું; રખે ०

વિ० વૃત્તિ—

ધન્ય ભાગ્ય છે અહો! અમારાં, ઇચ્છું દિવસો એહ સવારા; બદલો ०
અમને ના તરછોડશો, ભલે હોય અમ દોષ,

વિ० આત્મધ્વનિ—

અરે! અરે! શું એ વદો, આપ સર્વ નિર્દોષ,
દીન હૃદય નવ થાવા દેશો, આર્દ્ર હૃદય નવ મારુ કરશો; રખે ०
નૃસિંહ પ્રભુ આપણુ શિરે, પછી શીદ થાયું દીન,
બંધુ! નિશ્ચય માનજો, આપણુ સર્વ અલિપ્ત;

વિ૦ વૃત્તિ—

અસ્તુ! સમય એ સત્વર આવો, દર્શનનો દો અપૂર્વ લ્હાવો; ૫૦
અધિક કશું બનવું અમથી નથી, સંતોષાજો માત્ર નમનથી; ૫૦

વિ૦ આત્મધ્વનિ—

દિવ્ય ઉન્નતિ સર્વની, થવી ભાવિમાં જોહ,
હસ્તામલકસમી સદા, અનુભવું નિઃસદેહ,
શુરુધશ્વરઅનુગ્રહથી સવેળા, થઈશું આપણ સત્વર ભેળા; રખે૦
ભૂલી શકીશ ન હું કદી, આપતણો ઉપકાર,
તમે ન પ્રભુને ભૂલશો, એ માણું આ વાર,
હૃદયે હર્ષ અધિક વધારો, તમે માહરા ને હું તમારો; રખે૦

ईश्वरप्रति अखंड उपकारनिवेदन करवा प्रबोध.

પદ ૧૩૭ (ક્યાં ક્યાં અનુભવીયું મેં સુખ, એ લય.)

કર ઉપકારનિવેદન નિત્ય,
દેતા ક્ષણ ક્ષણ સહાય તને પ્રભુ, તે તું ન જાતો ભૂલી,
પ્રભુવિણુ તુજને કોણ જ આપે, સહાય એવી અણુમૂલી; કર૦
અધિક અધિક ઉપકારનિવેદન, જેમ જેમ તારું થાશે,
તેમ તેમ અધિક અધિક ઉચું સુખ, તુજથી સહજ પમાશે; કર૦
કરતાં અધિક ઉપકારનિવેદન, પ્રભુમાં રહેતી તારી,—
અધિક અભિમુખતા તેથી તને, મળેં વસ્તુઓ ધારી; કર૦
કરવાને ઉપકારનિવેદન, ઘડી ઘડી તારી વૃત્તિ,
શું સુખ અધિક મળ્યું તે શોધવા, કરશે અધિક પ્રવૃત્તિ; કર૦
તેમ થવાથી ક્ષણ ક્ષણ ચિન્તન, શુભનું તુજને થાશે,
એ ચિન્તનથી અધિક અધિક શુભ, તુજ પ્રતિ આકર્ષાશે; કર૦
શુભનું આકર્ષણ થાતાં તો, શુભતમ પ્રમુ પરિણામે,
હાજર હજાર ઉભા રહેશે, આવી તારી સામે; કર૦

सर्वोत्तम फलमां शानी आवश्यकता छै.

પદ ૧૩૮ (અત્યુત્તમ પદ મિત્રતાણું એ લય.)

સર્વોત્તમ ફલ જો ધચ્છો તો, ગ્રહો સુજન આ સાર,
મિથ્યા અન્ય પ્રવૃત્તિઓ તો, કરે જીવનસંહાર;

કર્તવ્ય કેવું સાધવાથી આપણું જીવપદ ટળે,
 કર્તવ્ય શું સેવ્યાવડે અભિમાન શિવપદમાં ગળે,
 એ નિર્ણય કરવાને ગ્રહેજો, શ્રીસદ્ગુરુઆધાર; સર્વોત્તમ૦
 જે ક્રિયા અંતઃકરણની, ઉન્નતિ અને શુદ્ધિ કરે,
 જે ક્રિયા અંતઃકરણમાં, શુભ સત્ત્વદ્રવ્ય અધિક ભરે,
 તેહ ક્રિયાનું સ્વરૂપ સમજવા, કરો ગુરુબોધસ્વીકાર; સર્વોત્તમ૦
 જે સાધનોનો બોધ દે તે ઉરવિષે ઉતારજો,
 તે ફલ અવશ્ય જણાવશે, વિશ્વાસ એવો ધારજો,
 પછી તે સાધનસેવન કરવા આગ્રહ ધરો અપાર; સર્વોત્તમ૦
 મધ્યે જણાતાં કલિનતા, નવ વિકલતા ધરશે જરી,
 એ સમયમાં તો જાણજો રહી સિદ્ધિકરી કળ ખરી,
 તેવે સમયે કરજો પ્રાર્થના, વધવાને અધિકાર; સર્વોત્તમ૦
 આ વિધિ પ્રયત્ને વાધતાં, ઉત્કૃષ્ટ ફલને પામશો,
 જીવત્વમાંથી સહજમાં શિવપદવિષે જ વિરામશો,
 નરહરિચરકરુણા મેળવવા, સદા થજો તૈયાર; સર્વોત્તમ૦

ઈષ્ટમતિ અભિમુક્તતા ધરી આનંદથી રેલવા સાધકોને

આમંત્રણ.

પદ ૧૩૯ (દર્શન દેજો રે એ લય) :

ખેલીએ ખેલીએ રે, આવો આજ આનંદે ખેલીએ રે.
 જીવની સમીપ આજ યાચવાનું છોડી, પ્રભુપાસે ટહેલીએ રે;—
 ચિંતાચિંતાપરં સુવું ત્યજી સુધએ, પ્રભુપદ ડહેલીએ રે;—
 આપણામાં જીવપણું ભેળવવું છોડી, શિવપણું ભેળીએ રે;—
 પ્રેમના વિશાળ ક્ષેત્રે ફરીએ વિહાર-ફરીએ ન દ્વેષતેનાએ રે;—
 વિષયમાં વિસ્તાર પામેલી વૃત્તિઓ, પ્રભુમાં સંકેલીએ રે;—
 અલ્પજ્ઞતામાં હેળવેલા આ ચિત્તને, નૃહરિમાં હેળીએ રે;—

અમયવચન.

પદ ૧૪૦ કવિત.

ડરકણ તું શીદ થાય, ભડકણ થઈ કાં છુપાય,
 રડકણ બની કાં મુઝાય, તારે શો ટોટો છે ?

ડરડર કરતો તું કેમ, થરથર તું કપે એમ,—
 આણી અંતરથી વે'મ (કે) દુશ્મનથી (તું) છોટો છે;
 ઉરમાં તું જો લગાર, બેઠો તારો આધાર,
 જેના છે કર હજાર, બ્રમ તારો ખોટો છે;
 શ્રદ્ધા સાચી તું ધાર, જોઈ લેજે રણમોઝાર,
 (તને) મારનારથી તારો તારનાર મોટો છે.

ભડકે તું જોઈ લાલો, ધડકે છે તું જ ઠાલો,
 શત્રુ તારો નમાલો, લાલો તો બુઠો છે,
 તાતી તલવાર બાંધી, આવે છે શત્રુ આધિ,
 જોઈ ડરે જેનાથી, એ તો ખાલી મૂઠો છે;
 બાથુ ને બાણુ જોઈ, બાણુવલિ શત્રુ કાઈ—
 ધારી તું રહે રોઈ, (પણ) જાણુ એ તો હુઠો છે;
 શત્રુ તારો ન કાઈ, મિથ્યા એ બ્રાંતિ હોઈ,—
 દુશ્મન તું જાણુ તારો સર્વ રીતે બુઠો છે.

તું તો પ્રભુનો બાલ, ચિંતા તારે ન વાલ,
 પ્રભુ તારો પ્રતિપાલ, તારે શો કર છે !
 અંતર આનંદ આણુ, મનથી તું મજા માણુ,
 નિશ્ચય તારા તો જાણુ, નવે ગ્રહ ઘેર છે;
 પ્રભુતણા રાજ્યમાંહિ, નિશ્ચય તું જાણુ લાઈ !
 એકે સ્થાને ન ક્યાંહિ જરીએ અધેર છે,
 અલયકરું કવચ પે'ર, દર તું વિજય કર કરે,
 શત્રુ હશે શેર તો, તુંજ પ્રભુ બંશેર છે.

દુઃખથી ડરીશ નહિ, બંધનથી બંહીશ નહિ,
 હિમત હારીશ નહિ, ભવના અખાંડમાં;
 ખૂમ તું પાડીશ નહિ, રણથી નાસીશ નહિ,
 ભયથી ધ્રુણશ નહિ, ખપીશ ન ગાંડામાં;
 ઢીલો તું થઈશ નહિ, બ્રમથી બ્રમાઈશ નહિ,
 કાળથી તું કપે જઈ, ભરાઈશ ન વાડામાં;

નથી બળ છેડું કાંઈ, લેવા ન જવું ક્યાંહિ,
પ્રભુ તારા ઉરમહિં તો બળ છે તારા કાંડામાં.

કાળો વિકાળ કલેશ, ઉભો ધરી વિકટ વેષ,
જોઈ ન ગભરા તું લેશ, એ તો કાળો કાગળ છે,
ચિંતાનો સિંધુ જોઈ, તું ના પડીશ રોઈ,
એ તો સિંધુ ન હોઈ, ખરેખરું આકળ છે;
સર્વ પીડા ટાળનાર, નોધારાનો આધાર,
તુજથી ન દૂર ધાર, (કે) પૃષ્ઠ એકે આગળ છે,
જાણું પ્રભુ તારો સાથી, ઝાઝું કહું શું આથી,
જાણજો કે તારાથી, એ એક વહેંત આગળ છે.

પ્રમુમય ચિત્તના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૧૪૧ (હાં રે હું તો જાણી રે, એ લય.)

ચિત્ત પ્રભુસંગે રે, રંચું રંગે.	
પ્રભુરૂપ થયો બાહ્યાંતરઅંગે રે;	રંચું
અંતરમાં ઐશ્વર્યભાનમાં હું મહાહું,	
ઉપરથી દેખાતા દુઃખના પ્રસંગે રે;	રંચું
આજ પ્રભુકરુણાથી ગિરિપર રાજું,	
બાકી તો ચઢાય શી રીતે હું અપંગે રે;	રંચું
શોકકલેશકરી છાયા કદી આવે,	
તોય ઉરે રહું છું સદાય હું ઉમંગે રે;	રંચું
કદી કદી દ્રહમાં પછો મને લાગું,	
તોય મારી દૃષ્ટિ રમાડી મેં શૃંગે રે;	રંચું
પરિણામે પ્રભુકરુણાને હું પામ્યો,	
આજ શમ્યો નૃહરિમાં રંગેચંગે રે;	રંચું

અજ્ઞાનરાત્રિમાં ભવપ્રવાસીને પ્રવાસ કરતાં સાવધ રહેવા વિહિમ.

૫૬ ૧૪૨ સારંગ

સાવધ રહો પ્રવાસીની જાતા મથે આલી જોજો માઝમ રાત.
છે પ્રદેશ નવીન આ, ને છે નહિ કોઈ સાથ,
જો ન સાવધ રહ્યા તો તો, મારી જશે કોઈ હાથ;

સ્થાન આ છે એવું જ્યાં, નહિ રહે માત કે તાત,
 ઘુંટાશો સાવધ રહ્યા નહિ, જો તમે સાક્ષાત; માથે૦
 પકાઇ તો તમનિકટ આવી, કરશે મીઠી વાત,
 રમોહ પમાડી વાતમાં પછી, કરશે એ તમ ધાત; માથે૦
 ભમની ટાઢથી ગાત્ર કંપશે, વળી કંકડશે દાંત,
 ઉતાપમાટે પ્રેમ થશે પણ, તાપશો ન ભરી બાથ; માથે૦
 તાપણીઆગળથી ઉઠતાં, પડશે પછી પંચાત,
 કાં જે એહ લગાડી મધુરતા, કરશે પછી તમ પાતપ;— માથે૦
 એ મધુરતા ભૂલવશે તમે કોણુ અને શા માટ,
 એહ સ્થાને આવીઆ છો, ભૂલશે વળી તમ વાટ; માથે૦
 એ ભક્ષાતાં ભાન નહિ રહે, થશે બુદ્ધિવિધાત૭,
 જેથી અંતે વિનાશ થાશે, સર્વની પશ્ચાત; માથે૦
 માટે સાવધ રહો જેથી, થાય નાહિ નિપાત૮,
 જો થવાશે અસાવધ તો, જોવાશે ન પ્રભાત; માથે૦
 પણ નથી ભય લેશ જેને સદ્ગુરુસંગાથ,
 બીજાને સાવધ થવા કહું: જગો, જગો બ્રાત! માથે૦

ઇષ્ટશ્રીને દર્શન દેવા સપ્રેમ પ્રાર્થના.

પદ ૧૪૩ (જો જો સખિ આ રહ્યો પેલો, એ લય.)

આવો, આવો, મારા વહાલા, ધૂપી હું સાન કરીને ખોલાવું,
 ઓવોને વહાલમા પાન કરો પ્રીતથી, પ્રેમના જે ઘુંટ હું ઘોળાવું;—
 હૈતથી ઉભરાતા મારા હૈયાપર, આવો રસીલા રોળાવું;—
 મારો અંતરનાં મન્દિરનાં બારણાં, આપતણા હાથે ખોલાવું;—
 સહપ્રતિ સમભાવ દર્શાવનારું, આપપાસે તાજવું તોળાવું;—
 વિધવિધ કામનાના અંતરના અગ્નિને, આવો આપપાસે ઓલાવું;—
 અંતરમાં ઉઠતા અલૌકિક નાદથી, આવોને આપને ડોલાવું;—
 પસ્તાશો પાછળથી જો ન ઝટ આવશો, મળશે હૃદય ન ફરી આવું;—
 નરહરિ આવશો જો મારા હૃદયમાં, મટશે તમારું બીજે જાવું;—

૧ અંગતિ. ૨ કામ ૩ કોષ. ૪ સ મોહ. ૫ વિનાશ. ૬ સ્મૃતિવિભ્રમ ૭ બુદ્ધિનાશ
 ૮ પતન થવું.

અંતિમ વિનંતિ.

૫૬ ૧૪૪ (માલિકના ખાલક સૌ માલિક, એ લય.)

અધમઉદ્ધારણુ, તરણુનું તારણુ, જયજય શ્રીઅવિનાશ !
તારણુ જયજય શ્રીઅવિનાશ !

હસ્તપ્રસારણુ કરી નિવારણુ કરજો સધળા પાશ;— તારણુ
જાણતા પ્રભુ સર્વ મનની,
ચિંતા તમને છે સ્વજનની,
દષ્ટ દર્શન કરો અમૃતવર્ષણુ એ છે અંતિમ આશ;— તારણુ

(શુભેચ્છા)

અંતર ન અંતરવિષે, અંતર્યામીને જ નિહાળતાં,
કૃતકૃત્ય થાશે બંધુઓ ! ઇષ્ટાર્થસિદ્ધિ લાળતાં.

આત્માના માહાત્મ્યકથનરૂપ મંગલ.

૫૬ ૧૪૫ સોરઠ.

મારા ચિદ્રૂપ આત્મારામ, તારો અદ્ભુત આ શો ! પ્રભાવ.
મુજ અંતરમાં રહ્યા છતાં પણ, તું છે ન્યારો સાવ;—
તેમ છતાં પણ મારાથી તુજ, પૃથક્ નથી દેખાવ;—
સર્વભાવ તું ઉપજાવે પણ, તારો ન કોઇ સ્વભાવ;—
તારા પટમાં પ્રવેશી રહેતાં, નડે ન કોઇ ધાવ;—
કલેશાગ્નિમધ્યે મુજને તું, ભાસે શાન્તિની વાવ;—
વિપરીત બાજી થતાં તુજ સ્મરણે, પડતા સવળા દાવ;—
તેવારૂપે ત્યાં તું પ્રકટે, જેવો જેનો ભાવ;—
વિનવું એક હું અનુભવરૂપે, મુજ ઉર ઉઠી આવ;—
પ્રણમું પ્રેમે અન્તર્યામિનું દે આશીર્વાદ લાવ;—

અમિનંદન.

૫૬ ૧૪૬

આજ પુષ્પે વધાવું બંધુ મારાને,
બંધુ મારાને, પ્રાણપ્યારાને;

આજ

જેને ફાવે તે છો જુએ નહારાને,

મુજ બંધુમાં જોઈ એક સારાને;

આજ૦

કોઈ જોઈ રાજ થાય ચન્દ્ર તારાને,

રાજ થાઉં ભાળી બંધુને હધારાને;

આજ૦

જે ખીલાવે હૃદય સન્ને કુસુમ આરાને,

જેહ પામે ગુરુનાવે ભવકિનારાને;

આજ૦

ત્યજ ચિંતાના સઘળા ધખારાને,

પ્રભુમાંહિ લગની દૃઢ લગાડનારાને;—જોઈ પુષ્પે વધાવું

નિજ કાજ સહે કષ્ટતણા ભારાને,

પ્રભુકાજે સર્વસ્વ અર્પનારાને;

જોઈ૦

અચળ શ્રદ્ધાનો દંડ પકડનારાને,

તરી પોતે ખીજને તારનારાને;

જોઈ૦

જોઈ આપઉરે ચિતિ ઝેળકારાને,

આપું આલિંગન હૃદય તમારાને;

આજ૦

પાહિ મામ્ પાહિ મામ્.

૫૬ ૧૪૭

ગુરુ! ચરણચરણ થયો હું બાળક, પાહિ મામ્ પાહિ મામ્.

મુંજ પૂઠપાછળ લાગીયા થઈ વૈરો આંતર ક્રોધ કામ,

આગળ દીસે મદ મોહ મત્સર, જાહિ મામ્ જાહિ મામ્.

તવં અભયકર આશ્રયપ્રદાતા ઓથમાં લઉં હું વિરામ,

સહ વિધ્નકારિ વિપત્તિમાંથી, પાહિ મામ્ પાહિ મામ્.

મુજમાં નથી કંઈ બળ પ્રભુ! લેવા તમારું પુણ્ય નામ,

પણ આપ મારું નામ લખતે, જાહિ મામ્ જાહિ મામ્.

આંતર ઉપાધિ ઉગ્ર થઈને ક્ષણ ક્ષણે દે તીવ્ર ડાંમ,

તેતણા પ્રબળ પ્રહારથી પ્રભુ! પાહિ મામ્ પાહિ મામ્.

વિધવિધ વિરોધી સત્ત્વપ્રતિ સંમુખ થવાને નથી હામ,

તો આપ સહાયકરૂપે રહીને, જાહિ મામ્ જાહિ મામ્.

હું દીન પામર અજ્ઞ ને વળી કૃતદ્વી પણ કરું પ્રણામ,

સર્વસ્વ મુજ તેને ગણીને, પાહિ મામ્ પાહિ મામ્.

શ્રદ્ધા નથી કે ભક્તિ કે તમને રીઝવવા નથી સામ, ૨

કેવળ તમારા પ્રતાપે કરી, ત્રાહિ મામ્ ત્રાહિ મામ્.
પ્રભુ ! આપ આશ્રયવિણ હવે ખીજતણો આશ્રય હરામ,
નરહરિ પ્રભુ ! મુજને શરણ ગંણી, પાહિ મામ્ પાહિ મામ્.

ઇષ્ટદર્શનાતુર ભક્તના ઉદ્ગાર.

પદ ૧૪૮ (કોઇ એક સમે મારા પ્રેમી પંતિએ, એ લય.)

એકવાર મળે તો હું દુર્ખલ તો પણ દોડીને હૃદયશુભેટી પડું,
કંઈક કાળથી છુટું પડેલું હું લોહું એ, ચુંબકને જઈ સહજે અકું.
એક વાર જુએ તો એ કમલનયનને, હસિતનયન હું બનાવી દઉં,
મારું હૃદય એ હરણ કરે તે પહેલાં, એમનું હરણ કરી હું લઉં.
એક વાર વઢે તો તો એ વચનામૃત, પાન કરીને હું અમર થઉં,
ઉર શાન્તિ ને આનન્દ પામીને હું પછી, અંતરથી નિત્યતૃપ્ત રહું.
એક વાર શુણે તો તો દીનપણે, મુજ હૃદયવ્યથાને ખાલી કરું,
મારા આંતર ભારનો પોટલો આપો, તરત પ્રભુને માથે ધરું.
એક વાર કદી પ્રભુ દર્શન દે તો, આનન્દથી જયજય ઉચ્ચરું,
જન્મ સાર્થક માનીને ત્યારથી, હું નવ કોઈને કાંઈ કહું કે કરું.

વિરહાલાપ.

પદ ૧૪૯ (જ્યાં જ્યાં નજર મારી કરે, એ લય.)

તેડાવું કોને પ્રેમથી જ્યાં આવનાર જતા રહ્યા,
ખોલાવું કોને ખોલ દઇ જ્યાં ખોલનાર મૂળા થયા.
મન તો ધણુંએ થાય છે પ્રેમી હૃદયને ભેટવા,
પણ ભેટું શી રીતે હું જ્યાં, પ્રેમી હૃદય ચાલ્યા ગયા; તેડાવું
જેની દયાને પામવાને, રાત્રિ દિન તલસ્યો રહું,
દાતા દયાના જ્યાં ન ત્યાં હું મેળવું ક્યાંથી દયા; તેડાવું
નથી શરમ થાતી કે ન ઉર આવેગ પણ કંઈ આવતો,
હુંકાર તુંકારા અને કંઈ મર્મ પણ મેં તો કહ્યા; તેડાવું
સંબંધ સધળો ભૂલીને તત્પર થયા તરછોડવા,
કંઈ કાળથી હું રંકડેરા હાથ તો જેણે ગ્રહ્યા; તેડાવું
મેરુસમા મેં નિત્ય નિશ્ચલરૂપ જેને તો ગણ્યા,
તે દૃષ્ટિમાંથી હાથ ! આજે, જોતજોતામાં વહ્યા; તેડાવું

વાણી છતાં પણ મૂક છું, આંખો છતાં પણ અંધ છું,
જીવવા છતાં નિજીવ છું, જ્યાં પ્રાણ મારા ના લલા; તેડવું
હે નાથ ! અધિક હું શું કહું, પણ એટલું તો જાણજો,
નયનોથી છો અજગા થયા પણ, મેં હૃદયમાં સંગ્રહ્યા; તેડવું

ઈશ્વરના અમર્યાદ વિશુદ્ધ સ્નેહનું અંજન.

૫૬ ૧૫૦ (મોહનવિરહે આલિ, હું દિવાની કરું, એ લય.)

અંજન દગમાં, આંખું પ્રભુના સ્નેહનું,
જેહ આંજ્યે, સ્વરૂપ થાય દિવ્ય દેહનું; અંજન૦
એક શલાકાપૂર જો, એ અંજન અંજન,
ત્રિલોકમોહન તો તરત, એ લોચન થઈ જાય,
કોઈ રસીયા, અંજને અંજન તેહનું; અંજન૦
કંઈ અવનવી ભુરકીભરી, એ દષ્ટિ જ્યાં જાય,
આકર્ષીતાં તે બધું, વશ આ વિશ્વ જ થાય,
એવું સામર્થ્ય છે, અદ્ભુત જેહનું; અંજન૦
રઅતીત અનાગત જેવડે, સ્પષ્ટ યથાવત્ થાય,
વિકારી ભાવો નયનના, જેથી સદા વિલાય,
દષ્ટિ વિમલ થઈ ટળે પડળ સન્દેહનું; અંજન૦
વિરોધ, નશ્વરતા તથા, આવરણો, અજ્ઞાન,
ટાળી દેખાડું હું તો, પ્રિય પ્રભુ સર્વ સ્થાન,
અજય ભેદી, દર્શન કરાવું હું ક્ષેત્રેહનું; અંજન૦
એ દષ્ટિથી સભર ભયું, જ્યાં ત્યાં જીવન લહાય,
અંખડેકરસતત્ત્વનો, જેથી અનુભવ થાય,
વિગ્રહ શમતાં, સાત્રાજ્ય વર્તે જ્યાં સુલેહનું; અંજન૦
બાપી રહ્યાં જે સર્વમાં, અનુપમ શુભ ને ક્ષેમ,
દર્શાવે પ્રત્યક્ષ તે, એવો જે પ્રભુપ્રેમ,
આવો, આવો, અંજન લગાવું હું એહનું; અંજન૦

હિતવચન.

૫૬ ૧૫૧ (અંતરરે, આહાહો, કરે આંદલીઓ અમહાર, એ લય)

હિત આહો તો બંધુઓ ! ટાળો અંતરનો અંતરિય.

મારા વહાલા ! ન ધરશો જરાય, ભેદ એકબીજાનાં માંહિ રે; હિત૦

દુધમાં સાકર જેમ લળે તેમ, હૃદય હૃદય ભેળવાય,
 અવનવો આનંદ ઉઠતો ઉરમાં જે, શમાવ્યો ન શમાય રે; હિતં
 બળનો પરાવધિ ભાસે જે બંધુમાં ઐક્ય સદા જળવાય,
 અદ્ભુત સુખનો સાગર રેલે જેમાં, બંધુ નિરંતર નહાય રે; હિતં
 વિવિધ વિકળતા મટી જતી જે એક ભેદની વૃત્તિ વિલાંય,
 પ્રેમપ્રવાહ અખંડિત વહે જેનો, વેગ ન ખાલ્યો ખળાય રે; હિતં
 અભેદભાવથી બંધુને ભેટતાં ઉરમાં તો કંઈ કંઈ થાય,
 અભેદભાવનું વિશુદ્ધ સુખ એ, કલ્યાણ ના કલ્યાય રે; હિતં
 અભેદભાવ એ લક્ષણ પ્રભુનું, અંતરમાં જે ધરાય,
 પ્રભુના હૃદયસમ તેના હૃદયમાં, રહેતી પ્રશાંતિની છાય રે; હિતં
 ભેદ એ તો છે કીટ હૃદયનો જે, સર્વાંગ ફેલી ખાય,
 વિધવિધ સંતાપ ઉપજાવનારી, ભેદ છે મોટી લાલ્ચ રે; હિતં
 સ્નેહના તંતુમાં મેળુકા બનીને, જે કદી પ્રાવાવાય,
 ભિન્ન છતાં પણ સહીથી નિરંતર, એકરૂપે રહેવાય રે; હિતં
 વિગ્રહ ટાળીને બંધુઓ મારા, સ્નેહ પસારે સદાય,
 અધિક શું કહું પણ માનજો આવા, બંધુ ન મળશે ક્યાંય રે; હિતં

હૃદયમલ નિવૃત્ત કરવા શ્રીફળને અભ્યર્ચન.

પદ ૧૫૨ (બહોતેરી સમનયો રી, એ લય.)

હૃદયમલ ટાળો રી, હો ગુરુરાય.
 આપની ચમત્કૃતિ પણ જેથી, દીસે પ્રપંચ કાળો રી;—
 મલિનતાથી મને ન સુઝે, નાથ! તમે તો નિહાળો રી;—
 બહિર્ વહેતી આ વૃત્તિઓ, હૃદયપ્રદેશે વાળો રી;—
 હૃદયપ્રદેશમાં સુંદર ચરણે, ઠમક ઠમક પ્રભુ ચાલો રી;—
 ઉખરસરખી મનોભૂમિમાં, સ્નેહરસરંગ ઉછાળો રી;—
 આપનું નામ ન હૃદયે, પણ ભર્યો, કુસંસ્કારઅટાળો રી;—
 ખીજું તો પ્રભુ કાંઈ નથી કહેતો, હાથ હવે તો ઝાલો રી;—
 આપવિના નથી હૃદયને ઉજવલ, કાંઈ કરવાવાળો રી;—
 માટે આપના હૃદયકમલને, આપ પ્રભુ સંભાળો રી;—

ઇષ્ટમાં અવિચલ શ્રદ્ધા તથા પ્રેમને ધરનાર શ્રદ્ધાલુ જનોના નિશ્ચયો.

પદ ૧૫૩ (જગતના નાથને જોયા વિના, એ લય.)

અમારા ધૃષ્ટને કાળે, અમે તો ચાલ્યો તે કરશું,
થવા ધૃષ્ટાર્થસિદ્ધિને, અમે તો ચાલ્યો તે કરશું,
અમે તો ચાલ્યો તે કરશું, કશાથી ના કદી ડરશું; અમારા
શરીરની સ્પૃહા નવ ધરતાં, શીતોષ્ણાદિથી ના ડરતાં,
અહોલાં કાર્ય આચરતા, અમે તો મસ્ત વિચરશું; અમારા
પ્રભુધચ્છાડી વેદી,—હિપર હોમીશું પ્રાણાદિ,
દૃઢ જીવનની આહુતિ, અમે તો અમર વર વરશું; અમારા
રહેલી વ્યવહારહાનિને,—પડે તો તેહ પણ સહીને,
ભોખ એવો અચલ ગ્રહીને, અમે કર્તવ્ય આચરશું; અમારા
અમે સર્વસ્વ ત્યાગીશું, ગમે તો ભીખ માગીશું,
છતાં સર્વાર્થ સાધીશું, કદી પાછા ન પગ ધરશું; અમારા
પ્રભુધચ્છા સફળ કરવા, પ્રભુઆજ્ઞા અનુસરવા,
કશાની ના કરી પરવા, અમે તો પ્રાણ પાથરશું; અમારા
પરિણામે સકલ સિદ્ધિ, ગ્રહીશું અકલ સમૃદ્ધિ,
તોય ગ્રહી ઉપકૃતબુદ્ધિ, પ્રભુમહિમા જ હિચરશું; અમારા

અંતિમ શુભેચ્છા.

પદ ૧૫૪ (નેતરાન નેતરાન, એ લય.)

પ્રભુઅનુગ્રહથી બંધુ ! તમને, તુષ્ટિ હો, પુષ્ટિ હો.
આ વિશ્વમાં અનુકૂલપ્રતિકૂલપ્રતિ તમ સમદૃષ્ટિ હો,
અંતર્તાણી સંપત્તિ પામી, તુષ્ટિ હો પુષ્ટિ હો.
પ્રભુપ્રેમઅમૃતમેધની તમપ્રતિ નિરંતર વૃષ્ટિ હો,
પ્રભુ કૃપાપાત્ર થઈ તમોને, તુષ્ટિ હો પુષ્ટિ હો.
આ તમારા સામ્રાજ્યકેરો, તમારી આંતર સૃષ્ટિ હો,
એ સૃષ્ટિના સામ્રાજ્યસાથે; તુષ્ટિ હો પુષ્ટિ હો.
તમ અભિમાનતણો વિષય વ્યષ્ટિ મટીને સમષ્ટિ હો,

સહ ઇષ્ટ પામે, અનિષ્ટપ્રતિ નિત્યે તમારો અદષ્ટિ હો,
ન્યાં નમ્યો ત્યાં પ્રભુસ્મરણસાથે તુષ્ટિ હો પુષ્ટિ હો;

મંગલ.

પદ ૧૫૫ (શંકર, શિવંકર, એ લય.)

હરિ ઐ ! પરબ્રહ્મ ! ભૂતાન્તરાત્મન ! ... હરિ
સ્વયંભૂ વિભુ ! સત્યજ્ઞાનમ્ અનન્તમ્ ! ... હરિ
સદા આપ તો છો સ્વરૂપે અનુપમ, ... હરિ
થતાં ભેદભાન માતું મુજને જીવોડહમ્ ; ... હરિ
વિલાતું સ્વરૂપે પૃથક્ આ અહંમમ, ... હરિ
ઉઠે ઉરઃ ચિદાનન્દરૂપઃ શિવોડહમ્ ; ... હરિ

અંતર્મુખ થવા મનને ઉપદેશ.

પદ ૧૫૬ ધનાશ્રી.

યાને અંતર્મુખ, મનવા ! યાને અંતર્મુખ. મનવા
અંતર્મુખ ધવાથી ભાગશે, તુજ લાવટ ને ભુખ; મનવા
અંતર્મુખતા ઉપજાવે છે, જીવને શાંતિમુખ; મનવા
અંતર્મુખતા થતાં જલાતું, તુજ પ્રિય તુજ સર્મુખ; મનવા
બહિર્મુખતાથી ઉભું રહેતું, ન્યાં ત્યાં દુઃખતું દુઃખ; મનવા
અંતર્મુખ થતાં તું જોશે, તુજ ઉર જ્ઞાનમયુખ; મનવા
ન્યાંથી આજ તું વિમુખ રહે છે, તેપ્રતિ કર તુજ મુખ; મનવા
જે પ્રતિ અભિમુખતા જન સેવે, તેવો તે થતો અચુક; મનવા
માટે પ્રભુમય થવા ચહે તો, થો પ્રભુપ્રતિ અભિમુખ; મનવા

આત્મતત્ત્વની અદ્ભુતતા.

પદ ૧૫૭ સોરઠી.

મારો પરમ તત્ત્વ એતન્ય, તારો અગમ્ય આ શો ખેલ.
ન્યાં નેઉ ત્યાં તારી કૃતિમાં, અકળ કળા સામેલ;--

પ્રવતા તુજમાં છે નહિ પણ તું; વર્ષાવે જળરેલ;—
 ધનતા નથી તુજમાં પણ તુજને, પર્વત કરવા સહેલ;—
 સ્નિગ્ધપણું નથી તુમાં તદ્દપિ, તું જ કરે છે તેલ;—
 નિવાસપણું સંભવે ન તુમાં પણ, કરી જાણે તું મહેલ;—
 (તું) આદિઅંતરહિત છતાં પણ, જ્યાં ત્યાં તારી પહેલ;—
 ભૂતભાવિ તું કરે, તુજ કર્મે,—જો કે ન કાંઈ લખેલ;—
 તુજમાં જવાપણું નથી પણ તું, કરે ખેલ ને જહેલ;—
 નિત્યમુક્ત તું પણ તુજ કૃતિમાં, તું જ રચે છે જેલ;—
 સર્વવ્યાપી છતાં પણ તારો, વાસ ન કાઝે દીઠેલ;—
 તારી કલાને તું એકે જાણે, ખીજને મુશ્કેલ;—
 અનુગ્રહ તારો જેને તેને, સઉ વાતનો ઉકેલ;—
 હું તો તારી કલના નિરખું, તુજમાં રહી લખેલ;—

સ્ત્રીજાતિની પ્રગતિમાં સહાય કરવા બંધુઓને સાધ્વી
 મગિનીઓની વિજ્ઞાપ્તિ.

૫૬ ૧૫૮.

દો થઇ કાઇ ઉદાર, અમને, દો થઇ કાઇ ઉદાર,
 પથ્થરના ધડનાર અમે તો, દીઠા શિલ્પી અપાર,
 પણ અમ અંતર સુધરિત રીતે, જે શિલ્પી ધડનાર; અમને૦
 વનસ્પતિમાં પુષ્પ ઉગાડે, એવા માળી હજાર,
 સ્ત્રીજાતિના હૃદયકુસુમને, હોય જે ખીલવનાર; અમને૦
 પશુને પોષે એવા જગમાં, ધણાય છે દાતાર,
 ઉત્તમ માનસ લક્ષણ દઇ જે, સ્ત્રીને પોષણહાર; અમને૦
 કાગળઉપર સુંદર ચિત્રો, જોયા બહુ કરનાર,
 સ્ત્રીનાં આંતર પટપટ સંતસરદારો ચીતરનાર; અમને૦
 કેવલ અધિક કલાથી કદીએ, દેશ ન ઉદ્ધરનાર,
 સ્ત્રીઉન્નતિપર દેશોન્નતિનો, પ્રધાન છે આધાર; અમને૦
 અમ હિતકારી બંધુ! કરજો, અમ ઉન્નતિનો વિચાર,
 સમય જાય બહુ માટે કરજો, પ્રયત્ન તદનુસાર; અમને૦
 બંધુને ન કહે તો કોને, કહે (આ) બહેનો લાચાર,
 માટે હાવે પ્રિય બંધુઓ! સદા થજો તૈયાર; અમને૦

મક્તિમય ચિત્તની ઉત્તાન અવસ્થા.

૫૬ ૧૫૯ (કાન ગલી ગયે સ્થાન, એ લય.)

ભક્તિમય આ ચિત્ત, મારું, ભક્તિમય આ ચિત્ત.
મહામનેહર પ્રભુની મૂર્તિ, ન્યાં ત્યાં નિરખે નિત્ય;—
પ્રભુમય પોતાને તે જ્ઞેતું, પ્રભુમાં થઇ સસ્થિત;—
જીએ પ્રભુને અખંડ રક્ષક-રૂપે સન્નિહિત;—
પ્રભુનાં સામર્થ્યો કદી નિજમાં, થાતાં જીએ પ્રતીત;—
આંતર સ્વર કાંઇ અખંડ ઉઠે, ગાતો પ્રભુસંગીત;—
ભક્તિરસમાં સદાય માણે, શાંતિ અપરિમિત;—
ભક્તિમય થઇ રહેતાં મુજને, કશું નથી વિપરીત;—
પ્રભુની આ સપ્રગી લીલામાં, જીએ ન કશું અનુચિત;—
ભક્તિ એક છે પાપમાનનું, ક્ષાલક પ્રાયશ્ચિત્ત;—
ભક્તિમહિમા ભાસે ન જેની, વૃત્તિ છે શંકિત;—
અનાયાસ ઉર જ્ઞાન અનુભવે, પ્રભુથી થઇ દોક્ષિત;—
અવિચલ નિર્ભય ૫૬ પામી રહે, ઉપેન્દ્રપ્રભુઅંકિત;—

શ્રી રૂઢને પોતાના ગૃહમાં પધારવા આજ્ઞાહન.

૫૬ ૧૬૦ (ક્યાં ક્યાં અનુભવીયું મેં સુખ, એ લય.)

પ્રભુ હું આવાહન દઉં આજ.
વિવિધ વિભૂતિ સંગે રાખી, વળી નિજ શક્તિસાથે,
વિનતિ સ્વીકારી નાથ ! પધારી, મૂકા કર મુજ માથે; પ્રભુ
શરીર તે આ ગૃહ જેને હું, કહું છું મારું મારું,
તેમાં ચરણો કરાવવાને, આજે મેં નિર્ધાર્યું; પ્રભુ
ઐશ્વર્યોન્નિધ આપ પ્રભુને, યોગ્ય ન એમાં કાંઈ,
તોપણ મુજ ઇચ્છાવશ વર્તી, નાથ ! પધારો આહિં; પ્રભુ
ત્રેમવડે નિજ ચરણકમલને, ફેરવતા પ્રભુ ! ન્યાં ન્યાં,
પૂર્ણ અલોકિકતાનો પરિમલ, પ્રસરી રહેતો ત્યાં ત્યાં; પ્રભુ
જે સ્થળ દીપક પ્રકટે તે સ્થળ, પ્રકાશથી જાણ્યે,
આપ પધારો તે સ્થળ દિવ્યતાં, અનાયાસ થઇ જાયે; પ્રભુ

સ્મરણવડે કદી કીર્તનથી કદી, પદ્મસેવન કરી પ્રીતે,
 આપ પ્રભુને પ્રસન્ન કરવા, યત્ન કરીશ હું નિત્યે; પ્રભુ૦
 પૂજનથી કદી, બોધશ્રવણથી, કદી અનુચરભાવે,
 આપ પ્રભુને સેવીશ હું કદી, સખ્યપણાને દાવે; પ્રભુ૦
 અંચન કરી, કદી વંદન કરી કદી, કરી સમર્પણભક્તિ,
 અતન્યસાવ ધરો કદી મુજને, લહીશ ન ન્યારી બ્યક્તિ; પ્રભુ૦
 જે વિધિથી પ્રભુ પ્રસન્ન થાશે, સેવીશ તે વિધિને હું,
 અથવા અવિધિથી જો રીઝશે, ગ્રહીશ તો તેને હું; પ્રભુ૦
 જે રીતે કહેશે તે રીતે, સેવા કરીશ તમારી,
 સ્વીકારો લેજો તે નરહરિ પ્રભુ । મુજ ગૃહ આજ પધારી; પ્રભુ૦

इष्टं संततं ध्यानं करनारनं सर्वं कांई सुलभं होय छे.

૫૬ ૧૬૧

જેનાં હૃદય પ્રભુપદ ધ્યાય, તેને મળે સઘળી સહાય.

પ્રભુ વિરાજે હૃદય જેના, ઉર ન ઉડે કલેશ તેનાં—

મુખ સદા મલકાય;

જેનાં૦

લલે નાંખે અગ્નિમાંહિ, આંચ નાંખે તેને ત્યાંહિ—

દ્રેવલ જલ દેખાય;

જેનાં૦

લલે તેને બાધિ થાયે, દુઃખ જરી ન જણાય કાયે,

આરોગ્યે જ મુહાય;

જેનાં૦

જેહ પ્રભુ નિરખે નયનથી, દુઃખ, જડ ને અસત્ય મનથી—

તેને કહિ ન લહાય;

જેનાં૦

હાનિ, ભય, ચિન્તાવિષે પણ, જેહ પ્રભુને સ્મરી કાણુ કાણુ,

અહર્નિશ હરખાય;

તેને૦

‘અંતરેકા બહિર્નાના’, વિચરી લેકો રહે છાના;

તેવા જન તો સદાય;

જેનાં૦

જેહ પ્રભુને સ્મરી નિરંતર, નિરખે નરહરિ બહિરંતર,

તેહ પ્રભુમય થાય;

જેનાં૦

શ્રી ઇષ્ટનો મંગલનાદ.

પદ ૧૬૨ (મદનની શું બોલું બલિહારી, એ લય.)

શુભો આ, પ્રભુનો મંગલનાદ,
અણુઅણુમાં જીવન દષ્ટ જે ઉપજાવે પરમ આશ્વાદ.
અહા! શો કામલ અદ્ભુત નાદ;
શ્રવણ કરતાં ઉરમાં પ્રકટે સહેજે ચિત્તપ્રસાદ; શુભો
ધન્ય એ જેને શ્રવણે પ્રાપ્ત;
જેનાં આન્દોલનથી આજે વિશ્વ સકલ આ વ્યાપ્ત; શુભો
શુભો એ સર્વ સિદ્ધિપ્રદ સુર,
નિજ કર્તવ્યે પ્રમાદ ત્યજવી, ઉપજાવે છે સુર; શુભો
કહે શું? પ્રભુ એ નાદની માંહિ,
“નિકટ સદા હું રહ્યો તમથી કંઈ દૂર ન જાણો ભાઈ!” શુભો
વળી બીજો એ કરે રણકાર:
“દીનસમા શીદ બની રહ્યો બ્યાં, છે મારો આધાર”; શુભો
કહે સ્વર એ, ફરીને ઓપાસ :
“ભયને શીદ ધારો બ્યાં હું છું, નિત્ય તમારી પાસ”; શુભો
કહે : “શીદ કલેશથી પામો ત્રાસ,
સદા પ્રસન્ન રહો રાખીને મારામાં વિશ્વાસ”; શુભો
કહે છે: ‘શંકા ધારો કેમ,
“સમર્થ છું હું સદાય વહેવા, તમારું યોગક્ષેમ”; શુભો
“અહિતની શંકા ધરો કાં ઉર,
“મારા પ્રિયનું હિત ન કરું એવો હું નથી નિષ્કુર”; શુભો
“લહો શીદ દરિદ્રતાથી દુઃખ,
“જાણો તમકાજે છે મારાં સંપત્તિ ને સુખ”; શુભો
હજી પણ શુભો પ્રભુનો નાદ,
કહે છે: “હું છું તાપર દેવા જ્ઞાનૈશ્વર્ય અગાધ”; શુભો
પ્રભુનું આંદોલન કહે એમ :
“સદા સર્વદા મારો હવે છે તમપ્રતિ આત્મીય પ્રેમ”; શુભો
હજી પણ અધિક કહે પ્રભુ કાંઈ.
“મારું જે સઘળું તે માનો, તમારું નિશ્ચય ભાઈ!”; શુભો
શુભી આ પ્રભુનો મંગલ નાદ,
સદા મસ્ત વિચરો મુજ બંધુ! ત્યજીને સર્વ વિપાદ; શુભો

પૌતાના કર્તવ્યમાં સ્થિર થવાને સાધકોને સુવોધ.

પદ ૧૬૩. રામગ્રી.

સહગુરુઓધ શ્રવણ કરી, મારા સાધકવીર !

મનમતિકરણો પ્રેરજો, થાવા કર્તવ્યે સ્થિર:—

શ્રેયસ્સાધક નામથી, માત્ર ધરો ન સંતોષ,

કંઠક વિશેષ એવું કરો, જેથી થાયે જયગ્રોધ;—

રાખે જગના જન ધણા, વૃત્તિ નિજ બહિર્મુખ,

સાધક, ત્યારે તમે કરો, વૃત્તિ અંતરમુખ;—

તર્ક ને બુદ્ધિ ભેળવી, બીજા કરતા છો કાર્ય,

(તમે) શ્રદ્ધાથી કેવલ માનજો, કહે જે આચાર્ય:—

બીજા છોને માનતા, વેદવચન અમૂલ્ય,

જાણજો પણ કંઠ છે નહિ, નિજ ગુરુવાણીતુલ્ય;—

બીજા કમર કરી ભલે, પહેલો ખેડે વ્યવહાર,

સાધજો પ્રથમ તમે રૂડો, પરમાર્થઆચાર;—

રમણીય આત્મસ્વરૂપનો, કરજો અધિક વિચાર,

કાં જે સ્વરૂપને પેખવા, પહેલો તમને અધિકાર;—

વિષયે વહેતી ધન્દ્રિયો, છોને રાખે અન્ય,

નિશ્ચય કરી તેનો ચાખજો, સુખ સ્વરૂપજન્ય;—

બીજાઓમાં મન છો રહ્યું, પણ કરી તમે યત્ન,

તમમાં અમનરૂપ તેહને, કરી લહો ચિદ્રત્ન;—

જગત્તત્તણી પ્રતિકૂલતા બીજાને છો દે દુઃખ,

પણ તે નિહાળી મલકતું, સાચા સાધકતું મુખ;—

કષ્ટ ભલે આવે કાટિધા, જે દે બીજાને ત્રાસ,

તેથી તમે નવ ત્રાસશો, કે ન થાશો નિરાશ;—

સાચું એક સ્વરૂપ છે, બીજા મિથ્યા ભાસ,

તેથી અન્ય વિષયતણો, ત્યજજો દૃઢ અધ્યાસ;—

ગુરુએ પ્રબોધિત સાધને, વહાલા ! વહેજો સદાય,

વિમુખ થવાયે જો કદી, સાધકપણું તો લગાય;—

અદ્ભુત ભક્તિભાવને, ઉપજાવી ગુરુમાંભ,

ગુરુઆજ્ઞાને પાળશો, તો તો શ્રેય સધાય;—

ગુરુથી અધિક કશું નથી, ગુરુથી ન કાંઈ અન્ય,

સદૃઢ ભાવ એ ધારશો, વિશ્વે થાશો તો ધન્ય;—

પ્રાણિમાત્રવિષે લહી, નિજ આંતમસ્વરૂપ, : : :
અભિન્નભાવ પ્રસારશો, લહેશો સુખ તો અનુપ;—
બધુ ! પરસ્પરમાં સદા, રાખો દઢ અનુરાગ,
તો તો સહજમાં પામશો, પ્રભુપ્રેમપરાગ;—
હરધડી હરિમાં વાળજો, વૃત્તિ સ્મરીને ઈશ,
ઉપેન્દ્ર ગુરુકરુણાપડે, થાશે જય દશદિશ;—

નિરંતર શુભદૃષ્ટિને ધારણ કરવા પ્રવોધ.

પદ ૧૬૪ (બાંધ લીઓ તરવાર, એ કથ.)

શુભમય દૃષ્ટિ રાખ, નિરંતર, શુભમય દૃષ્ટિ રાખ,	
જો હિત આહે અથાક;	નિરંતર૦
જેમાં તેમાં શુભ તું જોજે, શુભમય વાણી લાખ;	નિરંતર૦
અનન્ત દેશે ઉડ ધરીને શુભ-કલ્પનારૂપી પાંખ;	નિરંતર૦
શુભની ખુમારીથકી ભરેલી, આંખે ન વળતી આંખ;	નિરંતર૦
એ તુજ શુભ દૃષ્ટિને પતિત-જનોપર પાણુ તું નાંખ;	નિરંતર૦
સહમાં સુક્ષ્મપણે શુભ વ્યાખ્યું, તેને સત્વર આંખ;	નિરંતર૦
સઘજે વ્યાપેલા શુભના અમૃતરસને તું ચાખ;	નિરંતર૦
ભંદે કહે કટુ વચનો કાઢ, પાણુ તેને તું સાંખ;	નિરંતર૦
શુભનો સાધુ થઈ લગાડ, સર્વોગે શુભની આખ;	નિરંતર૦
તવ શુભતમ નરહરિથી મળશે, તારી આંખે આંખ;	નિરંતર૦

જ્ઞાનનું દાન કરવા શ્રી રૂઢિને અભ્યર્થના.

પદ ૧૬૫ ધનાશ્રી.

જ્ઞાન દીયો ગુરુદેવા ! અમોને, જ્ઞાન દીયો ગુરુદેવા !
આપને શરણે આવ્યા અમે તો, સત્ય જ્ઞાનને ગ્રહેવા; અમોને૦
સાચા જ્ઞાનવિના બીજાથી, અમારે ન લેવા દેવા; અમોને૦
જ્ઞાનવિના અમે કાટિ જન્મસુધી, રહીશું એવા ને એવા; અમોને૦
જ્ઞાન નથી તેથી છીએ અમે પશુ, પુરુષવિનાના જોવા જોવા; અમોને૦
કરુણા કરો જેથી જ્ઞાન ગ્રહેતાં, પડે ન કષ્ટ કંઈ સહેવાં; અમોને૦
આપનું બળ ક્યાં ? જ્ઞાન ગ્રહેતાં, જો ઉતર્યાં પરસેવા; અમોને૦

ગટક ગટક અમ ગળે ઉતારો, જ્ઞાનના મીઠા મેવા; અમોતે
અમ અંતરધરને રક્ષો પ્રભુ ! ચઢાવી જ્ઞાનનાં નેવાં; અમોતે
જ્ઞાન મળ્યા પછી નહિ આવીએ, બીજું કંઈ લેવા કે કહેવા; અમોતે
આપ પ્રભુના બાળક અમને, જાણો ન જેવા તેવા; અમોતે
જ્ઞાન ગ્રહીશું, નવ જંપીશું, શરમ શી જ્યાં બેઠા લેવા; અમોતે
ઉપેન્દ્ર નરહરિ ! માની લેજો, અમ આગ્રહને સેવા; અમોતે

ગુરુસ્મરણ કરવાને સાધકાને પ્રવોધ.

પદ ૧૬૬ (પ્રભુચરણોમાં રમતું મુજને ભાવે—એ લય.)

નિજ ગુરુનું તો, સ્મરણ કદા ના ભુલીએ,
જો હિત ચહીએ, (તો આ) શિખ ગ્રહીએ, નિજ

જે ગુરુના ઉપકારથી, આપણું જીવન સમગ્ર,—

અબ્યુદયને પામતું, તેનું સ્મરણ જિહ્વાય,

ખંધુઓ ! નિરંતર રાખીને, ગુણ ભાખીને, રૂપ ઝાંખીને,

સુખ ચાખીને, શિર નાંખીને—

ગુરુચરણવિષે હુલીએ;

નિજ

જે ગુરુના અનુગ્રહવડે, સદ્ગુરુસ્વરૂપ લક્ષાય,—

ધિક્ જો તેવા ગુરુપ્રતિ, કૃતધ્ની થઈ વર્તાય;—

સાવધ થઈ ગુરુ સંભારીએ, ન વિસારીએ, જીવ તારીએ,

ઉદ્ધારીએ, ઉર ઠારીએ,

વળગી ગુરુઅંગુલિએ;

નિજ

સ્નેહસ્મરણથી થતું વિયોગાક્રંદ.

પદ ૧૬૭ (બાપજી, બાળતાને આજ ઠારો—એ લય.)

સ્મરણ નથી ભૂલાતાં, નાથ ! એ, સ્મરણ નથી ભૂલાતાં.

જે જે સમયે સ્નેહથી સાથે, બેસીને પીતા ખાતા,

જે જે સમયે સાથે હળીમળી, ફરવાને જાતાતા; નાથ

વિનોદભાવમાં પ્રેમઝરેલાં, વચનો જે કહેવાતાં;

કાષ્ઠક સમયના નેત્રના લાવો, (અમ) દષ્ટિથી હજી ન ભૂસાતા; નાથ

આપ પ્રભુનાં સંકીર્તનને, જ્યારે જ્યારે અમો ગાતા,

તે કાળે જે પ્રશંસાભરેલાં, વચન મુખે વદતાતા; નાથ

નદીએ જઈને નીર ઉછાળી, જે જે સમે અમે નહાતા,
 સાથે રહી વ્યાયામનિમિત્તે આમતેમ જવ દોડતાતા; નાથ૦
 વૃક્ષનીચે કદી બેસતા તો કદી, વિહારસ્થાને ફરતાતા,
 પ્રવાસમાંહિ રાતોની રાતો, સાથે રહી જે સુતાતા; નાથ૦
 વિવિધ વિકલતામાં જે કામલ, શબ્દો સંભળાવતાતા,
 ઠપકાને બદલે (જે) મૃદુ વચનો, સ્મિતક્રિમુખથી કહેતાતા; નાથ૦
 નાનામોટાનો ભેદ ગણ્યાવિણુ, હાસ્યમાં જે ભળતાતા,
 મર્મભરેલાં વચન વદી અમને જે મુગ્ધ કરતાતા; નાથ૦
 તુચ્છ અમારાં કષ્ટ નિહાળી, હૃદયથી જે લેવાતા,
 અમઅર્થે જેણે વિવિધ પ્રકારના, જાતિભોગ દીધાતા; નાથ૦
 સ્વાર્થ ત્યજી અમકાજે જેણે, શારિર કષ્ટ સહ્યાંતાં,
 નિજ માનસ બલ જેણે સમર્થુ, દેવા અમોને સુખશાતા; નાથ૦
 જે જે સ્મરણો વૃત્તિમાં થાતાં તે, શબ્દે નથી ઉચ્ચરાતાં,
 કૂપની છાયા કૂપે શમે તેમ, મનમાં તે મનમાં શમાતાં; નાથ૦
 અણુજનું પણ જવ સ્મરણ થતું તવ, હૃદય ભરાયે જતાં,
 હર્ષપ્રસંગે પણ એ સ્મરણ થતાં, વદન તો બહીલાં થાતાં; નાથ૦
 આપ પ્રભુને તો શું કરવું, સહિ વાતોના છો જ્ઞાતા,
 કાં તો એ સ્મરણ વિલોલો કાં તો એ, સ્મૃતિના વિપયનેદો દાતા નાથ૦
 આપની ભક્તિમાં જીવનના જેણે, સમગ્ર અંશો અર્પાતા,
 એ અમ સંગીતે અમથી જન્મોજન્મ, મેળવજે હે વિધાતા નાથ૦

સમસર્વત્ર જીવનની અભિવ્યક્તિ કરવા જીવનનિધિ

શ્રી ઇષ્ટને વિજ્ઞાપિ.

પદ ૧૬૮ (ઈશ્વર ક્યાં અમો શોધું એ લય.)

જય જય જીવનનિધિ ! આંજે જીવન જ્યાં ત્યાં પ્રવર્તીવો.
 જ્યાં ત્યાં પ્રવર્તીવો, જગત આ જીવનમય થાઓ;—
 આપ જ વિશ્વવ્યાપી વિભુ સકલમાં જીવનરૂપ કહાવો,
 આપનું રૂપ જે પ્રચ્છન્ન તે પ્રભુ ! પ્રકટ પ્રકટાવો; જીવન૦
 રોગી દરિદ્રી, દુર્બલઉરે પણ જીવનને લાવો, જીવન૦
 જેથી પ્રાણુમય બનીને લીધે નિજ જીવનનો લહાવો; જીવન૦
 દહતે જીવન, વિદ્યા, ધન તથા આરોગ્ય ઉપજાવો,
 સ્વત્વનું સાચું મૂલ્ય મનુષ્યહૃદયે આજ દર્શાવો;— જીવન૦

દેવી જીવન દધને નાથ ! મોતવે સ્વત્વ શોભાવો,
 સ્વત્વ પ્રકટ થયાંવિણ મેનનોં દુર્બલ સ્વભાવ ન જાવો; જીવન૦
 વાસ્તવ જીવનવિણ અજ્ઞાનઅંધાપો ન દૂર થાવો,
 જ્ઞાનાગ્નિ પ્રકટવા જીવનઅંજનઃ આજ અંજવો; જીવન૦
 પ્રાણીમાત્ર આપ કૃપાથી દેવી જીવનમાં નહાઓ,
 જનનમરણવિદ્યારણજીવનઅમૃત પ્રેમથી પાઓ; જીવન૦
 સાચું જીવન જે વિધિથી મળે તે માર્ગ ખતલાવો,
 દધને જીવન, મ્હાન વદન જીવેનાં આજ મલકાવો; જીવન૦
 જગપતિ ! આપ પ્રભુનાં આ જગતને જીવનથી છાઓ,
 નરહરિ ! સાર્વભૌમરૂપે જીવનનો આણુ વર્તાવો;— જીવન૦

જીવનનાં ફુલડાં.

૫૬ ૧૬૬ (મીરાંને પૂવ જન્મની પ્રીત રે, એ લય.)

હ્યો રે મધુરાં મધુરાં આ ગુલાબ રે, એ તો ફુલડાં જીવનનાં,
 કોઈ ફુલડાં જીવનનાં,
 અમે તો ભરીયાં ફુલડે અમારાં છાબ રે, લેજો ફુલડાં જીવનનાં,
 આ લો ફુલડાં જીવનનાં—દધએ ફુલડાં જીવનનાં.

મીઠાં ને મૃદુતાભર્યાં, જીવનકેરાં ફુલ,
 ચૌદ લોકના સાહ્યખી, અમારાં ફુલડાંઉપર જાણો ફૂલ રે;
 એવાં ફુલડાં જીવનનાં : અમારા ફુલડાં જીવનનાં;—

જરી પણુ જેને સુધતાં, ચઢે ખુમારી અપાર,
 મદભરીયાં એ ફુલને, અમે તો વેચું છયોક બજાર રે;
 હ્યો રે ફુલડાં જીવનનાં : આ રે ફુલડાં જીવનનાં;—

એ ફુલડાંને સુધવા—ની તો નોંખી રીત,
 વિરલો લેવણુહાર તો, પ્રાણુસાટે પણુ કરતો ખરીદ રે;
 એવા ફુલડાં જીવનનાં : વિરલાં ફુલડાં જીવનનાં;—

વિપત્તિ, વ્યાધિ, મરણુને, પણુ ટાળી દે જેહ,
 અમૃતથી અદકાં ઘણાં, દધએ તમને આણીને સાચો સ્નેહ રે;
 અમારાં ફુલડાં જીવનનાં : મીઠાં ફુલડાં જીવનનાં;—

પુણ્ય અધિક એ સુધવા, ઈચ્છા થાય લગીર,
 તો તો વહાલાં ! આવજો, અમારે જીવનકેરે મન્દિર રે;
 સુધવા ફુલડાં જીવનનાં : લેવા ફુલડાં જીવનનાં;—

એક વખત પણ જો કદી, લેશો એની વાસ,
મનની મસ્તી માણતાં, કહેશો : સાર્થક આ લવને! પ્રવાસ રે;
સુધે પુલકાં જીવનનાં : પામ્યે પુલકાં જીવનનાં;—

જીવનની સત્તિ.

પદ ૧૭૦ (મુખ નહિ બોલે બાળા તમારી, એ લય.)

નિત્ય નિરંતર આધ્યાત્મ્યંતર, સધજે જેનો વાસ,
હાં...એવું હું છું અદ્ભુતસરણું, જીવન સ્વયં પ્રકાશ.
જ્યાં જ્યાં મારો ઉદ્ભવ થાતો, ત્યાં ત્યાં સર્વેશ્વર્ય,
સહજે પ્રકટે, સૂર્ય ઊગતાં, પ્રસરે જેમ ઉજાશ; એવું હું
સર્વ કાષ્ટને ઉન્નત કરવા, એ છે મારો ધર્મ;
મોં'માઝ્યું દઉં તેને જે મુજમાંહિ ધરે વિશ્વાસ; એવું હું
મૃતસરખાને સજીવન કરવું, એ મારે મન રહેલ,
કાં જે એ તો થઈ રહ્યો મુજ, સ્વાભાવિક વિલાસ; એવું હું
મુજમાં હરતા ફરતા સઉ જન, પણ નવ મુજને જોઈ—
શકતા એવો પ્રકટ છતાં પણ, મારો ગુપ્ત આવાસ; એવું હું
જોય વિધિથી પ્રતિક્ષણ મુજને, ગ્રહણ કરે જે ઉર,
તેનામાં સધળાં સામર્થ્યો—કરો કરું હું વિકાસ; એવું હું
જીવન સઉ કો કહે મને પણ, લહે ન તેનો મર્મ,
મને સમજવા વિરલ જગતમાં, કરે યથાર્થ પ્રયાસ; એવું હું
ઉપવાસે આહારે ને જાગરણે નિદ્રામાંહિ,
એમ સર્વ વસ્તુ ને સ્થિતિમાં, મારો નિત્ય નિવાસ; એવું હું
યત્ન કરો કો મુજને ગ્રહેવા, દેવા છું તૈયાર,
જેને જે જે માગે તેને, મારો એ અભ્યાસ; એવું હું
રખે મને કોઈ સ્વર્ગે ધારો, કે ગિરિજંગલમાંહિ,
ગ્રહણ મને કરી લેશો તમમાં, લેતાં એક જ શ્વાસ; એવું હું
જે જોઈએ તે સહજ પામશો, ગ્રહેતાં મુજ આધાર,
નિર્ભય રહેજો, અષ્ટ પ્રહર છું, નિત્ય તમારી પાસ; એવું હું

અંતરમાં રહેલું અમર્યાદ સામર્થ્યવાન કંઈક.

પદ ૧૭૧ (અરે ચેત ચેત ચેત રાય શું સુધ રહ્યો, એ લય.)

મુજ દષ્ટિમાંહિ ચમકલયું આ શું આવતું,

મને કાંઈ કાંઈ દૈવીતત્ત્વથી લગાવતું;—

એ વિશ્વનો વ્યતિકર હશે કે વિશ્વથી પણ બહારનો,

અંતરતણો એ સ્વર હશે કે શું હશે એ બહારનો ?

એ તે પ્રદેશ હશે હૃદયનો કે પ્રદેશ શું બહારનો ?

વૃત્તાન્ત એ કહેતો હશે, ભીતરતણો કે બહારનો ?

મને કાંઈ એહ ગ્રંથિ ઉકેલી ન બતાવતું; મુજ૦

બ્રાન્તિ હશે કે સ્વપ્ન કે એ કલ્પના કે શું હશે ?

કે પરમસત્યરૂપે કહે છે, જોહ એવું એ હશે ?

એ તે ક્ષણિક હશે કદિ, કે સનાતન શું એ હશે ?

એ તે હશે શું વિલાસ કે, અવ્યક્ત કહે છે તે હશે ?

કંઈ સમજી શકું ન તોય મને ઉરથી લાવતું; મુજ૦

જોઈ છતાં પણ તેહ ના, કહેવાય મારાથી,

જોઈ ન મુજમાં, તોય પણ, નથી દૂર મારાથી;

ન હું ઓળખી શકું તે છતાં ન અગમ્ય મારાથી,

દર્શાવી પ્રકટ શકું ન પણ, નથી ધૂપું મારાથી;

કંઈ અવનવારૂપે એ મુજવિષે સોહાવતું; મુજ૦

હું તે બીજું તો શું કહું પણ (મને) સુખ આપે છે,

શાંતિ પ્રસાદ અને વળી, કંઈ પ્રાણ આપે છે;

કંઈ સત્ય જ્ઞાન અને કંઈ સામર્થ્ય આપે છે;

એ સર્વથી પણ અધિક એવું, કંઈક આપે છે;

ન કથાય એવા હપ્તથી મને હુલાવતું; મુજ૦

इष्टमाहात्म्यना कथनपूर्वक सप्रणाम सद्गुरुस्तुति.

પદ ૧૭૨ (પ્રભુ મુજ કૃતિમાં બહુ ખામી, એ લય.)

જય ! જય ! જય ! નૃસિંહ ગુરુરાય ! પ્રેમે પ્રભુ ! પ્રભુમીએ પાય.

રશ્મિરૂપ શ્રેયસ્સાધકના, આપ પ્રભુ આદિત્ય,

આપ પ્રભુના પ્રકાશથી અમે, ઝળહળી રહીએ નિત્ય; જય૦

શ્રેયસ્સાધકલહરિકેરા, આપ સિન્ધુ પ્રખ્યાત,

ગર્જન કરીએ મસ્ત બનીને, ઉર બલ લહી અગાધ; જય૦

અમમાં વ્યાપક રહીને કરતા, આપ પ્રભુ નિજરૂપ,
 દિવ્ય કૃતિ એ આપની લાળી, થઈ રહીએ તદ્રૂપ; જય૦
 શી રીતે અમ હિત કરો પ્રભુ, વણી ન શકીએ તેહ,
 પણ અમલોહનું સુવર્ણ કરતા, એ તો નિઃસન્દેહ; જય૦
 કેવા પુણ્યતણા પરિણામે, મળીયા આપ સમર્થ,
 તે ન સમજીએ પણ ઉર લહીએ, સિદ્ધ થતા અમ અથ; જય૦
 કદી, પ્રકટ દેખાતા નથી પ્રભુ, પ્રકટ સહાય દેખાય,
 એ વાતસત્ય નિહાળી નેત્રે, હર્ષાશ્રુ ઉભરાય; જય૦
 શી રીતે પ્રભુ ! નિર્ભય ચલવો, શ્રેયસ્સાધકતંત્ર,
 એ જાણ્યું ન જતું કાણુ જાણુ, (આપે) શો એ માર્યો મંત્ર; જય૦
 આપ જ જાણો આપતણાં પ્રભુ, અગમ્ય એ સંકેત,
 માત્ર અંમે અતુલવીએ અમને, બલએશ્વર્યોપેત; જય૦
 આપની લીલાવિષે અમે તો રહીએ સદા નિમગ્ન,
 સમર્થ છો પ્રભુ કરવા અમને સ્વતંત્ર ને સર્વજ્ઞ; જય૦
 અનેક સાષ્ટાંગો પ્રભુ કરીએ, ત્યજ કિલ્લ અભિમાન,
 ઉપેન્દ્ર આપ કૃપાથી અમે સહિ, થયા નૃહરિ ભગવાન; જય૦

ઉપાસકસાથે પ્રકટ સંબંધ સેવવા-ઉપાસ્યને મર્મવચન- પૂર્વક વિજ્ઞાપ્તિ.

(પદ ૧૭૩ (મનમંદિરીએ મહાલો, એ લય.)

મન મૂકીને મળીએ, મોહનજી, મન મૂકીને મળીએ જી.
 હૈયાના હેતથી હળીએ, મોહનજી, હૈયાના હેતથી હળીએ જી.
 બળને ધૂપાવીને અંદર ભરાયા તે, હાવે તો બાહિર નીકળીએ જી,
 ભીતરને ભેદી બહાર આવો એ વાલમા, જોડાઈએ સ્નેહસાંકળી જી.
 ભીતરમાં બ્યાપી પ્રભો ! કંઈ કંઈ વદતા વેણુ,
 સ્પષ્ટ ન પણ અમને થતાં, આપતણાં એ કહેણુ;
 સમજી શકવાને શક્તિ નથી લેશ, વાતાપ જે ગુપ્ત વાંસળીએ જી,
 બહાર આવીને કાંઈ જોલો જે પ્રેમથી, તો તે અમે સાંભળીએ જી; મન૦
 મનમાં જે ગગણ્યા કરે, સ્પષ્ટ ન વદતો કાંય,
 તેહ અમારામાં સદા, 'મનગુણી' કહેવાય;

પ્રેમની જે વાતો તે મુખે ન કથાય, લખી ન શકાયે કાગળીએ જી,
 સંકેતમાં શીદ સમજાવવું પડે, કહેવું ઘટે જે જીલલીએ જી; મન૦
 આપસમા મનના મહા-ઉદાર અન્ય ન કાપ,
 મનમેલા જે જીવડા, તે તો બીજા હોય;
 મનમેલાની હારમાં-શીદ, હાથે કરીતે ગોઠવાઇએ જી,
 સાચું તમે જે વૃક્ષ ફલદ તો, પ્રકટરૂપે ઝટ ફળીએ જી, મન૦
 પોતાનાં ગણીને કરો, મનનો ખટકો દૂર,
 ખટકો રાખી બોલતા, આ જગના જન કૂર;
 કામલ આપ પ્રભુ કૂર થશો કેમ, કામલ છો તો પીગળીએ જી,
 લેળાવસવાની વેળા આ આવી, ભોળા થઈને હવે લળીએ જી; મન૦
 પ્રકટપણે નિહાળવા, નાથ ! ઘણું મન થાય,
 કરવા કંઈ કંઈ ગોઠડી, જીલ અતિ તલસાય;
 આજ દિવસલગી થઈને સ્વતંત્ર, રહ્યા ભલે પ્રભુ ! તળીએ જી,
 સર્યની પેરે હવે સદ્ગુરુસ્વામિ ! પ્રકટપણે ઝળહળીએ જી; મન૦

હૃદયવ્યથા અકથ્ય હોય છે.

પદ ૧૭૪

દિલકી અગતીયાં, કિનકોં કહે,
 કિનકોં કહે, સૈયાં મનમેં રહે રે;—
 પાવત ના-કલ, વિયોગદવાનલ, દિલમેં બહે;—
 વિરહઅગનસેં, જલતં જો મનસેં, સો હી લહે;—
 તનં ચે તપાયા, જિગર જલાયા, અબં ક્યા દહે;—
 વિરહકે દુઃખસેં, દૂજ સુખ મન, કેસેં ચહે;—
 પ્રાન છૂટત હેં, જીવન ખૂટત હેં, ક્યા ક્યા સહે;—
 સુખં તબ ભાખે, નરહરિ આકે બાંહ ગહે;—

વિરહવિલાપ.

પદ ૧૭૫ (શું કહું કંઈની મારી, એ લય.)

ક્યાં જઈ હૈયું દારું, આજ, ક્યાં જઈ હૈયું દારું,
 જ્યાં ન કોઈ કહેતાં કોઈ મારું આજ;

ક્યાં

મારા જેને માની જેપર મેં તનમન ઓવાયું,
 તેણે પણ ક્ષણમાંહિ ત્યજતાં, મારું ન કાંઈ વિચાર્યું; આજ-ક્યાં
 ન્યાં માધુર્યભર્યું જલ વહેતું, ત્યાં જલ પ્રસર્યું ખારું,
 હવે ફરી તે ક્યાંથી મળશે, જીવન મધુર કરનારું; આજ-ક્યાં
 આ જગ તો જેવું ને તેવું દીસે ક્રિયા કરનારું,
 પણ મુજ દષ્ટિનું તેજ જતાં કરી, જોઉં સધળે અધારું; આજ-ક્યાં
 સર્વ રહ્યું પણ સ્થાન ગયું મુજ હૃદયભાર હરનારું,
 રહ્યું જંગલ પણ ગયું વૃક્ષ મુજને આશ્રય દેનારું; આજ-ક્યાં
 ખાલી પિંજરડું નિરખી મુજને સુખ નથી થાનારું,
 તેમાંથી ન્યાં ગયું પંખિડું, મધુર મધુર ગાનારું; આજ-ક્યાં
 વાતતણો વિશ્રામ જતાં કરી જીવન થયું અકારું,
 પ્રાણુપ્રવાસી પંથે પરવર્યા, પરદેશીપદ ધાર્યું; આજ-ક્યાં
 અંતરના પરિતાપોને શું આ જગ જાણે બિચારું,
 સમજી ન શકતું હૃદયવેદના, ચાહ્ય તે શબ્દે ઉચ્ચારું; આજ-ક્યાં
 પ્રભુ! ભલે સર્વસ્વ છુટાવ્યું, કેા તમને કહેનારું,
 પોતાનાને અધિક પજવવા, વ્રત એ અજળ તમારું; આજ-ક્યાં
 સમાધાનરૂપ ફાટ્યુંડુટ્યું, ચીથરું શરીર ઢાંકનારું;
 રહેવા દો મારી પાસે મુજ, લજ્જા જળવનારું; આજ-ક્યાં
 એટલું પણ કરશે તો જાણીશ, આપે મુજ હિત સાર્યું,
 શરીરઉપર ધરી રાખીશ તેને, ન્યાં લગી નથી મરનારું; આજ-ક્યાં

મહુલી (મૂર્ધા) ની નિકટતા.

પદ ૧૭૬ (મહુલી મળની પેલે તીર, એ લય,)

મહુલી ન તારી પેલે તીરે, સાધુ સાચા નિકટ છે તારી જો લગીર.
 ભ્રાંતિથી જે દૂર ધારે, ઉભો તું તેને દ્વારે,
 એક પગલે જઈશ ત્યાં સશરીર; સાધુ સાચા !
 અંતર આનંદિત કરતો, તન મનમાં જીવન ભરતો—
 વહેતો ન્યાં મધુરો મંદ સમીર; સાધુ સાચા !
 જેના આંગણીયાપાસે, અંતરના અતિ ઉદ્ધાસે,
 અમૃતસરિતા વહેતી ગંભીર; સાધુ સાચા !
 સૌમ્ય ને શુભ્ર એવી, ચંદ્રની જ્યોત્સ્નાજેવી,
 જ્યોતિ, ત્યાં ટાળી રહી તિમિર; સાધુ સાચા !

વણી જે જય ન જાણે, જેની દિવ્યતાસમીપે,
 તુલ્ય છે રતનજડિતમંદિર; સાધુ સાચા ! ૦
 જેની નિકટ આવેલા, અતિહરિયાળા ઉપવનમાં,
 કામદુધા દે દેવી ક્ષીર; સાધુ સાચા ! ૦
 અંતર્મુખ સાધુ ! થાતાં, અન્ય માર્ગે નવ જાતાં,
 મહુલીમાં થઈશ તું સુસ્થિર; સાધુ સાચા ! ૦

નિમંત્રણ.

૫૬ ૧૭૭ (અમને પાવન કરવાને, એકલય.)

જીવનરસને ઝીલવાને,
 જીવનપુષ્પ જાની ખીલવાને,
 જીવનરૂપે ઝળહળવાને,
 બંધુ ! આવજો.

દધ્યમે આમંત્રણ આજ, સ્નેહિ ! આવજો,
 પીવા જીવનરસરાજ, પ્રેમી ! આવજો.
 જીવનતીર્થના યાત્રાળુના સંઘે ભળવાને,
 જીવનદેવનાં દર્શન કરવા પંથે પળવાને,
 જીવનરૂપે ઝળહળવાને,
 બંધુ ! આવજો.

જીવનમાર્ગમાં વહેનારાં રસિયાંને મળવાને,
 રસમય થઈ રસમય જીવનના રસને રળવાને,
 જીવનરૂપે ઝળહળવાને,
 બંધુ ! આવજો.

કરવા સાચું કલ્યાણ, વહેલાં આવજો,
 વહાલાં ! જીવનની લહાણ, લેવા આવજો.

શ્રીચિત્રપ્રદીપદર્શન.

૧૭૮ (શ્રીપતિ જુલે ગોપાળ; એ તથ.)

શ્રી ત્રિપ્રદીપપ્રકાશ, વિલોકુ આજ;—
 સકલ સ્થલે બાહ્યાંતર આ શો, ભાસે દિવ્ય ઉજાસ,

સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, કારણ, મહાકારણ, એમ બધે યોગાસ; વિલોકું
 ક્યાંથી પ્રકટે, ક્યાં રહી પ્રસરે, કો સ્થલ એનો નિવાસ,
 જાણું ન તોય અનંત પ્રદેશે, જોઈ ચિતિઆલાસ; વિલોકું
 ચંદ્ર સૂર્ય કે જ્યોતિસરણો, થાય ન એનો ભાસ,
 શુભ પ્રભાસે એ વ્યાપે, વ્યાપે જેમ સુવાસ; વિલોકું
 પરમ શાંત કેવલ ઓજસ્રમય, બલમય ને અવિનાશ,
 જેમાં સહજ સ્વભાવે રમતાં, છૂટે અવિદ્યાપાશ; વિલોકું
 જેને સહજ નિરખતામાં પણ, ટળે છવત્વાધ્યાસ,
 ચિન્મયભાન ઉઠે ઉર થાતાં, ચિતિપ્રદીપથી સહવાસ; વિલોકું
 વર્ણાતીત છતાં વર્ણાત્મક, લહાય જેમ આકાશ,
 સ્પંદરહિત છતાં પણ તેના, મનાય વિવિધ વિલાસ; વિલોકું
 ચિતિપ્રદીપ અભિવ્યક્ત થતાં ઉર, થયો તિમિરવિનાશ,
 (તેથી) ચિતિપ્રદીપપ્રકટીકરણોત્સવ, કરું ઉર ધરી ઉલ્લાસ; વિલોકું

ચિતિમન્દિરમાં પ્રવેશવા સાધકોને અભિનંદનપૂર્વકનિમંત્રણ.

પદ ૧૭૯ (તારું ગોઠવ જોવા આવે જે; એ લય.)

કાઈ ચિતિમન્દિરમાં આવજો, મુજ સાધક બંધુ !
 નિજ સ્નેહીસંબંધી લાવજો, સઉને અભિનંદું.
 પૂર્ણ અલૌકિકતાથી ભરેલું, દૈવી ચિતિમન્દિર,
 ચિતિપ્રદીપ જ્યાં પ્રકટ પ્રકાશે, થાજે ત્યાં સુસ્થિર; હો મુજ સાધક બંધુ !
 ઋષિમુનિઓએ પ્રવેશવા ત્યાં, ટીધા વિવિધ પ્રયાસ,
 તત્ત્વજ્ઞો પણ લલચાયે છે, જોવા એહ નિવાસ; હો મુજ સાધક બંધુ !
 મહા તપસ્વી, યોગી યતિઓ, ધ્યયે છે ત્યાં પ્રવેશ,
 આતુરતા ત્યાં જાવા ધરતા, અભાદિ દેવેશ; હો મુજ સાધક બંધુ !
 જ્યાં અનુપમ સામર્થ્યો ભરીયાં, જે ઉન્નતિનું મુદ્દા
 તે મન્દિરમાં આવજો ઉર-માં ઉપજાવી ઉમંગ; હો મુજ સાધક બંધુ !
 અવિકલતાથી ચાલ્યા આવો, પ્રેમ વદારી મન્દિર,
 પ્રકટપણે જ્યાં ચિતિથી થાશે, અલોક્યે દેવતા; હો મુજ સાધક બંધુ !
 એ મેલાપ થતાં ત્યાં કરશે, તન્મયે જે નિરંજન,
 તે ક્ષણ ભિન્નાસ્તિત્વ વિદ્યાનું, મન્દિર ચિતિસ્વરૂપ; હો મુજ સાધક બંધુ !

ચિન્મયતાનું ભાન પ્રકટતાં, ચિત્તિદર્શન સર્વત્ર—
 થાતાં સમાધિઅનુભવ થાશે, ગમન કરે મન યત્ર; હો મુજ સાધક બંધુ !
 એ અનુભવસુખ માણતાં રે, લહેશે પરમ આનન્દ,
 સદેહ ચિન્મયતા ગ્રહેવા ત્યાં, હાલો સાધકવૃંદ; હો મુજ પ્રિયતમ બંધુ !

સાધનક્રમના નિર્દેશપૂર્વક સાધકોને ચિત્તિસાક્ષાત્કાર કરવા પ્રવોધ.

પદ ૧૮૦ (અંતર રે, અહાહા, એ લય.)

આવો કરીએ મુજ બંધુઓ ! આજે ચિત્તિનો સાક્ષાત્કાર,
 ગ્રહી સમર્થ ગુરુઆધાર,
 શીદ સહીએ ઉર અધકાર રે; આવો
 સહીથી પ્રથમ નિજ સદ્ગુરુવચને, શ્રદ્ધા ધરીએ અપાર,
 સદ્ગુરુબોધને જાગૃત કરીને, વહીએ તેહ પ્રકાર રે; આવો
 આરંભે અન્ય સ્ફુરણને દબાવો, કરી ગુરુમંત્રાચ્ચાર,
 સરળપણે પછી વહીએ પ્રેમે, ઉડે હૃદયાગાર રે, આવો
 થાય બહિર્બુખતા મધ્યે તો, તેથી ન ડગીએ લગાર,
 મનના દ્રષ્ટારૂપ થાવાનું, સાધન સ્મરજો તે વાર રે; આવો
 આરંભે કદી ઉરમાં જણાયે, તિમિરનો પારાવાર,
 તેથી ન વિકળ થશે કાં જે તેની, ઉડે છે ચિત્તિજ્યોત્કારરે; આવો
 મનને અધિક શિથિલ થવા તે ક્ષણ, થાજે શાંતાકાર,
 તિમિર જણાવા છતાં પણ તિમિરનો, કરશે ન લેશ વિચાર રે; આવો
 મનને તે ક્ષણ કહો: ‘હે મન ! થા, આગળ ડગ ભરનાર’,
 પ્રેમવડે એમ કહેતાં તે મન જશે, નિશ્ચય તિમિરની પાર રે; આવો
 દૃઢ ભાવનાથી વૃત્તિથી જોજો, (ત્યાં) પ્રકાશકરો પ્રસાર,
 ત્યાંથી પણ હજી ઉડે ઉતરજો, જોવા ચિત્તિચમકાર રે; આવો
 આવ્યા હવે તમે હૃદયપ્રદેશે, વૃત્તિ રાખો તૈલધાર,
 ભાજો ઉરે પેલો કેવો દીસે ! રમ્ય, હૃત્પક્ષનો આકાર રે; આવો
 પક્ષની મધ્ય કલિકામાં વૃત્તિ કરજો એકાકાર,
 ઉર ઉત્કટ ધ્રુવજા પ્રકટાવો, જોવા ચિત્તિઝળકાર રે; આવો
 નથી જણાતી ચિત્તિજ્યોતિ શું ? બનો નહિ ડગનાર,
 આર્દ્ર હૃદયથી પ્રાર્થી: ‘પ્રકટો હે પ્રભુ ! કરુણાગાર’ રે; આવો

શુદ્ધ ભાવોભરી પ્રાર્થના કરતાં, તત્ક્ષણુ ખુલશે દ્વાર,
જ્યોતિરપે ઝળહળતા લાળશો, પ્રભુને ત્યાં કરતા વિહાર રે; આવો.
તે જ ક્ષણે દઢ આલિંગનયો, ભેટજો વિશ્વાધાર,
ઉપકારો ભર્યાં વચનો વદી ત્યાં, કરજો પ્રણામ હજાર રે; આવો.
સાર્થક થાશે શ્રીપતિ ભેટતાં, સહજે આ અવતાર,
ઉપેન્દ્ર પ્રભુ કાં જે ચિતિરૂપ કરતા, તમને જોતાંવાર રે; આવો.

મૂર્ધવિરાજિત સદ્ગુરુશ્રીનો સાધકોને મૂર્ધપ્રદેશમાં પ્રવેશવા
આજના પુણ્યસમયે આકર્ષણપૂર્વક વાત્સલ્યાદેશ.

૫૬ ૧૮૧

આવો, આવો, બંધુ ! કાષ્ઠ ઊર્ધ્વ આ પ્રદેશે,
થવાને ગગનવિહારી.
હળીમળી સ્નેહથી સાથે રહીએ,
હૃદયશુ' હૃદય પરસ્પર લધીએ,
થઈએ સકલ અભિન્નસ્વરૂપે,
આ અગમ્ય દેશે, દધીએ ભેદને વિહારી; આવો.
મળ્યાં છે સાધનો હાવે વૃથા નીચે શું અટવાઓ,
ક્ષણ એકમાં ઉન્નત થશો, જો સ્વરૂપ ઉર ધ્યાઓ;
મુજ શરણુ ગ્રહણુ કર્યું હવે નિર્ભય ઉરે થાઓ,
નિઃશંક થઈ મુજ સ્મરણુરજ્જુ દહપણે સ્હાઓ;—હળીમળી.
છે સુવિચાર—શુભઆચારપાંખો ઉત્તતિકાળે,
એ પાંખ અતુલ બળેથી ફફડાવી ચઢો આજે;
છું સહાય નિશ્ચય માનજો, આકર્ષુ' હું આજે,
થાશો સહજ અભિમુખ ત્યાં લઉં ઊર્ધ્વ હું આજે;—હળીમળી.
છું મૂર્ધમાં, નથી દૂર ઉર પ્રસન્ન અતિ થાઓ,
આકર્ષુ' તમને મૂર્ધમાં, મન મંત્રથી જાઓ;
છું મંત્રને હું અધીન, મુજપર મંત્રનો દાવો,
આલિંગવા તત્પર છું આવો: બંધુઓ ! આવો;—હળીમળી.

પ્રગિપાત.

પદ ૧૮૨ (શ્રીપતિ કુલે ગોપાલ, એ કવ્ય.)

જય મહામાયા મહેશ ! પ્રણુમીએ આજં; જય૦
 સર્વાધાર છો આપ અમારાં, દો હૃદયે આશ્લેષ,
 જે આશ્લેષ ગ્રહણ કરતામાં, ધૂટે જીવપદવેષ; પ્રણુમીએ૦
 અમો પ્રવાસીકેરો આપ છો, નિવાસકેરો પ્રદેશ,
 કરુણા કરી નિજ નિશ્ચલ પદમાં, કરો અમારો પ્રવેશ;—પ્રણુમીએ૦
 તત્ત્વમસિંનો પરમ મનોહર, દો ગુરુવર ! ઉપદેશ,
 બ્રહ્માત્મકયઅનુભવ થાતાં, ધૂટે કર્મકલેશ; પ્રણુમીએ૦
 જે જાણ્યા પછી ઇતર જાણવું, કાંઈ રહે નહિ શેષ,
 તે પદપ્રાપ્તિ કરવાનો અમ, સિદ્ધ કરો ઉદ્દેશ; પ્રણુમીએ૦
 અનાયાસ જય જય વદી ઉઠીએ, પ્રકટયે પ્રેમાવેશ,
 તે શુણી અમપર વત્સલભાવે, પ્રસન્ન રહો પ્રાણેશ ! પ્રણુમીએ૦

સ્વરી અર્ણના સમયે એક ઈશ્વર નિકટ રહે છે.

પદ ૧૮૩ (પ્રણુ મુજ કૃતિમાં બહુ ખામી, એ કવ્ય.)

જીવ ! તું માને બધું મારું, આણીએ કોઈ નથી તારું.
 જ્યાં સુધી ખરી અણી આવી નથી, ત્યાં સુધી સધળું તારું,
 અણી આવતાં વાર ન થતી તારાને થાતાં ન્યારું; જીવ૦
 અણી આવતાં આ તારું ધન, ધનરૂપે નથી રહેતું,
 વાયુસમ બનીને એ તદ્દાણુ. જ્યાં ત્યાં થાતું વહેતું; જીવ૦
 પ્રાણ ગણે જેને તું તારો, સદા નિકટનો સાથી,
 અણી આવતાં વાર ન કરશે, ધૂટે થતાં તારાથી; જીવ૦
 પાળે પોષે અને હુલાવે, માની શરીર તારું,
 અણીએ જાણીશ હતો તું તેમાં, થોડા દિવસનો ઉતાર, જીવ૦
 મનને તો મારું મારું કહી, ચાંપે હૈયાસાથે,
 અણી. આવતાં તે પણ તારા, ચઢી એસશે માથે; જીવ૦
 દૃશ્યરૂપી સધળું જડ જંગમ, તારું માની રહ્યો તું,
 તે પણ સધળું અણીના સમયે, થાશે હતું નહોતું; જીવ૦
 સધળો સમય જ તુજને લાગે, જે પ્રણુ તુજથી છેટે,
 તે પ્રણુ એક જ અણીના સમયે, નિશ્ચય તુજને ભેટે; જીવ૦

તુજ પાસેની વસ્તુ, અણીના સમયે જાશે આઘી,
તેથી ભજ નરહરિ પ્રભુ પ્રાતે, દશ્યની પ્રીતિ ત્યાગી; ૭૫૦

સમર્થ સહાયકપ્રતિ ઉપકારકથન.

પદ ૧૮૪

કેવી રીતે ઉપકાર, વાળું, કેવી રીતે ઉપકાર.
હું પામરપ્રતિ કેવલ તું એક, ઉપકારો કરનાર;—(તેનો) કેવી
મુજ જીવનના સર્વ પ્રસંગે, દીધો તેં આધાર;—
ક્ષણ ક્ષણ મુજને સહાય કરી તેં, હરી લીધો છે ભાર;—
દુઃખમાં ધૈર્ય અવિચલ દધ તું, દુઃખથી ઉગારનાર;—
ચિંતાકેરા પ્રસંગમાં તેં સિંચી શાંતિજળધાર;—
વિપત્તિમાંહિ થયો મુજપીઠે, હાથ તું ફેરવનાર;—
વ્યાધિસમયે વૈદ્ય બની તેં, કર્યા ઔષધઉપચાર;—
જીવનના અવધિની ક્ષણે તું, થયો જીવાણુહાર;—
જ્યારે મનથી ઇચ્છું કરવા, પ્રત્યુપકારવિચાર;—
(ત્યારે) મનના મનોરથ મનમાં રહેતાં, બની રહું લાચાર;—
મુજમાં છે સામર્થ્ય ન જરીએ, કરવા પ્રત્યુપકાર;—
એનું જ્યારે સ્મરણ કરું તવ, હૃદય ભરાય અપાર;—
કેવલ તારા અનુગ્રહથી મુજ, સફલ થયો અવતાર;—
હું કૃત્ત્વન પણ કૃત્ત્વન તું કદી, થયો ન કે ચાનાર;—
સ્વાર્થમગ્ન બની હજી પણ ઇચ્છું, કરજે હજી પણ બહાર;—
સ્મરી ઉપકારો આર્દ્ર હૃદયે કરું, સપ્તેમ નમસ્કાર;—

આંતર મનોવ્યાપારોમાં સાવધ રહેવા સુચોધ.

પદ ૧૮૫

ભાઈ! પેલું ધૂપું ધૂપું શું કરે છે ?
ઉપરથી તો બધું સારું દેખાડે,
બહારથી તો નહિ દોષનું બગાડે,
(પણ) અંતરમાં શું શું ભરે છે ?

ભાઈ

અડકતો અલડતો બહારથી દેખાતો,
ડરતો ને ગભરાતો પાપથી જણાતો,

(પણ) ઉરથી ઈશ્વરથી ડરે છે ?

ભાઈ !

ઉપરથી તો આંખ મીચી તેં રાખી,
હાથવડે ફેરવતો માળા તું આખી,

(પણ) માણસ પેણું ક્યાં ફેરે છે ?

ભાઈ !

બહારથી તો પૂજનનો ઠાઠ ધરે મોટો,
કંઈક વાર વગાડતો આચમની લોટો,

(પણ) એથી કેંઈ અર્થ શું સરે છે ?

ભાઈ !

આસપાસ તારી, છે ઓરડાની લીતા,
એમ જાણી તેનાથી તું નથી બહીતો,

પણ તેમાં પ્રભુ સંચરે છે;

ભાઈ !

દેખાય તારી પાસ લાકડાની ચીજો,

(પણ) દેખનાર એના જેવો નથી ખીજો,

(કાં જે) તેમાં જ ઈશ્વર ફેરે છે;

ભાઈ !

જતો જગા જ્યાં એકાંત હોશે,

જાણે જે ત્યાંનું કયું કાંઈ નહિ જોશે,

(પણ) પ્રભુ ત્યાંજે ફેરે છે હરે છે;

ભાઈ !

જાનો ને ધૂપો રહી જેને નડે છે,

ઘાટ તું જે જે મનમાં ધડે છે.

પ્રભુની નજરે ને તરે છે;

ભાઈ !

માટે તું સાવધ થઈ જોને જરા તો,

છેતરે પ્રભુને કે તું છેતરાતો,

ઈશ્વર તો ગહીયા ખરે છે;

ભાઈ !

તેથી તપાસી જો તારું તું પાછલું,

મેળવ્યું તેં મીઠળ કે શ્રીફળનું કાચલું,

(જોને) તું તે રાંડે કે વરે છે ?

ભાઈ !

સાધકોના સંકલ્પ.

પદ ૨૮૬ (અત્યુત્તમ પદ મિત્રતણું આઠ એ લય.)

આજ અમે મળી અંધુ પરસ્પર, ધરીએ આ સુવિચાર,

જેના આગ્રહસહ સેવનથી, લહીએ શ્રેય અપાર;

આજ

સંબંધ એક બીજાતણા છે, મુખને ઉપજવવા,
 કર્તવ્યમાર્ગવિધે પરસ્પર, સાથે સખળી પામવા,
 તે સંબંધ વધે તે અર્થે, કરીએ પ્રેમપ્રસાર; આજ્ઞ૦
 કદી દોષ એક બીજાતણા અંતરથી પણ નહિ જોઈએ,
 કદી રોષ એક બીજાઉપર ધરી, સ્નેહને ના ધોઈએ,
 એક બીજાની ભૂલ ભૂલી જઈ. દૃષ્ટએ હૃદયસહાર; આજ્ઞ૦
 દૃષ્ટએ પરસ્પર સાચીને, વ્યવહારકાર્ય નીભાવવા,
 મળીને પરસ્પર યત્ન કરીએ, શાંતિ ઉર ઉપજવવા,
 હળી મળીને સાથે રહી કરીએ ઉન્નતિપ્રદ આચાર; આજ્ઞ૦
 શામાં અમારું શ્રેય છે, ગુરુભક્તિ સાધવી કા વિધિ,
 કેવા પ્રકારવડે ગ્રહણ કરવો, ગુરુકરુણાનિધિ,
 તેને ચિંતવી ઉપજવવીએ, ઉર ઉજ્જવલ સંસ્કાર; આજ્ઞ૦
 આનન્દમાં, ઉત્સાહમાં ને, ઉન્નતિને પામતા,
 રહીશું પરસ્પર એકરૂપે, બંધુભાવે જામતા,
 નરહરિસહગુરુપદમાં થઈશું, સાથે એકાકાર; આજ્ઞ૦

શ્રી હૃષ્ટને આર્દ્રભાવે પ્રાર્થના.

પદ ૧૮૭

દોરો મને હાથ ઝાલીને ગુરુરાય રે, હું તો બહુ લવના માર્ગે અટવાયો,
 મને સૂઝે હવે ન જરાય રે, ગુરુ મારા છેક થયો છું હું કાલો.
 ખૂમો મારીને હું ધાક્યો છતાં ન કોઈએ, પાસે આવીને કર સાલો રે,—
 મધ્યે આવેલા ખાડામાંથી ઉગારે એવો, કોઈ ન દોરો મેં માડીનયો રે;—
 ખાડે પડેલો મને જોઈને જે તે આવી, પૂછે (તું) શી રીતે સપડાયો રે;
 પણ નવ કોઈ મને કાઢવા કાળે, પ્રયત્ન કરવા થયો રે;—

'શાથી આમાં તું પડ્યો, પ્રાર્થનો આમાં તું પડ્યો! (એમ) પૂછે સમાજ
 દોડ ડાલો રે,—

(પણ) ધરું, ન થવાનું બળી, કોઈ ઉગારવાનો, યત્ન કરતો ન દેખાયો રે;—
 ઉલટા આંગળી કરી, બતાવે જેને તેને, 'ભુજો, પેલો કેવો! ભરાયો રે;—
 જેને તેને તો આજે જગમાંહિ જોતો, એધ દેવાનો વાયુ વાયો રે;—
 મહાહાતી મોટી મોટી મિથ્યાવાતોને શુણી, આજ સુધી હું ભોળાવયો રે;—
 સાચો સમય ત્યારે આવ્યો ત્યારે જાણ્યું, આંધળે બહેરો દુટાયો રે;—

હાવે અને હાવે જ મેં જાણ્યું કે નરહરિ ! આપ જ છો સાચો સાહો રે;—
તેથી કૃપાદૃષ્ટિ કરજો, નહિ તો જાણો, કુલનો આ છોડ કરમાયો રે;—

एकबीजाने एकबीजानुं साचुं जुठु कहेंतुं ए घातक कृति छे.

પદ ૧૮૮ (વૈષ્ણવ, પ્રાણ થકી મને પ્યારા, એ લય.)

કાન ના, ભંભેરશો કોઈ ભાઈ !

એ તો ઘાતક કૃતિ છે ગણાઈ; કાન નાં
સહજ વિનોદને કાજે એ કૃતિ, કરતા ધણા ભોળવાઈ,
પણ પરિણામે એ આપણ પોતાને, પકડી લેનાર કોળવાઈ; કાનં
કંઈક જનો તો કુશળતા માની, કરતા કૃતિ એ મલકાઈ,
પણ એ જણાવે દુષ્ટ બુદ્ધિ ને, તના હૃદયની હલકાઈ; કાનં
આની તેને, તેની આને, કહેતા કંઈક હરખાઈ,
પણ તેવાની મતિની મંદતા, જાતી તરત પરખાઈ; કાનં
સાચી જુઠી કહેવી એને, માને છે કંઈક વધાઈ,
પણ એનાથી આંતર બળ ધટે, રહે નહિ અર્થ કો સધાઈ; કાનં
એવી કૃતિનો અભ્યાસ, મનપર, મલિનતા દે છાઈ,
અનવધિ દોષનું દર્શન કરાવે, હોય નહિ જ્યાં કાંઈ; કાનં
કલ્પનાક્ષેત્રને એહ બગાડે, સ્વભાવની ટાળે ભલાઈ,
કાન ભંભેર્યાથી ચાંદીને સ્થાને, હાથમાં આવે કલાઈ; કાનં
સાચા સાધક સાવધ રહી એ,—દોષે ન જાતા ફસાઈ,
કાન ભંભેરનાર અધમ મનુષ્યથી, જાણજો સારા કેસાઈ; કાનં

कलौटीरूप कारखानुं.

પદ ૧૮૯

પ્રભુએ તો કાઢ્યું છે એક કારખાનું,	
એ તો જેનું નેનું તેલ કાઢવાનું;	પ્રભુએ૦
જેમાં રાય રંક સર્વને આવવાનું,	
નહિ બહાનું ત્યાં કોઈનું ચાલવાનું;	પ્રભુએ૦
છો ને દુનીયાના હોયે મોટા જાણુ*	
આવે તેને પણ તેડું ત્યાં જવાનું;	પ્રભુએ૦

કોઇને તેડાવે પ્રકટ ને કોઇને છાનું,	
પણ સૌનું એની સાથે પડતું પાનું:	પ્રભુએ૦
ત્યાં ન વાંકાટેડાપણું નીલવાનું,	
સીધાં સોટા થઇને ત્યાં પેસવાનું;	પ્રભુએ૦
ત્યાં ન હીંડાળાખાટમાં મહાલવાનું,	
ત્યાં તો તલવારની ધારપર ઝુલવાનું;	પ્રભુએ૦
રણસંગ્રામમાં એ તો ઝુકવાનું,	
નથી પાન ખાઇને કંઈ થુંકવાનું;	પ્રભુએ૦
ખૂમો પાડે તો એ ન કશું વળવાનું,	
ત્યાં તો ભીનું દળણું છે દળવાનું;	પ્રભુએ૦
કસોટીનુંએ કારખાનું જાણવાનું,	
તેનું ખેડાં વેરોડું તાણવાનું;	પ્રભુએ૦
જેણે ધાર્યું શરણ પરમાત્માનું,	
તેણે તો એ જોઇને હરખાવાનું;	પ્રભુએ૦
એ તો દ્વાર પ્રભુમન્દિરમાં પેસવાનું.	
જ્યાં જઇને નીરાંતે ખેસવાનું;	પ્રભુએ૦

શ્રી ઇષ્ટને દર્શન દેવા વૃત્તિની અભ્યર્થના.

પદ ૧૯૦ (ચનગન નાચું, નિહાળી ધનસ્થામ, એ લય.)

જરી તો પધારો, પધારો પ્રિય પ્રાણ !	
પધારો પ્રિય પ્રાણ હો, લેવાદેવાને લ્હાણ;	પધારો૦
વિશ્વ સકલનો સંબંધ ત્યાગી, થઇ હું તમારી વેચાણ;	પધારો૦
પ્રકટ નિહાળ્યાવિણ ક્રાના પ્રતિ, મારું નયનનાં બાણ;	પધારો૦
મળ્યાવિના મુજને પ્રભુ ક્યાંથી, લેશો પ્રેમનું દાણ;	પધારો૦
કરાય છે પ્રેમીનો આગળ, પ્રેમતણાં જ વખાણ;	પધારો૦
છૂપી સાનવડે હું સૂચવું, આપણો પ્રેમ પુરાણ;	પધારો૦
રૂપજ કહેવું તેને પડે જે, પ્રીતિરીતિથી અબજાણ;	પધારો૦
માટે હાવે સમજી વહાલા! કરો ન ખેંચાતાણ;	પધારો૦
ઝાંઝું કહેવા નથી મુજપાસે, કંઈ શબ્દોની ખાણ;	પધારો૦
છેલ્લું કહું: જો ન આવો તો તમને, તમારા ભક્તનો આણ;	પધારો૦

આત્મભાવથી સંવંધ વાંધવા સાધકેને ઉપદેશ.

પદ. ૧૯૧ (ક્યાંહી સ્વાર્થવિના નથી પ્રીતિ દીકીં એ લય.)

નિજઅર્થવિના નથા સંગો થતું કો કોનું,

જગે કો કોનું—ભવે કો કોનું.

નપ પરહિતમાં અનુસંગી થતું કો કોનું,

જગે કો કોનું—ભવે કો કોનું.

નિજ સુખ સાધવા અર્થે સગાઇ,

રાખે છે સ્ત્રી પુત્ર માતા કે ભાઇ;

અર્થં

જગનાં સ્વાર્થી પૂતળાં, સ્વાર્થવડે સંધાય,

સ્વાર્થની સાંકળ તુટતાં, ધૂટાં તત્ક્ષણ થાય,

(જેમ) ગ્રાસ લેતાં તો જોડાતી આંગળીઓ,

ધૂટી થાતી ગ્રાસ જ્યાં મુખે ગળીયો;

અર્થં

પરઅર્થે થાતી નથી, કોને કોશું પ્રીત,

સ્વાર્થસમુદ્રેથી વીંટયું, જગ આ થાય પ્રતીત,

ગાય છે એથી શ્રુતિ પણ ગીતિ:

આત્મજ્ઞામાય સર્વ પ્રિયં ભવતિ;

અર્થં

આત્માના સંબંધથી, જે જે જન જોડાય,

કાટિ કટપે તેહથી, કદિ નહિ ધૂટાય,

આત્માબંધેથી બાંધો બંધુ મારા !

એક બીજાસાથે હૃદય તમારાં;

અર્થં

ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારની ગૃહિણી થવા ધર્મિનીઓને વોધ

પદ ૧૯૨ (પ્રભુચરણોમાં, રમતું મુલને ભાવે. એ લય.)

ગૃહદેવિઓ ! ઉત્તમ ગૃહિણી થાજો.

અમૃત પાજો, રસ છાજો; ગૃહદેવિઓ

આશ્રમમાંહિ ગણાય જે, શ્રેષ્ઠ ગૃહસ્થાશ્રમ,

તે આશ્રમના પ્રાણરૂપ, તમે જ સર્વોત્તમ;

એ આશ્રમને શોભાવજો, દીપાવજો, ખીલાવજો, ઝંજારાવજો,

પ્રકટાવજો, પતિપ્રણયસુરસ ઝાંઝો; ગૃહદેવિઓ

જે સર્વોત્તમ પાળતી, ગૃહીપણના ધર્મ,
 તે જ લહે આ વિશ્વમાં, કુલઉદ્ધારક મર્મ;
 નિજ પતિમાં સ્નેહ વધારીને, પ્રભુ ધારીને, મોહ મારીને, ભય દારીને;
 ઉર ઠારીને, પતિહૃદયસદન રાળે; ગૃહદેવિઓ
 અર્ધ નટીશ્વરરૂપ છે, પતિ પાનીનું સ્વરૂપ,
 બનીને રસિયાં દંપતી, જીવન લહે અનુપ;
 આત્માથી આત્મા ભેળળે, મન મેળળે, તનુ હેળળે, રસ રેલળે,
 પ્રુણ ખેલળે, પતિસહ અનુસંધાળે; ગૃહદેવિઓ

અન્યના દોષ ન જોતાં દ્વિતમાર્ગે પ્રવૃત્તિ કરવા પ્રતોદ.

૫૬ ૧૬૩ (પતિવિના પ્રમદાતા મનના પૂરાય ક્યાંથી કોહ, એ લય.)
 કહી કહીને થાક્યો, કહું શું હું તે વગાડી દોલ ?
 કહે તો કહું વગાડી દોલ,
 પ્રભુના રાજ્યવિષે નથી જરીએ, ક્યાંહી પોલપોલ.
 જેને કાલે પગે તું પડતો,
 આજે તેને માથે ચઢડતો,
 કાં જે આજે તુજ ઘર ઉડતી ધનની છોળછોળ; (પણ) પ્રભુનાં
 આજસુધી શું કર્મ કર્યાં તેં,
 શાં શાં છાનાં પાપ ભર્યાં તેં,
 તે વિસરી ખીજ દૂપિતની, કરે તું છોલછોલ; (પણ) પ્રભુનાં
 બાણે છે તુજ સાવધતાથી,
 રક્ષાયે છે ધનવિભવાદિ,
 પણ સમજશે, જવ થાશે તુજ ઠાડીયું ડોલડોલ; પ્રભુનાં
 અદૃષ્ટ સત્તા તુજને પૂછશે :
 સાધુજીવન તુજમાં કેટલું છે ?
 તવ જીવનમાં કરવી પડશે, તુજને જોળજોળ; પ્રભુનાં
 માટે સમજી લાઈ ! સવેળા,
 પ્રભુ પ્રસન્ન કર વહેલા વહેલા,
 છોડી દઇને કૂડકપટની સઘળી ઘોળઘોળ; પ્રભુનાં

કર્તવ્ય કરનારની વિરલતા.

૫૬ ૧૯૪ (માન માયાના કરનારા રે, એ લય.)

જોયા બહુએ કંઈ બોધ દેનારા રે, પણ ક્યાં છે ઊરે ઉતારનારા ?
 જ્યાં ત્યાં જોઈએ કરોડ કહેનારા રે, મજે એક બે ન આચરનારા.
 તેથી સામગ્રી બધી પડી દૃષ્ટિપાસે પણ, કોઈ ન જમી શકનારા,
 સીધું છે પાસે, પણ ઉંધું જ્યાં આચરણ, તૃપ્તિ ત્યાં કોણ લહેનારા રે; મજે,
 ટોટો નથી કાંઈ રતો જગતમાં, સાધન પણ છે બહુ સારાં,
 કાંત્યું પીજ્યું બધું ધુળ મજે છે, ક્યાં છે વસ્ત્રો વણનારા રે ? મજે
 માર્ગો દર્શાવ્યા-દર્શાવે છે બહુએ, શાસ્ત્રોના રચનારા,
 ક્યાં છે પરંતુ તે પંથમાંહી, પગલાં પનોતાં પાડનારા રે; મજે
 સાધન બતાવ્યાં છે સુખ ને સંપત્તિનાં, કંઈ કંઈએ ન્યારાં ન્યારાં,
 સુખ ને સંપત્તિઓ બ્યાપી અનંત પણ, ક્યાં છે તેના સ્વામી થનારા રે; મજે
 જગતે જોઈએ છે તે એક જ વસ્તુ છે: સાચી ક્રિયા કરનારા,
 વિદ્વો નડે પણ વિકળ ન થાતાં, આગળ ને આગળ જનારા રે; મજે
 જગમાં ધણા છે આરંભશરૂ ને, અન્યના આધારે રેનારા,
 જગતે જોઈએ છે સ્વાત્માશ્રયી વીર, પરિણામસુધી પહોંચનારા રે; મજે
 તત્પર થઈ રહ્યાં જોજો ! વિજયદેવી, વિજયમાળને અર્પનારાં,
 દેવો પણ આતુર છે ડંકો વગાડવા, ક્યાં છે પણ વગાડવનારા રે; મજે
 મૂર કો આવી સાધનસંગ્રામમાં, થાજે સુયશ વરનારા,
 કર્તવ્ય કરનારઉપર પ્રસન્ન રહે, જાણજો નરહરિ અમારા રે; મજે

શ્રી ઇષ્ટપ્રસન્નતાપ્રાપ્તિનિમિત્ત તપશ્ચરણ આદરનાર

સાધકના નિશ્ચય.

૫૬ ૧૯૫ (હૃદયમળ ટાળો રી, એ લય.)

તપે તનુ ગાળું રી, જોવા શ્યામ.
 શીતોષ્ણાદિ સહન કરીને, દેહાસક્તિ ટાળું રી; જોવા
 જ્ઞાનાગ્નિ સળગાવી તેમાં, કર્મકલેશ પ્રગળું રી; જોવા
 પૃથ્વદંડમાં પ્રાણ પ્રસારી, સંસ્કારોને બાળું રી; જોવા
 ભક્તિસરિતામાં ધોઈને, કાળું મન હું ઉગળું રી; જોવા
 જીવલોહને પ્રભુ થાવા પ્રભુ-સ્વર્ણરસે ઓગાળું રી; જોવા
 ઉપરતી સાધન સિદ્ધ કરીને, ઉછળું મમત્વ આ બાળું રી; જોવા
 પ્રભુને કાજે કળે સહેવાં, સુગમ સદા હું ભાળું રી; જોવા

તપ એ ભૂપણ, તપ તપ સંપત્તિ, સર્વરવ નિહાળું રી; જોવા૦
 તપ એ વૃત મુજ, મુજ દૃષ્ટિમાં, તપ વહાલામાં વહાલું રી; જોવા૦
 દેહ પડે વા અર્થસિદ્ધિ કરું, મન એ નિશ્ચયવાળું રી; જોવા૦
 પ્રકટપણે નરહરિરૂપ થાવું, લક્ષ્ય એ મુજ રહીયાળું રી; જોવા૦

અંતિમ પ્રણામાંજલિ.

૫૬ ૧૯૬ (પ્રિયતમ પ્રભુ કરીએ વંદના, એ લય.)

પ્રભુ ! પ્રણામઅંજલિ આપીએ,

અમ ' હુંપણું ' તમ સ્થાપીએ;—

ભિન્નાસ્તિત્વે અમારું વિલાવી, આપ સ્વરૂપમાં વ્યાપીએ;—

આપ પ્રભુના મુકત પદે ઠરી, ભવબંધનને કાપીએ;—

કંઠરવેથી આપ પ્રભુનાં, ગુણગાનો આલાપીએ;—

મનથી સેવાભાવ ધરીને, આપચરણને ચાંપીએ;—

છાપ અવિદ્યાની ટાળીને, સચ્ચિત્છાપો છાપીએ;—

નરહરિ ! આપ સ્વરૂપે શમતાં, ઉપાધિમાત્ર ઉત્થાપીએ;—

આરંભક નતિ.

૫૬ ૧૯૭ (ભક્ત ન પણ આપનો માની, એ લય.)

જમ જય જય વિશ્વપતિ ! આજ આ સ્વીકારો નતિ.

મલ્લપિ મન્દમતિ, તોય પ્રભુ ધારો પ્રીતિ, જય૦

પ્રભુ આપનું શરીર સુંદર, નિરખીએ બહિર્ અંતર,

આધન સાધીએ તદ્દર્થ, થઇ અભિમુખ આપપ્રતિ; જય૦

સધળાં દુરિતો પ્રભુ કાપી, અમ યત્ને સુગમતા આપી,

આપની કરાવો ઉરે, આજ નાથ ! દહ પ્રતીતિ; જય૦

જીવપદ જે દુઃખનું દાતા, તેમાંથી ઉદ્ધારી ત્રાતા !

સત્યસ્વરૂપ અનુભવવા, દો ગુરુવર ! ત્વરિત ગતિ; જય૦

લેજો ઝટ હૃદયની બાણી, અમઉપર અનુગ્રહ આણી,

નરહરિ પ્રભુ આજ કરો, પ્રવૃત્તિ અમ સુદ્ધલવતી; જય૦

સ્વાગતં.

૫૬ ૧૬૮ (મહુચરણોમાં. એ લય.)

સાધકજનને, સ્નેહથી સ્વાગત દઈએ,
હૃદયે લઈએ, હરખાઈએ; સાધક૦
સ્વાગત દેતાં સ્નેહથી, હૃદય એકરૂપ થાય,
તે કાળે ઉર હર્ષનાં, અશ્ર આવી જાય;
આનંદ અતિ ઉપજવીએ, ખુબ ખીલીએ, ખીલાવીએ,
કુઃખ લુલીએ, લુલાવીએ, સહ અનન્ય થઈ રહીએ; સાધક૦
સાધન વિધવિધ સાધીને, કરીએ હૃશ પ્રસન્ન,
યધએ શુરુઅનુગ્રહવડે, સંપત્તિસંપન્ન;
અત્રપત્નમાં કસળે કટિ, નૃહરિ રટિ, જાશે મટી, પીડ સામટી,
મુખની ઘટિ, પછી અખંડ ભોગવીએ; સાધક૦

સર્વે રમણીયતાનું ખાન કરવા મનને ઉપદેશ.

૫૬ ૧૬૯ (સ્વરૂપનો કર્ણે ત્રિચાર, એ લય.)

રમણીયતાનું જ્ઞાન, કર મન ! રમણીયતાનું જ્ઞાન,
રમણીયતાથી ભરી રહું છે, આ સૃષ્ટિનું સ્થાન,
તેમાંથી સર્વોત્તમ ગ્રહેજે, ખતીને તું ગુણવાન; કર૦
વિચારવાટિકામાં ફરી લે જો, રમ્ય ગુલાબસમાન,
પરિમલ તેનો લઈને ફરજો, વિશ્વવિષે મસ્તાન; કર૦
હૃદયતણી રમણીયતા શી તે જોવા પર ધર ધ્યાન,
તે રમણીયતામાં અંતરને, કરાવજો તું સ્નાન; કર૦
પરમ મનોહરતા આત્માની, કરજો તેનું પાન,
સમગ્ર વિશ્વવિષે નથી કોઈ, રમણીય એહ સમાન; કર૦
સકલ રમ્યતા જોતાં થઈશ તું, રમણીયતાનું નિધાન,
પરિણામે રમણીયસ્વરૂપ થઈ, થઈશ પ્રકટ ભગવાન; કર૦

ઉચ્ચત પ્રકારનું જીવન ગાળવા પ્રયોગ.

૫૬ ૨૦૦ (આંખવિના અંધારું રે, એ લય.)

રમ્ય જીવન કોઈ ગાળો રે, અંધુ ! મારા રમ્ય જીવન કોઈ ગાળો.
સૃષ્ટિમાં સહાર ભરી છે, જ્યાં ત્યાં રમ્યતા પ્રસરી છે,

નેત્ર ઉઘાડી ન્યાજો ન્યાજો રે; અંધુ !
 દષ્ટિએ ના'વે એ જો, અનુભવે ના'વે એ તો,
 કલ્પનામાંહિ ભાજો ભાજો રે; અંધુ !
 કલ્પનામાં આજે જે, પ્રત્યક્ષ થતું કાલે તે,
 (તેથી) કલ્પનામાં પણ મહાલો મહાલો, રે; અંધુ !
 જગના જીવો જ્યાં ભ્રમતા, જે ભૂમિકામાં રમતા,
 તેથી કંઈ ઉપર ચાલો ચાલો રે; અંધુ !
 વિધવિધ વિષયોના સુખમાં, ધારો ના કેવળ મમતા,
 તેથી પર વૃત્તિ વાજો વાજો રે; અંધુ !
 સ્નેહીને આપો જેવો, શત્રુને દો પણ તેવો,
 (તમારા) રમ્ય જીવનનો ફાજો ફાજો રે; અંધુ !
 ભાવના ઉન્નત સેવી, જીવનરમણીયતા લહેવી,
 શ્રમશે તવ કલેશની જ્યાજો, જ્યાજો રે; અંધુ !

જ્ઞાન અર્પણ શ્રી ગુરુપ્રતિ વિજ્ઞાપ્તિ.

૫૬ ૨૦૧ (હાં રે હું તો જાણી રે, હું તો જાણી, એ કથ.)

જ્ઞાન ગુરુ! આપો રે, ગુરુ! આપો.	
આબ્યો શરણે અજ્ઞાન મારું કાપો રે;	જ્ઞાન આપો.
લાગે મને ભારી સંસારસિંધુ તરવો,	
માટે મને આપોને આપવ્યરણુત્રાપો રે;	શરણુ આપો.
મુજને ન સુજે ગંતવ્યમાર્ગ મારો,	
હાં રે મારે નેત્રે અભાનઅંધાપો રે;	નેત્રે આપો.
અંતરમાં મારા હું અધિકાર ભાળું,	
પ્રકટે કંઈ પ્રકાશ ઉરે આપ જો વ્યાપો રે;	પ્રકાશ આપો.
વિશ્વમાં ગણાય ત્યારે કિમત કંઈ મારી,	
ન્યારે આપ, આપનો કરીને મને સ્થાપો રે;	સ્થાન આપો.
સદ્ગુરુ! દયા તો હવે હું પર કીજે.	
કંઈક હવે કર્ણો ધરો મારા પ્રલાપો રે;	ધ્યાન આપો.

વિકટ સમયે શ્રી ઇષ્ટાધિમુખતા ઇ જ તેની નિવૃત્તિનો માર્ગ છે.

૫૬ ૨૦૨ (કર લે સંગાર, એ કથ)

ભજ લે ભગવાન, સમય સમજીને, આજ વિકટ આ વેળ નિરખી લે.

એમરદમ ઉપાત હિયો આ, સાવધ થઇને તે ઝંખી લે;—
(પછુ) બચતું ધાર ન, હિમત હાર ન, નયનનિકટ પ્રભુને પરખી લે;—
તારી નિકટ એ, નિત્ય પ્રકટ છે, એહ વિચારે પ્રથમ હરખી લે;—
આવા સમયે પ્રભુશરણે જા, પ્રભુ તુજ દુઃખને નિજ શિર ઝીલે;—

દૃષ્ટીના પ્રત્યક્ષ આશ્રયથી રહિત થયેલા અર્થેયપ્રાપ્ત

બંધુઓના કરુણોદ્ગાર.

પદ ૨૦૩

સખલાશ્રયથી રહિત થયેલા, કોણ દિશે જઇયું,—હો બંધુ !
દયાહીન જ્યાં દેવ ત્યાં કોના, દયાપાત્ર થઇયું;—
અણધાર્યો ઉંપાત થતાં કો, હૃદયે લપટાઇયું—કોના—
આધિ ઉપાધિ હણે તો કોની પુકે સંતાઇયું; સખલા૦
સહજ પ્રસંગે કાલા બની કો આગળ હરખાઇયું,—કોની—
સહજ સહજમાં આડા બની કોનાથી રીસાઇયું; સખલા૦
દુર્જનના કારી ધાવસમ શાં-શાં વચતો સહીયું, બંધુ !
ભાગેલા કાનાસમ થાળીવિણ ક્યાં સંધાઇયું; સખલા૦
જેનાથી તેનાથી હાવે, આપણ સલવાઇયું, બંધુ !
એકલગ પડતાં મનમાં ને મનમાં હીજરાઇયું; સખલા૦
સૂર્યમુખી પણ સૂર્ય વિલાતાં, આપણ કરમાઇયું—હાવે—
સૂત્ર વિલાતાં આપણ મણકારપ, શું વિખરાઇયું ? સખલા૦
બંધુ ! વળે શું ગમે તેટલા, આપણ અકળાઇયું—છોતે—
ભાગ્ય ભૂંડાં ત્યાં આપણ કોને હવે દોષ દઇયું; સખલા૦
સાથે રહીને આ જીવનલગી, પ્રભુના ગુણ ગાઇયું—હાવે—
પ્રભુકરુણાથી નગહરિપદમાં સાથે અળપાઇયું; સખલા૦

આધિને નિવૃત્ત કરનાર હેતુઓ.

પદ ૨૦૪ (જન્મ ધરીને આવો રૂઝો રે, એ લય.)

મનના વ્યાધિથી કાં પીડાઓ રે, સાવધ થઇને,
મનનું શરીર આ સદ્ય સુધારો રે જી.
! મનના વ્યાધિ પ્રકટતા ભાળી, અંતર વિકલ ન કરતા રે જી

આપણે કારણ પ્રકટાવ્યાવિણ, આધ ન કાંઈ પ્રકટતા રે; સાવધ૦
 આપણે પ્રકટાવેલું કારણ, આપણે શક્યું નિવારી રે ૭,
 પ્રયત્ન આદરવા કટિ કસળે, સાધક વીર વિચારી રે; સાવધ૦
 જેવા ચિંતનમાં એ ભ્રમતું, રંગ તેને તેવો લાગે રે ૭,
 નિરામયતાનો રંગ લાગે જો, સ્વરૂપચિંતને અનુરાગે રે; સાવધ૦
 મનમાં લાન સતત રહે જેનું, તદ્દરૂપ તે થઈ જાતું રે ૭,
 રહેવા ઉન્નત લાન આ મનને, કરજો 'અહં બ્રહ્મ' ગાતું રે; સાવધ૦
 ઉત્તમ માનસ વાતાવરણે, મનને નિરંતર રાખો રે ૭,
 ઉત્તમ પરિવેષણને કરીને, ઉત્તમ જ્યાં ત્યાં ભાખો રે; સાવધ૦
 સર્વોત્તમ પદ નરહરિનું જે, તેમાં અહંને દહાવો રે ૭,
 પછી નિર્ભય બની કિંદ્રષ્ટ ચિંતનની, પ્રયંડ હોળી સળગાવો રે; સાવધ૦

અંતર્યામી ઉઠતા સ્વરનું કથન.

પદ ૨૦૫ (સંકેલી શક્તિને વીરા બહારથી રે, એ લય.)

અંતરના ઉંડાણમાંથી ઉઠતા રે, કાંઈ સ્વરને શુણ્ણવું,
 પામે સુખ જે અંતરમાં પુનઃ ઉતારતા રે, એવા સ્વરને શુણ્ણવું.
 સ્વરને શુણ્ણવું, કાંઈ ધ્વનિને શુણ્ણવું, કાંઈ મંત્ર શુણ્ણવું,
 કાંઈ વાણી શુણ્ણવું;—
 પ્રાણિમાત્રના હિતની વસ્તુ, પ્રાણિમાત્રની પાસ,
 પણ તે પ્રકટ ન થાતી જો તે, તેનો કરે ન વિકાસ રે; કાંઈ૦
 જેમ જેમ તે પર ઢાંકણ દે, તેમ તેમ આવે છે દુઃખ,
 કાંઈક સુખ મેળવવા જાતાં, થાય તે વસ્તુથી ઉન્મુખરે; કાંઈ૦
 ભલે કોટિ યત્નો સેવે પણ, જો ન જીએ તે એક,
 નિઃસંશય સુખની પ્રાપ્તિથી, દૂર રહે તે છેક રે; કાંઈ૦
 અનુપમ હિત કરનારી એવી, એ વસ્તુ છે 'લક્ષ્ય',
 તે પ્રતિ અભિમુખ થાનારાને, સુખ રહેતું પ્રત્યક્ષ રે; કાંઈ૦
 લક્ષ્ય અને વળી પરમ લક્ષ્ય છે, એવા એના ભેદ,
 લક્ષ્યસિદ્ધિ કરતો તે અતે, પરમ લક્ષ્યે લહે અભેદ રે; કાંઈ૦
 આવશ્યક કર્તૃવ્ય સ્વીકારે, લક્ષ્યરૂપે સઉ પ્રસ; કાંઈ૦
 પરમ લક્ષ્યમાં પામવું ધારે, સચ્ચિત્પદ સર્વશ રે; કાંઈ૦
 લક્ષ્યસિદ્ધિ કરતો તો એ પણ, ચુકે ન પરમ લક્ષ્ય,
 નરહરિરૂપે રહે નિરંતર, થઈને સર્વાધ્યક્ષ રે; કાંઈ૦

શ્રી ઇષ્ટાનુગ્રહપ્રાપ્ત વૃત્તિની ઉક્તિ.

૫૬ ૨૦૬ (કર્તાક્રી કુદરત ન્યારી ન્યારી, એ લય.)

ભવની આ ભાવટ મારી ભાગી,
મુજ લગતી પ્રભુશું લાગી, હું અંતર જાગી,
ત્યાગી આ ઉપાધિને છ.
મોહ ન મેં કંઈ છોડ્યો, ઉલટો મોહનમાં જોડ્યો,
વૃત્તિઓ નેમાં અનુરાગી; મુજ૦
દૃષ્ટિ ન ખેંચી પાછી, લંબાવી તેને ઝાઝી,
પ્રભુને પામીને થઈ સુભાગી; મુજ૦
કોટિકામસરખો સ્વામી, વરણાગીયો વર પામી,
જો કે છોડી મેં વરણાગી; મુજ૦
પ્રભુએ પોતાની કીધી, અંકમાં મુજને લીધી,
ળીજાએ જ્યારે પરિત્યાગી; મુજ૦
મુજપર નરહરિ અનુરાગ્યા, આવી મળીયા મોંમાગ્યા,
હું પણ મળી એમને મોંમાગી; મુજ૦

ગુરુકરુણાચી.

૫૬ ૨૦૭ (મંજરીએ મનહું મોહું રે, એ લય.)

અંજલિએ અમૃત પીધું રે,
ગુરુકરુણાથી આજ, મેં તો, ગુરુકરુણાથી આજ.
અભ્યંતર શીતલ કીધું રે; ગુરુ૦
ઝાઝ મોહું પામ્યા છતાં, આ ભવસિંધુમાંથી,
કુશળતાભર્યા માનવી, હજીએ ગોથાં ખાય,
ઉતર્યું મુજ નાવડું સીધું રે; ગુરુ૦
આકાશ ને પાતાળની, કંઈ કંઈ કરતા શોધ,
પણ નિજમાં શું છે રહ્યું, તેનો નથી પ્રયોધ,
મેં તો મુજ સ્વરૂપ ચીંધ્યું રે; ગુરુ૦
કંઈક વિષયવ્યવહારની, વિસ્તારે છે જાળ,
(પણ) ઉલટી પીડા પામતા, બની રહે કંગાલ,
મેં મારું સમેટી લીધું રે; ગુરુ૦
ગગનમંડળે ગતિ થઈ, સહજ સ્વભાવે મુજ,

નરહરિ ગુરુને લાળતાં, ઉકલી ગઇ મુજ ધુન્ધ,
મુજ લક્ષ્યસ્થાન મેં વીધ્યું રે;

ગુરુ૦

શ્રીફળને અંતસ્તમ પ્રદેશમાં શોધનાર સાધકના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૨૦૮ (નયને આવેને આને વાલમા, એ લય.)

ઉતરીને આળે અંતરે, જોઉં કંઈક પ્રભુ જણાય,
ધુપ્પા હશે શું મારા બીતરે, મને કંઈક એમ થાય; ઉતરીને૦
વૈષ્ણવીમાં હું શોધી વળ્યો રે, પણ પ્રભુ ન લહાય,
જોઉં હવે શું પરાપાર જઇ, મને ભ્રાંતિ ત્યાં કંઈ થાય; ઉતરીને૦
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ ને કારણદેહમાં રે, થયો પ્રભુનો ન ભાસ,
જોઉં ઉતરી જરા હજી ઉડે, છે મહાકારણે આવાસ ? ઉતરીને૦
માલિક નહિ મળ્યા મને રે, જોઇ વળ્યો પંચ પ્રાણ,
(હવે) જોઉં સમાનના અંતમાં, છે છુપાયા ત્યાં મુજ પ્રાણ ? ઉતરીને૦
સ્થૂલ ને સૂક્ષ્મ આ ઇન્દ્રિયો રે, તેમાં જણાય ન નાથ,
તેની મર્યાદાથી ઉડે જઇ, જોઉં આવે છે હાથ ? ઉતરીને૦
અન્ન પ્રાણાદિ કોશમાં રે, મને થયા ન પ્રત્યક્ષ,
જોઉં કોશાતીત સ્થાનમાં, દીસે ત્યાં શું કોશાધ્યક્ષ; ઉતરીને૦
જ્યાં કંઈ હશે ત્યાં હશે મુજમાં રે, એ તો નિઃસંશય વાત,
તારે પછી શું કઠિન છે, કરતાં એમને સાક્ષાત; ઉતરીને૦
જ્યાં જ્યાં ને જે જે ગણાય છે રે, ઉરે અંતસ્તમ પ્રદેશ,
ત્યાં હું શોધીશ પૂર્ણ અંતથી, મારા નરહરિ મહેશ; ઉતરીને૦

આંતર સાધુતાને જાળવા જીવદૃષ્ટિ અસમર્થ હોય છે.

૫૬ ૨૦૯ (સાન આણી સાચી બજ હું હરિ, એ લય.)

કાણ જુઓ જાણે કે નરનારી, ગર્ભિત સાધુતા અમારી.
ઉપરનું જે જોયા કરે છે, અંતરમાં નવ જે ઉતરે છે,
ભાળે શું તેની દૃષ્ટિ બિચારી; ગર્ભિત૦
ઉપરનાં છોડાં જોઇને ટાળે, માંહિ યદ્દામને લેશ ન ભાળે,
મીજ શું તેને કદી જણાનારી; ગર્ભિત૦
રચાપચી રહે જેહ અજ્ઞાને, શી રીતે આવી શકે તેને ધ્યાને,
ધુડદૃષ્ટિ ક્યાંથી સૂર્ય જોનારી; ગર્ભિત૦

જેના હાથેથી ધૂટી એક પાછ, નિજ પરઅર્થે ન કદી ખરચાઇ,
 (તે) જાણે શું નિઃસ્પૃહતાની ખુમારી; ગર્ભિત૦
 સહન કરે નહિ જે એક કે'ણુ, શુણાવે અન્યને સહસ્ત્ર વેણુ,
 (અમારી) ઉપેક્ષા તેને ક્યાંથી જડનારી; ગર્ભિત૦
 કાગનો વાધ જેવાનો સ્વભાવ, તેને મળે ક્યાંથી જેવાનો લ્હાવ,
 આંતર શુભ દૃષ્ટિ અવિકારી; ગર્ભિત૦
 જોઇ જાણી શકવા ન સામર્થ્ય, કલ્પના ખોટી કરીને તે વ્યર્થ,
 ખાંતિઓ ઉત્પન્ન કરતા ભારી; ગર્ભિત૦
 અંતરે ઉતરી જોહ જુએ છે, યથાર્થ રહસ્ય તેહ લહે છે,
 જેપ્રતિ કરુણા પ્રભુએ પ્રસારી; ગર્ભિત૦

અંતરઅનુભવ અકથ્ય હોય છે.

પદ ૨૧૦ (લે ગયો ચીર મુરારી, એ લય.)

કહ ગયો જો દિલજાની, મેં કેસે કહું.
 સહજમેં સમજી સકત ન કોહું,
 તોભી ન હૈ કછુ છાની; મેં
 મુખમેં સખડી ખાત ન કીની,
 અખિયાંસે કીની નિશાની; મેં
 હીયામેં કછુ કછુ સમજા દીયો,
 મુસેં ન નીકલત ખાની; મેં
 મુગા ક્યસે કહ સકતે હૈ,
 કયા હૈ દુધ કયા પાની; મેં
 મનમેં સમજકે મનમેં રખના,
 વોઇ હૈ સચ્ચી મરદાની; મેં
 ગુરુકલ લે કે જાઓ મુર્દામેં,
 સુતોંગે (જો) ખુદાકી મહેરખાની; મેં

નામરૂપાતીત તત્ત્વનું નામ પાડવાની મુશ્કેલ.

પદ ૨૧૧ (રસીયાની રીસ ટાળી રે, એ લય.)

શું કહીને હું બોલાવું રે, મારા 'એ' ને તો, શું કહીને હું બોલાવું રે.
 નામ ન દેવાય તાણી, લજવાઇ જાય વાણી,

ત્યારે શી દેવી એધાણી રે; મારાં
 એમને શું કહી બોલાવું, કોની પાસેથી કહાવું,
 નવું રડ્યું (નામ) ક્યાંથી લાવું રે; મારાં
 'ચિત્તચોર' કહું શું હું ? ઉંહું ઉંહું ઉંહું ઉંહું,
 ચોરની તો થઉં વહુ રે; મારાં
 'સ્વામિ' નામ કેવું લાગે ? સંન્યાસીને એ તો લાગે,
 મને તો એ જીભે વાગે રે; મારાં
 બોલાવું કહી 'શ્રીપતિ' ? (અરે !) એ તે શું હું બોલી જતી,
 શ્રીતે કોણ થતી હતી રે; મારાં
 ત્યારે હું શું કહું 'પીયુ' ? પપૈયાએ કહેતા બહુ,
 પપૈયો શું હું તે જઈ રે; મારાં
 'ચિદાનંદ' કહી લઉં લહાવો ? બલ્યો, આ શો શબ્દ આવો !
 દીઠો એ શું આવો આવો રે; મારાં
 કહું ત્યારે રસીયાજી ? નાજી નાજી નાજી નાજી,
 ચારવચ્ચે મરું લાજી રે; મારાં
 'કોટીકામ' કહું ત્યારે ? કામમાં તે છે શું ભારે ?
 ચઢાવોર છે એને મારે રે; મારાં
 કામ તો પડે ધડીએ ધડીએ, મોંએ આવ્યું તે બડબડીએ,
 (તો) આપણે બા છોભાં પડીએ રે; મારાં
 નામ ન જો કંઈ દેવાયે, નનામા તો એ કે'વાયે,
 મારાથી એ શે સંખાયે રે; મારાં
 બીજું નહિ ગમે એકેક, બીજને છો ફાવે તે કે',
 હું તો મારે કે'વાની 'એ' રે—
 મારા 'એ' ને તો, 'એ' કહીને હું બોલાવું રે.

કોઈ એક જણે

૫૬૨૧૨ (કોઈ એક સમે, એ લય.)

કોઈ એક જણે જગમાં જન્મી, કાંઈ કાંઈ સુંદર સુંદર કીધાં,
 કોઈ એક જણે નિજ માનવ બન્ધુને સહાય કરી આશીર્વા લીધાં.

૧ કામમાં એટલું બહુ શું છે અર્થાત્ કામકર્તાં માતા સ્વામિ અધિક સુંદર છે.
 ૨ તિરકકાર દર્શાવવાને માટે ઘણી સ્ત્રિઓ 'એને તે શું મારે ચઢાવો છે' એમ કહે છે

જેના હાથેથી ઘૂટી એક પાછ, નિજ પરઅર્થે ન કદી ખરચાઇ,
 (તે) જાણે શું નિઃસ્પૃહતાની ખુમારી; ગલિત૦
 સહન કરે નહિ જે એક કે'ણુ, શુભાવે અન્યને સહસ્ત્ર વેણુ,
 (અમારી) ઉપેક્ષા તેને ક્યાંથી જડનારી; ગલિત૦
 કાગતો વાધ જેવાનો સ્વભાવ, તેને મળે ક્યાંથી જેવાનો લ્હાવ,
 આંતર શુભ દૃષ્ટિ અવિકારી; ગલિત૦
 જોષ જાણી શકવા ન સામર્થ્ય, કલ્પના ખોટી કરીને તે વ્યર્થ,
 ભાંતિઓ ઉત્પન્ન કરતા ભારી; ગલિત૦
 આંતરે ઉતરી જેહ જુએ છે, યથાર્થ રહસ્ય તેહ લહે છે,
 જેપ્રતિ કરુણા પ્રભુએ પ્રસારી; ગલિત૦

અંતરજનુભવ અકલ્પ્ય હોય છે.

પદ ૨૧૦ (લે ગયો ચીર મુરારી, એ લય.)

કહ ગયો જો દિલજાની, મેં કેસે કહું.
 સહજમેં સમજી સકત ન કાહું,
 તૌબી ન હૈ કછુ છાની; મેં૦
 મુખમેં સખહી બાત ન કીની,
 અખિયાંમે કીની નિશાની; મેં૦
 હીયામેં કછુ કછુ સમજ દીયો,
 મુમેં ન નીકલત બાની; મેં૦
 મુગા ક્યમે કહ સકતે હૈ,
 ક્યા હૈ દુધ ક્યા પાની; મેં૦
 મનમેં સમજકે મનમેં રખના,
 વોઇ હૈ સચ્ચી મરદાની; મેં૦
 ગુરુકલ લે કે જાઓ મુર્દામેં,
 સુનોંગે (જે) ખુદાકી મહેરબાની; મેં૦

નામરૂપાતીત તત્ત્વનું નામ પાડવાની મુશ્કેલ.

પદ ૨૧૧ (રસીયાની રીસ ઠાળી રે, એ લય.)

શું કહીને હું બોલાવું રે, મારા 'ઓ' ને તો, શું કહીને હું બોલાવું રે.
 નામ ન દેવાય તાણી, લજવાઇ જાય વાણી,

ત્યારે શી દેવી એધાણી રે; મારાં
 એમને શું કહી બોલાવું, કોની પાસેથી કહાવું,
 નવું રડ્યું (નામ) ક્યાંથી લાવું રે; મારાં
 'ચિત્તચોર' કહું શું હું ? ઉંહું ઉંહું ઉંહું ઉંહું,
 ચોરની તો થઉં વહુ રે; મારાં
 'સ્વામિ' નામ કેવું લાગે ? સંન્યાસીને એ તો લાગે,
 મને તો એ જીભે વાગે રે; મારાં
 બોલાવું કહી 'શ્રીપતિ' ? (અરે !) એ તે શું હું બોલી જતી,
 શ્રીતે કોણ થતી હતી રે; મારાં
 ત્યારે હું શું કહું 'પીયુ' ? પપૈયાએ કહેતા બહુ,
 પપૈયો શું હું તે છઉં રે; મારાં
 'ચિદ્દાનંદ' કહી લઉં લહાવો ? બહ્યો, આ શો શબ્દ આવો !
 દીઠો એ શું બાવો બાવો રે; મારાં
 કહું ત્યારે રસીયાજી ? નાજી નાજી નાજી નાજી,
 ચારવચ્ચે મરું લાજી રે; મારાં
 'કોટીકામ' કહું ત્યારે ? કામમાં તે છે શું ભારે ?
 ચઢાવોર છે એને મારે રે; મારાં
 કામ તો પડે ધડીએ ધડીએ, મોંએ આવ્યું તે બડબડીએ,
 (તો) આપણે બા છોલાં પડીએ રે; મારાં
 નામ ન જો કંઈ દેવાયે, નનામા તો એ કે'વાયે,
 મારાથી એ શે સંખાયે રે; મારાં
 બીજું નહિ ગમે એકક, બીજાને છો ફાવે તે કે,
 હું તો મારે કે'વાની 'એ' રે—
 મારા 'એ' ને તો, 'એ' કહીને હું બોલાવું રે.

કોઈ એક જણે

૫૬૨૧૨ (કાંઈ એક સમે, એ લય.)

કાંઈ એક જણે જગમાં જન્મી, કાંઈ કાંઈ સુંદર સુકૃત્ય કીધાં,
 કાંઈ એક જણે નિજ માનવ બન્ધુને સહાય કરી આશીષ લીધાં.

૧ કામમાં એટલું બધું શું છે અર્થાત્ કામકરતાં મારાં સ્વામિ અધિક સુંદર છે,
 ૨ તિરંગાર દર્શાવવાને માટે વણી સ્ત્રિઓ એને તે શું મારે ચઢાવવો છે એમ કહે છે

કોઇ એક જણે ગાઇ ગીત મધુર, કોઇકના હૃદયને શાંત કર્યું,
 કોઇ એક જણે પ્રકટાવી પ્રસન્નતા, અન્યના હૃદયનું દર્દ હર્યું.
 કોઇ એક જણે મહાવિપદવિષે કરી સહાય, સાર્થક મિત્રધર્મ કર્યો,
 કોઇ એક જણે શબ્દ શ્રવણ કર્યો નિર્જ આશ્રિતનો ઉપકારભર્યો.
 કોઇ એક જણે જઇ એકાંતમાં, નિજ સ્વરૂપતાણું રહું ધ્યાન ધર્યું,
 કોઇ એક જણે 'દેશસેવા કર' એવું, સાચા હૃદયનું વચન ઉચ્ચર્યું.
 કોઇ એક જણે નિજ ધર્મને કાળ, અધર્મીપ્રતિ યુદ્ધને આદર્યું,
 કોઇ એક જણે નિજ જીવન ગાળ્યું, તપાદિમાં એકાંતે શાંતિભર્યું.
 કોઇ એક જણે વ્યવહારે રહી, સાચા સાધનથી સાધી ઉત્તમતા,
 કહો બધું ! વિચારી મને તો જરા એવા, 'કોઇ એક જણ' તે
 તમે શું હતા !

ઇષ્ટસ્વરૂપસુવર્ણરસથી પેતાનાં હૃદય રસવા સાધકોને સુવેાધ.

૫૬ ૨૧૩ (સ્નેહ તો કરે રે સાચો, એ લય.)

હૃદય રસો રે, બધું ! હૃદય રસો,
 સાચાં પ્રભુસ્વર્ણરસથી આજે હૃદય રસો.
 ઇચ્છો છો થાવા સ્વર્ણરૂપ તમે તો,
 ભટ્ટીનો તાપ જોઇ શાને ચસો; બધું !
 તમ થયા વિના રસાણું ન રહેણું,
 એમ જાણીને અગ્નિમાંહિ ધસો; બધું !
 રસ લાગવા પહેલાં તાવે તે ન્યાળીને,
 અકળાઇ જઇને આધા જરી ન ખસો; બધું !
 સાચો રસ લાગતાં તે કદી ન ધસાશે,
 ભલેને મોટા મોટા શસ્ત્રે ધસો; બધું !
 સાચો જો રંગ પ્રભુનો હોય ચઢાવવો તો,
 પ્રભુના નિકટ દેશે આવી વસો; બધું !
 શરા કહાવીને શાને કસોટીથી હારો,
 તવાવા છતાંએ તેમાં અખંડ હસો; બધું !
 હસતાને હરિ તો ખોતે નિજરૂપ કરતા,
 હરિપદે નરહરિરૂપે વિલાસો; બધું !

કસોડીમાં ઇષ્ટસ્મરણ ન છોડવા ઇષ્ટસ્વરૂપાનુભવી વૃત્તિનાં
સત્સંસ્કારી વૃત્તિપ્રતિવચનો.

પદ ૨૧૪ (અલી નેજે મનાતી ભોળી મેના, એ લય.)

આલી નેજે રસિયાથી ધૂટી થાતી,
છોડવશે તુજને, યુકિતઓ કંઈ કંઈ એ લગાવી.
ભોળી થઈને રજે તું ભરમાતી,
ભરમાવી તુજને, છટકી જશે એ લાગ લાવી.
એક કોડી નથી નિજ પાસ, એમ કદીક એહ જણાવશે,
એશ્વર્યહીન એ હોય કેવલ, એમ વેમ અણાવશે;
લિક્ષુકથી પણ ભુંડી સ્થિતિને, એહ કદી ખતલાવશે,
તોએ ભ્રમાઈશ તું નહિ તો રૂપ ખરું દર્શાવશે; આલી૦
અપ્પગપણું દર્શાવશે, સામર્થ્ય ન્યૂન લહાવશે,
લય, ભ્રાંતિ, મોહ મમત્વ આદિ, નિજવિષે પ્રકટાવશે;
કદી નૃત્તિ વિલક્ષણ કરી તારા લાવને જુલાવશે,
પણ જો ન ધૂટીશ સંગથી તો અંકમાંહિ જુલાવશે; આલી૦
ખીજા વિષે તું મુગ્ધ થાયે એવો યત્ન ચલાવશે,
તુજ ચિત્ત અન્યે જાય, એવે પંથ તેહ પળાવશે;
પણ તે છતાં તું તેમનામાં, અધિક સ્નેહ દલાવશે,
તો હસિત હૃદયે પ્રિતમ તુજ, તુજને જ હૃદય લગાવશે; આલી૦

અંતિમ જયજયકાર.

પદ ૨૧૫ (દેશદેશ શાંતિ કેવી છવાઈ, એ લય.)

જય જય જય શ્રી નૃહરિ મહેશ ! જય ઉચ્ચારીએ.
કરી પ્રભુ ! આપપદઆશ્લેષ, અર્થો સારીએ.

સ્મરી સ્મરી આપનો અંદેશ,
ઠરીએ આવી આંતર દેશ; અર્થો૦
ત્યજીને ઉરથી પંચ કલેશ,
વસીએ મહાનન્દપ્રદેશ; જય૦

લહીએ શાન્તિ ઉર હ'મેશ,
કરીને નિજસ્વરૂપપ્રવેશ;
જયજયકાર વદીએ દેવેશ ।
અન્ય કથન નથી અવશેષ;

અર્થો૦

જય૦

પરમાત્માપ્રતિ પ્રારંભક પ્રણતિ.

પદ ૨૧૬ (પ્રભુ સન્નિધિ સુખસાગર છે, એ લય.)

જય પ્રેમાસ્પદ પરમ પ્રભુ । પ્રણતિ કરીએ પ્રેમથી,
ધટ ધટમાં છે વ્યાપ્ત વિભુ । પ્રાણિમાત્રના છે પાત.

પ્રભુ! સધળે, પ્રેમરૂપે છે રહ્યા,

જમમ આકર્ષાએ છે, તેથી પરસ્પરના પ્રતિ;

જય૦

એ જ પ્રેમના કારણે, રસમય સહિ દેખાય,

જેના આવકારમાં, અનધિ ઇવન લહાય,

તેવે નિજ દિવ્ય પ્રેમ સહિમાં જગાવળે;

ધટ૦

અનુભવી જન જેને સદા, 'પ્રેમામૃત' કહી ગાય,

અજ્ય ખુમારી ઉર ઉઠે, પીતાં મન ન ધરાય,

પ્રેમામૃત પાષ આજ પ્રેમી કહાવળે;

ધટ૦

જયજયપૂર્વક સત્કાર.

પદ ૨૧૭ (હાં રે પ્રેમ સાચો પ્રભુતણું ધામ છે, એ લય.)

આવો બન્ધુ । આવો પ્રેમે પ્રભુદ્વારમાં,

સ્નેહવડે વદીએ 'જય જય' આવકારમાં,

વદીએ આવકારમાં;

આવો૦

સ્વાર્થવિનાના વિશુદ્ધ લાવે લેટીએ,

સાચા સમર્થ સદ્ગુરુને ચરણ લેટીએ,

સાચો વિશ્રામ એ સંસારમાં;

આવો૦

આરામ એ સંસારમાં,

જેની કૃપાથી ભીતિમાત્ર લાગતી,

સહજે સધાયે સર્વોત્કૃષ્ટ ઉન્નતિ—

પરમાર્થમાં તે વ્યવહારમાં;

આવે૦

અંતરમાં આત્મસ્વરૂપ અનુભવ્ય^૧ જે,
તેને અનુભવવું એ આપણું કર્તવ્ય છે—

આવીને માનવ અવતારમાં;

આવે૦

તેની સિદ્ધિ અર્થે નરહરિ ક્ષણે ક્ષણે,
સ્મરીએ એકત્રે થઇ આજ, જેથી આપણે—

પલટાઇએ પ્રભુના આકારમાં;

આવે૦

પ્રવૃત્તિ તથા નિવૃત્તિ એ ઉભય માર્ગમાંથી પોતાના અધિકાર-
અનુસાર માર્ગે વાળવા શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ સાધકની અભ્યર્થના.

પદ ૨૧૮ (મહાડ.)

હું દુર્બલને દોરનાર, મારે તારે છે આધાર.

મુજ દૃષ્ટિઆગળ વિસ્તરેલા, બે માર્ગો દેખાય,

તેમાંથી કોણ માર્ગે જાવું, તે ન મને સમજાય;

મારે૦

એક માર્ગમાં જણાય મુજને, સુખ અને આનન્દ,

બીજા માર્ગે કર્તવ્યકરે, ભાર દિસે અત્યન્ત;

મારે૦

એવા બે માર્ગોઆગળ હું, ઉભો શિથિલ થઇ નાથ !

આશલયા હૃદયે જોઉં વાટ હું, ગ્રહીશ તું મારે હાથ; મારે૦

પ્રવૃત્તિ ને નિવૃત્તિના, સંમુખ માર્ગે જણાય,

મારે મનતો બેઉ સરખા છે, આવું જ્યાં તું લઇ જાય; મારે૦

નથી પ્રવૃત્તિથી હું કરતો, નિવૃત્તિનો ન ચહું ત્યાગ,

માત્ર મને તું સૂચવી દે કે, જાવું મારે કોણ મારગ ! મારે૦

મારી યોગ્યતાને તું વિચારી, એવે માર્ગે પ્રેર,

જે માર્ગેથી શીઘ્ર ગતિથી, મેળવું તારી મ્હેર;

મારે૦

હૃદયપૂર્વક કાર્ય કરવા મનપ્રતિ સુવૌધવચન.

પદ ૨૧૯ (રમણિયતાવું ભાન, કર મન, એ લય.)

અંતરથી કરનાર, થા મન ! અંતરથી કરનાર.

કરતો તું આસન પ્રાણાયામ, જાપ જપે તું અપાર,

૧ અનુભવવા યોગ્ય. ૨ માર્ગ, રસ્તો.

પણ જો ઉપરતું જ હશે તો, વ્યર્થ જ તે થાનાર; થા મન !
 જ્ઞાન ધરીશ આંખો મીંચીને જોઈશ મહિં દરથલ્હાર,
 ‘સુખ પામીશ’ એ તુજ આશાતો, ખાલી જશે તો બહાર; થા મન !
 ‘સર્વે જનાઃ સુખિનો ભવન્તુ’ ૨ એ સદ્ભાવના વદનાર,
 મુખથી નહિ પણ અંતરમાંથી, થા તેનો બોલનાર; થા મન !
 પ્રભુ પાસું ધ્રુવજની પેઠે, લક્ષ્યે ભલે એ ધાર,
 વિહિત ક્રિયામાં પણ ન વહીશ તો, વધીશ ન લક્ષ્યે વાર; થા મન !
 દાન કરીશ તું વિવિધ ભાતિનાં, ગણાવવા દાતાર,
 તો દાતાપદમાં સ્થિત થાતાં, જાણુ હજુ છે વાર; થા મન !
 જેહ ક્રિયાઓ કરે તું તારો વધારવા અધિકાર,
 તે અંતરથી સાધીશ તો તુજ, પાસા પડે પોખાર; થા મન !
 અંતરતું અંતર દે ટાળી, પછી કંઈ કરી જો લગાર,
 જાણીશ તવ તુજ ઇચ્છિતને, (તુજ) અંતર્યામી પૂરનાર; થા. મન !

તમે—વંધુ ! તમે.

૫૬ ૨૨૦ (તેજ જવે છે, તેજ જવે છે. એ લય.)

કોઈ એક કાળે જગત્ આજે, વાટ તો જોઈ રહું,
 આતુરતા ઉત્સુકતાથી, રાહ એ જોઈ રહું;
 જે જગતણી ઉન્નતિ કરે, તે રાહ તેવાની જુએ,
 જે કલેશકેરાં આંસુકાંતે, શાંતિ આપીને લુએ.
 “કાણુ હશે એ ? કાણુ હશે એ ?” પૂછો અવિચાર્યે શું મને ?
 ખીજું ન કો પણ બંધુ મારા—એવા એક છો તમે—તમે.
 કંઈ કાળથી આ જગત્ આતુરતાથી રાહ જુએ સદા,
 આશ્વાસનાદિક દેઈને, તેની હરે જે આપદ;
 સદ્ધર્મને જે પોષીને, સદ્બોધ સ્નેહે આપતો,
 જે પ્રેરતો સમયાતુચિત હિતમાર્ગમાં, ભય કાપતો;
 “કાણુ હશે એ ? કાણુ હશે એ ?” પૂછો શું શંકા આણી મને,
 ખીજું ન કો પણ બંધુ મારા, એવા એક છો તમે—તમે.
 એકકાળ વાટ જુએ જગત્, જે કાર્ય સ્નેહ ભર્યું કરે,

દુઃખી થતો જાતે છતાંયે, અન્યનાં દુઃખો હરે;
તો ઉઠોને કરીને ત્વરા, હે સકલ માનવ બન્ધુઓ !
રેલાવળે જ્યાં જે ઘટે—સુખસિન્ધુઓ ને બિન્દુઓ;
“કાણુ હશે એ ? કાણુ હશે એ ?” હવે ન પૂછશો તમે મને,
ખીજું ન કો પણ બંધુ મારા, એવા એક છો તમે—તમે.

શ્રી ઇષ્ટાસંત્ક વૃત્તિષ્ઠ શ્રીઇષ્ટદર્શનાર્થ સાધેલાં વિવિધ
સાધનોનું શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ કથન, અને પરિણામે સમગ્ર
સાધનોના સહકારી અનુષ્ઠાનનો નિશ્ચય.

૫૬ ૨૨૧ (સત્યજ્ઞાનની કૃતિ, એ કથ.)

હું તો બોલાવી થાકી, કંઈક બોલ દો વહાલાં !
હું તો તેડાવી થાકી, કંઈક કે'ણુ દો વહાલાં !
આપ પ્રતિમા પૂજી પ્રથમ મેં, કરી વિવિધ ઉપચાર જો,
ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય ધર્યું વળી, ચઢાવીયા મેં હાર જો;
(પણુ) પ્રતિમામાં નવ હાલ્યા ચાલ્યા, મેં જાણ્યું જે ઠગીયા ઠાલા,
નાથ નથી કંઈ ભોળા બાળા; બોલાવી૦
તનમનમન્દિર સુન્દર કરવા, કીધાં મેં વ્રતરાજ૧ જો,
'તપ'રૂપ આહ્વાણુ પછી મેં પ્રેર્યો, તમને તેડવા કાજ જો,
આપ નામની ફેરવી માળા, તો એ મેં નજરે ના લાલ્યા,
શમાવી ના જરી વિરહની જવાળા; બોલાવી૦
તેડી લાવવા તમને પછી મેં પ્રેર્યો મારો 'પ્રેમ' જો,
પછી મેં 'સેવકલાવ' મોકલ્યો, તો એ ના'વ્યા કેમ જો,
કહાવ્યાં વળી મેં વચનો કાલાં, સ્નેહલહેલાં અને રસાળાં,
(છતાં) ના'વ્યા રહ છોડી રહીયાળા; બોલાવી૦
તેનાથી પણ ના'વ્યા ત્યારે, મોકલી 'લક્ષ્મી' નાર જો,
તે પાછી આવી તવ મોકલી, મેં 'શ્રદ્ધા' સુકુમાર જો,
મનથી ક્યારે મેં કાલાવાલા, શુણ્યા છતાં ના બોલ્યા ચાલ્યા,
વહાલે વદને વાસ્યાં તાળાં; બોલાવી૦

સ્નેહભરી પછી 'સ્તુતિ' મેં પ્રેરી, તો એ ના'વ્યા નાથ જો,
 'યોગસિદ્ધિ'ને પછી મેં પ્રેરી, ના'વ્યા તેની સાથ જો,
 'હું'મમભાવના'રૂપી બાળા, મોકલી પણ ન ઉઠ્યા છોગાળા,
 એવી કેમ એ તમને આલ્યા; બોલાવી૦
 સધળાં સાધન સાથે લઇને, કરું છું નાથ । પ્રયાણ જો,
 આવી આપને દ્વારે જાણો, વિછોડવાને પ્રાણ જો,
 સ્ત્રીહત્યાના પાતક કાળાં, હાવે તમને જાણો આલ્યાં,
 કાં તો પ્રકટ થજો પ્રેમાળા; બોલાવી૦

તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિવિના મુક્તત્વનો અસંભવ.

પદ ૨૨૨ (થશે શાંતિ ત્યારે આ અંતરમાં, એ લય.)

નથી મુક્તિ થતી કદી જ્ઞાનવિના,

જ્ઞાનવિના, જ્ઞાનવાનવિના;

નથી૦

રજતમમલ છુટવા નથી કલ્પે, તત્ત્વનદીમાં જ્ઞાનવિના;—

જન્મમરણ સહજે નથી ટળવું, જ્ઞાનામૃતના પાનવિના;—

સમસર્વત્રસ્વરૂપ ન લહાતું, તત્ત્વતણા દહ ધ્યાનવિના;—

અભેદભાવ નથી દહ થાવો, અહં બ્રહ્મના ગાનવિના;—

સર્વોત્તમ ફલપ્રદ નથી ખીજું, તત્ત્વજ્ઞાનના દાનવિના;—

તત્ત્વજ્ઞાનના શિખરે ચઢજે, શાન્તિ નથી એ સ્થાનવિના;—

સમર્થ આવું જ્ઞાન ન મળતું, કદી ઉપેન્દ્ર ભગવાનવિના;—

જોડે છે ! જોડે છે !!

પદ ૨૨૩ (લાવણી.)

કર્તવ્યો ઉત્તમ રીતે સાધે, એવો નર જોઈએ છે,

નિઃસ્વાર્થે સેવા કરનારો, એવો અનુચર જોઈએ છે.

પ્રેમને અર્થે પ્રાણ પસારે, એવો પ્રેમી જોઈએ છે,

સહચારનાં વ્રતને કરનારો, દહ નેમીયં જોઈએ છે.

સર્વ સમયમાં સહાય આપે, એવો સ્નેહી જોઈએ છે,

વીતરાગ ને અલિપ્ત એવો, જનકવિદેહી નોંધ્યો છે.
 સમયોચિત કર્તવ્ય જણાવે, (એવો) સ્મૃતિકાર એક નોંધ્યો છે,
 અન્ય હિતાર્થે ત્યજે સકલ, એવો ઉદાર એક નોંધ્યો છે.
 સુધરીને સુધારે એવો, દેશસુધારક નોંધ્યો છે,
 સદ્ધર્મોદ્ધાટન કરનારો, ધર્મોદ્ધારક નોંધ્યો છે.
 પ્રીતિ પરસ્પરમાં ધરનારાં, દંપતી ઘેર ઘેર નોંધ્યો છે,
 શ્રદ્ધાતાં, શુભતાં વચ્ચે કહેનારા ઠેર ઠેર નોંધ્યો છે.
 સ્પૃહાવિના પણ બન્ધુભાવથી, પ્રત્યુપકારક નોંધ્યો છે,
 અંચલભાવ ગુરુમાં ધરનારો, એવો સાધક નોંધ્યો છે.
 નોંધ્યો છે, નોંધ્યો છે ધરધર, પતિવ્રતા સ્ત્રી નોંધ્યો છે,
 કલેશભર્યા સંસારને સ્વર્ગસદનસમકર્ત્રી* નોંધ્યો છે.
 પતિને પ્રભુ માનીને પતિની સેવા કરતી નોંધ્યો છે,
 સહાય કરી પતિના કાર્યે પતિશ્રમને હરતી નોંધ્યો છે.
 પવિત્રતા, મનહરતા, મૃદુતા, મધુરતાભરી નોંધ્યો છે,
 પતિને પ્રસન્ન કરવા અર્થે, મુખની સ્મિતભરી નોંધ્યો છે.
 દર્શન કરતાં પૂજ્યભાવ પ્રકટાવે એવી નોંધ્યો છે,
 ઉત્સાહવચનથી હૈયું હરખાવે એવી નોંધ્યો છે.
 આત્મપ્રકાશિત બુદ્ધિથી મન છાઈ દેનારી નોંધ્યો છે,
 જીવનરસનો લ્હાવો આપી—ને લેનારી નોંધ્યો છે.
 અન્ય સ્ત્રિઓનું હિત કરી, તેની દુઃખભાગિની નોંધ્યો છે,
 નિજ ગૃહને સુખસાગર કરનારી ગૃહરાજી નોંધ્યો છે.

મનુષ્યને દૂષિત થવામાં જગત્નો સંવંધ મુખ્ય કારણરૂપ નથી;
 જગત્તે ઈશ્વરની વિભૂતિ હોવાથી સુંદર છે. મનુષ્યને મલિન
 રાખનાર તેની અસાવધાનતા છે.

૫૬ ૨૨૪ (મોરી કામનીયાં, એ લય.)

રહો ક્યાં છે તું વસી, વીરા! વિચારને,

તું તે રહેતો હસી કે પાડે અશ્રુધારને.

નથી કાલસાકેરી ખાણમાં, વસી રહો તું ભાષા

પ્રભુના સુંદર જગતવિષે છું, ઉર વિચારને કાંઈ;

રહો ૦

તેથી તુજ આ શરીર મનને, કાળું કાળું ભેધ,
 રખે ઉપેક્ષા કરતો તેની, સાવધાતાને ખોધ; રહ્યોં
 નથી રહ્યો તું ભાધ ! જરીએ, કાળજકાટડી માંલ,
 તોએ તુજપર મેશ નિરખતાં, સાવધ કાં ના થાય; રહ્યોં
 નથી પડ્યો કંઈ ઉકરડામાં, જેથી તું ગંધાય,
 અત્તરના કુડે છું, તુજમાં, રખે કુવાસ જણાય; રહ્યોં
 નથી પડ્યો તું અંધારે જે, આમ તેમ અથડાય,
 પડ્યો આખડ્યો જે ક્યાંહિ તો, ભુલ તે તારી ગણાય; રહ્યોં
 'રહ્યા છીએ આ જગત્ત્રિષે, તે મલિનતા તો થાય,'
 એવું ભુલભરેલું જોજે, તુજ ઉર રખે મનાય; રહ્યોં
 જગત્ વસ્તુતઃ મલિન નથી, જેવી દૃષ્ટે જોવાય,
 તેવું તે બની તુજને પાશું, તેવે રૂપે જણાય; રહ્યોં
 માટે જગને દોષ ન દેતો, તુજ દૃષ્ટિ દૂષિત,
 વહોરે છે તું હાથે કરીને, તેથી તારું અહિત; રહ્યોં
 જગને ખરાબ કહીને તુજને, ઠગતું તારું મન,
 ખરું જોતાં તે જાતે ખોટું, સાવધ થા તો ધન્ય; રહ્યોં
 જગને કાળજની કાટડી કે, ખાણુ રખે તું જાણુ,
 એ તો મહાલય પ્રભુનો, જ્યાં રહી, વિવેકી લે સુખસ્થાણુ: રહ્યોં

દૃશ્યનું વિનાશિત્વ જોઈને તેમાં વિરાગ પ્રકટાવવા આસક્ત
 જીવને ઉપદેશ.

પદ ૨૨૫ (હજી કાં જ્ઞાન ના આવે, એ લય.)

હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ? હજી વૈરાગ્ય શું ના'વે ?
 પ્રીતિ, શો સ્વાદ પ્રકટાવે ?

આજસુધી તેં તો ગણી, જે જે વસ્તુ નિત્ય,
 આ ક્ષણ તુજઆગળ થઈ, નહિવત્ તેહ પ્રતીત;
 છતાં ઉર શું ન ધૂનવે, છતાં ઉર શું ન ધૂનવે,
 નિરસતા શું ન ઉપજવે ?

ખેલાવ્યાં ખોળે લઈ, જેને ધરી ઉદ્ધાસ,
 પોતાનાં જાણ્યા છતાં, રહ્યાં ન આજે પાસ;

પ્રસંગ શું એ ન કંપાવે ? પ્રસંગ શું એ ન કંપાવે ?
ન દશ્યાસક્તિ ભુલાવે ?

હજી૦

દઢ આલિંગન પ્રેમનાં, જેને દીધાં કાલ,
પરવશતાથી થઈ રહ્યાં, ન્યારાં જો તે હાલ;
ન ખોલાવ્યાં ફરી આવે, ન ખોલાવ્યાં ફરી આવે,
ના શું એ ક્ષોભ ઉપજાવે ?

હજી૦

ચરણો જેનાં ચાંપતો, કાલે ધરી અતુરાગ,
આજે તુજ હસ્તે મૂકે, તેના મુખપર આગ ;
ક્રિયા શું એ ન થરકાવે, ક્રિયા શું એ ન થરકાવે ?
જગે શું સાર દર્શાવે ?

હજી૦

(જેણે) કાલ સુધી તો સાચવ્યાં, કરીને યત્ન અગાધ,
સઘળો પ્રેમ વિસારીને, તે જ ચઢાવી કાંધ,
શ્મશાને આજ તે લાવે, શ્મશાને આજ તે લાવે,
મુખે વળી અગ્નિ મૂકાવે;

હજી૦

વડિલસમાં જેને ગણ્યાં, માન્યાં સ્વજનસમાન,
ગુરુજન જાણ્યા તેહ પણ, ચાલ્યા સર્વ શ્મશાન;
અચલતા ક્યાં રહી હાવે ? અચલતા ક્યાં રહી હાવે ?
અનિશ્ચિત વિશ્વ જ્યાં કહાવે;

હજી૦

પ્રકટે તો પ્રકટાવજે, દઢ આ દશ્યે વિરાગ,
અંતરથી નિર્લેપ રહી, પ્રભુમાં ધર અતુરાગ;
પછી કદી કલેશ નહિ તાવે, પછી કદી કલેશ નહિ તાવે;
નૃહરિ પ્રભુ જો ઉરે ભાવે;

હજી૦

અપરાધીઉપર દયાભાવ રાખવ; હિતવચન.

૨૨૬ પદ (મુજ જીવન વૃથા વહી જાય, એ લય.)

અપરાધીઉપર હે બ્રાત ! દયાળુ થજે સદા,
કરીને વાત્સલ્યપ્રપાત, કૃપાલુ થજે સદા.

મનુષ્યમાત્ર સંદોષ છે, રખે ભૂલતો એહ,
ક્ષમા દેવી ધટતી તને, ઉરમાં આણી સ્નેહ,
તું એ ન વિસરતો જરાય, જુએ જ્યાં ત્યાંય;

દયાલુ૦

કોઈના અપરાધો હશે, તારાથી પણ ખુબ,
 (પણ) મનથી તે ને તું નથી, સરખા આબેહુબ,
 તે અધિક લાલસાધીન, હશે વળી દીન; દયાહુ
 તુજસમ બળીયા નહિ હશે, થવા વિકારસંબુખ,
 (તેમ જ) તું તુલના ન કરી શકે, બીજાઓનું દુઃખ,
 તેથી તે પડતા જણાય, તું કરજે સહાય; દયાહુ
 અંતરમાં તું રાખજે, વાત નિરંતર એહ,
 દૂષિતને દેતા પ્રભુ, સહાય નિઃસન્દેહ,
 પૂર્વના સ્મરી દષ્ટાન્ત, થજે નિર્બ્રાન્ત; દયાહુ
 તારા મર્મવચનવડે, કોનું હૃદય ન ભેદ,
 છેદેલાને કૂર થઇ, પુનઃ પુનઃ ના છેદ,
 ત્યાં પ્રસાર જે સુવિચાર, અને વળી ખાર;— દયાહુ
 ક્ષમા ઉપેક્ષા કરી વળી, ઉદારતા દર્શાવ,
 તેને ઉન્નત ભૂમિનો, સુંદર ક્રમ બતલાવ,
 તેનું વિશુદ્ધ જીવન ગળાવ, પ્રભુને લગાવ; દયાહુ

મિથ્યા જ્ઞાનીનું આત્મકથન.

પદ ૨૨૭ (જ્યારે રહું હું સ્વરૂપ વિચારી, એ લય.)

મધુરું મુખકું હું મલકાવું, અનુકૂલ અનુકૂલ જ્યારે જોઉં છું,
 કલ્પનામાં પણ પ્રતિકૂલ જોતાં, પોશ ભરી ભરીને હું રોઉં છું; મધુરું
 બોધ બીજને દેવા વખતે, ડહાપણનો દરીઓ હું ડોઉં છું,
 પણ મુજ માથે આવી પડતાં, જ્ઞાનતણું હું જ્ઞાન જ ખોઉં છું; મધુરું
 બીજનાં દુઃખ જોતી વખતે, તત્ત્વદૃષ્ટિથી મસ્ત હું હોઉં છું,
 જોશી મુજ ભાવિનું નખળું કહે તો ત્યારથી થડો થઉં છું; મધુરું
 જ્ઞાંતિ ને સ્વખાની વાતો, મારે માટે ખરેખરી લહું છું,
 ત્રિકાળ જગત્ થયું નથી એવું, લગાડ બીજને કહી દઉં છું; મધુરું
 વાત બીજને કરતા જોઈ કહું: “ શીદને માટીની કોઠી-ધોઉં છું ! ”
 પણ હું તો ગુપચુપ મુજ મનથી, ગાય છાંડીને ગર્દભી દોહું છું; મધુરું
 વિષયો છે વિષસમાન એવો, બોધ દઇને થાકી જઉં છું,

સો ગાંઠ દૂરથી પણ હું વિષયને, જેમ જેમ જોઉં છું
તેમ તેમ મ્હોઠિં છું; મધુરું
ખીજને તો કહું છું હું તો, ચિત્ત પ્રભુમાં હરધડી પ્રોઠિં છું,
પણ જાણો છો ને મુજ મનની, ભોગે મારવાડનું મઠિં છું; મધુરું
મુજ જેવાનાં જગમાં તો ફાડીયારાં ઉભરાતાં જોઈ રહું છું,
પણ ખીજ કાઢને કહેશો નહિ, ખાનગીમાં આ જે જે કહું છું; મધુરું

જીવત્વબંધનથી મુક્ત થવા શ્રીફણે અભ્યર્થના.

પદ ૨૨૮ (મંજરીએ મનહુ મોહું રે, એ લય.)

પિંજરીઆમાંહિ પૂરાણો રે, મુક્ત કરો ગુરુરાય । મુજને, મુક્ત
બંધનથી અતિ અકળાણો રે; મુક્ત
બંધનથી છુટ્યા વિના, ગગને ક્યાંથી ઉડાય,
ગગનવિષે ઉડ્યાવિના, ઉંચે ક્યાંથી જવાય,
તમે સ્વામિ । સધળું જાણો રે; મુક્ત
ઉચ્ચ ભૂમિએ ગયા વિના, દર્શન ક્યાંથી કરાય,
દર્શનવિણુ કેવી રીતે, આપ પ્રભુ ભેટાય;
પોતાનાનું તો તાણો રે; મુક્ત
આપ પ્રભુ ભેટ્યા વિના, કેમ કરી થાઉં કૃતાર્થ,
કૃતાર્થતા પામ્યાવિના, સરે ન મુજ પરમાર્થ,
છું અંતરથી અમુઝાણો રે; મુક્ત
પરમ અર્થ સાધ્યાવિના, શ્રેય ન મુજ સધાય,
શ્રેય સધાયાવિણુ હુંથી, આપ સ્વરૂપ ન થવાય,
(મને) તમપ્રતિ આકર્ષી આણો રે; મુક્ત
જીવપણાના પાંજરે, પડ્યો આપનો ખાલ,
ઉપેન્દ્રગુરુ કરુણા કરી, છોડી કરજો ન્યાલ;
હું તમથી છું વેચાણો રે; મુક્ત

તરણોપાય.

પદ ૨૨૯. હોરીનો લય.

તરણનો^૧ મુગમ ઉપાય, તને પ્રિય । જો બતલાવું.

બે કાંઠે ભરપૂર નદી આ, જો । કેવી વહી જાય,
 કુશલ ગણાતા તારાનો પણ, જ્યાં પત્તો ના ખાય; તને
 માલભર્યાં મોટાં વહાણોનું ત્યાં નવ ચાલે કાંય,
 માલ-મનુષ્યોસાથે તેને, પહોંચાડે તલમાંભ; તને
 વેગવતાં મોજાંની સામે, ચાલે ન કોનું જરાય,
 કુળવશે કે પાર ઉતારશે, તે ન કશું સમજાય; તને
 પણ આ ઉગ્ર પ્રભાવની મધ્યે, પેલું શું દેખાય ?
 જો । જો । કાઠે વળગેલો એ, કાઠ મનુષ્ય જણાય; તને
 મહાજલમાં પણ કાઢ ગ્રહીને, નિર્ભય કેવો તણાય,
 વરુણસમે હોયે જાણે તેમ, જલપર શો । સોહાય; તને
 આ લવનદી તરવાને તું પણ, કરીશ ન કાટિ ઉપાય,
 એક ઉપાય કહું તે કરતાં, સહજે પાર પચાય; તને
 સમર્થ સદ્ગુરુશરણુ ગ્રહી લે, સુગમ તરણુ જો ચંદાય,
 સદ્ગુરુચરણે વળગી રહીશ તો, તારું ધાર્યું થાય; તને
 તુજને ઉપર રાખી પોતે, નીચે રહેશે સદાય,
 એ વિધિ નિર્ભય પાર ઉતારે, એક શ્રીસદ્ગુરુચાય; તને

શ્રી ઇષ્ટને વિકલભાવે પ્રાર્થના.

પદ ૨૩૦ (નેણમાં નિદ્રા નાવે જરી, એ લય.)

નજરો નાંખું નેહલરી, મારા વહાલિડા ! તારે પથ રે,
 વાટ જોઉં હું તારી, આતુર આંખથી રે,
 દૂરથી પણ ના તું દીસત રે; નજરો
 ધડકતે હૈયે પૂછું, સમાચાર તારા રે,
 જવાબ ન દેતા સાધુસંત રે; નજરો
 ક્યાં વસીયા છે એમ પૂછું હું ત્યારે કહે છે:
 ‘પ્રભુ તો વ્યાપી રહ્યા દિગંત રે, નજરો
 પૂછું છું: ‘કેવા રૂપે જોયા’ ત્યારે તો કહે છે:
 ‘પ્રભુ તો છે સ્વરૂપે અનંત રે; નજરો
 ‘ક્યારે આવીને મળશે,’ પૂછું હું ત્યારે કહે છે,
 ‘પ્રભુ તો પોતે છે સ્વતંત્ર રે; નજરો

સીધો સમો ન ઉત્તર દેતા, મને તો લાગે,
એક સરખા ભક્ત ને ભગવંત રે; નજરે ૦
મનમાં મુઝાઉં છું હું, મનની કોને કહું રે,
દેહ તો પાડ્યો ના પડત રે; નજરે ૦
આવું શી રીતે જાણ્યા વિણ તુજં ધામને રે,
ભોમીયો તારો ન મળત રે; નજરે ૦
આજ સુધી તેં આણ્યો, અંત મુજ સુખનો રે,
આણુ હવે વિયોગનો અંત રે; નજરે ૦

સાધકરૂપ પક્ષિઓને ઓળટ સાધનરૂપ ગગનમાં વિહાર કરવા પ્રવૃથ્ત.

પદ ૨૩૧ (અગમ હૃદાસીનો લય.)

ગગને ગમન કરો પાંખળાં પાંખિડાં !
દિવ્ય દેશ એ વસવાતું તમ ધામ જો;
ભૂમિમાં ભટકી શાને અટવાયો છો,
શીદ સહો છો પૃથ્વીતલનો ધામ જો; ગગને ૦
પ્રાણની સાથે પ્રભુએ પાંખો છે દીધી,
પાછા મળી જોજો પોતાની માંજ જો;
આસપાસ એ જાણુએ એ શોભતી,
જેનો આશ્રય ધારી ઉંચે જવાય જો; ગગને ૦
નીચેની ભૂમિ તમ કાજે છે નહિ,
ત્યાં તો ભ્રમતી કીટાદિકની જાત જો;
વળી પારધી ત્યાં જાળ પાથરી ખેસતા,
સમજો છો, નથી કંઈ તમને અજાત જો; ગગને ૦
ખીન્ન સાધનથી તેવું સુખ ના મળે,
જેવું મળતું ઉડતાં ગગનની માંહિ જો;
જ્યાં પ્રતિજ્ઞો શોધ્યા પણ જડતા નથી,
આવરણો જ્યાં કાંઈ કહેતાં નથી કાંઈ જો; ગગને ૦
અનંતાવધિ એ દેશે અવકાશ છે,
અનુભવનો જ્યાં વાતો શાંત સમીર જો;

નાદ નથી જ્યાં થાતા કદી બીહામણા,	
જ્યાં ગુરુગર્જન ^૧ ગાજે છે ગંભીર જો;	ગગને૦
જ્યાં બંધાતી નથી આસક્તિ સ્વલ્પમાં,	
આત્મદષ્ટિ જ્યાં પ્રસરી રહે સર્વત્ર જો;	
તત્ત્વાકાર મતિ થઈ શમતી તત્ત્વમાં,	
સમાધિઅનુલવ થતો વહે મન યત્રર જો;	ગગને૦
પરિચ્છિન્નતા 'હું આ તે'ની ત્યાં નથી,	
સંસ્કારોકરું જ્યાં નથી પ્રાપ્ત્ય જો;	
અવિદ્યાનિશાકરું તિમિર ત્યાં છે નહિ,	
આત્મરવિનો પ્રકાશ જ્યાં જાળવલ્ય જો;	ગગને૦
ચક્રોમાંહિ ગગનને મુદ્દાં જાણુજો,	
લક્ષિતવિષે એ પરાલક્ષિત કહેવાય જો;	
રાજયોગના શબ્દોમાં જો ખોલીએ,	
યોગ અસંપ્રસાત જ એહ ગણાય જો;	ગગને૦
વિચારપ્રધાનમાર્ગવિષે હો પૂછતા,	
ગગનરૂપ કહેવાયે તત્ત્વવિચાર જો;	
ભૂમિકાવિષે ગગન, તુરીયા ભૂમિકા,	
બ્રહ્મવિદ્યા છે, વિદ્યામાત્રમાં સાર જો;	ગગને૦
કર્મમાત્રમાં જેહ કર્મ નિષ્કામ છે,	
કર્મમાર્ગમાં તેહ જ ગગન ગણાય જો;	
પ્રેમમાર્ગમાં પ્રભુપ્રતિનો પ્રેમ તો,	
ગગનસમો ને સર્વોત્કૃષ્ટ લહાય જો;	ગગને૦
આ વિધિ સ્થાનક ગગનસમાન ગણાય જે,	
પ્રિય પંખિઓ ! તમને તે ન અજાણુ જો;	
આગ્રહ ને બલપૂર્વક પાંખો વાપરી,	
તેહ પ્રદેશે કરજો શીઘ્ર ઉડાણુ જો;	ગગને૦
સત્ક્રિયા તથા ગુરુકરુણારૂપી મળી,	
તમને સખળી ને દેવી બે પાંખ જો;	
તેને આધારે નિર્ભયતાથી ઉડો,	
ગંતવ્ય દેશે રાખી સુસ્થિર આંખ જો;	ગગને૦
સદ્ગુરુસહાયે નિર્વિઘ્ને સહિ સંચરો,	
ગગનમાર્ગનો સાર્થક થજો પ્રવાસ જો;	
ગગને ગરકી નિશ્ચલ માળા બાંધજો,	
કરી રહેજો ત્યાં પંખિ ! નિત્ય નિવાસ જો;	ગગને૦

આનંદને સ્ફુરાવવા સદ્વૌધ.

૫૬ ૨૩૨ (દિલ મારું માને નહિ, એ લય.)

કંઈક મધુરું હસાવવા, (તારા) અભ્યંતર આવવા,
ઉભો આનંદ તુજ દારમાં,
મુખ ન્યારું ઉપજાવવા, કષ્ટો વિલાવવા,
તેને લે હૃદયાગારમાં.

આશાભર્યો આનંદ તારે આંગણે આવી રહ્યો,
મૃદુ કરકમલથી દાર તારાં એહ અખડાવી રહ્યો;
ધીમેથી પણ રમણીય કંઠે, તને ખોલાવી રહ્યો,
જા, દાર સદા ઉઘાડ એ તુજ કાજ કંઈ લાવી રહ્યો;
ભાગ્ય તારું ઉઘાડવા, યુદ્ધી સુંઘાડવા,
આવ્યો. એ દૈવી આકારમાં; મુખ૦

ખોલાવવાની વાટ જોઈ, એહ બહાર ઉભો રહ્યો,
તુજ જીવનકેરા અંશરૂપે થવા એ આતુર થયો;
હલદી બસારૂપ થઈ નહિ, એ વળગશે કદીએ તને,
પણ હાર હેયાનો બની શોભાવશે તુજ કંઠને;
આવ્યો અંતર ઉન્નળવા, કલેશો પ્રન્નળવા,
દેવા સિદ્ધિ આ અવતારમાં; મુખ૦

તુંજ બંધ દારની બંધાર ઉભો, તેની પૃષ્ઠે છે વળી,
ઉભી રહી શાંતિ મધુરી, જેતી તુજને વળી વળી;
વળી તેની પૃષ્ઠે છે ઉભી, શ્રદ્ધા રસિલી આશથી,
એ સર્વને ખોલાવવા, જા, ખોલ દાર ઉઘાસથી;
ફલ મીઠાં ચખાડવા, અમૃત પીવાડવા,
હાવા લેવાને સંસારમાં; મુખ૦

તેની પુઠે પેલા ઉભા, જો ! નાથ તારે આંગણે,
જા, ખોલ દાર, પ્રવેશવા, છે એહ તત્પર આ ક્ષણે;
જો ! ગાન મધુરું ગાય છે, એ સર્વ મોહક સ્વરવડે,
જા હજી પણ મોહું થયું નથી, જો ! તું સાંકળ ખડખડે,
જા, બીતરમાં લાવવા, દારો ઉઘાડવા,
જેસી રહે ન તું વિચારમાં; મુખ૦

આંતર પ્રકાશને અર્થરથના.

પદ ૨૩૩ (મારા પ્રીતમ પ્રાણાધાર એ લય.)

મારા આંતર દિવ્ય પ્રકાશ ! મુજને દોરજે,
મારા માર્ગમાં પાડી ઉજાશ, મારો નેતા થજે.

સત્યનો હું જિજ્ઞાસુ છું,

તારો દોર્યો આવીશ હું,

પ્રાપ્તિ સિદ્ધ થવાને તું સન્માર્ગે પ્રેરજે;

તારાથી જાણીશ જ્ઞાન હું,

વળી ઝોળખીશ લગવાનું હું,

આનંદ શાંતિ ને સુખતણા ધામે તું લઈ જજે;

અંતરમાં જો કે ગુપ્ત છું,

થાતો ન પણ કદી લુપ્ત તું,

છુટો પડી શકતો નથી હુથી તું રજે;

તારાથી મારો અભેદ હું,

જેહ ક્ષણેથી અનુભવું,

તે જ ક્ષણેથી આંતર તિમિર મને ત્યજે;

તવ સત્ય મુજ ઉર રાજતું,

મારું મારામાં વિભ્રાજતું,

માટે મને દોર, ચઢી રહી મુજ રથની ધ્વજે; ૧

મારાં

મારાં

મારાં

મારાં

મારાં

વિચારનું સામર્થ્ય.

પદ ૨૩૪ (પ્રસન્નતાને કદી ના લ્યજાએ, એ લય.)

રહસ્યરૂપ ને ચમત્કૃતિમય કેતુહલ કરતું નવું નવું,
આ મુજ રમણીય માનસ ક્ષેત્રે, કાંઈ કાંઈ મેં અનુભવ્યું.

સુવિચાર પ્રેર્યો એક મેં આ લવ્ય વાતાવરણમાં,
જે શુદ્ધ ને સુંદર હતો, પ્રેરક હતો જીવતરણમાં;

વહેતો થયો એ જતાં જતાં, તે એક પ્રિય મુજ જનતણા—
હૃદયે જઈને સ્પર્શીયો, તેને દીધાં ત્યાં સુખ ધણાં;

આવી રીતે તેણે મને, તે અન્યતે સુખીયાં કર્યાં,

જોયાવિના જોલ્યા વિના, તેણે અમારાં દુઃખ હર્યો;
 તેથી શુદ્ધ વિચારો કરવા, પ્રેમ પ્રકટતો અધિક મને,
 વિચારીને એ કહો મને જે, પ્રેમ ન પ્રકટે શું તમને? રહસ્ય૦
 મેં એક દિન કુવિચાર એક ક્યોં અને પ્રેયોં જગે,
 સાચું કહું દુઃખી થયો, તેને હું તો લાગ્યો પગે;
 એવો વિચાર થતાં જ મુજ, આપું શરીર તપી ગયું,
 મુજ પ્રિય જનને સ્પર્શતાં, તેનેયર દુઃખ ધણું થયું;
 તેથી તેને ધિક્કારું છું, કાં જે દુઃખી ક્યોં મને,
 વિચારી કહો તેને ધિક્કારવો, યોગ્ય ન લાગે શું તમને? રહસ્ય૦
 પ્રભુઅનુગ્રહપ્રાપ્ત્યર્થ કીધો, એક દિન સંકલ્પ મેં,
 મુજ હિત કરવા યાચનાને, ઉરવડે કરી સ્વલ્પ મેં;
 પ્રભુધામકેરા માર્ગમાં સંકલ્પ એ પંથે પહોં,
 મુજ પ્રિયઆગળથી ગયો, તેને ન પણ તે આથલ્યો;
 પણ જવ મારા પ્રભુનો અનુગ્રહ, મુજ સંકલ્પસહ પાછો વળ્યો,
 હું ને જગમાં મારાં હતાં જે, તે સઘળાંને તેહ ફળ્યો;
 તેથી પ્રભુસ્તવનાદિક કરવા, પ્રેમ પ્રકટતો અધિક મને,
 વિચારીને એ કહો મને જે, (એમાં) પ્રેમ ન પ્રકટે શું તમને? રહસ્ય૦

હરિના વિરહીને વધાઈ.

૫૬ ર૩૫ (નાહિ જનશે છ પ્રીતિનાં એ લય.)

કોઇ હરિના વિયોગીને, આપું વધાઇ,	
આપું વધાઈ, મારે હૈડે હરખાઈ;	કોઇ૦
પોતે તમારી પાસે વસીને,	
એકા જુએ તમ ચક્ષુની માંહિ;	કોઇ૦
સાંભળવાના રસીયા એ તો,	
અવણુ કરે તમ શ્રોત્રે ભરાઈ;	કોઇ૦
તમારી વાણીમાંહિ વસીને,	
જુઓ, જોલે એ કેવું કાંઈ કાંઈ;	કોઇ૦
ચાલે છે કેવી ઇમકતી ચાલે,	
કોમળ તમારાં ચરણોમાં લપાઈ;	કોઇ૦

૧ કોઇ વસ્તુમાટે મનુષ્ય કંટાળીને 'હું તો તેને પગે લાગ્યો' એમ કહે છે તેવો અર્થ ભાવ છે. ૨ તેને પણ

વસ્તુઓ લેવા ઇચ્છા થાતાં,
 લેતા તમારા હસ્તે તેને સ્થાપિ; કોઇં
 અંતર બાહિર તમમાં હરિ છે,
 કાનો વિયોગ પછી સેવા છો લાઇ! કોઇં
 સર્વસ્વરૂપ તમે હરિ પોતે,
 ક્યાંથી રહી પછી જરીએ જુદાઇ; કોઇં

સર્વોત્તમ ઉદ્દેશવિનાનું જીવન વ્યર્થ છે.

ખદ ૨૩૬ (જે કરશે તે ભરશે, એ લય.)

ઉંચા ઉદ્દેશવિનાનું જીવન નકામું,
 નિજ હિતને બદલે અહિત કરે તે સામું.
 ભલે કાગળ સુન્દર લખીયો, પરખીડીયામાં પણ ખીડીયો,
 પણ જાણો તે રડવડીયો, ઉપર જે નથી સરનામું; નિજં
 છો રહ્યા ચોપડા મોટા, પણ તેહ થવાના ખોટા,
 નાણાં મળવામાં ટોટા, અંદર જે લખ્યું નથી નામું; નિજં
 હલકો ઉદ્દેશ ધર્યાંથી, નથી ઉચ્ચ થતાં કર્મોદિ,
 ઉપજાવે ઉલટો ઉપાધિ, (જેમ) અણુસમજી ખાય ભીલામું; નિજં
 ઉંચો ઉદ્દેશ ધરીને, રહે તેને જે અનુસરીને,
 તે ભ્રમે નહી ફરી ફરીને, પ્રભુનું એ કરારનામું; નિજં
 ઉત્તમ ઉદ્દેશને ધાર્યો, તેનો ધન્ય થયો જન્મારો,
 તેનો સદાય છે જયવારો, તેવાને તો શિર નામું; નિજં

પરમાત્મામાં અદ્ભુત પ્રેમ પ્રકટાવવા પ્રવોધ.

ખદ ૨૩૭ (થઇ પ્રેમવશ પાતળીયા, એ લય.)

કોઇ પ્રીત અજળ જગાવી,
 રહો પ્રભુથી હૃદય-લગાવી રે; કોઇં
 નિજ ઇચ્છાનુસાર રહો પ્રભુને પણ પ્રકટ નયાવી,
 રમો દૈવી રાસ રચાવી,
 નિજ હરિથી હાથ મીલાવી રે; કોઇં

તેવી પ્રીતિ પ્રકટાવો જેથી પ્રભુ આનંદે વધાવી—

લખ ભેટે આવી આવી,

કરીએ મોળે મનલાવી રે;—

કાષ્ઠ૦

સહજ સહજમાં ભાગે એવી પ્રીત ન રહો પ્રકટાવી,

રહો ઉલટી અધિક દહાવી,

જે છૂટે નહિ છોડાવી રે;

કાષ્ઠ૦

રોક્યો રોકી શકાય ન એવો ઉમળકો ઉપજાવી,

જો ન ભેટ્યા બાથ બીડાવી,

તો શું કયું પ્રેમી કહાવી રે;

કાષ્ઠ૦

પ્રયત્નશીલ રહેવાનો ઉપદેશ.

પદ ૨૩૮ (સ્તુતિજનનરહિત ત્રિતિ જાણી, એ લય.)

તુજ લક્ષ્યસ્થાન દૂર ભાસે ? આગળ વહે વીર !

ઉરમાં તું રહે વિચારી : ‘ બલવતી છે સત્તા ભારી, ’

છે માર્ગ વિકટ ને દૂર ? છે પાસે ભાર ભરપૂર ?

પણુ ધૈર્ય ધરીને ઉર, તું ડરીશ કદી ન લગીર,

આગળ વહે વીર !

તું અડગ અને અશ્રાન્ત^૧, પ્રયત્ન રહે વીર !

કાર્ય તુજ સ્વીકારેલું, છે કપરું ને ત્રાસભરેલું ?

વળી કળ શું ન એતું જણાય ? તો એથી ડર ને જરાય;

પ્રકટાવી અધિકી આયર, ત્વજ દુર્બળતાજીવન^૨; પ્રયત્ન રહે વીર !

તુજમાં છે પ્રભુ એમ જાણી, શ્રદ્ધાલુ થજે વીર !

જણાતું નથી ક્યાં ચઢવું ? જીવન ભાગે છે કડવું ?

રસરહિત અને દુઃખરૂપ ? તો જોઈ આત્મસ્વરૂપ,

તું તુજને જાણી ભૂપ, નવ અંતર આણુ અધીર; શ્રદ્ધાલુ થજે વીર !

દીનબંધુ પ્રભુને જાણી, તું પ્રાર્થ્ય^૪ જજે વીર !

આજ સુધી સ્તુતિ ઉચ્ચારી, મિથ્યા થઈ એમ વિચારી,

તું ત્વજશ સ્તુતિ ન લગાર, પ્રભુ કરતા અણીએ બહાર,

ઉરમાં લહી દહ આધાર, અંતરમાં બની સુસ્થિર;

તું પ્રાર્થ્ય જજે વીર !

૧ શાક્યા ધમ્મનો. ૨ હિંમત, ૩ દુર્બલતારૂપ જેવી. ૪ પ્રાર્થના ક્યો જજે.

શ્રી ઇષ્ટાશ્રિત સાધકો શ્રી ઇષ્ટાશ્રયથી નિરંતર નિર્ભય રહે છે.

૫૬ ૨૩૯ (માલિકના ખાળક સૌ માલિક૦ એ લય.)

નિર્ભય પ્રભુનાં ખાળક નિર્ભય રહે સંસારે સદાય,
 પ્રભુઅનુગ્રહથી તેનો કદીએ, વાંકો વાળ ન થાય; નિર્ભય૦
 ભલે ક્રોટિધા કષ્ટ આવે,
 દુષ્ટ દુર્જન છો ફસાવે,
 પણ પરિણામે પ્રભુનાંને જરી ઉની આંચ ન વાય; નિર્ભય૦
 આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ આવે,
 મૃત્યુ છો ડોળા કકડાવે,
 પણ પ્રભુના ખાળકનું મુખ તો તે જોઈને મલકાય; નિર્ભય૦
 હાનિ જોઈ નવ કલેશ કરતો,
 શોક દુઃખ ચિંતા ના ધરતો,
 જાણે, જડચેતનનાં દશ્યો આવે ને અળપાય; નિર્ભય૦
 ભય ધરો ન કશાથી બંધુ !
 શિરઉપર છે કૃપાસિન્ધુ,
 તેની તમપર રહેતી જાણે, વત્સલતાની છાંય;
 નિર્ભય રહે સંસારે સદાય.
 લાયકરી કંપારી થવા ના દો કદી તમ ગાત્રમાં,
 જાણે પ્રભુ પ્રસરી રહ્યા, આ તમારા અણુમાત્રમાં.

અંતિમ યાચના.

૫૬ ૨૪૦ (અમે તનુ અમારા નાથતણાં૦ એ લય.)

જય જય જગજીવન ! જનમનમોહન ! જય નરહરિ. ગુરુરાય !
 અમે આશિષ્ આપની આજ યાત્રીએ, વંદી આપને પાય; જય૦
 જે આશિષ્થી આ જન્મમરણનો, ફેરો સહજ ટળી જાય,
 જેના આધારે સર્વ દિશામાં, સહજે ઊર્ધ્વ વહાય; જય૦
 જે આશિષ્થી આ દુષ્ટ અવિદ્યા, અંતરથી અળપાય,
 જેનાથી સુવિદ્યા સહજ સ્ફુરીને, સુશાંતિ સદૃશ સધાય; જય૦
 જે આશિષ્થી લયતાપની જ્વાલા, અંતરથી ઓલાય,
 જેનાથી અંતર બહિર્ નિરંતર, અભયઆણુ વર્તાય; જય૦

જે આશિષ્થી સ્વાધીન થઇ રહે, સમગ્ર શુભસમુદાય,
જેનાથી સર્વોત્તમ સામર્થ્યતણું. સાત્રાજ્ય પમાય; જય૦
એવી આશિષ હે ગુરુવર ! દેતા, પ્રેમ ધરી ઉરમાંથી,—
અમઉપર આપ. પ્રભુનો વરદ કર, રાખો નાથ ! સદાય; જય૦

આદ્યનાન.

પદ ૨૪૧ (જોલો મારા પ્રેમી પોપટજી, એ લય.)

આવો, આજ આવો, હે દિવ્યમૂર્તિ ! આવો,
આવો, આવો આર્યો જોલાવે.
લાવો સંગે લાવો, વિભૂતિ આપ લાવો,
લાવો, લાવો જે આર્યભૂમિ દીપાવે.
લાવશો ઋષિ ન પણ, ઋષિત્વ સંગે લાવો,
આજના આ આર્યમાં ઋષિત્વ પ્રકટાવો,
જેતું આર્પ તેજ આર્યભૂમિ ઝળહળાવે; આવો૦
બ્રાહ્મણો અહિ છે બ્રહ્મત્વ લેતા આવો,
બ્રાહ્મણમાં સ્થાપી બ્રહ્મપદવિષે સુહાવો,
સર્વશ્રેષ્ઠ ગુરુપદને જેથી એ શોલાવે; આવો૦
બતાવો ન ઐશ્વર્ય, પણ તેની પ્રાપ્તિકેરાં,
સાધનો બતાવીને સધાવી ફળ અતેરાં—
આપો જેથી આર્યો આ ઐશ્વર્યપતિ કહાવે; આવો૦
યોગી, જ્ઞાનિ, ધ્યાનિ, મુનિ, લાવશો ન સાથે,
યોગ, જ્ઞાન, ધ્યાન, આદિ લાવશો સંગાથે,
દેશ જેથી જ્ઞાનિ ધ્યાનિ કાટિ ઉપજાવે; આવો૦
દૃષ્ટાન્તો પૂર્વ જનોનાં ન અમો ભાગું,
આજનામાં પ્રકટાવો એટલું સાથે લાગું,—
યાચીને, વિરામીએ, પ્રભુમી આજ લાવે; આવો૦

માર્મિક યાચના.

પદ ૨૪૨ (લય પૂર્વોક્ત.)

આવો આજ આવો, હે દિવ્યમૂર્તિ ! આવો,
 આવો આવો, આર્યો બોલાવે.
 લાવો, સંગે લાવો, કંઈક થોડું લાવો,
 લાવો, લાવો, આર્યો અણાવે.
 માગીએ ન ઝાઝું કાંઈ નાથ ! આપપાસે,
 માગ્યું કાથી અપાયું, જે આપથી અપાશે ?
 શક્તિ આપની વિચારી આર્યો કંઈક કહાવે. આવો●
 એક અંજલિભરીને માત્ર લાવો પાણી,
 મેશ જેથી ઘોષએ અંતરથી અવિદ્યાની,
 સંતોષી આર્યો એથી અધિક ન મંગાવે; આવો●
 જેનાથી જીવનમાં જીવંત તત્ત્વ આવે,
 એવું બીજી અંજલિપુર પાણી સહિ મગાવે,
 તુચ્છથી પણ તુચ્છ કહ્યું, કેવું છે કંઈ હાવે ! આવો●
 ત્રીજી અંજલિએ પ્રભુ ! પાણીની જ લાવો,
 આર્યોપર છાંટી ઘોર નિન્દથી જગાવો,
 આર્ય એથી અધિક શ્રમ ન આપને અપાવે; આવો●

ગુરુબંધુઓને અભિનંદન.

પદ ૨૪૩ (અંજલિએ અમૃત પીધું રે, એ લય.)

હર્ષે અભિનન્દન દઇએ રે, ગુરુબંધુને આજ, વહાલા— ગુરુ●
 સ્નેહામૃત પી તે પછએ રે; ગુરુ●
 સગાં સંબંધિ તો મળે, વિવિધ સ્વાર્થને કાજ,
 નિઃસ્વાર્થી ગુરુબંધુનો, ક્યાંથી મળે સમાજ,
 આલિંગન દઇએ—લઇએ રે; ગુરુ●
 ઉન્નતિમાં જેની ગતિ, સર્વ પ્રયત્ને થાય,
 નરવે રાખી લક્ષણા, સ્વરૂપને જે ધ્યાય,
 લેવાને સાધક કહીએ રે; ગુરુ●

શ્રદ્ધા અચલ ગુરુવિષે, જેની રહે અખંડ,
ગુરુકરુણાને પામવા, કરે પ્રયત્ન પ્રયડ,
'ગુરુખંધુ' તેને લહીએ રે; ગુરુ૦
તેવા શ્રીગુરુખંધુને, અભિનંદન ધરી પ્રીત—
દેતાં ઉરથી ધચ્છીએ: “રહો ગુરુ તમારે ચિત્ત,
તમે રહો ગુરુને હૈયે” રે; ગુરુ૦

સ્વાશ્રયને ધારણ કરી પછી ईશ્વરને સાહાય્યઅર્થે વિનવનાર
મનુષ્ય ईશ્વરની સવલ્લ સહાય પામે છે.

પદ ૨૪૪ (મનની ન શુદ્ધિ જો કરે, એ કય.)

પ્રિય વીર ! પ્રથમ સ્વાશ્રયી થજે, નિજ બળઉપર તું ઝુઝમજે.
તુજ બળ પૂરેપૂરું તું વાપર, આધાર તારો તું ઉપર—
રાખ્યા છતાં થાક્યો આખર, તો પછી પ્રભુને પ્રાર્થજે; પ્રિય૦
સામર્થ્ય શેષ ન રાખતાં, પૂરેપૂરું અજમાવતાં,
પામે કદી તું વિક્ષણતા, તો તે ક્ષણે પ્રભુને સ્મરજે; પ્રિય૦
તારી જ દૃષ્ટિ વાપરા, ગંતવ્યમાર્ગ તું જો જરી,
તુજ માર્ગ તમચ રહે આવરીર, તો પછી પ્રભુને પૂછજે; પ્રિય૦
તુજ અર્થ કરીને વિચારણા, તુજ કાર્યની કર યોજના,
સિદ્ધ ન થતાં કર શોચ ના, પ્રભુઅભિમુખ તવ તું બનજે; પ્રિય૦
સંકલ્પ તું દૃઢ સેવજે, નિગ્રહતણી શુભ ટેવ જે,
તેને અખંડ તું ધારજે, સંશય ઉરેથી વિસરજે; પ્રિય૦
બળ પ્રકટ ને અપ્રકટ જે, તેને અધિક વિકસાવજે,
પુરુષાર્થ દૃઢ પ્રકટાવજે, સાથે પ્રભુ સંભારજે; પ્રિય૦

ઉપાલંભપૂર્વક શ્રીફલપ્રતિ પ્રાર્થના.

પદ ૨૪૫ (વાલમળ વેલા વળજે રે, એ કય.)

નિજ મહત્તાપ્રતિજ્ઞેજો રે, હું તો તમારો,
લહી આપનું બાલક મોજો રે, ગણુશો ન ન્યારો.
હું પ્રથમ જ કમુલ કરું છું, મુજ અધિકાર નથી જરીએ,
બંની નાવ, આવો મુજ દરીએ, મારે દરીએ રે; હું૦

હું નીચાથી પણ નીચો, પણ આપ ઉંચામાં ઉંચા,
 તો કળ કેમ ચાખું કુચાં, ચાખું કુચાં રે; હું
 જરી હાથ નીચે લાંબાવો, મને ઉંચે પ્રભુ ચઢાવો,
 મુજ સમીપે કાં તો આવો, કાં તો આવો રે; હું
 હું રહીશ નીચી કોટિમાં, ત્યાં સાથે રહેવું પડશે,
 એ તમને શું નહિ નડશે, શું નહી નડશે રે? હું
 સહિ કોઈ તમને કહેશે, (જો) કરશે ન મુજને પૂરો,
 (કે) કારીગર આનો અધુરો, આનો અધુરો રે; હું
 કૃતિ આપની પૂર્ણ ગણાતી, (પણ જ્યારે) મને અપૂર્ણ જીએ જાણે,
 તવ શંકા તમમાં આણે, તમમાં આણે રે; હું
 પ્રભુ ! મને અપૂર્ણ નિહાળી, આ જગજન વાતો કરતા;
 છે અણુધડ આનો કર્તા, આનો કર્તા રે; હું
 ઘણું કરીને માની લેને, આજે હું બોલું થોડું,
 પ્રભુ ! રત્ન કરો આ રોડું, હું તો રોડું રે; હું

અંતર્યામી ईश्वरની નિકટતાથી તેમના ऐश्वर્યનું જ્ઞાન કરનાર
 વૃત્તિના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૨૪૬.

મુજ હૃદયવિહારી, મારે તો સખળી તારી આથ છે.
 મરણસરીખું નિકટ દેખું તોએ પણ મારે શો ડર છે,
 તિમિરભરેલો માર્ગ હોય મુજ, પણ મારે મન સુતર છે,
 કાં જે અષ્ટ પ્રહર તું પ્રકટ રહે મુજ અંતરે,
 તું મારે અમૃતનો સ્રોત છે, તું મારા અંતરની જ્યોત છે; મુજ
 નરપતિની કે દેવપતિની આશ લલેને અન્ય ધરે,
 ધનપતિ કે સત્તાધિપને છો બીજા સાત સલામ ભરે,
 પણ મારે મન તો તારાથી સંઘળા-હેઠ છે,
 મારે તું કીર અન્ય કપોત છે, મારે તું સૂર્ય અન્ય ખદોત છે; મુજ
 તને નિહાળી સદા સર્વદા, રહું આનંદે મસ્તપણે,
 કદી નિહાળું તને પ્રકટ કદી, તને સ્પુરાવી લઉં સ્મરણે,
 કદી સ્મરણ પણ કરું ન તોએ હું નિશ્ચિંત હું,
 કાં જે તું મુજમાં ઓતપ્રોત છે, સૂર્યમાં વ્યાપેલી જેમ દોત છે; મુજ

સર્વ સમયમાં આંતર શાંતિને ધારણ કરી રાખવા સાધકને સુવોધ.

પદ ૨૪૭. (હૃદયમળ ટાળો રી, એ લય.)

પ્રશાંતિને ધારો રી, સાધક વીર !
કલેશસરિતમાં વહેતા જનને, પ્રશાંતિ એક જ આરો રી;—
સહજ સહજમાં વિકળ ન થાશે, શાંતિ સતત સંભારો રી;—
પહેલું તો શાંતિ સેવ્યાથી, થતો ન લોહીતપારો રી;—
શાંતિ ધર્યાથી મગજ શીતલ રહે, વધે ન હૃદયધબકારો રી;—
અંતરની શાંતિ અંતરના-દહે તામસ સંસ્કારો રી;—
પ્રભુનો રમ્ય સ્વર શુણ્ણતો, શાંતિનો જ્યાં પ્રસારો રી;—
કટુ વચન છો કો સંભળાવે, પણ શાંતિ ન વિસારો રી;—
શાંતિ ન ત્યજશે, કસોટીના છો, આવે પ્રસંગ હજારો રી;—
સહજ હાનિ સેવી પડે તો શું, પણ અશાંતિ ન સ્વીકારો રી;—
ખીન્ન ભોગ ભલે આપો પણ, શાંતિભોગ ન સારો રી;—
પ્રશાંતિ સંતત જાળવી રાખી, કરો સદ્ગજ જન્મારો રી;—

ચતુર્થ સાધુજીવન.

પદ ૨૪૮ (આંખવિના અંધારું જે એ લય.)

સાધુજીવન કાઈ ગાળો રે, બંધુ ! મારા, સાધુજીવન કાઈ ગાળો.
સાદું જીવન છે જૂદું, સાધુજીવન છે જૂદું,
ભેદ એમાંનો ન્યાળો ન્યાળો રે; બંધુ!
રોટલો ભાજી ખાધી, શરીરપર પહેરી ખાદી,
એ તો છે દાઢ ઠાલો ઠાલો રે; બંધુ!
જીવનભર દુધ પીધું, તેથી માંહાત્મ્ય અધિક શું,
ઝાઢી કદી વૃક્ષની છાલો છાલો રે; બંધુ!
જુંપડી ખાંધી રહ્યાં, અથવા જંગલમાં ગયા,
એ તો છે જૂઠો ચાળો ચાળો રે; બંધુ!
કંગાલ દશામાં રહે જે, સાદું જીવન તેને કહે,
સાધુતાનો ભેદ ભાળો ભાળો રે; બંધુ!

સાધુજીવનવ્રતધારી, કૃતિ કરે સઉથી સારી,
 તેવું વ્રત તમે જ પાળો પાળો રે; બ'ધુ!૦
 સર્વોત્તમ સત્કૃતિ કરવી, સન્મતિ ના કદી વિસરવી,
 દશદિશ છો અનિષ્ટ ન્યાળો ન્યાળો રે; બ'ધુ!૦
 દુઃખ કાઢતે ના કહેજો, પ્રસન્નતાપૂર્વક સહેજો,
 ગણુશો ના દુઃખસરવાળો, વાળો રે; બ'ધુ!૦
 વાતાવરણે ભય ભાસે, પણ ભરજો અંતર આશે,
 શુભાશાને સદૈવ ઝાલો ઝાલો રે; બ'ધુ!૦
 મ્હાન મુખ કરો ન નકામું, 'શાથી હું દુઃખ પામું,'
 કરશો ના એવા સ્વાલો સ્વાલો રે; બ'ધુ!૦
 જીવનમાં જે કંઈ આવે, અવશ્ય તે હિત પ્રકટાવે,
 પ્રસંગ સહિ વધાવી ચાલો ચાલો રે; બ'ધુ!૦
 જગમાં ઉપયોગી થાવું, નિજહિતકર્તાવ્યે ધાવું,
 સાધુને ધર્મ જ વહાલો વહાલો રે; બ'ધુ!૦
 પ્રભુ તેથી પ્રસન્ન થાતા, જગમાંહિ સુયશ ગવાતા,
 એવી સાધુતામાં મહાલો, મહાલો રે; બ'ધુ!૦

કેઠલાક નિષેધો.

પદ ૨૪૬ (મારા સંગી થજો. એ લય.)

ના નિરાશ થતો, બ'ધુ ! ન હારી જતો,
 આઘોષ શુણી લોડાહગારનો,
 હહાવો લે કંઈક તો, એ પણ મીઠો લાગતો,
 ધાવ આ જગના પ્રહારનો.

તારા માનવ બ'ધુઓ, તુજ ઉપર આક્ષેપ જ—
 કરે, સહે તે સ્મિતમુખે, ઉર ઉપજાવ ના વિક્ષેપ; ના૦
 તુજમાં, તારા કાર્યમાં, શક્તિ દૃષ્ટે જોય જ,
 તે લહી ક્રોધ કરે સખે । કે તું રખે તેથી રોય; ના૦
 વ્યાકુલ મુખ કરી ભ્રુકુટિને, ચઢાવી આ જગમાંહિ જ—
 ફરીશ ના, એવું કર્યે, જગસૌન્દર્ય ના દેખાય; ના૦
 તારી નિંદા જે કરે, તેની તેને હાણુ જ,
 તું તારા કર્તવ્યથી, તે શુણી, ડગીશ ના એક પાણુ; ના૦

આકળ વિકળ થતો ન કે, તેનું ધમ્મ ન અહિત છ,
તેવા તેના જીવનથી, તેને સાધવા દે હિત; ના૦
ક્રિયાબ્રહ્મ તું ના થતો, ટીકી કરે છો જગત્ છ,
દુર્બલ હિંદુગણે તું ના, કાઠીશ સ્વપ્નમાં કે સ્વગત; ના૦
સાચા સ્નેહી સજ્જનો, કરીને રહે વિવેક છ,
તારા કાર્યની સ્તુતિ કરે, એવા તો કરોડે એક; ના૦

ધીરવીરપ્રતિ કર્તવ્યશાસન.

૫૬ ૨૫૦ (બ્રહ્મણ્ય હંદ)

ધીરવીર ! પાયતુજ માર્ગમાં સ્થાપજે, અચલ ને અધિક બલથી દઢાવી,
તિમિરમય હોય કે માર્ગ ખાડાભર્યો, તોય તું ચાલ ધરણી ધ્રુવની.
ધીરવીર ! તારી પાસેથી શંકા અને નિરાશાને ત્વરિત દે ઉડાવી,
એક ઉદાત્ત ને ભવ્ય સદ્ભક્ષણ (તારા) દૃષ્ટિકેન્દ્રે તું લે ઉપજાવી.
ધીરવીર ! વ્યતીત જીવનતણા દુઃખમય, પ્રસંગો દે તું ઉરથી વિલાવી,
વહી જવા દે વ્યતીત કલેશને, પાપને, દાખી તે જિમો રહે અમ્મ આવી.
ધીરવીર ! જીવનનો ભાર જે હોય તે, સહન કરજે તું સ્કંધે ચઢાવી,
જીવનનો ભાર જેમ વિકળતા પામીને, તું રખે જીવનસુખ દે શુભાવી.
ધીરવીર ! ખેદતું વિસરી જા, વિસરી જા, જીવનમાં અફળતા જેહ આવી,
નવીન દિવસ ઉઝે નવીન જીવન લહી, નવીન તું બની નવીન લે વધાવી.
ધીરવીર ! દુઃખપર તું હસી તાહરા, બંધુસમુદાયને દે હસાવી,
પ્રભુકૃપાથી વિજય તું વરી લે સહજ, વિજયની આણને તું વર્તાવી.

આર્યપ્રજાની વિનતિ.

૫૬ ૨૫૧ (કર્ણ કલ્યાણ આજે સર્વતું, એ લય.)

આર્યપ્રજા આજે વિનવે, કરી કરુણાનું દાન—
આર્યપ્રજાનાથ ! ઉર સ્પુરાવજે, અમ ધર્મતાણું જ્ઞાન; આર્ય૦
વહીએ છીએ વિપથમાં સદા રે, થઈ ધર્મથી વિમુખ,
તોએ અમે મનથી જાણીએ, અમને સ્વધર્માભિમુખ; આર્ય૦

ક્રોધએ વીતાવ્યો બાલ્યકાળને રે, ક્રોધએ યુવા ને વાર્ધક્ય,
 (પણ) એકે સ્થિતિનો ધર્મ જાણીને, ક્યું ન જન્મનું સાર્થક્ય; આર્યં
 વ્યવહારમાં રચ્યા પચ્યા છતાં રે, તેના ધર્મનું ન જ્ઞાન,
 શાથી વ્યવહાર દિવ્ય થાય છે, તેનું પણ ન અમને જ્ઞાન; આર્યં
 બ્રાહ્મણાદિ જાતિમાં જાયા છતાં રે, જાણ્યો તેનો નહિ ધર્મ,
 ગૃહસ્થદશાને ભોગવ્યા છતાં, ન લલો તેનો ધર્મમર્મ; આર્યં
 પુત્રપણું, પતિપણું, પિતાપણું રે, લલે ભોગવ્યું અધિક,
 પણ તેના ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધર્મનું, સ્વરૂપ સમજ્યા ન જરીક; આર્યં
 પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ માર્ગમાં રે, ગણ્યા અમને પ્રવીણ,
 એક સધાયો આજ લગી નહિ, કાં જે અમો ધર્મહીણ; આર્યં
 ભક્ત ગણાયા પણ ભક્તિનો રે, લલો ધર્મ નહિ લેશ,
 પામ્યા ગુરુ પણ ન જાણીયો, સેવાધર્મ સર્વશેષ; આર્યં
 અતોબ્રજતતોબ્રજસનો દશા રે, અનુભવીએ અમો અજ,
 ધર્મજ્ઞાન વાસ્તવ કરાવજો, હે નરહરિ ધર્મજ્ઞ ! આર્યં

પ્રતિકૂલ સ્થિતિ ચિરસ્થાયી નથી.

૫૬ ૨૫૨ (નેતરાન્-નેતરાન્-એ લય.)

મિત્ર બંધુ ! શું તું દુઃખી છે ? તો હું કહું તે માનશે ?
 આ સ્વસ્થ શાંત તું, દુઃખ એ તુજ, વહી જશે, વહી જશે.
 ભયભીત ને વ્યાકુલ છે ? તો ભાગ ના ભયથી કશું,
 ધર શુભાશા ઉરમાંહિ ભય એ, વહી જશે, વહી જશે.
 વાદળ વિપત્તિકરું ઘેરાયું દીસે શું દશદિશે ?
 એમ જાણુ રવિ ઝંટ ઉગતાં એ, વહી જશે, વહી જશે.
 જે સ્વજન તે શત્રુ થયા, એવો સમય શું તને દીસે ?
 તું જાણુ નિશ્ચય વખત એ પણ, વહી જશે, વહી જશે.
 જ્યાં સ્તવાતો જેને મુખે તું આજ નિંદાતો હશે,
 પણ મ્હાન વદન ન કર વખત એ, વહી જશે, વહી જશે.
 જે પૂજતા તે હાર જોડતો પેરાવી છો હસે,
 અપમાનનો એ પ્રસંગ પણ જો ! વહી જશે, વહી જશે.
 પ્રતિકૂળ તુજને લાગતું તે જાણુ લાંબુ ન ટકશે,

ઓ બંધુ! નિશ્ચય સમજ એ બંધુ વહી જશે, વહી જશે:
જે સારું સારું કરીશ ને જે સારું ભરીશ તું ઉરવિષે,
તે માત્ર તારી પાસ બંધુ! રહી જશે, રહી જશે.

શ્રીકૃષ્ણમાં અવિરલ પ્રીતિ ધરનાર વૃત્તિનો પ્રમુપ્રીત્યર્થે
વિરાગપ્રયત્ન.

૫૬ ૨૫૩ (કાફી)

પ્રભુ! આપને કાળે રે, કહેશો વહાલા! શું કરું?
જે કહો તે કરું આજે રે, કહો તે ચરણે હું ધરું.
પ્રભુ! મુજ કાળે ઇન્દ્રાસનની, પણ ન સ્પૃહા હું ધરીશ,
પણ પ્રભુકાળે તુચ્છ જીવનો પણ, દાસાનુદાસ બનીશ,
મુજ અંતરનું મિથ્યા રે, હું પણ ત્યાગું તો ખરું; પ્રભુ
મુક્તાકૃષ્ણ કે રત્ન મળે પણ, હું માગી નવ લાઇશ,
આપને કાળે પણ પ્રભુ ધર ધર, દમડી માગવા જઇશ,
ક્ષોભ ન એથી પામું રે, લજ્જાપણું હું કરું પરં; પ્રભુ
નવીન કંઈ કરવાનું હશે કદી, જેતો મને ન અભ્યાસ,
આપને તે ઉપયોગી હશે તો, છોતે પડે બહુ ત્રાસ,
પણ તે ઉત્સાહેથી રે, કરીશ કરવાનું શરુ; પ્રભુ
જેને આખું જગ કહેતું હશે, અયોગ્ય ને અનુચિત,
પણ તે આપની દૃષ્ટિમાં હશે, યોગ્ય અને ઉચિત,
તો તેને કરવામાં રે, લેશ ન શંકા હું ધરું; પ્રભુ
આપને અર્થે પણ જે કરું તે, ખરું જેતાં મુજ અર્થ,
આપ અનૈશ્વર્ય પતિને, નથી કશામાં સ્વાર્થ,
એ દહ ભાવ હું ધારી રે, નમ્ર વિનંતિ આ ઉચ્ચરું; પ્રભુ.

સુખવાદી જીવન.

૫૬ ૨૫૪ (તત્ત્વતણા દહ ચિંતને, એ લય.)

હાલતાં ચાલતાં કીજીએ, કાંઈ સહિસાથે સુખની વાત રે,
દહએ, સુખને સદૈવ વર્ષાવી.

નિજગૃહને સુખે છાઇએ, છાઇએ સુખે સંસાર,
 આપણો ને ખીજા સર્વનો, કરી સુખમય આ અવતાર રે; દષ્ટ્યે
 માન્યા જેવી વાત આ, ભલે ન લામતી હોય,
 સુખ સુખ સુખ ને સુખતણી, વાતો કરજો તોય;
 દુઃખનાં રડગાણાં સદા, ગાયે ધણાએ લોક,
 સુખતણો સુસ્વર કાઢતા, એવા વિરલા જન પુણ્યશ્લોક રે; દષ્ટ્યે
 જે જે ક્ષણ આવ્યા કરે, વાતનો અવસર સે'જ,
 બલપૂર્વક અદ્વાલરી, સુખની એની એ જ—
 વાતો કર્યાં કરજો અતે, મનથી પણ માનો એ જ,
 કલ્પનામાં (જે) રચે સુખસ્થિતિ, પામે પ્રકટ તે જન સુખને જ રે—
 આજે તમને લાગતું, સો ગાઉ તો સુખ દૂર,
 પણ તે છેટું લાગતું, સુખ સ્મરીએ જવ ઊર,
 સુખભરી વાણી બોલીએ, સુખમયી ભાવિની વાત—
 કરતાં જીવનને કીજીએ, આજ સુખસ્વરૂપ સાક્ષાત રે; દષ્ટ્યે

શ્રી ઇષ્ટનું સન્નિહિત દર્શન.

પદ રપમ (અમને લાગી સ્વરૂપનું તાળી, એ લય)

જયજય અગમરૂપ અવિનાશી,
 જ્યાં ત્યાં આપ જ રહ્યા પ્રકાશી; જય
 આપને અંતર બહિર નિરખીએ, તો શીદ જઈએ કાશી,
 ધર ખેઠે જ્યાં પ્રાપ્ત રહો ત્યાં, થાવું શીદ પ્રવાસી; જય
 મૂર્ધ્ શિખરપર આપને જોઈએ (તો) શીદ થવું ગિરિનિવાસી,
 ૧ હૈમ ગુહામાં શું છે ? આપ તો, હૃદયગુહાના વાસી; જય
 આ જ સ્થિતિમાં પ્રાપ્ત જ હો ત્યાં, થઈએ શીદ સંન્યાસી,
 સહજ સ્વભાવે પ્રકટ રહો ત્યાં, થવું શીદ યોગાભ્યાસી; જય
 ખુણાં નેત્રે જણાવ્યો ત્યાં શીદ, શોધીએ નેત્રો વાસી,
 અંધ બની મતિમંદ થઈ કાં, કરાવીએ અમ હાંસી; જય
 પથરના દેવળમાં છો એમ શીદને લઈએ ક્યાસી, ૨
 દેહદેવળે સુસ્પષ્ટ જ છો, જો કે વિશ્વવિલાસી; જય

થપ્પએ આજે એકત્ર, સાધન સાધવા,
લહીને પ્રભુને સર્વત્ર, સાધન સાધવાં.

આવે૦

તત્ત્વજ્ઞાનથી મયાદિનિવૃત્ત કરવા હિતવચન.

પદ ૨૫૮ (સ્વરૂપને ના લલુ રે, એ લય.)

વહાલાં ! શીદ સેવીએ રે, આ લય ને પરિતાપ.
ભયાદિને હણવાનાં જે નથી સાધન પામ્યા રી,
જેનાં ચિત્ત સતત સાધનમાં નથી વિરામ્યાં રી;
તેવાને ભય ઉપજે, વળી પ્રકટે પરિતાપ,
પણુ જેને તે પ્રાપ્ત છે, તેને શા સંતાપ; વહાલાં૦
અજ્ઞાને પરિતાપ થતા ને ભય ભ્રાંતિથી રી,
જ્ઞાન પ્રકટતાં સમૂળ અળપાતા શાંતિથી રી;
જાત્ર રાખ્યું જેમણે, હૃદયે સંતત જ્ઞાન,
ત્રિકાળ પણુ તેને નહિ, થાવું લયનું ભાન; વહાલાં૦
જે અજ્ઞાને તાપ ઉપજે મોહ તે જાણે રી,
તત્ત્વજ્ઞાનથી લય તેનો નિઃશેષ જ આણે રી,
પછી નિર્ભય થઈ વિચરે, સકલ વિશ્વની માંહ,
કાં જે પામ્યા જ્ઞાન જે, નડે ન તેને કાંધ; વહાલાં૦
તત્ત્વજ્ઞાન તો કહે છે મિથ્યા છે લય તાપો રી,
નિજ વિચારથી તેમાં સત્યપાણું નવ સ્થાપો રી;
નિર્ભય સત્યસ્વરૂપથી, સાંધો સદ્ય સગાઇ,
તત્ત્વજ્ઞાનની તુલ્ય આ, વિશ્વે અન્ય ન કાંધ; વહાલાં૦

વ્યાવહારિક ઉન્નત્તિને લીધે ઉન્મત્ત થયેલા મનુષ્યને પ્રબોધ.

પદ ૨૫૯ (કાયા ફેરે રાઈ રામા, એ લય)

તારું આ ધમંડી !—મનનું, તજ દે ગુમાન.
આ લૌકિક ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિથી અભિમાન તું બાંધી—
ફેરે, પરંતુ જાણે ન થાતો, સુંકેને ગાંગડે ગાંધી;

મનનું૦

પર ભવનો પંથી ! તું લાવ્યો, ધનનો છો ઢગ મોટો,
 પણ દૈવી સંપત્તિનો નથી, તારી કુને દોરી લોટો; મનનું
 ચાર ઠીકરી રળી ખાય, તેથી ધનાઢ્ય તું જાણે,
 પણ સાચો પરમાર્થી તો નથી, કદી ચુંકનાર તારે નાણે; મનનું
 ‘મિલ’ ચલાવી માટે જાણે, કશી ન તારે ઉણો,
 પણ પરમાર્થતાણી તારે ત્યાં, એકે નથી રૂની પુણી; મનનું
 સરખે સરખા ચાર આવી કહે, ‘તમે કુશળ વ્યાપારી,’
 તારો હાથ તો પચીસ વખતે, ફરશે મુછોપર તારી; મનનું
 વ્યવહારની ઉત્તતિથી મોટો, તું પોતાને માને,
 પરમાર્થનું સાધન ભૂલીને, ફરે છે તું મિથ્યા અભિમાને; મનનું
 નથી તારે દરકાર જાણવા, પ્રભુ કોણ મંદિરમાં છે,
 ધાયો ધાયો પૂછવા જાતો, ‘કસેકટર’નો મુકામ ક્યાં છે; મનનું
 જુએ ન પ્રભુએ શાસ્ત્રવિષે પાલનવિધિ શો કીધો છે,
 સવાર થતાં જોવા મચી પડતો, હુકમ ‘કમીશનર’નો શો છે; મનનું
 નથી જોવું સુઝતું તુજને, કીર્તન, ગ્રંથે કે પાઠે,
 કોળા ફટારતો તું મોટો, ‘ગવર્મેન્ટ ગેઝેટ’ જોવા માટે; મનનું
 જાણું તને આ શબ્દ લાગશે, જેવું કડવું ગલકું,
 તો વળી મુજ નિંદા કરો દોડી, કરજે તું તારું દિલ હલકું; મનનું
 પણ સાચું આ વચન કહું છું, ધર પરમાર્થે પ્રીતિ,
 પરમાર્થે જીવન ગાળ્યા વિણ, થશે ન પ્રભુની પ્રતીતિ; મનનું
 પરમાર્થનું જીવન ગાળ્યાથી, ઉત્તતિ થાશે સાચી,
 ઉપેન્દ્રસદ્ગુરુકરુણા થાતાં, રહીશ તું મહાપદે રાચી; મનનું

પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં રહીને સ્વપ્રયત્નથી પ્રકાશિત થવા
 સાધકને સુવોધ.

પદ ૨૬૦ (પ્રીતમ ન્હોય પ્રીતની રીત, એ લય)

વિભ્રાન્નિત થાજે તું વીર !

અપ્રાપ્યસરખી વસ્તુ મેળવવાની વાટ તું જોતો,
 હાથ જોડીને બેસી રહીને, સમય ન મિથ્યા ખોતો, વિભ્રા
 અનાયાસ અતુલિત બળ મળશે, એવી બાંધ ન આશા,
 પહોળું મહોડું કર્યાવિના કો, મ્હોમાં ન મૂકે પતાસાં; વિભ્રા

વિદ્યુતસરખા પ્રકાશવાળો, થવા મરીશ ન ભાષ !
 તારાસરખો પ્રકાશ કાં જે, છે નહિ તારામાંહિ; વિભ્રા૦
 થોડું અધારું હણુ તું નાનો પણ દીપક થઈને,
 પ્રકાશ પાડ તું તારો જ્યાં હો ત્યાંનો ત્યાં તું રહીને; વિભ્રા૦
 જગમાં સૂર્યતણો અપ છે, તેમ અપ છે ઝીણા દીવાનો,
 ક્ષુદ્ર કાર્ય પણ ઉત્તમ રીતે, કરતાં યશ થાવાનો; વિભ્રા૦
 (તને) કોઈ ન કહેશે પ્રકાશવાને દૂરના દેશે જઈને,
 માટે પ્રકાશ પાડ તું તારો, જ્યાં હો ત્યાં જ રહીને; વિભ્રા૦
 જે સ્થિતિમાંહિ તું ગોઠવાયો, પ્રભુએ મૂક્યો જેમાં,
 ભલે હોય તે તુચ્છ તોય પણ, પ્રકાશ પાડ તું તેમાં; વિભ્રા૦
 અધમાધમ ને ધોર તિમિરમય સ્થિતિમાં હોય મૂક્યો,
 ત્યાં પણ તારો પ્રકાશ પાડ તો, ખરો તું માડીજાયો; વિભ્રા૦
 પ્રાપ્ત હોય જે બળ તે વાપરી, પછી આગળ વધતો તું,
 તો તો સહજે નિશ્ચય થઈશ જ, રવિરૂપ ઝગઝગતો તું; વિભ્રા૦

આત્મવલાન્વિત પુરુષના સદ્ગાર

પદ ૨૬૧. (શાવું તું ચિન્તન કરે, એ કય)

એકલડો હું ઉભો રહું, કદી આ વિશ્વની માંછ,
 નિરાધાર સંબંધિહીન, તોએ તેથી શું થાય ?
 હું અડગ ને અવિકલપણે, ઉભો રહીશ મુજ સ્થાનકે,
 હું કરી સતત શુભની પ્રતીક્ષા, જીવન ગાળું સદા સુખે;
 ત્યજવો ધટિત હોયે ભલે, તજી લો સુખેથી તે મને,
 થઈ એકલો પણ આત્મબલથી, છું ભારે હું અનેકને.
 જે મુજપર આવી પડે, બની એકલડો હું જ,
 જોઈશ, સહીશ અને વળી, ટાળીશ તે પણ હું જ;
 નહિ કોઈને હું કહીશ કે, બચડીશ નહિ કોઈ આગળે,
 મુજ કષ્ટની હું પાડું બૂમ ન, જે કદી કોઈ સાંભળે;
 ઉબળવું છે મેં તો હવે, તે સર્વ જાતે સહીશ હું,
 જે હાનિ ભોગવવી પડે તે, બધી ભોગવી લઈશ હું.

જગ છોતે મુજને ત્યજે તેથી ન પણ મુઝાઈશ,
જે કંઈ લાલ મને મળે, તે જગને હું દઈશ.

નવીન ત્રિવેળીસ્નાન.

પદ ૨૬૨ (હવે રહ્યું બની, એ કાય.)

બંધુ ! કોઈ આવે, બતાવું અજબ સરીખું નવીન ત્રિવેળી સ્નાન,
ફળ છે જેનું અધિક મહાન,
સેવતા જે ગુરુકરુણાવાન; બંધુ૦
ત્રિકુટીમાં તો જલું કઠિન છે, એતો યોગાધ્યાસઅધીન છે,
(જ્યાં) સઉથી ન થાય પ્રયાણ; ફળ૦
સુગમ અને વળી ફળમાં ઉત્તમ, ત્રિવેળીસ્નાનતણો ખીજે કમ,
કહું તે પર દો ધ્યાન; ફળ૦
શ્રી સદ્ગુરુમાંથી નીકળે છે, ત્રણ ધારા જે બહાર ભળે છે,
તેનું કરી લો પાન; ફળ૦
સદ્ગુરુના નેત્રથી જે વહે છે, 'કરુણાધારા' તેને કહે છે,
કરે અતિ કલ્યાણ; ફળ૦
ખીજ સદ્ગુરુવદનથી આવે, 'જ્ઞાનધારા' તે તો જ કહાવે,
પરમપ્રસાદનિધાન; ફળ૦
ત્રીજ સદ્ગુરુકરથી વહે છે, વિદ્યજન તો તેને દે છે—
'અભયધારા' અભિધાન; ફળ૦
શ્રીસદ્ગુરુરૂપ ચરણભૂમિપર, જેણે ભાવવડે મૂક્યાં શિર,
લે એ સ્નાનનું લહાણ; ફળ૦
એ ત્રણ ધારા સાધકજનને, ત્રિતાપ દહી ત્રિવિધિ સંપદને—
આપી કરે પુણ્યવાન; ફળ૦
આશ્રય લેશે ગુરુચરણનો, અભિષેક થાશે એ ત્રણનો,
વર્તાશે તમ આણ; ફળ૦
ત્રિવેળી સ્નાન અલૌકિક આ છે, સમર્થ ઉત્તમ કરવામાં છે,
તનમનભીતરપ્રાણ; ફળ૦
નરહરિસદ્ગુરુચરણવિષે જઈ, ત્રિવેળીસંગમમાં નિત્યે નાહી,
ત્યજે પૃથક્ અભિમાન; ફળ૦

વાળીના આઘાતનો પ્રત્યાઘાત અવશ્ય થાય છે.

૫૬ ૨૬૩ (હું સોનારણ મદમાતી, એ લય)

તું ઘડી ઘડી જેહ બરાડે, નેના પડધા જ્યાં ત્યાં પાડે.
 ભલે મોંથી મોટેથી બોલે, કે ધીમેથી મનથી,
 ગાધને બોલે, રોધને બોલે, ધરમાંથી કે વનથી; 'તું
 ધરને ખૂણે જધને ધીમે, તું જાણે હું બોલું;
 પડધો તેનો પ્રકટ પડે કાં-જે આ જગ તો (છે) પોલું; તું
 'જરાક અમથું' બોલ્યા તેમાં શી છે મોટી હાનિ',
 જાણે ન પણ તું, બધેથી એની, પડધી તો પડવાની; તું
 પડધા જે પડતા તે પાછા, તને જ સંભળાવાના,
 તારા કાને અથડાઇ તુજને, પ્રિય અપ્રિય થવાના; તું
 ભલે કાઇ પણ કારણસર તું, કોધભરેલું વદતો,
 ક્રોધવચનનો પડધો પાછો, અવશ્ય કરી તું શુણતો; તું
 અવિહિત પ્રેમતણી વાતો કદી કરીશ જઇ પાતાળે,
 પણ તેનો પડધો તું જગમાં, શુણીશ થોડે કાળે; તું
 ઉંધાં ચતાં કહેવામાં તું વાણી જે વાપરતો,
 તું જાણે રહે ગુપ્ત, અહિ તો, પ્રકટ જ પડધો પડતો; તું
 સદ્વચનો સાંભળવા ઇચ્છે, તો સદ્વચનો બોલ,
 મનથી ને વાણીથી, નહિ તો, ભલે રહે તું અબોલ; તું

દૃષ્ટી અમેદમાવ પામતા પૂર્વે પ્રેમભક્તિરસનો અનુભવ
 કરાવવા પ્રેમી ભક્તની શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ અભ્યર્થના.

૫૬ ૨૬૪ (મનમંદિરીએ આવો મોહનજી, એ લય.)

મનમોહલા! આવો મંદિરીએ, મનમોહલા! આવો જી,
 મોતીના ચોક હું તો પૂરું આંગણીએ, ચરણો તમારાં ઠમકાવો જી.
 શાસ્ત્ર ને નીતિ ભણી છે ધણી મેં, પ્રીતિની રીતિ ભણાવો જી,
 વેદના મંત્રો મેં સાંભળ્યા ધણાએ, પ્રેમમંત્ર કાંઇ શુણાવો જી.

મંદિરમાં તેડાવું હું, સાંભળવા ના બોધ,
 પણ પ્રેમામૃત ચાખવા, પિવા ભક્તિરસબોધ;

પ્રેમક્ષીરસાગર અમાપ પ્રભુ આપ, તોએ કાં તરસે તણાવો છ;
 પ્રેમભક્તિભોગને ભોગવવા ન્યારું, અભેદમન્દિર ચણાવો છ; મન
 અહિં તેડાવું આપને, ત્યાં તેડાવો આપ,
 ઉભય મટી જ્યાં એકરૂપ, થઇએ આપોઆપ;
 રસને ઝીલાવનાર રસિયાછ આજ, સ્નેહનો મધુર રસ ઝીલાવો છ,
 વિક્ષેપરૂપ વિઘ્ન જે જે જણાયે, વહાલા । તેને તો વિલાવો છ; મન
 પ્રથમ પધારો મુજપ્રતિ, કરવા મને સનાથ,
 અભેદમન્દિર, સંચરો, પછી ગ્રહી મારો હાથ;
 હાલ તો પધારી નાથ । મારે મન્દિર, રંગ કોઇ અજળ જમાવો છ,
 પ્રેમનું ભરેલું પાત્ર મારાપર રેડવા, પ્રાણુપતિ । પ્રેમે નમાવો છ; મન

જગતનું અવિશ્વસનીય સ્વરૂપ.

પદ ૨૬૫. (મન પરદેશી છાંડ ચલે, એ લય.)

‘ભરોંસાની લેંશે, પાડો જણ્યો’ ।
 મહોડેથી મારતાં સાંભળ્યા, મોટી મોટી ડંકાસો,
 પીઠે ભાર મૂકવા માંડ્યો ત્યાં, દીઠો પોલો વાંસો; પાડો
 વાત સાંભળી કંઈકની, લાગે, ધાર્યો પડીયો પાસો, પાડો
 કટોકટીનો સમય આવતાં, વાસે નકાર ખાસો; પાડો
 કંઈક સમય મીઠી વાણી શુણી, મનડું મારું મોલું,
 પ્રસંગ આવ્યે જણાઈ ગયું જે, (એ તો) વાંઝણું પાડું દોલું; પાડો
 ‘મારું સઘળું તમારું જણો,’ એવાં વચનો બોલ્યા.
 તેવાએ પણ પ્રસંગ આવતાં, કશા ન ધોળકા ધોળ્યા; પાડો
 “ અમે છીએ તમસાથે ત્યાં પછી, તમારે રહી ચિંતા શી, ”
 વખત આવતાં તે કહેનારા, ઉભી પૂંછડીએ ગયા નાશી; પાડો
 ‘ખીજ તો છે તાલીમિત્ર ને, અમે જ સાચા સાથી,’
 એ કહેનારાએ પણ કીધા, બે કકડા એક ધારી; પાડો
 જોઈ લીધું જગ આ આખું, વાતોનું કરનાર;
 પોતાનાંની હાંસી થતી જોઈ-ને પણ રાજ થનાર; પાડો
 ઉપરથી દેખાય તેવું એ અંદરથી ન મળનું,
 એની સાથે કામ પાડતાં, બહુ છે વિચારવાનું; પાડો

સર્વત્ર સિદ્ધિના સમયે સાધુતા ટલ્લી જવાનો સંભવ

પદ ૨૬૬ (શિરભેરી શાના ઉપર આવડી, એ લય.)

સાધુતા ધણાની ટળી જાય છે, સ્વાર્થસમય, સાધુતાં
સ્વાર્થસમય એ કસોટીનો કાળ છે, યુદ્ધિ ત્યાં ક'ઇકની વેચાય છે;-
સ્વાર્થસિદ્ધિનો જવ આવે સમય તવ, આંખ જરી આડી ખેંચાય છે;-
પરને ઉપદેશમાં નિઃસ્વાર્થકિરા, મોટા ખરાડા પડાય છે;-
આધુ' ને પાંછુ' જોવાનું ન રાખે, સ્વાર્થની જ્યાં મ્હોકાણુ મંડાય છે;-
સ્વાર્થ સધાતાં ગુરુસરખાનાં, બોધવચન પણ ખાંડ ખાય છે;-
ગુપ્તપણે સ્વાર્થને સાધી લેવામાં, નીતિ ને ન્યાય તો વેચાય છે;-
સ્વાર્થસિદ્ધિનો જવ આવે સમય તવ, વિવેકનાં પડજો મીંચાય છે;-
બોધતણાં વચનો જે શ્રવણ કરેલાં, સ્વાર્થઆગળ નેવે મૂકાય છે;-
ધર્મમાં ન શ્રદ્ધા પણ ધાર્મિક ક્રિયાઓ, સ્વાર્થ અર્થે નિરાંતે કરાય છે;-
કલ્યાણકાળે હાથ પણ ન જોડતો, સ્વાર્થ કાળે સાષ્ટાંગિ થાય છે;-
સ્વાર્થની મહા ગંભીર નદીકેરી, તાણમાં સાધુતા તણાય છે;-
નરહરીકરુણાપાત્રે કાષ્ઠ વિરલથી, સ્વાર્થને ઠોકર મરાય છે;-

ઇષ્ટદર્શન કરનાર વૃત્તિની હર્ષોક્તિ.

પદ ૨૬૭. (હલી હલી જોતી વહાલા તમારી વાટડી, એ લય.)

છૂપી છૂપી જોઉં છબીલા છબી આપની,
હરતી એ તો હોળી મુજ અંતરના તાપની; છૂપી
અમૃતભરેલી દષ્ટિ હું લાળું,
પ્રસન્નતાવાળું શું મુખકું રસાળું !
કોણુ તુલ્ય આપના પ્રતાપની; છૂપી
વર્ષે વદનથી શી શાંતિની ધારા !
ધન્ય ધન્ય જગમાં જે તેને પીનારા,
આશા તેને ક્યાં સંતાપની; છૂપી
દષ્ટિથી આકર્ષે નાથ મને પાસે,
તલપી રહું છે મન મળવા ઉલ્લાસે,

માળા જપું હું આપજાપની ;

શ્રી૦

પ્રેમના આવેશમાં વારી વારી જાઉં,

ક્યારે આવે છે તેની વાટ માત્ર જોઉં—

પણ મારા હરતમેજાપની ;

શ્રી૦

અનિર્વેદવાદીય મંતવ્ય.

પદ ૨૬૮. (જયજય અગમરૂપ અવિનાશી, એ લય.)

દુઃખ એવી વસ્તુ નથી જગમાં.

જેને આપણે દુઃખ દુઃખ કહીએ, એ તો છે એક પાવક^૧,

સુવર્ણને ઓગાળી કરે જે, ઘાટ ધડાવા લાયક ;

દુઃખ૦

ન સમજાય એવી રીતે તે મનુષ્યનું હિત કરતું,

વિશુદ્ધ કરીને તેની કિંમત, ઓર વધારી દેતું ;

દુઃખ૦

હાનિ એવી વસ્તુ ન જગમાં.

જેને આપણે હાનિ કહીએ, વાવેતરનું તે બી,

પ્રથમ જાય ભૂમિમાં પણ પછીથી, અગણિત દેહો પાળવી ;

હાનિ૦

પ્રથમ ધાન્યની હાનિ જણાતી, પણ પછી ભરાતી કોઠી,

ઈશ્વરની દેવાની એ છે, એક નવીન જ રીતિ ;

હાનિ૦

અવનતિ એવી વસ્તુ ન જગમાં.

જેને અવનતિ કહીએ તે તો, એ ડગ પાછળ હાલું,

પાછળ હઠી પછી વેગથી આગળ, મોટી ફલંગે કુદતું ;

અવ૦

કુદકો મોટો મારનાર જેમ, એ ડગ પાછળ હાલો,

પણ પછી વેગ કરે તો દશગુણ, આગળ વેગથી ધપતો ;

અવ૦

મૃત્યુ એવી વસ્તુ ન જગમાં.

જેને આપણે મૃત્યુ કહીએ, તે છે નિદ્રા ભારી,

દિવસના થાકેલા માટે, સુવાની એ પથારી ;

મૃત્યુ૦

વળી જીવન દેનારી નિદ્રા મહા બળવાળી એ છે,

મનુષ્યને તે જગવે ત્યારે, બલથી પ્રપૂર્ણ તે છે^૨ ;

મૃત્યુ૦

૧ અગ્નિ. ૨ મનુષ્યને ફરીથી જન્મ આપવારૂપ જાગૃતિ જ્યારે તે આણે છે ત્યારે તે મનુષ્ય બળથી પરિપૂર્ણ બની રહ્યો હોય છે.

મિથ્યાભિમાનીને ઉપાલંભ.

૫૬ ૨૬૯. (હઠે લાગી, હઠે લાગી, એ લય.)

વરણાગી, વરણાગી, આ તે શી તારી વરણાગી રે.
 જગમાં ખરેખરે નીપજ્યો તું રંગલો; અંગલો કરે ધર લાગી; આં
 ત્રણમાં કે તેરમાં કે છપ્પનના મેળમાં, તારી ગણતરી ન લાગી, તોએ શીં
 એકે ન ઉંચો કંઈ સદ્ગુણ તે સંધર્યો, મનની કુષુદ્ધિ ન ત્યાગી; તોં
 ક્રોધનો આવેગ જોઉં, તારામાં તો જાણે, કળકળતી કાળકા જાગી; તોં
 નારીના રૂપ પર ઠરતાં નજર તારી, જઈ જઈને પાછી આવી; તોં
 નીતિની વાતો છે, એ તે શું ઢોલકી કે, જેમ વગાડી તેમ વાગી; આં
 મુઘરી જા, નહિ તો જમડાની જીતીઓ, જાણજે તડોતડ વાગી; આં
 જ્ઞાન નથી તેમ છતાં મિથ્યાભિમાનમાં, ઝુકીને થાય કાં અભાગી; આં
 કલ્યાણુ ધર્યો તો છોડી ઉકાંધ આ, થાજે ગુરુઆભાગી^૧;
 ત્યારે તો ખરી વરણાગી રે.

ધર્મકુંડુંમાં મળવા નિમંત્રણ.

૫૬ ૨૭૦ ધોળ.

સાચું શ્રેય ચહો બહેનો ! બંધુઓ !
 તો તો બાવથી બળજો સર્વ, આ ધર્મકુંડુંખમાં.
 શ્રીધર્મ રચ્યું જેને આદિમાં,
 નિજ માનસ સૃષ્ટિની માંલ ; એ ધર્મ^૦
 એ તો દૃષ્ટાંતથી સમજાવીયું,
 જેહ સમજે તેનું હિત થાય ; એ ધર્મ^૦
 તેને સ્થૂલરૂપે રચી આપણે,
 ઈશ સ્મરી તેમાં કરીએ પ્રવેશ ; એ ધર્મ^૦
 તેના ઉદ્દેશો વિધિવડે જાણીએ,
 વળી જાણીએ તેના આદેશ^૨ ; એ ધર્મ^૦
 તેમાં જાળી સર્વ બાવે વધારીએ,

પરસ્પરમાંહિ ધર્મબંધુત્વ;	એ ધર્મં
અન્યોન્યનું મહા હિત શીઘ્ર સાધીએ,	
સર્વ ચિંતીએ નિજ ધર્મતત્ત્વ;	એ ધર્મં
જીવભાવ ઉરથી અજગા કરી,	
દૃઢ કરીએ ઉરે ધર્મભાવ;	એ ધર્મં
ધર્મમય નિજ જીવન થઈ રહે,	
મળે ધર્મસ્વરૂપ થાવા લ્હાવ;	એ ધર્મં
નરહરિપ્રભુકરુણાથી આપણો,	
કરીએ ધર્મસ્વરૂપ સંસાર;	આં
તેમાં કરવા પ્રવેશ પધારજો,	
જેથી થઈ રહે જયજયકાર;	આં

एक श्रेयस्साधकना आत्मगत उद्गार.

પદ ૨૭૧. (કેમ ન હસતા, એ લય.)

હું સાધક છું, હું સાધક છું, એમ હું સૌને કહેતો નિત્ય,
પણ ન વિચારું સાધકપણું કેટલું મુજમાંહિ થતું પ્રતીત.
કાંઈ પૂછશે, ‘ સિદ્ધાંત શા તમ ’ ‘લક્ષ્યમાં શું રાખતા ?’
હું કહીશ: ‘ ગુરુ મુજ લક્ષ્ય, ’ ‘સિદ્ધાંતો સ્વઅથે ભાખતા;’
એ શુણી પૂછશે, ‘ તમે કાના, ચરિત્રે જ અનુસરો ?’
તે વખત છાતી કહાડીને, ઉત્તર હું શો આપીશ ખરો ? હું
“ છોડાલલા ભૂભાસ્કર ’ તમે તે કે પ્રયુક્તસમા થયા ?
તમમાંહિ શુભ ગુણ શકલના કે હૃદયના આવી રહ્યા ?
ગોકર્ણુ કે વિરજસ્તમા કે વિપશ્ચિતસરખા તમે ? ”
જવ પૂછશે આવું હું તવ, શો દર્પશ ઉત્તર તેમને; હું
પૂછશે, હૃદયની ઉચ્ચતા શું ‘દાસ’સરખી પામીયા ?
‘ કંઈ વીરવિજયસમા પ્રયત્નો કરી અર્થો સાધીયા ?’
પૂછશે, ‘ તમારી ગૃહિણીને શું સત્વમતિસરખી કરી,
કે સંતી વિજયાસમ કરી ?’ તો કહીશ શું હું હરિ ! હરિ ! હું.

* આ પદમાં આવેલાં વિશેષ નામો શ્રીમન્નૃસિંહાચાર્યજીવિત વિવિધ ગ્રંથોના આદર્શ પાત્રોનાં તથા ગ્રંથોનાં છે.

વાગોળવાની પેઠે દોષ કાના કરી કરી ન ભજાએ,
કાંઈના ખોટા ગુણ જીવનની કથનીનું સ્મરણ ત્યજાએ; આપણું
ખોટું જોવું છોડી દેખાએ તો ગુણવાન કહેવાઈએ,
સુગુણોતણા સંતત સ્મરણથી, સુગુણે ટેવાઈએ; આપણું

ઇષ્ટાભિમુખ પુરુષનું જીવન ધન્ય છે.

પદ ૨૭૭. (જ્ઞાન ગુરુ આપો રે, એ લય.)

ધન્ય જીવન તેનું રે જીવન તેનું,	
ચિત્ત નિત્ય પ્રભુમાં રમી રહું જેનું રે;	જીવન૦
તેવા જીવનમાંથી અમીરસ કરતો,	
કાં જે તે તો અમૃતસરિતામાં તરતો રે;	જીવન૦
તેની દષ્ટિમાં તો પ્રભુદષ્ટિ ભળતી,	
કાં જે તેની દષ્ટિ પ્રભુથી ન ચળતી રે;	જીવન૦
અભયવારિ તેની વાણીમાંથી વહેતું,	
કંઈ કંઈની દુર્બલતાને ધોઈ દેતું રે;	જીવન૦
અંતરમાં ઉત્તાપ તેને ન થાતો,	
દુઃખી જનોકેરો સદા તે કર રહાતો રે;	જીવન૦
તેના હૃદયમાં મૃદુતા ભરી છે,	
કાં જે તેના ઉરમાં મૃદુ શ્રી હારિ છે રે;	જીવન૦
પ્રભુતણા ચિત્તે પણ એ રમી રહેતો,	
કાં જે ચિત્ત એ તો પ્રભુને આપી દેતો રે;	જીવન૦
લેવા કંઈક એવા જીવનકેરો લ્હાવો,	
નરહરિશરણે બંધુ ! આવો, આવો રે;	જીવન૦

ઇષ્ટશ્રીને નિત્ય સન્નિહિતરૂપે જોનાર સાધકવૃત્તિની ઉક્તિ.

પદ ૨૭૪. (ચીરવીર ! પાય તુજ, એ લય.)

એકલો ? નહિ નહિ, કદી ન એવું બને, એકલો હું નથી કંઈ કદાપિ,
નાથ ! મુજ સાથ તું નિત્ય રહે છે પ્રકટ, આદિના સમયથી તે અઘાપિ.

હૃદયના ગર્ભભાગે હું તો સાંભળું, સ્વર મનોરમ અને મધુર તારો,
 તો પછી હું કદાપિ નથી એકલો, કાં જે તું ગુપ્ત સંગી છું મારો.
 ઘોર તિમિરતણા મધ્યમાં હોઉં પણ, ત્યાંહિ પણ એકલો હું ન કદીએ,
 ત્યાંય તું સંગી મુજ, જેમ જળ સંગી છે, પડ્યો હોઉં આવી જવ મધ્ય નદીએ.
 જળવિષે, પૃથ્વી કે ધર્તર જ્યાં જ્યાં જઉં, અનંતૈશ્વર્ય તું ત્યાં પ્રકાશે,
 જાણું છું—અનુભવું છું હું એક વાત કે, તારી પાસે હું, તું મારી પાસે.
 અતુલ સામર્થ્યમય ! અપરિમિત પ્રેમમય ! સુદૃઢ છે એક નિશ્ચય જ મારો,
 તારી કરુણાથી હું જાણું છું તું સદા, માહરો ને હું છું નિત્ય તારો.
 ધરવિષે હોઉં કે અહાર ક'ઈ હોઉં કે, જગતના ગંભીર ઘોંઘાટમાંહિ,
 હઉં ઉભો તોય મુજને જ ખોલાવતો, તાહરો સાંભળું સ્વર હું ત્યાંહિ.
 કેદમાં, મહેલમાં કે અરણ્યે હઉં, કે હઉં કદી હું ભર વસ્તીમાંહિ,
 દુઃખમાં, કષ્ટમાં, વિપદમાં, શોકમાં, ભયવિષે કે હું હોઉં અગ્નિ જ્યાંહિ.
 શાંતિપૂર્વક રહું ત્યાં હું નિશ્ચિંત થઈ, જાણું પ્રતિકૂલ મુજ તું જ હરશે,
 અભયમાં મહાલું હું, દશેદિશ ફાલું હું, કલેશચિંતાદિ મુજને ન રપશે.
 અતુલ સામર્થ્યમય ! અપરિમિત પ્રેમમય ! સુદૃઢ છે એક નિશ્ચય જ મારો,
 હું કદાપિ નથી એકલો વિશ્વમાં, નાથ હિન્દ્ર ! છું જો હું તારો.

સુખપ્રાપ્તિની કલા.

૫૬ રૂપ. (મન મારું માને નહિ, એલય.)

○ કહું સુખની યુક્તિ હું એક, (જેને) સાધી શકે હરેક,
 સહજપ્રયત્ને સંસારમાં,
 જેથી આવે સુખો અનેક, ટળતાં દુઃખો પ્રત્યેક,
 આના આ માનવ અવતારમાં.
 તમકાજ આજે પેટી એક બનાવજો સુદૃઢ અતિ,
 પ્રત્યેક એના ભાગને, ધડળે તમે સંભાળથી;
 તમ હાથથી જેટલી બને તેટલી મજબૂત એ કરી,
 તેમાં તમારાં કષ્ટ ને દુઃખો તમામ દીધો ભરી;
 જેટલી વિકળતા મળી વળી કદુ પ્રસંગો જે અનુભવ્યા,
 વળી હૃદયકેરી વ્યથા, દારિદ્ર્યાદિ જે જે ભોગવ્યા;

તે સર્વ તેમાં ભરી દઇને ઢાંકણાને વાસજો,
પછી તાણું મજબુત મારી તેના ઉપર આપ જ બેસજો;
પછી નિર્ભયતા ઉર ધરી, હસજો જરી જરી

મરત બની સુખના વિચારમાં; જેથીં.

શું શું પૂરું તે માંહિ તે કાઢને પણ કહેશો નહિ,
તેમાંનું કાંઈ કાઢીને કાઢને પણ દેશો નહિ;
ભય, ભ્રાંતિ, ચિંતાજેવું કાંઈ સમય કંઈ આવી મળે,
તો તેહ પણ તેમાં પૂરી દો, જે ફરી ના નીકળે;
(તે) દૂર રાખજો તમ દષ્ટિથી ને જગતની દષ્ટિથીએ,^૧
જે સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રથી પણ કાંઈ કદી ન જરી જુએ;
જગતે જરૂર એની નથી, કે જરૂર તમને પણ નથી,
તેથી એ પેટી વાસી ઉપર, મિરાજો રિમતમુખથી;
દષ્ટિ નીચે ન નાંખતાં, ઉચે જ ઝાંખતાં,

રહેશો સત્સુખના આગારમાં;^૨ જેથીં.

આંતર વ્યાધિયસ્તને વોધ.

પદ ૨૭૬. (પ્રભુ આવો તો કંઈ કંઈ બતાવું, એ લય.)

જરી આમ આવને તું મારા ભાઈ, તારી નાડ તો તપાસવા દે કાંઈ..
જોઈ તને રોગદોગ શો શો થયો છે, ઉપરથી તો ડખરાજેવો રહ્યો છે..
(પણ) તારી નાડમાં તો છે કાંઈ કાંઈ; તારીં
ઉપરનો ડોળ ધરી તું તો ફરનાર છે, બાણે જે અંતરનું કોણ જ જોનાર છે..
(પણ) તારી નાડ કંઈક કે' છે કાનમાંહિ-મારા કાનમાંહિ; જરીં
ઉપરથી આંખો તો ચોખી છે તારી, માંહિ પણ દ્રેષ્ઠણી ભાઝી છે છારી..
(જેથી) તને રૂકું ન દેખાય કોનું કયાંહિ-કદાપિ કોનું કયાંહિ; જરીં
ઉપરથી તો કાન દેખાય આખા, શુભનું શુભવાના માંહિ પ્રડદા છે ભાગ્યા,
કોનું રૂકું સંભળાય તને નાહિ; જરીં
હોલો રે' જોવાદે અંતરના તાપને, કાળજીની હોળી તો જખરી એ પાપરે !
વેરફરી રહે મહિં જોદાઈ, મોટી રહે જોદાઈ; જરીં

(તારી) બોલવા ચાલવાની રીત છે મંમની,
 પણ તારા મનવાએ બાંધી છે જાની—
 સંતાપસાથે સગાઈ-સંતાપથી સગાઈ ; જરી૦
 સુવિચાર તારા મગજમાં ન રે' છે, આંખી જોતાં તો મને એમ જ લાગે છે,
 કંઈક તારી ખોપરી ખવાઈ; જરી૦
 તબીયત તો બહારથી સારી બતાવે, રોગી ન હોય એમ તું તો જણાવે,
 (પણ) માંહિથી તો પોલી શરણાઈ.—છે પોલી શરણાઈ; જરી૦
 સંભાળજે ભાઈ તબીયત તું તારી, વળી આજકાલ ચાલે હવા નકારી,
 એપ લાગવાની ન નવાઈ-તને ન નવાઈ; જરી૦
 અંતરનો વૈદ કોઈ શોધી લે સાચો, સંભાળથી જે સુધારે તારો સાચો,
 તો કરીશ જીવનકમાઈ-તું જીવનકમાઈ ; જરી૦

इष्टविना दुःखने हरनार अन्य कोई नथी.

પદ ૨૭૭. (ઉજળું થયું રે મનડું, એ લય.)

કોને કહું એ દુઃખની કોને કહું,
 સાચા દુઃખના હરનારવિના કોને કહું.
 આ દુઃખ હરશે ને કદી પેલો જ હરશે,
 એમ જાણી મેં જેને તેને કહું; સાચા૦
 કોઈ પણ દુઃખ મારું ટાળે ન, ઉલટા—
 ટોકણી કરવામાં છે કુશલ સઉ; સાચા૦
 ‘આ તો સાચા સંબંધી’, ‘આ તો સાચા સગા છે’,
 એમ જાણી મેં તેને વિનવ્યા બહુ; સાચા૦
 કોઈ ન કામ આવ્યું, ઉલટું મ્હોંડું મચકાવ્યું,
 પડી નથી કોઈને મારી, એ મેં લલ્યું; સાચા૦
 કોડીના નરને કહ્યો મેં તો કોટિનો,
 આખર પણ એ તો નીવડ્યો મઉ તે મઉ; સાચા૦
 મિથ્યા દુરાશા છાંડી જગના જીવોની,
 સમર્થ એક પ્રભુશરણે રહું; સાચા૦

પ્રભુ કરશે ને કહેશે જે તે સહીશ હું,
ખીજનાં મિથ્યા વચનો શાને સહું; સાચાં
જગથી વિમુખ થઈ, પ્રભુઅભિમુખ રહી,
નૃહરિકૃપાથી હાવે દુઃખને દહું; સાચાં

૧૬૫૮. (જય કાળતણા મહાકાળ, એ લય.)

મહામોહક ને વૈચિત્રલયાં, તમે આવી વસ્યા જગઉપવનમાં,
કહો શું શું દીહું, શું શું લાગ્યું મીહું, કહો રમી શું રહું તમ નયનમાં ?
કયું પુષ્પ સુંઘું, કહો શું શું ગ્રહું, ઉપવનમાંથી નિજ જીવનમાં ?
ક્યાં ચિત્ત ઠયું, કહો શું શું ભયું, તમે ઉપવનમાંથી નિજ મનમાં ?
તમે પુષ્પ દીહું કે દીઠો કંટક, જમ મધુર ગુલાબતણા વનમાં ?
તમે દ્રાક્ષતણું ફળ મીહું દીહું કે ગયું ચિત્ત લીંબોળીમાં ક્ષણમાં ?
તમે જોયું કુદરતું ચપલ મૃગલું, કે મોહ્યા ગર્દભનર્તનમાં ?
તમે સિંહની નિર્ભયતા શીખ્યા, કે ભર્યો ભય શિયાળનો તનમાં ?
તમે સ્વર શું શુણ્યો કંઈ કાળતણો કે મોહ્યા કોકિલકુજનમાં ?
ગયા ખાળકુંડીસરખા સ્થલમાં કે કર્યા શું સુગંધિત પવનમાં ?
છે અગાધ લીલા જગઉપવનની, જમ તો ન રહ્યા કંઈ નિર્જનમાં
જેવું ગ્રહેશે તેવા જ થાશે, સારા કે નકારા જગજનમાં.

પ્રસન્નતાનો પ્રવોધ

૧૬૫૯. (સુખનાં હું સાચાં જ્યારે, એ લય.)

દુઃખી બંધુઓ ! આવો હસીએ કંઈ હા હા હા હા.
નિસ્તેજ મુખકું હાસ્યે રસીએ કંઈ હા હા હા હા.
દુઃખ ને કષ્ટની, ખુમોમાં મધ્યે,
હસવાની ચીસ એક પાડી લખએ હા હા હા;—
રડવાના ડસકામાં, વ્યાધિના ચસકામાં,
આવો જરી મીહું મીહું હસી દમએ હા હા હા હા;—

રડી રડી હૃદયને ખાલી કરવાની સાથે,

આવો તો પહેલાં શી શી હસી જઇએ હા હા હા હા;—
વિપત્તિ, વિયોગ, વિદન, વિનાશ આદિ વિ. વિ^૧

જોવાની સાથે હી હી કરીને હસી રહીએ હા હા;—
દુઃખથી ન્યારે ત્યારે રડવાનું તો છે,

ત્યારે તે પહેલાં ગીતો હસવાના ગઇએ હા હા;—
રડવામાં પહોળું મહોડું, કરવું પડે તેવું—

પહોળું મહોડું કરીને હસો જોઇએ હા હા હા હા;—
કષ્ટ વિસરી જશું, દુઃખ ભૂલી જશું,

એવે સમે જો ખડખડ હસીયે હૈયે હા હા હા;—

દૂર રહ્યે રહ્યે મોહક દર્શન દેનાર इष्टને નિકટ આવી
પ્રત્યક્ષ થવા વિશ્લેષિ.

પદ ૨૮૦. (હૃદયે રૂપ દર્શાવો પ્રાણપતિ, એ લય.)

મોહ્યાણુ ન મારો, મોહન

મોહનજી, મનમોહનજી;

મોહ૦

આણુ ઝીલવાની નથી હામ કીધા નથી મેં એવાં કામ,
સહો જાય ન મારો; મોહનજી.

જોઈ વાંકી બ્રહ્મટિ તમ નાથ ! હૈયું મારું રહેતું નથી હાથ,
એ તો જીલમ તમારો; મોહનજી.

આપ નેત્રે જે ભાવ જણાય, જોઈ મુજ મન કંઈ કંઈ થાય,
છે શું પાશ એ ન્યારો ? મોહનજી.

હું કરગરી કહું છું દેવ ! મને એવું જોવાની ન ટેવ,
સૌમ્ય દષ્ટિ પ્રસારો; મોહનજી.

મારી પાસે આવીને હે પ્રાણ ! ક્યારે જેંચી છે નેત્રકમાન—
આપે તે તો વિચારો; મોહનજી.

પાડ્યો પ્રથમથી હોત અભ્યાસ, તો તો શીખત હું પણ ખાસ,

નેત્રકેરો ધસારો મોહનજી.

કદી આવીને મારી પાસ, બેસી હજી ન પુરી મુજ આશ,
તો ક્યાં પ્રેમપ્રસારો!૧ મોહનજી.

આ તો આધેથી કરતા વાત, નથી દેખાડી હજી પુરી જાત,
એ શું યોગ્ય છે ધારો? મોહનજી.

કાં તો આવી નિકટ અત્યંત, મને દેખાડો પ્રેમ અનંત,
નહિ તો આધારો; મોહનજી.

પરમ તત્ત્વમાં વિલીન થવાનો એક પ્રકાર.

૫૬ ૨૮૧ (સંકલ્પી વૃત્તિને વારા બહારથી રે, એ લય.)

કંઈ કંઈ ઐશ્વર્યવાળા બ્રહ્મસિંધુમાં રે, એક હુબકી તો મારો,
એના એકેક અદ્ભુતસરખા બિંદુમાં રે, મોતી પાકે હજારો.

હુબકી તો મારો, વૃત્તિ અંતર ઉતારો, દેશ એ તો છે ન્યારો, છોડી

જગનો કિનારો; કંઈં

આસન પહેલું વાળીને તમે તનુને કરીને સ્થિર,

દૃષ્ટિને ચળ વિચળ ન કરતાં, મીંચી દધને વીર રે; એકં

અત્યંતરમાં ભુંગળાજેવો એક ઉંડો કૂપ—

કદપી તેમાં સરસર ઉતરો, ગ્રહેવા રત્ન અનુપ રે; એમ હુબકી તો મારો.

ઉંડે જવાય તેટલા તમે ઉતર્યા કરજો માંહિ,

પછી ક્ષણ સ્થિર થઈ જોજો જાણે, સમુદ્ર રહો છલકાઈ રે; એમં

પાછા તેની અંતરે ઉતરવા માંડો વીર !

હવે પ્રવાહ ન ભાળતાં, જળ-જોશો સ્થિર-ગંભીર રે; એમં

જે જોઈએ તે રત્નનો ત્યાં, કરો તમે સંકલ્પ,

નિઃસંકલ્પ પછી થઈ રહેતાં, મળશે યત્ને સ્વલ્પ રે; એકં

શિથિલ કરી સર્વાંગને તમે પડી રહેજો તેમાંજ,

શિથિલ અંગ જે થાયે તેમાં, રત્નો સહજ ભરાય રે; એવીં

જેમ બને તેમ થઈ રહો ત્યાં, શાંત ને સ્વસ્થ અધિક,

કાં જે (એ) પ્રશાંતિસમયે પાકે, માર્ગેલું મૌક્રિક રે; એમં

યથાકાળ ત્યાં ટકીને પછી ધીમેથી જાગ્રત્ થાઓ,

ગયા હતા તેમ ક્રમથી ધીમે, ધીમે ઉપર આવો રે; એમં

ઉપર આવી ભાળતાં, ના રત્ન નજર દેખાય,
 (તો) વિકળ થશો ના, સમયતણો પરિપાક થયે જ લહાય રે; એમ
 તત્ત્વસિંધુમાં મારજો તમે આ વિધિ હુંબપી નિત્ય,
 ઉપેન્દ્રશુરકળથી તો થાશો, દૈવીસંપત્તિસમન્વિત રે; એવી

આંતર અનુભવ.

પદ ૨૮૨ (મનમાં હું શાણી તો તુને રે જણાવીતી, એ લય.)

અંતરમાં ઉંડા જાતાં આ શું જણાતું ઓહો !
 તાણ્યા વિના પણ મારું મન ત્યાં તણાતું ઓહો !
 વાદ્ય કે વક્તા ત્યાં ન દીસે તોએ,
 મહિર્થી કંઈ ગાતજેવું દૈવી શુણાતું ઓહો !
 તૂલ્ય ન સાંચો ન વાણો ન તાણો,
 તોએ મહિં વસ્ત્ર આ તે શાતું વણાતું ઓહો !
 નથી સાધન કે નથી ચણનારા,
 તો એ પણ અંદર પેલું મંદિર ચણાતું ઓહો !
 દેખું ન ખેતી ન ભૂમી ન ખીજક,
 તો એ પણ પાકેજેવું પેલું શું લણાતું ઓહો !
 બાહ્ય રહ્યો એ નહિ સમજાયે, ત્યારે—
 સમજાયે, મન આ જ્યારે અંતર અણાતું ઓહો !

પ્રાપ્તવ્યાવધિયે થતો પરમાનંદ.

પદ ૨૮૩ (કોણ જુએ જાણે કો નરનારી, એ લય)

આનંદ આનંદ આજે અપાર, વર્તી રહ્યો જ્યાં ત્યાં જયજયકાર.
 સાધન સાધીને થઈ એક ચિત્ત, આજે કીધા ઉરે ધ્યેય પ્રતીત,
 સફલ થયો આ માનવ અવતાર; વર્તી
 જ્યાં જ્યાં હતા ઉરે રજનમમેલ, થઈ રહી સત્વની ત્યાં રેલંછલ,

શમી ગયા સહજમાં સધળા વિકાર; વર્તીં
 વિષયોવિષે દોડી જતી'તી જેહ, પકડી ન પકડાતી વૃત્તિઓ તેહ,
 થઇ રહી નિજ તત્વથી એકતાર; વર્તીં
 પૃથક્ પડી ધરતો અભિમાન, તે અભિમાની ત્યજીને ગુમાન,
 આત્મામાં આજ થયો એકાકાર; વર્તીં
 ઝંખતા'તા જેને રાત ને દિન, એવા શ્રી સદ્ગુરુ પરમાત્માભિન્ન,
 તેનો થયો આજે સંક્ષાત્કાર; વર્તીં
 અયાં કર્તવ્ય સમાપ્ત તમામ, પ્રીતિથી કરીએ પ્રભુને પ્રણામ,
 બહાંલાઓને પણ છે નમસ્કાર; વર્તીં

સર્વત્ર વિલસી રહેલા તત્ત્વને પ્રણતિ.

પદ ૨૮૪ (જ્યારે રહું હું સ્વરૂપ વિચારી, એ લય.)

પરબ્રહ્મ જય જય પરમેશ્વર ! નમો નમો માયેશ મહેશ્વર !
 સકલ દેશ સખ બાહિર ભીતર, બસત એક બસ તુંહિ તુંહિ સહર; પર૦
 તુંહિ મૂલમેં, તુંહિ શિખરપર, તુંહિ બસત યહ ગુહાકી અંદર,
 તુંહિ મિલનકાળે મુનિયતિવર, ધ્યાવત ખૂબ ધ્યાન કર કર કર; પર૦
 તુંહિ રૂપ મહા મોહક ધરકર, તુંહિ ખચિત સખકા લે ચિત્ત હર,
 તુંહિ રૂપ જળ ધરત લયંકર, અખિલ વિશ્વ કંપત થર થર થર ; પર૦
 તુજમેં રહા યહ વિશ્વ નિરંતર, તુજમેં કોહુ ન બસતુ અનન્તર,^૧
 તુંહિરૂપ હય સખ નારીનર, વ્યાપક ભાસત યહ ધર ધર ધર ; પર૦
 તુંહિ એક ગર્જત અમ સરપર, દર્શન કરત નયન યહ ભરભર,
 જય ઉપેન્દ્ર! જય જય સદ્ગુરુવર! તુંહિ તુંહિ ઐ હર હર હર હર; પર૦

સંકલ્પવિકલ્પથી રહિત રહેવા મનને ઉપદેશ.

પદ ૨૮૫ (ભૂલે ભલભલા ભૂલે રે, એ લય.)

કરે મન ! શાને કરે રે,
 વિવિધ સંકલ્પવિકલ્પો અરે ! (૨)
 કરી કાં હાથે કરી તું મરે ; કરે૦

આ જગનાં બંધન તે સધળાં, છે સંકલ્પાધીન,
 બીજરૂપ સંકલ્પ ન ત્યાં છે, ખાલી જગતજમીન ; કરે૦
 ભલે બાણના હજાર મહોરાં, પણ ન ચલાવણહાર,
 તો પછી કોનાં ક્યાં મહોરાં, પામે જય કે હાર ; કરે૦
 ભલે ઈંટમાટીનું સાધન, પણ નથી જો ચણનાર,
 વિવિધ પ્રકારે ક્રિયા થઈને, ધર શી રીતે થનાર ; કરે૦
 થતાં એક સંકલ્પ પ્રકૃતિમાંહિ પ્રકંપ થાય, ^૧
 જે પ્રકંપ પરિણામે કરીને, સ્થૂલરૂપે દેખાય ; કરે૦
 જેમ જેમ વધતા સંકલ્પો તેમ, વધે ઉપાધિ અનેક,
 ઉપાધિ વધતાં ઉપજવે છે, વિધવિધ દુઃખોદ્રેક૧ ; કરે૦
 આ જ વિચારે દુઃખનું કારણ, તું ને તુજ સંકલ્પ,
 તે ન છુટયા, ત્યાં લગી તું ન છુટીશ, ભલે જાય શતકલ્પ ; કરે૦
 હે મન ! જો તું ગુરુકળ પામી, સ્વરૂપવિષે જ શમાય,
 તથા નિત્ય નિર્લેપ રહે તો, આ બંધનથી છુટાય ; કરે૦
 તારાપણું તું શમાવી સ્વરૂપે, થઈ રહે નિઃસંકલ્પ,
 અનુભવીશ જીવનમાં સહજે, સમાધિ નિર્વિકલ્પ ; કરે૦

તેથી તમારે શું ?

પદ ૨૮૬ ગઝલ

ખરા પોતે તમે નથી તેહ જેને કો' તમે હું-હું,
 જીવે કે જાય જહાનમમાં, કહો તેથી તમારે શું ?
 ભલેને અગ્નિ મૂકે કે શરીરને કાપે કરવતથી,
 શરીર પોતે તમે નથી કાંઈ, પછી તેથી તમારે શું ?
 ભલે આ પ્રાણ સરળપણે વહે કે ના વહે તોયે,
 નથી જ્યાં પ્રાણ પોતે તો કહો તેથી તમારે શું ?
 બની મન માંકડાસરખું કરેને છો કુંદ'કુંદ,
 તમે કંઈ મન નથી, તો તો, પછી તેથી તમારે શું ?
 ભલે જે દુઃખી માને તેહને દો દુઃખમાં સડવા,

તમે તો એથી છો બુદ્ધ પછી તેમાં તમારે શું ?
 તમે સંસાર ભોગવતા દીસો પણ છો ન સંસારી,
 ભલે સંસાર ઘૂટે કે ટકે તેથી તમારે શું ?
 જણાયે અગ્નિ નીચે તો ચઢી લો જ્ઞાનગઢઉપર,
 નીચેનું જાય બળી બધું તોય પણ તેથી તમારે શું ?
 ભલે જાયે શરીર ને શરીરનું જે જે ગણાતું તે,
 તમે છો શરીરથી અતિરિક્ત પછી તેમાં તમારે શું ?
 ભલે લે હાનિશોકાદિતણો અનુભવ અભિમાની,
 તમે મિથ્યા અભિમાની નથી તો તો તમારે શું ?
 થતાં જ્યાં પાપ, ખેદ, વિયોગ, તે સ્થળ નથી તમે પોતે,
 જગતમાં કે જીવનમાં થાય પણ તેથી તમારે શું ?
 તમે છો સર્વનું આદિ છતાંયે સર્વથી ન્યારા,
 ભલેને ભોગ ભોક્તા ભોગવે તેથી તમારે શું ?
 તમે જે સ્થળ વસ્યા તે સ્થાનમાં છે સાચી નિર્ભયતા,
 ખીજે છો થાય ઉલ્કાપાત પણ તેથી તમારે શું ?
 તમે છો કાણુ તમને તે ખરું જે જ્ઞાન નિજરૂપનું—
 દીયે ઉપેન્દ્ર શુરુ તો તો ખીજું જોઈએ તમારે શું ?

આશાયાં પરમં દુઃસ્વમ્ નિરાશાયાં પરં સુસ્વમ્.

પદ ૨૮૭ (સ્વાત્માશ્રયી વીર થાજે, એ લય.)

મિથ્યા ધરે છે દુરાશા, આ જીવ તો, મિથ્યા ધરે છે દુરાશા.	
લક્ષાવધિ ધનઆશ ધરે જ્યાંથી, કાડી મળવાના સાંસા;	આ૦
સર્વ મનુષ્યોની પાસે છે માત્ર, મોંની મીઠી ભાપા;	આ૦
આશા દેખાડે પકવાન્તો પણ, છેવટ ખવાડે બગાસાં;	આ૦
મર્મવચનને પણ એ દુરાશા, મનવે વચનો ખાસાં	આ૦
કાડીના માણસના મોંના, આશા ખવડાવે ઝાંસા;	આ૦
આશાનો મારો છે જખરો, (જે) ખોખરા કરતી વાંસા;	આ૦
વીતેલો જાણે છે આશા—ભાંગનાં દુઃખ છે શાં શાં;	આ૦
આશા આવી દુષ્ટ છતાં જીવ ! સંગ્રહે કાં ન નિરાશા;	આ૦

રે રે ધિક્ક ! જે અન્ય જીવોનાં, આશર્થે સેવે પાસાં; આ૦
ઉપેન્દ્રપ્રભુવિણ અન્ય ન પૂરે, જીવની સર્વાભિલાષા; આ૦

વિચારને અનુરૂપ જીવનઉપર થતી અસર.

પદ ૨૮૮ (કૃતિમનવચને એક રહીશ, એ લય.)

“ મુજ જીવન છે દુઃખરૂપ, ”
જ્યાં આવું તમથી કહેવાતું, ત્યાં જીવનદુઃખ દ્વિગુણ થાતું,
દુઃખ વધે જેમ જેમ બોલાતું; ‘ મુજ૦—’
તમ જીવન જેની સાથે ભળે, તે પણ દુઃખેથી સદા પ્રજળે,
તમે આવી કહો જવ દુઃખતળે: ‘ મુજ૦—’
તમે એવાં આદેશન કરતા, જેથી સુખ ભરમીભૂત થતાં,
થતું જીવન શુષ્ક વદા વદતા: ‘ મુજ૦—’
દુઃખનો વિચાર જ્યાં ત્યાં ફરીને, દુઃખગાડાં લાવે ભરી ભરીને,
જ્યાં બોલ્યા તમે ફરી ફરીને: ‘ મુજ૦—’
દુઃખ ગમે તેટલું છો હેયે, નવ શબ્દ વદો દુઃખનો તોયે,
કહો શબ્દ સદા તમે એનો એ: “ આ જીવન છે સુખરૂપ. ”
મોજાં સુખનાં વહેતાં વહેતાં, આવી તમને તન્મય કરતાં,
તમે એવું વચન જ જ્યાં કહેતાં: ‘ મુજ જીવન છે૦—’
જેના સંબંધવિષે આવો, તેનામાં પણ સુખ પ્રકટાવો,
જો મુખથી તમે કહેતા બચો: “ મુજ જીવન છે સુખરૂપ. ”
દુર્મલતાના દુઃખરૂપતાના, છોડી વિચાર જાનામાના,
કહો કરી વિચાર ઉત્તમતાના: ‘ મુજ૦—’
આ વિચાર જેમ જેમ પ્રસારશે, જગજનનાં કંઈ કંઈ દુઃખ હરશે,
જો ઉપેન્દ્રવચન શ્રવણ ધરશે: ‘ મુજ૦—’

અનેક સિદ્ધિનો એક માર્ગ.

પદ ૨૮૯ (જીવસમુદાય, સુખને ચહાય, એ લય)

સદ્ગુરુરાય ! તમને મળાય, ધાર્યું પમાય, ટાળ્યું ટળાય;
એનો ઉપાય, પામી શકાય? “ હા, શમતાં નિજ અભ્યંતરમાંથી; ”
અભ્યંતરમાંથી, અભ્યંતરમાંથી, હા શમતાં નિજ૦

ગિરિની ગુહામાં બેઠેલા ઓ સિદ્ધ ! પૃથ્વું છું તમને તે કરજો પ્રસિદ્ધ,
શાંતિ આત્માકેરી અપરિમિત, દૈવી પ્રસાદ જે ઉપજાવે ચિત્ત,
એવી શાંતિ ક્યાંહિ તમને જણાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતરમાંહ,”

અભ્યંતરમાંહ, અભ્યંતરમાંહ, હાં—

સ્વર્ગપ્રદેશે વિહરતા ઓ દેવ ! પૃથ્વું તમે મને કહો તત્ત્વેવ,
જીવત્વભ્રાંતિની દૂડી કુટેવ, અંતરથી છુટે અવશ્યમેવ,
માર્ગ સંરણ એવો ક્યાંહિ દેખાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતરમાંહ,”

અભ્યંતરમાંહ, અભ્યંતરમાંહ, હાં—

સઘળે પ્રસરેલા ઓ સૂર્યપ્રકાશ ! વિશ્વ સકલમાં છે તારો નિવાસ,
મારે કાજે જરી કર તું તપાસ, સ્થાન એવું જ્યાં ન કંઈ ભયત્રાસ,
જાણે તું ત્યાં કેવી રીતે જવાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતરમાંહ,”

અભ્યંતરમાંહ, અભ્યંતરમાંહ, હાં—

ગંગાના તટવાસિ ઓ યોગિરાજ ! નિત્ય તૃપ્તિનું પરમ સામ્રાજ્ય,
સહજમાં પામી શકાય એ આજ, તેને માટે કોઈ સરણ ધલાજ—
છે શું જે મુજ સરખાથી સધાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતરમાંહ,”

અભ્યંતરમાંહ, અભ્યંતરમાંહ, હાં—

સર્વત્ર વ્યાપેલા હે મુજ ધૃષ્ટ ! આપનું સર્વઐશ્વર્યવિશિષ્ટ—
દર્શન થાય સદાય અભીષ્ટ, ૨ અળપાયે સર્વ પ્રકારે અરિષ્ટ,
મુજથી એવું શું અનુભવાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતરમાંહ,”

અભ્યંતરમાંહ, અભ્યંતરમાંહ; હાં—

અજ્ઞાનના નિશ્ચયો દુઃખ પ્રકટાવનાર હોય છે.

પદ ૨૯૦ મેવાડે

અજ્ઞાનના નિશ્ચય રે, સદૈવ દુઃખને આપતા રે,

એ નિશ્ચયને, ત્યજતાં ન કરશો વાર;

આગ્રહને ધારી રે, પ્રયત્ન તે ત્યજવાતણો રે—

કરવો પડે તો કરજો ભલેને અપાર;

અજ્ઞાનનાં

એ નિશ્ચયને ત્યજતાં રે, વૈભવ જો ત્યજવા પડે રે,

તોપણ તેને ત્યજીને તત્ક્ષણ વીર !
 કાં જે એ નિશ્ચય તો રે, વૈભવને ઝડપી લીયે રે,
 વળી શોષી લે, મનમતિપ્રાણશરીર; અજ્ઞાનનાં
 ભોગ બીજનો આપી રે, પહેલું આને સાધજો રે,
 છોડી દેજો ભલે બીજ વ્યવહાર;
 બીજ બધી વિદ્યા રે, તેને પણ અળગી કરે રે,
 પહેલાં કરજો, અજ્ઞાનનિશ્ચયપરિહાર; ૧ અજ્ઞાનનાં
 એ નિશ્ચયને ત્યજવા રે, આપવું પડે તે આપજો રે,
 એમાં ઉરથી ધરશો ન જરી સંકોચ;
 કાં જે એ નિશ્ચય તો રે, પટપીને પાડે નીચે રે,
 ચઢાવી પહેલાં દુઃખગિરિને ટોચ; અજ્ઞાનનાં
 મમતા દહાવે રે, અજ્ઞાનના નિશ્ચયો રે,
 આપણા આ ખોટા જીવત્વમાંભ;
 ખોટો અહંઉપાધિ રે, પ્રકટાવે છે દૃશ્યમાં રે,
 પોષે છે વળી, અવિદ્યાને તે સદાય; અજ્ઞાનનાં
 નશ્વર પદાર્થમાંહિ રે, નિત્યભાવ ઉર ઉપજે રે,
 શુચિતા પ્રકટે, શુચિતાનો જ્યાં અભાવ;
 દુઃખરૂપ જે વસ્તુ રે, તેમાં સુખશુદ્ધિ થતી રે,
 અનાત્મમાંહિ, પ્રકટાવે આત્મભાવ; અજ્ઞાનનાં
 સરણપણે તે ત્યજવે રે, એવા શ્રીગુરુ એક છે રે,
 આપી કાઢે યુક્તિ સરણ અનુકૂળ;
 ઉપેન્દ્રકરુણા થાતાં રે, અનુભવશો મુક્તત્વને રે,
 ટળી જાતાં આ, અજ્ઞાનનિશ્ચયનું મૂળ; અજ્ઞાનનાં

કર્તવ્ય ન સાધી શકનાર અસંતુષ્ટ વૃત્તિનું ચિંતન.

અદ્ ૨૯૧ (જોઈ જોઈ વાટ ગઈ થાકી, એ લય,)

દિવસો નિત્ય વહી જાતા, કશું કરવાનું નથી થાતું,
 કશું કરવાનું નથી થાતું, ખુટે નિત્ય સાથનું ભાતું, કશું

જાણ્યું જાણવાતું ઘણું, થયું મન જાણી અતિ માતું^૧,
 જાણેલું પરંતુ એક આચારે ન મૂકાતું; કશું^૦
 જેમ જેમ સમય ચાલ્યો જાય તેમ તેમ વદન કરમાતું,
 જાણ્યા ઉપાયો પણ લેશ વાર્ધક્યથી ન છુટાતું; કશું^૦
 વિધવિધ નિયમ જાણ્યા જે થકી આ ધન કમાવાતું,
 તદ્દપિ ઉધાર બાબતું હજી પૂરાતું નથી ખાતું; કશું^૦
 જીવત્વ સહેજે ટળે જો ગુરુશરણ લેવાતું,
 જાણ્યું એ પરંતુ મન હજી ગુરુશરણ નથી રહાતું; કશું^૦
 જ્ઞાને મુક્તિ થતી મન એમ કહે મલકાતું મલકાતું,
 તદ્દપિ જ્ઞાનપ્રાપ્તિઅર્થ ઉત્સાહે નથી ધાતું; કશું^૦
 શમતો ઉપાધિમાત્ર જો મન સ્વરૂપને ધ્યાતું,
 એ જાણ્યું પણ મન વિષયમાં ધાતાં ન અચકાતું; કશું^૦
 જે જેવું ચિંતે ઉરથકી તે તેવું થઈ જાતું,
 એ નિયમ જ્ઞાત છતાં છીએ તેવા જ રહેવાતું; કશું^૦
 શા કારણોથી આમ બનતું તેયર સમજાતું,
 પણ કોણ જાણે શાથી કારણ તે ન છોડાતું; કશું^૦
 આ મૂઢપણું ઉરનું નથી તો ક્યાંહિ કહેવાતું,
 આ શેકણું અંતરનું નથી તો લેશ સહેવાતું; કશું^૦
 જેમ તેમ કરી મન થાય જો પ્રભુમાંહિ પ્રેરાતું,
 તો તો મજે અનુભવશસ્ત્ર જાળને વાતનું કાતું^૩; કશું^૦

વિવિધ પ્રકારની પ્રતિકૂળ સ્થિતિમાં થઈ શકવા
 યોગ્ય કર્તવ્યનું નિર્દેશન.

પદ ૨૯૨ (પાહિમામ પાહિમામ એ લય,)

જે જન્મદુઃખી હોય તે પણ આટલું તો કરી શકે:
 નિજ દુઃખવાત વધારી પરને, ના જ કે', ના જ 'ક'.
 જે વ્યાધિવાળો હોય તે પણ આટલું તો કરી શકે:
 નિજ બહાલસોયાં બાલસાથે, જરી રમે, જરી રમે.

જે ધનથી હોય દરિદ્ર તે પણ આટલું તો કરી શકેઃ
 મીઠાં વચનથી અન્યસાથે, હસી વદે, હસી વદે.
 જેને ન વિદ્યા પ્રાપ્ત તે પણ આટલું તો કરી શકેઃ
 સુખમૂલ ગણી નિજ ગુરુવચનને, અનુસરે, અનુસરે.
 ગૃહકલહ જેને હોય તે પણ આટલું તો કરી શકેઃ
 એકાંતમાં જરી શાંત ચિતે, પડી રહે, પડી રહે.
 જગને સુધારી શકે ન તે પણ આટલું તો કરી શકેઃ
 ગૃહમાંહિ એસી ગુપ્ત નિજ હિત સાધી લે, સાધી લે.
 વાર્ધક્યથી દુર્બલ બનેલો આટલું તો કરી શકેઃ
 જનગતવિષે સઘળો સમય રહે, સ્મિત મુખે, સ્મિત મુખે.
 પૈસે ટકે તનહાર થયો પણ આટલું તો કરી શકેઃ
 ઉર શુભાશા ધરી સુચત્ને વહે, ઉમળકે, ઉમળકે.
 જે કંઈ ન બીજું કરે તે પણ આટલું તો કરી શકેઃ
 બોલે હૃદયથી શુદ્ધ ભાવેઃ નરહરે ! નરહરે !

સત્કાર્ય કરવામાં શીઘ્રતા ધરવી યોગ્ય છે.

પદ ૨૬૩ (ધીરવીર પાંચ તુજ માર્ગમાં, એ લય)

ઝડપ કર, પ્રિય સખે ! સકલ પ્રાણિપ્રતિ, અતુલ તુજ પ્રેમ વર્ષાવવામાં,
 સમય છે સ્વરૂપ, કદી કાલ ઉઠી નહિ, વખત પામ્યો તું દર્શાવવામાં.
 વખત છે જગતનાં દુઃખ તારી કને, આવી કાલે કદી ધેરી લેશે,
 તે પછી શુદ્ધ તુજ પ્રેમને જગપ્રતિ, તુજવિના હોંસથી કોણ દેશે ?
 ઝડપ કર, પ્રિય સખે ! રસભર્યાં સ્નેહનાં, વચન વદવાવિષે આજ તું તો,
 પૂર્ણ મમતાભર્યાં શબ્દ તું બોલીને હરણ કરી લે. હૃદય સર્વતું તો.
 વાણી તુજ બંધ થઈ કે કદિ જગતના, કાનમાંહિ બહેરાશ આવે,
 તો પછી મધુર-મૃદુતાભર્યાં શબ્દ તુજ, સાંભળે કોણ, કો સાંભળાવે ?
 ઝડપ કર, પ્રિય સખે ! કાર્ય ઉપકારનાં આજ ને આજ કરવા વિષે તું,
 હોય તે શત્રુ કે મિત્ર પણ તેમનું, હિત સદા સાધી લે હરમિષે તું.

જેમને આજ છે જરૂર તુજ સાથની, તેહ સઘળા કદી કાલ થાતાં,
શું કરીશ તું પછી, તેહ જો થઈ રહે, તાહરી જરૂરીઆતોવિનાના ?
ઝડપ કર પ્રિય સખે! સર્વથી ઉચ્ચ તુજ, પાસ જે હોય તે આલવામાં,
અન્ય ને આપી તું તેની ઇચ્છા પુરી, થા શરો અન્યદુઃખ ટાળવામાં.
કાલ થાતાં કદી વસ્તુ તુજ પાસથી, જતી રહે તો કહે દમશ પછી શું ?
(કે) યોગ્યલેનાર જો કાલ કદી ના રહ્યા, અન્યને આપવામાંહી પણ શું ?
ઝડપ કર પ્રિય સખે! તાહરાં—અન્યનાં, દુઃખકલેશાદિને સઘ દહેવા,
ઝડપ કર પ્રિય સખે! તુજને—અન્યને, સુખ આનંદને સઘ દેવા.
ઝડપ કર, પ્રિય સખે! તીવ્ર તપ સેવવા, તાહરે કાજ કે અન્યકાજે,
ઝડપ કર, પ્રિય સખે! પ્રેમથી નરહરિસદ્ગુરુસ્મરણ કરવા તું આજે.

અજ્ઞાનદૃષ્ટિને સ્થાને જ્ઞાનદૃષ્ટિપૂર્વક કર્તવ્ય કરવાને ઉપદેશ.

પદ ૨૯૪ (સંકેલી વૃત્તિને વીરા બહારથી રે, એ લય.)

કીધું આજલગી તેં એતું એ હવે રે, કાંઈ કરજે તું જીદું,
જેને આજ લગી તેં રાખ્યું આ લવે રે, તેને કરજે તું ઉધું.

આજલગી તેં બાહ્ય વિષયકેરી લંગારો જોઈ,
નિર્વિષયી કંઈ જોવા હાવે, ચિત્ત દે અંતર પ્રોઈ રે; કાંઈ
આજલગી તેં વિવિધ વિકારો, સેવ્યા ઉર ધરી પ્રીત,
નિર્વિકાર કાંઈ થાવા થાજે, દશ્યાસક્તિરહિત રે; કાંઈ
આજલગી તેં બહિર જ પ્રેયો, તુજ ઇન્દ્રિયસમુદાય,
હવે જરા તે પાછો વાળી, પ્રેર તું નિજ ઘટમાંજ રે; કાંઈ
કટારીયા તેં ડાળા જગપ્રતિ, સિદ્ધ થવા તુજ આશ,
(હવે) પાછો વળી તુજ આત્માપ્રતિ જો, ધારી દહ વિશ્વાસ રે; કાંઈ
આજલગી તેં જ્યાં ત્યાં આપ્યો, શંકાને અવકાશ,
એ જ જીવનને હવે જોઈ લે, કરી શ્રદ્ધાનો પ્રકાશ રે; કાંઈ
પરપર આશ્રય ધરનાર તેં જીવન કીધું તુજ,

૧ જેને આજસુધી આ જગતમાં રમાયા ક્યું છે અર્થાત્ બહિર્મુખ રાખ્યું
છે તેને અંતર્મુખ કરજે. ૨ પારકાઉપર.

અન્યનો આશ્રય છોડી હાવે, થઇ જો સ્વાશ્રયી તું જ રે; કાંઇ
અલ્પશક્ત, અલ્પસ આજલગી, તુજને જાણ્યો તેં જ,
સર્વશક્ત, સર્વસ, સ્વરૂપે, જાણુ તું છે પોતે જ રે; કાંઇ
આમ કરીને પછા તું જો કે, કેવું ન મળતું સુખ,
ધૈર્યસાક્ષીએ કહું છું કે, રહે પ્રભુ તુજ સંમુખ રે; કાંઇ

મક્તિરસને અર્પવા તથા સ્વરૂપાનુભવરસને ગ્રહણ કરવાની
ઇચ્છાવાળા મક્તોનાં શ્રીદ્રષ્ટપ્રતિ પ્રેમવચનો.

પદ ૨૬૫ (ચાલો ચાલોને જળ સિંચવા, સાહેલી રે, એ લય.)

મિઠો, મિઠો, તે રસ ઝીલવા, અમે આવ્યાં રે,
ખોલો, ખોલો તો જરી દ્વાર, અમારા હૈયાહાર; મિઠો તે
અમૃતથી અદકો અતિ, મધથી મહા મધુર,
પરમ પ્રેમથી જેમનાં, ભર્યો જીવન ભરપૂર;
તેવાને કાજે કર્યો, વિધિએ નિઃસંદેહ,
દિવ્ય અને અદ્ભુતસમો, મદભરીયો રસ એહ;
પીવા-પાવા તે રસધુંટકા, અમે આવ્યાં રે,
ખતો જરી તો પીનાર, તે પીવડાવનાર; મિઠો તે
અમપાસે રસ જેહ તે, 'લક્તિરસ' કહેવાય,
તમપાસેના રસતણું, 'અનુભવ' નામ ગણાય;
અમારી પ્યાલી આપને, કરશે ઉત્તેજિત,
આપની પ્યાલી અમતણું, કરશે પ્રશાંત ચિત્ત;
(તે) એક બીજને લેવડાવવા, અમે આવ્યાં રે,
પાઓ, પાઓ, તે પ્રાણુધાર, પી લો, પી લો આ વાર: મિઠો
રસ પાવાના નમનને, આલિંગન કહેવાય,
અભિમુખતા અનિમેષ તે, નયનકટાક્ષ ગણાય;
આતુરતા અમ ઉરતણી, તે જ હૃદયધગકાર,
પીવું-પાવું તેહ તે, થાવું એકાકાર;
અચળો રસ એ ચખાડીને, અમે આવ્યાં રે,
કરો સફળ અવતાર, હે અમ ભતાર ! મિઠો તે

વિનાશી આયુષ્માં કર્તવ્ય સાધી લેવા સુવોધ.

૫૬ ૨૬૬ (બહોતેરી સમજયો રી, એ લય.)

જો ! આયુ જાય એજે રે, કરી લે તું કાંઇ.
 ક્ષણનો ભરોસો ન, તેની આશે, હજી થું નિરાંતે ખેલે રે; કરી૦
 ગઈ જીવાની ધડપણુ આવ્યું તો, ગાડું 'ધલાયુ' જાણુ નેજે રે; કરી૦
 પ્રતાપવાળું એક પ્રહર દહ, આસન વાળ તું પહેલે રે; કરી૦
 આણુનિરોધનો માર્ગ ગુરુજી, દર્શાવે કરી તે લેં રે; કરી૦
 નિજ દૃષ્ટિ સ્થિર કરતાં શીખ જે, પલકે ન એની મેજે રે; કરી૦
 ધારણા કર પછી બહિરંતર કોઇ, સ્થાને દર્શાવેલે રે; કરી૦
 કાં તો દહ ગુરુભક્તિ કર જે, ઉપજાવે સુખ સહેલે રે; કરી૦
 કાં તો તત્ત્વતણો અનુભવ કર, જે દર્શાવેશમાં રેલે રે; કરી૦
 સર્વોત્તમ કાંઇ સિદ્ધ કરી લે, માર્ગે ગુરુએ કહેલે રે; કરી૦
 ઉપેન્દ્રપ્રભુકરણા પાગથા વિણ, મુક્તિ મળે લવ પેલે રે; કરી૦

પરમાત્મા કોના ઉપર પ્રસન્ન થાય છે.

૫૬ ૨૬૭

અમારા તે સ્વામી, કોને કોને વરીયા છે ?
 કોને કોને વરીયા, કોનાં કોનાં દુઃખ હરીયાં છે ? અમારા૦
 વરીયા પેલા મુરુધ્વજને, ઉમો જેને બહેયો,
 મણા ન રાખી જરા દુઃખમાં, અંતે સ્વરૂપે હેયો;૨ અમારા૦
 વચનપ્રહાર તથા વનકષ્ટો, ધ્રુવને આપી બાળપણે,
 એના એ હરિ પ્રકટયા છે પછી, ધ્રુવઆગળ બહુ બહાલપણે; અ૦
 નાંખ્યો પેલા સુધન્વાને, તાતા તેલે વહાલાએ,
 શીતળતા અર્પી પછી વરીયા, પહેલો વીંધી લાલાએ; અમારા૦
 ધડીધડીએ અભિમાન ત્યજ્યું, વળી વ્યંઢળ પણ પ્રાપ્તો,
 તો પછી અર્જુનને વહાલાએ, સખારૂપે કરી દીધો; અમારા૦
 વળતી વહાલો બલિને વરીયા, જેને ચાંપ્યો પાતાળે,
 પછીથી છડીને ધારણુ કરી હરિ, બલિદારને સંભાળે; અમારા૦

૧ પલકારો મારે ૨ જેંઓ, આપ્ત્યો.

દરિદ્રતામાં તાવ્યા સુદામા, વળી તાંદુલ પણ લીધાં,
 ઘરમાંથી કાઢ્યા, પછી વહાલે, મનગમતાં સુખ હીધાં; અમારાં
 તલપુર સુંઠ ઉપર રહી ત્યાં લગી, જળે ભુઝાડ્યો હાથીને,
 તવ વહાલે આવીને છોડ્યો, ગ્રાહના મુખમાંથી તેને; અમારાં
 પૂરેપૂરી મનમાની કરી, કસોટી વહાલો રીઝે છે,
 [લક્ષ્મણ] નેત્રે જળ આણી પછી પોતે, કરુણાજળથી ભીંજે છે; અમારાં
 અંતલગી તાવે ને તાણે પણ એ કદી ના તોડે,
 અતે સઘળું આપે એવો, વહાલો ભજીએ કોડે; અમારાં

પ્રાર્થનાસમાન ફલને પ્રકટાવનારી ક્રિયા અન્ય એક પણ નથી--

પદ ૨૯૮ (પ્રભુ કેમ ન દર્શાવે આપે, એ લય)

પ્રાર્થનાસમ કૃણ દેનારી, ક્રિયા અન્ય ન થઈ કે થનારી.
 જે છે સરળ અને સુખકારી, ઇચ્છ્યું અંતરનું આપનારી.
 પ્રથમ તે નિર્મલ ચિત્ત કરીને, ઉપજવતી ઉરે પ્રેમ,
 એકાગ્રતા તે સહજમાં સધાવી, સાધતી સહિ વાતે ક્ષેમ; પ્રાર્થનાં
 હૃદયવિષે આર્દ્રતા પ્રકટાવીને, રસમય કરતી તેહ,
 સાચી અભિમુખતા અંતરથી, પ્રકટાવે પ્રભુપ્રતિ જેહ; પ્રાર્થનાં
 કર્યની સિદ્ધિના હેતુઓ જે જે, પ્રકટાવે તે તે સર્વ,
 સરળતાપૂર્વક તેહ સધાવી, ઉપજવે સુખપર્વ; પ્રાર્થનાં
 સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મ આંદોલન પ્રકટે, પ્રાર્થના કરતાં સમર્થ,
 અર્થની સિદ્ધિ કરાવીને ટાળે, સર્વ પ્રકારે અનર્થ; પ્રાર્થનાં
 પ્રાર્થનાથી જેવો પ્રભુની સાથે, બંધાયે છે એકરાગ,
 અન્ય સાધનથી ન તેવી રીતે, પ્રભુ-પ્રતિ પ્રકટે અતુરાંગ; પ્રાર્થનાં
 પાપાણુને પણ પીગળાવી નાંખે, એવી છે પ્રાર્થના એક,
 અત્યંત આતુરતાસહ થાતાં, ધાર્યું થાયે પ્રત્યેક; પ્રાર્થનાં
 શાંતિથી પ્રાર્થના કરતાં કરતાં, પ્રભુથી બનો એકતાર,
 ભુજો પછી શ્રદ્ધાયુક્ત પ્રાર્થના, શા શા કરે ચમત્કાર; પ્રાર્થનાં
 બીજે ન બેશો, બીજું ન લેશો, સાંભળો બીજું ન કાંઈ,
 બીજાને એક પ્રભુપ્રાર્થનામાં, સઘળું રહ્યું છે શમાઈ; પ્રાર્થનાં

અળીને સમયે સાહાય્ય કરવા શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ પ્રેમવચન.

૫૬ ૨૯૯ (ગઝલ.)

દયાની દૃષ્ટિ હું પર હે દયાળુ ! ઢાળશો ક્યારે ?
 અરે ઓ બાપજી ! મારા, વચનને પાળશો ક્યારે ?
 ચઢાવી કટક હું કીડીઉપર, ઓ શત્રુઓ આવ્યા,
 નહિ તે ખાળશો આજે પછી તે ખાળશો ક્યારે ?
 તમે આશ્રયતણા દાતા જગે છો એક આશ્રિતના,
 ન ચાલો આજ આશ્રય તો, પછી તે ચાલશો ક્યારે ?
 અરે ! આ વિપદરાક્ષસી જોઈ લયથી હું થરર કંપું,
 ન અંકે આજ ધાલો તો પછી તે ધાલશો ક્યારે ?
 તમે છો ચાલનારા સાથ, થઈ સંકટસમે સંગી,
 ન ચાલો આજ મુજ સંગે પછી તે ચાલશો ક્યારે ?
 જઈ છું યત્નના પંથે, પડ્યા પણ માર્ગમાં કાંટા,
 ન બાળો આજ તેને તો પછીથી બાળશો ક્યારે ?
 હુબ્બો હું જઈ છું આ વિષયના કીચે નીચે નીચે,
 ન ઝાલો આ ક્ષણે જો હાથ તો પછી ઝાલશો ક્યારે ?
 ખરું રક્ષકપણું પ્રભુ આપનું દર્શાવો આ વારે,
 ન આજે તો પછી દર્શાવશો, શું મરીશ હું ત્યારે ?

સાધકોપ્રતિ પ્રશ્ન.

૫૬ ૩૦૦ (દાણ ચાતુરીનો લય.)

થઈ સાધક આ લવમાંહિ રે, શું સાધ્યું, જોલો કોઈ સાધકા રે,
 સાચા સદગુરુનું પદ સ્થાઈ રે, શું બાંધ્યું, સાથે રુડું તે જ કોરે.
 પૂર્વે સાધકપદમાંહિ જે ઠ્યા રે, તેણે કાર્યો જગે શાં શાં કર્યારે,
 તેની જાણો છો કે કાંઈ વાત રે ? શું
 એક સાધક નામે વાલ્મિકી રે, જેણે મેળવ્યા રામ તે જાનકી રે,
 હતો જાતે તે સિલ્સની જાત રે; શું
 તમે તો જાતે શ્રાવણ કહાવતા રે, ત્યાંથી દેવત્વ ધરાવતા રે,

ક શું ઉલટો થાયે અધઃપાત રે; શું
 એક કોળી હતો પૂર્વે એકલવ્ય રે, દ્રોણમૂર્તિ રચીને તેણે લવ્ય રે,
 સાધી વિદ્યાને, તમને છે જ્ઞાત રે ? શું
 હતો કોળી તો એ તપ આદ્યુરે, કહો એથી અધિક શું શું કર્યું રે,
 તમે મેળવી ગુરુ સાક્ષાત રે; શું
 એક હનુમાન નામે સાધક હવા રે, જેણે હૃદય ચીરી રામ દાખવ્યા રે,
 જેની જાત તો છે પ્રખ્યાત રે; શું
 તમે જાતમાં ઉત્તમ માનવી રે, જેમ નદીઓમાં ઉત્તમ જાણવી રે,
 કહો શાથી છો વિશ્વ વિખ્યાત રે; શું
 એક સાધક ક્રુવ નાનો બાલિડો રે, જેણે પ્રકટ કર્યો નિજ વાંલિડો રે,
 ખાધ પર્ણ,^૧ પાણી ને વાતરે; શું
 તમે તો વયઃ ઝાઝું છે મેળવ્યું રે, વળી ખાધ ખાર ખાટું ને ગળ્યું રે,
 કોને પ્રકટાવ્યા છે લલિલાત રે; શું
 નથી જરૂર ઝાઝા દૃષ્ટાંતોતણીરે, સમજીને ધશારત છે ધણી રે,
 કંઈ તમને ન આ અજ્ઞાત રે; શું
 થઈ નૃહરિશિશુ કાં ભૂલા ભમો રે, સાધી લેવા સરીખો છે આ સમો રે,
 એતો, નહિ તો પડી જશે રાત રે;
 સાધો કંઈ, સાધો કંઈ સાધકો રે.

શુભનું કથન.

૫૬ ૩૦૧

જરી સાંભળો, પ્રિય બંધુ ! મારે કંઈક કેવું છે,
 જે શ્રવણ તમને સુખ ઉપજાવે જ એવું છે; મારે
 જે કથન આ તમ જીવનમાં, કંઈ કંઈ પ્રકાશ પ્રસારશે,
 તનમનવિષે આનંદકરી, લહરિ કંઈક ઉછાળશે;
 થાઓ પ્રસન્ન, શુણો શુણવું, એક મુજ સંદેશ આઃ
 “શુભ ભાવિ છે આવી ઉજ્જવળ, આજે તમારા માર્ગમાં.”
 જરી સાંભળ્યું ? પ્રિય બંધુ ! મારે એ જ કેવું છે,
 એ જ કહી કહી તમને સુખ ઉપજાવી દેવું છે; મારે
 સંપત્તિકરો સૂર્ય છો ને, આથમ્યો દીસે છતાં,

ઉપરાઉપરી ઉઘટાં દીસે, દુર્દૈવ કર્મે આવતાં;
 ક્ષણ પણ પરંતુ તેમનો, સ્વીકાર ઉર કરશે જ મા,
 “શુભ ભાવિ છે આવી ઉભું, કાંજે તમારા માર્ગમાં;”
 જરી સાંભળ્યું? પ્રિય બંધુ! મારે એ જ કેવું છે;
 એ જ કહી કહી તમને સુખ ઉપજવી દેવું છે; મારે
 આપત્તિકેરા બાર મેઘ ટુચ્યા ભલે સૌ કા કહે,
 પણ જાણજો નિશ્ચય સતત એ નહિ રહે-એ નહિ રહે;
 ઉત્તત કરી મુખ, છાતી કાઢી, બોલજો દહ ભાવમાં:
 “શુભ ભાવિ છે આવી ઉભું, આજે જ મારા માર્ગમાં;”
 જરી સાંભળ્યું? પ્રિય બંધુ! મારે એ જ કેવું છે,
 એ જ કહી કહી તમને સુખ ઉપજવી દેવું છે; મારે
 એ ઉંચી ને ઉંચી સ્થિતિમાં, ધૈર્યે ધારીને રહો,
 ધડી ધડી ઉરથી શ્રદ્ધાથી એક જ વચન એનું એ કહો;
 તોયે સુકલ પ્રકટાવશે, કદી બોલશે ધીમા ધીમા,
 “શુભ ભાવિ છે આવી ઉભું આજે જ મારા માર્ગમાં.”
 જરી સાંભળ્યું? પ્રિય બંધુ! મારે એ જ કેવું છે,
 એ જ કહી કહી તમને સુખ ઉપજવી દેવું છે; મારે
 પાછળ બનેલ પ્રસંગનો, આગળ જ પડછાયો પડે,
 તેને ગણો ભાવિજીવનકેરા પ્રસંગ ન ભ્રમવડે;
 એ છાય મિથ્યા જાણજો, કહું સત્ય એક જ શબ્દમાં:
 “શુભ ભાવિ છે આવી ઉભું આજે તમારા માર્ગમાં;”
 જરી સાંભળ્યું પ્રિય બંધુ! ॥

સંતત સહાય કરવાના ગર્ભિત ભાવપૂર્વક શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ મર્મવચનો.

૫૬ ૩૦૨ (દીનનાથ દયાળ નટવર, એ લય.)

ભરદ્વીએ હોય છોડવો તો, હાથ મારો ઝાલશે મા.
 આપીને દૈવી વિભૂતિ, પાછી લેવી હોય તો,
 ધમે પણ એ આપકેરી વિભૂતિ મુજને આવશે મા; ભર
 ખરેખરી અણીને સમય જો, છટકવું હોય આપને,
 નામમાત્ર ગણાવવાને, મારી સાથે ચાલશે મા; ભર

દૈવ પ્રતિકૂળ થાય ત્યારે, નિરાધાર કરી મને,
 હોય ત્યજવો આજ તો તો પાંખમાંહિ ધાલશે મા; ભર૦
 વિપત્તિસમયે ન આવવું હોય ને હમણાંય તો,
 દઇને સોગન કહું છું કે જ્યાં હો ત્યાંથી જરી હાલશે મા; ભર૦
 ધાંચમાંથી ગાડું પાછું વાળવા ને ન આવવું,
 તો પછી તો આજ પણ આ મારું ગાડું હકાલશે મા; ભર૦
 કૃત્ય આવું ભલે કરો પણ કોઇ પણ ભૂલેચુકે,
 “ ભકતવત્સલ ” આપને ને કે’ તો હર્ષે ફાલશે મા; ભર૦

નિર્માલ્ય વાતોમાં વચ્ચત ગુમાવવો નિર્રથક છે.

પદ ૩૦૩ (માળાવિનાની વાડી, એ લય.)

કંઈ માલવિનાની વાતો,—માંહિ વખત બહુ જાતો;
 દિવસો અને વળી રાતો, જાતી વહી કંઈ ત્યાં તો.

વીત્યો વખત પુનઃ ન પમાતો,

આયુષ્માંથી ઓછો થાતો,

ક્યાં પળાતો ? ના જણાતો,

નર છેવટે પસ્તાતો, યમ આંવી જવ કર રહાતો;

કંઈ૦

‘ પેલો સઉતું ધૂતી ખાતો, ’

‘ કંજુસીયાં છે અમુક ધરનાં તો ’

‘ અમુક જરા તો, નથી વખણાતો ’

[જ્યાં] આવો લવારો કરાતો, ઉલટો અનર્થ સધાતો;

કંઈ૦

તે જ સમય સાર્થક કહેવાતો,

હિતપ્રદ કાર્યોમાં વપરાતો,

તો ગ્રહાતો, આયુષ્માં તો,

નિજ અર્થ જે શુભ રહાતો, તે ધન્ય દિવસ ગણાતો;

કંઈ૦

શ્રદ્ધાપૂર્વક સર્વમાં શુભદર્શન કરવા પ્રવૃથ્ત:

૫૬ ૩૦૪ (સંકેલી વૃત્તિને વીરા બહારથી રે, એ લય)

જેથું આજ લગી તેં એના એ વિષે રે, કાંઈ જૂઠું તું જોજે,
દૃષ્ટિ પલટીને જોઈ જૂઠું દશે દિશે રે, મિથ્યા પ્રાંતિને જોજે.

જૂઠું તું જોજે; [૪] જેથું

કાળામાં કાળું જોવાનો, છે જ તને અભ્યાસ,

કાળામાં ધોળું જોવાનો, કરજે હવે તો પ્રયાસ રે; કાંઈ

કાંઈ કાળથી રોગીમાં તું, જોતો આવે રોગ,

હાવે જોવા પ્રયત્ન કરજે, રોગીને તું નિરોગ રે; કાંઈ

તે જ ખરું જોવું કે જે દે, જોનારને સુખ,

સુખ નથી ઉપજતું જોતાં, લય, ચિંતા કે દુઃખ રે; કાંઈ

પ્રતિકૂલમાં પ્રતિકૂલ જોવું એ-તો છે તુજ સ્વભાવ,

તે સ્વભાવ બદલી પ્રતિકૂલમાં, ધરી જો અતુકૂલ ભાવ રે; કાંઈ

સારામાં સારું જોવું એમાં ન મહત્તા કાંઈ,

ખોટામાં દેખાય સારું તો, તે જ જોનારની મોટાઈ રે; કાંઈ

તમ સ્તંભ જગતે દીઠો, પ્રહ્લાદે દીઠો શીત,

દૃષ્ટિ પલટતાં પરિણામે ત્યાં, કીધા ધ્યેય પ્રતીત રે; કાંઈ

સુરદાસે મુડદાને જોયું, કાઠ-સાપને દોર,

દૃષ્ટિ બદલતાં, એ વિધિ તેણે, કમ સાધ્યું અતિ ધોર રે; કાંઈ

સુધન્વાએ શીતલ જોયું, કડકડતું જે તેલ,

ચમત્કારસરખા આ સવળા, દૃષ્ટિ પલટવાના ખેલ રે; કાંઈ

અશાંતિમાં પણ શાંતિ જો તું, ક્લેશવિષે આનંદ,

એ જોતાં તું જાણીશ ગર્ભિત, દુઃખ ને પ્રભુનો સંબંધ રે; કાંઈ

જીવમાં શિવ શી રીતે જોવા, એની કળ ગુરુદેવ—

ખતાવતા તે અર્થે હે જીવ! ઉપેન્દ્ર શ્રીગુરુ સેવ રે; કાંઈ

ચિત્તમાં જેનું અધિક ચિંતન હોય છે, તદનુરૂપ વિચારો વાહ્ય

પદાર્થોને જોતાં પ્રકટે છે.

૫૬ ૩૦૫ (કાઠ એક સમે, એ લય)

પેલું કમલ જોઈ તમને સાંભર્યો કહો કમલનયન કે કમલનયના ? ૧

પેલો ચન્દ્ર નિહાળીને શું સાંભર્યું કહો ચન્દ્રશેખર કે ચન્દ્રાનના ? ૨

વળી અર્ધચન્દ્ર જોઇ સાંભર્યું કહો અર્ધનટીશ્વર કે શું અર્ધાંગના?
 પેલાં કામલ પુષ્પો જોઇ સાંભર્યાં, સાધુહૃદય કે ગાત્રો નારીતણાં?
 જળમાં ખેલતાં મત્સ્ય ભાળી શું સાંભર્યાં, મત્સ્યાવતારી(કે)મત્સ્યલોચના?
 પેલું પદ્મરાગ જોઇ સાંભરીયા ઓછ કૃષ્ણકેરા કે કામિનીના?
 જેમાં ચિત્ત અખંડ રમાડ્યું હશે એવા સંસ્કાર થાતા અંતરના,
 તેહ જ્યારે ને ત્યારે જેમાં ને તેમાં, પ્રકટી દાખવે ભાવ ભીતરના.
 શેમાં ચિત્તને સંતત જોડેલું રાખવું, તેના વિચાર તો કરજો ધણા,
 (કાં જે) જેવું ચિંતન તેવાં ચઢાય પગથિયાં, ઉન્નતિનાં કે અવનતિનાં,

વિપત્તિમાં પીલાતા જીવની રંકભાવે ઇષ્ટને પ્રાર્થના.

પદ ૩૦૬ (કહું મન કેટલું, એ લય)

હાડે છેક શું જતો, કાંઈક દોરી તો ઢીલી મેલ.
 પીલી પીલીને પુરો કર્યો છે,
 હવે કહે ક્યાં સુધી કાઢીશ તેલ; હાડે છેક
 બાપચાઈ કાં તાપ તું દેતો,
 શીતળેમટી શું તું બન્યો ઉકળેલ; હાડે
 સહસ્રાક્ષ તું થયો પણ તુજને,
 જણાયું ન હું તે થોર કે કળ ? હાડે
 મારો તો જીવ જવા બેઠો,
 તારે મન હસવાનો એ ખેલ; હાડે
 લોકો પણ તેને આર ન મારે,
 સરળતાથી જે ચાલે ખેલ; હાડે
 ધણીનો ધણી તું થયો શું કરવા—
 જગતમાં જેને તેને ખલેલ ?; હાડે
 આગગાડીસમ ક્યાંથી ચાલે,
 કહે આ દુખળા બળદની વહેલ; હાડે
 બાણે છતાં પણ હજી શું તાણે,

આ તો આવી તુટવાની વેળ;	હાડે૦
મૃગલી પણ મૃગને લઇ સોડે,	
કરાવે કોડે નિરંતર ગેલ;	હાડે૦
મૃગલીથી પણ મૃદુ તું કહાવી,	
ખતાવે આ તે શું પ્રેમના ખેલ !	હાડે૦
શરણે આવ્યો ઉતારી લે તું,	
ન જોવાતી આ દુઃખની રેલ;	હાડે૦
ઉપેન્દ્ર પ્રભુ તુજને કોણ કહેશે,	
થઇશ [જો] દુઃખ દેવામાં સામેલ;	હાડે૦

શાંતિની ગેયભાવના.

પદ ૩૦૭ (જીવ ભજ લે સદ્ગુરુદાતાને, એ લય)

મારું જીવન સતત વહે શાંતિમાં,	
શાંતિમાં-વિશ્રાંતિમાં;	મારું૦
વસ્તુવિચારે કરી મન પડતું, -નથી અવનતિની ભ્રાંતિમાં,	
ઉચ્ચ-લક્ષ્યને લક્ષી રહેતાં, સતત વહે ઉત્કાંતિમાં;	મારું૦
હર્ષ શોક ન થતા અતુલ પ્રતિકૂલ સ્થિતિની સંભ્રાંતિમાં,	
દ્વૈતભાવ ક્યાંથી પ્રકટે આ, ચિન્મયતાની વ્યાપ્તિમાં;	મારું૦
અતૃપ્તિના અંતરના અંકુર, પરિણમતા પર્યાપ્તિમાં,	
ઉપેન્દ્ર એક અચલસ્વરૂપે રહું, આદિ, મધ્યે કે સમાપ્તિમાં;	મારું૦

સુખી ગૃહજીવન.

પદ ૩૦૮ (કહું મન કેટલું, એ લય.)

પનોતું જાણજો, સુખી ગૃહજીવન તો સદાય.	
જે ગૃહમાંહિ કુટુંબિ જન સહિ,	
પરસ્પરને બહુ સ્નેહથી ચહાય;	પનોતું૦
નાનાં મોટાં ધરનાં જન સહિ,	

મીડીલર સાથે બેસી ગાય;	પનોતું૦
ભલે હોયને સુકો ટુકડો,	
પરંતુ સહ સ્નેહે મળી ખાય;	પનોતું૦
કળીસરખાં બાલક પણ જેમાં,	
પુષ્ટિત બનતાં-ખીલતાં જાય;	પનોતું૦
સર્વવડે જ્યાં સદા સર્વદા,	
હેતે અતિથિઆતિથ્ય કરાય;	પનોતું૦
દંપતી સાથે સાથે સ્નેહે,	
ક્રિયા જે સહકારી કહેવાય;	પનોતું૦
પતિપત્ની જ્યાં એક બીજને,	
જરી જરી જોતામાં હરખાય;	પનોતું૦
બેસી પરસ્પરમાં નિજ હિતની,	
નિરંતર કંઈ કંઈ વાતો થાય;	પનોતું૦
ભલે ન હોયે કોય ખુરશી પણ,	
ખિજાનું સ્નેહનું જ્યાં પથરાય;	પનોતું૦
એકરાગ ને એકરૂપતા,	
સદોદિત જ્યાં અનવધિ રેલાય;	પનોતું૦
(જે) હર્ષે હસતાં, કલેશે હસતાં,	
રહે જે સદા સંતોષની માંહ;	પનોતું૦
પ્રભુનું નામસ્મરણ જ્યાં થાતું,	
સુખી ગૃહજીવન તે જ ગણાય;	પનોતું૦
નિજ ગૃહને એવું કરવાને,	
થતો તત્પર સજ્જનસમુદાય;	પનોતું૦

દષ્ટવચનનું માહાત્મ્ય.

૫૬ ૩૦૬

સર્વ ધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વ પાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચ ॥^૧

ઓ મધુર પ્રભુના વચન ! તુજમાં અમૃતથી પણ અધિક છે,
શ્રદ્ધાલુ જનને હૃદય તું, દૃઢ ધૈર્યકેરું પ્રતીકર છે?

૧ ધર્મમાત્રનો પરિત્યાગ કરીને મારા એકલાતું જ શરણુ ગ્રહણ કર. હું તને
સર્વ પાપમાંથી મુક્ત કરીશ, શોચન ન કર. ૨ મૂર્તિ.

રણુકાર તુજ કર્ણે પડે ત્યાં ઉરે કંઈ કંઈ થાય છે,
કોઈ અવનવી અદ્ભુત ખુમારી, ઉરવિષે ઉલસાય છે.
જવ ઉપાધિથી ત્રસ્ત ને વળી ભયાકુલ મન થાય છે,
આ મર્મવાળા શબ્દકરું મૂલ્ય તવ સમન્વય છે.
આ દશદિશાથી દુઃખ, કલેશ, વિપત્તિની વૃષ્ટિ થતી,
તવ મઠીરૂપ થઈ દિવ્ય વાણી ! તું જ મુજને રક્ષતી.
આ નિત્યના જીવનતણા રંગડાથી થૈને શ્રમિત હું,
વળી આધિવ્યાધિઉપાધિ નિરખી થયો હઉં ભયભીત હું;
શંકા પ્રતિકૂલ ભાવનાથી, બન્યો હઉં શંકિત હું,
તે ક્ષણે સાવધ કરે મુજને, એવી વાણી તું જ તું.
હું પદચ્યુત થઈને કદી, અચ્યુતસ્મરણથી વિમુખ થઈ,
કે કોઈ દુસ્સંસ્કારથી હું વિપથમાંહિ જઉં વહી;
કે આ જીવનની વિપમ ક્ષણ જોમાં કશું સૂઝે નહિ,
તે સમય આશ્વાસન દીયો, પ્રભુ ! દિવ્ય વાણી એ કહી:—

सर्व धर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ।

अहं त्वा सर्व पापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच ॥

લૌકિક અભ્યુદયકરતાં પારલૌકિક અભ્યુદય
અધિક સ્પૃહણીય છે.

પદ ૩૧૦ (કૃતિમનવચ્ચને એક રહીશ, એ લય)

મારે મન એ ન અધિક,
હું ક્યાં જન્મ્યો ને કોને ત્યાં, કે મારા પૂર્વજ કોણ હતો,
હું ભલે ભિખારી હોઉં છતાં, મારે મન એ ન અધિક.
કુળવાન ગણાઉં કે હું નહિ, લોકે મુજ ખ્યાતિ થઈ કે ગઈ,
કે મને ખુશામતિયા ભાઈ ભાઈ, મારે મન એ ન અધિક.
પણ મારા પોતામાં શું છે, 'મુજ જીવન પવિત્ર કેવું છે,
મુજ બંધુ ! ખરેખર કહું છું કે, મારે મન એ જ અધિક.
જીવું કે ન જીવું વર્ષ બહુ, સંસારી રહું કે ત્યાગી થઈ,
વસું મહેલે કે ઝુપડીમાં હું, મારે મન એ ન અધિક.

પણ મુજથી જે કંઈ થઈ શકતું, તે સર્વોત્તમ થતું કે ન થતું,
 (મુજ) વાસ્તવ હિત કરતું ન કે કરતું, મારે મન એ જ અધિક.
 મુજ બંધુના નેત્રથી પડતાં, અશ્રુદુઃખનાં ઉર કંપવતાં,
 જો મને આવજ્યાં તે લુછતાં; મારે મન એ જ અધિક.
 સુખશય્યામાં આ દેહ જશે, કે જંગલમાં રૂઝળી પડશે,
 એને ધુરાડશે કે પુકડશે, મારે મન એ ન અધિક.
 પણ જવ અવસાનસમય આવે, તે ક્ષણ સાક્ષાત્ પ્રભુ ભાવે,
 આવી કહે: “મુજ રૂપ થા હાવે,” મારે મન એ જ અધિક.
 જો આવાં કર્તવ્યોઅર્થે, આ જીવન સદોદિત પ્રવર્તે,
 તો જે આનંદ ઉરે વર્તે, મારે મન એ જ અધિક.

અમર્યાદ સ્વરૂપદેશમાં વિહરનારની ઉક્તિ.

પદ ૩૧૧ (છોડી દે આ ઉદાસી, એલય)

રહીએ કાં દાર વાંસી,

વહીએ થઈ વિશ્વવિદાસી રે; રહીએ.

શરીરમાં બંધાઈ રહીએ શીદ, થઈને દેહાધ્યાસી રે; રહીએ.
 આશ્રમનું બંધન શીદ જોરવું, થઈ યતિ કે સંન્યાસી રે; રહીએ.
 મનથી બંધાઈએ શી રીતે, એ પણ (જ્યાં) મિથ્યાભાસી રે; રહીએ.
 દેશ કાલ વસ્તુ ના બાધે, છઈએ સતત પ્રવાસી રે; રહીએ.
 દગ્ધરજ્જીવત માયાથી બં—ધાવાની(તો) આશા શી રે; રહીએ.
 અહં મમત્વ શી રીતે બાધે, એ જ ગયું જ્યાં નાસી રે; રહીએ.
 બંધનહતી દારમાત્ર જોડ્યાં થઈ તત્વાભ્યાસી રે; રહીએ.
 અનંત આ આકાશે ઉડીએ, ચઢીને અગમઅગાસી રે; રહીએ.
 ઉપેન્દ્રસ્વરૂપવિષે રમીએ ત્યાં, કહો ક્યાંના રહેવાસી રે; રહીએ.

મિથ્યા જ્ઞાનિ થવાનું છોડી અનુભવજ્ઞાનિ થવા અર્થે મર્મવચનો.

પદ ૩૧૨ (જરી ધીમે ગાડી હાંકો રે, એ લય)

મારું દોલકડુંએ કહે છે રે, કાંઈ વેદાંતની વાતો.

મારો તંબુરોએ કહે છે રે, કાંઈ વેદાંતની વાતો.

મારા મંજરાએ કહે છે રે, કાંઈ વેદાંતની વાંતો.
 જીવ શિવ મિથ્યા ભેદ છે, હું તું તે એ ભ્રમ,
 કહે દોલકડા ! શું બધે, બ્યાયું છે એક ? 'બ્રહ્મ' રે. મારું.
 પણ એમ કીધે શું વળ્યું, સમજયો નહિ મર્મ,
 એવું ને એવું રહ્યું આ, 'બ્રહ્મ' બોલતું ચર્મ રે; મારું.
 બોલ્યાથી ન વળે કશું, કરો કૃતિમાં કાંઈ,
 તો તો મનુષ્ય છો નહિ તો, આ દોલકડા લાંબ રે; મારું.
 તત્ત્વ જો ચૈતન્ય તે, શું એ મોટો ભ્રમ,
 કહે તંજુરા ! આત્મતત્ત્વ જો કહે છે તે કાણ ? 'ત્વમ્' રે; મારું.
 રણકારી લલકારીને, કહે તંજુરો ' તું ',
 ક્યાં છે તેને જાણવું પછી; કાણ તું ને કાણ હું; મારું.
 તત્ત્વમસિ ઉપદેશનું, પામો અનુભવ જ્ઞાન,
 તો તો જ્ઞાની નહિ તો મારા, આ તંજુરાસમાન; મારું.
 મંજરા પણ બોલતા, જાણે ' અહમ્ અહમ્ ',
 પણ હું તું તે વસ્તુ શી, તેની તો નથી ગમ રે; મારું.
 સમજે નહિ ને મો'વડે, મિથ્યા બોલ્યે જાય,
 મંજરાની પેઠે તે પણ, માંલ્યોમાંલ્ય કુટાય રે; મારું.
 જ્ઞાન તો છે સારું ધણું, પણ સમજી જો ગ્રહાય,
 તો તો સાર્થક નહિ તો મિથ્યા, જ્ઞાનથી હાસ્ય જ થાય રે; મારું.

પોતાનામાં સ્વરૂપૈશ્વર્યનું ખાન કરનાર અભિમાનીના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૩૧૩ (ગજલ.)

વૃથા શંકા બધી છોડી, હવે નિઃશંક થા લાંબ !
 ધરી શ્રદ્ધા અચલ એ વીર ! ઝટ તું આવી જા આંહિ.
 ખરેખર સુખ શાંતિ શું ચહે છે તુજ જીવનમાં ?
 અરે-તો ચાર આવી જા અમારા અખાડામાંહી.—
 અરે ક્યાં જંગલે શોધે, જડીબુટ્ટી ચમત્કારી,
 બતાવું આવ એ તો છે, અમારા હાથની માંહી.
 અરે શું શોધતો તું પ્રેમ-પ્રેમતણી ખૂમો પાડી,
 અખિલ આ વિશ્વપ્રેમ ભર્યો અમારી આંખની માંહી.
 ૨૦

અરે સંપત્તિકાળે કાં ગુલામી ગુલામની કરતો,
 જરી તો જો ભરી સંપત્તિઓ અમ ચરણની માંહિ.
 ભયુ છે ગૂઢથી પણ ગૂઢ સહ અમ ભજનની માંહિ.
 અરે શું સિદ્ધિ સિદ્ધિઓ કરી તું શોધતો કરતો,
 રહી છે સિદ્ધિની કુંચી અમારી વાણીની માંહિ.
 અરે શું સહથી ઉચું લાળવા આંખો ઉંચી કરતો,
 જરી નીચો વળાને જો અમારા હૃદયની માંહિ.
 નથી જો સિદ્ધની પાસે, નથી જો યોગિની પાસે,
 નથી જો જ્ઞાનીપાસે તે અમારી જોણીની માંહિ.
 અરે જોવા ચહે શું અચલ અનુભવકેરી ખુમારી,
 ભુએ છે કાં ખીજે, જો તો અમારી જોપરીમાંહિ.
 જગતનું કે જગતની જહારનું જે કાંઈ તું ધર્યું,
 ભયુ છે જાણ નિશ્ચય તે બધું આ અમારા માંહિ.
 કરી લે મન જોવાનો, નહિ તો માગી લે મુક્તિ,
 શું તત્પર આપવા, છે જોર લેવા, તમારા માંહિ ?

સર્વ કોઈની શ્રદ્ધાની કસોટી થાય છે.

પદ ૩૧૪ (બદ કીસમતીસે હો ગયે સામાં નયે નયે—એ ભય.)

આ શ્રદ્ધાની કસોટીમાં આવ્યા લલા લલા,
 ભકત, યોગી, જ્ઞાની ને મુનિ લલા લલા;—આ
 આવ્યા, જેણે ધાર્યા જટા, અજિન મેખલા
 કસોટીમાંહિ બ્રહ્મચારીઓ લલા લલા;—
 ઘોર અરણ્યે વસી રહે જે એકલા,
 સપડાયા કસોટીમાં તંપરવી લલા લલા;—
 બ્યવહારકેરી ઉત્તમ જે આપતા સલા,
 આવ્યા છે તેવાએ કસોટીમાં લલા લલા;—
 સીતા, સાવિત્રી, અનસૂયા ને અદલ્યા,
 મૂકાયા કસોટીમાં એવાં પણ લલા લલા;—
 કેટલા દહિં દાખલા આગલા ને પાછલા,
 કસોટીમાંથી બાકી નથી રહ્યા લલા લલા:—

માટે કહું છું કે નહિ કસોટીથી અલ્યા !
આ શ્રદ્ધાની કસોટીમાં આવ્યા બલા બલા.

આત્મસ્વરૂપનો અંતરમાં સાક્ષાત્કાર કરવા ઉપદેશ.

૫૬ ૩૧૫ (બોલતા ક્યું નહિ રે હરનામ, એ લય.)

જોતો કાં નથી તું નિજ રૂપ.

દેવને જોતો, દેવીને જોતો, જોતો સાધુ સંત,
એથી ન કંઈ સાચું વળે છો, શોધે યુગપર્યંત; જોતો
શાસ્ત્રને જોતો, વેદને જોતો, જોતો વિધવિધ પંથ,
અન્ય પુરુષથી શું વળે, ન્યાં લગી ન જડે નિજ કંથ; જોતો
અંતરૂથી પણ અંતર જે તે-ને તું શોધે બહાર,
આ જ કિનારે ભટક્યેથી, શી રીતે જઈશ તું પાર; જોતો
આંખ ઉઘાડ્યે જે ન જણાતું, આંખ મીંચ્યે દેખાય,
યત્નવડે તે નથી પમાતું, વિણ યત્ને જ પમાય; જોતો
જેને તારું ગણી રહ્યો છે, કેવળ તેની પૃષ્ઠ,-
વાસ્તવ તારું નિજરૂપ ઝળકે, દષ્ટ અને અદષ્ટ; જોતો
તુજપણું જેને તું જાણે, તેની ભીતર પહોંચ,
ભીતર જતાં, અગમ્ય ગતિથી, ચઢી જઈશ તું ટોચ; જોતો
પૂરેપૂરો ઉડો ઉતર્યે, જોઈશ તું નિજરૂપ,
બાહ્ય ભૂમિ તો ઉપર ભૂમિ છે, (એ) અંતરૂભૂમિ ફળદ્રુપ; જોતો
એ તારું રૂપ જોવા અર્થે, દશ્યનો કરજે આધ,
છોડીશ તુજ વધુતા તો જોઈશ, વાસ્તવ વસ્તુ અગાધ; જોતો

મૂર્ધારૂપ ગગનમંડલમાં ઉડ્ડયન કરવા જીવપર્શને સૂચના.

૫૬ ૩૧૬ (ચલા જ રે, બે દહીં, સિપ્પયા, એ લય.)

ઉડી જ રે, ગગનમાં, પંખિડા ! શું અહિયાં તહિયાં,
ભટકે આમ નીચી ભૂમિમાં.

ઝટ વહી જ, સ્થિર થઈ જ, શું

કેવું, કેવું. કેવું છે પેલું, આકાશ ભૂરું દ્રવ્યભરેલું,
તારો ત્યાં માલો, અગમ રૂપાળો, પંખિ ! ઉડાણ ત્યાં કરવાને હાલો;—

અરે સંપત્તિકાળે કાં ગુલામી ગુલામની કરતો,
 જરી તો જો ભરી સંપત્તિઓ અમ ચરણની માંહિ.
 ભયું છે ગૂઢથી પણ ગૂઢ સહિ અમ ભજનની માંહિ.
 અરે શું સિદ્ધિ સિદ્ધિઓ કરી તું શોધતો કરતો,
 રહી છે સિદ્ધિની કુંચી અમારી વાણીની માંહિ.
 અરે શું સહિથી ઉંચું ભાળવા આંખો ઉંચી કરતો,
 જરી નીચો વળીને જો અમારા હૃદયની માંહિ.
 નથી જો સિદ્ધની પાસે, નથી જો યોગિની પાસે,
 નથી જો જ્ઞાનીપાસે તે અમારી ઝોળીની માંહિ.
 અરે જોવા ચહે શું અચલ અનુભવકેરી ખુમારી,
 જુએ છે કાં ખીજે, જો તો અમારી ખોપરીમાંહિ.
 જગતનું કે જગતની ખહારનું જે કાંઈ તું ધર્યે,
 ભયું છે જાણુ નિશ્ચય તે બધું આ અમારા માંહિ.
 કરી લે યત્ન જોવાનો, નહિ તો માગી લે મુક્તિ,
 જીં તપર આપવા, છે જોર લેવા, તમારા માંહિ ?

સર્વ કોઈની શ્રદ્ધાની કસોટી થાય છે.

૫૬ ૩૧૪ (બદ કીસમતીસેં હો ગયે સામાં નયે નયે—એ ભય.)

આ શ્રદ્ધાની કસોટીમાં આવ્યા ભલા ભલા,
 ભકત, યોગી, જ્ઞાની ને મુનિ ભલા ભલા;—આ
 આવ્યા, જેણે ધાર્યા જટા, અજિન મેખલા
 કસોટીમાંહિ બ્રહ્મચારીઓ ભલા ભલા;—
 ઘોર અરણ્યે વસી રહે જે એકલા,
 સપડાયા કસોટીમાં તપસ્વી ભલા ભલા;—
 વ્યવહારકેરી ઉત્તમ જે આપતા સલા,
 આવ્યા છે તેવાએ કસોટીમાં ભલા ભલા;—
 સીતા, સાવિત્રી, અનસૂયા ને અહત્યા,
 મૂકાયાં કસોટીમાં એવાં પણ ભલાં ભલાં;—
 કેટલા દહિં દાખલા આગલા ને પાછલા,
 કસોટીમાંથી બાકી નથી રહ્યા ભલા ભલા:—

માટે કહું છું કે નહિ કસોટીથી અલ્પા !
આ શ્રદ્ધાની કસોટીમાં આવ્યા બહા બહા.

આત્મસ્વરૂપનો અંતરમાં સાક્ષાત્કાર કરવા ઉપદેશ.

પદ ૩૧૫ (જોલતા ક્યું નહિ રે હરનામ, એ લય.)

જોતો કાં નથી તું નિજ રૂપ.
દેવને જોતો, દેવીને જોતો, જોતો સાધુ સંત,
એથી ન કંઈ સાચું વળે છે, શોધે યુગપર્યંત; જોતો
શાસ્ત્રને જોતો, વેદને જોતો, જોતો વિધવિધ પંથ,
અન્ય પુરુષથી શું વળે, જ્યાં લગી ન જડે નિજ કંથ; જોતો
અંતરૂથી પણ અંતર જે તે-તે તું શોધે બહાર,
આ જ કિનારે બટકયેથી, શી રીતે જઈશ તું પાર; જોતો
આંખ ઉઘાડ્યે જે ન જણાવું, આંખ મીંચ્યે દેખાય,
યત્નવડે તે નથી પમાવું, વિણ યત્ને જ પમાય; જોતો
જેને તારું ગણી રહ્યો છે, કેવળ તેની પૃષ્ઠ,-
વાસ્તવ તારું નિજરૂપ ઝળકે, દષ્ટ અને અદષ્ટ; જોતો
તુજપણું જેને તું જાણે, તેની ભીતર પહોંચ,
ભીતર જાતાં, અગમ્ય ગતિથી, ચઢી જઈશ તું ટોચ; જોતો
પૂરેપૂરો ઉડો ઉતર્યે, જોઈશ તું નિજરૂપ,
બાહ્ય ભૂમિ તો ઉખર ભૂમિ છે, (એ) અંતરૂભૂમિ ફળદ્રુપ; જોતો
એ તારું રૂપ જોવા અર્થે, દરયનો કરજે બાધ,
છોડીશ તુજ લઘુતા તો જોઈશ, વાસ્તવ વસ્તુ અગાધ; જોતો

મૂર્ધારૂપ ગગનમંડલમાં ઉડ્ડયન કરવા જીવપર્શને સૂચના.

પદ ૩૧૬ (ચલા જ રે, જે દલી, સિપધયા, એ લય.)

ઉડી જ રે, ગગનમાં, પંખિડા ! શું અહિયાં તહિયાં,
ભટકે આમ નીચી ભૂમિમાં.

મટ વહી જ, સ્થિર થઈ જ, શું

કેવું, કેવું, કેવું છે પેલું, આકાશ ભૂરું દ્રવ્યભરેલું,

તારો ત્યાં માળો, અગમ રૂપાળો, પંખિ ! ઉડાણ ત્યાં કરવાને હાલો;—

જે છે, જે છે, સઉથી પર જે છે, સ્થાનક તારા નિવાસનું તે છે,
જીવત્વગાળો, ત્રોડીને ચાલો, ઊર્ધ્વ પ્રદેશ જે ઘૂહદ રસાળો;—
તું તો, તું તો, અધોદેશ કરતો, મુક્તત્વ તારું સમૂલ જે હરતો,
છાડી એ કાંસી, બનીને ઉલ્લાસી, થઈ રહે તું આજ ગગનનિવાસી;—

જગત્માં આવીને વાસ્તવ કર્તવ્ય ન કરનારપતિ ઉપાલંભવચનો.

પદ ૩૧૭ (મગા દેતે હે કયા ચાર, એ લય.)

કયા કીયા કહો યહાં આધ, આલમમેં આને વાલે !
લે કર ખુબ પડૂસ સ્વાદ, યહ જીંદગી કી બરબાદ,
કુછ કિયા પ્રભુકોં યાદ ? લડુ ઉડાનેવાલે !—
કું કું કર પ્રાનાયામ, લે લીયા યોગીકા નામ,
કુછ દેખા સ્વરૂપ લલામ ? હડી સુકાનેવાલે !—
લે કર ભકિતકા વેશ, ખુબ કીયા ઠાઠ હમેશ;
કુછ દેખા હૃદય, હપીકેશ ! ઝાઝર બગાડેવાલે !—
કહેતે તુમ કરતે જાપ, કુછ ધોયા હૃદયસેં પાપ,
ધોઈ જીવપનેકી છાપ ? માલા શીરાનેવાલે !—
લે મિથ્યા ગુરુકા વેશ, જો દેતે હો ઉપદેશ,
વા આચરતે હો લેશ ? દુનિયા બુડાનેવાલે !—
જો ચાહો તુમ કલ્યાન, તો ધરો ઈસી પર ધ્યાન,
શીર નહિ મિલે ભગવાન, એસે સુનાનેવાલે:—

ઈષ્ટમૂર્તિને સંમુખ જોતી વૃત્તિનાં રસભરિત વચનો.

પદ ૩૧૮ (શીતલ ચંદ્રજેવું વદન કાંતમાન, એ લય.)

કંદર્પ કોટિસરખી, આ મૂર્તિ શી ! લહાય,
અવનવું આ નેત્રે ન્યાળી, ઉરમાં કંઈ-કંઈક થાય.
જોવા એ ઇચ્છું નાં તોએ, જોવાઈ જવાયે છે
સાવધ રહું તોએ છુપાં રેમાંચ થાયે છે,
મનથી ગહું એ ના દૂર જાય, જાય, જાય કે વિલાય;—

લજ્જાનું કારણ નહિ પણ લજ્જાવાદ જવાયે છે,
 ઈચ્છું ન, તો એ ભાવો લજ્જાવાદ જવાયે છે,
 કારણ જે આનું ગુપ્ત કાંચ, કાચ, કાંચ (તે) ન જણાય;—
 એને હું હસતી જોતાં હુંથી હસાયે છે,
 એને હું વસતી જોતાં હુંથી ધસાયે છે,
 પ્રેમામૃત આંખલડીએ પાય, પાય, પાય, હરખાય;—
 એને કરં પરવશ કે એ મુજને બનાવે છે,
 એના પ્રતિ જઈ છું કે એ મારા પ્રતિ આવે છે,
 અટપટું એવું આ શું થાય, થાય, થાય, ન કળાય;—
 શમાય એ મુજમાં કે હું એમાં શમાઈ છું,
 મારાથી એ કે એનાથી હું શરમાઈ છું,
 મારાથી જાણ્યું ન જાય, જાય, જાય, એ જરાય;—
 જાણ્યો-જાણ્યો આ અધો ખેલ તો ઠાલો છે,
 આકર્ષે-આકર્ષાયે, એ તો મુજ વહાલો છે,
 શ્રમીએ આ એક બીજામાં, માંલ, માંલ, તે સદાય;—

જયગુરુ.

પદ ૩૧૬ (દશદિશ શાંતિ કેવી હવાઈ, એ લય.)
 સાધક બધુપ્રતિ સસ્નેહ, વહીએ જયગુરુ,
 અર્પો શ્રેય નિઃસંદેહ, તમને સદ્ગુરુ.
 હોયે પરમ હિતકર જેહ,
 દેખે શીઘ્રતાથી તેહ; તમને સદ્ગુરુ.
 સાર્થક થવા માનવ દેહ,
 સિંચો નિજ કૃપારૂપ મેહ, તમને સદ્ગુરુ.
 નિજ રૂપ-કરો દાખવી નેહ,
 અભિલાષા અમારી એહ; તમને સદ્ગુરુ.

આરંભક સ્તવન.

પદ ૩૨૦ (વહારે ચઢ નટવર મારી, એ લય)
 જય જય સર્વાંતર્યામિ ! જય જય ગગનસદનનામિ !
 પરિણામી. પદના છો આપ સ્વામી;
 ઈનજ પદના પણ દાતા, પતિતોના પણ ત્રાતા:—

આપ અનુપ અરૂપ તોય પણ રવરૂપને પણ ધરતા,
 ૧અન્યુત પદમાંથી પણ અન્યુત થઈ,
 ઉદ્ધરતા, ભયહરતા, ભવભર્તા, જયકરતા;— જય૦
 એ ઉપકાર અમાપ આપના, અમે ન શકીએ જાણી,
 પ્રત્યુપકાર ન થાતાં કેવળ,
 પ્રભુ ! નમીએ. પદે રમીએ, તવ અમિએ, ૨ સહિ શમીએ; જય૦

સ્વાગત.

૫૬ ૩૨૧ (સખિ ! જો આ શોભે કેવારે, એ લય.)

આવો મુજ બંધુ ! આવો આજ, કહોને પ્રસન્ન તો છો ને ?
 નિજ કુટુંબ રનેહી તથા ઐશ્વર્ય-થી સંવર્ધિત તો છો ને ?
 સહિ વાતે કહોને કુશલ છો પ્રિય ! શરીર મન ને આત્માથી ?
 દૃઢ પ્રેમ ભક્તિથી લાગ્યું ચિત્ત, રહે છે ને પરમાત્માથી ?
 નિજ સમયતણા સારો ઉપયોગ, સારી રીતે થાયે છે ને ?
 નિજ જીવન ઉચ્ચ ઉચ્ચતર નિત્ય, કહો વિકરયે જાયે છે ને ?
 ગુરુસાધનથી આ મનમાતંગ, ઠેકાણે તો રહે છે ને ?
 ગુરુકરુણાબલથી આ ભવજંગ મિથ્યાઈપ, મતિ લહે છે ને ?
 આ જગમાં આપણું શું કર્તવ્ય, રહે છે ને તે સ્મરણવિષે ?
 જે પદ જ્ઞાતવ્ય તથા પ્રાપ્તવ્ય, વહે છે વૃત્તિ તેહ દિશે ?
 નિજ બાલક, સ્ત્રીની ઉન્નતિકાજ, ચલ્લ તો કરતા રહો છો ને ?
 વળી ઉન્નત કરવા લોકસમાજ, તદ્વર્થ ચલ્લે વહો છો ને ?
 નિર્મલ ને ઉચ્ચ વિચારપ્રવાહ, વહે છે ને અભ્યંતરમાં ?
 આગ્રહ, શ્રદ્ધા, ઉત્સાહ જ્વલંત, રહે છે ને બહિરંતરમાં ?
 ભય દુઃખ કલેશને ચિંતામાંલ, અવિકળતા ટકી રહે છે ને ?
 સુખદુઃખઉભયથી રહી રહિત, અંતર ગુરુ ગુરુ કહે છે ને ?
 આ લૌકિક ભોગની માંહે પ્રેમ—ની રહે છે ને મર્યાદા ?
 ને અમર્યાદ ભક્તિ ને પ્રેમ, ગુરુમાં રહે છે ને વાખ્યાં ?
 ગુરુસેવા, દાન, ધ્યાન ને જ્ઞાન, ઉરથી નથી વિસરાયાં ને ?
 છોડી સાચા સદ્ગુરુની છાંય, બીજે નથી ભરાયા ને ?

૧. નીચે ન અવાય એવા પદમાંથી પણ નીચે આવીને અર્થાત્ અવ-
 તાર લઇને. ૨. આપની કૃપામાં.

આ કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ વિકાર—તે જય કરતા રહો છો ને
હાનિકર માર્ગથી જયીને વીર ! સુખપ્રદ માર્ગે વહો છો ને ?
અંતરમાં થાયે અતિ આનંદ, આજ પરસ્પર મળવાથી,
એથી પણ થશે અધિક આનંદ, ઉપેન્દ્રપદમાં ભળવાથી.

एक नवीन प्रकारनुं गांडपण.

પદ ૩૨૨ (જેની વસુંધરા તપતી છે આજ, એ લય.)

કંઈ લોકોને લાગ્યું છે આજ, એક નવીન જાતનું ગાહું,
ઉતરે લગાઈમાં લઈને આજ, હાથમાં યુદ્ધું ખાંડું.
આ જગના સધળા લોકો, કેમ જાણે અધોગતિ જાતા,
ચહે પોતે બનવા ત્રાતા, તેના ત્રાતારે; નવીન
' પુરુષો આ રીતે સુધારું, આ રીતે સ્ત્રીયો સુધારું, '
આબ્યું છે એવું વહારું, કાંઈકને વહારું રે; નવીન
' હું લેખ લખી ઉપદેશું ? હું વક્તા થઈને બેસું ?
વા સમાજ કહાડું કે શું, કહાડું કે શું રે; ' નવી
કોઈ દેશ સુધારવા લખતું, કોઈ જ્ઞાતિ સુધારવા મથતું,
ધરતું છોકરું ન સુધરતું, પણ ન સુધરતું રે; નવીન
પોતે જાતે ન સુધરવું, બીજાને કહેતા ફરવું,
સઉને કંઈ એવું હડકવું, લાગ્યું હડકવું રે; નવીન
છોડીને મિથ્યા વાણી, જરી જોજો નિજને નાણી,
છે કેટલું તમમાં પાણી, તમમાં પાણી રે; નવીન
પહેલાં જાતે સુધરી જમ, પછી જગત સુધારો ખુશી થમ,
કડવી પણ આ વાણી કહી, તે સાચી કહી રે; નવીન

शुकजनकाख्यान.

પદ ૩૨૩ (ચોપાઈ.)

જ્ઞાન પામવા શુકમુનિ જ્યારે, ચાલી ગયા છે જનકને દ્વારે.
સેવકદ્વારા જનકને કહાવી, દર્શન કરવા આજ્ઞા મગાવી.

જનકરાય સમજી ઉર હેતુ, ભૂત્યને કહ્યું: “સ્તંભો” એમ કે’ તું.
 સેવકે આવીને આસા કહી: ‘ સ્તંભો ’ કહે છે જનક વિદેહી.
 આસાપ્રમાણે શુક ત્યાં ઉભા, બપુયું જનકની થશે જ કૃપા.
 ખાધાપીધાવિણું કે વિણહાલ્યે એક સ્થળે એ ત્યાં ઉભારે’
 એવી રીતે વીત્યા દિન સાત, વ્યાસવપુજ^૧ ન ચળ્યા તિલમાત્ર.
 દિવસોપર દિવસો જવ લાગ્યા, શુક મનને તવ કહેવા લાગ્યા:

શુક— ૫૬ (પ્રભુ પ્રણત જનોને પાળો, એ લય)

મન । ડગીશ નહિ તું લગારે,

મસ્તીમાં રહે તું તારે;—

સ્મરણ રાખજે, જ્ઞાન પામવા, તું આવ્યું ગુરુદારે;—

જીવનમાં આવો અવસર તો, આવે ન વારેવારે;—

કષ્ટસહનની કીંમત છે નહિ, જ્ઞાનની આગળ મારે;—

કષ્ટ સહે આ ક્ષણ જે તે પછી, અખંડ મોજ જ મારે;—

મન્દ્રિયગણ ! વૃત્તિગણ ! રહેજે, પ્રસન્ન તમે તમારે;—

શુકને આસા મળશે અહિંથી, તસુ પણ ચસશે ત્યારે;—

(ચોપાદ.)

સાત દિવસ જવ વીતવા આવ્યા, સમાચાર તવ જનકને કહાવ્યા.

કહ્યું ભીતર ખંડે પ્રવેશાવો, આસા દહં તવ અંદર લાવો.

દ્વારપાલ આસા લઈ આવ્યો, શુકને ભીતર ખંડે લાવ્યો.

સેવકે કહી ત્યાં જનકજ્ઞાને : ‘ સ્થિર થઈને રહો આ સ્થાને. ’

બહાર ગયો સેવક એમ કહેતો, આસપાસ શુક જીએ છે ત્યાં તો.

(શુક) સહસા લાગ્યા વિચારવાને, જનકે કહ્યું, ‘સ્થિર રહો આ સ્થાને.’

તો પછી ખીજે જોઈ શાને, ભંગ કરીને ગુરુઆજ્ઞાને.

એમ ધારી મર્યાદા આંકી, ઉભા શરીરદષ્ટિ સ્થિર રાખી.

ધન્ય ધન્ય શુક ! ભક્તિ તારી, ધન્ય કસોટી જનક ! તમારી ! !

મન વૃત્તિ શુકે અંતર રોખ્યાં, તે પ્રતિ આ વિધિ વચન પ્રબોધ્યા:

૫૬ (પ્રભુ હૃદય કમલ દીપાવો, એ લય.)

શુક—મન ! નિશ્ચલ નિર્ભય રહેજે, અંતરથી ગુરુ ગુરુ કહેજે,

આ સુગમપણે બધું સહેજે, મનઃ ધરી શ્રદ્ધા અપરંપાર.

જો કળે આ સહેવામાં, કદી જણાય તો (તે) કહેવામાં,
ના કર સંકલ્પ નકામા રે, જો તું શ્રદ્ધાને જ વધાર.
બલવતી શ્રદ્ધા દઢ થાતાં, સુખ આમાં અપૂર્વ જણાતાં,
ઉર હર્ષઆલ ઉલરાતા રે, બલં દુઃખનો થતો પરિહાર.
સર્વસ્વ આપી દે એવી, આ સ્થિતિની વાત શું કહેવી,
શુક રહેશે સદાય સેવી રે, સર્વસ્વ શ્રદ્ધાનો જ્યજ્ઞયકાર.
આ વિધિ પ્રશાંત મનને રાખી, સ્થિર થઈ રહ્યા છે ત્યાં શુક ત્યાગી.

(દોહરા.)

આમ કંઈક દિવસો વીત્યા, ત્યાં અંતઃપુરમાંહિ,
વિરાજતા વૈદેહિને, સ્મરણે આવ્યું કાંઈ.
પાસે ભૂત્ય ઉભો હતો, તેના પ્રતિ તત્ખેવ,
જોઈ કહ્યું, ‘ જો તો ખરો ! ક્યાં છે તે શુકદેવ ? ’
જઈ આવી કહ્યું સેવકે, જોયું મેં સ્વયમેવ,
મહારાજ ! આ ખંડમાં, સ્થિર ઉભા શુકદેવ.
જનકે કહ્યું, અરે ! હું તો, ગયો ભૂલી એ વાત,
જા, જા, સત્વર લાવ અહિં, તેનો ગ્રહીને હાથ.
ચાલ્યો સેવકે તેડવા જ્યારે, જનકે વિચારે ઉરમાં ત્યારે:
જનક—‘ અહો ધન્ય ભાગ્ય છે મારું, શુક ! તેં મુજ શિષ્યત્વ સ્વિકાર્યું;
તુજ સરખા નથી સ્વર્ગીય દેવો, શુક ! તું એક જ તારા જેવો.

૫૬. (નાથ કેસે ગજકો બંધ છડાયો, એ લય.)

ખરેખર, શિષ્યસ્થિતિ કષ્ટકારિ;	
સ્થિતિ એકે ન, એની તુલ્ય થનારી;	ખરેં
મોટા ઋષિમુનિયોગિઓ પણ, ત્યાં તો જાતા હારી,	
પરમ ગહન છે શિષ્યધર્મ એમ, કહે છે વનતા વિહારી;	ખરેં
નિવૃત્તિ, નિશ્ચિંતતાની ન આશા, શરીરની જ્યાં હાડમારી,	
પ્રતિકૂલમાં અનુકૂલ લાવો, ધરવાની ફરજ પાડનારી;	ખરેં.
એક તરફથી ક્રિયા જુએ તો શ્રદ્ધા ડગાવનારી,	
એવે સમયે લલા લલાની, જાયે જ્યાં મતિ મારી;	ખરેં
પોતાનું સ્વત્વ દાખી ગુરુવચને, સત્યપણું લહેનારી,	
તે ક્ષણ પણ કઈ શ્રદ્ધાલું મતિ, ગુરુને અનુસરનારી ?	ખરેં
ખરી કસોટીમાં જે નથી ડગતા, તેની જગે બાલહારી,	
ધન્ય એવા શુકદેવ ! તું ઉપર, જાય જનક આજ વારી;	ખરેં.

(ચોપાઠ.)

પેલી તરફ સેવક તો ચાલ્યો, જમને શુકમુનિનો કર ઝાલ્યો.
 શુકને કહે હે અતિથિરાજ ! ચાલો તેડે તમને મહારાજ.
 સ્તબ્ધીભાવ કાણુ શુકમુનિ પામ્યા, પ્રથમ તો તે સેવકને નામ્યા.
 હર્ષ ઉરે જેનો નહિ માય, (તે) ચાલ્યા જનક અંતઃપુરમાં.

(હરિગીત.)

હર્ષિત અવસ્થા જોઈ મનની, મનપ્રતિ શુક ન્યાળતા,
 મનને અધિક દબાવ ભક્તિમય થવા સંભાળતા;
 મન અધિક ઉત્તેજિત થવા, જેમ જેમ આગળ જાય છે,
 તેમ તેણુ શુકમુનિ મનપ્રતિ ઉર આ વિધિથી ગાય છે:

પદ. (જય જય નરહરિ દાતા, એ લય.)

શુક—ઉત્તરોત્તર, બલવત્તર, મન સત્વર, તું થાજે,.....
 તત્પર ગ્રહેવા ગુરુવર.^૧

અભયંતર, મધ્ય, ઉપર,
 બહિર ભીતર નિહર તું ફર,
 સચરાચર વ્યાપ્ત સભર,
 અભયંકર સદ્ગુરુવર;—
 નિરંતર તું ગુરુવર રમર,
 ઉચ્ચર મુખ, ધ્યાનમાં ધર;
 ત્રયસ્કર અજહરિહર,
 મહેશ્વરથકી પણ પર;—
 રમરતાં ગુરુશબ્દાક્ષર,
 રોમ રોમ થઈ તરવર,—
 ઝણ ઝણાં ન જો થરથર,
 જાણુ શુક ન તું, પણ સુકર.^૨—

આ વિધિ મુનિ ઉર ગાતા ગાતા, ગુરુરમરણુ બનીને મદમાતા;
 સેવકનો ઝાલીને હાથ, આવ્યા જ્યાં છે જાનકીતાત.
 જોતાં જનકરાય સાક્ષાત્, આ વિધિ સ્તુતિ કરી, કરી પ્રણિપાતઃ

૫૬. (એક જ્વાલા જલે તુજ નેનનમાં, એ લય.)

શુક—મારા પ્રકટ પરાત્પર પરમાત્મન ! પ્રેમારપદ પ્રણુ પ્રણુમું-પ્રણુમું.
મારા પ્રાણાધાર પ્રિયતમ ભગવન ! પ્રીતિભાવવડે પ્રણુમું-પ્રણુમું.
જો સર્વસ્વરૂપ સ્વતંત્ર સદા, છે આપવિષે ત્રિગુણાતીતતા,
નથી આદિ મધ્ય કે અંતિમ જ્યાં, બની મુગ્ધ હું ત્યાં વિરમું-વિરમું.
તવ ચરણકમલમાં ગુંજી રહું, તવ નયનકમલનો ગંધ ગ્રહું,
તવ હૃદયકમલમાં બંધ થઉં, હું યાત્રી ભ્રમરપદ એવું નમું.
નથી મારે નાથ ! જવું ગગને, બની જનક મને લક્ષ આપ કને,
નિજ હસ્તપિંજરે આ શુકને, પૂરી રાખો હું જેમાં સદાય રમું.

(દોહરા.)

આ વિધિ સ્તુતિ કરીને પુનઃ શુકે કર્યો પ્રણિપાત,
આસપાસ દષ્ટિ જતાં, જોયો વિલલ અમાપ.
સ્તનજડિત પર્ણકમાં, પોઢ્યા'તા વૈદેહિ,
આમ તેમ જોતા હતા, રાખી દષ્ટિ રનેહી.

(છંપો.)

પમકલશાન્વિત એક, ઘોતી ચરણો જલકલશે,
ચંદનવર્ણી એક, તનુપર ચંદન સ્પર્શે,
પ્રપ્તદલ પદ્મિની એક, જનકપદપદ્મ તળાંસે,
મીનલોચના એક, જનક લોચનસહ હાસે,
સ્તીની પણ સ્તીપુર નથી કિંમત જેની આગળે,
એવી સુંદરી સારિકા, સાં શુકનું કાણુ સાંભળે.
જોયા વગી સહ લાતિના ભોગ, આ શું હશે બહુ ચન્દ્રનો લોક,
એવું શુકનો મનમાં થયું, શુકનો બોધ બધો ભૂલી ગયું.
ક્ષણમાં વિપરીત ભાવે ચઢ્યું, શંકાની ટોચે જઈ અડ્યું.
સ્તબ્ધસમા બની શુકમુનિ કરતા તર્કકૃતર્ક,
સાં તેના કાને થયો, જનકશબ્દસંપર્ક :

(છંપો.)

મનક—કહો મુનિ શુકદેવ ! તમારા પિતા કુશલ છે ?
કહો મુનિ-શુકદેવ ! શરીર નિરોગ-સખલ છે ?
કહો મુનિ શુકદેવ ! કંઈ ચિંતા ભેગી છે ?
કહો મુનિ શુકદેવ ! ચિત્ત શું ઉદ્ભેગી છે ?

સ્વરૂપ શાંત થઈને કહો, આજ જનકને ખારણે,
એકાએક અતિથિસમ, આવ્યા છો શા કારણે ?
ક્ષણમાં સાવધ શુક મુનિ બન્યા, જનકરાયને ફરીથી નમ્યા.

શુક—કહ્યું, ‘ પિતા છે કુશલ ક્ષેમ, આપનું કુશલ પૂછ્યું સપ્તેમ,
આવ્યો’તો અહિં બહુ દિવસથી, દ્વારે કરી રહ્યો’તો સ્થિતિ.
આવ્યો’તો લેવાને જ્ઞાન; પણ એક સંશય ઉપજે મહાન,
આજા હોય તો વિદિત હું કરું, હું તો આપનું છું છોકરું.
કરજો અપરાધોને ક્ષમા, સંશય પ્રકટ્યો છે આપમાં.
જાણી ગયા હતા જનક, શુકમનનો સંદેહ,
તોય નિર્ભયપણે, કહો મનમાં હોય જેહ.

શુક—કહ્યું પિતાને એક દિન, દેવા તત્ત્વજ્ઞાન,
વધા, જ્ઞાની ખીજ નથી, જગમાં જનકસમાન.
સઉથી ઉત્તમ પામવું, હોયે તત્ત્વજ્ઞાન,
જાઓ જનકસમીપ તે, દેશે જ્ઞાનનું દાન.
આથી કંઈક દિવસ થયાં, આવ્યો છું હું આહિ,
જેહ આપને તો મને, ભાસો માયામાંહિ
માયાની મધ્યે રહ્યા, છતાં પમાય શું જ્ઞાન ?
વિલાસભોગ કર્યા છતાં, જણાય તત્ત્વ મહાન ?
શુક મુનિની શુણી આવી વાણી, જનક વદા પ્રીતિને આણી,
સધજો મનનો સંશય જશે, સમય આવતાં રહેશે ન રજે.
પ્રથમ કહો, ભોજનને કરી, તમે વિશ્રાંતિ લીધી ખરી ?
ખોલ્યો સેવક આવી પાસ, એમને બહુ દિનના ઉપવાસ;
આપની આજ્ઞાવિણ નથી જમ્યા, ક્ષુધા તૃષાદિને છે દમ્યાં.
જનકે કહ્યું, અરે હું ભૂલ્યો, આ ઉપાધિમાં હતો હું ડૂલ્યો.
મુખથી ખીજું કહ્યું નહિ કશું, મુખ ગંભીર ક્યું (પણ) અંતર હસ્યું.

જનક—પ્રથમ પધારો અહિંથી મુનિ, રસોષ જમી લો ઉની ઉની.
પછીથી નિવૃત્તિથી સુઓ, શરીરતણો સધજો શ્રમ ખુઓ.
જ્ઞાન મતાં અંધાનના, ત્યાં તો આવી ચાર,
(જનકે) કહ્યું, કરાવી સ્નાન, હરો મુનિશરીરનો ભાર—
ઉત્તમ ભોજન આપજો, પીરસજો રહી પાસ,
પછી એમને આપજો, નિવૃત્ત્યર્થ નિવાસ.

મુનિને પછી તો લઈ ગયું, સુંદરીઓનું યુથ,
 સંકોચાતો હૃદયથી, ગયા વ્યાસે મુનિસુત,
 જનકાસી અનુસાર તેમને કરાવ્યું સ્નાન,
 પછી તેમને લઈ ગયાં, જમાડવા પકવાન.
 જમવાને માટે હતું, અતીવ સુંદર સ્થાન,
 રત્નજડિત બાજઠઉપર, બેસાડ્યા દઈ માન.
 પડસ ભોજનથી ભર્યો, આવ્યો સુવર્ણથાળ,
 સુંદરીએ સરિમત કહ્યું, આરોગો મુનિબાળ !
 શુકભ્યાં લે છે પ્રથમ ગ્રાસ, દષ્ટિ ગઈ માથાપર ખાસ.
 જોતાં ચમક્યા શુકસુભાણ, ત્યાં ટાંગ્યો તો એક પાપાણ.
 મસ્તકઉપર એ ઝૂલતો, એક તાંતણે ટાંગ્યો હતો.
 કાચો ને ઝીણો એક તાર, તે પર તેનો હતો આધાર.
 વળી તે જરી જરી હાલતો હતો, શુકઉરમાં ભય ઉપજાવતો.
 દીસતો હતો તે અતિશય ભારી, પડતાં તત્ક્ષણ કરે ખુવારી.
 માથે લટકતો જ્યાં આ દીઠો, મુનિના અંતરમાં ભય પેઠો.
શુક—પડ્યો કદી આ માથે મારે, ફરી ઉઠાશે ન આ જન્મારે.
 એક તરફથી જમતા જાય, બીજી તરફ એ જોતા જાય.
 સ્વાદ બધો જમવાનો ગયો, બાણે ન જમે પદાર્થ એ કયો.
 વિવિધ ભાતિનાં સ્વાદુ અન્ન, પીરસાતાં કરવા ભોજન.
 આવે છે શું ભાણામાંહિ, શુકમુનિ તે નવ બાણે કાંઈ.
 સુંદરીઓ આગ્રહ અતિ કરી, લાવી વસ્તુ મૂકે ફરી ફરી.
 પાંત્રે નવી નવી મૂકાય વાની, પણ શુક તો પાપાણે બ્યાનિ.
 જેમ તેમ કરી ભોજન પૂરું કર્યું, મુખવાસાર્થે તાંબલ ધર્યું.
 પછી બીજી સ્થલમાં ગયા, મુનિ નિવૃત્તિકાળ,
 પણ ઉરમાંહિ કર્યા કરે, વિચાર આના આ જ.

શુક—શા માટે ટાંગ્યો હશે, માથાપર પાપાણ,
 એને માટે શું હશે, મર્યું ન બીજું સ્થાન ?
 અચરજપર અચરજ અતિ, આ સ્થાને દેખાય,
 લેતા પહેલાં જ્ઞાન નવું, હોય તેહ પણ જાય.

(સોરઠા.)

જનકરાય વિદ્વાન, તે નિર્હૃદય ના કરે;
 આવાં કારસ્થાન, પરના પ્રાણે જવાસમાં.

હશે શું આતો અર્થ, તે પણ કંઈ સમજાય નહિ,
તેમ છતાં તે વ્યર્થ, હોયે તેહ મનાય નહિ.

(મને) ભય પમાડવા કાજ, જનકે હશે મૂકાવીયો,
હુંએ પણ તેમાં જ, લડકી ત્યાંથી ના ખસ્યો.

મનથી શુક વિચારે આમ, દીઠો ભૂત્ય ત્યાં કરતો પ્રણામ.
આપને જો હવે અનુકૂલ લાસે, પધારશે તો ભૂપતિપાસે ?
વિનયશબ્દ આ ભૂત્યે કહ્યા, શુણી તે શુક ભૂપતિપ્રતિ ગયા;
જનકે સ્નેહથી ખોલાવીયા, સમીપ આસને બેસાડીયા.

પણ ત્યાં જોયો એક પ્રસંગ, જોતાં કંપી ઉઠ્યું શુકઅંગ;
પર્યંકે પોઠયા ભૂપતિ, કેવલ નિકટ એક સ્ત્રી હતી.

મંકયો'તો કર જનકે અનુરાગે, તે સ્ત્રીશરીરના ઉન્નતભાગે;
જોતાં આ શુક મુનિનું ચિત્ત, પુનઃ થઈ બેઠું વિપરીત.

જનક—અન્ય વિચાર કરે જ્યાં મુનિ, શ્રવણે પડ્યો ત્યાં જનકેશ્વરિ.
(ગીતિ.)

નિવૃત્તિ કંઈ પામ્યા ? ભોજન શાં શાં જમ્યા તમે પોતે,
શું અનુકૂલ જણાયું, સ્વસ્થ ચિત્તથી હવે તમે કહો તે.

(હસિત.)

શુક—મહારાજ સુંદર સ્થાન હતું, સુંદર હતો ખાજઠ ધણો,
સુંદર સુભોજનથાળ સુંદર હતો લોટો જળતણો;
પણ શિરે ઝુલતી શિલા એક, જેમ કાળ શિરપર ટમટમ્યો,
તેને લીધે મેં 'ખાધું' તોપણ યાદ નથી જે શું જમ્યો.
પુષ્કળ પીરસતી સુંદરીઓ, વાની વિધવિધ ભાતની,
છે ઝાંખી ઝાંખી યાદ મુજને માત્ર આટલી વાતની.
મુજ ચિત્ત તો ચોંટ્યું હતું, ત્યાં માત્ર પેલી શિલાવિષે,
લાગી રહ્યું'તું ધ્યાન તેમાં, અન્ય પછી ત્યાં શું દીસે.
જો કે હશે સહ ખાદ્ય ઉત્તમ, ને હશે ખાધું'ય મેં,
પણ તે ક્ષણે તો જનકરાય ! નહોતું સાંભરતું'ય તે;
કાં જે શિરે ઝુલતી શિલા જેમ કાળ માથે ટમટમ્યો;
તેને લીધે ખાધું હશે પણ યાદ નથી જે શું જમ્યો.

આ વિધિ શુકની વાણી શુણી, મંદમંદ હતી ત્યાં તારુણી;
જનક વિચારીને નિજ ધર્મ, બોલ્યા: સમજ્યા એનો મર્મ ?
શુકના ના કહેવાથી બોલ્યા, વિદેહીએ મર્મો ત્યાં બોલ્યા:

મરાઠી સાખી.

મનક --અનેક ભોજનને આરોગ્યાં, તદ્દપિ શિલાના ત્રાસે,
જમ્યા શું ને વળી શી વસ્તુ હતી, ત્યાં આપની ચોપાસે,
એ જેમ જાણ્યું નહિ, જનકની વૃત્તિ એવી અહિં.
પદાર્થ અનેક નિકટ છતાં પણ જાણ્યું ન શું શું સારું,
શિલા દૂર હતી તોપણ તેમાં, ચોટયું ચિત્ત તમારું,
(તેમ) વસ્તુ અહિં નરીએ^૧, જનકનું ચિત્ત તેમાં ન જરીએ.
વાસ્તવ જ્ઞાન થયા પછી તેને, દશ્ય ન દશ્ય જણાતું,
દશ્યવિષે રહેતાં પણ તેનું, અંતર અન્ય જ ધ્યાતું.
જનક નથી પર્યાંકે, જનક છે નિજસ્વરૂપઅંકે.
ગૃહમાં બેઠેલો પણ જન જેમ, વિચાર બહારના કરતો,
તદ્દત લિપ્ત નથી થાતો જન, હોયે દશ્યે કરતો,
પણ જો ચિત્તસત્ત્વે, રમતું તત્ત્વ, તો તે તત્ત્વે.^૨
યથાર્થ સત્ય જવ જે હિર પ્રકટે, વિષયથી તે નવ ભાગે,
એક વિના બીજું ન જણાતું, તો શું અહે શું ત્યાગે,
આ વિધિ જે રહેતો, જનક લહે તે, તે પણ લહેતો.
આરૂઢ જ્ઞાનદશામાં વિશ્વનું, પ્રતિબંધક નથી કાંઈ,
બધિર કરે જેમ આખા જગતે, શુણે શબ્દ પણ નાહિ,
જગથી જનકજેવા-ને કશી નથી લેવા દેવા.
આ દૃષ્ટાંત વિચારી હે શુક ! મર્મ જ્ઞાનનો પામે,
નિર્ભયતાથી કહો ઉઠતો, હોય સંશય કોઈ સામે
વિચારી નિજ ચિત્તે, જનક શુણશે તેને પ્રીતે.

(દોહરા.)

જેમ જેમ વદતા ગયા, જનક જ્ઞાનના શબ્દ;
શુક મુનિની મનવૃત્તિઓ, થાવા લાગી સ્તબ્ધ.
કોષ્ઠક અગમ્ય વસ્તુને, જઈ નિજ અંતરમાંથી—
હોય સ્પર્શતી વૃત્તિઓ, શુકને એમ જણાય.
પુનઃબહિર્મુખ તે થતાં, પડ્યો જનકનો હાથ—
ન્યાં, ત્યાં દષ્ટિ જતાં વઘા, શુક કરીને પ્રાણિપાત.

૧ ધણી. ૨ પણ જો તેનું ચિત્ત તત્ત્વમાં રમે છે તો તે તત્ત્વમાં જ
છે એમ જાણવું.

(ગીતિ.)

શુક—જ્ઞાનતણી આ વાતો, શા માટે ન ગણાય માત્ર મુખની;
 આમાં તો નથી પડતી, હાનિ સહેલી વિરોધના દુઃખની.
 સ્પર્શ ન મને કશાનો, એ તો મુખથી કહેવું છે સહેલું,
 જાણવું સત્ય શી રીતે, જનકવિદેહી આપનું આ કહેલું.
 શીતોષ્ણાદિક અનુભવ, સુખદુઃખ (જો) વૃત્તિ જૂઠું નહિ માને,
 (તો) વહ્નિમાં નહિ ને કાં, હરત ધર્યો ચાર્વંગીહૃદયસ્થાને ?
 સંશય તો પૂછઇ ગયો, પણ શુકને થયું સ્પષ્ટ,
 જનકપ્રતિના વિનયમાં, અરે ! થયો હું ભ્રષ્ટ.
 સંકોચાઇ મન ગયું, ઉભા નીચું જોઇ,
 પ્રશાંત ત્યાં સહ થઇ રહ્યું, બોલ્યું ચાલ્યું ન કોઇ.

(૭૬.)

એવામાં તો મિથિલપતિએ, કંઈક સંજ્ઞા કરીને,
 પ્રેમ નારી, બહિર જઇ તે, આવી પાછી ફરીને,
 માથે લાવી ઉંચકી સઘડી, એક અગ્નિભરેલી,
 જ્વાળા જેની. પ્રબળ ધીખતી, મૂકી ત્યાં વે'લો વે'લી.

(૭૭.)

મગાવી જનકે તેહ, શીઘ્ર પોતાની પાસે
 રહ્યા જોઇ તે પ્રતિ, શુકમુનિ એક શ્વાસે,
 પ્રજ્વલતી હતી તેહ, સર્વને તપ્ત કરંતી,
 ઉજળ કરતી ક્ષણમાંજ, હવા જે ત્યાં પ્રસરંતી.

જનક—ખાતરી કરી લેજો પૂરી, પ્રથમ તમે આ અગ્નિની.
 જેથી શંકા ના રહે, પછી તમને હે શુક મુનિ !

(સોરઠા.)

આ છે અગ્નિ દેવ, વેદો જેને ગાય છે,
 બ્રાહ્મણ કરીને સેવ, ધ્યાને જેને ધ્યાય છે.
 વાચામાં રહે જેહ, થઇને પ્રેરક વાણીના,
 અગ્નિદેવ આ તેહ, સ્વભાવથી જે ઉજળ છે.
 અગ્નિ ! છો આદિત્ય સરખા એક પ્રકારથી,
 જણાવજો જો સત્ય, તે આ શુક મુનિને ઉરે.

સધળાં તો સ્તાંસિત થઇ ગયા, શુક્રમુનિ તો જડવત્ થઇ રહ્યા.
ઉરમાં ઉપજાવી સ્થિર પ્રજ્ઞા, મુખથી કરતા જનક પ્રતિજ્ઞા.
તેની સાથે અગ્નિમાંહે, કર મૂક્યો ઝટ જનકરાયે.

જનક—તત્ત્વે શમ્યે તદ્દશ્ય થતો, (જો) સર્વકરણસંઘાત,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
અસંગી ઉર, સંગી બહિર્, (એ) સંભવિત હોય વાત,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.

અગ્નિ તો વધતો ગયો, પણ હું કહું છું સાચ,
જનકહસ્તને લેશ પણ, ના'વી ઉની આંચ.

જનક—(જો) અલિપ્ત ચિત્ત જનકતાણું, દૃશ્ય વિપયની સાથ,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
હજી પણ હસ્ત જનકે ત્યાં રાખ્યો, જ્વાળાથી વીંટાળાયો'તો આખો.
(પણ) જળથી કમળ જેમ ના ભીંજવાયે, હસ્તને અગ્નિથી ન સ્પર્શાયે.

જનક—એક તત્ત્વ સધળે જુએ, (જો) તત્ત્વદર્શીની જાત,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
સમાન છે જો જનકઉર, દુઃખ અને સુખવાત.^૧
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
ખસેડી અગ્નિપરથી હાથ, જનક વદા બહુ પ્રેમની સાથ:

(શિખરિણી.)

જનક—નહિ તો આ હાથે, કઠિન કુચથી મોહ પ્રકટે,
નહિ તો આ હાથે, લગીર લય વહ્નિયકી ઉઠે;
નથી ભેદાપત્તિ,^૨ સકલ દ્વંદ્વો કલ્પિત જ ન્યાં,
સદાયે એકત્વે વિહરણ કરે છે જનક આ.
પ્રકટ જોયું આ સધળું પરંતુ, શુક્રનું મન હજી માનતું તો'તું.
તોપણ નમ્ર થઇ તત્ત્વેવ, આ રીતે જોડ્યા શુક્રદેવ:

શુક્ર—સત્ય સત્ય મહારાજ જે, આપે કયું કથન,
તોપણ હજી નથી માનતું, આ મુજ દુર્મતિ મન.
ધન્વન્તરસરખું શું આ, તો નહિ હોય કદાચ ?
જેથી ના'વે અગ્નિની, હસ્તે જરીએ આંચ.

(ગીતિ.)

શુક—જ્ઞાનતણી આ વાતો, શા માટે ન ગણાય માત્ર મુખની;
 આમાં તો નથી પડતી, હાનિ સહેવી વિરોધના દુઃખની.
 સ્પર્શ ન મને કશાનો, એ તો મુખથી કહેવું છે સહેલું,
 બાણવું સત્ય શી રીતે, જનકવિદેહી આપનું આ કહેલું.
 શીતોષ્ણાદિક અનુભવ, સુખદુઃખ (જો) વૃત્તિ જૂઠું નહિ માને,
 (તો) વહ્નિમાં નહિ ને કાં, હરત ધર્યો ચાર્વંગીહૃદયસ્થાને ?
 સંશય તો પૂછઇ ગયો, પણ શુકને થયું સ્પષ્ટ,
 જનકપ્રતિના વિનયમાં, અરે ! થયો હું બ્રષ્ટ.
 સંકોચાઇ મન ગયું, ઉભા નીચું જોઇ,
 પ્રશાંત ત્યાં સહિ થઇ રહ્યું, બોલ્યું ચાલ્યું ન કોઇ.

(છંદ.)

એવામાં તો મિથિલપતિએ, કંઈકે સંસાર કરીને,
 પ્રેમ નારી, બહિર જઇ તે, આવી પાછી ફરીને,
 માથે લાવી ઉંચકી સઘડી, એક અગ્નિભરેલી,
 જવાળા જેની. પ્રબળ ધીખતી, મૂકી ત્યાં વે'લો વે'લી.

(છંદો.)

મગાવી જનકે તેહ, શીઘ્ર પોતાની પાસે
 રહ્યા જોઇ તે પ્રતિ, શુકમુનિ એક પ્રવાસે,
 પ્રજ્વલતી હતી તેહ, સર્વને તપ્ત કરતી,
 ઉણુ કરતો ક્ષણમાંજ, હવા જે ત્યાં પ્રસરતી.

જનક—ખાતરી કરી લેજો પૂરી, પ્રથમ તમે આ અગ્નિની.
 જેથી શંકા ના રહે, પછી તમને હે શુક મુનિ !

(સોરઠા.)

આ છે અગ્નિ દેવ, વેદો જેને ગાય છે,
 બ્રાહ્મણ કરીને સેવ, ધ્યાને જેને ધ્યાય છે.
 વાયામાં રહે જેહ, થઇને પ્રેરક વાણીના,
 અગ્નિદેવ આ તેહ, સ્વભાવથી જે ઉણુ છે.
 અગ્નિ ! છો આદિત્ય સરખા એક પ્રકારથી,
 જણાવજો જો સત્ય, તે આ શુક મુનિને ઉરે.

સઘળાં તો સ્તંભિત થઇ ગયા, શુક્રમુનિ તો જડવત થઇ રહ્યા.
ઉરમાં ઉપજીવી સ્થિર પ્રજા, મુખથી કરતા જનક પ્રતિજ્ઞા.
તેની સાથે અગ્નિમાંહે, કર મૂક્યો ઝટ જનકરાયે.

જનક—તત્ત્વે રમ્યે તદ્દરૂપ થતો, (જો) સર્વકરણસંઘાત,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
અમંગી ઉર, સંગી બહિર્, (એ) સંભવિત હોય વાત,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
અગ્નિ તો વધતો ગયો, પણ હું કહું છું સાચ,
જનકહસ્તને લેશ પણ, ના'વી ઉતી આંચ.

જનક—(જો) અલિપ્ત ચિત્ત જનકતણું, દૃશ્ય વિપયની સાથ,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
હજી પણ હસ્ત જનકે ત્યાં રાખ્યો, જ્વાળાર્થી વીંટાળાયો'તો આખો.
(પણ) જળથી કમળ જેમ ના લીંબવાયે, હસ્તને અગ્નિથી ન સ્પર્શાયે.

જનક—એક તત્ત્વ સઘળે જુએ, (જો) તત્ત્વદર્શીની જાત,
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
સમાન છે જો જનકઉર, દુઃખ અને સુખવાત.^૧
અદાહ્ય, અગ્નિમાં રહો, તો જ જનકનો હાથ.
ખસેડી અગ્નિપરથી હાથ, જનક વધા બહુ પ્રેમની સાથ:

(શિખરિણી.)

જનક—નહિ તો આ હાથે, કઠિન કુચથી મોહ પ્રકટે,
નહિ તો આ હાથે. લગીર ભય વહ્નિયકી ઉઠે;
નથી ભેદાપત્તિ,^૨ સકલ દ્વંદ્વો કલ્પિત જ ન્યાં,
સદાયે એકત્વે વિહરણ કરે છે જનક આ.
પ્રકટ જોયું આ સઘળું પરંતુ, શુક્રનું મન હજી માનતું નો'તું.
તોપણ નમ્ર થઇ તત્ત્વેવ, આ રીતે ખોલ્યા શુક્રદેવ:

શુક—સત્ય સત્ય મહારાજ જે, આપે કયું કથન,
તોપણ હજી નથી માનતું, આ મુજ દુર્મતિ મન.
ધન્દ્વજલસરખું શું આ, તો નહિ હોય કદાચ ?
જેથી ના'વે અગ્નિની, હસ્તે જરીએ આંચ.

આજ્ઞા આપો જો મને, કૃપાલુ જનકપ્રશસ્ત !
 આપ નામ લઈ તો ધરું, અગ્નિપર મુજ હસ્ત.
 મનમાં જનક વિચારે એમ, હજી પણ આને મુજમાં વે'મ.
 રચી નથી મેં તો ઇન્દ્રજલ, (પણ) એના ઉર અજ્ઞાનની જલ.
 મંદસ્મિત કરી મિથિલાપતિ, હસ્ત મૂકવા દે અનુમતિ.

શુક—“ સંસારે રાજે છતાં, (જો) સાધુ મિથિલાનાથ,
 અદાલ્ત અગ્નિમાં રહો, તો આ શુકનો હાથ. .
 નિર્વિકાર નિજ તત્ત્વથી, જનકની જો દૃઢ બાથ,
 અદાલ્ત અગ્નિમાં રહો, તો આ શુકનો હાથ.
 જનક વિદેહી હોય જો, જ્ઞાનસ્વરૂપ સાક્ષાત્,
 અદાલ્ત અગ્નિમાં રહો, તો આ શુકનો હાથ. ”
 શુકના કરને અગ્નિ ન સ્પર્શ્યો, શુકનો આત્મા અતિશય હર્ષ્યો,
 શુકે તે જ ક્ષણ કરી સાષ્ટાંગ, જનકપગે ધર્યું નિજ ઉત્તમાંગ.

૫૬. (તારું ગોકુલ જવાને આવ રે, એ લય)

શુક—જયજય સ્વસ્વરૂપાલિન ! જયજય જનક સ્વામિ !
 હું કૃતબ્દી ને મતિહીન, મેં મૂઢતા મુજ વામી.
 ભ્રમમાં ભૂલ્યો હું, હાથે કરી, ગુમાવી મારી પતીજ,
 ઉપરનાં છોડાંથી ભ્રમાયો, જોઈ ન શક્યો હું મીંજરે; જય૦
 અક્ષમ્ય મેં અપરાધ કર્યો પ્રભુ, આપનો આજ વિશેષ,
 તેની નિવૃત્ત્યર્થ કરો કાંઈ, શિક્ષાનો નિર્દેશ રે; જય૦
 મુજ પ્રતિ આજે આપે છે, કીધા ઉપકાર અમાપ,
 એક અધિક કરો મને માની, રંક શિષ્યરૂપ આપરે; જય૦
 હે સદ્ગુરુ પરમાત્મન ! મુજને આજ દીયો ઉપદેશ,
 સ્વરૂપ લહાતાં જેથી છૂટે, શુકનો મિથ્યા વેપરે; જય૦
 સાષ્ટાંગે પડતા પુનઃ, શુકનો ઝહીને હાથ,
 જનકે પ્રેમવડે લીધા, શુકને હૃદયાસાય.

જનક—હે પ્રિય શુક ! ઉરથી જરી, થશે ન મિથ્યા દીન,
 ભ્રમથી તમે ન માનશો, તમને જ્ઞાનવિહીન.
 ઉચ્ચ હૃદય દીકું નથી, મેં તમસરણું ક્યાંહિ,
 એત્યા છે સઘળું તમે, સંકેતે પ્રેરાઈ.

તમે નથી ક્રોધ રીતે, જરી પણ શિક્ષાપાત્ર,
 ઉલટો પ્રભુએ તો ઘટે, કરવો (તમપર) અનુગ્રહમાત્ર.
 આમ વહી જવ જનક વિરામ્યા, પુનઃ વધા શુક રહીને સમાઃ
 શુક—કરુણાધન હે સહશુર સ્વામિ ! થયો કૃતાર્થ હું કરુણા પામી.
 પ્રભુ કરો પ્રભુ જ્ઞાનની ઈપ્સા, નથી ઉપદેશવિના કાંધ લિપ્સા.
 જનક વધા તવ સસ્મિત વાણી, (શુકની) આંતર વૃત્તિ લેવા જાણી.

(છંદ.)

જનક—તમથી અધિક હું તે, એવું શું શુક ! જાણું,
 કથિ શકું ઉપદેશે, જે તમે ન જાણ્યું.
 નરતનુ ધરી સાચું, જાણુવા યોગ્ય જે છે,
 પ્રકટ જનક તેને, શુકમાં તો જુએ છે.
 દઢ પુરુષપ્રયત્ને, છે કયું સિદ્ધ સર્વ,
 સતત વસો રહ્યા છો. કોટિમાં જે અપૂર્વ;
 નર્વીન અધિક કાંધ, છે ન વક્તવ્ય હાવે,
 જનક શુકસમાને, શું બિન્નું તે બતાવે.
 જનકતણાં શુણી વચનો આવાં, શુકનાં નેત્રે અશ્રુ આવ્યાં.
 તદપિ પ્રેમ લલિત ઉપજાવી, વધા દીન વાણી શુક આવીઃ

૫૬ (માળા જપું છું તમ નામની, એ લય,)

શુક—ઝાઝું હવે તું તરસાવ ના, ઓ જનકવિદેહી !
 ફેકટીયાં લોચનીયાં હસાવ ના, ઓ જનકવિદેહી !
 કીધી કસોટી ઝાઝી,
 હાવે તો થષ રહે રાજી,
 તારી માયામાં તું કસાવ ના; ઓ જનક
 હાવે તો પાયે લાગું,
 મનથી હું એક જ માગું,
 તારાં ચરણોથી તું ચસાવ ના; ઓ જનક
 બીન્નું તો શું કહું હાવે,
 જોધને કરુણાલાવે,

તારા આ શુકને તું કસાવ ના; ઓ જનક
 આર્દ્ર સ્તુતિ આ શ્રવણ કરી, થયા જનક સુપ્રસન્ન;
 અંતરમાંહિ વહી ઉઠ્યા. ધન્ય, ધન્ય, શુક ! ધન્ય.

(ગીતિ.)

જનક—શાય કરો શુક ! શાને ? અંતરથી અપ્રસન્નતા ત્યાગો,
તમારી સત્કૃતિ તમને, અપાવશે જે તમે સહજ માગો.
શ્રમિત થયા છો આજે, તો વિશ્રાંતિ હવે જરા લેજો;
તમથી અધિક જનકને, -કશું નથી, ઇચ્છા કાલ તમે કહેજો.
પ્રસન્ન ને નિર્ભ્રાન્ત જ, રહેજો હાવે મુજ પ્રિય ! ઉરમાંહિ,
કાલ એકલા આવો, પ્રાતઃકાલે જ્યાં હું હોઉં ત્યાંહિ.
શુક તત્ક્ષણ સાષ્ટાંગ કરીને, ગયા હર્ષ ઉરમાંહિ ધરીને;
જનકઉરેથી શુકપર ત્રુઠ્યા, જનકઉરે આ વિચાર ઉઠ્યા:

૫૬. (રામ સુમર, રામ સુમર, એ લય.)

જનક—ધન્ય શિષ્ય, ધન્ય શિષ્ય, ધન્ય શિષ્ય આવો;
શુકસમાન અન્ય કોઈ ન થયો, છે ન થાવો;— ધન્ય૦
ભલેને અનેક રીતે ટીપો કે તાવો,
તોએ પણ આદિઅંત, જેના સમસ્વભાવો;— ધન્ય૦
જ્ઞાનમહારાશિ નથી સહજમાં કમાવો,
તનમનધનજીવનતણા, સહેવા પડે ધાવો— ધન્ય૦
સાચી નિષ્ઠાનાં લક્ષણોનો જ્યાં અભાવો,
ગુરુજ્ઞાનકરો તેમાં થાય નહિ દહાવો;— ધન્ય૦
શુકને હૃદય સભર ભર્યા દિવ્ય ભકિતભાવો,
(તેને) જ્ઞાન દેવું, જનકને મન, એ પણ એક દહાવો;—ધન્ય૦
(દોહરો.)

આ બાળુ શુક તો ગયા, નિવૃત્તિને સ્થાન,
અંતરૂ તો કરતું હતું, હર્ષતરંગે સ્નાન.
થયો અનુગ્રહ જનકનો, એ જાણીને શુક,
બહિરંતર ભૂલી ગયા, સર્વ પ્રકારે દુઃખ.
શુકની દષ્ટિએ તરે, ગુરુકરુણાનું વેણ,
જેને જેતાં હર્ષથી, વંદાં આ વિધિ વેણ:

૫૬. (પ્રભુ ચરણોમાં, રમવું મુજને, એ લય.)

શુક—ગુરુકરુણાની કીંમત કોણ જ જાણે ?

જે તે નાણે, સુખ માણે;—

શિષ્યઉપર જવ વર્ષતી, ગુરુકરુણાની ધાર,
તેનાં આંતર ક્ષેત્ર તો, થતાં લીલાં કુંજર,

નવપદલવિત તે થઈ રહે, શુષ્કતા દહે, શોભા ગ્રહે, જીવન લહે,
નવરસ વહે, તેના તનમનપ્રાણે;— ગુરુ

અમૃતથી અદકી અતિ, સદ્ગુરુકરુણાધાર.

અહિરંતર મુજમાં વહી, રહી લહું આજ અપાર,
આં અહો ! કેવી વહી જાય છે, ઉરમાંથી તે, દેખાય છે, મન નહાય છે,
ને તણાય છે,—શુક, ગુરુકરુણાતાણે;— ગુરુ

(દોહરા.)

શુક આ રીતે હર્ષથી, વીતાવીને રાત,
જનકરાયપ્રતિ જાય છે, થાતાં રમ્ય પ્રભાત,
કોઈ નથી બતલાવતું, જે ક્યાં છે મહારાજ,
મહાલયે તો ખેલ કંઈ, જુએ નવીન જ આજ.
ધ્વનિથી જે હતું ગાજતું, કાલે અંતઃપુર.
આજે તે દીસે નીરવ, શાંતિથી ભરપૂર.
શુક શોધતા શોધતાં, એક એકાંત પ્રદેશ—
વિષે ગયા ત્યાં દૂરથી, દેખાયા મિથિલેશ.

(હરિગીત.)

વૈભવ હતો નહિ ત્યાં કશો, હતું સ્થાન તે ઉદ્યાનમાં,
કોઈ પહોંડના એક શિખરસરખું દીસતું હતું તે સ્થાનમાં..
તે શિખરમાં ગર્જર હતી એક અધિક ઉચ્ચ પ્રમાણમાં,
ત્યાં દષ્ટિ જતાં શુક મુનિએ, લલ્લા જનક ધ્યાનમાં.
ગંભીર સ્વરૂપ જનકતણું, સ્તંભ્યા મુનિ જોતાં જ આ,
ક્યાં કાલના એ જનક ને ક્યાં જનક છે આ આજનાં !
ક્યાં લલિત લોચન કાલનાં શૃંગારકેરા રસભર્યાં,
ક્યાં આજનાં આ પ્રખર તત્ત્વખુમારીવાળાં મદભર્યાં !
જાણે વિરાળ્યા શુભ શંભુ, હિમગિરિ શોભાવતા,
દઢ વાળ્યું આસન, અચલ વપુ. આરૂઢ સ્થિતિ દર્શાવતા..
હતું અંગ ભસ્મવિલિપ્ત, યોગૈશ્વર્યથી વિભ્રાજતા,
આવા જનકવિદેહિસમીપે, શુકમુનિ કંપ્યા જતાં.

(દોહરા.)

પણ અંતરમાં પ્રકટતું, બલ કંઈ થયું પ્રતીત,
જેથી જનકનિકટ ગયા, યદ્યપિ ઉર ભયભીત.
નિર્નિમેષ નયનો હતાં, આરૂઢ તત્ત્વરસાળ,
કશ્યુ ન કે કશ્યુએ કશ્યુ, ભૂપાળે તત્કાળ.

નિકટ પડેલું નિજઉપર, ઓઢી લીધું ગજચર્મ,^૧
 અને એ રીતે કહી દીધો, શુકને સઘળો મર્મ.
 લક્ષણાર્થી સમજાવીયું, ઉપદેશનું રહસ્ય,
 તત્વાનુસંધાનનો, ક્રમ દાખવ્યો પ્રશસ્ય.
 બહિરૂ વહેતાં કરણનો. ત્વજર્વાને વ્યાપાર,
 નિરોધ ઉર કરતાં, થતો, સ્વરૂપસાક્ષાત્કાર.
 ચર્મ ઓઢીને સ્વયંચું, કરવા કરણનિરોધ,
 સમજ્યા શુક તત્ક્ષણ જ આ, માર્મિક દિવ્ય પ્રબોધ.
 ચાલી નીકળ્યા તે જ ક્ષણ, શુરને કરી સાષ્ટાંગ,
 શુકે લલ્યો કર્તવ્યક્રમ, ઉરમાં સાંગોપાંગ.
 શુકની સ્વરૂપે લક્ષણા લાગી, તત્ત્વનિષ્ઠ થઈ રહ્યા શુકત્યાગી.
 ભૂપતિ જનકવિદેહી ધન્ય, ધન્ય ધન્ય શુકભક્તિ અનન્ય,
 શુકસમ ભક્તિ અમરિ રાજે, એ વર દો નરહરિ પ્રભુ આજે.
 ઉપેન્દ્ર આપની કરુણા થાતાં, આપની વાસ્તવ ભક્તિ સઘાતાં,
 તત્સામૃતને પીતાં પીતાં, વિશ્વવિષે ફરીશું મદમાતા.

પોતાને પ્રાપ્ત નાના કર્તવ્યને કરનાર અલ્પ સામર્થ્યવાન
 મનુષ્યનો જન્મ પણ સાર્થક છે.

૫૬ ૩૨૪ (કાંઈ એક સમે, એ લય.)

એક મંદ પ્રકાશિત તારલિયે કહ્યું, તેજ છે મારું ઝાંખું ધણું,
 અને આકાશ દીસે અનંત છતાં પણ નાનું તોયે હું તેજસ્વી અણું.
 માણી નાની મર્યાદામાં હું ચમકી, તેને તેજસ્વી કરીશ અને તેટલી,
 મારી ફરજ બળવીશ પૂર્ણ રીતે, મને શક્તિ પ્રભુએ દીધી જેટલી.
 એક સુંદર ખીલેલા પુષ્પે કહ્યું, મુજ માંહિ સુવાસ છે અદ્ભુત અતિ,
 અને સૃષ્ટિપ્રદેશ મહાન છતાં પણ, નાનું છતાં શું હું પુષ્પ નથી ?
 ભલે સમગ્ર સૃષ્ટિ સુવાસિત કરવાનો, વ્યર્થ પ્રયત્ન ન હું આદરું,
 (પણ) મુજ આસપાસ મારા નાના પ્રદેશને મારા સુવાસવડે હું ભરું.
 છું હું નાનું છતાં પણ ધારેલું મારું, આટલું કાર્ય કરી જે શકું,
 તો તો કાંઈ પ્રભુ ન અધિક ઇચ્છશે, બીજું કાર્ય કરાવવું મારા યકું.

જગના માનવી ! શીઘ્ર શોક કરે વ્યર્થ તારા આ અદ્ય સામર્થ્યતણો.
જેટલું તુંથી થાય તું કર તેટલું તોએ જગતને લાભ કરીશ ધણો.
તને અદ્યશક્ત ધારી ખેસી રહે તું, એવી પ્રભુની ઇચ્છા નથી,
તુજમાં બળ જેટલું છે તેટલું, પણ સારી રીતે વાપરજે મથી.
જો તું એટલું કરીશ તોએ પણ જાણજે, કર્તવ્ય તે તારું પૂર્ણ કર્યું.
અને નિશ્ચય માનજે તારા પ્રતિ, પ્રભુ જોશે કરી મુખ સિમતભર્યું.

સંસારની મધ્યે રહેવા છતાં પણ યથાર્થ સાધક આત્મદર્શન-
રૂપ લક્ષ્યને સિદ્ધ કરી શકે છે.

૫૯ ૩૨૫. (જખમનાં દરદો જખમી જાણે રે, એ લય.)

વિરલ કોઈ લક્ષ્યને વીંધી જાણે રે, સધળા ના જાણે,
જલેને ધનુપર તીરને તાણે રે, (પણ) વીંધી ના જાણે.
અગમ્યસરખા વ્યૂહ રચેને, જલે યુદ્ધને ટાણે,
કર શર અહેતાં નિષ્ફળતાને, તેવાઓ પણ નાણે રે,
જાણકાર જાણે.

વીસ આંખનો તો પણ લક્ષ્ય ન, વીંધ્યું રાવણરાણે,
નેત્રહીન પણ પૃથુરાજે તો, તાક્યું તીર એધાણે રે;
સઉ કોઈ તે જાણે.

હજારવચ્ચે પ્રેમી નિજ પ્રેમીની દંષ્ટિ તાણે,
ઉપાધિ, અંતર, ન ગણી એ તો, મોજ પરસ્પર માણે રે;
એ એક જ જાણે.

ઉપાધિ હોય અનેક તોય પણ, ઉર જો સાધક આણે,
' લક્ષ્ય વીંધવું ' તો વીંધે રહી, તેને તે ઠેકાણે રે,
અનુભવી જન જાણે.

મનનો એક જ બલિષ્ઠ નિશ્ચય, અર્થસિદ્ધિને આણે,
હજાર પ્રતિકૂલતાને પણ તે, દૂર ફળેટી તાણે રે;
કોણ ન તે જાણે.

હજાર લક્ષ્યે રમવું મન, વીંધે નહિ કદી કશાને,
વીંધે, એક લક્ષ્ય, એક નિશ્ચય, જો હોય મનવચ્ચપ્રાણે રે;
પ્રયત્નશીલ જાણે.

પરિસ્થિતિ પ્રતિકૂલ તોય પણ, જો રહેશે એક ધ્યાને,
સાધક ! ગુરુકૃપાથી લક્ષ્યને, વીંધશે એક જ. બાણે રે;
મુજ મન એ બાણે.

વિષયચિંતન ત્યજવા ચિંતને વોધ.

પદ ૩૨૬. (ધર દઢ દશ્યે વિરાગ રે, એ લય.)

ચિત્ત ! તું ચિંતન છોડ રે, આ વિવિધ ભાતિતું,
જીવપશુને ચિંતન એક જ, બંધનકારક હોડ રે; આ૦
કલેશપ્રદ ફલ પ્રકટે નહિ જો, ઉછરે ન ચિંતનછોડ રે; આ૦
અતત્ત્વચિંતનપ્રતિ સદોદિત, તુજ મુખને મચકોડ રે; આ૦
નિશ્ચલ સ્વરૂપ ન ઝળકે જ્યાં ચિંતનની દોડાદોડ રે; આ૦
નિર્બલ કરવામાં નથી બીજી, ચિંતનસરખી જોડ રે; આ૦
ચિંતનથી છૂટીશ ન કરતાં, અન્ય ઉપાય કરોડ રે; આ૦
મારું માંની તું છોડી દે, બીજી માર્યાફોડ રે; આ૦
ગુરુની કળ પામી તું તુજને, આત્મજ્ઞ્યોતિથી જોડ રે; આ૦
ઉપેન્દ્રચિન્નજ્યોતિમાં અંતે, નિર્ભયતાથી પહોડ રે; આ૦

નિશ્ચિંતતાની ભાવના.

પદ ૩૨૭. (જોતો કાં નથી તું નિજ રૂપ, એ લય.)

સંતત, હું છું પરમ નિશ્ચિંત,
વિઘ્નવિનાશક, સકલ સુરક્ષક, અખંડ રહે મુજ પાસ,
પ્રભુના દશદિશ-રક્ષણમાં મને, ક્યાંથી ચિંતાલાસ; સંતત૦
જો અજ્ઞાને ચિંતા ઉપજે, તેનો કરું હું નિરોધ,
દૃશ્યપ્રપંચનું મિથ્યાપણું લલું, ગ્રહી સદ્ગુરુનો બોધ; સંતત૦
અહો ! પ્રભુતાની મધ્યે હું, મુજને લહું અખંડ,
નિષ્કંટક આ પ્રભુરાજ્યે કરી-શકે ન ચિંતા બંડ; સંતત૦
પ્રભુના પ્રભુતાલયાં હરતને, જોઈ મુજ રક્ષકરૂપ,
ચિંતા પણ ચિંતાતુર બનીને, જઈ બેઠી થઈ ચુપ; સંતત૦
સ્વરૂપસ્મરણે અખંડ મારું, ગળથું રહેતું ઉર,
નિશ્ચિંતતા મુજ સંમુખ કરી રહી વૃત્ય વગાડી નૃપુર; સંતત૦

સર્વશ્રયસમન્વિત છે મુજ, અંતર આત્મપ્રદેશ,
ઉપેન્દ્ર કરુણાથી નિશ્ચિંત રહું, કરી ત્યાં સતત પ્રવેશ; સંતત૦

વાસ્તવ ધર્મની જાગૃતિ કરવા પ્રબોધ.

૫૬ ૩૨૮ (અંતરે અહાહા, એ લય.)

આ સંસારે ન્યાં ત્યાં, કરો ધર્મની જાગૃતિ વીર !
નિજ જીવન જે અસ્થિર, તેમાં ધર્મ જ છે એક સ્થિરરે; આ૦
દેશ નથી બલે પુષ્ટ થતો કાં જે દુર્બલ ધર્મશરીર,
પુષ્ટ રહેતો હતો પૂર્વે પીને, જનનિનું ધર્મક્ષીર રે; આ૦
અત્યાંબધી શત્રુઓ જકડી લે છે નાંખી જંજીર,
કાં જે નથી આપણા ભાથામાં, એકે અક્ષય ધર્મતીરે; આ૦
રસમય ક્યાંથી હોયે વ્યવહારે ન્યાં, પ્રભુ ધર્મથી નિર્વિર્ય,
રસમય હોયે ક્યાંથી મનોભૂમી ન્યાં, પામે ન ધર્મનું તીરે; આ૦
ગૃહજીવન ને સમાજજીવનમાં પણ ભાસે છે તિમિર,
કાં જે વાસ્તવ ધર્મપ્રકાશનું, તેજ નથી ત્યાં લગીરે; આ૦
માતના, તાતના, બાલક આદિના, ધર્મો જે ગંભીર,
સમજાવી ધર્મપરાયણ કરજો, જીવન અંતર્બહિરે; આ૦
પાયારૂપે એ છે પ્રથમ તે પર માનવજીવન મંદિર,
ધર્મોન્નતિ એ તો છે જગમાં, ઉન્નતિમાત્રનું શિરે; આ૦
આધિવ્યાધિનાં જંતુઓ જગનાં, હણશે ધર્મસમીર,
શીઘ્ર કરો જગજનહિત યધને, ધર્મધુરંધરધીરે; આ૦

ઈષ્ટવિયોગિની વૃત્તિના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૩૨૯ (કહું મન કેટલું, એ લય.)

મળ્યાવિણ શું કરું, મારા હૃદયરસિકશૃંગાર.

તનમનાટ આ તરુણીતનનો,

મળે તો બતાવું હું તે વાર; મળ્યા૦

મળે કમલલોચન તો બતાવું,

હું પણ મુજ ભક્ષિતનો ચમકાર; મળ્યા૦

મળે પછી મંદસ્મિતથી હું એ,
 જોઉં કેવા ન બને લાચાર; મળ્યાં
 વાણીથી કરું પાણી પાણી,
 પરંતુ ક્યાં છે તે શુણનાર; મળ્યાં
 નિદ્રિત હોયે તો હું જગાડું,
 કરી મુજ ઝાંઝરનો ઝમકાર; મળ્યાં
 જીવાનીનું આ જોમ શી રીતે,
 ઝીલું વિણ પ્રિયતમ પ્રાણાધાર; મળ્યાં
 પ્રેમપરાગથી બે'કલો આ,
 પે'રાવું કેને હૈયાહાર; મળ્યાં
 કરશો હવે જો વિલંબ સ્વામિ ।
 જશે પછી જીવનરસનો બહાર;^૧ મળ્યાં

વીસમી સદીના વિપરીત ચમત્કારો.

૫૬ ૩૩૦ (આવો, આવો હું લેવાવું લ્હાવો, એ બધ.)

આ શા વીસમી સદીના ચમત્કારો ! આ શા ચમત્કારો !

તમે જાણો છો કે કાંઈ ચારો ? શા શા ચમત્કારો.

ચારિત્ર્ય ઉચ્ચ થયું નથી જેનું પોતાનું,

માથે લીધું તેણે સુધારવા ખીજનું,

થયો અંધ, અંધને દોરનારો;

આ શાં

જેને માથે ધરતી સ્ત્રી છાણાં થાપે છે,

તે સ્ત્રીસમાજ સુધારવા ભાષણ આપે છે,

(થયો) પંગુ ખીજને ગિરિ ચઢાવનારો;

આ શાં

જેણે નથી પોતાની જાતને સુધારી,

તેવાએ સુધારવા ધૂષ્ટતા^૨ ધારી,—

પારકાનાં છોકરાંનો જન્મારો;

આ શાં

કે'છે કંઈક યુક્તિઓ દ્રવ્ય પામવાની,

જેણે નથી પૈનીએ કીધી કમાણી,

જેના (તા) ચાલે ઉધારે વ્યવહારો;

આ શાં

જેને નથી જાતનુંએ જાન પૂરેપૂરું;
 તે પારકાને તારવા થઇને બેઠા ગુરુ,
 ઝાઝ કાણું, કુંઠે તારનારો; આ શાં
 જેણે નથી ભક્તિ, યોગ કે જ્ઞાન સાધ્યું,
 જેનું ચિત્ત ઉચ્ચ વિચારેએ^૧ નથી વાધ્યું,
 બોધ દે તે કરી પારકો ઉતારો; આ શાં
 કર્યા વિણ પહેલાં પોતાનો સુધારો,
 અન્યને સુધારવાના કરશે વિચારો,
 જાણો, બ્યર્થ શ્રમ તેમનો, તમારો; આ શાં

સ્વદોષના કચનપૂર્વક સાધકની આર્દ્રહૃદયે શ્રી રૂપપ્રતિ પ્રાર્થના.

૫૬ ૩૩૨ (શુણી ચિશુની પ્રભુ આજે વાણી રે, એ લમ.)

શુણી આર્દ્ર હૃદયની આ વાણી રે, લેજો હૃદયે દયાર્દ્ર ! તે જાણી રે,
 વિનયવિવેકરહિત પરંતુ, સાચા ભાવની એ એધાણી રે;—

આપે તો નેત્રી દીધાં, પણ તે નેત્રથી આપ,

દેખાતા નથી તો પછી, તેથી ભલો અધાપ;

નેત્રે રૂપવિષયભોજ માણી રે, જેણે બ્યર્થ કરી છે કમાણી રે;—

સુંદર દીધા કરુણુટ, આપે તો ધરી પ્રીત,

શુભા ન પ્રભુ ! શુણુ આપના, શુણી નિંદા અવિહિત;

કાઠી પાપની પૂરી ભરાણી રે, કરી જાંઘળી આ ઘુળધાણી રે;—

હસ્તાદિ અવયવ દીધા, કરુણા કરી અપાર,

પણુ તેનાથી તો કીધા, મેં વિપરીત આચાર;

અર્કે મારે ગળે જોઇ જાણી રે, મૂક્યું મૌકિતકહાર પ્રમાણી રે;—

મનની શક્તિનું દીધું, આપે તો બહુ દાન,

પણુ મેં ગૌતે દોહીને, દુધ પાષ પાલ્યું જ્ઞાન;

મેં તો જોઇ લીધું મારું પાણી રે, મુક્તાક્ષણ નથી પણ હું તો ધાણી રે;—

બહારથી આડંબર બહુ, કીધા મેં ગુરુરાય !

આપને પણ મેં ધારીયા, મૂકવા ગળવામાંછ,

(પણુ) મુજ જાણે મુજ કાયા ફસાણી રે, મુજ પાશે મુજ વૃત્તિ ગુન્ધાણી રે;—

મારાં કર્મોથી હવે, છૂટવા હું ન સમર્થ,
ઉંધા મારા યત્ન તો, સર્વ થયા છે વ્યર્થ,
નાથ ! સહાય થાઓ બેડી પાણિરે,—કહું નાકલીટી આ તાણી રે;—

પોતાના સ્વભાવસંસ્કારાનુકૂલ વિષયનો પ્રાપ્તિપ્રસંગે સાવધાન રહેવા મનુષ્યોને સૂચન.

૫૬ ૩૩૨ (મને ખ્યારી લાગે હાં, એ લય.)

થમ શાણી પેલી હાં, બગલી કંઈ ધ્યાન ધરંતી.
શ્વેતવસન ધાર્યાં તનુઉપર, નિર્નિમેષ દગ રાખી,
હાલ્યા આલ્યાવિણ બેસી રહી, ત્યાં એ બગલી પાકી; થમ૦
જળના જીવોએ બાણ્ય કોઈ, સાધ્વી કીનારે આવી.
દર્શન કરવા વિચાર કીધો, ઉર ભક્તિ ઉપજાવી; થમ૦
પ્રથમ નીકળ્યાં મોટાં દેડકાં, આવી ઉભાં કિનારે,
કુદતાં બગલીપાસ ગંગાં પણ, બગલી ચળી ન લગારે; થમ૦
જળમાં જઈ બીજાને કીધું, કાચ્યા શુણી એ વાણી,
આવ્યા ભાવથી દર્શન કરવા, તંટપર છોડી પાણી; થમ૦
તે સમયે પણ બગલી લેશ ન, દેડગી ન કે જરી હાલી,
ગયાં કાચ્યા આવ્યા મગરો, પણ જલમાંથી ચાલી; થમ૦
સંઘળાંએ બાણ્ય જે આ તો, સમર્થ છે કોઈ શક્તિ,
આજ લંગી આપણે કીનારે, દીડી ન આવી વ્યક્તિ; થમ૦
પણ હજી જલપર તો આવી નથી, માછલી પેલી નાની,
ત્યાં તો અંટ લઈ દોડી તેને, ગ્રહેવા બગલી ધ્યાનિ; થમ૦
આ કુદરતનું અનુકરણ કરે, કંઈ કંઈ માનવ વૃત્તિ । ।
બહારથી શાંતપણું પણ અંદર, સેવે જૂદી પ્રવૃત્તિ; થમ૦
અતેક વિષયોમાં કંઈ કંઈ જન, લેશ નથી લોભાતા.
પણ પોતાના અનુકૂળવિષયે, પાણી પાણી થાતા; થમ૦
ત્યજે બિબ્બું, નિજ સ્વભાવઅનુરૂપ, પણ જ્યાં કાંઈ આવે,
તે ક્ષણ સાવધતા લજી સંઘળી, તેમાં ભળતા ભાવે; થમ૦
તે પ્રસંગમાંહિ આપણું જો, સતત સાવધ રહીએ,
તો જ ખરેખર મનુષ્ય, નહિ તો આપણ બગલી ગણાઈએ; થમ૦

નિષ્કામ ભક્તિપૂર્વક શ્રી હૃદયે દર્શને દેવા સવિનય પ્રાર્થના.

૫૬ ૩૩૩. (મોરી બેયાં ન પૂકર, એ લય.)

મારા શ્યામ તમે આવો જરી આમ આમ,
મારા હિરમાં વસીને તમે લો વિરામ; — મારા
ડરશો નહિ, અલિપેઠે મારે,
કરવા ન કાંઈ તમને ગુલામ; —
એ પણ લય નહિ રામે જે આપીશ,
અનુનની પેઠે અશ્વની લગામ; —
નહિ હું લખું, ગેહરાશો ન વહાંલા,
‘મે’તાની પેઠે હુંડી તમારે નામ; —
તુલસીસમ કહી શ્રમ નહિ આપું,
‘ધનુષ’ બાણ કર લો હે રામ ! —
કાંઈ શ્રમકાળે, હું ન બોલાવું,
નાથ ! નવ ધમ્મું લક્તિ હું સકામ; —
ઉપેન્દ્ર પ્રભુ હૃદયે નિરખી રહું,
મારે એટલું જ છે તમારું કામ; —

અન્યને ન દર્શન દેતાં પોતાને જ દર્શન દેવાની સાધકની માર્મિક ભાવના.

૫૬ ૩૩૪ (લય પૂર્વોક્ત.)

મારા શ્યામ તમે આવો જરી આમ આમ,
બ્યાં ત્યાં જગમાં ગવાડવા તમારું નામ; —
મારે ખાતર નહિ, પણ તમ ખાતર,
કહું છું કે આવો તમે મારે ધામ; —
રેશો વૈકુંઠે અને, મારે ત્યાં નાવો તો,
કેશો જગ, ગમે પ્રભુને દમ્ભામ; —

હું નિર્ધનગૃહ, રહેશે નહિ તો જગ—
 કહેશે, પ્રભુ તો વસે જ્યાં દામ;—
 રહેશે કેવલ મીરાંજેવીના હૃદયે તો,
 કે'શે જગ, પ્રભુ તો સ્ત્રીના ગુલામ;—
 અંબરીષજેવા ગયા નરપતિઓ,
 હવેના રાજને ન તમારું કામ;—
 ધનપતિ પણ તમને નહિ સંધરે,
 રોજ એને ત્યાં તો ચઢે આઠ રામ;^૧—
 આજના વિદ્વાનો નથી નવરા.
 પણ પણ લેવાને તમારું નામ;^૨—
 આજ કાલ એમને એકલાને માથે પડ્યું,
 જગ આ સુધારવાનું કામ તમામ (!)—
 આવા વખતમાં શું કરવું તમારે,
 તેનો તો વિચાર કરજો મુદ્દામ;^૩—
 આ બધું વિચારીને, કહું ફરી ફરી હું તો,
 નિરાતે આપણે ત્યાં રાખો મુકામ;—

મંત્રસિદ્ધિનો એક પ્રકાર.

પદ ૩૩૫ (એક સરસ વાત સમજાવું, એ લય.)

ગુરુમંત્રની ધૂન લગાવોરે, બંધુ મારા.
 એ ધ્વનિથી આણુ આણુ છાઓરે; બંધુ મારા.
 વૈષ્ણર્થો પ્રથમ ઉચ્ચારો,
 મનથી પણ મંત્ર વિચારો,
 પણ પણ પછી વેગ વધારો રે; બંધુ મારા.
 હૃદયે વિચાર જ્યાં જ્યાંથી,
 ઉચ્ચારો મંત્ર ત્યાં ત્યાંથી,
 મસ્તકના આણુ આણુમાંથીરે; બંધુ મારા.
 ત્યાંથી આગળ પ્રસારો,
 એ મંત્રધ્વનિ વિસ્તારો,
 તનુના આણુએ ઉચ્ચારો રે; બંધુ મારા.

જેમ બ્રમર અખંડ ગુંજારે.

(તેમ) આણ્ણ્યે આણ્ણ્ય મંત્ર ઉચ્ચારે,

સહો, મંત્રે-વાધ્યા ત્યારેરે;

બંધુ મારા.

પછી શરીર, મન, આત્માના,

प्रति अष्टमां ज्ञानमाना,

ઉઠાડો ધ્વનિ મંત્રોના રે;

ਅੰਧੁ ਮਾਰਾ.

આ વિધિ ઉર વહેતો જ્યારે,

मंत्रध्वनि सतत प्रकारे,

તમે મૌન ગ્રહોને ત્યારે રે;

બંધુ મારા.

જો હસ્તવિષે પછી જોશો,

ॐ भन्त्रं पालतो लहेशो,

તમે બલે મૌન ધરી રહેશો કે;

અંધુ મારા.

અવયવ એમ જૂદા જૂદા,

જવ જણાય મંત્ર જ લાગુતા,

તવ મંત્રની થશે સફળતા રે;

બંધુ મારા.

આણુ આણુને વધવા દેજો.

જાતે ન તમે હિચ્ચરજો,

પણ સાંભળ સાંભળ કરજો રે;

બંધુ મારા.

ઉપેન્દ્રગુરુ સ્મરી પ્રીત,

વહી એક જ સમયે નિત્ય,

લણે મંત્રસિદ્ધિ આ રીતે રે;

અંધુ મારા.

अवधूत साधुजनोनी आंतर स्थिति.

પદ ૩૩૬ (એસે પાપી નર હોવે'ગે, કલિયુગમે', એ લય.)

એસે સાધુજન હોતે હે, ભૂતલમે.

ના કષ્ટુ અપના નાહિ પરાયા, આત્મતત્ત્વસેં મ્હોતે,

सुख दुःख हानि लाभ द्वंद्वसे,

નાહિ હસત અર નાહિ વા રેતે;

सूतलमे०

मायासें भमता निशालं कर, प्रभुमे भमता प्रोते,

रहेवे संसृतिमें या स्वल्पमें,

નહિ પાતે ઝોર નહિ કહ્યું ખોતે;

भूतलमे •

મન મર જાનેતેં અંતરમેં નયાં નહિ કહ્યુ ખોતે,
 નિરાલખ ઓર નિરાવરણ નિજ,-
 સ્વરૂપમેં મિથ્યા અહંકું લીંજેતે; ભૂતલમેં
 એસે સાધુ કરત એક કી; ઓરકાં મલકું ધોતે,
 આપ આપમેં રહે મસ્તાનાં,
 જગત બીતર ઓર બાહિર સોતે; ભૂતલમેં
 લેવે હાથસેં તોબી મનસેં કહ્યુ ચીજ નહિ છોતે,
 ઉપેન્દ્ર સાધુ એસે પ્રકટ હે,
 મગર સુભાગી વિરલ કોહુ જોતે; ભૂતલમેં

તત્ત્વવિચારને સેવવા સાધકોને ઉપદેશ.

પદ ૩૩૭ (આ સ્વપ્નાસમ સંસાર, એ લય.)

મતિ તરવે કરી એકતાર, વહો નિત્ય તત્ત્વવિચારે,
 ‘હું એક તત્ત્વાકાર’ લહો એમ વારે વારે.
 દુઃખ શોક જે જગત કહે છે, તત્ત્વપ્રદેશે તે ન રહે છે,
 વાત એ ખોટી, ઉપજે શી રીતે લોટી,
 તેનો ન જો ધડનારે; મતિ
 જનનમરણ જે તોપો તનના, યૌવન વાર્ધક્યાદિ ભ્રમણા,
 તત્ત્વવિચારે, કોણ મરે અને કોણ મારે,
 જ્યાં સદા દ્વૈતસંહારે; મતિ
 તત્ત્વસભર જ્યાં રહ્યું એક સ્હોષ, મન એવી જ્યાં વસ્તુ ન કોષ,
 આધિઉપાધિ, સંકલ્પવિકલ્પાદિ,
 ત્યાં કેવી રીતે થાનારે; મતિ
 દરયમાત્રનો બાધ કરીને, એક તત્ત્વમાં રહેજો ઠરીને,
 વિવિધ પ્રકારે, આચાર અને વિચારે,
 થઈ રહો અનુભવનારે; મતિ
 ‘હું સચ્ચિન્મય સુખસ્વરૂપ છું,’ ‘સ્વયં’ પરમ આનંદરૂપ છું,
 ઉપેન્દ્રધ્યાને, વહી સદૈવ તત્ત્વજાને,
 લહો અખંડ જયજયકારે; મતિ

વિજયમાન.

૫૬ ૩૩૮ (જય જય જય મંગલકર જય ઉમાપતિ, એ લય.)

વિજય વિજય વિજય અમે નિત્ય ખામીએ,

સર્વત્ર ને સર્વતઃ વિજયે જામીએ;—

અધન અજાનનાં જે સર્વને નડે,

પરિહારશત્રુ સર્વસાથ જે લડે,

હારી જતાં કંઈકે જનો નિત્ય મનવડે,

(તે) સઘળા, સંઘળા, નાંઘળા, અરિને કરી,

જયને વરી, લયને હરીને વિરામીએ; વિજય૦

હર હર હર કરતું જવ સૈન્ય ગાજતું,

શરપર શર જધને જવ હૃદય લીધતું,

થર થર થર શત્રુદલ કંપી ઉઠતું,

ત્રાસે, નાસે, પાસે, ના રહે લવ, બનતા શવ,

ઉરથી જવ, અસિ ઉગામીએ; વિજય૦

‘જીવ’ નામધારિ શત્રુકેરો ભૂપતિ,

યુદ્ધે ચઢી આવ્યો છેવટે એ દુર્મતિ,

સ્વરૂપરમરણબાણે વીધી કરી સદગતિ,

આવો, લહાવો, આવ્યો, જ્યારે કરી,

વિજયકરિ, કરુણા ખરી, તૂટરિ સ્વામિએ. વિજય૦

જપયજ્ઞદેવની ઉપાસના.

૫૬ ૩૩૯ (આવે આને રશ્મિ, એ લય.)

જય જય જપયજ્ઞદેવ ! ઉપાસીએ આને,

આને, આને, ઉપાસીએ આને.

ગાને, આને ગાને, સુરમ્ય ધ્વનિ ગાને,

ગાને, ગાને, પ્રશાંત અવાને.

વૈખરી, મધ્યમા આદિ મુખથી જોલનાર,

આપ જ છો ચતુર્મુખી બ્રહ્મા અમાર.

જેને રમયે લહીએ સકલ મર્મ વેદના જે, આને૦

કુટિલાંગિ શક્તિવષે છે વસ્યા તમે તો,—
 સમુદ્રની મધ્યે, જેથી સહજે અમે તો,—
 જાણીએ જે શેષશાયી વિષ્ણુ વિરાજે; આજે૦
 કામ જે આ વિશ્વમાત્રને અખંડ બાળે
 તેહ કામને તો આપસ્મરણ ઝટ પ્રજાળે,
 (માટે) આપ દુઃખ, શાંતિગંગા વેવડાતા જે; આજે૦
 બ્રહ્મરંધ્રમાંહિ આપ, રહ્યા પ્રણવરૂપે,
 જેથી આપને અમે, મહેશ્વરસ્વરૂપે,
 માનીતે, ઉપાસીએ સર્વાર્થસિદ્ધિ કાળે; આજે૦

સાધનસમારંભના સંયમસમયનું દર્શન.

પદ ૩૪૦ (વાલમજી વહેલા વળજેરે, એ લય.)

નેત્રને અલૌકિકસરણું રે, આ શું જણાવું;
 કાંઈ આપે કાલ સચવવું રે, આ તો લહાવું.
 કોઈ આસનને દૃઢ વાળી, કોઈ મનના વેગો ખાળી;
 કોઈ લેતા હરિશું તાળીરે; આ શું૦
 કોઈ ત્રાટકવું સુખ આપે, કોઈ નેત્રોને સ્થિર રાખે;—
 કરી શાંભવી મુદ્રા આંખે રે; આ શું૦
 કોઈ પ્રાણનો નિરોધ કરતા, કોઈ વૃત્તિ બીતર ધરતા,
 કોઈ મત્ર ઉરે ઉચ્ચરતા રે; આ શું૦
 કોઈ તરવે લક્ષણા સ્થાપે, કોઈ સંકલ્પોને કાપે,
 કોઈ સન્નિયતસ્વરૂપે બાપે રે; આ શું૦
 કોઈ વિધવિધ ચક્રે કરતા, આધારે^૧ કોઈ ગુરુ વરતા,
 કોઈ સહસ્ત્રલક્ષમાં કરતા રે; આ શું૦
 કોઈ તો મંત્રાનુષ્ઠાને, કોઈ વાધ્યા દીસે બ્યાને,
 કોઈ સ્થિત છે અમૃતપાને રે; આ શું૦
 કોઈ જ્ઞાને ને કોઈ યોગે, કોઈ ભક્તિતણા પ્રયોગે,
 પણ રહેતા ગુરુસંયોગે રે; આ શું૦
 આચારો આ ઋષિઓના. સેવે અંતર જેઓનાં,
 છે ધન્ય જીવન તેઓનાં રે; આ શું૦

૧ આધારચક્ર જ્યાં સદ્ગુરુની ધારણા થાય છે.

સારગ્રાહી દૃષ્ટિ સર્વમાંથી સાર જ ગ્રહણ કરે છે

પદ ૩૪૧ (સખી સ્વપ્રમદી મનમોહન મે, એ લય.)

તનમનના પરિશ્રમને હરવા, એક દિવસ ગયો હું સહજ કરવા,
નવકુસુમિત ન્યાં બહુ વૃક્ષ હવાં, ઉપજવે જે આનંદ દગે.
બહુ પુષ્પ હતાં ત્યાં સુવાસલયાં, જેના પર મારાં નેત્ર ઠયાં,
જેણે મારાં ચિત્તવૃત્તિ ઠયાં, કુદરતી લીલા ભેધ જગે;—
કોઈ ધુણુણુ ગંભીરવ કરતી, વિધવિધ પુષ્પોઉપર કરતી,
મધુ ગ્રહેતી એક મધમાખી હતી, સંઘમાંથી જેહ મધુને ચુગે;—
મેં તેને પૂછ્યું: મધમાખી ! તું કરે પુષ્પજાતિ આખી,
કોઈ પુષ્પ રહ્યું હશે વિષ રાખી, તો પ્રાણ ગુમાવીશ તું બલ્કે;—
ત્યાં તો બોલી એ મધમાખી, મધુસરખી મીઠી વાણીધકી,
હું માત્ર મધુરસ લઉં છું નકી, જો કે કરું સકલ કુસુમવર્ગે;—
કેવળ મધુ ગ્રહેવા હું કરતી, મધુ ન્યાં ત્યાંથી એકદું કરતી,
ખીજપ્રતિ લક્ષ ન હું ધરતી, મારે શું, હો વિષ હોય દગે;—
મને પ્રસંગ જે જે આવી મળે, સારા વા બોટા હોય લલે,
તેમાંથી હિત હું ગ્રહીશ જ એ; નિશ્ચય મેં ધાર્યો રંગરંગે;—

અંતરમાં અર્ચવંદ પ્રસન્નતા સેવવા સુચોધ.

પદ ૩૪૨ (પઢોરે પોપટ રામ રામ નામ, એ લય.)

પ્રસન્નતા નવ છોડીએ, સ્થિતિ આવે ગમે તે,
સમય વિચારી સાધીએ, પ્રાપ્તકર્તવ્ય હેતે;—
ચાલ્યું સુકો દુકડો મળે, ચાલ્યું પડે ઉપવાસ,
પણ તેથી નવ ત્યાગીએ મુખનું મધુરું હાસ્ય;—
આનંદે જમો ચાલ્યો તો માગી લાવીને સીધું,
આનંદે ઝુપડીમાં રહો, વાળી હાથે વાસીદું;—
બોજનવિણ ચલાવજો, વસ્ત્રવિણ ચલવજો,
ચાલ્યો તેવા પણ કારણે, ઉર નવ ખેદે બેળવજો;—
કોટિ સંપત્તિ મળે, ચાલ્યો જતાં વાટે,
પણ તે સંધરશો ન જો, આપે આનંદસાટે;—

આનંદકેરે વાસ છે,—ન પદાર્થાદિમાંહી,
 આપણા આનંદથી દીસે, સર્વ આનંદદાયી;—
 આનંદને તમે જાણજો, નિત્ય સ્વયંપ્રકાશ,
 પદાર્થઆદિમાં પડે, તેનો માત્ર આભાસ;—
 'શિર સલામત હોય તો, પધડી ખોતેરી' આવે,
 આનંદ જો છે ઉરવિષે, ધાયું સુખ ખેંચી લાવે;—
 આનંદ પુનઃ નહિ મળે, મળશે સંપદ અનંત,
 માટે સર્વ પ્રયત્નથી, રક્ષી રહેજો આનંદ;—

દુઃસ્વાપત્તિમાં મનુષ્ય પોતે જ પ્રધાનપણે હેતુરૂપ હોય છે.

૫૬ ૩૪૩ (કોઈ એક સમે, એ લય.)

મને પ્રાપ્ત થતાં દુઃખમાં પ્રભુએ,
 કંઈક આપ્યું ને કંઈક મેં માગી લીધું;
 મને પ્રાપ્ત થતા સુખમાં પ્રભુએ,
 કંઈ ત્યાગવ્યું ને કંઈક મેં ત્યાગી દીધું.
 કોઈએ જાણીને મર્મ કહ્યા મુજને,
 અને કંઈક મેં માથે ખેંચી લીધા;
 કોઈએ સહજ સ્વભાવથી શબ્દો કહ્યા,
 તેને મેં જાણ્યું મુજને પ્રહાર કીધા.
 કંઈક દૈવે મને કષ્ટ આપ્યું ને,
 કંઈક વૃથા દૈવકોપરૂપે મેં ગણ્યું;
 કંઈક ગ્રહની પીડા નડી ને કંઈક ગ્રહના—
 લયનું મિથ્યા કોકકું મેં વણ્યું.
 કંઈક લોકાપવાદે મને લય આપ્યો,
 ને કંઈક તો મનથી મેં માની લીધો;
 કંઈક શાસ્ત્રોએ વિધિનિષેધ કીધો,
 અને કંઈક મેં મિથ્યા સ્વીકારી દીધો.
 કંઈક વંશપરંપરાકેરે સંસ્કારો,
 મારાવિષે હશે આવી ઠેર્યા;
 અને કંઈક તો વંશના ધારીને મિથ્યા,
 તે ત્યજવા મેં ન યત્ન કર્યા.

કંઈક સંગતિજળથી હશે મળ્યું મુજને,
 ઓટાપણું અને સારાપણું;
 તેમાં સંગતિદોષ વિચારી ન ચલ—
 કયો ત્યજવા મેં નકારાપણું.
 જ્યારે વાસ્તવ દષ્ટિથી જોયું જાણ્યું,
 તવ એ નિશ્ચય મેં સત્ય લલો;
 મિથ્યા કારણો પ્રકટાવીને પણ માનવી,
 પોતાને નિર્દોષ માની રહ્યો.
 જન જે સુખદુઃખાદિ ભોગવતો,
 તેમાં અન્ય તો માત્ર નિમિત્ત જ છે;
 સર્વથી મુખ્ય કારણરૂપ તે પોતે ને,
 તેમાં માનેલાં મંતવ્ય જ છે.
 ઓટાં બહાનાં કાઢીને ન વ્યર્થ તમે,
 તમને ઠગવાનો પ્રયત્ન કરો;
 દુઃખપ્રાપ્તિમાં આપણો દોષ પ્રધાન છે,
 સિદ્ધાંત એ ન કદી વિસરો.

પ્રતિકૂલતા જોઈ તેનાથી પાછા ન દઢતાં પ્રગતિમાન
 રહેવાને ભવપ્રવાસીને પ્રોત્સાહ.

૫૬ ૩૪૪.

હોડીવાળા હોડી હંકાર, જરી આગે-આગે.
 ધાર્યું સ્થળ મળતું નથી ? ઇચ્છ્યો ન જુએ દેખાવ ?
 આ માટે ગભરાય છે, હોડી તારી ચલાવ; જરી આગે-આગે.
 વમળ અને બહુ તાણું શું, ભાસે છે જળમાંથી ?
 પણ તું પ્રબળ બળ વાપરી, વેગથી કાં નવ જાય; જરી
 દિશા ભલે ન સૂઝતી, ભલે ન ભાસે તીર, જરી
 પણ નિર્ભયતાથી જ ચાલ્યો, કાપતો કાપતો નીર; જરી
 નથી તને દેખાતું શું, અનુકૂળ જળનું વેણ ?
 'મોળ' સામાં આવતાં ? પણ જ શુણી મુજ વેણ; જરી
 માર હલેસાં જોરથી, જોઈ રહ્યો શું ભાષ ।
 તારી સાથની હોડીઓ આગળ, ગપ ક્યાંકની ક્યાંક; જરી

દેખાતી પ્રતિકૂલતા, સઘળી મિથ્યા જાણુ,
 એ સઘળીને વટાવી દષ્ટશ તું, જે ચલવીશ તુજ વહાણુ; જરી૦
 તોફાનથી તરી પાર જવા, મળ્યું છે તુજને વહાણુ,
 નહિ તો પ્રભુએ દીધો હોતે, તને એક પાપાણુ; જરી૦
 પથ્થરને પણ તારે એવું, છે આ તારું ઝાઝ,
 તો પછી તુજને તારે નહિ એ, સંશય ધરતો કાં જ; જરી૦
 અમુક પ્રદેશસુધી નડે છે, માર્ગે વિકટ તોફાન,
 તેને વટાવી જતાં આવે, -છે શાંતનું સ્થાન; જરી૦
 માટે કમર બાંધીને, ખૂબ હલેસાં માર,
 જોતજોતામાં જષ્ટશ તું, નિશ્ચય ધાર્યે પાર; જરી૦

કૃતદ્રતાદોષને પોતાનામાં જોનાર જીવની આર્દ્રમાવે અભ્યર્થના.

પદ ૩૪૫ (શ્યામવર્ણો કાગ ક્યાંથી, એ લય.)

નથી-નથી મેં કર્યું કશું તમકાળે મારા વહાલા રે હાં,
 શું જોઈને હું બતાવું તમને, મુજ કૃતદ્રતું મુખ,
 તદપિ યાત્રું કૃપાણુ ! કૃપાને.
 આંસુ પોશ ભરી સારી જાણ્યાં, પોશ ભરી પણ કદીએ રે હાં,
 જુખ વેઠી મેં ધન નથી મૂક્યું, આપચરણસંમુખ; તદપિ૦
 કાળાં ઘોળાં ઘણાં કર્યાં મેં મારી જીભે બોલીરે,
 પણ મેં તવ ગુણ ગાઈને કાઢને, કર્યા ન તવઅભિમુખ; તદપિ૦
 દેવાસરખું ઘણું પ્રભુ આપે તો મુજને આપ્યું રે હાં,
 પણ હું અભાગીના કર્મે તો, રહી જુખની જુખ; તદપિ૦
 આપે તો કરુણાભાવે સુખમધ્યે મુજને સ્થાપ્યો રે હાં,
 પણ મેં હાથે કરીને માથે, વહોરી લીધું દુઃખ; તદપિ૦
 આપે દીધેલાં સાધન વાપર્યાં ન મેં સન્માર્ગે રે હાં,
 લજ્જા પામું કહેતાં પણ મેં, લજવી માતની કુખ; તદપિ૦
 પણ એક જાણું છું જે નિજનાને ન તમે પરહરતા રે હાં,
 ભલે આખું જગ વિમુખ થાય પણ, આપ યતા ન વિમુખ; એથી૦
 એ આશાએ દાસ દોલલા દહાડાં બેઠો કહાડે રે હાં,
 કૃષ્ણરાત્રિ રૂપ હું પ્રતિ પ્રેરો અનુગ્રહ ભાનુમયખ; એથી૦

ઇષ્ટસાથે અમૈદભાવને અનુભવતા સાધકના
આવેશોદ્ધાર.

૫૬ ૩૪૬ (જો ! જો ! સખિ ! ઓ રહો પેલો, એ લય.)

જોયું ન મેં કદી આવું, આ જન્મમાં, જોયું ન આવું.
આજે જે અનુભવે આવ્યું; આ
ઉંચે પણ એ જ પ્રભુ, નીચે પણ એ જ પ્રભુ,
અષ્ટ દિશે પ્રભુનું થઈ જવું; આ
સર્વત્ર ઇષ્ટ અને તેની મધ્યે હું;
એઠો એઠો મલકાઉં; આ
કરુણાજલછાળ મને મારે છે વાલિડો,
ચારે આજુથી હું ભીંજાઉં; આ
હું એ આવેશમાં આવી વહાલાને,
પ્રેમપીયકારીઓ લગાવું; આ
ભોજનનો ગ્રાસ મુખે મુકવા હું જાઉં ત્યાં,
પ્રભુ આઈ લે મારું આવું; આ
ચાવ્યા કરે પ્રભુ મારું આવવાનું,
એઠો એઠો હું ધરાઉં; આ
કંઈ કંઈ કરી પ્રભુ મુજને હસાવે,
હું એ પણ એમને હસાવું; આ
વળી ધડીમાં પ્રભુ રૂપ ધરે મારું,
ધડીમાં પ્રભુ હું બની જાઉં;— આ
કથન કરવાના અન્ય શબ્દને અભાવે,
પ્રભુ પ્રભુ પ્રભુ પ્રભુ ગાઉં;— આ

ઈશ્વરેચ્છાને અધીન રહેનાર પરિણામે સુખ પ્રાપ્ત કરે છે.

૫૬ ૩૪૭.

માટીના ઘડનાર કુંભાર ! તને પણ લાખો ધન્ય.
મહેનત કરીને માટી લાવે, જંગલમાંથી ઘેર
તે બિચારીને શુંદીને ચઢવે ચાકને ફેર; માટીના

તારી પ્રીતિપાત્ર માટીનાં, પાત્ર કરે વિધવિધ,
 તેને પછી તું સૂકવે, રાખી તડકે નિત્ય; માટીનાં
 તારાં બાલસમાં એ પાત્રો, જે પર તુજ આધાર,
 કંઠણ કાળજે તુ જ તેને, અગ્નિમાં મૂકનાર; માટીનાં
 જળમાં ભળતાં, ક્ષણમાં લોચો, જેનો ઝટ થઇ જાય,
 તે માટી તાપ્યા પછી, જળ તે માંહિ ભરાય; માટીનાં
 પ્રભુપાસેથી આ શિષ્યો કે શિષ્યા પ્રભુ તુજ પાસ,
 પ્રાણથી અદકાં બાળને, એ પણ તપવે ખાસ; માટીનાં
 પણ જેને એ માપતા, પ્રખર અગ્નિની આંચ;
 ખીમને વશ જે નહિ, તે વશ તેને પાંચ;* માટીનાં
 સમજે ન હેતુ તાપનો તે, કરે ઉરે પરિતાપ,
 પ્રભુના એ અનુગ્રહને ઉલટો, માને પ્રભુનો શાપ; માટીનાં
 જે પર તારી બહુ પ્રીતિ, તેને દે બહુ તાપ,
 પ્રભુનાં વિશેષ પ્રિયને, પ્રભુ દે તાપ અમાપ; માટીનાં
 દુઃખી ! શીઘ્ર મુઝાય છે, જોઇને તારું દુઃખ,
 હિતકર પ્રભુધ્વજા લહી, થઇ રહે પ્રભુઅભિમુખ; માટીનાં
 જે પ્રભુ તુજને આપતા, આજે અતિશય તાપ,
 કાલે સુખ દેશે તેને, તે પ્રભુ આપોઆપ; માટીનાં

શ્રી સદ્ગુરુના વોધને અનુસરનાર વિજયને પ્રાપ્ત થાય છે

પદ ૩૪૮ (પદરાવ્યા શ્રી સદ્ગુરુરાંચ, એ લય..)

સદ્ગુરુ તેને શું કરે, જે ન સમજાવ્યો સમજે નાદાન,
 એક સુન્દરી સુન્દર કંઠથી કાંઈ કરતી સુન્દર ગાન,
 પણ નિર્ભાગીએ ના શુણ્ય રે, એને ભુંગળ શુણ્યવામાં ધ્યાન; સદ્
 પેલા ભૂતધુકને કહ્યું સ્પષ્ટ સખ્દે, પણ ધ્યુ નહિ કાન,
 ઉલટા તેણે તો માનીયારે, ગુરુને શુદ્ધિના આરદાન; સદ્
 એક રવિપર્યાય નૃપને ધણું આચાર્યે દીધું જ્ઞાન,
 શુણ્ય ન, પણ કહ્યું ઉલટું રે, ' તમે જમી જાણો પકવાન '; સદ્

* પંચ પ્રાણ, પંચ કર્મેન્દ્રિય, પંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય, અંતઃકરણપંચક મહાભૂત વગેરે.

૧ વાંચો શ્રી સિદ્ધાંતસિંધુ. ૨ વાંચો શ્રી સુરેશચરિત્ર.

પેલા ધૂતરાખૂતી ગર્ભ આંખ પણ તેની સાવધ હતી સાન,
 પણ દુર્યોધને તો ગણ્યું રે, એ તો આંખ ને સાને સમાન; સદ્
 કહ્યું સાધકને ગુરુએ ‘ ન માંડો આ, વ્યાપારનું કમઠાણ, ”
 તેને થયું, ‘ વ્યવહારમાં રે, સમજે શું સદ્ગુરુ ભગવાન; સદ્
 કોઈ સાધકને ગુરુએ કહ્યું, ‘ તમે, અમુકમાં ન દો ધ્યાન’,
 તેને ઉર નવ ઉતર્યું રે, અંતે વેઠયો વ્યાધિ મહાન; સદ્
 આસા ગુરુની માનીને તેમ વર્ત્યા જે શ્રદ્ધાવાન,
 ઉપેન્દ્રગુરુકરુણાવડે રે, તેના વાગ્યા ડકા નિશાન; સદ્

આંતર ધ્વનિ.

પદ ૩૪૯ (વરુણે મારે તંબુરાનો તાર, એ લય.)

અંતરમાં ઉઠ્યો ધ્વનિ એક, હૃદય છવાયું રે,
 અંધુ એની ધૂનથી રે.
 રચિ નવ થાતી રે, હાવે અન્ય શુણવા રે,
 પ્રીતિ લાગે ગાંધર્વકેરિં ગાન;
 જેના ઉડા ભાવો રે, શુણતાં મન તદ્રૂપ થવું રે,
 લાગે શુબ્ધ, શાસ્ત્રોક્તેરિં જ્ઞાન; હૃદય●
 મન નવ ઉઠે રે, સંકલ્પોને સેવવા રે,
 લાગ્યો તેને શુણવાનો આનંદ,
 સ્વભાવથી ચંચલ રે, પણ તે સ્થિર થઈ રહ્યું રે,
 ચિત્ત પણ આપે બન્યું નિઃસ્પંદ; હૃદય●
 ધાવન કરતી બાહિર રે, ધન્વિયો પાછી વળી રે,
 શમી ગઈ શુણતાં શુણતાં નાદ,
 તર્કને ત્યજીને રે, બુદ્ધિ પણ બુદ્ધી ગઈ રે;
 વ્યર્થ તેને લાગ્યા વાદવિવાદ; હૃદય●
 દરયમાં ધાવું રે, મમત્વ શિથિલ થયું રે,
 અહં બંધાં ભૂલી ગયું નિજ ભાન;
 જીવત્વપ્રદેશે રે, ક્યાંથી પછી તે સ્મરે રે,
 શમ્યું એ તો ધ્વનિભૂલમાં ત્યજી તાન; હૃદય●

સહજ સ્વભાવે રે, વિક્ષેપો વિલાપ ગયા રે,
 થઇ રહ્યું સમ્રાજ્યું ધ્વનિમાં લીન;
 અનુભવ આવો રે, જેને ઉર ઉઠતો રે,
 ઉપેન્દ્રગુરુકરુણાનું એ ચિહ્ન;

૬૬૫૦

ગુરુશિષ્યસંવાદ.

પદ ૩૫૦ (મનની ન શુદ્ધિ ભે કરે, એ લય.)

ગુરુ ! જલઉપર ચાલી શકું, ‘ અહો ! કરી શકે તું એમ શું ? ’
 ગુરુ ! પશુપક્ષીસાથ હું, કરી શકું છું ભલિભાત હું,—
 તેની ભાપામાં વાત હું, ‘ અહો ! એહ પણ તેં સાધ્યું શું ? ’
 ધન દ્રવ્યની આરપાર હું, સહજે સુખેથી પસાર થાઉં,
 આકાશમાંહિ વિહાર લઉં, ‘ એ પણ શું તુજથી થઇ શક્યું ! ’
 સંકલ્પબળથી હું ગુરુ ! આ લોહનું પાણી કરું,
 આ વાયુમાં જડતા ધરું, ‘ રે ! રે ! તને તે શું કહું; ’—
 આ તરવો છે લિત્તલિત્ત જે, મુજ શક્તિને જ આધીન તે;
 મુજ પાસ પ્રકૃતિ દીન છે, સહ અબળ છે મારા થકું;—
 સંકલ્પમાત્રથી હું સહિ, ઉત્પાત પ્રબળ શમાવી દઉં,
 સ્વાધીન પ્રાણિપદાર્થ લહું, ન અસાધ્ય છે મારે કશું;—
 ગુરુ:—શુદ્ધિતણા બાળક અલ્યા ! ના કર વૃથા એ જમકલાં,
 કાં વ્યર્થ વીણે વેવલાં, એ તુચ્છવત્ હું સકલ લહું;—
 મિથ્યા બડાઇ માર ના, પ્રાપ્તવ્ય એને ધાર ના,
 નથી શિખરનાં ઉદ્દગાર આ, હજી બાલપણ તુજ ના ગમું;—
 તું સિદ્ધિઓ પામે ધણી, તેને અમૂલ્યસમી ગણી,
 પણ રમત એ બાલકતણી, છે, જાણજે ઉર એ પકું;
 આ ચમત્કૃતિ તો ભૂલ છે, સામર્થ્યમાત્રનું મૂલ જે,—
 તે પદસમીપ સહિ ફૂલ છે, ત્યાં ભાનમાત્ર વિસારવું;—
 સામર્થ્ય સધળું પામવું, પણ મન ન તેમાં જોડવું,
 સામર્થ્ય ગુરૂત જ રાખવું, સામર્થ્ય શ્રેષ્ઠ જ એ કહ્યું;—
 સામર્થ્યપ્રલવરથાન જે, ત્યાં જઇ નિરાંતે સ્થિત થજે,
 ત્યાંથી ન નીચે ઉતરજે, કહું તો સમર્થ તને જ હું;—

વિગ્નઉપાધિ કોને પ્રાપ્ત થાય છે.

૫૬ ૩૫૨ (તારી કુખ્નસેં મન રાજી—એ લય.)

- “ અરે ઓ વિધ્ન ઉપાધિવંદ ૧, કહો તમે ક્યાં ચલાવ્યાં આજ.
કહો તમે ક્યાંથી આવ્યાં, તમને કોણે મોકલાવ્યાં આજ. ”
ઓલ્યાં સઉ: ‘ અમે મનુષ્યમનથી,—સર્જ્યાં,—ઉછર્યાં ચિંતનથી, ’
‘ અમે ન કોઇને ઘેર જતાં કદી, વણુઓલાવ્યાં આજ;—
‘ એસે લમણે હાથ દધ જે, ગિરાશ નિરુત્સાહ થઇને,
‘ તેવાં ઢીલાં જને અમે સઉને ઉપજાવ્યાં આજ;—
‘ જવલંત શ્રદ્ધા, આશા જેને, ફરકે ન ત્યાં અમ પગ, પણ તેને,—
‘ નમસ્કાર નવ ગજના કરી, અમે ભાગી આવ્યાં આજ;—
‘ જેણે અમારી આશા રાખી, લયથી રહ્યા જે અમને ઝાંખી,
‘ જઇએ ત્યાં, કાં જે તેણે, અમને તેડાવ્યાં આજ;—

જીવનદીપ.

૫૬ ૩૫૨ (મારે મન એ ન અધિક, એ લય.)

તમ જીવન છે એક દીપ,
કાં તો તેથી ગૃહ ઉગ્મળો, કાં તો તેનાથી ગૃહ ખાળો,
એ એવું ઉલ્લસ કરવાવાળો; તમ
કાં તેમાંથી તેજસ્ દહાડો, કાં તો તેથી કાજળ પાડો,
સારું કે ખોટું દેખાડો; તમ
સૌન્દર્ય જણાશે એનાથી, દેખાશે કુરૂપતા તેનાથી,
જુઓ રેશમ, કાં તો જુઓ કાથી; તમ
એનાથી જવાશે સન્માર્ગે, એનાથી જવાશે ઉન્માર્ગે,
એ દોરી જશે નરકે, સ્વર્ગે; તમ
એ દીપથી કાં તો પ્રભુ ભાળો, કાં તો કોઈ શયતાન નિહાળો,
(એ) બતલાવે, જેવું જોવાવાળો; તમ
એ દીપકથી જોવું શું શું, એ દીપકથી કરવું શું શું;
એ કામ હું તમને સોંપું છું. તમ

સહજ સ્વભાવે રે, વિક્ષેપો વિલાઘ ગયા રે,
 થઈ રહ્યું સધળું ધ્વનિમાં લીન;
 અનુભવ આવો રે, જેને ઉર ઉઠતો રે,
 ઉપેન્દ્રગુરુકરુણાનું એ ચિહ્ન;

હૃદય૦

ગુરુશિષ્યસંવાદ.

પદ ૩૫૦ (મનની ન શુદ્ધિ જો કરે, એ લય.)

ગુરુ ! જલઉપર ચાલી શકું, ‘ અહો ! કરી શકે તું એમ શું ? ’
 ગુરુ ! પશુપક્ષીસાથ હું, કરી શકું છું ભલિભાત હું,—
 તેની ભાષામાં વાત હું, ‘ અહો ! એહ પણ તેં સાધ્યું શું ? ’
 ધન દ્રવ્યની આરપાર હું, સહજે સુખેથી પસાર થાઉં,
 આકાશમાંહિ વિહાર લઉં, ‘ એ પણ શું તુજથી થઈ શક્યું ! ’
 સંકલ્પબળથી હું ગુરુ ! આ લોહનું પાણી કરું,
 આ વાયુમાં જડતા ધરું, ‘ રે ! રે ! તને તે શું કહું; ’—
 આ તત્ત્વો છે ભિન્નભિન્ન જે, મુજ શક્તિને જ આધીન તે;
 મુજ પાસ પ્રકૃતિ દીન છે, સહિ અબળ છે મારા થકું;—
 સંકલ્પમાત્રથી હું સહિ, ઉત્પાત પ્રબળ શમાવી દઉં,
 સ્વાધીન પ્રાણિપદાર્થ લહું, ન અસાધ્ય છે મારે કશું;—
 ગુરુ:—શુદ્ધિતણા બાળક અલ્યા ! ના કર વૃથા એ છમકલાં,
 કાં વ્યર્થ વીણે વેવલાં, એ તુચ્છવત્ હું સકલ લહું;—
 મિથ્યા બડાઈ માર ના, પ્રાપ્તવ્ય એને ધાર ના,
 નથી શિખરનાં ઉદ્દગાર આ, હજી બાલપણ તુજ ના ગયું;—
 તું સિદ્ધિઓ પામે ઘણી, તેને અમૂલ્યસમી ગણી,
 પણ રમત એ બાલકતણી, છે, જાણુજે ઉર એ પકું;
 આ ચમત્કૃતિ તો ભૂલ છે, સામર્થ્યમાત્રનું મૂલ જે,—
 તે પદસમીપ સહિ ફૂલ છે, ત્યાં ભાનમાત્ર વિસારવું;—
 સામર્થ્ય સધળું પામવું, પણ મન ન તેમાં જોડવું,
 સામર્થ્ય ગુરુત જ રાખવું, સામર્થ્ય શ્રેષ્ઠ જ એ કહું;—
 સામર્થ્યપ્રલવસ્થાન જે, ત્યાં જઈ નિરાંતે સ્થિત થજે,
 ત્યાંથી ન નીચે ઉતરજે, કહું તો સમર્થ તને જ હું;—

વિદ્યુત્પાદિ કોને પ્રાપ્ત થાય છે.

૫૬ ૩૫૨ (તારી કુખ્જસેં મન રાહ—એ લય.)

- “ અરે ઓ વિદ્યન ઉપાધિવૃંદ !, કહો તમે ક્યાં ચલાવ્યાં આજ,
કહો તમે ક્યાંથી આવ્યાં, તમને કાણે મોકલાવ્યાં આજ. ”
ખોલ્યાં સઉ: ‘ અમે મનુષ્યમનથી,—સર્જ્યાં,—ઉછર્યાં ચિંતનથી, ’
‘ અમે ન કોઇને ઘેર જતાં કદી, વણખોલાવ્યાં આજ;—
‘ ખેસે લમણે હાથ દધ જે, ગિરાશ નિરુત્સાહ થઇને,
‘ તેવાં ઢીલાં જને અમે સઉને ઉપજાવ્યાં આજ;—
‘ જવલંત શ્રદ્ધા, આશા જેને, ફરકે ન ત્યાં અમ પગ, પણ તેને,—
‘ નમસ્કાર નવ ગજના કરી, અમે ભાગી આવ્યાં આજ;—
‘ જેણે અમારી આશા રાખી, લયથી રહ્યા જે અમને ઝાંખી,
‘ જઇએ ત્યાં, કાં જે તેણે, અમને તેડાવ્યાં આજ;—

જીવનદીપ.

૫૬ ૩૫૨ (મારે મન એ ન અધિક, એ લય.)

તમ જીવન છે એક દીપ,
કાં તો તેથી ગૃહ ઉજળો, કાં તો તેનાથી ગૃહ બાળો,
એ એવું ઉલય કરવાવળો; તમ
કાં તેમાંથી તેજસ્ કહાડો, કાં તો તેથી કાજળ પાડો,
સારું કે ખોટું દેખાડો; તમ
સૌન્દર્ય જણાશે એનાથી, દેખાશે કુરૂપતા તેનાથી,
જુઓ રેશમ, કાં તો જુઓ કાથી; તમ
એનાથી જવાશે સન્માર્ગે, એનાથી જવાશે ઉન્માર્ગે,
એ દોરી જશે નરકે, સ્વર્ગે; તમ
એ દીપથી કાં તો પ્રભુ ભાળો, કાં તો કોઈ શયતાન નિહાળો,
(એ) બતલાવે, જેવું જોવાવળો; તમ
એ દીપકથી જેવું શું શું, એ દીપકથી કરવું શું શું;
એ કામ હું તમને સોંપું છું. તમ

રસિક વૃત્તિને વિશ્વવિલાસીની ઓઝલાણ.

૫૬ ૩૫૩.

રૂમક ઝૂમક પાય ઠેકવનારી,
 હવે જરી સ્થિર થઇ રહે આ વૃત્તિનારી !
 બહિર બહિર બહિર વહેનારી,
 ધર તારે, બેઠો છે તારો વિહારી.
 તને ભ્રમવાનો લાગ્યો ચટકો,
 (પણ) નયનોનો આ લટકો મટકો,—
 કંપક કરતી ઉરે ઉતર ધારી ધારી,
 ત્યાં છે કોઇ લટકાળો પૂરો શૃંગારી;—
 તારો મનનું માગ્યું ત્યાં મળશે,
 તારો આ ફેરો ત્યાં ફળશે,
 આંખ કેવળ છે મદલારી તારી,
 એની તો આંખમાં છે કંપ કંપ ખુમારી;—
 તું હર્ષિ ગમે તેવી કામી,
 એ પણ છે સ્વામીનો સ્વામી.
 જરી જ તો એક વાર ખાતર મારી,
 બેઠો પછી પાછી તું કેવી ફરનારી;—
 એ તો લેશે તને જકડી પાશે,
 તું પણ તુંપણું ભૂલવા ચહારે,
 એની પ્રીતરીત છે સઉથી ન્યારી,
 તું એ પણ જાણીશ મળ્યો વિલાસી ભારી;

અંતિમ શુભેચ્છા.

૫૬ ૩૫૪.

સ્થૂલ સૂક્ષ્મ સકલ પ્રદેશમાંહિ, શાંતિ હો ! શાંતિ હો !
 સર્વત્ર સર્વે હો સુખી ને સર્વની ઉત્કાંતિ હો,
 સર્વત્ર પ્રસરી નિરામયતા, શાંતિ હો ! શાંતિ હો !
 જીવપદવિષેથી ઈશપદમાં, સર્વની સંકાંતિ હો,
 ભય શોક તાપ સમૂલ ટળીને. શાંતિ હો ! શાંતિ હો !

અપરોક્ષ સ્વરૂપાનુભવ કરી જન વાસ્તવિક વેદાંતી હો,
નિજ તત્ત્વથી આ દશ્ય રસતાં, શાંતિ હો ! શાંતિ હો !
શ્રીધૃષ્ટઅનુગ્રહથી સહિની નિજ પદે વિશ્રાંતિ હો,
આનંદ હો, ઐશ્વર્ય હો, સુખ શાંતિ હો ! શાંતિ હો !

બ્રહ્મજ્યોતિર્દર્શન.

પદ ૩૫૫ (સત્ય ધર્મ ધારે, એ લય.)

બ્રહ્મજ્યોતિ ભાળું, સર્વમાંહિ વ્યાપી,
સ્થળ સ્થળ, ઝળહળ,
જેહના પ્રકાશે કરી આ પ્રકાશે; બ્રહ્મ૦
જે અનંત તે અપાર, જેનો સર્વને આધાર,
જેની સત્તા સ્ફૂર્તિવડે, સર્વ આ વિકાસે; બ્રહ્મ૦
જેમાંથી આ સર્વ થયું, વર્તમાને જેમાં રહ્યું,
અંતમાં નિઃશેષ જેમાં આ સમાશે; બ્રહ્મ૦
લય થતાં આ પૃથક્ અહમ્, સર્વ સ્થળે બ્રહ્મ બ્રહ્મ,
ભાળતાં, પ્રકાશતું, ભળાય સ્વપ્રકાશે; બ્રહ્મ૦

સત્કાર.

પદ ૩૫૬ (કોઈ કાઢો જળ બહાર, એ લય.)

બંધુ ! આવો આ વાર, દધએ સ્નેહે સત્કાર,
સ્નેહે સત્કાર, હર્ષ હૈયે અપાર; બંધુ૦
મંદ મંદ જીવનમાં નવ-જીવન લાવો,
જડ સરખામાંહિ કાંઈ ચેતન ઉપજાવો,
હિરે દિવ્ય દીપક પ્રકટાવો,
હરી અધકાર, આ હરી અધકાર; બંધુ૦
સુકાં હુકાને નવપદ્મવ બનાવો,
ઉપર ભૂમિમાંહિ પણ રસને રેલાવો,
વાસ્તવ નૃસિંહ શિશુ કહાવો,
તો થાઓ તૈયાર, તો તો થાઓ તૈયાર; બંધુ૦

૧ બ્રહ્મદર્શન થતાં આ જે કાંઈ પ્રકાશે છે તે મારા પોતાના જ પ્રકાશવડે પ્રકાશ પામતું અનુભવાય છે.

શિથિલ વૃતિમાંહિ ઉત્સાહ ઉભરાવો,
શ્રમિત થયા હોય તેના શ્રમને ઉતરાવો,
આપવડે કાર્ય આવાં થાઓ;—

એ ધમ્મજાનો સાર, અમ ધમ્મજાનો સાર; બુદ્ધ

જીવને ઉપદેશ.

૫૬ ૩૫૭ (ગચ્છલ.)

હજારો જાતનાં ફાંફાં, અરે જીવ શીદ મારે છે ?
કરી લે એક એવું જેથી થાય જે તું ધારે છે,
હજારોની કરી પળસી, છતાંએ નિત્ય હારે છે,
કરી લે એકની તું જેથી, થાયે જે તું ધારે છે.
હજારોની ગુલામીમાં તું તુજને શીદ મારે છે ?
કરી લે એકની તું જેથી, થાયે જે તું ધારે છે,
હજારોની ગરજ તેં રાખી, તેને ત્હારી ક્યારે છે ?
કરી લે એકની તું જેથી, થાયે જે તું ધારે છે,
હજારોને ઉપાસ્યાથી, નહિ કો કોને તારે છે,
ઉપાસી એક પ્રભુને લે કરીશ પછી જે તું ધારે છે.
ધરી જો એક નિષ્ઠા, એક આશ્રય, એક વારે છે,
એક ઉપેન્દ્ર પ્રભુમાં, તો પછી સર્વાર્થ સારે છે.

કેવલ કર્તવ્યપ્રતિ લક્ષ રાખવા બોધ.

૫૬ ૩૫૮ (પ્રભુ મુજ કૃતિમાં બહુ ખામી, એ લય.)

જગતની દીકા પ્રતિ ના જો, તારું તુજ કર્તવ્ય ચિત્ત પ્રો-
જગતતણી દીકાનો જરીએ, મનથી ધરીશ ન ભો.
સન્નિષ્ઠાથી સત્કર્તવ્યે, વહો જજે તું તો;—
ફલ પ્રકટે ત્યાં સુધી તારું કર્તવ્ય કરીશ તું જો,
ફરી દીકા તારી કરવાની, ભૂલી જશે જગ ખો;—
તુજ સન્મતિ કરવા ધમ્મજો, જે ના કરવા કહે કો,
દદ આગ્રહથી કર તે, છોડી, ખીજાં કામો સો;—

ખીજની ટીકાથી ડરકું ખની જરી ના રો,
સત્કર્તવ્ય અડગપણે વહેવામાં ડરે છે શો ?—
ક'ઈ તો ખુરં નથી જાણતા, આ તે સાપ કે ઘો,
જો છતાં ટીકા કરવા મચતા તો તેને કરવા દો;—
ખીજને ટીકા કરવી હોય તો તે કરતા છો,
પણ હું ધન્યું તું કર્તવ્યે સદા સર્વદા હો;—

પોતાના અંતરમાં રહેલા વલ્લભિ લક્ષ કરાવનાર વચનો.

૫૬ ૩૫૯ (નથી નથી મેં ક્યું ક્યું, એ લય.)

શીદને દીલા ચતું પડે જો અંતરમાં ખળ જરીયું રે હાં,
શોધી ખોળી કરી હસ્તગત, તેનો કરી ઉપયોગ,
સહિના સ્વામિ થઈ કાં ન રહીએ.
તેને આપણુ અધમ કહીએ, ધરમાંદિ ધન હોય રે હાં,
જતાં દુઃખી રહે અને કરે નહિ, તેનો કદી ઉપયોગ; સહિના૦
તેને પણ આપણુ કેવળ મૂઢભતિ માનીએ જઈએ રે હાં,
ઉત્તમ ઔષધ પ્રાપ્ત જતાં નવ ખાધને ટાળે રોગ; સહિના૦
તેને તો વળી મૂર્ખશિરોમણિ આપણુ જ્યાં ત્યાં કહેતા રે હાં,
અનંત વૈભવ પ્રાપ્ત જતાં જો લે નહિ તેના ભોગ; સહિના૦
પણ આપણને ડાહ્યા ગણીએ, દુઃખ દુઃખ દુઃખ ગાવામાં રે,
જો કે આપણો દુઃખહર વસ્તુથી છે નિત્ય સંયોગ; સહિના૦
પ્રયત્ન કરવાનો ખીજને પ્રયોધ આપણુ કરતા રે હાં,
તે પ્રયોધને ગ્રહી આપણે, કરવો ઘટે ઉદ્યોગ; સહિના૦
નિજ આત્મામાં શમીને ત્યાંથી અપૂર્વ ખળને ગ્રહેવું રે હાં,
સદા થશે સર્વાર્થસિદ્ધિ આચરતાં એહ પ્રયોગ; સહિના૦

સ્નેહમાં સર્વ કાંઈ છે.

૫૬ ૩૬૦ (વાલમા આવો સ્નેહેથી ખાંજીએ, એ લય.)

સ્નેહમાં કહો શાની ઉણપ છે,

એ તો પૂર્ણ અનુપ, એ છે પ્રભુનું સ્વરૂપ; કહો.

સ્નેહવડે વિદ્યા લણાય છે,
 સ્નેહે ગુરુ વશ થાય;
 માતૃપિતા આદિ સંબંધિઓ,
 એક સ્નેહતણા તંતુથી જોડાય,—સંધાય; કહો
 સ્નેહથી સંસાર સુધરે,
 જીવન દિવ્ય બની જાય;
 દાંપત્ય ધર્મ તવ ખીલતાં,
 રૂડી રીતે ગૃહસ્થાશ્રમમાંલ—વહાય; કહો
 સ્નેહવડે દેવો વશ થાય છે,
 સ્નેહે વૈરી વશ થાય;
 સ્નેહવડે ચિંતન જેનું થતું,
 તે પદાર્થ નિકટ આકર્ષાય,—પ્રમાય; કહો
 ભક્તિ પણ સ્નેહથી સંધાય છે,
 મંત્રયોગાનુબંધન;
 સર્વેવ સ્નેહથી ત્યજાય છે,
 સ્નેહે થાતું તત્ત્વાનુસંધાન,—ધ્યાન; કહો
 નિત્ય મુક્ત તેહ પ્રભુ સ્નેહથી,
 ઉપાસકથી બંધાય,
 સંધળું સંધાવતાર સ્નેહને,
 સાધો સાધકબંધુસમુદાય,—સંધાય; કહો

કર્તવ્યશીલ મનુષ્યનું પોતાના સંગીને સૂચન.

પદ ૩૬૧ (ભર હરીયે હોય છાડવો તો, એ લય.)

ઠેક સુધી રહેવું ન હોય તો સંગી મારા કો થશે મા,
 અધવચે આવી ઢીલા બની, ઢીલા કરવા અન્યતે—
 હોય તો બળવાનું મિથ્યા, ડોળ એ દેખાડશે મા; કહો
 સંગી થઇને જો પછી, બળડાટ કરવો હોય તો—
 તો અમારી સાથે બળમાંહિ નામ ગણાવશે મા;— કહો
 વાત મોંની માત્ર કરવી હોય જો મીઠી મીઠી,
 તૂટ છું એનાથી, વાતોનાં વડાં ખવડાવશે મા;— કહો

શિરસાટે કામ કરવા કેરી ધચ્છા હોય ના,
 મોરતું પીછું લઈ રણમાં ઝઝૂમવા આવશે મા;— ૬૬૦
 ને મમત્વ ન ઉપજે ને, કંઈ પ્રીતિ પ્રકટે નહિ,
 તોય મિથ્યા મહિં ભળીને ‘ મેંખીડીય ’ કેવડાવશે મા;— ૬૬૦
 થાશે અમારા સંગી જે કર્તવ્યના રસિયા હશે,
 સ્પષ્ટ કહું છું અન્યને જે, આવશે મા આવશે મા;— ૬૬૦

તત્ત્વાનુભવ કોણ કરી શકે છે.

પદ ૩૬૨. (ભાણું પ્રેમે ભરેલું, એ લય.)

તેણે તત્ત્વ નિહાળ્યું,
 સ્વરૂપે જેણે દૃશ્ય સમગ્ર ઓગાળ્યું; તેણે.
 હણી ભેદ નાના, જીવપણાના, એકત્વમાં મન ઢાળ્યું,
 અંતરથી જેણે દ્વિતના ભાનને ટાળ્યું,
 બળ્યું ન જેણે સ્વરૂપ નિરાળું; તેણે.
 વિવેક વિરાગને ઉરથી સજીને, વાસનાનું ખીજ ખાળ્યું,
 સંકલ્પકેરા સ્ફુરણને ઉઠતું ખાળ્યું,
 મિથ્યા અહને જેણે પ્રજાળ્યું; તેણે.
 ત્વમ્ ઇદમ્ ટાળ્યું, જીવત્વ પ્રજાળ્યું; જ્યાં માયાનું આવરણ કાળું,—
 તે સ્થાને એક ચૈતન્ય વિલસેલું ભાળ્યું,
 સર્વાંશ તેમાં ચિત્ત પખાળ્યું; તેણે.
 નરહરિ ગુરુકળે, મન નિજ યત્નખળે, વિષયે જતું પ્રાણું વાળ્યું,
 ચિદ્દરવિ રશ્મિથી ખાણાંતર જેણે ઉજાળ્યું,
 ઉપેન્દ્ર પદે રહીને શ્રદ્ધાળું; તેણે.

અસ્થિરતાનો અનુભવ કરનાર અભિમાનીની સ્થિતિનો પરિચય.

પદ ૩૬૩ (ધરની શોભા છે ધરવાળી, એ લય.)

આ શું અન્યાશ્રયી મન થાતું ? ઉરમાં સ્પષ્ટ ન એ સમજાતું,
 આજ લગી જેના આશ્રયમાં, કરતું થઈ મદમાતું,
 તે આશ્રયને કંઈક શિથિલ ગણી, ખીજે તો ધાતું ? ઉરમાં

એક સમર્થ પ્રભુ જાણીને, મૂક્યું ચરણે માથું,
 વિવિધ કામનાવશ થઇ એ બીજે તો નથી ફસાતું ? ઉરમાં
 નિજ ઉપાસ્યનું સ્મરણ શિથિલ કરી, અન્યની મૂર્તિ ખ્યાતું,
 શું કંઈ વિધિ વિધિ સિદ્ધિકાળે અન્ય વિષે લોભાતું ? ઉરમાં
 પ્રગતિ મારી અટકી લાગે, આગળ નથી જવાતું,
 એહ વિચારે અન્યાશ્રયમાં શું આ મન મોહાતું ? ઉરમાં
 સર્વશિરોમણિકેરું શરણ (મેં) લીધું મન એમ જ ગાતું,
 બીજી વાતની પેઠે એ પણ મનની મિથ્યા વાતું ? ઉરમાં
 આ સાધું કે તે આરાધું, એમ ઉરે થઈ જાતું,
 દેવ આપશે, દેવી આપશે, શું ? જે મન આ ચંહાતું ? ઉરમાં
 હે મન ! વિનવું તુજને કંઈ પણ, સમજણવાળું થા તું,
 ઉપેન્દ્ર નરહરિ પદમાં નિશ્ચલ, થઇ રહેજે અખિયાતું; ઉરમાં

વાસ્તવ સત્યના અનુભવકાલે સાધકના ઉદ્ગાર.

પદ ૩૬૪. (હવે મને હરિનામનો નેહ લાગ્યો, એ લય.)

હવે મને સત્યનો પંથ હાથ લાગ્યો,

મારા અંતરમાં કોઈક જાગ્યો રે; હવે.

સત્ય જાણીને મેં અસત્યના પંથમાંહિ, આજસુધી પ્રયાણ કીધું,
 નેત્રથી દેખતો જે, બુદ્ધિમાં લેખતો જે, તેને જ સત્ય માની લીધું રે; હવે.
 આજસુધી હું તો જગતમાં સર્વને, જડ અને જીવરૂપે જોતો,
 સત્યના પંથે પળતાં જણાયું મને જે એકે, અણુ નથી ચૈતન્યવિણુ હોતોરે;-
 આજસુધી મેં તો દૃઢપણે માન્યું જે, મનુષ્ય છે મર્યાદિત વ્યક્તિ,
 સત્યના શિખરે ચઢી જોતાં જણાઈ સઉમાં, પ્રભુની અમર્યાદ શક્તિ રે;-
 અદૃષ્ટ હેતુથી બંધાયો જીવ એવું, માન્યું હતું મેં આજસુધી,
 સત્યના અનુભવે જોતાં જાણ્યું જે જીવને, જીવવિણુ બંધનકર્તા કે નથીરે;-
 દુઃખ ભય શોક મૃત્યુ આદિ વિકારોથી, જાણ્યું મેં જગત ભરેલું,
 સત્યની દૃષ્ટિવડે જોતાં જાણ્યું જે એમાં, સતચિત્તઆનન્દ છે વ્યાપેલું રે;-
 અહિર પ્રદેશના અનુભવમાં છે, જ્ઞાન રહ્યું એમ જાણ્યું,
 વાસ્તવ જ્ઞાન તો અંતર્ગુહામાં રહ્યું, સત્યવડે એવું મેં પ્રમાણ્યું રે;-
 આજસુધી મેં જાણ્યું, મનુષ્ય સ્વયંતથી, સત્યનો માર્ગ શોધી શકતો,
 વસ્તુતઃ ગુરુસહાયવિણુ માર્ગમાં, ધડીએ ને પલકે તે અટકતોરે;-

ઉપેન્દ્રસદ્ગુરુઅનુગ્રહ થાતાં, વાસ્તવ સત્ય તે લહાયું,
અનુભવવા યોગ્ય અનુભવે આવ્યું અને, જાણવાનું સહ જાણાયું રે;—

કેટલાંક અંટોળકાટલાં.

૫૬ ૩૬૫. (આયા કરો ઇધરણી—એ લય.)

આવો થોડાં ગણાવું હું અંટોળ કાટલાં,
કામ કરવું જેમને ન આખા જન્મમાં,
છતાંય હોય વાતમાંહિ પૂરા ભાટલાં;^૧

જાણો એ નામાંકિત છે અંટોળ કાટલાં,
અન્યતે ઉપદેશવામાં જે શુરા પૂરા,
આચારમાં મૂકવામાં જે છે થંડાં માટલાં;
દૈવત ન હોય તોય અગ્ર આવીને,—
ચહે મૂકાવવા તે સઉથી પહેલા પાટલાં;
જે ચંકાર અન્ય કેફે છિદ્ર જેવામાં,
અને જુએ ન વસ્ત્ર નિજ વહેંત કાટલાં;
પૈ ન ખરએ અન્ય કાજે, તોય પાથરે,
પારકાને ત્યાં નીરાંતે જેહ ખાટલાં;
ઇચ્છશો તો વળી ગણાવીશ ખીજાં કરી,
હાલ તો હું માત્ર ગણાવું છું આટલાં;

જાણો

જાણો

જાણો

જાણો

જાણો

વિચારભેદથી વિગ્રહ ન પ્રકટાવવા હિતવચન.

૫૬ ૩૬૬. (શામાં તુજ હિત છે રહ્યું, એ લય.)

હંયાં મન સંસારમાં, એક ખીજનાં થાય,
વ્યવહારે પરમાર્થમાં, દુઃખ દુઃખ દુઃખ લહાય.
વિચારનો ભેદ પડતો તોય સાવધ નિત્ય રહીએ,
હોયે મતભેદ છતાં મનોભેદ ન બંધુ ! થાવા દષ્ટએ.
વિચારભેદ વધારતાં, મન સંકુચિત થાય,
સંકુચિત મનથી કદી, નિજ પરહિત ન લહાય,
ન હિત જે જણાવતો તે માર્ગમાંહિ શીદ વહીએ,
હોયે મતભેદ છતાં મનોભેદ ન બંધુ ! થાવા દષ્ટએ.

મન ઉદ્દેગવિષે રહે, મનનો સાત્ત્વિક ભાવ,—
 ટળતો, ઉરમાં વાધતો, અખંડ ઉગ્ર સ્વભાવ;
 જણાયે દોષ અન્યે, જોવા ચહીએ કે ન ચહીએ,
 હોયે મતભેદ છતાં મનોભેદ ન બન્ધુ ! થાવા દષ્ટએ.
 એક બીજનાં છિદ્ર ને, એક બીજના દોષ,
 વિચારભેદ થતાં જુએ, વધારી મનનો રોષ,
 વિચારના ભેદઅર્થે, સ્નેહઉપર છીણી ન દષ્ટએ,
 હોયે મતભેદ છતાં મનોભેદ ન બન્ધુ ! થાવા દષ્ટએ.
 સહજ સહજ વાતોવિષે, પાડી વિચારભેદ,
 ઉરના વિશુદ્ધ ભાવનો, કરશો ના વિચ્છેદ;
 વિચારભેદ જણાય કષ્ટ, તોપણ બંધુ ગણાય,
 ક્ષુદ્ર કાર્યને કાળ શું, બન્ધુભાવ હણાય ?
 કરી મનને વિશાળ, ધરી ઉપેક્ષાશુદ્ધિ, સહીએ,
 હોયે મતભેદ છતાં મનોભેદ ન બન્ધુ ! થાવા દષ્ટએ.
 નીચી ભૂમિમાં રહ્યો, જણાય ન્યાં ત્યાં ભેદ,
 શિખરે સ્થિતિ કરતાં, નથી, કશા ભેદ કે છેદ,
 નૃહરિકરુણાવડે તે સ્થિતિવિષે શીઘ્ર આરૂઢ થઈએ,
 હોયે મતભેદ છતાં મનોભેદ ન બન્ધુ ! થાવા દષ્ટએ.

ઉદયની પ્રતીક્ષા

૫૬ ૩૬૭. (આવે આજે આવે, એ લય.)

આવે હવે આવે, ઉદયનો સમય આવે,
 આવે આવે એ સમય શીઘ્ર આવે.
 લાવે ધણું લાવે, સામર્થ્ય સંગે લાવે,
 લાવે, લાવે, એ આપવાને લાવે.
 ઝાંખી ઝાંખી ક્ષિતિજમાંહિ આભાસવા માંડી,
 ક્ષિતિજતણા મૂલમાંહિ દષ્ટિ જેણે માંડી,
 તેમને જણાય રમ્ય એ પ્રકાશ હાવે;
 તિમિર ન્યાં જણાતું લાં પ્રકાશ હવે થાશે,
 અસત્ ભ્રમ વિલાપ સત્ય હશે તે જણાશે;
 ભાનું ઉગશે જે ભાવિગગનને દીપાવે;

આવે०

આવે०

હિન્નતિના યુગનો પુનઃ આરંભ થાશે,
પ્રગતિતણો પંથ પુનઃ ખુલ્લો મૂકાશે,
ચિંતિત બહુ કાળકેરા અર્થો સધાવે; આવે
રશિમ ક્રમે ક્રમે ઉચાં ઉચાં ચઢે છે,
દષ્ટિ નાંખી જુઓ કાંઈ નજરે ચઢે છે ?
જોઈ સ્મરો નૃહાર પ્રભુ ઉપકૃત ભાવે; આવે

પ્રગાઠ શાંતિના અનુભવ કરનારના અનુભવોદ્ગાર.

પદ ૩૬૮. (સ્મૃતી હરિમાં વૃત્તિ સદાય, એ લય.)

વૃત્તિ આ સહસા એક દિન ઉડી ઉડી ચાલી,
આલ્સ શાન્તિથી કોઈ શાન્તિ નિરાંતી,
અધિક ઉડે જતાં અનુભવે નિહાળી; વૃત્તિ
હંડાણે જતાં લલ્લું, પડ પહેલું ધનરૂપ,
ઝાકળજળસરખું લલ્લું, ત્યાં શાન્તિનું સ્વરૂપ;
ક્ષણે ક્ષણે બુદ્ધ બુદ્ધસરખી, થાતી અળપાતી,
એવી શાન્તિ જોઈ અસ્થિરતાવાળી; વૃત્તિ
સંતોષિત વૃત્તિ ન થઈ. ત્યાંથી સૂક્ષ્મપ્રદેશ,
વિશેષ ગંધ ઝાઝી ઉડી, જોવા શાન્તિ વિશેષ.
પ્રદેશ જણાયો ત્યાં તો, દ્રવતાભરેલો,
તેમાં શાન્તિ કંઈ ગાદી થતી ન્યાળી; વૃત્તિ
હજી પણ અધિક ઉડે વહી, આવ્યો અન્ય પ્રદેશ,
પ્રકાશ જ્યાંહિ સભર ભર્યો તેમાં કર્યો પ્રવેશ,
વિક્ષેપનું બલ તેમાં દુર્બલ દીકું,
ને ગંભીર ભાળી શાન્તિ રસાળી; વૃત્તિ
ક્રમે ક્રમે શમતા ગયા, ત્યાં સંકલ્પ વિકલ્પ,
તેમ તેમ શાન્તિ પ્રબલપણે, વધતી ભાળી અનલ્પ,
નિર્મલ જલમાંથી જાણે સ્ફટિક પ્રકાશે,
તદ્વત ત્યાં ચૈતન્યસ્ફૂર્તિ નિહાળી; વૃત્તિ
અનાયાસ ત્યાંથી સહજ, વૃત્તિ ઉડે વહી,
પ્રગાઠ શાન્તિમાં ભળી, એક રૂપ થઈ ગઈ,
પૂર્ણ ચૈતન્યમય એક પ્રદેશે,
શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ ભાળી; વૃત્તિ

અંતિમ ઉપદેશ

પદ ૩૬૬. (ભરદ્વાજે હોય છાડવો તો, એ લય.)

હિતજનક અંતિમ આ ઉપદેશ બન્ધુ ! વિસારશો મા,
 મનરિપુને જીતવામાં, યત્નશીલ સદા રહે,
 કઠિન કાર્ય જણાય વહાલા ! તોય હિંમત હારશો મા; હિત૦
 વિષયકેરી લાલસા ક્ષણ ક્ષણ વળગતી આવશે,
 મોહવશ થઇ લોલુપ હૃદયે, બન્ધુ ! તેહ સ્વીકારશો મા; હિત૦
 વાત જે વીતી ગઇ ને થવાનું તે થઇ ગયું,
 વ્યતીત તે પ્રતિકૂલ સ્મરીને, આંસુ શાળા ! સારશો મા; હિત૦
 કોઇએ કયું હોય અધટિત કે કહ્યું કડવું કદી,
 ઉરતણા ઉડાણમાં પણ એ બલા સંભારશો મા; હિત૦
 વ્યર્થ વાતોના તડાકામાં સમય નવ ગાળશો,
 નિષ્પ્રયોજન કાર્યમાંહિ માથું મિથ્યા મારશો મા; હિત૦
 ઇષ્ટથી અર્પિત સાધન સાધજો બહુ લાવથી,
 દુર્બલ અધિકારી રૂપે નિજને વીરા ! આકારશો મા; હિત૦
 છે સમર્થ શિરે ગુરુ જય તમારો નિશ્ચય થશે,
 કેવલ તમારા ઇષ્ટમાંથી ઇષ્ટબુદ્ધિ ઉતારશો મા; હિત૦

શ્રી રૂઢસ્તવન.

પદ ૩૭૦. (પ્રિયતમ પ્રભુ કરીએ વંદના, એ લય.)

જય નરહરિ ! નિખિલાધીશ્વરા !
 અમે કરીએ પ્રણતિ પરંપરા; જય૦
 આજ પ્રસારો કરુણાદષ્ટિ, અમૃતભરી ચેતોહરા; જય૦
 પરમ શાન્તિ તૃપ્તિ દેનારી, જે છે અતીવ સુંદરા; જય૦
 જે યોગિનાં ચિત્તવૃત્તિને, છુપાવનારી કંદરા; જય૦
 ભક્તજનોના નિવાસકેરી, જે છે દિવ્ય વસુંધરા; જય૦
 મહામસ્તીમાં વિહાર કરતા, જેમાં ઋષિમુનિનિર્જરા; જય૦
 જ્ઞાનીને પણ મુગ્ધ કરે છે, એવી પરમ મનોહરા; જય૦
 નિજ પ્રતિ ઇચ્છે શ્રેયસ્સાધક, તે દષ્ટિ શ્રેયસ્કરા; જય૦
 આજ મનેચ્છા સફલ કરો એ, કૃપા કરી સદ્ગુરુવરા; જય૦

સાધન સાધવા સાધકોને ઉપદેશ.

૫૬ ૩૭૧. (સંકેલી વૃત્તિને વીરા બહારથી, લય.)

વહાલા બન્ધુ ! આવીને સમારંભમારે, કાંઈ સાધો સાધનીયાં,
સાધો સાધનીયાં, શુદ્ધ કરીને તનમનીયાં, વળી સુદઢ આસનીયાં,
કરીએ પ્રભુનાં દર્શનીયાં;—

નિજ સત્સાધનને ઉપકારક, જે જે ક્રિયા ગણાય,
અધિક અધિક સાવધતા તેમાં, રાખી બન્ધુ ! સદાયરે; કાંઈ
સાધન સાધો, પણ પ્રતિબંધક, હેતુ જો ન ટળાય,
સાધેલું બળ અદ્ભુત થશે પરિણામે કશું ન પમાયરે; કાંઈ
આમ ગયા ને તેમ ગયા વળી માર્યા તડાકા ખુબ,
તો તો જાણો સાધનભોજનઉપર વળશે ઉબરે; કાંઈ
તેમ જ મનની ચેષ્ટાઓ પણ, જુઓ વિહિત અવિહિત,
વિહિત ક્રિયા કેવલ ગ્રહણે તો થાશે દ્યેય પ્રતીતરે; કાંઈ
સાધનશીલ બન્યાવિણ બન્ધુ ! કશું કદી ન સધાય,
સાધનવ્યસની થઈએ તો તો, ચઢીએ ખુમારીમાંભરે; કાંઈ
અથર્થ સાધન સાધવાં, આપણું જાણો એ વ્રત,
વ્રત ચુક્યે નવ મળે ધ્વજદ્વજ, થાય ન અનિષ્ટ નિવૃત્તરે; કાંઈ
સાધનમાં પ્રીતિ એ જાણો, પ્રભુ કરુણાનું ચિહ્ન,
સાધી સાધક ! ગ્રહી ગુરુકરુણા, ડંકા વગાડો તડિંગ ધિનરે; કાંઈ

સંયમિત વૃત્તિ થતાં થતો અનુભવ.

૫૬ ૩૭૨. (શો સુખકર વિરાગરવિ વિલસી રહો, એ લય.)

શી આ નિશ્ચેષ્ટ સંયમિત વૃત્તિ થઈ !
વૃત્તિ થઈ, અનિવૃત્તિ થઈ; શી
વૃક્ષ ધાતુ પાષાણ જે, દેખાતાં જડરૂપ,
તે પણ વાસ્તવ છે નહિ, ઉર નિશ્ચેષ્ટસ્વરૂપ,
વિવિધ વિકાર ધાતુ આદિમાં ઉઠતા,
આ તો નિર્વિકાર ને નિર્લેપ થઈ,
નિર્લેપ થઈ, મહા સ્થિર થઈ રહી; શી

કોટિ પ્રયત્ને કદી નહિ, ઝાંખી જેની થામ,
 સંયમિત વૃત્તિ થતાં, તે વિસ્પષ્ટ લહાય,
 ‘ આ કે તે ’ ની અનેક શંકા શમતી રે,
 આ ઇન્દ્રિય પણ થઇ શાન્ત, જરી નથી દમતી રે,
 છુટો કરતાં આંકડો, ડબ્બો છુટો થાય,
 મન પણ તેમ છુટું થતાં, બહિર્ શી રીતે ધાય,
 બુદ્ધબુદ્ધ તરંગ સર્વ જ્યાં ના ત્યાં શમી ગયા,
 નિરતરંગ અતીવ ગભિર એ થઈ રહી,
 એ થઈ રહી, પરમ શાન્તિને લહી; શી૦
 ઉંડામાં પણ ઉંડું જે, સર્વમૂલ નિજરૂપ,
 હવે વિશદરૂપે લહું, યદ્યપિ પૂર્ણ અરૂપ,
 પરમપદે એ સહજ ન્યાણતાં ન્યાણતાં,
 તન્મયતા તે શું મારી સિદ્ધ થઈ ગઈ,
 સિદ્ધ થઈ ગઈ, રહ્યો ભિન્ન હું નહિ; શી૦

સ્વીકારેલા કર્તવ્યનો વિરોધી વિષય ન ગ્રહણ
 કરવા જીવપતંગને સૂચના.

પદ ૩૭૩. (પ્રિય વાંસલડી, એ લય.)

પ્રિય પતંગિયા ! તુજ પ્રતિકૂલ વિષયેથી સાવધ રે'જે,
 તું અનુકૂલ વિષયે ભલે ભ્રમજે, તું નિર્મલ માર્ગે ભલે રમજે,
 પણ પ્રતિકૂલમાં કદી તું ન જજે; પ્રિય૦
 તું ભલે સ્વાદ ઉત્તમ લેજે, તું ભલે ભવ્ય મહાલય રહેજે,
 તું ભલે સુગંધ મધુર ગ્રહેજે; પ્રિય૦
 ભલે સુન્દર વસ્ત્રવિષે ફરજે, ભલે સુન્દર જલમાંહી તરજે,
 ભલે સુન્દર નાદવિષે ઠરજે; પ્રિય૦
 તું ભલે પુષ્પવનમાં જાજે, તું ભલે સ્વાદુફલને ખાજે,
 પણ દીપકપ્રતિ તું ન જમશ રજે; પ્રિય૦
 એ ભલે બહુ મોહક ભાસે, પણ જો તું જમશ તેની પાસે,
 તો નાશ જરૂર ત રો થાશે; પ્રિય૦

એ દીપ છો તુજને બોલાવે, છો ચાલ તેટલો લોભાવે,
 પણ સપડા નહિ તેને દાવે; પ્રિય૦
 જો મોહ ધરી તું ત્યાં ધાશે, ક્ષણ એકમાં ભસ્મીભૂત થાશે,
 નિશ્ચય તું જાણ મરી જાશે; પ્રિય૦
 નથી પાંખ દીધી ત્યાં જવાને, પણ ઉલટું તેથી દૂર થાવાને,
 સ્વારીકાજે ઘોડું, ન ઉંચકવાને; પ્રિય૦
 જો સાવધતા આટલી રહેશે, તો તારો નાશ કદી ન થશે,
 ઉલટું સુખ અધિક અધિક ગ્રહેશે; પ્રિય૦
 જીવ ! જે (તે) કર્તવ્ય ગ્રહણ કીધું, તેમાં શું વાંકું શું સીધું,
 તે વિચારી સીધું સ્વિકાર જ તું; પ્રિય૦
 છો અન્યને વિષય સુખદ ભાસે, ભલે જગત્ સદા તે પ્રતિ નાસે,
 પણ તું ન જમશ તેની પાસે; પ્રિય૦
 તુજ કાજે હોય વિહિત જે જે, નિર્ભય નિઃશંક થઈ ગ્રહે તે,
 નરહરિકરુણા તું લહીશ સહજે; પ્રિય૦

તત્ત્વદષ્ટિમાહાત્મ્ય.

પદ ૩૭૪. (ચિદાકાશવિણુ અન્ય કાંઈ નથી, એ લભ.)

યથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિવિના થતી નથી જીવને શાન્તિ,
 નથી વિલાતી અનેક ઉપાધિજનક જીવત્વની ભ્રાન્તિ; થતી૦
 મૃગજળનો સાગર પીતાં પણ, તૃપ્તિ ના થાતી,
 શાન્તિપ્રાપ્તિમાં વિધવિધ સિદ્ધિ, તદ્દત્ વૃથા લહાતી; થતી૦
 ઉર અજ્ઞાનની જવાળા અન્ય સાધનથી કદી ન શમે,
 ક્ષુધા શમે શું સ્વપ્ન વિષે, કદી પડસ ભોજન જમે; થતી૦
 ઉન્માદાવસ્થામાં ધન જોનાર ન ધનિક થતો,
 તત્ત્વાવસ્થાવિણુ ખીજમાં, રહે તે શાન્તિ ન વરતો; થતી૦
 તત્ત્વભાવના એક જ કેવલ કલેશમાત્ર ટાળે,
 ચિત્રતણો અગ્નિ ન કદાપિ તણખણું સરખું બાળે; થતી૦
 આશ્લ તત્ત્વભાવ પ્રતિકૂલ કાંઈ પણ સ્થિતિ પરહરતો,
 (જેમ) રસસિદ્ધોનો રસ એક કેવલ, લોહને સ્વર્ણ જ કરતો; થતી૦
 તત્ત્વતણી કાંઈ પ્રખર ખુમારી, જેણે ના જાણી,
 ભલે સર્વ સાધ્યું પણ તેનું, જીવતર બધું ધૂળધાણી; થતી૦

પ્રાપ્તવ્યની પરકાષ્ઠા જાણો, એક તત્ત્વસ્થિતિ,
ઉપેન્દ્ર તત્ત્વે રમતાં તુચ્છ ગણે ત્રિલોકસંપત્તિ;

થતી૦

ચિત્તને ઈશ્વરાભિન્ન કરવા પ્રવોધ.

પદ ૩૭૫. (ગરબી.)

આ ચિત્તને શમાવશે પ્રભુમાંહિ ક્યારેજ,
આ કિલજ વિષયમાંથી રોધી રે હાં;
આ મનનો તનમનાટ મહાભયકારીજ,
તેને દેશે સ્વરૂપે ક્યારે ગોંધી રે હાં; આ૦
વીરા ! વિચારો આ આયુ આ આયુજ,
તન બળ પણ ક્ષીણ થાશે રે હાં;
ધાયુજ જે આજે જે તે ન સધાયુજ,
શાથી ધારો જે કાલે સધાશે રે હાં; આ૦
એની મેળે ચિત્ત ચિન્મય થાશેજ,
એવી મિથ્યા દુરાશા ન ધારો રે હાં,
યત્ન સમર્થ કર્યા વિણ કદીએ જ,
નહિ આવે ઉગરવા વારો રે હાં; આ૦
ગુરુ, ગુરુકરુણા ને ગુરુકળ પામ્યા જ,
એ તો સખલાશ્રય છે મોટો રે હાં;
સાધન, જીવન, શક્તિ પામ્યા જ,
હવે શી વાતનો છે ટોટો રે હાં; આ૦
નવીન સાધન અર્થે કાંકાં ન મારોજ,
આ પ્રાપ્ત સાધનને સેવો રે હાં;
અમોઘ સાધન એ તો નિશ્ચય જાણોજ,
જેને સાધી જીવો થયા દેવો રે હાં; આ૦
વિલંબ તેટલી હાનિ જાણો જ,
હવે તો સાવધતા આણો રે હાં,
નરહરિ પ્રભુમાંહિ સાધક શાણોજ,
ધન્ય આ જન્મે જે શમાણો રે હાં; આ૦

સ્વરૂપભાવના.

૫૬ ૩૭૬. (અમને લાગી સ્વરૂપ શું તાળી, એ લય.)

હું છું પૂર્ણ અખંડ અનાદિ, હું છું સ્વરૂપે પ્રિયારિતભાતિ.
 નિર્વિકાર નિર્લેપ હું તેને, ક્યાંથી નડતા વ્યાધિ,
 નિશ્ચલ નિલ નિરાલંબી હું, તેને ક્યાંથી આધિ; હું છું.
 તત્ત્વદષ્ટિ મુજ જીએ ન જેને, જગ આ કહે ઉપાધિ,
 ક્યાંથી બહિર્મુખતા સંભવ જ્યાં, સંતત સહજ સમાધિ; હું છું.
 પૃથક્ કશાથી ન હું તો ક્યાં, ઉઠે ભાવ અસ્મદાદિ,
 વાદી પ્રતિવાદી નહિ હું તો, ક્યાં કોની ફરિયાદી; હું છું.
 ક્રિયા નથી કે ક્રિયાવાન નથી તો ત્યાં કોણ પ્રમાદી,
 ચિત્ત નથી જ્યાં ત્યાં ચિંતન ક્યાં, કે ક્યાં ચિત્તપ્રસાદી; હું છું.
 સાધન, સાધક, સાધ્ય ન હું પછી, શું શકવાનું સાધી,
 આરાધન, આરાધ્ય ન તો પછી, શું રહું હું આરાધી; હું છું.
 દર્શન, દષ્ટા, દશ્યવિષે, મારી ગણતી ન ગણાતી,
 અખંડૈકરસ ચિદ્ધન હું એ, વાત સરળ ને સાદી; હું છું.

અંતિમ સ્તુતિ.

૫૬ ૩૭૭. (જય સુખધામ, એ લય.)

જય જગદીશ ! નામી શીશ, સ્તવીએ આજ દે આશીષ.
 ઉર અહોનિશ, સર્વાધીશ ! સ્મરણ આપનું રહો હે ઈશ !
 પ્રભુ આપ સ્મરણથી સધળું મળતું,
 મનને સદા રાખો આપપ્રતિ વળતું,
 અંતરનું મહાવિષ રે, હણી, ગણી શિષ્ય, વર્તાવો જય દશદિશ.

આરંભક સ્તુતિ.

૫૬ ૩૭૮. (શિખરિણી.)

અનન્તૈશ્વર્યાબ્ધિ ! અનવધિ કરીએ પ્રણતિઓ,
 કરાવોને સાચી, અનુગ્રહપ્રદાતા સુકૃતિઓ;
 પ્રકૃત્યાધિષ્ઠાતા ! બલ દમ જીતાવી પ્રકૃતિઓ,
 કરાવોને સ્વામિન ! સ્વરૂપતણી સાચી પ્રતીતિઓ.

૫૬ (જય મહામાયા મહેશ, એ લય.)

જય. જય અજ^૧ અવિનાશ ! નરહરે ! જય૦
 પ્રકટ અપ્રકટ તથા અંતરીક્ષેર, આપતણે જ નિવાસ,
 તેમાંથી પ્રત્યક્ષ થઈ દો, દર્શન ધરી ઉલ્લાસ; નરહરે !૦
 જે દર્શન પછી નડે ન ભવમાં, જન્મમૃત્યુના પાશ,
 જેથી ઉર ઉઠે કોઈ અદ્ભુત, અનુભવઆત્મપ્રકાશ; નરહરે !૦
 જે દર્શનથી સહજ સધાયે, સર્વ પ્રકારે વિકાસ,
 તત્ક્ષણ દૂટે અનર્થકારક, આ જીવત્વાધ્યાસ; નરહરે !૦
 જે દર્શનથી ઉરમાં ના રહે આનન્દવિણ અવકાશ,
 તે નિજ દર્શન આજ કરાવો, ગણી દાસાનુદાસ; નરહરે !૦

ઉત્સવના સુદિનનું કર્તવ્યનિર્દર્શન.

૫૬ ૩૭૬. (આજ શ્યામ મોહ લીનો, એ લય.)

જયગુરુ ! પ્રિય બંધુ ! આજ, ઉત્સવે પધારીએ,
 ઉત્સવે પધારીએ, શા કાજ તે વિચારીએ; જય૦
 કરી પ્રભાતે ધબ્ધપૂજન, નિંદા વિચારે જોડીએ મન,
 તે તો ધૂળઉપર લીંપણુ, - જાણી મતિ સુધારીએ; જય૦
 ગ્રહી કરે મોટો ટાટ, પૂજનકરે કર્યો ઠાઠ,
 (જો) પ્રભુનામ ન મુખપાઠ, (તો તે) નાટક વિચારીએ; જય૦
 ભોજન આદિ ક્રિયાકાળે, તેમ વળી ગાળે ગાળે,
 કહો શું સત્કલ તે આલે, જે તડાકા મારીએ; જય૦
 નિવૃત્તિ મળ્યે જે ચહીએ, (કે) 'લાવો જરા આડા થઈએ,'
 'અથવા ગામમાંહિ જઈએ, (તો) હસ્તિસ્નાન ધારીએ; જય૦
 શુણ્વું છોડીને વ્યાખ્યાન, કંઈકે વાતમાં ગુલતાન,
 થઈ, ન ગ્રહે મર્મજ્ઞાન, તેને શું ઉચ્ચારીએ; જય૦
 ભજન શુણીએ ધરી ડીમાક, કડીઓ કરીએ છોતે 'માર્ક,'
 શીખ ન ગ્રહીએ જે જરાક, તો તો બધું હારીએ; જય૦
 ધારીએ જે સાવધતા, ભક્તિ તથા પ્રસન્નતા,
 ઉત્સવસાર્થક્ય થતાં, સર્વ અર્થ સારીએ; જય૦

ઉપદેશ.

પદ ૩૮૦. (સંસાર સમજીએ શાણા, એ લય.)

મનથી ન નાચો, બંધુ ! મનને નચાવો.
વિપદે ન ત્રાસો, વિપત્તિને ત્રસાવો; બંધુ.
દુઃખથી ન લેશ કદીએ હારો, તથાપિ બંધુ ! દુઃખને હરાવો,
ભયથી ન ભાગો, સામા ભયને ભગાવો; બંધુ.
ડરો ન અરિથી, ઉલટા, વીરત્વ ધારીને પડરિપુને ડરાવો,
જરો ન મૃત્યુ ઓદિથી, મૃત્યુ જરાવો; બંધુ.
લાલસાપુટે જૂત પેરે બ્રમો ન, લાલસાને બ્રમાવો;
કલેશ કંપો ન કલેશાદિને કંપાવો; બંધુ.
શમદમ આદિ રજો દૈવીસંપત્તિ, બીજાઓને રજાવો,
શુદ્ધ ઉચ્ચા કર્તવ્યો કરો ને કરાવો; બંધુ.
યમનિયમાદિ રૂડાં સાધન-સાધો, બીજાઓને સધાવો;
દબો ન પ્રતિકૂલતાથી, તેને દબાવો; બંધુ.
હઠો ન પ્રમાદે પાછા પ્રયત્નથી વીરા ! ઉલટો પ્રમાદ હઠાવો,
વિલાઓ ન દીનતાથી, દીનતા વિલાવો; બંધુ.
શ્રદ્ધા ભક્તિથી અંતરથી ન ચળો, અશ્રદ્ધાદિને ચળાવો;
નૃહરિપ્રભુમાં અંતે ભજો ને ભજાવો; બંધુ.

યાચના.

પદ ૩૮૧. (ગજલ.)

તમે છો દુઃખ હરનારા, પરંતુ કષ્ટ દેનારા,
તમે નીલાવ કરનારા, પરંતુ છો સતવનારા.
તમે છો સર્વ દેનારા, પરંતુ (તેનું) પ્રથમ લેનારા,
પહેલાં અધીન કરનારા, પછી તેના જ થાનારા.
તમે ઉદારનારા છો, પહેલાં પણ પછાડો છો,
તમે જીવાડનારા છો, પરંતુ પ્રથમ ઝાડો છો.
(તમને) રીઝવવા ઇચ્છનારાને, તમે રંભડનારા છો,
બળે તમને પ્રથમ તેને તમે તો ભગવનારા છો,
બિચારા માંગવા આવે, પ્રથમ તેને ત્યાગવો છો,
નીચામાં પાડનારાને પ્રથમ ઉચે ચઢાવો છો.

જન્મના સાથીઓને પણ પરસ્પર કદી વઢાવો છો,
 ધરે જે ભાવ તેને પ્રથમ અશ્રદ્ધા કરાવો છો.
 સ્મરે જે બહુ બહુ તમને, દીસો તેને તમે બૂલતા,
 કૃતિ આવી કરી બાણે, તમે દીસો ઉરે પુલતા.
 તમારી ભક્તિ આથી કે વિરલ પ્રભુ ! અંતલગી કરતા,
 પરંતુ તેમને નિશ્ચય તમે સર્વાંશથી વરતા.
 તમારી કૃપા ચહાતારે, વિકળ થવું ના કશાથી એ,
 મળે જે તે બધું હિતકર, ગણી રહે જે મુજાથી તે;—
 તમારી ભક્તિ ના ચુકે, સકલની આપી આહૂતિ
 જરૂર તેને તમે તો દો તમારી સર્વ સંપત્તિ.
 તમારી કૃપાપ્રાપ્તિની રીતિમાં દો અચલ શ્રદ્ધા,
 લહીએ જેથી તમ કરુણા, અમે તેને અનુસરતાં.

ત્રિકુટીતટમાં શ્રી ઈશનો વિહાર.

પદ ૩૮૨. (જમુનાતટ રામ ખેલે હોરી, એ લય.)

ત્રિકુટીતટ નાથ વિહાર કરે;
 દ્વિદલપદ્મની મધ્ય કલિમાં, મુજ ગુરુઅલિ ગુંજાર કરે;—
 દક્ષિણ પત્રે ત્રિમૂર્તિ રહીને, મુજ ગુરુનો પરિચાર કરે;—
 અન્ય પત્રમાં શક્તિ ત્રય કંઈ, મુજ ગુરુસ્તુતિઉચ્ચાર કરે;—
 ત્યાં વહેતી અમૃતધારાનો, મુજ વૃત્તિ આહાર કરે;—
 પાન કરી ગુરુદર્શનથી મતિ, ગુરુનો જ્યજ્ઞયકાર કરે;—

તમારો ધમ.

પદ ૩૮૩. (બિન સદ્ગુરુ જય કિનકો, એ લય.)

કશિ ભજી નિજ જીવન સુધારો, સઉથી પ્રથમ એ ધર્મ તમારો.
 શુદ્ધ—શુદ્ધતર યવા સંસ્કારો, ઉચ્ચ ઉચ્ચ કરજો આચારો;—
 અંતર ઉજ્જવલતાનો વધારો, કરવા ચુકશો ના સુવિચારો;—
 ગુરુભક્તિના વિવિધ પ્રકારો, સધળા તેહ ક્રિયામાં ઉતારો;—
 આગ્રહ યત્ને અવિરલ ધારો, ગુરુકરુણાઆધાર સ્વીકારો;—
 ભક્તિવિષ્ણુ દૂર, ભવનો ભારો, નથી થનારો—નથી યાનારો;—

નિરોધખલ સાધનથી વધારો, કરી મન નિઃસંકલ્પિત કરો;—
શાન્તિભર્યા કરજો વ્યવહારો, શાન્તિભર્યા કાઢો હિંદુગારો;—
સદ્ગુરુસ્મરણે વૃત્તિ પ્રસારો, ત્યજી ઉપાસના અન્ય હબ્ધરો;—
નૃહરિપ્રભુ તમ ઈષ્ઠિત સારો, આશીર્વાદ છે એ જ અમારો;—

ચલિત થવાના પ્રસંગે વૃત્તિઉપર અંકુશ રાખનાર ધન્ય છે.

૫૬. ૩૮૪. (વૃત્તિઓ ન લક્ષ્યે થાતી સ્થિર, એ લય.)

વૃત્તિઓ કેવી રહે વીર !

તેનું અન્વેષણ કરજો રે; વૃત્તિઓં

આમ નિર્લોભી રહે, શુણી કેવી થાય જ્યારે,—

લક્ષ્મી શ્રીમંતને મંદિર, ખંખણે ખનનનનનનન રે; વૃત્તિઓં

ચારની વચ્ચે રહે, અકોધ એ પરંતુ,

જ્યારે દુર્જનવચ્ચેનાં તીર, વાગે સનનનનનનન રે; વૃત્તિઓં

નિષ્કામી શિવમંદિરમાં રહે, પણ નારી કેરો,—

થાય દ્વપુરવરે ઉડતે ચીર છનનનનનનન રે; વૃત્તિઓં

સાજે સમે તો રહે, સ્થિર પણ શરીરે જ્યારે,

તાડો થઈ તતડે એ શરીર, તતડે તનનનનનનન રે; વૃત્તિઓં

નિશ્ચિંતતામાં રહે શાન્ત, પરંતુ જ્યારે,

ચિંતાની તોપો છૂટે શિર, કરતી ધનનનનનનન રે; વૃત્તિઓં

નિર્ભયતાના છોને, મોટા મારે ફડાકા,

ગળે જવ લયનું ધન ગંભીર, ગળે ધનનનનનનન રે; વૃત્તિઓં

અનુકૂલ પ્રતિકૂલ સહિમાં અલિપ્ત રહી,

સહિમાં વૃત્તિઓ રહે સુસ્થિર, તેને ધન્ય ધન્ય ધન્ય ધન્ય રે; વૃત્તિઓં

શ્રી હૃષ્ટવિરહોદ્દગાર.

૫૬. ૩૮૫. (આપ સ્મરણ લાગે વહાણું, એ લય.)

સ્મરણ નથી એ ભૂલાતાં, ઓ ખાપણ ! સ્મરણ નથી એ ભૂલાતાં.

અમે અંતરે રહીએ ઝુરાતા, ઓ ખાપણ

તમથી તો પ્રભુ ! એહ ભૂલાયાં. અમથી ભૂલાયાં ન જાતાં,

સ્નેહતંતુ તોડનાર વળ સહ્યાં આપે, અમથી ન તેહ સહાતાં; ઓ

શાં શાં સંભારીએ ને શાં શાં વિસારીએ, મનથી ન તે સમજતાં,
 ભૂલવા જેવા શું સ્નેહના સંબંધો, આપે પ્રભુ ! બાંધ્યાતા ? ઓ
 ખાવાં ખાવાને ઠેકાણે રહે કદી, કદી તો પાણીએ ન પીવાતાં,
 એક નથી સમજતું જે શાથી, જીવન હજી જીવાતાં; ઓ
 વીસ વીસ વર્ષનાં વહાણાં વાયાં, હજીએ ન શે દેખાતા,
 સમજી ન શકીએ અમે આપ સંબંધ બાંધી, રીઝતા કે પરતાતા; ઓ
 ભૂલી ન જાણ્યા અમે આપને આપના, સ્વરૂપવિષે એક થાતાં,
 સાચા સ્મરી પણ જાણ્યા ન જેથી આવો, અમારી પાસે ખેંચાતા; ઓ
 આપ સંબંધનાં સુખમાં શું કહીએ, સ્વપ્નસમાણાં ગણાતાં,
 ચાર દિવસનું ચાંદરણું ગયું, અંધારાં પાછાં ભળાતાં; ઓ
 આજનાં સુખમાં વાટ ઉડી જે, આપવિના અનુભવાતાં,
 મંગલમય પ્રભુ આપવિના નથી, ઉત્સવ ઉત્તમ ઉજવાતા; ઓ
 દીનવત્સલ હવે કંઈક દયા કરી, મુખ આ કરો મેલકાતાં,
 નાથ નૃસિંહ ! નિજ વંદન બતાવી, આજ લગીનાં વાજો સાટાં; ઓ

સ્વરૂપસ્થિતિનો અનુભવ કોઈ વિરલ જ કરે છે.

૫૬ ૩૮૬. (છે મંગલ દિન આજ રે, એ લય.)

સ્વરૂપસ્થિતિની મોજ રે, કોઈ વિરલા માણે.
 સુધાંશુનાં રશ્મિની મઝા ખરી, જાણે એક સરોજ રે; કોઈ
 વીરત્વનું સુખ વીર લહે શું, લહે પુંશ્વલીની ફાજ રે; કોઈ
 અમૃતકેરો સ્વાદ શું જાણે, વિષ્ઠાહારી રોઝ રે; કોઈ
 સાચો ગુરુકરુણાભોગી તે, સ્થિતિ અનુભવતો રોજ રે; કોઈ
 અનધિકારિ એ સ્થિતિ લેવા ચહે, તેનો થાય મરો જ રે; કોઈ
 યથાર્થ ભક્તિ સાધે પહેલાં, સ્થિતિ એ મળતી તો જ રે; કોઈ
 મિથ્યા જ્ઞાનની વાતો એ તો, પંગુમાથે બોજ રે; કોઈ
 એ સ્થિતિ અનુભવવા સાધક ! તું, મનમતિ તેમાં ચોજ રે; કોઈ
 નૃહરિકૃપાનો પાત્ર બની તું, ગાંગો ટળી થા ભોજ રે; કોઈ

ઉપાસ્યમાં ઉપાસકવૃત્તિનું શમન

૫૬ ૩૮૭. (મેં કેસે ખેલું હોરી રે, એ લય.)

મેં કેસે કહી સકું ખોલીકે, મેરા દિલકા ઢંગ,
સાંવરીયો, મોહે મન લાયો, આયો એક પ્રસંગ,
મૂરત દેખ મેરી સુરત ભૂલી, લગા ઉનીકે સંગ-રંગ; મેં
દિલકી બાતાં દિલ જાને જાળ દિલખરસેં હુધ તંગ,
પૃથક્ ભાન મેરા સખ ભૂલી, મેં હો ગઈ કધુ અંગ-લંગ; મેં
શીર જાગત, જાગા નહિ જાતા, દેખા ન મનમાતંગ,
મિટ ગઈ મેં, મેરાપન છૂટા, મિલ ગઈ સાગરસંગ-ગંગ; મેં

જયગુરુ.

૫૬ ૩૮૮. (પાદિ મામ્-એ લય.)

પ્રાણાત્મશ્ચ ગુરુબન્ધુ તમને, જયગુરુ જયગુરુ.
ગુરુની કૃપાથી કાર્ય આપણું આજ સર્વ થયું પૂરું,
તે પૂર્ણતાના અંતે વદીએ જયગુરુ જયગુરુ.
આવો સમય ફરી ફરી ન મળતો, સેવીએ છો સુરતરુ,
આ સત્સમાગમના અવધિમાં, જયગુરુ જયગુરુ.
સત્સંગતિ સંપત્તિ દે તે, ના દીધે ધનનો ચરુ,
(એ) સત્સંગતિપ્રદ બન્ધુપ્રતિ હો; જયગુરુ જયગુરુ.
સત્સાધનોને સાધવામાં મન સદા રાખો શરૂ,
એ સ્નેહભાવે કહી, કહીએ, જયગુરુ જયગુરુ.
અંતિમે અભિલાષા વદીએ: મંગલં ગુરુ: કુરુ કુરુ.
મળતાં સુધી ફરી, પ્રિય બન્ધુ ! જયગુરુ જયગુરુ.

પ્રણતિ.

૫૬ ૩૮૯. (એવ ભજ લે સદ્ગુરુ દાતાને, એ લય.)

જય સકલસિદ્ધિપ્રદ વિશ્વપતિ !

વિશ્વપતિ ! કરીએ પ્રણતિ, જય૦

આપ સ્મરણુ ક્ષણ ક્ષણ સાધે અમ, મંગલકર ધૃષ્ણિત પ્રગતિ,
 દોષ પ્રમાદાદિ ટાળીને, પ્રખર પ્રકટ કરે જાગતિ; જય૦
 આપ સમર્થતાણુ રક્ષણુમાં, અમ હિતની હોય શાની ભીતિ,
 પ્રાપ્ત જ એ તો સહજ સ્વભાવે, યોગીને જેમ ઉપરતિ; જય૦
 આપ ચરણુછાયા અમ અંતર-અહિર અખંડિત રહી તરતી,
 નિર્લયતા આનન્દ દીપે જેમ, કુમુદને અર્પે ચન્દ્રદ્યુતિ; જય૦
 આપ શરણુ અમ દૈવી સંપદ, એ જ અમારી પરમ ગતિ,
 જ્યાં આવી ઠરતાં પછી રહેતી ન, પામવા સરખી કોઈ સ્થિતિ; જય૦
 હર્ષાશ્રુથી સ્મરીએ સદોદિત, આપ અપરિમિત ઉપકૃતિ,
 વંદન કરીએ સર્વાભાવે, નાથ નરહરિ ! આપ પ્રતિ; જય૦

મનભ્રમરનો મદમત્તા.

પદ ૩૯૦. (સ્નેહ તો કરો રે સાચો, એ લય.)

મસ્ત થયો રે, મદથી મત્ત થયો,
 મારો, કુલડાનો ભોગી ભ્રમરો મસ્ત થયો.
 ગણગણ ગુંજારવ કરતો, ભ્રમતો કરે એ,
 મીઠો મકરંદ પીને મુદિત થયો; મારો૦
 જીવનહર અન્યને જે, પુષ્પ ગણાતાં,
 તેમાંથી તેણે અમૃતસ્વાદ ગ્રહ્યો; મારો૦
 પુષ્પના ખીજ સઘળા અંશને છાંડી,
 મધુરસને તો કેવલ ચુગી રહ્યો; મારો૦
 મસ્તીમાં ડાલે એ તો, મસ્તીમાં ખોલે,
 મસ્તીમાં મહાલતો એ, જાય વહ્યો; મારો૦
 ઉતાર્યો ન ઉતરી શકતો કોપથી હાવે,
 મદ, મધુકરના ઉરમાં ચઢી જે ગયો; મારો૦
 સ્વરૂપકુસુમકરો, ગંધ મનભ્રમરે,
 અંતર લપટાઈ, લીધો જેટલો ચહ્યો; મારો૦
 રસતણા પાનકેરા અંતમાં તેણે,
 ભ્રમરને બદલે નિજને બદલ લહ્યો; મારો૦

ક્ષારપુત્તલિનું સમુદ્રશોધન.

પદ ૩૯૧. (વિરહીના વિરહ આ ફેડી, એ લય.)

એક મીઠાની પુત્તલિ સિન્ધુતલને શોધવા ચાલી,
શોધવા ચાલી, ઉડે અવલોકવા ચાલી;

ઉડાણે શોધવા ચાલી.

સિન્ધુકેરી સુન્દરતા દીસે શું ધોળી કે કાળી,
શાં શાં મૌકિતકાદિ સિન્ધુએ રાખ્યાં જ સંભાળી; ઉડે એ શોધવાં
શોધે માપ કેટલું સિન્ધુનું નયનો નીચાં ઢાળી,
સિન્ધુમાંહિ શું ચોપાસ છે તે નિરખવા હાલી; ઉડે
પણ જેમ જેમ ઉડે જતી હતી સિન્ધુ નિહાળી,
તેમ તેમ સ્વયં તે પુત્તલિકા, ગળાતી ચાલી; ઉડે
ભૂલી ગઈ નિજને ક્રમે તે પૃથક્તાવાળી,
સિન્ધુવિષે એકરસરૂપે થતી નિજને ભાળી; ઉડે
શું શોધશે, શોધાઈ ગઈ જ્યાં શોધવાવાળી,
ધન્ય તું પુત્તલિકા ! નિજ સ્વરૂપે દેહ તેં ગાળી; ઉડે
જેની વૃત્તિપુત્તલિકા સ્વરૂપસિન્ધુવિષે મહાલી,
પરિણામે સ્વરૂપસિન્ધુવિષે તેણે નિજને આગાળી; ઉડે

હૃદયને નિર્મલ કરવા અર્થે સાધન સાધવા સાધકોને ઉપદેશ

પદ ૩૯૨. (જન્મ ધરીને આવો રૂડો રે, એ લય.)

આ હૃદયને નિર્મલ થાવા રે, સાધન સધળાં,
સહ સન્ને હો વીર ! ગુરુકળથી રે જી,
હૃદયનું શોધન કર્યાવિણુ વીરો ! મેલ નિતાન્ત ન જતો રે જી,
મેલ ગયાવિણુ ઉજ્જવલ જ્યોતિનો, રમ્ય પ્રકાશ ના સુહાતો રે; સાધન
સદ્ગુરુશુશ્રૂષા, શુદ્ધ કરે છે, હૃદયના મેલ રૂડી રીતે રે જી,
સર્વસ્વ અર્પીને, સર્વસ્વ ભાવવડે, પહેલી સેવા એ કરે પ્રીતે રે; સાધન
પછી ગુરુબોધને આગ્રહપૂર્વક, કરવા શ્રવણુ વિચારો રે જી.
જેનાથી ઉજ્જવલ હૃદયવિષે ઉઠે, શ્રેયકારક સંસ્કારો રે, સાધન

બોધનું ચિન્તન હરધડી કરતાં, ગુરુમંત્ર સતત ઉચ્ચારો રે જી,
મંત્રાનુષ્ઠાનવિણુ હૃદયની રમ્યતા-કેરો રહે છે ઉધારો રે; સાધન૦
વિરામશો નવ યત્નથી બન્ધુ । થાતાં સુધી મંત્રસિદ્ધિ રે જી,
મંત્રસિદ્ધિ થાતાં પછી આવે, કર્તવ્યમાત્રનો અવધિ રે; સાધન૦
સર્વ અંશથી સદ્ગુરુસંબંધ, હૃદયની મલિનતા યાજો રે જી,
ઉપેન્દ્રપ્રભુકરુણાલાગી જન, હૃદય સ્ફટિકવત્ ન્યાજો રે; સાધન૦

આ જ ક્ષણે.

૫૬ ૩૬૩. (લાવણી.)

મહત્ કાર્ય કંઈ કરવાનું છે ? તો તે કરી લો આ જ ક્ષણે,
કઠિન જણાતું હોય પરંતુ તે આદરી લો આ જ ક્ષણે.
કાલતણો વિશ્વાસ ન કરશો, આજનું કરી લો આ જ ક્ષણે,
આજ સુધાર્યે કાલ સુધરશે, શુભ કાંઈ સ્મરી લો આ જ ક્ષણે.
સુગીત કંઈ ગાવાનું હોય તો, તે ગાઈ લેજો આ જ ક્ષણે,
મલિન વાતાવરણ એ રીતે, સુધારી દેજો આ જ ક્ષણે.
કાંઈને કંઈ શુભ વચનો કહેવાં, હોય તો કહેજો આ જ ક્ષણે,
કાલ થતાં કહેવાય ન તેથી, કહી તે દેજો આ જ ક્ષણે.
પ્રેમતણો એક શબ્દ હોય પણ, તેને કહી દો આ જ ક્ષણે,
પ્રેમી કાલ ઉઠી ન મળ્યા કદી, માટે વધી લો આ જ ક્ષણે.
સ્મિત વદન દર્શાવવું હોય તો, દર્શાવી લો આ જ ક્ષણે,
એ રીતે નિજનાંને સુખી કરી, હરખાવી લો આ જ ક્ષણે.
સ્નેહી સંબંધી સર્વપ્રતિ કંઈ, પ્રીતિ બતાવો આ જ ક્ષણે,
સર્વપ્રતિ સદ્ભાવ તમારો, આજ જણાવો—આ જ ક્ષણે.
સુખજનક શુભ જે કંઈ હોય તે, વિચારી લેજો આ જ ક્ષણે,
મૂકજો આ જ ક્ષણે આચારે, આ જ ક્ષણે તે આ જ ક્ષણે.

સ્વરૂપાનુભવ કરનાર સાધકના ઉદ્ગાર.

૫૬ ૩૬૪. (પ્રભુએ હાથ ગ્રહો, હું સનાય થયો,—એ લય.)

પ્રભુએ કરુણા કરી, મતિ સ્વરૂપે ઠરી, શુદ્ધ પદમાં શમી રહ્યો આજ.
સુખ શું શકું ઉચ્ચારી, કહી શું શકે વૈખરી, અનુભવમાં રમી રહ્યો આજ.

ઉરમાં હવે ન ઉઠતા, વિધવિધ વિપરીત ભાવ,
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કરણો હવે, રમે ન ખોટા દાવ,
અંતર્મુખતા સજી, બહિર્મુખતા ત્યજી, લક્ષ્યે મન સંયમી રહ્યો આજ;—
જે અનુભવ લહેતાં શમે, વાણીના વ્યાપાર,
અવર ધન્વિયો પણ નહિ, દાખવી શકે વિકાર,
એવી સ્થિતિમાં રહી, સઉથી પાર વહી, ચિતિતત્ત્વે વિરમી રહ્યો આજ;—
ભાવાભાવ ન જ્યાં રહ્યાં, જ્યાં ન ગ્રહણ નવ ત્યાગ,
હું તું તે પણ જ્યાં નહિ, જ્યાં નવ દ્વેષ ન રાગ,
તત્ત્વમધુ જ્યાં રહ્યું, જ્યાં પિયૂષ વહ્યું, આ મનભ્રમરત્યાં ભ્રમી રહ્યો આજ;—
સ્વરૂપચમત્કૃતિરૂપ લહું, જગના સર્વ પ્રસંગ,
ઉપજે અંતર્ અણુછતા, સ્વરૂપાતન્દતરંગ,
(એ) કરુણા પ્રભુની લહી, પ્રભુને શરણે રહી, નરહરિને નમી રહ્યો આજ;—

વૃત્તિઓ વિશ્વસનીય નથી.

પદ ૩૯૫: (પ્રિય પ્રભુવિણ કાંઈ ન ચેન પડે, એ લય.)

વિશ્વાસ ન ધરશે વૃત્તિતણો,

વૃત્તિતણો—નિજ મનમતિનો;—

ક્ષણમાં ઉપજે, ક્ષણમાં ટળતાં, વૃત્તિતણાં કંઈ કંઈ સ્ફુરણો;
યથાર્થ અનુભવ ઉપન્યાવિણ નથી, સ્થિર રહેવાં અંતઃકરણો;—
અશુભનું ચિંતન કરતી હરઘડી, શુભનાં થાતાં વિશ્મરણો;—
પ્રતિકૂલ ભાવવિષે એ વહેવા, વેગ કરે અમણો ત્રમણો;—
સર્વાંશે સત્કાર્યે વહેતી, એવી આવે થોડી ક્ષણો;—
તે જ ક્ષણે સત્કાર્ય સાધી લો, વૃત્તિ કરે જવ વેગ ઘણો;—
સહજ ઉપેક્ષા કરતાં કરશે, અનેક અવિહિત આચરણો;—
વૃત્તિનો જય સહજ થવો નથી, સેવ્યાવિણ સદ્ગુરુચરણો;—
ઉપેન્દ્રસદ્ગુરુઅનુગ્રહબલથી, વૃત્તિનો દુર્વેગ હણો;—

હૃદયને પ્રવોધ.

પદ ૩૯૬: (મારા હૃદયના વાસી વહેતા આવો, એ લય)

વહાલા હૃદય ! ન દુર્બલ થા તું, આ જગતમાં બલિષ્ઠ તું થજે—બલિષ્ઠ.
ન કશાથી કદાપિ મુઝાતું, આ જગતમાં બલિષ્ઠ તું હજે—બલિષ્ઠ.

• લિષ્ટ ને પુરુષાર્થી વીરની, જગને આજ નર,
 પ્રખલ પરાક્રમી થઈ તું કરજે, કાર્ય મહત્ત્વ ને મધુર; આં
 વહાલા હૃદય ! અસત્ય નવ વદ તું, તું નિત્ય સત્યવાદી હજે;—સત્યં
 પરિણામે અસત્ય નથી સદ્તું, તું નિત્ય સત્યવાદી હજે;—સત્યં
 શત્રુ કે સ્નેહીસાથે કદી, અસત્ય દાવ ન ખેલ.
 પ્રભુને સત્યાગ્રહીદારાએ, કામ કરાવવું રહેલ; તું
 વહાલા હૃદય ! ન નિષ્કુર થા તું, તું અંતરે દયાલુ હજે; દયાલુ
 ધન્ય હૃદય જેનું દયાથી સોહાવું, તું અંતરે દયાલુ થજે; દયાલુ
 તારું અહિત કરે તે પ્રતિ પણ, તુજ દયા નવ ત્યાગ,
 ખોટું સહેવું પડે તોય પણ, સહન કરી—અનુરાગ; તું

સર્વનું મૂલ મન.

૫૬ ૩૬૭. (મન ભૂલાવે, મન લોભાવે, એ લય.)

મન સુખ લાવે, મન દુઃખ લાવે, બંધમોક્ષ મન લાવે જી,
 સુખ દુઃખ ઉભયથી રહિત અવસ્થા, પણ એ મન ઉપજાવે જી.
 મનુષ્યને મન શાન્તિ પમાડે, મન ચક્રે જ ચઢાવે જી.
 મનુષ્યની મન ઉન્નતિ સાધે, એ એને જ પડાવે જી; મન
 મન મનુષ્યને કરે મહેશ્વર, એ મન શ્વાન બનાવે જી.
 ત્રિવિધિ તાપથી ઉગારવું મન, ત્રિતાપમાંહિ તપાવે જી; મન
 જે મન ટાળે વિકારને તે મન, વિકાર પ્રકટાવે જી,
 નચાવવા જે સમર્થ તેને, ધડીભર પણ તે નચાવે જી; મન
 મનને ઉચ્ચ કરે કે અધમ એ, મનુષ્યને જેમ કાવે જી,
 મનુષ્ય મનને કરે તેવું તે, કમથી થાવું આવે જી; મન
 મનુષ્યનું સહિ ધાયું થવું જો, મન એ આવે દાવે જી,
 મનને કેવળ અધીન કરે તે, સાચો સાધક કહાવે જી; મન

૬૪ ને નિરંતર સન્નિધિમાં અનુભવનાર વૃત્તિની ઉક્તિ.

૫૬ ૩૬૮. (પ્રિયતમ મારે હૃદયકમલ જોઈ સખીરી, એ લય.)

નિત્ય નિકટ નરહરિ પ્રભુ મારે. ન્યૂતતા પછી શી.

કહો મારે, ન્યૂતતા પછી શી ?

હંસલાને મળ્યું માનસસર પછી, ઉણપ મોતીની શી,
 દષ્ટિમાં દિવ્ય પ્રકાશ આવ્યા પછી, જરૂર જ્યોતિની શી
 પછી તેને, જરૂર જ્યોતિની શી ? નિત્ય૦
 અર્થાને અર્થની સિદ્ધિ થયા પછી, લાગે તેને ખામી શી,
 પ્રેમાને પ્રીતિપાત્ર મળ્યા પછી, તેને રહે કમી શી,
 કહો તેના ઉરમાં રહે કમી શી ? નિત્ય૦
 માવ્યા પેલાં આપનાર મળે પછી, કાળજી કરવી શી,
 અક્ષયપાત્ર મળ્યા પછી ભરથી, કોઠી ભરવી શી,
 નિરર્થક કોઠી ભરવી શી ? નિત્ય૦
 નાંખી રહ્યા અહો ! મુજપર પ્રિયતમ, અમૃતદષ્ટિ શી !
 આતકરૂપ હું પર સ્વાતિબિંદુ-કરુણાની વૃષ્ટિ શી !
 મને મળે વૃષ્ટિ પુષ્ટિ શી ! નિત્ય૦

હૃદયમંદિરમાં પ્રવેશી આત્માથી અભિન્નરૂપે અનુભવ
 કરવા જીવને ઉપદેશ.

૫૬ ૩૯૯. (તતુ આ મંદિર-વિશ્વનાથનું ૨,—એ લય.)

પેહું શું દિવ્ય સદન દીપતું રે જો જો જો !
 પલટાવી તેને તું આજ, મહિં પ્રવેશીને,
 ન્યાસે એ ધામ તું તમામ, જરી જો જો જો !
 તારું સમગ્ર છે એ બીતરે તે જો જો જો ! બહાર બ્રમે તું શા કાજ;—
 અલૌકિક વિભવો તો ત્યાં રહ્યા તું જો જો જો ! લૌકિક વિભવોએ ત્યાં જ;—
 ખુલ્લો મૂક્યો ત્યાં તારે અર્થ તે તું જો જો જો ! અનુભવજ્ઞાનઅંથરાજ;—
 દિવ્ય નાદ શ્રવણ કરાવતાં તે જો જો જો ! વાગે ત્યાં અદ્ભુત ઝાંઝ;—
 પ્રાપ્તવ્યમાત્રનું એ ધામ છે તું જો જો જો ! તેમાં તું સ્થિર થઈ વિરાજ;—
 અદ્ભૂત અધીન થશે તેને તું જો જો જો ! ધોરી લે શિરપર તાજ;—
 ચમકે અધિષ્ઠાતા સત્તામાત્રનો તું જો જો જો ! સિદ્ધ કરીશ તું સામ્રાજ્ય;—
 અભેદરૂપે (એ) હૃદયમંદિરે તું જો જો જો ! સર્વોત્તમા નરહરિ મહારાજ;—

વિષયી વૃત્તિપ્રતિ તિરસ્કારયુક્ત વચનો.

પદ ૪૦૦.

વિષયી વૃત્તિ । તુજને ધિક્કાર.

ક્ષણ ક્ષણ અંતઃકરણતણો તું, કરે નીચો અધિકાર;—
 વિહિત ભોગ ત્યજ અવિહિત ભોગે, જવું એ તુજ વ્યાપાર;—
 દુઃખ અનંત સહે પંણ જાતી, તું તે ને તે દ્વાર;—
 વિકારી ભાવથી નિરખે પરધન, પરસત્તા, પરદાર;—
 અરે । પુટ્યાં નહિ કાં તારાં આ, ઉભય નેત્રનાં દ્વાર;—
 સાન ન આવે, કર્મસત્તાનો, સહે અપરિમિત માર;—
 આજ સુધી કહે શું ફલ કાઢ્યું, કરતાં અસદાચાર;—
 ચરણે નમવા યોગ્ય તને તે, કરતા (તુજ) તિરસ્કાર;—
 (તું) ધારે, ભોગે શમે રાગ તો, વ્યર્થ એ તુજ વિચાર;—
 તુજ સ્વભાવ આગ્રહથી ન ત્યાગીશ, ત્યાં લગી નથી છૂટનાર;—
 કાટિનો તે થતો કાડીનો, તુજને સ્વીકારનાર;—
 વિશ્વે એક જ વિજયી તે જે, તુજ પરાસ્ત કરનાર;—
 એક સમર્થ શ્રીસદ્ગુરુશિશુપ્રતિ, તારું ન કશું વળનાર;—

કૃપાની યાચના.

પદ ૪૦૧. (અમો અખળાને માયા વહાલી, એ લય.)

હું તો કરુણા ચહું છું એક તારી,
 જગમાં હસાવો, જગમાં રડાવો,
 તેના પર દષ્ટિ નથી મારી રે, મારી રે,
 મારી, દષ્ટિ મારી; હું તો
 ચિંતવું હું નહિ, પુલમાંહિ રાખો કે,
 મારો સંસારે ધાવ કારી રે, કારી રે,
 કારી, ધાવ કારી; હું તો
 અન્યના પુષ્પહારકરતાં પ્રિય ગણું તેને,
 તું જો આવીને મૂકે આરી રે, આરી રે,
 આરી, ગળે આરી; હું તો

તારી કૃપામાં મારા પ્રાણ ! બધું રહ્યું,
તારી કરુણાપર જાઉં વારી રે, વારી રે,
વારી, જાઉં વારી; હું તો •
તારી કૃપા એ હું તો જાણું છું મારી,
ધક્ષિતમાત્રની ખારી રે, ખારી રે,
ખારી, જાણું ખારી; હું તો •
છીનવી ભલે મારું સર્વ તું લેજે,
રાખજે પરંતુ એક જારી રે, જારી રે,
જારી, કૃપા જારી; હું તો •

મનને પ્રોત્સાહક વચનો.

પદ ૪૦૨. (ધન્ય મંગલ દિન આજ રે, એ લય.)

મન ! મિથ્યા શું મુઝાય રે, શિર પ્રભુ ગાળે છે.
શ્રુગાલનો સ્વર શુણી સિંહશિશુ—થી શું ગભરાવાય રે; શિર •
રણતૂરથી પણ નવ ડરનારો, (તે) પિપુડી શુણી ડરી જાય રે; શિર •
પોતાના ચીતરેલા ચિત્રથી, લય શું પ્રકટાવાય રે; શિર •
દુઃખ કલેશ તેં ઉપજાવ્યા તે, જોઈને શીદ અકળાય રે; શિર •
સિંહનો વેશ ધરે તે શું પો—તાને ફાડી ખાય રે; શિર •
તુજ પર ઉપાધિવેશ ધર્યો તેં, (પછી) શીદ કંપાવે કાય રે; શિર •
વેશ પલટીને તુજથી જે ક્ષણ, મૂળ સ્વરૂપે અવાય રે; શિર •
તે ક્ષણ તારું પ્રતિકૂલ સઘળું, ઝાકળસમ અંજાપાય રે; શિર •
નિડર રહે પ્રિય મન ! તું મારા, લહી ઈશ્વરની રહાય રે; શિર •
પ્રભુકરુણા થાતાં તુજ સહજે, યોગક્ષેમ સધાય રે; શિર •
પ્રભુ સ્મરી જગથી નિઃસ્પૃહી થા છો, થવાનું હોય તેમ થાય રે; શિર •

ચિદ્દ્યુતિની દર્શનાભિલાષા.

પદ ૪૦૩. (જય શ્યામસુંદર સુખકારી રે, એ લય.)

જય ચિદ્દ્યુતિ વિશ્વવિલાસી રે, તુજથી દશદિશ વિકાસી,
તુજથી દશદિશ વિકાસી રે, અભ્યંતર તુજ પ્રભા શી !—
આજ છીએ અંતરથી સર્વે, તુજ દર્શનઅભિલાષી રે;—

દર્શન દર્ષ દેહીને કરજે, નિજ રૂપસમ દિવ્યાંશી રે;—
 તુજ દર્શન નવજીવન જગવી, દાખવે પદ અવિનાશી રે;—
 સ્વન્મય છર્મએ, અનુભવ એવો, દે હિર પ્રકટ પ્રકાશી રે;—

ગુરુનો જયજયકાર.

પદ ૪૦૪. (કુલની પાંખડી લ્યો પ્રાણ, એ જય.)

ગુરુનો સદૈવ જયજયકાર,	
મન તું અહોરાત્ર લલકાર; ગુરુનો.	
જેને સ્મરતાં સહજ સધાતા, પરાર્થ ને વ્યવહાર,	
જે ગુરુના અનુગ્રહથી થાતો, સ્વરૂપસાક્ષાત્કાર;	ગુરુનો
જેના છાયાછત્રનીચે જીવ, નિર્ભય પદ ઠરનાર,	
અશરણુશરણુ અબલનાં બલરૂપ, શિશુગણુતારણુહાર;	ગુરુનો
સ્વયંપ્રકાશસ્વરૂપ જે જીવનું, હૃદયધ્વાન્ત ઠરનાર,	
પ્રસન્ન થાવામાં લક્ષિતવિણુ, જે ન કશું જોનાર;	ગુરુનો
સદ્ગુરુસમ સંસારે સુદૃઢ, નાવ નથી મળનાર,	
જેના સખલાશ્રયથી જીવ આ, નિર્ભય ઉતરે પાર;	ગુરુનો
ગુરુગુણુ ગાંતાં હૃદય ન હલમલ્યું, જીવતરને ધિક્કાર,	
નરહરિસમ સદ્ગુરુ સંસારે, થયા ન કો થાનાર;	ગુરુનો

કર્તવ્યપ્રતિ લક્ષ આપવા પ્રબોધ.

પદ ૪૦૫. ગરુડ.

જીવન આ ચાલ્યું ને ચાલે, હવે તો આંખ ખોલી જો !	
નગારું દ્વારપર ખેસી, વગાડે કાળઢોલી જો !	
ગણે જેને તું સંપત્તિ, નથી એ વસ્તુ કંઈ કિમતી,	
ચઢાવ્યો ઢોળ ઉપરથી, અને મંહિ એહ પોલી જો !	જીવન
નથી એ શેરડીસાંઠો, પરંતુ વાંસનો દાંડો,	
કુટાયે શિદ થઈ ગડો, જરી તેને તું છોલી જો;	જીવન
કહેને સાધ્યું શું સાચું, ચિત્ત શા ઉચ્ચમાં રાચ્યું,	
ક્રિયામાં શું મૂક્યું, વાંચ્યું, તું તારા મનથી ખોલી જો;	જીવન

शुद्ध विरागनो विशेषतः सर्वत्र अभाव.

શુદ્ધ આ વિરાગ ક્યાં ન જોયો, કો અધિકારિના અંતરે; શુદ્ધ,
પ્રખર વિરાગના અગ્નિવિના કહો, કોણે અંતરનો મેલ ધોયો; કો
સાધી વિરાગ તીવ્ર અભિમાનીને, આત્મતત્ત્વમાં ન કો એ પ્રેયો; કો
અંતર મહેલ શું દીધો છે કોઈનો ? જ્યાં લગી વિરાગથી ન છોયો; કો
નિર્મલ જીવન તેનું જ વિશ્વે, વાસનાનો કાટ જેણે લોહો; કો
જાગી ન જોયોતિ વિરાગની અંતર, જાણવું જે જન્મ એણે ખોયો; કો
નરહરિપદ અનુલવી આ વિશ્વે, સાચો વિરાગી સુખે રહ્યોયો; કો

१ अभूतम्.

ધર પ્રભુનું અદ્ભુત ધ્યાન,

અની દૈવી અગ્નિસમાન,

જે દહે કામનારાન,^૧

તુજ સાધી લે કલ્યાણ, તને ભગવાન, મળ્યા સદ્ભાગ્યે; ઓ.

વિશ્વનિયંતાની અકલ લીલાનું સ્વરૂપ સમજવા અભીપ્સા.

પદ ૪૦૮. (જરા કહોજ સાંવરીયા શાં બહુ કર્યાં; એ લય.)

કહો વિશ્વનિયંતા ! આ શાં તંત્ર રચ્યાં;

તંત્ર રચ્યાં, સહિ જેમાં પચ્યા.

કહો.

અલૌકિક આપી સંપત્તિ, અનબો તો કૃપણ તેને,

દીધું ઔદાર્ય તો હાથે ન દીધી કોડી પણ તેને;

દીધી વિદ્યા ધણી જેને, ન શ્રદ્ધા તો દીધી તેને,

રચી સામર્થ્યની મૂર્તિ, ન જીવન દીધું તો તેને;

કહો.

મૂકી વિદ્યુત વાણીમાં, ક્રિયામાં તો ન દીધું કંઈ,

ક્રિયા કરનારને પૂરા ન મળતા સાધનો તો કંઈ;

નથી એ કોયડો છૂટતો, જીવોકેરી મતિથી કંઈ,

કરુણા આપની વિણ શુદ્ધિ જીવની જહેર મારી ગઈ;

કહો.

કહે જેને સહિ ' છે છે ' પરંતુ સત્ય નથી તે તે,

ન દ્રષ્ટિએ ચઢે તેને, કહે વિદ્વાન તો છે છે;

બધું કંઈ અટપટું દીસે, જગતમાં ભાસતું જે જે,

પ્રભુ ! દો સત્ય જ્ઞાનરહસ્ય સહિનું જીવમતિ આ લે; કહો.

ઇષ્ટમાં વિશ્વાસને ધરી નિઃશ્વાસનો ત્યાગ કરવા ઉપદેશ.

પદ ૪૦૯. (કથીરમાં મોહ ધરે શું ભાઈ, એ લય.)

અરે જીવ ! મૂકે કાં નિઃશ્વાસ, ધાર વિશ્વંભરનો વિશ્વાસ.

તુજ જીવનમાં નિષ્ફલતા લહી, શા માટે મુઝાય,

નિષ્ફલતાના હેતુ શોધી, લે તો ઝટ સુધરાય;

અરે.

નિષ્ફલતાથી ડરીશ-ડગીશ, તો તે કરશે હાણ,

પણ તેને ટાળવા મથીશ તો, પરિણામે સુખ જાણ;

અરે.

નિઃશ્વાસો નાંખ્યેથી જીવન, નિત્ય બગડતું જાય,
 દુર્બળતા ત્યજી પ્રબળ વીરતા, ધાર્યે ધાર્યું સધાય; અરે૦
 નિરુસાહીની સાથે પ્રભુને, નિરુસાહી થવું ગમતું;
 પ્રભુ નિરુસાહી થાયે તો, કોણ દીયે મનગમતું; અરે૦
 નિઃશ્વાસો નીચે લઇ જતા, તેથી તેને ત્યાગ,
 ઉત્સાહી રહી કર્તવ્યે મય, થઇશ સદા મહાભાગ; અરે૦

સાધન સાધ્યાવિના જીવનો ઉદ્ધાર થતો નથી.

પદ ૪૧૦. (શાનું તું ચિંતન કરે, એ લય.)

સાધનવિણુ જીવનું તરણ—નથી એ નિર્વિવાદ,
 આજ કાલ કે અન્ય જન્મે તું ભલે પછી સાધ.
 તું જેટલું સાધીશ સત્વર, તેટલું દુઃખોથકી,—
 તું મુક્ત થઇને વિચરશે, આ વિશ્વમાં વહેલો નકી;
 તું વિપત્તિથી છૂટવાને, ધમ્મજો હો હાલ જો,
 તો આજ સાધન સાધજે, ને જો નહિ, પછી કાલ તો.
 રમતની પેરે સાધનો, સાધ્યે કશું ન સધાય,
 ફલ ત્યારે મળતું યદા, કટિ કસી સાધન થાય;
 ચિન્તા ખીજા કોઇને હશે, તુજ જીવનના ઉદ્ધારની,—
 એવું તે ધાર્યું હશે તો જાણ બાજી હારની;
 નિશ્ચય સમજજે તુજવિના તારો ખીજો તારક નથી;
 તો ચેતી જલદી લાલ લે, તુજ સાધનોમાંહિ મથી.
 ફરી ફરી કહું છું જાણજે, સાધનવિણુ ઉદ્ધાર,—
 તારો થયો નથી કદી, અને કદી થાનાર.

શ્રી ઇષ્ટના અનુગ્રહિત સાધકોની અનુગ્રહની અપ્રતીતિના સમયની દીન અભ્યર્થના.

પદ ૪૧૧. (અમે ઇષ્ટ શ્રી નૃસિંહ પદે મહાલીએ રે, એ લય.)

તમે શાને વિસારી મેલ્યા બાપજી । રે,
 અમે અપરાધી તોય પણ બાલ; તમે૦

અમે જીવ તે કદીક ક્રોધ કીજીએ રે	
તમે પ્રભુ તે તો દર્શાવો વહાલ;	તમે૦
અમે દુઃખી તે કંધક બોલી બેસીએ રે,	
તમે બોલ્યા સામું ન બેનાર;	તમે૦
અમે કષ્ટના કા'યા તે જરા રોધએ રે,	
તમે થઇને આંસુના દહોનાર;	તમે૦
અમે નાકલીંટી તમપાસે તાણીએ રે,	
તમે નાકતણી ટેક રાખનાર;	તમે૦
અમે વાંકવાળા તોય તમ રાંકડા રે.	
તમે રંકને તો રાય કરનાર;	તમે૦
અમે દોષના તો કોષ છીએ વા'લમા રે,	
તમે થઇને દયાના ભંડાર;	તમે૦
અમે વિસરણા તે આપને વિસારીએ રે,	
પણ સ્મરતું મૂકીને આ વાર;	તમે૦
હવે બોલ્યું આલ્યું તે માફ કીજીએ રે,	
તમે દાખવજો પૂર્વ જેવો પ્રેમ;	તમે૦
એક અસલ અકૃપા ન દાખવો રે,	
બીજું કરજો તમારે શવે તેમ;	તમે૦

તત્ત્વદષ્ટિ એ જ યથાર્થ દષ્ટિ છે.

પદ ૪૧૨. (ચિદાકાશવિણ અન્ય કાંઈ નથી, એ ભય.)

યથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિ થયા વિણ, અંધપણું જાણો;	
અસદષ્ટિથી ત્યાં લગી જીવ આ, જીએ રતનને પહોણો;	
	દષ્ટિવિણ અંધપણું જાણો
જ્યાં પાયાનું ઠેકાણું ન ત્યાં, અસ મહેલ જોતો,	
એ મહેલનું સુખ કહી, વણદીસ્યે, અતે પછી રોતો;	દષ્ટિ૦
અસદષ્ટિથી જ્યાં જ્યાં જીવ આ, દુઃખ દુઃખ દુઃખ દેખે,	
તત્ત્વવિસ થાતાં તે સધળું, સુખમય સુખમય લેખે;	દષ્ટિ૦
જીવને ભયદ જણાતું તત્ત્વદષ્ટા તેથી ન બહીતો,	
વાસ્તવ દષ્ટિવાનની વિશ્વે, જોવાની જુદી રીતો;	દષ્ટિ૦

વિદ્યાની જેમ જળખિંદુમાં, અદ્ભુત કંઈ જોતો,
 સર્વ વ્યતિકરમાં કંઈ અવનવું, નિરખી જ્ઞાની મ્હોતો; દષ્ટિ
 તત્ત્વદષ્ટિને કરનાર સાધન જાણો સાચું,
 અન્ય લલે બહુ કયું શોભીતું, પણ તે પાત્ર જ કાચું; દષ્ટિ
 યથાર્થ તત્ત્વદષ્ટિ થયા વિણ, વિરમો ન સાધનથી,
 નરહરિ ચિંતી તત્ત્વદષ્ટિને, પામો આ જ જીવનથી; દષ્ટિ

પોતાના પ્રયત્નમાં સદાય થવા બાલભાવે શ્રી રૂપને અભ્યર્ચન

પદ ૪૧૩. (અમારી લાજ તમારે હાથ હેનાથ નિભાવજો જ, એ લય
 મારી ઠેલણગાડી તાત । તમે જરી ઠેલજો જ.
 મને નિરાધાર કરી છૂટો જરી નવ મેલજો જ.
 શક્તિનો મને અંશ ન મળીઓ, પણ તમ શક્તિથી છું બળીયો
 મુજ વાંસે રહી ધસી । મને જરી ધડેલજો જ; માર
 બાલક આપતણો છું સ્વામિ, કરુણાદષ્ટિ કરો મુજ રહામી,
 રોહવડે મુજ સાથ, નાથ । જરી ખેલજો જ; માર
 પ્રયત્નમાં જરી જરી વાધું છું, ચિત્ત હું તો તમથી સાધું છું,
 ગુંચ પડે મહિં કંઈ, તો પ્રભુ । ઉકેલજો જ; માર
 ચાલક પાલક આપ જ મારા, નોંધારાના છે આધારા,
 બાજ બગડે (તો) ત્યાંથી, ઝટ સંકેલજો જ; માર
 મુજ ઉન્નતિના નિર્ધારિત સ્થળ, પહોંચી શકું હું સત્વર દુર્બળ,
 એવા કમથી ગુરુવર । ગાડી હકેલજો જ; મારી

સર્વત્ર ચિત્તિજ્યોતિની વ્યાપકતા.

પદ ૪૧૪. (પડતી હવે મુજને બળર, એ લય.)

જેયું સકલ વિશ્વે ફરી, તારા વિના કાંઈ નથી,
 તું સર્વમાં બ્યાપી રહ્યો, વ્યતિરિક્ત તુંથી કંઈ નથી;
 તુંથી પ્રકાશે સર્વ આ, સત્તા જુદી તુંથી નથી,
 અભાંડ આ સઘળાવિષે, જે તું નથી તો કંઈ નથી.
 અલૌકિક જ્યોતિ શી । તારી,

વ્યાપી સહિમાં તોય, સર્વથી ન્યારી,
 અહા ! તુજ આ શી બલિહારી; અલૌકિક૦
 મથે છે નિત્ય આ જીવો, રહસ્યો જાણવા કંઈ કંઈ,
 પરંતુ વ્યર્થ છે તે સર્વ જે કરુણા નથી તારી;
 સ્મરણચિંતન સદા તારું, સદોદિત ધ્યાન પણ તારું,—
 કરાવીને મને દેખાડ મુજ ઈષ્તિતની બારી; અલૌકિક૦

તત્ત્વાનુભવી પુરુષનું સ્વરૂપ.

પદ ૪૧૫. (મારા નાયના આશ્રયમાં, એ લય.)

જેનાં હૃદય ઝીલે બ્રહ્મમાં,
 તેને વિશ્વે ન દુર્ગમ કાંય.
 જેને તત્ત્વઅનુભવ થાય,
 તેને ક્યાંથી નડે કંઈ અપાય.
 મહામુક્તસમ વિચરે, રહી નિર્ભય નિર્ભ્રાન્ત,
 ઉગ્ર દવાનલમધ્યમાં, પણ રહે પરમ પ્રશાન્ત;
 તેનો વાસનાકોપ દહાય,
 સંકલ્પો ન સહજ પણ જ્યાંય; જેનાં૦
 હોય ન કોડી એક પણ, તેહ મહા સમૃદ્ધ,
 નિજ સ્વરૂપૈશ્વર્યે સદા, કાં જે તે સંબદ્ધ,
 ન સ્પૃહાથી તેને સ્પર્શાય,
 ના વિકારથી તે લલચાય; જેનાં૦
 કદી મોજથી તે સેવતો, વિવિધ જગદ્વ્યવહાર,
 તદપિ અંતરથી સદા, ઉદાસીન રહેનાર,
 સ્પષ્ટ નિર્લેપતા સમજાય,
 (જેનું) એવું હૃદય તે જીવ્યો ગણાય; જેનાં૦

પુનરાગમ્યતામ્.

પદ ૪૧૬. ગરબી.

આવજો, આવજો, આવજો રે, ફરી સદ્દલાગી બન્ધુઓ ! આવજો,
 પુણ્યપ્રદ આવાં સત્કાર્ય સાધવા, સમય ફરી ફરી લાવજો રે;—

આવા પ્રયત્નો નિજ આશ્રમે સેવતાં, અભ્યંતર જ્યોતિ જગાવજો રે;—
સ્નેહભર્યાં સદ્ભાવ પરસ્પરમાં હ, પ્રેમવડે રાખજો-રખાવજો રે;—
શુદ્ધ હૃદયમાંથી શુદ્ધ જ્ઞાનનીર નીતર્યાં, શુદ્ધ ભાવે પીજો-પીવડાવજો રે;—
ઉભરાતા અંતરની ભાવનાઓ ભાળી, આકર્ષી ભેટજો-ભેટાવજો રે;—
દિવ્ય ક્રિયા ચિંતનાદિ સાધીને સહજમાં, જીવનને દૈવી બનાવજો રે;—
સદ્ગુરુપ્રસાદવડે હિત સાધવાને, પ્રાણાત્મા । તેડશું-તેડાવજો રે;—

શ્રીસદ્ગુરુવાગ્માહાત્મ્ય.

પદ ૪૧૭. (જય શ્યામસુંદર સુખકારી રે, એ લય.)

જય સદ્ગુરુવદનવિહારિણિરે, જય અમૃતવર્ષિણિ વાણિ !
જય અમૃતવર્ષિણિ વાણિરે, જેને સેવે ઋષિમુનિધ્યાનિ.
નવજીવનમય કરી દે જેની, જીવનવલ્લિ કરમાણી રે. જય૦
જેના આસ્વાદનથી ઉદ્ધરે; મંદધી પામર પ્રાણીરે; જય૦
નવઉત્સાહતણું બલ અંતર, સહજે આપે આણીરે; જય૦
તાપમાત્ર ટાળીને ઉરના, આપે શાન્તિની લ્હાણીરે; જય૦
તુજને શ્રવણ કયું એ અમ જીવનની સાચી કમાણીરે; જય૦
શ્રવણથી અનુભવમાં આવી ઠર, યાચીએ એ કલ્યાણિ । રે; જય૦

પરાર્થ જીવિત પુરુષોનું જીવન ધન્ય છે.

પદ ૪૧૮. (જીવનના જીવનનું જીવન, એ લય.)

ધન્ય ત્રિભુવનમાં તેનું જનન, સ્વાર્થથી ઉપરતિ પામી મન,
છે વિશ્વે જેનું પરાર્થ જીવન.
અનુપમ રસભર્યું એહ જીવન, ન લૌકિક, એ તો દૈવી સુજન.
એવા એક જીવનથી અનેક જીવન વાસ્તવ જીવન પામે,
જડ ને શુષ્કસમાં હૃદયો કંઈ, નવપલ્લવ થઈને જામે,
વિશ્વ આ નિશ્ચય પરિણામે, પરાર્થજીવિતને શિરનામે;—
આપે અમરરસથી બની રસબસ, ઈતરને સુખરસ પીવડાવે,
સ્વાર્થપરાયણ નિજ સુખસાધક ભાવ સંકુચિત ના લાવે,
તેહ અંદનતરુસમ કહાવે, દિવ્ય પરિમલ નિજ પ્રસરાવે;—

પોતાનું ત્યજી, પરનિજ સમજી, અભેદભાવ પ્રકટ કરતાં,
ભાગ્યશાક્ષી નર, સંસ્મૃતિસાગર-થી તારીને પછી તરતા,
આચરણ સુસેવ્ય આચરતા, અન્યમાં પ્રભુતાને ધરતા;—
નિજથી જો કોઈ, સુખી ન શક્યું થઈ, વ્યર્થ જીવિત તેનું જાણો,
પરાર્થ જીવન, બન્યું ન ક્ષણ પણ, પુરુષ નહિ પણ તે પહોણો,
વાત આ દષ્ટિએ આણો, પરાર્થો થઈ મોજ માણો;—

શ્રી ઇષ્ટની અનુગ્રહપૂર્ણ દૃષ્ટિની ઇચ્છાવાળા સાધકની તદર્થ શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ પ્રાર્થના.

પદ ૪૧૯. (કુલની પાંખડી લો પ્રાણ, એ લય.)

અમીભરી આંખડીનું પાન,	
છે એ મુજ જીવનદહાણુ.	ભરી૦
અન્ય ભલે ધન વૈભવ ધર્યછે, માગું ન તેવું દાન,	
સ્નેહપાન દષ્ટિનું કરાવી, પરિતૃપ્ત કર પ્રાણુ;	અમી૦
તુજ અમૃતદષ્ટિ મુજ કરતી, ભયમાત્ર પરિત્રાણુ.	
ભુરકીભર્યાં તુજ નયન નચાવી, હરી લે મારું ભાન;	અમી૦
ભલે બીજને દે જે માગે, વિધવિધ અનુપમ જ્ઞાન,	
પણ મુજ પ્રતિ તો કરજે નયનની, ભાવભરી કંઈ સાન;	અમી૦
સર્વ મળ્યું મુજને હું માનીશ (જો) ધરીશ આ વિનતિ ધ્યાન,	
તારા કૃપાકટાક્ષઉપર તો, મુજ જીવન કુર્યાન;	અમી૦

શ્રી ઇષ્ટવિરહાલાપ.

પદ ૪૨૦. (ઈશ્વર ક્યાં અમો શોધું, એ લય)

ધડી ધડી વિરહ પ્રભુનો અંતરે કંઈ અનવધિ
અનવધિ સાલે, તપે તનુ વિરહની જવાળે,
ધડી

અણસમજીઆગળ રાખીએ, મુખ હસણું
આંસુ ધૂપાં નયનોથી કદી કદી વહી જતું
પ્રભુવિણુ ભરાતો હૃદયમાં કુમો ન કો ખ
એ હૃદયને પ્રભુવિણુ અરે કો પાંખમાં

કહેતા બીજને ઉલટી તે તો, મૂર્ખતા ન્યાળે,
અણુઅણુભવી એ સ્થિતિ ન સમજી શકે કે કાળે; ધડી૦
સ્નેહેથી બાંધ્યાં વહાલે ને ત્યજી દીધાં વહાલે,
વિધિએ લખ્યો શું વિરહ રે રે ! કઠિન આ લાલે; ધડી૦
સઘળું ય છે પણ પ્રભુવિના તે શૂન્ય સરવાળે;
રસિયાવિના રસિકાહૃદય, કે સંગ જમ મહાલે; ધડી૦
ઉડાણથી વૃત્તિ સઉમાં, નિરસતા લાળે,
અંતરનું મૂળ સુકાય, કયાંથી વૃક્ષ પછી ફાલે; ધડી૦
સઉ રસ ગયો, સઉ કસ ગયો, ફળ પુલ ન કોષ ડાળે,
છે દેખવારૂપ આ જીવન, તે પણ હવે ચાલે; ધડી૦
એ જીવનનાથ કરે કૃપા તો, જીવન ઉગ્મળે,
નહિ તો નિરર્થક આ જીવનને, ભલે ઓગાળે; ધડી૦

અંતરની અશ્રદ્ધાથી વાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં સ્વભાવથી યતા મેદો.

પદ ૪૨૧. (લાવણી :)

અશ્રદ્ધા થાતાં ગુરુપ્રતિની કૃતિ કેમ બદલાયે,
તેના સ્વરૂપકેરૂં ચિત્ર અહીં, કિંચિત્ ચિતરાયે.
શ્રદ્ધાથી લાંબા શિરસહ, સાષ્ટાંગ હોય થોતા,
અદ્ભુતકડા સાષ્ટાંગ થાય પછી પગ ભાંગી જતાં.
ધુંટણીયે પડી નમન થાય પછી, માત્ર કેડ નમતી,
પછી માત્ર હાથ જ જોડાતાં; (એ) અશ્રદ્ધાની કૃતિ.
'હાજી' નું 'હા' થાય પછીથી ડોકું ધૂણાવાતું,
'આપ' બોલતું ભૂલાઈ જમ પછી 'તમે' જ બોલાવું.
અભ્યુત્થાનસહિત ગુરુને ઘટે માન દેવું,
(પણ) બે ત્રણ વખત ગુરુ ઉઠે તો (પછી) ગમે બેસી રહેવું.
શ્રદ્ધા વિનયથી જનને ગુરુની પાસે બેસાડે,
અશ્રદ્ધા મર્યાદા ત્યજી, કદીક સુવાડે.
વાણીમાંહિ વિવેક રહે નહિ, ગમે તેમ બોલે,
હાહા હીહી કરી ચઢાવે, ચિત્તને ચગડાળે.
ગમે તેમ હલકું વદતાં પણ નવ સંકેતચાયે,
નેત્રાદિ અવયવના ભાવો, પણ અવિહિત થાયે.

પોતાનું ત્યજી, પરનિજ સમજી, અભેદભાવ પ્રકટ કરતાં,
ભાગ્યશાલી નર, સંસૃતિસાગર-થી તારીને પછી તરતા,
આચરણ સુસેવ્ય આચરતા, અન્યમાં પ્રભુતાને ધરતા;—
નિજથી જો કોઈ, સુખી ન શક્યું થઈ, વ્યર્થ જીવિત તેનું જાણો,
પરાર્થ જીવન, બન્યું ન ક્ષણ પણ, પુરુષ નહિ પણ તે પહોણો,
વાત આ દષ્ટિએ આણો, પરાર્થો થઈ મોજ માણો;—

શ્રી ઇષ્ટની અનુગ્રહપૂર્ણ દષ્ટિની ઇચ્છાવાળા સાધકની તદર્થ શ્રી ઇષ્ટપ્રતિ પ્રાર્થના.

૫૬ ૪૧૬. (કુલની પાંખડી લો પ્રાણ, એ લય.)

અમીભરી આંખડીનું પાન,
છે એ મુજ જીવનલ્હાણુ. ભરી૦
અન્ય ભલે ધન વૈભવ ધર્યો, માણું ન તેવું દાન,
સ્નેહપાન દષ્ટિનું કરાવી, પરિતૃપ્ત કર પ્રાણુ; અમી૦
તુજ અમૃતદષ્ટિ મુજ કરતી, ભયમાત્ર પરિત્રાણુ,
જીરકીભર્યાં તુજ નયન નચાવી, હરી લે મારું ભાન; અમી૦
ભલે ખીજતે દે જે માગે, વિધવિધ અનુપમ જ્ઞાન,
પણ મુજ પ્રતિ તો કરજે નયનની, ભાવભરી કંઈ સાન; અમી૦
સર્વ મળ્યું મુજને હું માનીશ (જો) ધરીશ આ વિનતિ ધ્યાન,
તારા કૃપાકટાક્ષઉપર તો, મુજ જીવન કુર્યાન; અમી૦

શ્રી ઇષ્ટવિરહાલાપ.

૫૬ ૪૨૦. (ઈશ્વર ક્યાં અમો શોધું, એ લય.)

ધડી ધડી વિરહ પ્રભુનો અંતરે કંઈ અનવધિ સાલે,
અનવધિ સાલે, તપે તનુ વિરહની જવાળે,
ધડી ધડી અનવધિ સાલે.
અણસમજીઆગળ રાખીએ, મુખ હસતું અણચાલ્યે.
આંસુ ધૂપાં નયનોથી કદી કદી વહી જતાં ગાલે; ધડી૦
પ્રભુવિણુ ભરાતો હૃદયમાં કુમો ન કો ખાળે,
એ હૃદયને પ્રભુવિણુ અરે કો પાંખમાં ઘાલે; ધડી૦

કહેતા બીજને ઉલટી તે તો, મૂર્ખતા ન્યાળે,
અણુઅણુભવી એ સ્થિતિ ન સમજી શકે કે કાળે; ધડી૦
સ્નેહેથી બાંધ્યાં વહાલે ને ત્યજી દીધાં વહાલે,
વિધિએ લખ્યો શું વિરહ રે રે ! કઠિન આ ભાલે; ધડી૦
સધણુંય છે પણ પ્રભુવિના તે શત્રુ સરવાળે;
રસિયાવિના રસિકાહુદય, કે સંગ જમ મહાલે; ધડી૦
ઉડાણથી વૃત્તિ સઉમાં, નિરસતા ભાળે,
અંતરનું મૂળ સુકાય, કયાંથી વૃક્ષ પછી ફાલે; ધડી૦
સઉ રસ ગયો, સઉ કસ ગયો, ફળ પુલ ન કોષ ડાળે,
છે દેખવારૂપ આ જીવન, તે પણ હવે ચાલે; ધડી૦
એ જીવનનાથ કરે કૃપા તો, જીવન ઉગળે,
નહિ તો નિરર્થક આ જીવનને, ભલે ઝોગાળે; ધડી૦

અંતરની અશ્રદ્ધાથી બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં સ્વભાવથી યતા મૈદો.

૫૬ ૪૨૧. (લાવણી :)

અશ્રદ્ધા થાતાં ગુરુપ્રતિની કૃતિ કેમ બદલાયે,
તેના સ્વરૂપકેઈ ચિત્ર અહીં, કિંચિત્ ચિતરાયે.
શ્રદ્ધાથી લાંબા શિરસહ, સાષ્ટાંગ હોય થોતા,
અદ્ભુતકા સાષ્ટાંગ થાય પછી પગ ભાંગી જતાં.
ધુંટણીયે પડી નમન થાય પછી, માત્ર કેડ નમતી,
પછી માત્ર હાથે જ બેડાતાં, (એ) અશ્રદ્ધાની કૃતિ.
'હાજી' નું 'હા' થાય પછીથી ડોકું ધૂણાવાતું,
'આપ' બોલવું ભૂલાઈ જમ પછી 'તમે' જ બોલાવું.
અભ્યુત્થાનસહિત ગુરુને ઘટે માન દેવું,
(પણ) બે ત્રણ વખત ગુરુ ઉઠે તો (પછી) ગમે બેસી રહેવું.
શ્રદ્ધા વિનયથી જનને ગુરુની પાસે બેસાડે,
અશ્રદ્ધા મર્યાદાં ત્યજી, કદીક સુવાડે.
વાણીમાંહિ વિવેક રહે નહિ, ગમે તેમ બોલે,
હાહા હીહી કરી ચઢાવે, ચિત્તને ચગડાળે.
ગમે તેમ હલકું વદતાં પણ નવ સંકેતચાચે,
નેત્રાદિ અવયવના ભાવો, પણ અવિહિત થાયે.

અંતરના કચરાને કૃતિમાં કાઢી બતલાવે,
 પોતાની કિંમત તે પોતે, હલકી અંકાવે.
 અશ્રદ્ધાળુ મતિ ક્રમે પછી ગુરુટીકા કરતી,
 તેથી આગળ વધી પછી નિંદા પણ ઉચ્ચરતી.
 ગુરુને પણ કંઈ બોધ આપવા-તણો પ્રયત્ન કરે,
 પ્રથમ મર્મમાં પછી સ્પષ્ટ પણ, કહેતાં તે ન ડરે.
 ગુરુમાં માનુષભાવ નિરંતર અધિક દઢ કરતો,
 ગુરુથી સમ, પછી ગુરુથી અધિક તે પોતાને ગણતો.
 સખ્યભાવ ગુરુથી બાંધે પછી જરા વહે વાંકો,
 આગળ વધતાં 'હું ગુરુનો ગુરુ' ધરે એમ ફાંકો.
 ગુરુ પાસેથી જ્ઞાન ગ્રહેવાની બુદ્ધિ છોડી,
 ગુરુ સાથે સમભાવ ધરીને, કરે જ્ઞાનગોળિ.
 " આપણુ છઠ્ઠાએ આવા " આપણે કરવું જોઈએ આમ,
 એ આદિ વચનો કહી સાથે, ગુરુનું ગણતા નામ.
 હલકી ભૂમિમાં ગુરુની સાથે, થઈ રહે ગુરુસમાન,
 ગુરુ વાત જરી ઉંચી કરે ત્યાં (તે) કરે બુદ્ધિ નિજ મ્યાન.
 ગુરુની સમીપ રહી કદાપિ, સચ્ચિંતન ન કરે,
 પાછળ ગુરુને દોષ દીયે કે, ગુરુ કંઈ બોધ ન દે.
 વિષય વાતને પલટી ગુરુ કંઈ સચ્ચિંતન કાઢે,
 મૌન રહે, કાં કંઈ નિમિત્તથી કરે પલાયન તે.
 અથવા ગુરુને બહુ ડાહ્યા લહી મનથી મંદ હસે,
 અશ્રદ્ધાવિષ જાણો વ્યાધુ, તેની નસે નસે.
 આ વિષુ અનેક વર્તન અશ્રદ્ધાને લઈ થાતાં,
 સાવધ શ્રદ્ધાળુ જન-તેવું, કરતાં ડર ખાતા.
 શ્રદ્ધાની કિંમત છે જેને તેણે શ્રદ્ધાના,
 લોપ થવાના કારણથી ચેતી બનવું શાણા.
 શ્રદ્ધા તો સંપત્તિ ગણાયે, જે તે બોધ બેસે,
 આધ્યાત્મિક ફલ શી રીતે તે જીવનમાં લેશે.
 શ્રદ્ધાળુ રહી નિજ જીવનને, ઉચ્ચ કર્યા કરવું,
 એ જ હાર્દ આ વચનનું સમજી, સુકૃત્ય આચરવું.

હરિગુરુનું અધિક સ્મરણ કરવા મનને પ્રબોધ.

પદ ૪૨૨. (અનુપમ ભેટ આપીશ ખાળા, એ કથ.)

હરિગુરુ એક લજ્જ મન મારા, સિદ્ધાર્થ થશે સહિ તારા;—હરિં
 સુખઆશ વિધવિધ ધારીને, તું વિષયમાં વહી જાય છે,
 આનંદ ગ્રહેવા તું નિરંતર, બહિર્મુખ થઈ ધાય છે;
 તું શાન્તિ શાન્તિ પુકારતું, શાંત્યર્થ કહીં અથગાય છે, સિં
 હરિલજ્જનવિણુ પણ અન્ય કાઈ ઉપાયથી ન પમાય છે;
 ઝટકેરી ઝીણી કાટમાંથી જેમ જળ ટપકી જતું,
 આયુષ્ય તેમ વહે, ધડી પછી તે થશે હટું ના હટું,
 મહોડું વિકાસીશ તે વખતે પણ કામમાં ના આવતું,
 ક્યું જે હશે હરિસ્મરણુ તો તે તે વખતે સુખ લાવતું; સિં
 છે પ્રાણુ ત્યાં લગી પ્રાણુનાથ જરૂર પુજને ભેટશે,
 આજ બહિર્મુખતાતણી જે સમજી સઘ સમેટશે,
 છોડી બીજું ચિન્તન હરિસ્મરણુ, તું ભાવથી ભેટશે,
 તો જાણુ પુજ સ્વામિ તને નિશ્ચય હૃદયશું લપેટશે; સિં
 કરક બની શીઠ જાય છે, શીઠને વૃથા ગલરાય છે,
 શિર છે સમર્થ શ્રી સદ્ગુરુ, તે આમ શું ભૂલી જાય છે ?
 તારક નથી દૂર, તારનારું, નાવડું તૈયાર છે,
 તું ખેસ એટલી વાર છે, પછી પાર-ખેડો પાર છે; સિં

ઉન્નત સ્થિતિએ સત્વર પહોંચવા સૂચન.

પદ ૪૨૩. (રાણા અગ્રો વતન તે પાંજે, એ કથ.)

ક્યારે જશે સ્થિતિએ પેલી,
 આ સ્થિતિ તો છે નિરાશ ભરેલી;
 એ સ્થિતિમાં શુભ આશ રહેલી,
 બ્યાં ન કરી મુશ્કેલી; ક્યારે
 સુખવાદી જીવન નથી આંહિ,
 દિવ્યદર્શનો થાયે ત્યાંહિ;
 વૃત્તિ રહેતી માતેલી; ક્યારે

અહિં સંકલ્પો સ્વાર્થતણા છે,
 જીવકૃત્યન્ધન આંહિ ધણાં છે,
 મુક્તત્વ ત્યાં રહું રેલી; ક્યારે૦
 પેલી સ્થિતિમાં બોધની લહરી,
 ચિત્તસમુદ્રે ઉઠતી ફરી ફરી,
 જે અનુભવથી ભરેલી; ક્યારે૦
 શુદ્ધ જીવન જે સહજ ગણાતું,
 પ્રભુપદપ્રતિ જે મન આ પળાતું,
 પ્રાપ્ત થવી પછી સહેલી; ક્યારે૦

પુરાણ પુરુષને આંતર દેશમાં નિમંત્રણ.

૫૬ ૪૨૪. (હરે મારે બેઠો રે મારો પ્રાણજીવન, એ લય.)
 જુના ઓ જોગી ! રે, મારા દેશવિષે કંઈ આવજો રે જી,
 નવા નવા વેષ ધારી, જોગીના જોગ જોઈ,
 તમને ભૂલ્યા, તે હર નવ લાવજો; ઓ૦
 માનવ જીવન કેરાં મૂલ્ય ભુલાયાં રે,
 પાછા આવીને તે સમજાવજો; ઓ૦
 પરાયાપણાથી અમે છઠ્ઠાએ લદાયા રે,
 અમમાં અમારાપણું લાવજો; ઓ૦
 શરીરનું નૂર વેચ્યું, ધન અને ધાન્ય વેચ્યું,
 અમને અમારું પાછું અપાવજો; ઓ૦
 વિચાર વેચાયા, મન ને હૃદય વેચાયાં રે,
 સમય નકામો ન ગુમાવજો; ઓ૦
 પિંડ વેચાયા અને, પ્રાણ વેચાયા રે,
 ઓથ તમારી કંઈ જણાવજો; ઓ૦
 તમારા જીવનદેશ જેવો અમ દેશ કરવા,
 (તમે) સાધન સાધેલાં તે સધાવજો; ઓ૦
 જુના ઓ જોગી ! હડી ગુહામાં^૧ ભરાયા રે,
 ત્યાંથી આવીને રણ ગર્જાવજો; ઓ૦

વિશુદ્ધ પ્રેમ એ નેત્રનું દિવ્ય અંજન છે.

૫૬ ૪૨૫. (આંખણાં હોય રે સ્નેહીથી શોભનીયાં, એ લય.)

આંખે આંખે પ્રીતિનાં અંજનીયાં,

થાય રમ્ય જેથી લોચનીયાં;

આંખે

સમ સર્વત્ર વિલોકીએ, એક પ્રેમ ભરપૂર,

નિરખીને તેમાંનું કંઈ, પ્રભુતાકેરું નર,

કરીએ હૈયાનાં રંજનિયાં;

થાય

વિશુદ્ધ દૈવી પ્રેમ એ, પ્રભુનું સ્વરૂપ અગમ્ય,

તેમાં ભળી તદ્દરૂપ થઈ, પ્રેમ મંત્રનાં રમ્ય,—

અંતરમાં કરીએ ગુંજનીયાં;

થાય

પ્રભુમય સૌને ભાળવું, નયનનું એ સાર્થક્ય,

અભેદભાવ લહાવતા, પ્રેમવડે એ શક્ય,

એ તો પ્રભુનાં પૂજનીયાં;

થાય

સ્વરૂપાનુભવ કરતી મતિને કેવો અનુભવ થાય છે.

૫૬ ૪૨૬. (ધિયુ ધિયુ પુકારતી રે, એ લય.)

શુરુ શુરુ ઉચ્ચારતી રે, મતિ આ ઢળે સ્વરૂપની માંહ,

સ્વરૂપમય સદા સહજ થઈ જાય, પૃથક્તા પછી કદી ન જણાય.

અતત્ત્વ ચિન્તન ત્યાગીને, ઉંડી ઉતરતી જાય,

વિકારમાત્રથી રહી અજગીને, તત્ત્વતલે સ્થિર થાય,

તત્ત્વમય બની જતી રે; પછી જ્યાં અખંડ શાન્તિ કમાય;—

સ્વરૂપની દઢ ભાવનાથી, જીવત્વસ્પુરણ વિલાય,

“સન્નિવૃત્ત શિવરૂપ હું જ છું,” એ અનુભવે લહાય,

સર્વમાં ચિતિઘૃતિ રે, વિલસી રહી એમ સ્પષ્ટ સમજાય;—

તે સ્થિતિનો આનન્દ શો, અહો ! કથો ન કથાય,

ઉપેન્દ્રશુરકરુણા યતામાં, સમગ્ર સ્થિતિ પલટાય,

મતિ મટી થઈ પતિ રે, નિરંતર મલક મલક મલકાય;—

પોતાના ધામનું દર્શન કરાવવા શ્રીઈષ્ટને અભ્યર્થના.

૫૬ ૪૨૭.

આપનું ધામ બતાવો, ગુરુજી ! આપનું ધામ બતાવો.
આપ વિહોણા રાખી અમને, શીદને નાથ ! સતાવો;—ગુરુજી.
આપના ધામમાં આવવા અહીંના, કર્મનું પાનું પતાવો;—
આપના ધામના અમો પ્રવાસી, અધવચ નહિ અટકાવો;—
મુલા પડેલા અમને સ્વામિ ! હવે અધિક ન ભુલાવો;—
આપના ધામના આપ જ જ્ઞાતા, માટે લેવા આપ આવો;—
આપના ધામમાં રંક અમોને, આશ્રયનો દો લઢાવો;—
અમો યાત્રિને આપનું ધામ જ, સર્વથી શ્રેષ્ઠ ચઢાવો;—

ઈષ્ટજાપ એ સર્વ દુઃખોથી મુક્ત કરનાર સાધન છે.

૫૬ ૪૨૮. (સાર આ સંસારમાં ન જોયો, એ લય.)

છૂટેલું જીવત્વ કેમ આપે? હો કોઈ જ્ઞાતા તો બોલજો,

એક માત્ર ઇષ્ટનામજાપે.

શુભ દર્શનની ભાવના ઉઠી, કેવી રીતે સર્વમાંહિ વ્યાપે ?— હો.
સાધક ચિત્તનું આંચલ્ય છોડી, કેવી રીતે (તેને) સ્થિર

કરી સ્થાપે ?—હો.

જન્મજન્મમાંતરફત કર્મોના, સંસ્કાર શી રીતે ઉથાપે ?— હો.

હરધડી ઉઠતી અવિહિત ભાવના, કેમ કરી મૂળને જ આપે ?—હો.

બાહ્યવિષયમાં વહેતા મનપર, નિગ્રહની છાપ કેમ છાપે ?— હો.

અશ્રદ્ધામાં ઉઠતા અંકુર, કેવી રીતે મૂળમાંથી કાપે ?— હો.

સદ્ગુરુ સાચો અનુગ્રહ કરીને, કલ્યાણ કેમ કરી આપે ?— હો.

“ મલાઈ કર મલા હોગા. ”

૫૬ ૪૨૯. (ગંઝલ.)

ભલાઈ કર, ભલાઈ કર, અરે ઓ યાર ! દુનિયામાં,
ભલાઈ વિણ કહેને સાર શો સંસાર આખામાં.

અરે આ ઝાડને આ પહાડ-જો ! જો ! આંખ ખોલીને,
કરે કેવીં લલાઇ એ, ન એકે શબ્દ ખોલીને.
ભરી દૌલત ખજાનામાં, પવન રાખે તું માથામાં,
ભલો થઇને જરા તો ભર લલાઇ એ ખજાનામાં.
પ્રભુ નહિ પૂછશે જે કેટલી કીધી કમાઇ તેં,
પ્રભુ તો પૂછશે જે કેટલી કીધી લલાઇ તેં.
પૂછે પ્યારો ન ખાંધ્યા કેટલા કિલ્લા હવાઇ તેં,
પૂછે એ કેટલી ને કાની લીધી તેં દુવાઇ તેં.
ન જોતા એ વિભવ તારા, પરંતુ એ જીએ તારા,
સીતારામાં લલાઇના, ચળકતા કેટલા તારા.
સહ કોઇ ઓલિયા મુર્શદ, તને ઉપદેશ દે સોંધા,
ભણું થાવા ચહે તો તો, 'લલાઇ કર લલા હોગા.'

અન્યને સુખી કરવામાં જ જીવનનું સાર્થક્ય છે.

૫૬ ૪૩૦. (જીવું તો થયું રે દેવળ જીવું તો થયું, એ લય.)

શાનું જીવ્યું રે, જગમાં શાનું જીવ્યું,
કાઇને સુખીયાં ન કીધાં તો તો શાનું જીવ્યું.
ભલે બહુ ભણીયા, ગણીયા, ધન ધામ પામ્યા,
સુખી કર્યા વિણ તે સહિપર પાણી ફેરવ્યું; કાઇને
નિજનાં થઇને જો સંગી રહ્યાં કષ્ટ સહેતાં,
મનને મગજ તો બધું વ્યર્થ ફેળવ્યું; કાઇને
માનવજન્મ ભણો અન્ય સુખાર્થે,
જાતે સુખને તો શ્વાને પણ ભોગવ્યું; કાઇને
ધન્ય તે જનને (જેણે) સુખી કરતાં ખીજને,
કષ્ટ સહ્યું તે માન્યું સુખ મેળવ્યું; કાઇને
સાચો દયાળુ જગમાં એક જ ભણો,
પરને દુઃખી જોઇ જેનું હૃદય દ્રવ્યું; કાઇને
કરમ પ્રસાદ પ્રભુનો, પામતો તે તો,
નિજ ભોગ દઇને પણ પર દુઃખ ખેરવ્યું; કાઇને

ઈશ્વરની અકલ કલા.

૫૬ ૪૩૧. (રે બંસરીયકી વનમાલી, એ લંચ.)

એ અટપટી કળા કંઈ તારી,
કંળી ન શકે કોઈ ત્રિકાળદર્શી,
ત્યાં મતિ કોણુ અમારી ? એ૦
શેલડી સરખી, માનવજીવન-
કેરી ગતિ અતિ ન્યારી,
આગળ મધુરી અમૃતરસભરી,
એ જ પછળથી ખારી; એ૦
કરતુરી કાળી, (પણુ) સુગંધવાળી,
કીધી મનહરનારી,
ઉપરથી જડસમી, પણુ ઉર રસભરી,
કરી કંઈ તે સન્નારી; એ૦
અગમ્યસરખી, લીલા નિરખી,
જઈએ તુજપર વારી.
જગતખાણી, રમત અટપટી,
નાથ ! તારી બલિહારી; એ૦

શ્રીસદ્ગુરુશરણ પ્રયત્નના માર્ગને સુગમ કરનાર છે.

૫૬ ૪૩૨.

પ્રયત્નના પંથે રે, નિરાશાના ખડક ધણા,
હૂરથી દેખાયે રે, કુંગર એ તો રળિયામણા.
ઉપરથી દેખાય સરલ પણુ, એ તો વસમી વાટ,
આગળ વધતાં કદી કદી તો દે-ખાય ન ધર કે ધાટ,
આસપાસ ત્યાં જોતાં રે, દુઃખમાં રહે ન મણા; પ્રયત્નના૦
“ હમણાં સિદ્ધ કરીશ આ યત્ન હું ”, પહેલાં લાગે એમ,
પણુ ડગલાં જેમ આગળ ભરીએ, સમજાયે તેમ તેમ,
કામ ન સહેલું એ તો રે, ચાવવાના લોહના ચણા; પ્રયત્નના૦
દેખાયે કદપનાનેત્રથી, સઘળી વાતો સહેલ,
પરંતુ વારતવ યત્ન નથી એ, મનરંજનના ખેલ,
એ તો દળવાનાં રે. ભીનાં ધડેનાં દળણાં; પ્રયત્નના૦

મેળવવા ધારેલી સિદ્ધિ, પ્રથમ જાણાય નજીક,
પણ કટિ-કસીને જેમ જેમ થાયે, પ્રયત્ન અધિકાધિક,
તેમ તેમ દૂર ભાસે રે, સિદ્ધિમંદિરઆંગણાં; પ્રયત્નનાં
સદ્ગુરુઅનુગ્રહ ને સદ્ગુરુકળ, પણ જો હોયે પ્રાપ્ત,
સહજ પ્રયત્ને સિદ્ધિ મળતી, છો હોય કષ્ટવ્યાપ્ત;
માટે અનન્ય ભાવે રે, રહેવું શરણે નૃહરિતણાં; પ્રયત્નનાં

ब्रह्मनी उपासना करवा प्रबोध.

૫૬ ૪૩૩. (નચ્છોજી રાજ તમથી હારી, એ કવ.)

સાચો થા પ્રહતો ઉપાસી,

ॐ स'सृतिवासि । साय०

અષ્ટમ ન તુ દેહાધ્યાસી,

३ विषयविलासी; सायो०

સગવાં પહેરીને લલ્લે થઇશ ના સંન્યાસી,

સધળું ત્યાગીને ભલે થઈશ ના વનવાસી,

પણ અંતરથી તું નિરંતર રહી ઉદાસી,

થા ભવપ્રવાસી; સાચો.

અહીંના દર્શનની વિશ્લેષણ તો આશા શી ?

• વિષયવિરાગવિણ કેમ થઈશ તરવાભ્યાસી ?

અધ્યાસવિના કદિ પ્રહ્ન શકાય ન ભાસી,

જો ! ડ્યાસી ડ્યાસી; સાચો.

અહમનું દર્શન ટાળે સઘ જનિમૃતિકાંસી,

સહજ સ્વભાવે થાયે સિદ્ધિઓ સહ દાસી,

ઝટ પ્રહ્મનું દર્શન કરવા થા ઉદ્દાસી,

જે છે સુખરાશિ; સાચો॥

इष्टानुग्रहं भान न करनार अंतःकरणना सोपालंभ उद्गार.

૫૬ ૪૩૪. (વાહરે લટકો મેં જોયો તમારો, એ સય,)

જાના રો' બધું જાણી મૂક્યું છે,

છેતા રો' એ તો જાણી મૂક્યું છે,

જાણી મૂક્યું છે, બધું જાણી મૂક્યું છે;

કંઈક કાળથી આણ્યો મને પણ,
 દળદર હજી મારું કંઈ ન પૂંકયું છે; જાનાં
 ધણી થયા પણ ધરના ઢોરનું,
 પૂછ્યું ન, ખાધું કે આ તે ભુખ્યું છે; જાનાં
 કરગરી કરગરી કહ્યા કયું પણ,
 તમારા મનથી તો ગધેકું ભૂંકયું છે; જાનાં
 કહેવાનું હજી બાકી રહ્યું શું,
 કહી કહીને મારું માથું દુખ્યું છે; જાનાં
 બોલી બોલીને હાંફ ચઢી છે,
 બોલવું પણ હવે નેવે મુક્યું છે; જાનાં
 મારો કે તારો હાથ તમારે,
 ઢોર આ તો તમને વેચાઈ ચુક્યું છે; જાનાં

હૃદયમાં જઈ વિવિધ અનુભવ લેવા મનને ઉપદેશ.

૫૬ ૪૩૫. (ગાન મધુરાં કંઈ બા, એ લય.)

હૃદયસરે જઈ નહા, પ્રિય મનવા ! હૃદયસરે જઈ નહા,
 એ સરવરનાં જલ અતિ મીઠાં, તેમાં રસબસ થા;—
 કમલ સુકોમલ ત્યાં કંઈ ખીલ્યાં, જળે ગંધ મહેવા;—
 ચિત્તાકર્ષક ગાન થતું ત્યાં, ધર તું તન્મયતા;—
 દલ આલિંગન દેળે પ્રીતે, સુન્દર સ્વરૂપ છે ત્યાં;—
 વિષયભોગિ ! તુજને ત્યાં મળશે, ભોગો ભોગવવા;—
 ભોગરહિત પરિણામે થઇશ જો, હૃદયે ધરીશ સ્થિરતા;—
 સમિચદ્ધન પ્રભુ ત્યાં છે તે શું, એકરૂપ થઈ જા;—

શ્રોઈષ્ટના સમીપ રહેવા નિમિત્ત સ્તુતિ.

૫૬ ૪૩૬. (મમ ઉરસરના રમનારા, એ લય.)

મારા નયનતણા એક તારા,
 મારા હૃદયની અમૃત ધારા,
 મુજ એક જ જીવનદોર.

રહ્યાં શુષ્ક જીવન આ મારાં,
 તેમાં અવનવો રસ ભરનારા,
 તમે મુજ અંતરના ચોર;
 આ વિશ્વે વિહરતી વાદળી હું,
 હઉં દૂર પણ તમ પ્રતિ લળી-લળી રહું,
 પ્રસન્ન કરી તમને પણ થનગન નયનું મારા મોર; મારા
 તમે ચન્દ્ર હૃદયના છો મધુરા,
 છો તમે ન મળવામાં શૂરા,
 હરી કરી પાછું તમને જોતું,
 મુજ આ ચિત્તચક્રોર; મારા
 આપણુ નિશ્ચિન સંગી રહેતાં,
 એકમેકને ઉર કંઈ કંઈ કહેતાં,
 જીવન લહાવ પરસ્પર અનુપમ-
 અનુભવશું કંઈ ચોર; મારા

અનન્યાશ્રયો સાધકના ઉપાસ્યપ્રતિ ઉદ્ગાર.

પદ ૪૩૭. (અમે સહ એક જાડની ડાળ, એ લય.)

અમે પ્રભુ ! એક આપના દાસ,
 આભ અવનિ ખે એક થાય પણ, ત્યજીએ ન એ વિશ્વાસ;- અમે
 અન્ય ઉપાસ્ય ભલેને અનવધિ સિદ્ધિપ્રદાતા હોયે,
 આપ ભલેને અનવધિ દુઃખો, અમને આપો તોયે;- અમે
 અન્યને ઉપાસી, ઈશ્વરસરખો, થાય ભલે એક જંતુ,
 સિદ્ધિરહિત અમે સહ વિશ્વે, રહીએ ભલે પરંતુ;- અમે
 અદ્ભુત બળ કે શક્તિ અલૌકિક, શકે અન્ય કે આપી,
 ભલે શક્તિ કે બળહીન રાખો, અમને નિત્ય, તથાપિ; અમે
 સંસ્મૃતિસાગરમાંહિ તવ પદનાવવિષે અમે બેઠા,
 આપને અધીન છંદ્રએ, તારો, અથવા પાડો હેઠા;- અમે
 અમ કલ્યાણનિકેતન જાણી, આપનો આશ્રય લીધો,
 સુખ વા દુઃખ દેવાનો તમને, પરવાનો અમે દીધો; અમે
 થયા આપના કોટિકદ્યે અન્યતણા ન થનારા,
 નરહરિ સ્વામિ ! એહ ટેક અમ, આપ જ નીભાવનારા;- અમે

નેત્ર એ હૃદયગતભાવોનું દર્પણ છે.

૫૬ ૪૩૮. (ગૃહસ્થાશ્રમની શોભા સઘળી, એ લય.)

લલિત જીવનની હૃદયલલિતતા લોચનથી સમજાય,
 એ લોચનમાં લલિત ભિમ્બિના, પ્રાણુ પ્રકાશિત થાય (૩); લ૦
 એ લોચન કંઈ હોય રસીલાં, નિર્મળ મનહર ને હરખીલાં,
 પ્રસન્નતા રહેતી તે માંહી, શાંત સુધારસ ઝરે સદાય; એ૦
 એ લોચન નથી ક્રોધ કરતાં, સદા સ્નેહીને હુંક દેતાં,
 શોકથી નવ કદી સંકોચાય, કલેશ અશ્રુથી કદી ન ભીંજાય; એ૦
 ધડી ધડી જોવા ભાવ ઉલટે, નિર્વિકાર કાંઈ પ્રેમ પ્રકટે,
 અકારણે આકર્ષાવાય, જોતાં કદી નવ તૃપ્ત થવાય; એ૦
 એ દૃષ્ટિનાં બન્ધન ન્યારાં, જન્મ્યા નથી કો છોડવનારા,
 એક કટાક્ષ જ જો ફેંકાય, તે જનમન રસબસ થઈ જાય; એ૦
 એવાં નયનોને નિરખવા, એ દૃષ્ટિપાતોને ઝીલવા,
 જીવનનો એ દહાવ ગણાય, ધન્ય પીયૂષ એ પી ને પાય; એ૦

આંતર જ્યોતિનાં રશ્મિ ફીલવા નિમંત્રણ.

૫૬ ૪૩૯. (મારી ક્યારીમાં મહેંક મહેંક મહેંક, એ લય.)

મારા અંતરમાં જ્યોતિ એક જાગી, સુભાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો-રશ્મિ ઝીલો.
 જેની દીપ્તિથી માયા દૂર ભાગી, સુહાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો-રશ્મિ ઝીલો.
 રશ્મિ એ અલૌકિક, જીવનને ઉજાળતી,
 અંતરનાં તિમિરને તે સહજમાં ટાળતી,
 પૂર્ણપણે તેમાં અનુરાગી, મહાભાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો-રશ્મિ ઝીલો.
 જે કાંઈ જેવું છે તેવું બતાવતી,
 ભ્રાન્તિને ટાળી ને સ્વરૂપને જણાવતી,
 અન્ય સર્વ આસક્તિ ત્યાગી, વિરાગી કોઈ,
 રશ્મિ ઝીલો-રશ્મિ ઝીલો.

પૂર્ણ અભિમુખતા એ રશ્મિને ઝીલાવે,
તન્મયતા થાતા હૃદય જ્યોતિ તે જગાવે,
સિદ્ધિ સધાવે મોંમાંગી, બડલાગી કોષ,
રશ્મિ ઝીલો-રશ્મિ :

અંતિમ અભ્યર્ચના.

પદ ૪૪૦. (જય જય જગપતિ, એ લય.)

જય કલ્યાણનિકેતન સ્વામિ । છો સઉના અંતર્યામી;-જય૦
માનવજીવન તવ આધારે, વહી રહ્યાં છે આ સંસારે,
(તિને) કરજો ઉન્નતગામી; જય૦
જરી પણ લીધો આપનો આશ્રય, તેનો તો પરિણામે જયજય
પણ તારો જે કામી;-જય૦
દુર્ખલને પ્રભુ આપનું દો બલ, આપતાણું પદ પરમ અવિચળ
જેથી શકે એ પામી; જય૦
સ્વતંત્ર છો પ્રભુ અનુગ્રહ કરવા, અનુગ્રહવિણ આ જીવ નથી ત
દો દુર્દૈવને ડા'મી; જય૦
નરહરિનાથ । અધિક નવ કહીએ, કરુણા કરજો જેથી રહીએ,
તવપદમાંહિ વિરામી; જય૦

॥ ॐ श्री ॥

श्री श्रेयस्साधकअधिकारीवर्गना सहगुरु
श्रीमद् उपेन्द्राचार्यजना रयेला
आकर्षक ग्रंथो.

मूल्य : पोस्टेज :

श्री उपेन्द्रगिरामृत-प्रथम परिवाह.	१-८-०	०-२-०
श्री दिव्यमूर्ति.	१-०-०	०-१-०
श्री सुदामाख्यान.	०-८-०	०-१-०
श्री शुकजनकाख्यान.	०-३-०	०-१-०
श्री सद्बोधमन्दार-प्रथम गुच्छ	२-०-०	०-३-६
जीवनव्रत.	०-२-०	०-०-६
साधनश्रेणी.	०-१२-०	०-१-०
साधकोनो स्वर्गोदय.	०-२-०	०-०-६
प्राणीमात्रप्रति विशुद्ध प्रेम धरवो ए		
सत्सुखनो सरल उपाय छे.	०-२-०	०-०-६
नवीन कर्तव्य.	०-२-०	०-०-६
साधनोनी सिद्धि शायी नथी थती ?	०-२-०	०-०-६
मातृहृदयवेदन.	०-८-०	०-२-०
गुरुभक्तिमाहात्म्य.	०-४-०	०-०-६
रसदर्शन, हरेकभुं मूल्य ६ था १० आना. हरेकभुं पोस्टेज	०-१-०	

સંવાદ:

જવાબી શ્રદ્ધા.	૦-૮-૦	૦-૧-૦
વાલનો ફાલ.	૦-૪-૦	"
મહદાશ્રય.	૦-૮-૦	"
અધમોદ્ધારણ.	૦-૮-૦	"
મંત્રવ્રહ્મત્વ.	૦-૮-૦	"
સેવનાસિદ્ધિ.	૦-૬-૦	"
ભક્તિવલ.	૦-૪-૦	"
જીવનપતનો.	૦-૪-૦	"
સંધ્યાવલ.	૦-૮-૦	"
ચિરંજીવન.	૦-૬-૦	"
કીર્તનાદિ સાહિત્ય. દરેકનું મૂલ્ય: ચાર થી દશ આના.		"
રસાંજલિ.	૦-૧૨-૦	૦-૧-૦
ચિન્તન ગીતા.	૦-૪-૦	૦-૦-૬

શ્રીમતી જયન્તીદેવીરચિત ગ્રન્થો.

શ્રી જયન્તીપદ્મપીયૂષ.	૧-૦-૦	૦-૨-૦
શ્રી ઉપેન્દ્રભગવત્સ્તોત્ર.	૦-૬-૦	૦-૨-૦
કીર્તનમંજરી.	દરેક છૂટા વિભાગનું મૂલ્ય: ૩ થી ૮ આના. પોસ્ટેજ જુદું.	

શ્રી શ્રેયસ્સાધકવર્ગના સમર્થ લેખક
શ્રીમાન્ છોટાલાલ જીવનલાલના
રચેલા રસપૂર્ણ ગ્રંથો

શ્રી યોગિનીકુમારી-પ્રથમ ભાગ.	૨-૮-૦	૦-૪-૩
શ્રી યોગિનીકુમારી-દ્વિતીય ભાગ.	૩-૪-૦	૦-૫-૩
શ્રી સુધાન્નોત્તસ્વિની-પ્રથમ કલ્લોલ.	૦-૫-૦	૦-૦-૬
શ્રી સુધાન્નોત્તસ્વિની-દ્વિતીય કલ્લોલ.	૧-૮-૦	૦-૦-૦
વિજ્ઞાનનો રસિક વાર્તાઓ.	૦-૧૨-૦	૦-૨-૦

मंगलप्रेरित सन्देशा अथवा दूरदर्शक-

तरुनुं अद्भुत प्रकाशन.	१-०-०	०-२-०.
अध्यात्मवलपोषक ग्रंथमाला-प्रथम अक्ष.	१-८-०	०-१-०.
विद्यार्थीनो साचो मित्र.	१-०-०	०-१-६
बंधकोशनो उपाय.	०-१-६	०-०-६
बालकोने केवी रीते केळववां ?	०-५-०	०-०-६
ब्रह्मचय.	०-१-६	०-०-६.
रोग टाळवाना उपायो.	०-१-६	०-०-६
प्लेगथी वचवानो कोइ उपाय नथी शुं ?	०-१-६	०-०-६.
ईश्वरनी भक्ति मनुष्योए शा माटे करवी ?	०-२-०	०-०-६
श्रेयस्साधकअधिकारीवर्ग ए शुं छे ?	०-०-६	०-० ६
मूर्तिपूजानुं खंडन करनारा मूर्तिपूजाना		
रहस्यथी केटला अज्ञान छे.	०-१-६	०-०-६
दुग्धोपचार अथवा दुधना सेवनवडे		
सघळा रोगो टाळवानो उपाय.	०-२-६	०-०-६.
धनवान थवानी अमोघ कला.	१-०-०	०-१-०

श्री भारतीप्रतिभा. (श्री भारतीदेवी.) ०-८-० ०-२-०.

श्री श्रेयस्साधकअधिकारीवर्गना लेखकेना ग्रंथो.

श्री भारतीअर्चन-अञ्जलि.	०-८-०	०-२-०
हृदयनिवेदन.	०-४-०	०-०-६.
पुरुष अने स्त्री.	१-०-०	०-२-०
श्री सद्बोधसंवन्ती.	०-४-०	०-१-०

श्री सद्गुपदेशश्रेणी. ६२ थी ७६ सुधीना हरेक भागनुं
मूल्यः ८ थी १२ आना. पोस्टेज
हरेकनुं ०-२-०

सूचीपत्रमां जणवेला पुस्तके भणवानुं सरनामुं:

व्यवस्थापक, आर्यभट्टि.

विश्वबंध-विधान-वडोहरा.

શ્રી સદ્બોધમન્દાર

શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રાચાર્યજીએ શ્રેયસસાધકોને તથા સજ્જનોનું
પ્રસંગોપાત્ત જે પત્રો લખ્યા હતા તેમાંથી બોધક ભાગોને
આ ગ્રંથમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આ ગ્રંથમાં
વેદાન્તના સિદ્ધાન્તોથી આત્મોત્તર, આત્માલવૃદ્ધિને ઉપયોગી
વિચારો અત્યંત રસવાળી શૈલિથી જણાવ્યા છે. શ્રીમદ્
ઉપેન્દ્રભગવાનનું ‘ રસદર્શન ’ વગેરે સુંદર સાહિત્ય
ગુજરાતી સાહિત્યમાં અપૂર્વ રસવાળું છે, એમ તેને
જોનાર, વાંચનાર મુક્તકંઠે મુગ્ધભાવથી પ્રશંસા કરે છે.
તેવો જ અદ્ભુત આ ગ્રંથ છે. વાંચનારનું ચિત્ત ઉચ્ચ
વસ્તુપ્રતિ સહજ સ્વભાવે આકર્ષાય છે, અને તેમાં
દર્શાવેલા વિચારોને આચારસિદ્ધ કરવા વેગ પ્રકટાવે છે.

ગ્રંથમાં શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રાચાર્યજીની સુંદર ત્રિરંગી
છખી તથા હસ્તાક્ષર મૂકવામાં આવ્યા છે.

જીવનમાં ઉચ્ચ આનંદ, ઉત્કર્ષ તથા સુખ અનુભવવા
હોય તો આ પુસ્તક તત્કાલ જ મંગાવો.

મૂલ્ય: રૂ. ૨-૦૦ (પોસ્ટેજ જુદું.)